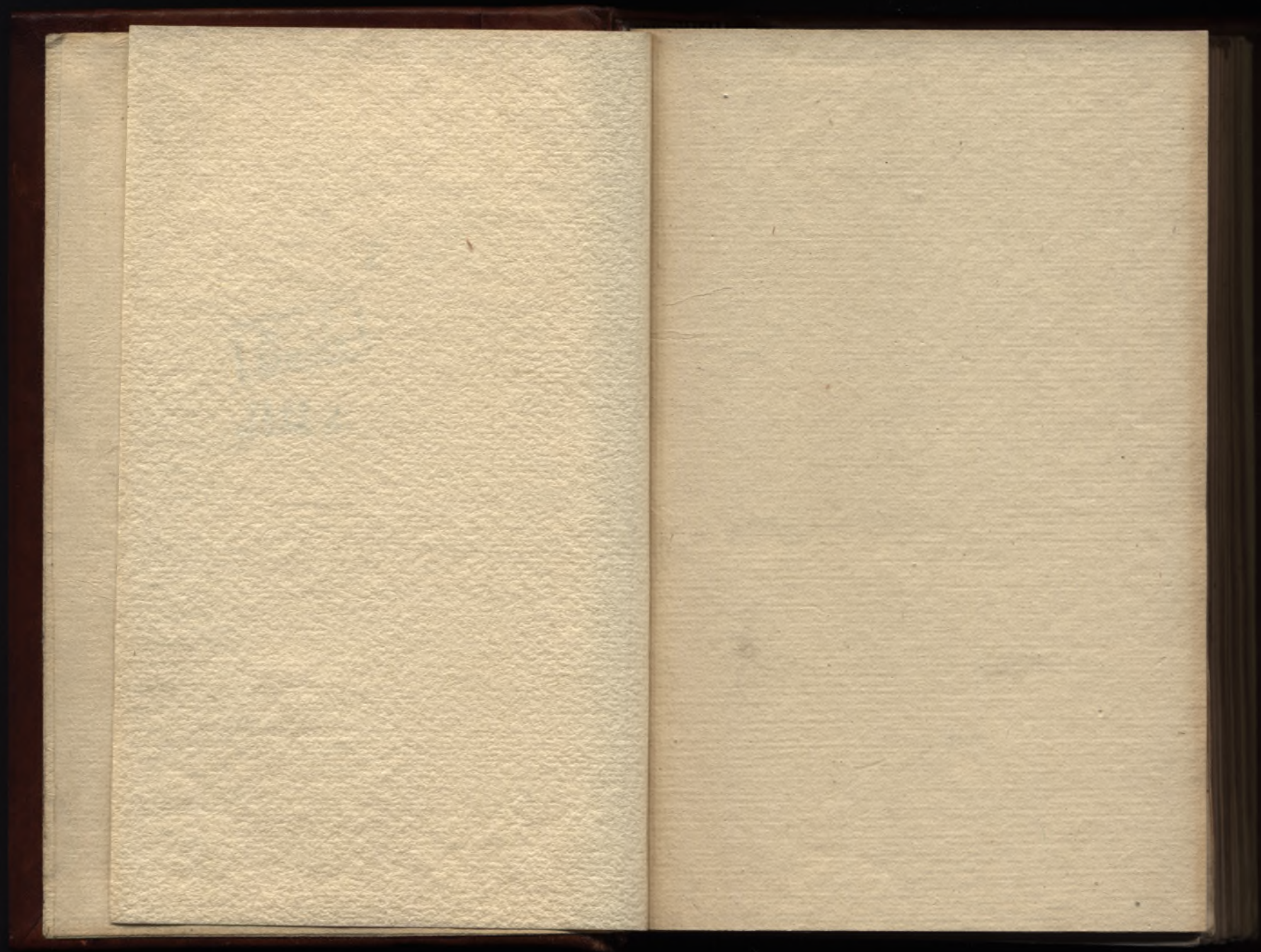
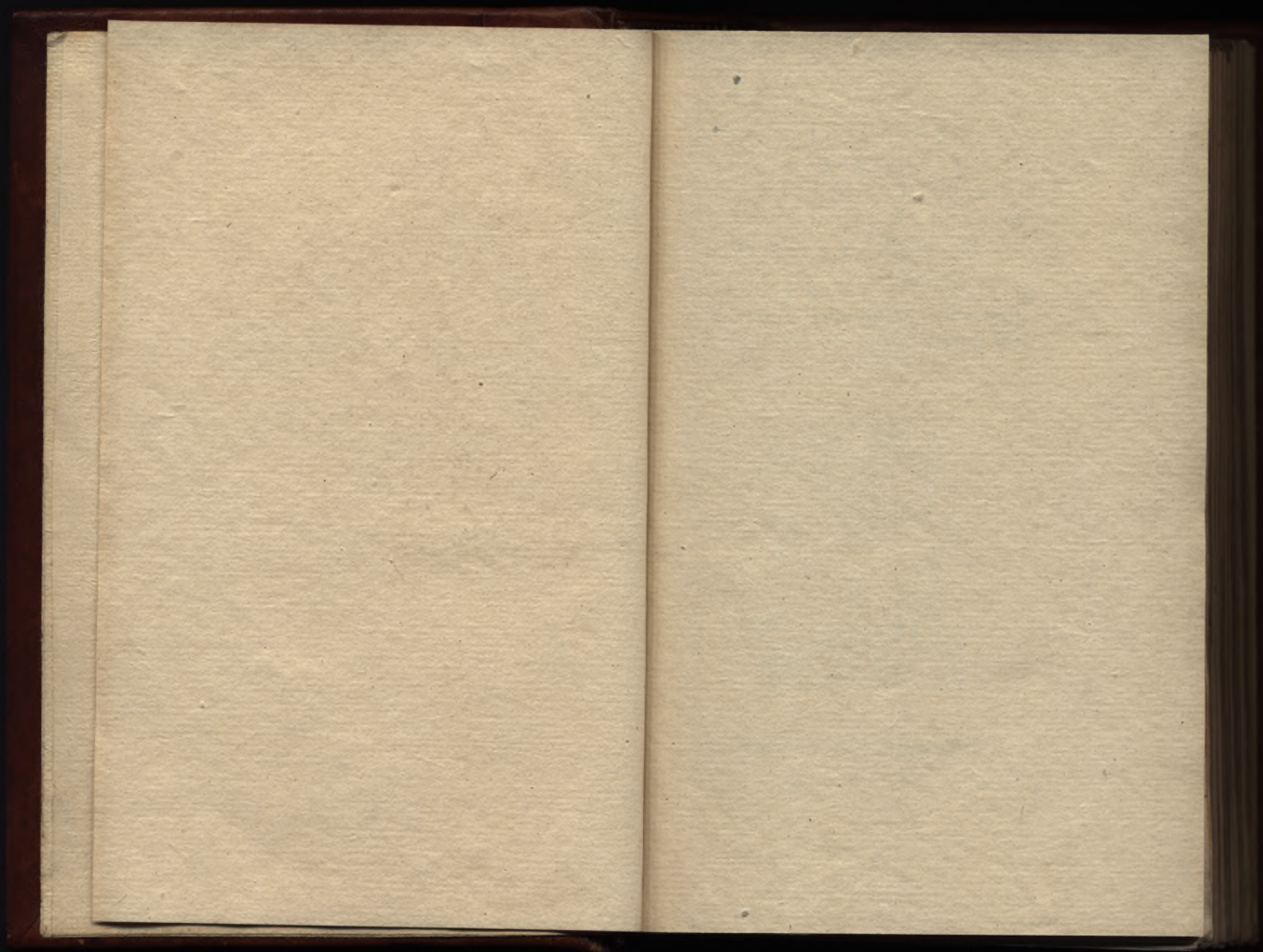

V.S.M.C
M.O.H.S

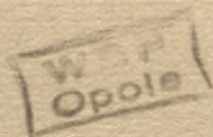

1560

I

2382 st.

M. TVLLII CICERONIS EPI-
STOLAE FAMILIARES, DI-
LIGENTIVS QVAM QVAE
HACTENVS EXIERVNT,
EMENDATAE.

PAVLI MANVTII SCHOLIA,
quibus et loci familiarum epistolarum obscurio-
res explanantur, et castigationum quæ in iisdem
epistolis factæ sunt, ratio redditur.

PARISIIS.

Ex officina Roberti Stephani typographi Regij.

M. D. L.

3
PAVLVS MANVTIVS AL-
DIF. MAPHAEO LEONI PA-
TRITIO VENETO, SENA-
TORI GRAVISS. ET ORNA-
TISS. S. P. D.

L
IBROS emendare qui cogitant, in
iis primū diligentia sit oportet, ut
manu scriptos cū impressis accuratē
conferant: deinde iudicium, ut ex col-
latione, quod est optimum, rectē deli-
gant. Horum in altero non dubito quin satisfāciam:
in altero non equidem affirmo, neque affirmare sine
arrogantia possum: tamen ita promitto, daturum me
esse operam, ut ne illud quidem requiri prorsus à me
possit. Nam cū in locis emendandis nemo sit tū Lyn-
ceus, qui non aliquando offendat, adhibere in consiliū
soleo literatos homines, ut ex illorum sententia, quid
probandum sit, quid reiiciendum, statuatur. quā in re
sua laude neminem fraudamus: quæ enim ingeniosæ,
et prudētē ab alijs excoḡitata deferuntur, ea in scho-
liis, quæ extremo in libro sunt, authoribus redduntur
suis. Id quod in his epistolis, quæ familiares dicuntur,
est à me factum, quas quidem epistolas, ut cum ijs li-
bris, qui libentius ac diligentius leguntur, emenda-
rem, quartum abhinc annum et Romam me contuli,
ubi codices uetustos, hominēque doctissimos esse non
paucos audieram: et cū inde discessissem, eam Ita-
liæ partem, quæ est antiquorum librorum officinā

A. 4.

2382 sh.
K 1365/26/1 stor

celebrior, magnis meis et laboribus, et sumptibus peragravi: neque id tamen sine fructu. quo enim consilio iueram, ut veterum monumenta corrigerem, id spero me esse mea diligentia consecutum. sed reliqui libri suo quoque tempore edentur. nunc familiares damus Ciceronis epistolas: e quibus non contenti, quae plurima erant menda sustulisse, breuem eorum locorum interpretatione attexuimus, quos alij uel secus (quem admodum quidem mihi uisum est) intellexerant, uel ut obscuros, praetermiserant. Hanc tibi nostram industriam, et nostros, quicunque sunt, labores Maphæe clarissime dicam. Volo extet apud homines, quasi monumentum pietatis in te mea, minimum illud quidem, neque cum tuis in me officiis, quae sunt maxima, conferendum: tamen non dubito, quin haec tibi mea uoluntatis significatio uel gratissima sit futura. Cuius rei signa habeo equidem permulta, eaque non dubia, sed illud certissimum, quod superiorem illam editionem, quae et ipsa in tuo nomine apparuit, ita in sermonibus tuis extulisti, ut ad meam laudem nihil oratione tua posset esse illustrius. quo fit, ut mihi non existimem esse dubitandum, quin eo pluris nunc apud te sit officium hoc meum, quo est altera haec editio illa ornatior atque perfectior. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPI-
STOLARVM AD LENTV-
LVM LIBER PRIMVS.

M. CICERO P. LENTVLO PROCOS. S.

GO omni officio, ac potius pietate erga te, cæteris satisfacio omnibus: mihi ipse nunquam satisfacio: tanta enim magnitudo est tuorum erga me meritorum, ut quoniam tu, nisi perfecta re, de me non conquiesci, ego quia non idem in tua causa efficio, uitam mihi esse acerbam putem. In causa haec sunt: Ammonius Regis legatus aperte pecunia nos oppugnat. Res agitur per eosdem creditores, per quos, cum tu aderas, agebatur. Regis causa, si qui sunt qui uelint, qui pauci sunt, omnes rem ad Pompeium deferri uolunt. Senatus religionis calumniam, non religionem, sed maleuolentiam, et illius regiae largitionis inuidiam comprobat. Pompeium et hortari, et orare, et iam liberius accusare, et monere ut magnam infamiam fugiat, non desistimus. Sed plane nec precibus nostris, nec admonitionibus reliquit locum. nam cum in sermone quotidiano, tum in Senatu palam sic egit causam tuam, ut neque eloquentia maiore quisquam, neque grauitate, nec studio, nec contentione agere potuerit, cum summa testificatione tuorum in se officiorum, et amoris erga te sui. Marcellinum tibi esse iratum scis. Is hac regia causa excepta, cæteris in rebus se acerrimum tui defensorem fore ostendit. Quod dat,
A. iiij.

accipimus. quod instituit referre de religione, et saepe iam retulit, ab eo deduci non potest. Res ante idus acta sic est: nam haec Idibus mane scripsi. Hortensii, et mea et Luculli sententia cedit religioni de exercitu (teneri enim res aliter non potest) sed ex illo S. C. quod te referente factum est, tibi decernit ut Regem reducas: quod commodo Recip. facere possis, ut exercitum religio tollat, te autorem Senatus retineat. Crassus tres legatos decernit: nec excludit Pompeium: censet enim etiam ex iis qui cum imperio sunt: Bibulus tres legatos ex iis qui privati sunt. Huic assentiuntur reliqui Consulares, praeter Servilium, qui omnino reduci negat oportere, et Volcatium, qui Lupo referente, Pompeium decernit, et Afranium, qui assentitur Volcatio: quae res augeat suspicionem Pompeii voluntatis: nam advertebatur Pompeii familiaris assentire Volcatio. Laboratur vehementer. inclinata res est. Libonis et Hypsaei non obscura concursatio, et contentio, omniumque Pompeii familiarium studium, in eam opinionem rem adduxerunt, ut Pompeius cupere videatur. cui qui volunt, iidem tibi, quod eum ornasti, non sunt amici. Nos in causa auctoritate eo minorem habemus, quod tibi debemus. Gratiam autem nostram extinguit hominum suspicio, quod Pompeio se gratificari putant. Ut in rebus multo ante quam profectus es, ab ipso Rege, et ab intimis, ac domesticis Pompeii clam exulceratis, deinde palam a Consularibus exagitatis, et in summam invidiam adductis, ita uersamur. Nostram fidem omnes, amorem tui absentis praesentes tui cognoscant. si esset in iuvenes, in quibus summa esse debet, et non laboraremus.

M. CICERO P. LENIVLO S. D.

IDIB. Ian. in Senatu nihil est coelectum, propterea quod dies magna ex parte consumptus est altercatione Lentuli Cos. et Caninii Trib. pl. eo die nos quoque multa uerba fecimus, maximeque uisi sumus Senatum commemoratione tuae uoluntatis, et ea illum ordinem commouere. Itaque postridie placuit, ut breuiter sententias diceremus: uidebatur enim reconciliata nobis uoluntas Senatus esse: quod tum dicendo, tum singulis appellandis rogandis, que perspexeram. Itaque cum sententia prima Bibuli pronuntiata esset, ut tres legati Regem reducerent, secunda Hortensii, ut tu sine exercitu reduceres: tertia Volcatii, ut Pompeius reduceret: postulatum est, ut Bibuli sententia diuideretur. Quatenus de religione dicebat: ei rei quae iam obsisti non poterat, Bibulo assensum est. de tribus legatis, frequentes ierunt in alia omnia. Proxima erat Hortensii sententia, cum Lupus Trib. pl. quod ipse de Pompeio retulisset, contendere cepit ante se oportere discessionem facere, quam Consules. eius orationi uehementer ab omnibus reclamatum est: erat enim et iniqua, et nona. Consules neque coadebant, neque ualde repugnabant: diu consummi uolebant: id quod est factum. perspiciebant enim in Hortensii sententiam multis partibus pluribus inuolatos: quanquam aperte Volcatio assentirentur. multi rogabantur, atque id ipsum Consulibus inuitis: nam ij Bibuli sententiam ualere cupierunt. Hac controuersia usque ad noctem ducta, senatus est dimissus: et ego eo die casu apud Pompeium cenauimus: noctisque tempus hoc magis idoneum, quam unquam antea (quod post tuum

discessum is dies primus honestissimus nobis fuerat in senatu ita sum cum illo locutus, ut mihi uiderer animum hominis ab omni alia cogitatione ad tuam dignitatem tuendam traducere. Quem ego ipsum cum audio, prorsus eum libero omni suspitione cupiditatis. cum autem eius familiares omnium ordinum uideo, perspicio id quod iam omnibus est apertum, totam rem istam iampridem à certis hominibus non inuito Rege ipso, consiliariisque eius, esse corruptam. Hæc scripsi ad XVI. Calend. Febr. ante lucem. Eo die Senatus erat futurus. Nos in Senatu, quemadmodum spero, dignitatem nostram, ut potest in tanta hominum perfidia et iniquitate, retinebimus. Quod ad popularem rationem attinet, hoc uidemur esse consecuti, ut ne quid agi cum populo aut saluis auspiciis, aut saluis legibus, aut denique sine ui possit. De his rebus pridie quam hæc scripsi, Senatus autoritas grauissima intercesserat, cum cum Cato et Caninius intercessissent: tamen est perscripta. eam ad te missam esse arbitror. De cæteris rebus quicquid erit actum, scribam ad te: et ut quam rectissime agantur, omni mea cura, opera, diligentia, gratia prouidebo. Vale.

M. CICERO P. LENTULO S. D.

AVLO Trebonio, qui in tua provincia magna negotia, et ampla, et expedita habet, multos annos utoralde familiariter. Is cum antea semper et suo splendore, et nostra, cæterorumque amicorum commendatione gratissimus in provincia fuit, tum hoc tempore propter tuum in me amorem, nostramque necessitudinem uehementer confidit his meis literis se apud te gra-

tiosum fore. quæ ne spes eum fallat, uehementer te rogo, commendoque tibi eius omnia negotia, libertos, procuratores, familiam: in primisque, ut quæ T. Ampius de eius re decreuerit, ea comprobes: omnibusque rebus cum ita tractes, ut intelligat nostram commendationem non uulgarem fuisse. Vale.

M. CICERO P. LENTULO S. D.

AD XVI. Cal. Febr. cum in senatu pulcherrimè starem, quod iam illam sententiam Bibuli de tribus legatis pridie eius diei fregeramus, unumque certamen esset relictum, sententia Volcatij: res ab aduersariis nostris extracta est uariis calumniis. causam enim frequenti senatu, in magna uarietate, magnaue inuidia eorum qui à te causam regiam aliò transferebant, obtinebamus. Eo die acerbum habuimus Curionem, Bibulum multo iustiores, penè etià amicum. Caninius et Cato negarunt se legem ullam ante comitia esse laturos. Senatus haberi ante Cal. Febr. per legem Pupiam, id quod scis, non potest, neque mense Febr. toto, nisi perfectis, aut reiectis legationibus. Hæc tamen opinio est populi R. à tuis inuidis atque obrectatoribus nomen indictum fictæ religionis, non tam ut te impedirent, quam ut nequis propter exercitus cupiditatem Alexandriam uellet ire. Dignitatis autem tuæ, nemo est quin existimet habitam esse rationem ab senatu: nemo est enim qui nesciat, quo minus discessio fieret, per aduersarios tuos esse factum, qui nunc populi R. nomine, re autem uera sceleratissimo latrocinio, siqua conabuntur agere: satis prouisum est, ut nequid saluis auspiciis, aut legibus, aut iam sine ui agere possint. Ego neque de meo studio,

neque de nonnullorum iniuria scribendum mihi esse arbitror. quid enim aut me ostentem, qui, si vitam pro tua dignitate profundā, nullam partem uidear tuorum meritorum affecutus? aut de aliorum iniuriis querar, quod sine summo dolore facere non possum? ego tibi a ui, hac praesertim imbecillitate magistratuum, praestare nihil possum: uix exopta, possum confirmare, te et senatus, et populi R. summo studio amplitudinem tuā retenturum. Vale.

M. CICERO P. LENTULO S. D.

TAMETSI nihil mihi fuit optatius, quam ut primum abs te ipso, deinde a ceteris omnibus quā gratissimus erga te esse cognoscerer: tamē afficior summo dolore, cuiusmodi tempora post tuā profectiōē consecuta esse, ut et meam, et ceterorum erga te fidem, et benevolentiam absens experirē. Te autem uidere, et sentire eādem fidem hominum in tua dignitate, quam ego in mea salute sum expertus, ex tuis literis intellexi. Nos cum maximē consilio, studio, labore, gratia, de causa regia niteremur, subito exorta est nefaria Catonis promulgatio, quae nostra studia impediret, et animos a minore cura ad summum timorem traduceret. Sed tamen in eiusmodi rerum perturbatione quanquam omnia sunt metuenda, nihil magis quam perfidiam timeamus: et Catoni quidē (quoquo modo se res habeat) profecto resistimus. De Alexandrina re, causaque regia tantum habeo pollicari, me tibi absenti, tuisque praesentibus cumulate satisfacturum. Sed uereor, ne aut eripiat nobis, aut deferatur: quorum utrum minus uelim, non facile possum existimare. sed si res coget, est

quiddam tertium, quod neque Selicio, nec mihi displicebat: ut neque iacere Regem patere mur, nec nobis repugnantibus ad eum deferri, ad quem propē iam delatum esse existimatur. A nobis agentur omnia diligenter: ut neque, siquid obtineri poterit, non contendamus: nec, siquid nō obtinuerimus, repulsi esse uideamur. Tu a sapientiae, magnitudinisque animi est, omnem amplitudinem, et dignitatem tuam in uirtute, atque in rebus gestis tuis, atque in tua grauitate positam existimare: siquid ex iis rebus, quas tibi fortuna elargita est, nonnullorum hominum perfidia detraxerit, id maiori illi frui, quam tibi, futurum. A me nullum tempus praetermittitur de tuis rebus et agendi, et cogitandi: utroque ad omnia Q. Selicio: neque enim prudentiorem quenquam ex tuis, neque fide maiore esse iudico, neque amantio rem tui. Hic quae agantur, quaeque acta sint, ea te et literis multorum, et nuntius cognoscere arbitror. Quae autē posita sunt in coniectura, quaeque mihi uidentur fore, ea puto tibi a me scribi oportere. Posteaquam Pompeius apud populū ad V III. Id. Febr. cum pro Milone diceret, clamore, conuictioque iactatus est, in senatuque a Catone asperē et a arbē omnium magno silentio est accusatus: uisus est mihi uementer esse perturbatus. Itaque Alexandrina causa, quae nobis adhuc integra est (nihil enim tibi detraxit senatus, nisi id, quod per eandē religionē dari alteri nō potest) uidetur ab illo planē esse deposita. Nunc id speramus, idque molimur, ut cum Rex intelligat sese, id quod cogitabat, ut a Pōpeio reducat, assequi non posse, et nisi per te sit restitutus, desertum se, atque abiectum fore, proficiatur ad te. quod sine ulla dubitatione,

si Pöpeius paulum modò ostenderit sibi placere, faciet. Sed nosti hominis tarditatem et taciturnitatem, nos tamen nihil quod ad eam rem pertineat, prætermittimus. Cæteris iniuriis quæ propositæ sunt à Catone, facile, ut spero, resistemus. Amicum ex consularibus neminè tibi esse uideo, præter Hortensium et Lucullum. cæteri sunt partim obscurius iniqui, partim non dissimulante irati. Tu fac animo forti magnoque sis, speresque fore, ut fracto impetu leuissimi hominis, tuam pristinam dignitatem et gloriam consequare.

M. CICERO P. LENTULO S.

QUAE gerantur, accipies ex Pollione, qui omnibus negotiis non interfuit solù, sed præfuit. Me in summo dolore, quem in tuis rebus capio, maxime saliet consolatur spes, quòd ualde suspicor fore, ut infringatur hominù improbitas et consiliis tuorum amicorù, et ipsa die, qua debilitantur cogitationes et inimicorù, et proditorum. Facile secundo loco me consolatur recordatio meorum temporum: quorum imaginem uideo in rebus tuis. nam et si minore in re uolatur tua dignitas, quàm mea salus afflicta sit: tamen est tanta similitudo, ut sperè te mihi ignoscere, si ea non timuerim, quæ ne tu quidè unquam timenda duxisti. Sed præsta te eù, qui mihi à teneris, ut Græci dicunt, unguiculus es cognitus. Illustrabit (mihi crede) tuâ amplitudinè hominum iniuria. À me omnia summa in te studia officiq; expecta: non fallam opinionem tuam. Vale.

M. T. C. P. LENTULO PROCOS. S. D.

LEGI tuas literas: quibus ad me scribis gratù tibi ef-

se quòd crebrò certior per me fias de omnibus rebus, et meâ erga te beneuolentiâ facile perspicias. Quorum alterum mihi, ut te plurimum diligam, facere necesse est, si uolo is esse, quem tu me esse uoluisti. alterum facio libenter: ut quoniam intervallo locorum et temporum disiuncti sumus, per literas te cû quàm sepiissime colloquar. quod si rarius fiet, quàm tu expectabis, id erit causæ, quòd nò eius generis meæ literæ sunt, ut eas audeâ temerè cõmittere. Quoties mihi artorù hominum potestas erit, quibus rectè dem, non prætermittam. Quòd scire uis, quia quisque in te fide sit et uoluntate: difficile dictu est de singulis. unum illud audeo, quod antea tibi sæpe significauì, nunc quoque re perspectu et cognita scribere: uehementer quosdam homines, et eos maxime, qui te et maxime debuerunt, et plurimum iurare potuerunt, inuidisse dignitati tuæ: simillimamq; in re dissimuli, tui temporis nunc, et nostri quondam, fuisse rationem: ut quos tu Reip. causa leseras, palàm te oppugnarent: quorum auctoritatem, dignitatem, uoluntatè que defenderas, non tam memores essent uirtutis tuæ, quàm laudis inimici. Quo quidem tempore, ut perscripsi ad te antea, cognoui Hortensium per cupidum tui, studiosum Lucillum, ex magistratibus autem L. Racilium et fide, et animo in te singulari. nam nostra propugnatio ac defensio dignitatis tuæ, propter magnitudinem beneficii tui fortasse plerisque officii maiorem auctoritatem habere uideatur, quàm sententiæ. Præterea quidem de consularibus nemini possum aut studiij erga te, aut officii, aut amici animi esse testis. Etenim Pöpeium, qui mecum sepiissime non solùm à me prouocatus, sed etiam sua

sponte de te communicare solet, scis temporibus illis non sepe in senatu fuisse. Cui quidē literae tuae, quas proximē miseras, quod facīle intellexerim, periuicundae fuerunt. Mihi quidem humanitas tua, uel summa potius sapientia non iucunda solū, sed etiam admirabilis uisa est: uirum enim excellētem, et tibi tua praestanti in eum liberalitate deuinctum, nonnihil suspicantem propter aliquorum opinionem suae cupiditatis te ab se abalienatum, illa epistola retinui. qui mihi cum semper tuae laudi fauere usus est, etiam ipso suspiciosissimo tempore Caniniano, cum uerō lectis tuis literis, perspectus est à me, toto animo de te, ac de tuis ornamentis et commodis cogitare. Quare ea, quae scribam, sic habeto, me, cum illo re sepe communicata, de illius ad te sententia atque autoritate scribere: quoniam S. C. nullum extat, quo reductio Regis Alexandrini tibi adempta sit, eaque, quae de ea scripta est, auctoritas, cui scis intercessum esse, ut nequis omnino Regem redueret, tantam uim habet, ut magis iratorum hominum studium, quā constantis senatus consilium esse uideatur: te posse perspicere, qui Ciliciā, Cypriumque teneas, quid efficere, et quid consequi possis: et, si res facultatem habitura uideatur, ut Alexandriam atque Aegyptum tenere possis, esse et tuae, et nostri imperij dignitatis, Ptolemaide, aut aliquo propinquo loco Rege collocato, te cum classe, atque exercitu proficisci Alexandriam, ut cum eam pace, praesidisque firmaris, Ptolemæus redeat in regnum: ita fore, ut per te restituatur, quemadmodum senatus initio censuit: et sine multitudine reducatur, quemadmodum homines religiosi Sibyllae placere dixerunt. Sed haec sentē-

tia sic et illi, et nobis probabatur, ut ex euentu homines de tuo consilio existimatos uideremus: si cecidisset ut uolumus et optamus, omnis te et sapienter, et fortiter: sin aliquid esset offensum, eosdem illos et cupidē et temerē fecisse dicturos. Quare quid assequi possis, non tam facile est nobis, quā tibi, cui propē in conspectu Aegyptus est, id iudicare. Nos quidem hoc sentimus: si exploratum tibi sit, posse te illius regni potiri, non esse cunctandum: sin dubium, non esse conandum. Illud tibi affirmo, si rem istam ex sententia egeris, fore ut absens à multis: cum redieris, ab omnibus collaudē. Offensionem esse periculosam propter interpositā auctoritatem, religionemque uideo. Sed ego te ut ad certam laudem adhortor, sic à dimicatione deterreo: redeoque ad illud, quod initio scripsi, totius facti tui iudiciū non tam ex consilio tuo, quā ex euentu homines esse facturos. Quod si haec ratio rei gerendae periculosa tibi uidebitur, placebat illud, ut si Rex annis tuis, qui per prouinciam imperij tui pecunias ei credidissent, fidem suam praestitisset: et auxiliis eum tuis, et copiis adiunares: eam esse naturam et rationem prouinciae tuae, ut illius reditum uel adiuvando confirmares, uel negligendo impedires. In hac ratione quid res, quid causa, quid tempus ferat, tu facillimē optimeque perspicies: quid nobis placuisset, ex me potissima putam te scire oportere. Quod mihi de nostro statu, de Milonis familiaritate, de leuitate, et imbecillitate Clodij gratularis, minime miramur te tuis, ut egregium artificem, praeclearis operibus letari. quanquam est incredibilis hominum peruersitas (grammori enim uerbo uti non licet)

qui nos, quos fauendo in communi causa retinere potuerunt, inuidendo abalienauerunt: quorum maleuolentissimis obreftationibus nos scito de uetere illa nostra diuinatque sententia propè iam esse depulso: non nos quidem, ut nostræ dignitatis simus obliti, sed ut habeamus rationem aliquando etiam salutis. Poterat utrumque præclare, si esset fides, si grauitas in hominibus consularibus. sed tanta est in plerisque leuitas, ut eos non tam constantia in Rep. nostra delectet, quàm splendor offendat. Quod eo liberius ad te scribo, quòd tu non solum temporibus iis quæ per te sum adeptus, sed etiam olim nascenti propè nostræ laudi, dignitati, uirtutique præfuit: simul quod uideo, non, ut antehac putabam, nouitati esse inuisum meæ: in te enim homine omniū nobilissimo similia inuidorum uitia perspexi: quæ tamen illi esse in principibus facillè sunt passi, euolare altius certe noluerunt. Gaudio tuam dissimulem fuisse fortunam. multum enim interest, utrum laus imminuatur, an salus deseratur. Me meæ tamen ne nimis poeniteret, tua uirtute perfectum est. curasti enim ut plus additum ad memoriam nominis nostri, quàm ademptum de fortuna uideretur. Te uerò maneo cum beneficiis tuis, tum amore incitatus meo, ut omnem gloriam, ad quam à pueritia inflammatus fuisti, omni cura atque industria consequare: magnitudinemque animi tui, quæ ego semper sum admiratus, semperque amaui, ne unquam inflectas cuiusquam iniuria. magna est hominū opinio de te, magna commendatio liberalitatis, magna memoria consulatus tui. Hæc profectò uides quâto expressiora, quâtoque illustriora futura sunt, cū aliquantū ex prouincia, atque ex imperio

laudis accesserit. quāquam te ita gerere uolo, quæ per exercitum atque imperium gerenda sunt: ut hæc multò antè meditare, huc te pares, hæc cogites, ad hæc te exerceas: sentiasque id quod quia semper sperasti, nō dubito quin adeptus intelligas te facillimè posse obtinere summum atque altissimum gradū ciuitatis. Quæ quidem mea cohortatio ne tibi inanis aut sine causa suscepta uideatur, illa me ratio mouit, ut te ex nostris euentis communibus admonendum putarem, ut considerares in omni reliqua tua uita, quibus crederes, quos caueres. Quod scribis te uelle scire, qui sit Reipub. status: summa dissensio est, sed contentio dispar: nam qui plus opibus, armis, potentia ualent, profecisse tantum mihi uidentur stultitia et inconstantia aduersariorum, ut iam etiam autoritate plus ualere. Itaque perpaucis aduersantibus, omnia quæ ne per populū quidem sine seditione se assequi posse arbitrabantur, per senatum consecuti sunt. nam et stipendium Cæsari decretum est, et decem legati: et ne lege semproniana succederetur, facillè perfectum est. Quod ego ad te breuius scribo, quia me status hic Reip. non delectat: scribo tamen ut te admoneam, quod ipse literis omnibus à pueritia deditus, experiendo tamen magis quàm discendo cognoui, id ut tu rebus tuis integris discas, neque salutis nostræ rationem nobis habendam esse sine dignitate, neque dignitatis sine salute. Quod mihi de filia, et de Crassipede gratularis, agnosco humanitatem tuam: speroque et opto, nobis hanc coniunctionem uoluptati fore. Lentulum nostrum, eximia spe, summæ uirtutis adolescentē, cum cæteris artibus, quibus studuisti semper ipse, tum in primis imitatione

tui fac erudias: nulla enim erit hac præstantior disciplina. Quem nos, & quia tuus, & quia te dignus est filius, & quia nos diligit, semperque dilexit, in primis amamus, charumque habemus.

M. T. CICERO P. LENTULO
PROCOS. S. P. D.

DE OMNIBVS rebus quæ ad te pertinent, quid actum, quid constitutum sit, quid Pompeius suscepit, optimè ex Emplatario cognoscas: qui non solum interfuit his rebus, sed etiam præfuit: neque ullum officium erga te hominis amantissimi, prudentissimi, diligentissimi prætermisit. Ex eodem de toto statu rerum communium cognoscas: quæ quales sint, non facile est scribere. sunt quidem certe in amicorum nostrorum potestate, atque ita, ut nullam mutationem unquam hac hominum ætate habitura res esse videatur. Ego quidem, ut debeo, & ut tute mihi præcipisti, & ut me dignitas utilitasque cogit, me ad eius rationes adiungo, quem tu in meis rationibus tibi esse adiungendum putasti. Sed te non poterit, quàm sit difficile, sensum in Repub. præsertim rectum & confirmatum, deponere. Veruntamen ipse me conformis ad eius voluntatem à quo honestè dissentire non possum: neque id facio, ut forsitan quibusdam uideor, simulatione: tantum enim animi inductio, & mehercule amor erga Pompeium apud me ualet, ut, quæ illi utilia sunt, & quæ ille uult, ea mihi omnia iam & recta, & uera uideatur. Neque (ut ego arbitror) errarent ne aduersarij quidem eius, si cum pares esse non possent, pugnare desisterent. Me quidem etiam illa res consolatur, quod ego is sum, cui uel maxime concedant omnes, ut uel ea defendam, quæ Pompeius uelit: uel tacèam: uel etiam id quod mihi maxime lubet, ad nostra studia referam literarum. Quod profectò faciam, si mihi per eiusdem amicitiam licebit: quæ enim proposita fuerant nobis, cum et honoribus amplissimis, et laboribus maximis perfundi essemus, dignitas in sententiis dicendis, libertas in Rep. capeffenda, ea sublata tota, sed nec mihi magis, quam omnibus: nam aut assentiendum est nulla cum grauitate paucis, aut frustra dissentendum. Hæc ego ad te ob eam causam maxime scribo, ut iam de tua quoque ratione meditare. Commutata tota ratio est senatus, iudiciorum, rei totius publicæ. Otium nobis exoptandum est: quod si qui potiuntur rerum, præstaturi uidentur, si quidem homines patientius eorum potentiam ferre potuerint. Dignitatem quidem illam consularem fortis & constantis senatoris, nihil est quod cogitemus. amissa est culpa eorum, qui à senatu & ordinem coniunctissimum, & hominem clarissimum abalienarunt. Sed ut ad ea quæ coniunctiora rebus tuis sunt, reuertar, Pompeium tibi ualde amicum esse cognoui: & eo tu Consule (quantum ego perspicio) omnia quæ uoles, obtinebis: quibus in rebus me ille sibi affixum habebit: neque à me ulla res quæ ad te pertineat, negligatur. neque enim uerebor, ne sim ei molestus: cui in cunctis erit etiam propter id ipsum, quod me esse gratum uidebit. Tu uelim tibi ita persuadeas, nullam rem esse minimam quæ ad te pertineat, quæ mihi non charior sit, quàm meæ res omnes. idque cum sentiam, sedulitate mihi met ipse satisfacere possum: re quidè ipsa ideo

B. ij.

tur, quod ego is sum, cui uel maxime concedant omnes, ut uel ea defendam, quæ Pompeius uelit: uel tacèam: uel etiam id quod mihi maxime lubet, ad nostra studia referam literarum. Quod profectò faciam, si mihi per eiusdem amicitiam licebit: quæ enim proposita fuerant nobis, cum et honoribus amplissimis, et laboribus maximis perfundi essemus, dignitas in sententiis dicendis, libertas in Rep. capeffenda, ea sublata tota, sed nec mihi magis, quam omnibus: nam aut assentiendum est nulla cum grauitate paucis, aut frustra dissentendum. Hæc ego ad te ob eam causam maxime scribo, ut iam de tua quoque ratione meditare. Commutata tota ratio est senatus, iudiciorum, rei totius publicæ. Otium nobis exoptandum est: quod si qui potiuntur rerum, præstaturi uidentur, si quidem homines patientius eorum potentiam ferre potuerint. Dignitatem quidem illam consularem fortis & constantis senatoris, nihil est quod cogitemus. amissa est culpa eorum, qui à senatu & ordinem coniunctissimum, & hominem clarissimum abalienarunt. Sed ut ad ea quæ coniunctiora rebus tuis sunt, reuertar, Pompeium tibi ualde amicum esse cognoui: & eo tu Consule (quantum ego perspicio) omnia quæ uoles, obtinebis: quibus in rebus me ille sibi affixum habebit: neque à me ulla res quæ ad te pertineat, negligatur. neque enim uerebor, ne sim ei molestus: cui in cunctis erit etiam propter id ipsum, quod me esse gratum uidebit. Tu uelim tibi ita persuadeas, nullam rem esse minimam quæ ad te pertineat, quæ mihi non charior sit, quàm meæ res omnes. idque cum sentiam, sedulitate mihi met ipse satisfacere possum: re quidè ipsa ideo

mibi non satisfacio, quod nullam partem tuorum meritorum non modo referenda, sed ne cogitanda quidem gratia consequi possum. Rem te ualde bene gessisse rumor erat. Expectabatur literæ tuæ, de quibus eramus iam cum Pompeio locuti: quæ si erunt allatæ, nostrum studium extabit in conueniendis magistratibus et senatoribus. Cætera quæ ad te pertinebunt, cum etiam plus contenderimus quam possumus, minus tamen faciemus, quam debemus.

M. T. CICERO P. LENTULO
PROCOS. S. P. D.

PERIVCVNDÆ mibi fuerunt literæ tuæ, quibus intellexi te perspicere meam in te pietatem: quid enim dicam beneuolentiam, cum illud ipsum grauisimum et sanctissimum nomen pietatis leuius mibi meritis erga me tuis esse uideatur? Quod autem grata tibi mea erga te studia scribis esse: facis tu quidem abundantia quadam amoris, ut etiam grata sint ea quæ prætermitti sine nefario scelere non possint: tibi autem multo notior atque illustrior meus in te animus esset, si hoc tempore omni quo sciuncti fuimus, et una, et Romæ fuisset. nam in eo ipso quod te ostendis esse facturum, quodque et in primis potes, et ego a te uehementer expecto, in sententiis senatoriis, et in omni actione atque administratione Reip. floruissemus. De qua ostendam equidem paulo post qui sit meus sensus et status: et rescribam tibi ad omnia quæ quæris. Sed certè et ego te authore amicissimo ac sapientissimo, et tu me consiliario fortasse non imperitissimo, fideli quidem et beneuolo certè usus esses.

quanquam tua quidem causa te esse imperatorem, prouinciâque bene gestis rebus cum exercitu uictore obtinere, ut debeo, lætor. Sed certè qui tibi ex me fructus debentur, eos uberiores et præstantiores præsens capere potuisses. In eis uerò ulciscendis, quos tibi partim inimicos esse intelligis propter tuâ propugnationem salutis meæ, partim inuidere propter illius actionis amplitudinem et gloriam, mirificum me tibi comitem præbuissem. quanquam ille perennis inimicus amicorum suorum, qui tuis maximis beneficiis ornatus, in te potissimum fractam illam et debilitatam uim suam contulit: nostram uicem ultus est ipse sese. ea est enim conatus, quibus patefactis, nullam sibi in posterum non modo dignitatis, sed ne libertatis quidem partem reliquit. Te autem etsi mallem in meis rebus expertum, quam etiam in tuis: tamen in molestia gaudeo eandem fidem cognoscere hominum non ita magna mercede, quam ego maximo dolore cognorâ. De qua ratione tota iam uidetur mibi exponendi tempus dari: ut tibi rescribam ad ea quæ quæris. Certiorem te per literas scribis esse factum, me cum Cæsare et cum Appio esse in gratia: teque id non reprehendere adscribis. Vatiniû autem scire te uelle ostendis, quibus rebus adductus defenderim et laudauim. quod tibi ut planius exponam, altius paulo rationem meorum consiliorum repetam necesse est. Ego me Lentule initio rerum atque actionum tuarum non solum meis, sed etiam Reip. restitutum putabam: et quoniam tibi incredibilem quendam amorem, et omnia in te ipsum summa ac singularia studia deberè, Reipub. quæ te in me restituendo multum adiuuisset, cum

certe me animum merito ipsius debere arbitrabar, quem antea tantummodo communi officio ciuium, non aliquo erga me singulari beneficio, debitum praestitissim. Hac me mente fuisse, et senatus ex me te Consule audiuit, et tu in nostris sermonibus, colloctionibusque ipse uidisti. Etsi iam primis temporibus illis, multis rebus meus offendebar animus: cum te agente, de reliqua nostra dignitate, aut occulta nonnullorum odia, aut obscura in me studia cernebam. nam neque de monumentis meis ab iis adiutus es, a quibus debuisti, neque de ui nefaria, qua cum fratre erā domo expulsi: neque Hercule in iis ipsis rebus, quae quanquam erant mihi propter rei familiaris naufragia necessaria, tamen a me minimi putabantur, in meis damnis ex auctoritate senatus resarciendis eam uoluntatem, quam expectaram, praestiterunt. Quae cum uiderem (neque enim erant obscura) non tamen tam acerbam mihi haec accidebant, quam erant illa grata quae fecerant. Itaque quanquam et Pompeio plurimum te quidem ipso praedicatore ac teste debebam: et eum non solum beneficio, sed amore etiam, et perpetuo quodam iudicio meo diligebam: tamen, non reputans quid ille uellet, in omnibus meis sententiis de Repub. pristinus permanebam. Ego sedente Cn. Pompeio, cum, ut laudaret P. Sestium, introisset in urbem, dixissetque testis Vatinius, me fortuna, et felicitate C. Caesaris commotum, illi amicum esse coepisse: dixi me, eam Bibuli fortunam, quam ille afflictam putaret, omnium triumphi uictorisque anteferre: dixique eodem teste alio loco, eosdem esse, qui Bibulum exire domo prohibuissent, et qui me coegissent. Tota uero inter-

rogatio mea nihil habuit aliud, nisi reprehensionem illius Tribunatus: in qua omnia dicta sunt libertate, animoque maximo de ui, de auspiciis, de donatione regnorum: neque uero hac in causa modo, sed constanter saepe in senatu. Quinetiam Marcellino, et Philippo Cors. Non. Apr. mihi est senatus assensus, ut de agro Campano frequenti senatu idib. Maii referretur. Num potui magis in arcem illius causae inuadere, aut magis obliuisci temporum meorum, et meminisse actionum? Hac a me sententia dicta, magnus animorum motus est factus, cum eorum, quorum oportuit, tum illorum etiam, quorum nunquam putaram. nam hoc S. C. in meam sententiam facto, Pompeius, cum nihil mihi ostendisset se esse offensum, in Sardiniam et in Africam profectus est: eoque itinere Lucam ad Caesarem uenit: ubi multa de mea sententia questus est Caesar, quippe qui etiam Rauennae Crassum ante uiddisset, ab eoque in me esset incensus. Sane moleste Pompeium id ferre constabat. quod ego cum audissem ex aliis, maxime ex meo fratre cognoui. quae cum in Sardinia Pompeius paucis post diebus, quam Luca discesserat, conuenisset: Te, inquit, ipsum cupio: nihil opportunius potuit accidere, nisi cum Marco fratre diligenter egeris: dependendum tibi est, quod mihi pro illo spondidisti. Quid multa? questus est grauius: sua merita commemorauit: quid egisset saepissime de actis Caesaris cum ipso meo fratre, quidque sibi et de me recepisset, in memoriam redegit: seque, quae de mea salute egisset, uoluntate Caesaris egisse, ipsum meum fratrem testatus est: cuius causam, dignitatemque mihi ut commendaret, rogauit: ut eam ne oppu-

gnarem, si nollem, aut non possem tueri. Hæc cum ad me frater pertulisset, et cum ante tamen Pompeius ad me cum mandatis Vibullium misisset, ut integrum mihi de causa Campana ad suum reditum reseruarem: collegi ipse me, et cum ipsa quasi Rep. sum collocutus, ut mihi tam multa pro se perpeſſo atque perfuncto concederet, ut officium meum, memoræque in benemeritos animum, fidemque fratris mei præstarem: eumque quem bonum ciuem semper habuisset, bonum uirum esse pateretur. In illis autem meis actionibus sententiisque omnibus, quæ Pompeium uidebantur offendere, certorum hominum, quos iam debes suspicari, sermones referebatur ad me. qui cum illa sentirent in Rep. quæ ego agebam, semperque sensissent: me tamen non satisfacere Pompeio, Cæsaremque inimicissimum mihi futurum gaudere se aiebant. Erat hoc mihi dolendum, sed multo magis illud quod inimicum meum (meum autem? immo uero legum, iudiciorum, otis, patriæ, bonorum omnium) sic amplexabantur, sic in manibus habebant, sic fouebant, sic me præſente osculabantur, non illi quidem ut mihi stomachum facerent, quem ego funditus perdidici, sed certe ut facere se arbitrarentur. Hic ego quantum humano consilio efficere potui, circumſpectis rebus omnibus, rationibusque subductis, summam feci cogitationum mearum omnium: quam tibi, si potero, breuiter exponam. Ego si ab improbis et perditis ciuibus Remp. teneri uiderem, sicut et meis temporibus ſcimus, et nonnullis aliis accidisse accepimus: non modo præmiis quæ apud me minimum ualent, sed ne periculis quidem compulſus ullis, quibus tamen mouentur etiam fortissimi uiri, ad eorum

causam me adiungerem, ne si summa quidem eorum in me merita constarent. Cum autem in Repub. Cn. Pompeius princeps esset, uir is qui hanc potentiam et gloriam maximus in Remp. meritis, præstantissimisque rebus gestis esset consecutus, cuiusque ego dignitatis ab adolescentia fautor, in Prætura autem et in Consulatu adiutor etiam extitissim: cumque idem auctoritate et sententia per se, consiliis, et studiis tecum me adiuuisset, meumque inimicum unum in ciuitate haberet inimicum: non putauis famam inconstantie mihi pertimescendam, si quibusdā in sententiis paulum me immutassim, meamque uoluntatem ad summi uiri, de meque optimè meriti dignitatem aggregassim. In hac sententia complectendus erat mihi Cæſar, ut uides in coniuncta et causa et dignitate. Hic multum ualuit cum uetus amicitia, quam tu non ignoras mihi, et Q. fratri cum Cæsare fuisse: tum humanitas eius, ac liberalitas breui tempore et literis, et officiis perspecta nobis et cognita. Vehementer etiam res ipsa pub. me mouit: quæ mihi uidebatur contentione, præſertim maximis rebus à Cæsare gestis, cum illis uiris nolle fieri, et ne fieret, uehementer recusare. Grauiſſimè autem me in hanc mentem impulit et Pompeij fides, quam de me Cæsari dederat, et fratris mei, quam Pompeio. Erant præterea hæc animaduertenda in ciuitate, quæ sunt apud Platonem nostrum scripta diuinitus: QVALES in Rep. principes essent, tales reliquos solere esse ciueis. Tenebam memoria nobis Cōsulibus ea fundamenta iacta ex Cal. Ian. confirmandi sentius, ut neminem mirari oporteret, Non. Decemb. tantum uel animi fuisse in illo ordine, uel auctoritatis. idemque memine-

ram, nobis priuatis usque ad Cæsare & Bibulū Coss. cum sententiæ nostræ magnum in Senatu pondus haberent, unum ferè sensum fuisse bonorum omnium. Postea cum tu Hispaniam ceteriore cum imperio obtineres, neque Respub. Consules haberet, sed mercatores prouinciariū, & seditionum seruos ac ministros: iecit quidam casus caput meum quasi certaminis causa in mediam contentionem, dissensionēque ciuile. quo in discrimine, cum mirifica Senatus, incredibilis Italiae totius, singularis bonorū omnium consensio in me tuendo extitisset: non dicam quid acciderit (multorum est enim & uaria culpa) tantum dicam breu, non mihi exercitū, sed duces defuisse. in quo, ut iam sit in iis culpa, qui me non defenderunt: non minor est in iis qui reliquerunt. et si accusandi sunt, qui pertinuerunt, magis etiam reprehendendi, qui se timere simularunt. Illud quidem certe nostrum consilium iure laudandum est, quod meos ciues & à me seruatos, & me seruare cupientes, spoliatos duabus, seruis armatis obitici noluerim: declararique maluerim quanta uis esse potuisset in consensu bonorum, si iis pro me stante pugnare licuisset, cum afflictum excitare potuissent. Quorum quidem animum tu non perspexisti solū, cum de me ageres, sed etiam confirmasti atque tenuisti, qua in causa non modò non negabo, sed etiam semper & munero, & prædicabo libenter. Vfus es quibusdam nobilissimis hominibus, fortioribus in me restituendo, quam fuerant iidem in tenendo. qua in sententia si constare uoluissent, suam auctoritatem simul cum salute mea recuperassent. recreatis enim bonis uiris Cōsulatu tuo, & constantissimis atque optimis actioni-

bus tuis excitatis, Cn. Pompeio præsertim ad causam adiuncto, cum etiam Cæsar rebus maximis gestis singularibus ornatus, & nouis honoribus ac iudiciis Senatus, ad auctoritatem eius ordinis adiungeretur: nulli improbo ciui locus ad Rempub. uolendam esse potuisset. Sed attende quæso, quæ sint consecuta: primum illa furta muliebrium religionum, qui non pluris fecerat Bonam deam, quam tres sorores, impunitatem est eorum sententiis affectus, qui cum Tribunus pl. pœnas à seditioso ciue per bonos uiros iudicio persequi uellet, exemplum præclarissimum in posterum iudiciæ seditionis de Repub. sustulerunt: iidemque postea non meum monumentum (non enim illæ manubiae meæ, sed operis locatio mea fuerat) monumentum uerò Senatus, hostili nomine, & cruentis mustum literis esse passi sunt. Qui me homines quod saluum esse uoluerunt, est mihi gratissimum: sed uellem, non solum salutis meæ, quemadmodum medici, sed etiam, ut aliptæ, uirium, & coloris rationem habere uoluissent. Nunc ut Apelles Veneris caput, & summa pectoris politissima arte perfecit, reliquam partem corporis inchoatam reliquit: sic quidam homines in capite meo solum elaborarunt, reliquum corpus imperfectum ac rude reliquerunt. in quo ego spem fefelli non modò inuidorum, sed etiam inimicorum meorum: qui de uno acerrimo & fortissimo uiro, meoque iudicio, omnium magnitudine animi & constantia præstantissimo Q. Metello L.F. quondam falsam opinionem acceperunt: quem post reditum dictitant fracto animo & demisso fuisse. Est uerò probandum, qui & summa uoluntate cesserit, & egregia animi alacritate abfuerit,

neque sanè redire curavit: cum ob id ipsum fractum fuisse animo, in quo cum omnes homines, tum M. Iulium Scaurum singularem virum constantia et gravitate superasset. Sed quod de illo acceperant, aut etiam suspicabantur: de me ita cogitabant, abiectiore animo me futurum: cum Respub. maiorem etiam mihi animum, quam unquam habuissem, daret: quæ iam declarasset sese non potuisse me uno ciue carere: cumque Metellum unius Tribuni pl. rogatio, me universa Resp. duce Senatu, comitante Italia, promulgantibus omnibus, referente Consule, comitis Cæturatis, cunctis ordinibus, hominibusque incumbentibus, omnibus denique suis viribus recuperasset. Neque uero ego mihi postea quicquam assumpsi, neque hodie assumo, quod quengquam malevolentissimum iure possit offendere. tantum enitor, ut neque amicis, neque etiã alienioribus opera, consilio, labore desim. Hic meæ uitæ cursus offendit eos fortasse qui splendorem et speciem huius uitæ intuentur, solitudinem autem et laborem perspicere non possunt. Illud uero non obscure queruntur in meis sententiis quibus ornè Cæsare, quasi desciuerim à pristina causa. Ego autem cum illa sequor quæ paulò antè proposui, tum hoc non in postremis, de quo cœperam exponere. Non offendes eundem bonorum sensum Lentule quem reliquisti: qui confirmatus Cōsulatu nostro, nonnunquam postea interruptus et afflictus ante te Consulem, recreatus abs te totus est, nunc ab iis à quibus tuendus fuerat, derelictus: idque non solū fronte atque uultu, quibus simulatio facillime sustinetur, ij declarant qui tum nostro illo statu optimates nominabantur, sed etiam sententia sæpe iam tabellæque docuerunt. Itaque

totam sapiētium ciuium, qualem me et esse et numerari uolo, et sententia et uoluntas mutata esse debet. Id enim iubet idem ille Plato, quem ego auctorem uehementer sequor, TANTVM contendere in Rep. quātum probare tuis ciuibus possis: uim neque parenti, neque patriæ afferre oportere. Atque hanc quidem ille causam sibi ait non attingendæ Reipub. fuisse, quod cum offendisset populū Atheniensem propè iam desipientem senectute: cumque eum nec persuadendo, nec cogendo regi posse uidisset, cum persuaderi posse diffideret, cogitasse esse non arbitraretur. Mea ratio fuit alia, quod neq; desipiente populo, neq; integra re mihi ad cōsulēdum capecerem me Reip. implicatus tenebar. sed letatus tamen sum, quod mihi liceret in eadē causa et mihi utilia, et cuius bono recta defendere. Huc accessit commemoranda quædam et diuina Cæsaris in me, fratremque meum liberalitas: qui mihi quas cunque res gereret, tuēdus esset: nunc in tāta felicitate, tantisq; uictoriis, etiam si in nos non is esset qui est, tamen ornandus uideretur. Sic enim te existimare uelim, cum à uobis meæ salutis authoribus discesserim, neminem esse cuius officii me tam esse deuinctum non solū confitear, sed etiã gaudeā. Quod quoniam tibi exposui, facilia sunt ea quæ à me de Vatiniō et de Crasso requiris. Nam de Appio quod scribis, sicut de Cæsare, te non reprehedere: gaudeo tibi consiliū probari meū.

De Vatiniō autem primum reditus intercesserat in gratiā per Pōpeium statim, ut ille Prætor est factus, cum quidem ego eius petitionem grauissimis in Senatu sententiis oppugnassem, neque tam illius lædendi causa, quam defendēdi atque ornandi Catonis: post au-

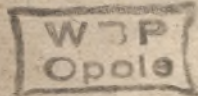
tem Cæsaris, ut illum defenderem, mira contentio est consecuta. Cur autem laudari peto à te, ut id à me nēue in hoc reo, nēue in aliis requiras: ne tibi ego idem reponam, cum ueneris, tametsi possum uel absentem recordare enim quibus laudationē ex ultimis terris miseris, nec hoc pertinueris: nam à meis solaudantur et laudabuntur iidem, sed tamen defendendi Vatinius fuit etiam ille Stimulus, de quo in iudicio cum illū defenderem, dixi me facere quiddam, quod in Eunuchis parasitus suaderet muliti. Vbi nominabit Phædriam: tu Pamphilam Continuo: si quando illa dicet, Phædriam in Tronittanis comessatum: tu, Pamphilam Cantatum prouocemus. si laudabit hæc illius formam: tu huius contrā. denique Par pro pari referto, quod eam mordeat. sic petiui à iudicibus, ut quoniam quidem nobiles homines, et de me optimè meriti nimis amarent inimicum meum, meque inspectante sæpe eum in senatu modò seuerè seducerent, modò familiariter atque hilarè amplexarentur: quoniamque illi haberent suum Publium, darent mihi ipsi alium Publium, in quo possem eorum animos mediocriter lacessitus leuiter repugere. Neque solū dixi, sed etiam sæpe facio diis hominibusque approbantibus. Habes de Vatinius: cognosce de Crasso. Ego cum mihi cum illo magnā iam gratia esset, quod eius omnis grauissimas iniurias communis concordie causa, uoluntaria quadam obliuione contriueram: repentinam eius defensionem Gabinii, quem proximus superioribus diebus acerrimè oppugnasset: tamē si sine ulla mea contumelia suscepisset, tulissem. sed cum me disputatē, non laessentem laessisset: exarsi, nō solū præsentem cre-

do iracundia (nam ea tam uehementem fortasse non fuisset) sed cum inclusum illud odium multarum eius in me iniuriarum, quod ego effudisse me omne arbitrabar, residuum tamen insciente me fuisset, omne repente apparuit. Quo quidem tempore ipso quidam homines, et iidem illi, quos sæpe nutu significationeque appello: cum se maximum fructū cepisse dicerēt ex libertate mea, meque tum denique sibi esse iussum Reip. qualis fuisset restitutum: cumque ea contentio mihi magnū etiam foris fructum tulisset: gaudere se dicebāt, mihi et illū inimicum, et eos qui in eadem causa essent, nunquam amicos futuros. quorum iniqui sermones cum ad me per homines honestissimos perferrētur, cumque Pōpeius ita contendisset, ut nihil unquam magis, ut cū Crasso redire in gratiam: Cæsārque per litteras maxima se molestia ex illa contentione affectum ostēderet: habui non temporum solū rationem meorum, sed etiam naturæ: Crassūque ut quasi testata populo R. esset nostra gratia, penē à meis laribus in prouinciā est profectus. nam cum mihi condixisset, cœnauit apud me in mei generi Crassipedis hortis. Quā obrem eius causam (quod te scribis audisse) magna illius commendatione susceptā defendi in senatu, sicut mea fides postulabat. Accepisti quibus rebus adductus, quāque re causāque defenderim, quique meus in Rep. sit pro mea parte capeffenda stat. de quo sic uelim statuas, me hæc eadē cēsurū fuisse, si mihi integra omnia ac libera fuissent. nā neq; pugnandū arbitrarer contra tantas opes, neque delendū, etiam si id fieri posset, summorum ciuiū principatum: neque permanendum in una sententia, conuersis rebus, ac bonorum uo-

luntatibus immutatis, sed temporibus assentiendum: NVNQVAM enim praestantibus in Rep. gubernanda uiris laudata est in una sententia perpetua perman- sio. sed ut in nauigando tempestatu obsequi artis est, etiam si portum tenere nō queas: cū uerō id possis mu- tata uelificatione assequi, stultū est eum tenere cum pe- riculo cursum quē cēperis, potius quā eo commutato, quō uelis tamen peruenire: sic cū omnibus nobis in administranda Rep. propositum esse debeat, id quod à me saepissime dictum est, cum dignitate otii, NON idem semper dicere, sed idē semper spectare debemus. Quāobrem, ut paulō antē posui, si essent omnia mihi solutissima, tamen in Rep. non alius essem, atque nunc sum. cum uerō in hunc sensum et alliciar beneficiis hominum, et compellar iniuriis, facile patior ea me de Rep. sentire ac dicere, quae maximē cum mihi, tum etiā Reip. rationibus putem cōducere. Apertius autem haec ago ac saepius, quod et Q. frater meus legatus est Caesaris, et nullum meum minimum dictum, non mo- dō factum pro Caesare intercessit, quod ille non ita il- lustri gratia exceperit, ut ego eum mihi deuinctū pu- tarem. Itaque eius omni et gratia quae summa est, et opibus quas intelligis esse maximas, sic fruor ut meīs. nec mihi aliter potuisse uideor hominum perditorum de me consilia frangere, nisi cū praesidiis iis quae sem- per habui, nunc etiam potentium beneuolentiam con- iunxissem. His ego consiliis si te praesente habuissem, ut opinio mea fert, essem usus eisdē. noui enim tem- perantiam et moderationem naturae tuae: noui ani- mum tum mihi amissimum, tum nulla in ceteros ma- leuolentia suffusum. contrāque cū magnum et exel-

sum, tum etiam apertum et simplicem. Vidi ego quos- dam in te tales, quales tu eosdem in me uidere potui- sti. quae me mouerunt, mouissent eadem te profecto. sed quocunque tempore mihi potestas praesentis tui fue- rit, tu eris omnium moderator consiliorum meorum. Tibi erit eadem, cui salus mea fuit, etiam dignitas cu- ra. Me quidem certē tuarum actionum, sententiarum, uoluntatum, rerum denique omnium socium, comi- tēque habebis: neque mihi in omni uita res tam erit ulla proposita, quā ut quotidie uehementius te, de me optimē meritum esse laetere. Quod rogas, ut mea ti- bi scripta mittam, quae post discessum tuū scripserim, sunt orationes quaedam, quas Menocrito dabo, neque ita multae, ut pertimescas. Scripsi etiam (nam etiam ab orationibus disiungo me ferē, referōque ad mansue- tiores musas, quae me maximē, sicut iam à prima ado- lescentia, delectant) scripsi igitur Aristotelico more, quemadmodum quidem uolui, treis libros in disputa- tione ac dialogo de oratore: quos arbitror Lentulo tuo fore non inutileis. abhorrent enim à cōmunibus prae- ceptis, et omnem antiquorum, et Aristotelicam, et Isocraticam rationem oratoriam complectuntur. Scri- psi etiā uersibus treis libros de temporibus meis: quos iam pridem ad te misissem, si esse edendos putassem. sunt enim testes et erunt sempiterni meritorum tuo- rum erga me, meaeque in te pietatis. Sed quia uerebar, non eos qui se laesos arbitrarentur (etenim id feci par- cē et molliter) sed eos quos erat infinitum bene de me meritis omneis nominare, non nisi quos tamen i- psos libros, si quem cui rectē committam inuenero, cu- rabo ad teperferendos. Atque istam quidem partem

C. i.

uitæ consuetudinisque nostræ totâ ad te deferro. quantum literis, quantum studiis, ueteribus nostris delectationibus, consequi poterimus, id omne ad arbitrium tuum, qui hæc semper amasti, libentissimè conferemus. Quæ ad me de tuis rebus domesticis scribis, quæque mihi commendas, ea tantæ mihi curæ sunt, ut me nolim admoneri: rogari uerò sine magno dolore uix possim. Quod de Q. fratris negotio scribis, te priore æstate, quod morbo impeditus in Ciliciam non transferis, conficere non potuisse, nunc autem omnia facturum ut conficias: id scito esse eiusmodi, ut frater meus uerè existimet, adiuncto isto fundo patrimonii fore suum per te constitutum. Tu me de tuis rebus omnibus, et de Lentuli tui nostrique studiis et exercitationibus uelim quàm familiarissimè certiore et quàm sepiissime facias: existimesque neminem cui quàm neque chariorè, neque iucundiorè unquam fuisse, quàm te mihi: idque me non modò ut tu sentias, sed ut omnes gentes, etiam ut posteritas omnis intelligat esse facturum. Appius in sermonibus antea dicitabat, postea dixit etiâ in Senatu palam, sese silicium esset legem curiatam ferre, sortitum esse cum collega, tibi que successurum: legem curiatam Consuli ferri opus esse, necesse non esse: se quoniam ex S. C. prouinciam haberet, lege Cornelia imperium habiturum, quoad in Urbem introisset. Ego quid ad te tuorum quisque necessariorum scribat, nescio: uarias esse opiniones intelligo. Sunt qui putent non posse te decedere, quod sine lege curiata tibi succedatur, sunt etiam qui si decedas, a te relinquì posses, qui prouinciæ præ-

sit. Mihi non tam de iure certum est (quanquam ne id quidem ualde dubium est) quàm illud ad tuam summam amplitudinem, dignitatem, liberalitatem, qua te scio libentissimè solere frui, pertinere, te sine ulla mora prouinciam successorì concedere: præsertim cum sine suspitione tuæ cupiditatis non possis illius cupiditatem refutare. Ego utrumque puto meum esse: et quid sentiam ostendere: et quod feceris defendere. Scripta iam epistola superiore, accepi tuas literas de publicanis: quibus æquitatem tuam non potui non probare. Facilitate autem, quod uellem, consequi potuisses, ne eius ordinis quem semper ornasti, rem aut uoluntatem offenderes. Equidem non desinam tua decreta defendere: sed nosti consuetudinem hominum. Scis quàm grauius inimici illi ipsi Q. Scæuolæ fuerint. tibi tamen sum author, ut quibus rebus possis, eum tibi ordinem aut reconcilies, aut mitigs. Id etsi difficile est, tamen mihi uidetur esse prudentiæ tuæ. Vale.

M. T. CICERO S. D. L. VAL-
RIO IURISCONSULTO.

CVR ENIM tibi hoc nō gratificer, nescio: præsertim cum his temporibus audacia pro sapientia liceat uti. Lentulo nostro ego per literas tuo nomine gratias diligenter. Sed tu uelim desinas iam nostris literis uti, et nos aliquando reuisas, et ibi malis esse, ubi aliquo numero sis, quàm istuc, ubi solus sapere uideare. quanquā qui istinc nunc ueniunt, partim te superbum esse dicunt, quod nihil respondeas: partem contumeliosum, quod malè respōdeas. Sed iam capio tecū coram iocari. Quare fac ut quamprimum uenias, neque C.ij.

in Apuliam tuam accedas, ut possimus saluum te uenisse gaudere: nam illo si ueneris, tanquam Ulysses cognosces tuorum neminem. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD CVRIONEM ET ALIOS LIBER II.

M. T. CICERO C. CVRIONI S. P. D.

Q VANOQVAM me nomine negligentiae suspectum tibi esse doleo: tamen non tam mihi molestum fuit, accusari ab te officium meum, quam iucundum requiri: praesertim cum in quo accusabar, culpa uacarem: in quo autem desiderare te significabas meas literas, praeter ferres perspectum mihi quidem, sed tamen dulcem, et optatum amorem tuum. Equidem neminem praetermisi, quem quidem ad te peruenturum putarem, cui literas non dederim. etenim quis est tam in scribendo impiger, quam ego? a te uero bis, terue ad summum, et eas perbreues accepi. quare si iniquus es in me iudex, condemnabo eodem ego te crimine. sin me id facere noles, te mihi aequum praebere debebis. Sed de literis haecenus: non enim uereor ne non scribendo te expleam: praesertim si in eo genere studium meum non aspernabere. Ego te absuisse tandiu a nobis, et doleo, quod carui fructu iucundissimae consuetudinis tuae: et letor, quod absens omnia cum maxima dignitate es consecutus: quodque in om-

nibus tuis rebus, meis optatis fortuna respondet. Breue est quod me tibi praecipere meus incredibilis in te amor cogit. tanta est expectatio uel animi uel ingenii tui, ut ego te obsecrare obtestarique non dubitem, sic ad nos confirmatus reuertare, ut quam expectationem tui conatisti, hanc sustinere ac tueri possis. Et quoniam meam tuorum erga me meritorum memoriam nulla unquam delebit obliuio: te rogo ut memineris quantaeque tibi accessiones fient et fortunae, et dignitatis, eas te non potuisse consequi, nisi meis puer olim fidelissimis atque amantissimis consiliis paruis- ses. Quare hoc animo in nos esse debebis, ut aetas nostra iam ingrauescens, in amore, atque in adolescentia conquiescat tua. Vale.

M. T. CICERO C. CVRIONI S. P. D.

GRAVI teste priuatus sum amoris summi erga te mei, patre tuo clarissimo uiro: qui cum suis laudibus, tum uero te filio superasset omnium fortunam, si ei contigisset, ut te ante uideret, quam e uita discederet. sed spero nostram amicitiam non egere testibus. Tibi patrimonium dii fortunent. me certe habebis, cui charus aequus sis et periuicundus, ac fuisti patri. Vale.

M. T. CICERO C. CVRIONI S. P. D.

RVP AE studium non defuit declarandorum munerum tuo nomine: sed nec mihi placuit, nec cuiquam tuorum, quicquam te absente fieri, quod tibi, cum uenisses, non esset integrum. Meam quidem sententiam aut scribam ad te postea pluribus: aut ne ad eam meditare, imparatum te offendam, coramque contra C. ij.

istam tuam rationem, meam dicam: ut aut te in meam sententiam adducam: aut certe testatum apud animum tuum relinquam quid senserim: ut si quando (quod nolim) displicere tibi tuum consilium coeperit, possis meum recordari. Breui tamen sic habeto, in eum statum temporum tuum reditum incidere, ut iis bonis quæ tibi natura, studio, fortuna data sunt, facilius omnia quæ sunt in Repub. amplissima, consequi possis, quàm muneribus. quorū neque facultatem quisquam admiratur: (est enim copiarum, non uirtutis) neque quisquam est, quā satietate iam defessus sit. Sed aliter atque ostenderam, facio, qui ingrediar ad explicandam rationem sententiæ meæ. quare omnem hanc disputationem in aduentum tuum differo. Summa facto in expectatione te esse, eaque à te expectari, quæ à summa uirtute, summoq; ingenio expectanda sunt: ad quæ si es ut debes, paratus (quod ita esse confido) plurimis maximisque muneribus et nos amicos, et ciues tuos uniuersos, et Rempub. afficies. Illud profecto cognosces mihi te neque chariorem, neque iucundiorē esse quenquam. Vale.

M. T. CICERO C. CVRIONI S. P. D.

EPISTOLARVM genera multa esse non ignoras, sed unū illud certissimum, cuius causa inuenta res ipsa est, ut certiores faceremus absenteis, siquid esset quod eos scire, aut nostra, aut ipsorum interesset. Huius generis literas à me profecto non expectas. domesticarum enim rerum tuarum habes et scriptores, et nuntios: in meis autem rebus nihil est sane nouū. Reliqua sunt epistolarum genera duo, quæ me magnope-

re delectant: unum familiare et iocosum: alterum seuerum et graue. Vtro me minus deceat uti, non intelligo. Iocérne tecum per literas? ciuem mehercule non puto esse qui temporibus his ridere possit. An grauius aliquid scribam? quid est quod possit grauius à Cicerone scribi ad Curionem, nisi de repub? atque in hoc genere hæc mea causa est: ut neq; ea quæ nunc sentio, uelim scribere. Quamobrem quoniam mihi nullum scribendi argumentum relictum est: utar ea clausula qua solco: teque ad studium summæ laudis cohortabor. est enim tibi grauis aduersaria constituta et parata, incredibilis quædam expectatio: quam tu una re facillimè uincas, si hoc statueris, quarum laudum gloriam admiraris, quibus artibus eæ laudes comparantur, in iis esse elaborandum. In hæc sententiam scriberem plura, nisi te tua sponte satis incitatum esse considerem. et hoc quicquid attigi, non feci inflammandi tui causâ, sed testificandi amoris mei. Vale.

M. T. CICERO C. CVRIONI S. P. D.

HÆC negotia quomodo se habeant, ne epistola quidem narrare audeo. tibi, etsi ubicunque es (ut scripsi ad te antea) in eadem es nauis: tamen quod abes, gratulor: uel quia non uides ea quæ nos: uel quod ex celso et illustri loco sita sit laus tua, in plurimorum et sociorum et ciuium conspectu: quæ ad nos nec obscuro, nec uario sermone, sed et clarissima, et una omnium uoce perfertur. Vnum illud nescio, gratulérne tibi, an timeam, quod mirabilis est expectatio redditus tui: non quò uerear, ne tua uirtus opinionī hominū non respondeat, sed mehercule ne cū ueneris, non habeas iam

quod cures: ita sunt omnia debilitata iam propè, et extincta. Sed hæc ipsa nescio recte ne sint literis commissa. quare cætera cognoscas ex aliis. Tu tamen siue habes aliquam spem de Rep. siue desperas: ea para, meditare, cogita, quæ esse in eo ciue ac uiro debent qui sit Remp. afflictam et oppressam miseris temporibus ac perditis moribus in ueterem libertatem, ac dignitatem uindicaturus. Vale.

M. CICERO C. CVRIONI S. P. D.

NONDVM erat auditu, te ad Italiam aduentare, cum Sex. Iulium Milonis mei familiarè cum his ad te literis misi: sed tamen, cum appropinquare tuus aduentus putaretur, et te iam ex Asia Romam uersus profectum esse constaret: magnitudo rei fecit, ut non uereremur, ne nimis citò mitteremus, cum has ad te quamprimum perferri literas magnopere uellemus. Ego, si mea in te essent officia solū Curiō tanta, quantā magis à teipso prædicari, quā à me ponderari solent, uerecundius à te, si qua magna res mihi petenda esset, contenderem: GRAVE est enim homini pudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo se bene meritum putet: ne id quod petat, exigere magis quā rogare, et in mercedis potius, quā beneficii loco numerare uideatur. Sed quia tua in me uel notā omnibus, uel ipsa nouitate meorum temporum clarissima et maxima extiterunt: EST QVE animi ingenui cui multum debeas, eidem plurimum uelle debere: non dubitauit id à te per literas petere, quod mihi omnium esset maximum, maximèque necessarium. neque enim sum ueritus, ne sustinere tua in me uel in-

numerabilia beneficia non possem: cum præsertim confiderem, nullam esse gratiam tantam, quam non uel capere animus meus accipiendo, uel remunerando, cummulandoque illustrare possit. Ego omnia mea studia, omnem operam, curam, industriam, cogitationem, mentem denique omnem in Milonis consulatu fixi et locauit: statuique, in eo me non officii solū fructum, sed etiam pietatis laudē debere querere. Neque uerò cuiquam salutem ac fortunas suas tantæ curæ fuisse unquam puto, quantæ mihi sit honos eius, in quo omnia mea posita esse decreui. Huic te unam tanto adiumento esse, si uolueris, posse intelligo, ut nihil sit præterea nobis requirendum. Habemus hæc omnia: bonorum studium conciliatum ex Tribunatu, propter nostram (ut spero te intelligere) causam: uulgi ac multitudinis, propter magnificentiam munerum, liberalitatemque naturæ: iuuentutis et gratiosorum in suffragiis, propter ipsius excellentem in eo genere uel gratiam, uel diligentiam: nostram suffragationem si minus potentem, at probatam tamen, et iustam, et debitam, et propterea fortasse etiam gratiosam. Dux nobis et author opus est, et eorum uentorum quos proposui, moderator quidam, et quasi gubernator. Qui si ex omnibus unus optandus esset, quem tecum conferre possemus, non haberemus. Quamobrem, si me memorem, si gratum, si bonum uirum uel ex hoc ipso: quod tam uehementer de Milone laborem, existimare potes: si dignum denique tuis beneficiis iudicas: hoc à te peto, ut subuenias huic meæ solitudini, ut huic meæ laudi, uel (ut uerius dicam) propè salutem tuum studium dicas. De ipso T. Annio tantum tibi pollicor, te maio-

ris animi, grauitatis, constantiae, beneuolentiae erga te, si complecti hominem uolueris, habiturum esse neminem. Mihi uero tantum decoris, tantum dignitatis adiunxeris, ut eundem te facile agnoscam fuisse in laude mea, qui fueris in salute. Ego ni te uidere scirem, cum haec ad te scriberem, quantum officii sustinerem, quantopere mihi esset in hac petitione Milonis omnino modo contentione, sed etiam dimicatione elaborandum: plura scriberem. Nunc tibi omnem rem atque causam, meque totum commendo atque trado. Vnum hoc sic habeto: si a te hanc rem impetraro, me penè plus tibi, quàm ipsi Miloni debiturum. non enim mihi tam mea salus chara fuit, in qua praecipue sum ab illo adiutus, quàm pietas erit in referenda gratia iuanda. Eam autem tui unius studio me assequi posse confido. Vale.

M. T. CICERO PROCOS. C. CURIONI TRIB. PL. S. P. D.

SERA gratulatio reprehendi non solet, praesertim si nulla negligentia praetermissa est: longè enim abs sum: audio serò. Sed et tibi gratulor: et ut semper piternae laudi tibi sit iste Tribunatus, exopto: teque hortor, ut omnia gubernes et moderare prudentia tua, ne te auferant aliorum consilia. Nemo est qui sapientius tibi suadere possit te ipso. nunquam labere, si te audies. non scribo hoc temerè: cui scribam, uideo: noui animum, noui consilium tuum. non uereor, nequid timide, nequid stulte facias, si ea defendes quae ipse recte esse senties. Quòd in id Reip. tempus non incideris, sed ueneris (iudicio enim tuo, non casu, in ipsum discri-

men rerum contulisti Tribunatum tuum) profecto uides, quanta uis in Rep. temporum sit, quanta uarietas rerum, quàm incerti exitus, quàm flexibiles hominum uoluntates: quid insidiarum, quid uanitatis in uita, non dubito quin cogites. Sed amabo te, cura et cogita: nihil noui, sed illud idem quod initio scripsi: tecum loquere: te adhibe in consilium, te audi, tibi obtempera. Alteri qui melius dare consilium possit quàm tu, non facile inueniri potest: tibi uero ipsi certe nemo melius dabit. Dii immortales, cur ego non adsum uel spectator laudum tuarum, uel particeps, uel socius, uel minister consiliorum? tametsi hoc minimè tibi deest: sed tamen efficeret magnitudo, et uis amoris mei, consilio te ut possem iuuare. Scribam ad te plura aliàs: paucis enim diebus eram missurus domesticos tabellarios: ut, quoniam sanè feliciter, et ex mea sententia Remp. gressissimus, unis literis totius aetatis res gestas ad senatum perscriberè. De sacerdotio tuo quantam curam adhibuerim, quàmque difficili in re atque causa, cognosces ex iis literis, quas Thraconi liberti tuo dedi. Te mi Curio pro tua incredibili in me beneuolentia, meaque item in te singulari, rogo atque oro, ne patiari mihi quicquam ad hanc prouincialem molestiam temporis prorogari. praesens tecum egi, cum te Tribunum. pl. isto anno fore non putarem: itemque petiui saepius per literas, sed tum quasi a senatore nobilissimo, et adolescente gratiosissimo, nunc a Tribuno pl. et a Curione Trib. non ut decernatur aliquid noui, quod solet esse difficilius: sed ut nequid noui decernatur: et ut S. C. et leges defendas: eaque mihi conditio mane at, qua profectus sum. Hoc te ue-

hementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. PROCOS. M. CELIO S. P. D.

QVID? tu me hoc tibi mandasse existimas, ut mihi gladiatorum compositiones, ut uadimonia dilata, et Chresti cōpilationem mitteres, et ea quæ nobis, cū Romæ sumus, narrare nemo audeat? Vide quantum tibi meo iudicio tribuam (nec mehercule iniuria: moluxō-
tempor enim te adhuc nepotem cognoui) ne illa quædem curo mihi scribas, quæ maximus in rebus Reip. geruntur quotidie: nisi quid ad meipsum pertinebit: scribent alij, multi nuntiabunt, perferet multa etiam ipse rumor. Quare ego nec præterita, nec præsentia abs te, sed ut ab homine longè in posterum prospiciente, futura expecto: ut ex tuis literis cūm formam Reip. uiderim, quale ædificium futurum sit, scire possim. Neque tamen adhuc habeo quod te accusem: neque enim fuit quod tu plus providere posses, quàm quivis nostrum, in primisque ego, qui cum Pompeio complureis dies nullus in alijs, nisi de Rep. sermonibus uersatus sum: quæ nec possunt scribi, nec scribenda sunt. tantum habeto, autem egregium esse Pompeium, et ad omnia, quæ providenda sunt in Rep. et animo et consilio paratum. Quare da te homini: complectetur, mihi credet. iam iidem illi et boni, et mali ciues uidentur, qui nobis uideri solent. Ego, cūm Athenis decem ipsos dies fuisset, multūque mecum Callus noster Caninius: proficiscebam inde prid. Non. Quint. cūm hoc ad te literarum dedi. tibi cūm omnia mea commendatissima esse cupio, tum nihil magis, quàm ne tempus nobis prouinciæ prorogetur. in eo mihi sunt omnia. Quid, quæ-

do, et quo modo, et per quos agendum sit, tu optime constitues. Vale.

M. T. C. PROCOS. M. CELIO CVRIO AEDILI CVR. DES. S. P. D.

PLVRIMUM tibi, ut debeo, gratulor, lætorque cū præsentī, tū etiam sperata tua dignitate, serius, non negligentia mea, sed ignoratione rerum omnium. in his enim sum locis, quo et propter longinquitatem, et propter latrocinia tardissime omnia perferuntur. et cūm gratulor, tū uerò quibus uerbis tibi gratias agā, non reperiō, quòd ita factum sit, ut dederis nobis, quæ admodum scripseras ad me, quem semper videre possenus. itaque cūm primum audiui, ego ille ipse factus sum (scis quem dicam) egique omnes illos adolescentes, quos ille iactitabat. difficile est loqui. Te autem contemplans absentem, et quasi tecum coram loquerer, Non ædepol quantam egeris rem, neque quantum facinus feceris. quod quia præter opinionem mihi acciderat, referebam me ad illud. Incredibile hoc factu obicitur. Repente uerò inaccessi omnibus lætitijs. in quo cūm obiurgarer, quòd nimio gaudio penè desiperem, ita me defendebam, Ego uoluptatem animi nimiam. Quid quæris? dum illum video, penè sum factus ille. sed hæc pluribus, multaque alia et de te, et ad te, cū primum ero aliquid otii nactus. Te uerò mi Rufe diligo, quem mihi fortuna dedit amplificatorem dignitatis meæ, ultorem non modò inimicorum, sed etiam inuidorum meorum: ut eos partim scelerum suorum, partim etiam ineptiarum pœniteret. Vale.

M. T. CICERO IMP. M. CELIO
RVFO AEDILICVR. DES. S. P. D.

T V uide quàm ad me literæ nō perferantur: non enim adduci possum, ut abs te, posteaquā AEdilis factus es, nullas putem datas: praesertim cum esset tanta res, tantæ gratulationes: de te, quia quod sperabam: de Hillo (balbus enim sum) quod non putaram. Atqui sic habeto, nullam me epistolam accepisse tuam post comitia ista præclara, quæ me lætitia extulerunt. Ex quo uereor, ne idē eueniat in meas literas. Equidem nunquam domum misi unam epistolam, quin esset ad te altera: nec mihi est te iucundius quicquam, nec carius. Sed balbi non sumus. ad rem redeamus. Ut optasti, ita est: uelles enim, ais, tantummodo ut haberem negotij, quod esset ad laureolam satis. Parthos times, quia diffidis copiis nostris. Ergo ita accidit: nam Parthico bello nuntiato, locorum quibusdam angustis, et natura montium fretus, ad Amanum exercitum adduxi, satis probe ornatum auxiliis, et quadam auctoritate apud eos qui me non norant, nominis nostri: multum est enim in his locis, Hicne est ille, qui Urbem? quem senatus nosti cætera. Cū uenissem ad Amanum, qui mons mihi cum Bibulo cōmunis est, diuisus aquarum diuortiis: Cassius noster, quod mihi magnæ uoluptati fuit, feliciter ab Antiochia hostem reiecerat. Bibulus prouinciam acceperat, interea cum meis copiis omnibus uexaui Amaniensem hostem sempiternos. multi occisi, capti: reliqui dissipati. Castella munita, improuiso aduentu capta et incensa. Ita uictoria iusta Imperator appellatus apud Issum: quo in loco sæpe, ut ex te

audiui, Clitarchus tibi narrauit, Darium ab Alexandro esse superatum. Abduxi exercitū ad infestissimam Ciliciæ partem. ibi quintum et uigesimum iam diem aggeribus, iuncis, turribus oppugnabam oppidum minutissimum Pmdenissum, tantis opibus, tantoque negotio, ut mihi ad summam gloriam nihil desit, nisi nomen oppidi. Quod si, ut spero, æpero: tum uerò literas publicè mittā. Hæc ad te in præsentī scripsi, ut speres te assequi id quod optasses. sed ut redeā ad Parthos: hæc æstus habuit hūc exitū satis felicem. ea quæ sequitur, magno est in timore. Quare mi Rufe iugula, primum ut mihi succedatur: sin id erit ut scribis, et ut ego arbitror, spissius: illud quod facile est, nequid mihi temporis prorogetur. De Rep. ex tuis literis, ut antea tibi scripsi, cum præsentia, tum etiā futura magis expecto. Quare ut ad me omnia quàm diligentissimè perscribas, te uehementer rogo. Vale.

M. T. CICERO IMP. CELIO
AEDILI CVR. S. P. D.

PVTARE'S NE unquā accidere posse, ut mihi uerba deessent, neque solū ista uestra oratoria, sed hæc etiā leuia nostratia? Desunt autem propter hanc causam, quod mirifice sum sollicitus quidnam de prouinciis decernatur. mirum me desiderium tenet Urbis, incredibile meorum, atque in primis tui: satietas autem prouinciæ, uel quia uidemus eam famam consecuti, ut non tam accessio quaerenda, quàm fortuna, metuenda sit: uel quia totum negotium non est dignum uiribus nostris, qui maiora in Rep. onera sustinere et possimus et soleamus: uel quia belli magni timor impendet:

quod uidemur effugere, si ad constitutam diem decedemus. De pantheris per eos, qui uenari solent, agitur mandato meo diligenter: sed mira paucitas est: et eas quæ sunt, ualde aiunt queri, quod nihil cuiquam insidiarum in mea provincia, nisi sibi fiat. Itaque constituisse dicuntur in Cariam ex nostra provincia decedere. sed tamen sedulo fit, et in primis à Patifcho. quicquid erit, tibi erit: sed quid planè esset, nesciebamus. Mihi mehercule magnæ curæ est AEdilitas tua. Ipsa dies me admonebat: scripsi enim hæc ipsis Megalensibus. Tu uelim ad me de omni Reip. statu quam diligentissime perscribas: ea enim certissima putabo, quæ ex te cognouero. Vale.

M. T. CICERO IMP. M. CELIO
AEDILI CVR. S. P. D.

SOLICITVS equidè erā de rebus urbanis: ita tumultuose conciones, ita molestæ quinquatrus afferebantur: nam citiora nondum audiebamus. sed tamen nihil me magis sollicitabat, quàm in his molestiis non me, si qua ridenda essent, ridere tecum. sunt enim multa: sed ea non audeo scribere. illud molestè fero, nihil me adhuc his de rebus habere tuarum literarum. Quare, etsi cum tu hæc leges, ego iam annuū munus confecturo: tamen obuiæ mihi uelim sint literæ tuæ, quæ me erudiāt de omni Rep. ne hospes planè ueniam. hoc melius quàm tu facere nemo potest.

Diogenes tuus, homo modestus, à me cū Philone Persinante discessit. iter habebant ad Deiotarum Regem: quanquam omnia nec benigna, nec copiosa cognorāt. Urbē mi Rufe cole, et in ista luce uinc: omnis enim

peregrinatio (quod ego ab adolescentia iudicauī) obsæra, et sordida est iis, quorū industria Romæ potest illustri esse. quod cum probè scirem, utinam in sententiā permanissem. cum una mehercule ambulatiūcula, atq; uno sermone nostro omnis fructus provinciae nō confere. Spero me integritatis laudē consecutum. Nō erat minor ex contēnenda, quàm ex conseruatā provincia spes triumphī, inquis? satis gloriose triumpharem, si non essem tandiu quidē in desiderio rerum mihi charissimarum. sed (ut spero) propediem te uidebo. Tu mihi obuiam mitte epistolas te dignas. Vale.

M. T. CICERO IMP. M. CELIO
AEDILI CVR. S. P. D.

RARAS tuas quidem (fortasse enim non perferuntur) sed suaves accipio literas: uel quas proximè acciperā, quàm prudētis, quàm multa et officii, et cōsiliij. Etsi omnia sic constituerā mihi agēda, ut tu admonebas: tamē cōfirmantur nostrā cōsilia, cū sentimus prudentibus fidelitèrque suadentibus idē uideri. Ego Appium (ut sæpe tecum locutus sum) ualde diligo: meque ab eo diligi statim cœptum esse, ut simultatem deposuimus, sensi. nam et honorificus in me Consul fuit, et suauis amicus, et studiosus studiorum etiā meorum. Mea uerò officia ei nō defuisse, tute es testis: quoniam iam κοινὸς μόνος (ut opinor) accidit Phaula. et mehercule etiā pluris eum feci, quod te amari ab eo sensi. Iam me Pompeij totum esse scis: Brutum à me amari intelligis. Quid est causæ cur mihi nō sit in optatis, complecti hominem florētē ætate, opibus, honoribus, ingenio, liberis, propinquis, affinis, amicis? colle
D. i.

gā meum præfertim, et in ipsa collegi laude, et sciētia studiosum meū. Hæc eo pluribus scripsi, quod mihi significabāt tuæ literæ subdubitare qua essem erga illū uolūtate. Credote audisse aliquid, falsum est, mihi crede, siquid audisti. Genus institutorum et rationum mearum dissimilitudinem nonnullam habet cum illius administratione prouinciæ. ex eo quidem suspicati fortasse sunt animorum contentione, non opinio- num diffensione me ab eo discrepare. Nihil autē feci unquam, neque dixi, quod cōtra illius exiſtimationem esse uellem. post hoc negotium autem, et te meritate nostrī Dolabellæ, deprecatorem me pro illius periculo præbeo. Erat in eadem epistola ueternus ciuitatis. gaudebam sanē, et cōgelasse nostrum amicum leta- bar otio. Extrema pagella pupugit me tuo chirogra- pho. Quid ais? Cæsarem nunc defendit Curio? quis hoc putaret præter me? nam, ita unam, putauī. Dī im- mortales, quam ego risum nostrum desidero. Mihi erat in animo, quoniam iurisdictionem consecraram, ciuitates locupletaram, publicanis etiam superioris lu- stri reliqua sine sociorum ulla querela conseruaram, priuatis, summus, infimis fueram iucundus: proficisci in Ciliciam Non. Maij, et cum primū æstiuā attigis- sem, militaremque rē collocaſsem, decedere ex S. C. Cu- pio te Aedilem uidere: mūroque desiderio me Vrbs af- ficit, et omnes mei, tuque in primis. Vale.

M. T. CICERO IMP. M. CELIO
AEDILI CVR. S. P. D.

MARCO Fabio uiro optimo, et homine doctissi-
mo familiarissime utor: mirificæque cū diligo, cū pro-

pter sumnum eius ingenium, summamque doctri-
nam, tum propter singularem modestiā: eius negotium
sic uelim suscipias, ut si esset res mea. Noui ego uos
magnos patronos. hominem occidat oportet, qui ue-
stra opera uti uelit. sed in hoc homine nullam accipio
excusationem. Omnia relinques, si me amabis, cū tua
opera Fabius uti uolet. Ego res Romanas uehemen-
ter expecto et desidero: in primis quæ agas, sci-
re cupio: nam iandiu propter hyemis magnitudinem
nihil noui ad nos afferebatur. Vale.

M. T. CICERO IMP. M. CELIO
AEDILI CVR. S. P. D.

NON potuit accuratius agere, neque prudentius,
quā actū est a te cum Curione de supplicatione. et
mehercule cōfecta res est ex mea sententiā cū celeritate,
nūquid is qui erat iratus, cōpetitor tuus et idē meus,
assensus est ei, qui ornauit res nostras diuinis laudi-
bus. Quare scito me sperare ea quæ sequuntur: ad quæ
tu te para. Dolabellam a te gaudeo primū lauda-
ri, deinde etiā amari: nam ea quæ speras Tullie meæ
prudentiā temperari posse, scio cui epistolæ tuæ respon-
deant. Quid si meam legas, quam ego tum ex tuis lite-
ris mihi ad Appium? Sed quid agas? sic uiuitur. quod
actum est, dī approbent. Spero fore iucundum gene-
rum nobis. multum in eo tua nos humanitas adiuua-
bit. Resp. me ualde sollicitat. fauco Curioni. Cæsare
honestū esse cupio. pro Pōpeio emori possum. sed tamē
ipsa Rep. nihil mihi est charius: in qua tu non ualde
te iactas. districtus enim mihi uidetur esse, quod et bo
D. ij.

nus ciuis, et bonus amicus es. Ego de prouincia de-
cedens, Quæres. Celium præposui prouinciæ. Puerum, in-
quis? At Quæstorem, at nobilem adolescentem, at omnium
ferè exemplo neque erat superiore honore usus, quem
præficarem. Pontinus multo ante discesserat. à Quæ-
stre impetrari non poterat: quem tamē si reliquisset,
dicerent iniqui, non me planè post annum, ut senatus
uoluisset, ex prouincia decessisse, quoniam alterum me
reliquisset. fortasse et illud adderent, senatum eos uo-
luisse prouinciis præesse, qui antea non præfuerant,
fratrem meum triennium Asiæ præfuisse. Denique
nunc sollicitus non sum: si fratrem reliquisset, omnia
timerem. Postremo non tam mea sponte, quam poten-
tissimorum uirorum exemplo: qui omnes Cassios, An-
toniosque complexi sunt. hominem adolescentem non
tam alligare uolui, quam alienare nolui. Hoc tu meum
consilium laudes necesse est: mutari enim non potest.

De Ocella parum planè ad me scripseras, et in-
actis non erat. Tuae res gestæ ita notæ sunt, ut trans
montem Taurum etiam de Matrinio sit auditum.
Ego, nisi quid me Etesiae morabuntur, celeriter (ut spe-
ro) uos uidebo. Vale.

M. T. CICERO IMP. M. CELIO
AE DILI CVR. S. P. D.

MAGNO dolore me affecissent tuæ literæ, nisi
iā et ratio ipsa depulisset omnes molestias, et diutur-
na desperatione rerum obdurasset animus ad dolorem
nouum. Sed tamen quare acciderit, ut ex meis superiori-
bus literis id suspicarer, quod scribis, nescio. quid enim
fuit in illis præter querelam temporum, quæ non ani-

um meum magis sollicitum habent, quam tuum? nam
non eam cognoui aciem ingenii tui, quod ipse uideam,
te id ut non putem uidere. Illud miror, adduci potuisse
te, qui me penitus nosse deberes, ut me existimares aut
tam improuidum, qui ab excita fortuna ad inclina-
tam, et propè iacentem desicerem: aut tam incon-
stantem, ut collectam gratiam florētissimi hominis ef-
funderem, à meque ipse deficerem: et quod initio, sem-
perque fugi, ciuili bello interesset. Quod est igitur meū
triste consilium? ut discederem fortasse in aliquas so-
litudines. nosti enim non modò stomachi mei, cuius tu
similem quondam habebas, sed etiam oculorum in ho-
minum insolentium indignitate fastidium. Accedit e-
tiam molesta hæc pompa licitorum meorum, nomē-
que imperij, quo appellor. eo si onere carerem, quanuis
paruis Italiæ latebris contentus essem. Sed incurrit hæc
nostra laurus non solum in oculos, sed iam etiam in
oculas maleuolorum. Quod cum ita esset, nihil tamen
unquam de profectione, nisi uobis approbantibus, co-
gitavi. Sed mea prædiola tibi nota sunt. in his mihi ne-
cesse est esse, ne amicis molestus sim. Quod autem in
maritimis sum, facile moueo nonnullis suspicionem, uel-
le me nauigare. quod tamen fortasse non nollem, si pos-
sem ad otium: nam ad bellum quidem qui conuenit?
præsertim contra eum, cui spero me satisfecisse: ab eo,
cui tamen satisfieri nullo modo potest. Deinde senten-
tiā meam tu facillimè perspicere potuisti iam ab illo
tempore, cum in Cumanum mihi obuiam uenisti: non
enim te celauim. Sed nonne tum prouidisti, quam ab-
horrerem ab urbe relinquenda? quod cum audissem,
nonne tibi affirmavi, quiduis me potius perperurum,
D. iij.

quam ex Italia ad bellum civile exiturum? Quid ergo accidit, cur consilium mutarem? nonne omnia potius, ut in sententia permanerem? Credas hoc mihi uelim, quod puto te existimare, ex his miseriis nihil aliud me querere, nisi ut homines aliquando intelligant me nihil maluisse, quam pacem: ea desperata, nihil tam fugisse, quam arma civilia. huius me constantiae puto fore ut nunquam poeniteat. Etenim memini in hoc genere gloriari solitum esse familiarem nostrum Q. Hortensium, quod nunquam bello civili interfuisset. hoc nostra laus erit illustrior, quod illi tribuebatur ignaviae, de nobis id existimari posse non arbitror. Nec me ista terrent, quae mihi à te ad timorem fidissimè atque amantissimè proponuntur: nulla est enim acerbitas, quae non omnibus hac orbis terrarum perturbatione impendere uideatur. quam quidem ego à Rep. meis priuatis et domesticis incommodis libentissimè, uel istis ipsis quae tu me mones ut caueam, redemissimè. Filio meo quem tibi charum esse gaudeo, si erit ulla Respublicae amplum patrimonium relinquam memoriam nominis mei: sin autem nulla erit, nihil accidet ei separatim à reliquis ciuibus. Nam quod rogas, ut respiciam generum meum, adolescentem optimum, mihi quae charissimum: an dubitas, cum scias quanti cum illum, tum uero Tulliam meam faciam, quin ea me cura uehementissimè sollicitet? et eo magis, quod in communibus miseriis hac tantum oblectabar specula, Dolabellam meum, uel potius nostrum fore ab iis molestis, quas liberalitate sua contraxerat, liberum. Velim quaeras, quos ille dies sustinuerit in urbe dum fuit, quam acerbos sibi, quam mihi ipsi scæro non honestos. Itaque ne-

que ego hunc Hispaniensem casum expecto, de quo mihi exploratum est ita esse, ut tu scribis: nec quicquam astute cogito. si quando erit ciuitas, erit profecto nobis locus. sin autem non erit, in easdem solitudines tu ipse (ut arbitror) uenies, in quibus nos consedisse audies. Sed ego fortasse naticor: et hæc omnia meliores habebunt exitus: recordor enim desperationes eorum qui senes erant adolescente me. Eos ego fortasse nunc imitor, et uitor ætatis uitio uelim ita sit. sed tamen togam prætextam texi Oppio, puto te audisse. nam Curtius noster dibaphum cogitat: sed eum infector moratur. Hæc aspersi, ut scires me tamè in stomacho solere ridere. De Dolabella quod scripsi, suadeo uideas, tanquam si res tua agatur. Extremum illud erit: nos nihil turbulenter, nihil temerè faciemus. Te tamen oramus, quibuscumque erimus in terris, ut nos liberosque nostros ita tueare, ut amicitia nostra et tua fides postulabit. Vale.

M. T. CICERO IMP. CANINIO SAL-
LUSTIO PROQUAE. S. P. D.

LITERAS à te mihi stator tuus reddidit Tarsi ad XVI. Cal. Sext. his ego ordine, ut uideris uelle, respondebo. De successore meo nihil audiui: nec quenquam fore arbitror. quin ad diem decedam, ulla causa est, praesertim sublato metu Parthico. commoraturum me nusquam sanè arbitror. Rhodum Ciceronum casu sa puerorum accessurum puto. neque id tamen certum est. ad Urbem uelim quamprimum uenire: sed tamen iter meum Reip. et rerum urbanarum ratio gubernabit. Successor tuus non potest ita maturare ullo modo, ut tu me in Asia possis conuenire. De rationi-

bus referendis, non erat incommodum te nullā referre: quam tibi scribis a Bibulo fieri potestatem. Sed id uix mihi uideris per legē Iuliam facere posse, quam Bibulus certa quadā ratione nō seruat: tibi magnopere seruandam censeo. Quod scribis Apamea praesidium deduci nō oportuisse, uidebam idem ceteros existimare: molestēque ferebam, de ea re minus commodos sermones maleuolorū fuisse. Parthi transferint necne, praeter te, uideo dubitare neminē. Itaque omnia praesidia, quae magna et firma parauerā, commotus hominū non dubio sermone dimisi. Rationes mei Quaestoris nec uerum fuit me tibi mittere, nec tum erant confectae. eas nos Apameae deponere cogitabamus. De praeda mea praeter Quaestores urb. id est populum R. teruncū nec attigit, nec tacturus est quisquā. Laodicea me praedes accepturum arbitror omnis pecuniae publicae, ut et mihi, et populo cautū sit sine uecturae periculo. Quod scribis ad me de drachmis CCCICCC, nihil est, quod in isto genere cuiquam possim commodare: omnis enim pecunia ita tractatur, ut praeda a praefectis: quae autem mihi attributa est, a Quaestore curetur. Quod quaeris, quid existimē de legionibus, quae decretae sunt in Syriam, antea dubitabam, uenturae ne essent: nunc mihi non est dubiū quin, si antea auditum erit otium esse in Syria, uenturae non sint. Marium quidem successorem tardē uideo esse uenturum, propterea quod senatus ita decreuit, ut cum legionibus iret. Vni epistolae respondi: uenio ad alteram. Petis a me ut Bibulo te quam diligentissimē commendem: in quo mihi uoluntas non deest: sed locus uidetur esse tecum ex postulandi: solus enim tu ex omnibus, qui cum Bibulo sunt,

certiorem me nunquam fecisti, quā ualde Bibuli uoluntas a me sine causa abhorreret. permulti enim ad me detulerunt, cum magnus Antiochia metus esset, et magna spes in me, atque in exercitu meo, solitum dicere, quiduis se perpeti malle, quā uideri eguisse auxilio meo. Quod ego officio quaestorio te adductum retinere de Praetore tuo non molestē ferebam: quanquam, quemadmodum tractarē, audiebam. Ille autem cum ad Thermum de Parthico bello scriberet, ad me literā nunquam misit, ad quem intelligebat eius belli periculum pertinere. tantū de Auguratu filij sui scripsit ad me. in quo ego misericordia commotus: et quod semper amantissimus Bibulo fui, dedi operā, ut ei quam humanissime scriberem. Ille si omnibus est maleuolus, quod nunquam existimaui: minus offendor in me. sin a me est alienior: nihil tibi literae meae proderūt. nam ad senatum quas Bibulus literas misit, in iis, quod mihi cum illo erat commune, sibi soli attribuit. Se ait curasse, ut cum Quaestu populi pecunia permutaretur. Quod autem meum erat proprium, ut alariis transpadanis uti negarem, id etiam populo se remisisse scribit. quod uero illius erat solius, id mecum communicat. Equitibus auxiliariis, inquit, cum amplius frumenti postularem. Illud uero pusilli animi, et ipsa maleuolentia ieiuni, atque inanis, quod Ariobarzanem, quem senatus per me Regem appellauit, mihi quae commendauit, iste in literis non Regem, sed Regis Ariobarzanis filium appellat. Hoc animo qui sunt, deteriores fiunt rogati. Sed tibi morem gessi: literas ad eum scripsi: quas cum acceperis, facies quod uoles. Vale.

M. T. CICERO IMP. Q. THER-
MO PROPRAET. S. P. D.

OFFICIUM meum erga Rhodonem, cæteræque mea studia quæ tibi ac tuis præstiti, tibi homini gratissimo grata esse uehementer gaudeo: mihiq; satis in dies maiori curæ esse dignitatem tuam: quæ quidem à te ipso integritate et clementia tua sic amplificata est, ut nihil addi posse uideatur. Sed mihi magis magisque quotidie de rationibus tuis cogitanti, placet illud meum consilium quod initio Aristoni nostro ut ad me uenit, ostendi, graueis te suscepturum inimicitias, si adolescens potens et nobilis à te ignominia affectus esset. et hercle sine dubio erit ignominia: habes enim neminem honoris gradu superiore. Ille autem, ut omittam nobilitatem, hoc ipso uincit uiros optimos, hominesque innocentissimos legatos tuos, quod et Quæstor est, et Quæstor tuus. Nocere tibi iratum neminem posse perspicio: sed tamen treus fratres summo loco natos, promptos, non indifertos, te nolo habere iratos, præsertim iure, quos uideo deinceps Tribunos pl. per triennium fore. Tempora autem Reip. qualia futura sint, quis scit? mihi quidem turbulenta uidentur fore. Cur ego te uelim incidere in terrores tribunatios, præsertim cum sine cuiusquam reprehensione legatis Quæstorem possis anteferre? Qui si dignum se maioribus suis præbuerit, ut spero et opto, tua laus ex aliqua parte fuerit. sin quid offenderit, sibi totum, nihil tibi offenderit. Quæ mihi ueniebant in mentem, quæ ad te pertinere arbitrabar, quod in Ciliciâ proficisbar, existimaui me ad te oportere scribere. tu quod egeris, id ue-

lim dii approbent. sed si me audies, uitabis inimicitias, et posteritatis otio consules.

M. T. CICERO IMP. C. CELIO
L. F. Q. V. A. E. S. D. E. S. S. P. D.

CUM optatissimum nuntium accepiissem, te mihi Quæstorem obtigisse, eo incundiorem mihi eam sortem sperabam fore, quo diutius in prouincia mecum fuisses. magni enim uidebatur interesse, ad eam necessitudinem, quam nobis sors tribuisset, consuetudinem quoque accedere. Postea cum mihi nihil neque à te ipso, neque ab ullo alio de aduentu tuo scriberetur: uerebar ne id ita caderet, quod etiam nunc uereor, ne antequam tu in prouinciam uenisses, ego de prouincia decederem. Accepi autem à te missas literas in Ciliciâ, cum essem in castris, ad X. Calend. Quint. scriptas huic manifestissime: quibus facile et officium et ingenium tuum perspicui possit: sed neque unde, neque quo die datae essent, aut quo tempore te expectarem, significabant: nec is qui attulerat, à te acceperat, ut ex eo scirem quo ex loco, aut quo tempore essent datae. Quæ cum essent incerta, existimaui tamen esse faciendum ut ad te statores meos et lictores cum literis mitterem: quas si satis opportuno tempore acceperis, gratissimum mihi feceris, si ad me in Ciliciam quamprimum ueneris. Nam quod ad me Curius consobrinus tuus, mihi (ut scis) maxime necessarius, quod item C. Virginus propinquus tuus, familiarissimus noster de te accuratissime scripsit: ualet id quidem apud me multum, sicuti debet hominum amantissimorum diligens commendatio: sed tuæ literæ, de tua præsertim dignitate, et de

nostra coniunctione, maxim sunt apud me ponderis. Mihi Quæstor optatior obtingere nemo potuit. Quamobrem quæcunque à me ornamenta in te proficiuntur: elaborabo ut omnes intelligant, à me habitam esse rationem tuæ, maiorumque tuorum dignitatis. Sed id iam facilius consequar, si ad me in Ciliciam ueneris quod ego et mea, et Reip. et maximè tua interesse arbitror. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPI-
STOLARVM AD APPIVM
LIBER III.

M. T. CICERO APPIO PVL-
CHRO IMP. S. P. D.

I ipsa Resp. tibi narrare posset quomodo sese haberet, non facilius ex ea cognoscere posses, quam ex liberto tuo Phania: ita est homo non modò prudens, uerum etià, quod uidi, curiosus. quapropter ille tibi omnia explanabit: id enim mihi et ad breuitatem est aptius, et ad reliquas res prouidentius. De mea autem benenolentia erga te, et si potes ex eodem Phania cognoscere, tamen uidetur etiam aliqua meæ partes: sic enim tibi persuade, charissimè te mihi esse cum propter multas suauitates ingenii, officii, humanitatis tuæ, tum quod ex literis tuis, et ex multorum sermonibus intelligo, omnia quæ à me pro-

fecta sunt in te, tibi accidisse gratissima. quod cum ita sit, perficiam profecto ut longi temporis usuram, quam caruimus intermissa nostra consuetudine, et gratia, crebritate, et magnitudine officiorum meorum sarciam. idque me (quoniam tu ita uis) puto non inuita Minerva esse facturum: quam quidem ego si fortè de tuis sumpsero, non solùm Pallada, sed etiam Appiada nominabo. Cilix libertus tuus antea mihi minus fuit notus: sed ut mihi reddidit à te literas plenas et amoris et officii, mirificè ipse suo sermone subsecutus est humanitatem literarum tuarum. Iucunda mihi eius oratio fuit, cum de animo tuo, cum de sermonibus: quos de me haberes, quotidie mihi narrares. Quid queris? biduo factus est mihi familiaris, ita tamen ut Phanià ualde sim desideraturus. quem cum Romam remittes, quod (ut putabamus) celeriter eras facturum: omnibus ei de rebus, quas agi, quas curari à me uoles, mandata des uelim. L. Valerium iuriconsultum ualde tibi commendo, sed ita etiam si non est iuriconsultus. melius enim ei cauere uolo, quam ipse alius solet. ualde hominem diligo: est ex meis domesticis, atque intimis familiaribus. Omnino tibi agit gratias: sed idē scribit, meas literas maximum apud te pondus habituras. id eum ne fallat, te etiam, atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. PROCOS. APPIO PVL-
CHRO IMP. S. P. D.

CVM et contra uoluntatē meā, et præter opinio-
nem accidisset, ut mihi cum imperio in provinciā pro-
fisci necesse esset: in multis, et uariis molestis, cogita-
tionibusque meis hæc una consolatio occurrebat, quod

neque tibi amior, quam ego sum, quisquam posset succedere, neque ego ab ullo provinciam accipere, qui mallet eam mihi quam maxime aptam explicatamque tradere. Quod si tu quoque eandem de mea voluntate erga te spem habes, ea te profecto nunquam faller. A te maximopere pro nostra summa coniunctione, tuâque singulari humanitate etiam atque etiam peto. Et quæso: ut quibuscumque rebus potes (potes autem plurimus) prospicias et consulas rationibus meis. Vides ex S. C. provinciam esse habendam, si eam (quoad eius facere potueris) quam expeditissimam mihi tradideris: facilius erit mihi quasi decursus mei temporis. Quid in eo genere efficere possis, tui consilij est. ego te, quod tibi veniet in mentem mea interesse, valde rogo. Pluribus verbis ad te scriberem, si aut tua humanitas longiorem orationem expectaret, aut id fieri nostra amicitia pateretur, aut res verba desideraret, ac non pro se ipsa loqueretur. Hoc velim tibi persuadeas, si rationibus meis à te prorsum esse intellexero, magnam te ex eo et perpetuam voluptatem esse capiturum. Vale.

M. T. C. PROCOS. APPIO PVLCHRO IMP. S. P. D.

AD XI. Cal. Iun. Brundisium cum venissem, Q. Fabius legatus tuus mihi præstò fuit, eaq; me ex tuis mædatis monuit, quæ non modo mihi ad quæ pertinebant, sed uniuerso senatui uenerant in mentem, præsidio firmiori opus esse ad istam provinciam. censebant enim omnes ferè, ut in Italia supplementum meis, et Bibuli legionibus scriberetur. Id cum Sulpitius

Cos. passurum se negaret, multa nos quidem questi sumus: sed tantus consensus senatus fuit, ut mature proficisceremur, parendum ut fuerit: itaque fecimus. Nunc quod à te petii literis iis, quas Romæ tabellariis tuis dedi, uelim tibi curæ sit, ut quæ successor coniuunctissimo et amicitissimo commodare potest is qui provinciam tradit, ea pro nostra constantissima voluntate erga te, cura ac diligentia tua cõplectare: ut omnes intelligam, nec me beneuolentiori cuiquam succedere, nec te amiciori potuisse provinciam tradere. Ex iis literis quarum exemplum ad me misisti, quas in senatu recitari uoluisti, sic intellexeram, permultos à te milites esse dimissos: sed mihi Fabius idem demonstrauit id te cogitasse facere: sed cum ipse à te discederet, integrum militum numerum fuisse. id si ita est, pergratum mihi feceris, si istas exiguas copias, quas habuisti, quam minimum imminueris. Quæ de re S. C. quæ facta sunt ad te missa esse arbitror. Equidem pro eo quanti te facio, quicquid feceris, approbabo: sed te quoque confido ea esse facturum, quæ mihi intelliges maxime esse accomodata. Ego C. Pontinum legatum meum Brundisii expectabam: eumque ante Cal. Ian. Brundisium uenturum arbitror. qui cum uenerit, quæ primum nauigandi nobis facultas data erit, ea utemur. Vale.

M. T. CICERO PROCOS. APPIO PVLCHRO IMP. S. P. D.

PRIDIE Non. Iun. cum essem Brundisii, literas tuas accepi: quibus erat scriptum, te L. Clodio mandasse quæ illum mecum loqui uelles. Eum sanè expectabam, ut ea quæ à te afferret, quamprimum cognoscerem.

Meum studium erga te, & officiū tametsi multis iam rebus spero tibi esse cognitum, tamen in iis maxime declarabo, quibus plurimum significare potuero, tuam mihi existimationem, & dignitatem charissimam esse. Mihi & Q. Fabius Virgilianus, & C. Flaccus L.F. & diligentissime M. Octavius Cn. F. demonstrauit, me à te plurimi fieri: quod ego met multis argumētis iam antea iudicaram, maxime quē illo libro augurali, quē ad me amantissime scriptum suauissimum misisti. Mea in te omnia summa necessitudinis officia constabunt: nā cum te ipsum, ex quo tempore tu me diligere cœpisti, quotidie pluris feci: tum accesserunt etiam coniunctiones necessariarum tuorum. duos enim duarum ætatum plurimi facio, Cn. Pompeium filie tue socerum, & M. Brutum generum tuum. Collegi quoque coniunctio præsertim tam honorifice à te approbata, non mediocre uinculum mihi quidem attulisse uidetur ad uoluntates nostras copulandas. Sed si Clodium conuenero: ex illius sermone ad te scribam plura: & ipse operā dabo, ut te quamprimum uideam. Quod scribis, manendi tibi causam eam fuisse, ut me conueneres: id mihi, ne mentiar, gratum est. Vale.

M. T. CICERO PRO COS. APPIO
PVLCHRO IMP. S. P. D.

TRALLEIS ueni ad VI. Cal. Sext. ibi mihi præsto fuit L. Lucilius cū literis, mādatisque tuis: quo quidē homine neminem potuisti nec mihi amiciores, nec (ut arbitror) ad ea cognoscenda quæ scire uolebam, aptiorem, prudentiorem uel mittere. Ego autem & tuas literas legi libenter, & audius Lucilium diligenter.

Nunc quoniam & tu ita sentis (scribis enim quæ de nostris officiis ego ad te scripserim, etsi ea incunda fuerunt, tamen quoniam ex alio repetita sunt, non necessaria te putasse) & re uera, confirmata amicitia, & perspecta fide, commemoratio officiorum superna: nea est: eam partem orationis prætermittam: tibi tamen agam, ut debeo, gratias. animaduerti enim & didici ex tuis literis, te omnibus in rebus habuisse rationem, ut mihi consuleres, restitueresque & præparares quodammodo omnia, quō mea ratio facilior, & solutior esse posset. Hoc tuum officium cum mihi gratissimum esse dicam: sequitur illud, ut te existimare uelim, mihi magnæ curæ fore, atque esse iam, primum ut ipse tu, cuique omnes, deinde etiam ut reliqui scire possint me tibi esse amicissimum. Quod quibus adhuc non satis est perspectum, i mihi nolle magis hoc animo nos esse, quā non intelligere uidentur. sed profectō intelligent: neque enim obscuris personis, nec paruis in causis res agitur. sed hoc fieri melius quā dici aut scribi uolo. Quod itinerum meorum ratio te nonnullā in dubitationē uidetur adducere, uisurusne me sis in prouincia: ea res sic habet. Brundusii cum loquerer cum Phania liberto tuo, ueni in eum sermonem, ut dicerem me libenter ad eam partem prouinciæ primum esse uenturum, quō te maxime uelle arbitrarer. Tunc mihi ille dixit classe te uelle decedere: perfore accomdatum tibi, si ad Sidā, maritimam partem prouinciæ, nauibus accessissem. Dixi me esse facturum: itaque fecissem nisi mihi L. Clodius noster Corcyra dixisset, minime id esse faciendum: te Laodiceæ fore ad meum aduentum. Erat id mihi multo breuius, multoque com-

modius, cum præsertim te ita malle arbitrarer. tua ratio postea est commutata. Nunc quid fieri possit, tu facillimè statues. ego tibi meum consilium exponā. Prid. Cal. Sext. puto me Laodiceæ fore: ubi per paucos dies, dum pecunia accipitur, quæ mihi ex publica permutatione debetur, commorabor. Deinde iter faciam ad exercitum, ut circiter Id. Sext. putem me ad Ioniū fore. Sed siquid nunc me fallit in scribendo (procul enim aberam ab re ipsa, et locis) simul ac progredi cæpero, quàm celerrimis potero, et quàm creberrimis literis faciam, ut tibi nota sit omnis ratio dierum atque itinerum meorū. Oneris tibi imponere nec audeo quicquam, nec debeo. sed quod tuo commodo fieri possit, utriusque nostrum magni interest, prius ut te conueniā, quàm decedas. Quā facultatem si quis a suis eripuerit, mea tamen in te omnia officia constabūt, non secus, ac si te uidissem. Tibi de nostris rebus nihil sum antè mandaturus per literas, quàm desperaro corā me tecum agere posse. Quod te à Scæuola petiisse dicis, ut dum tu abesses ante aduentum meum, prouinciæ præesser: eum ego Ephesi uidi, fuitque mecum familiariter triduum illud, quod ego Ephesi commoratus sum: nec ex eo quicquam audiui quod sibi à te mandatum diceret. Sanè uellem potuisset obsequi uoluntati tuæ: non enim arbitror noluisse. Vale.

M. T. CICERO PROCOS. APPIO
PVLCHRO IMP. S. P. D.

QVVM meū factū cū tuo cōparo: etsi non magis mihi faueo in nostra amicitia tuēda quàm tibi, tamen multo magis meo facto delector, quàm tuo. ego enim

Brundusii quæsiui ex Phania, cuius mihi uidebar et fidelitatem erga te perspexisse, et nosse locum, quæ apud te is teneret, quā in partem prouinciæ maximè putaret te uelle ut in succedendo primum uenirem. Cū ille mihi respondiisset, nihil me tibi gratius facere posse, quàm si ad Sidā nauigassem: etsi minus dignitatis habebat ille aduentus, et ad multas res mihi munus erat aptus, tamen me ita dixi esse facturum. Idem ego cū L. Clodiū Corcyræ conuenissem, hominem ita tibi coniunctum, ut mihi cum illo quum loquerer, tecum loqui uiderer: dixi ei me ita facturum esse, ut in eam partem, quam Phania rogasset, primum uenirē. Tūc mihi ille cū gratias egisset, magnopere à me petiuit, ut Laodiceam protinus irem: te in prima prouincia uelle esse, ut quamprimum decederes: quin, nisi ego successor essem, quem tu cuperes uidere, te antea quàm tibi successum esset, decessurum fuisse. Quod quidem erat consentaneum cum iis literis, quas ego Romæ acceperam: ex quibus perspexisse mihi uidebar, quàm festinares decedere. Respondi Clodio me ita esse facturum, ac multo quidem libentius, quàm si illud esset faciendum quod promiseram Phaniæ. Itaque et consilium mutaui, et ad te statim mea manu scriptas literas misi: quas quidē ex tuis literis intellexi satis mature ad te esse perlatas. Hoc ego meo facto ualde delector: nihil enim potuit fieri amantius. considera nunc uicissim tuum. Nō modò ibi non fuisti, ubi me quamprimum uidere posses: sed eò discessisti, quo ego te ne persequi quidē possem triginta diebus, qui tibi ad decedendum lege (ut opinor) Cornelia constituti essent: ut tuum factum illis, qui, quo animo inter nos simus,

ignorant, alieni hominis (ut leuissime dicam) et fugientis congressum: meum uero coniunctissimi et amicissimi esse uideatur. Ac mihi tamē antequam in prouinciā uenirem, redditae sunt a te literae: quibus etsi te Tarsum proficisci demonstrabas, tamē mihi non dubiam spem mei conueniendi afferebas: cum interea credo equidē maleuoli homines (latē enim patet hoc uitium, et est in multis) sed tamen probabilem materiem nacti sermonis, ignari meae constantiae, conabantur alienare a te uoluntatem meam: qui te forum Tarsi agere, statuere multa, decernere, iudicare dicerēt, cum posses iam suspicari, tibi esse successum: quae ne ab iis quidem fieri solerent, qui breui tempore sibi successum iri putarent. Horum ego sermone non mouebar: quin etiam (credas mihi uelim) siquid tu ageres, leuari me putabam molestia: et ex annua prouincia, quae mihi longa uideretur, prope iam undecim mensium prouinciam factam esse gaudebam, si absentī mihi unius mensis labor detractus esset. Illud (uerē dicam) me mouet in tanta militum paucitate abesse treis cohortes, quae sint plenissimae: nec me scire ubi sint. Molestissime autem fero, quod te ubi uisurus sim, nescio: eo quē ad te tardius scripsi, quod quotidie te ipsum expectabam: cum interea ne literas quidem ullas accepi, quae me docerent quid ageres, aut ubi te uisurus essem. Itaque uirum fortē, mihi quē in primis probatum Antonium praefectum euocatorum misi ad te, cui (si tibi uideretur) cohortes traderes: ut dum tempus anni esset idoneum, aliquid negotii gerere possem. in quo tuo consilio ut me sperare esse uisurum, et amicitia nostra, et literae tuae fecerant: quod ego ne nunc quidem despe-

ro. Sed planē quando, aut ubi te uisurus sim, nisi ad me scripseris, ne suspicari quidem possum. Ego ut me tibi amicissimum esse et aequi, et iniqui intelligant, curabo. De tuo in me animo iniquis secus existimandi uideris nonnihil loci dedisse. id si correxeris, mihi ualde gratum erit. Et ut habere rationem possis, quo loco me salua lege Cornelia conuenias: ego in prouinciā ueni prid. Calend. Sext. iter in Ciliciā facio per Capadociā. Castra moui ab Iconio prid. Cal. Sext. Nūc tu et ex diebus, et ex ratione itineris, si putabis me esse conueniendum, constitues quo loco id commodissime fieri possit, et quo die. Vale.

M. T. CICERO PROCOS. S. D.
APPIO PVLCHRO.

PLVRIBVS uerbis ad te scribam, cum plus otii nactus ero. Hæc scripsi subito, cum Bruti pueri Laodiceae me conuenissent, et se Romā properare dixissent. Itaque nullas iis, præterquam ad te, et ad Brutum dedi literas. Legati Appiani mihi uolumen a te plenum querelae iniquissimae reddiderūt, quod eorū ædificationem literis meis impedissem. Eadem epistola petebas, ut eos quamprimum, ne in hyemem inciderent, ad facultatem ædificandi liberarem: et simul peracutē querebare, quod eos tributa exigere uictarē prius, quam ego re cognita permissem: genus enim quoddā fuisse impediendi, cum ego cognoscere non possem, nisi cum ad hyemē me ex Ciliciā recepissem. Ad omnia accipe, et cognosce æquitatem expostulationis tuæ. Primum cum ad me aditum esset ab iis, qui dicerent a se intolerabilia tributa exigī: quid habuit iniquitatis, me

E.ij.

scribere, ne facerent antequam ego rem, causamque cognoscerem? non poteram, credo, ante hyemem: sic enim scribis. quasi uero ad cognoscendum ego ad illos, non illi ad me uenire debuerint. tam longe, inquis? quid? cum dabas iis literas, per quas mecum agebas, ne eos impedirem, quo minus ante hyemem edificarent, non eos ad me uenturos arbitrabare? tamen si id quid fecerunt ridicule. quas enim literas afferbant, ut opus aestate facere possent, eas mihi post brumam reddiderunt. Sed scito, et multo plures esse, qui de tributis recusent, quam qui exigere uelint: et me tamen, quod te uelle existimem, esse facturum. De Appianis haecenus. A Pausania, Lentuli liberti, accenso meo, audiui cum diceret, te secum esse questum, quod tibi obuiam non prodissim. saltem contempsi te: nec potest fieri me quicquam superbius. Cum puer tuus ad me secunda ferè uigilia uenisset, isque te ante lucem Iconium mihi uenturum nuntiasset, incertumque utra uia, cum essent duae: altera Varronem tuum familiarissimum, altera Q. Leptam praefectum fabrum meum tibi obuiam nisi: mandavi utrique eorum, ut ante ad me excurrerent, ut tibi obuiam prodire possem. Currens Lepta uenit, mihi nuntiavit, te iam astra praetergressum esse: confestim Iconium ueni. Cetera iam tibi nota sunt. An ego tibi obuiam non prodirem? primum Appio Claudio? deinde imperatori? deinde more maiorum? deinde, quod caput est, amico? praesertim cum in isto genere multo etiam ambitiosius facere soleam, quam honos meus, et dignitas postulet. sed haec haecenus. Illud idem Pausania dicebat te dixisse: Quid? Appius Lentulo, Lentulus Appio

prodest obuiam, Cicerone Appio noluit? Quae so, etiamne tu has ineptias homo (mea sententia) summa prudentia, multa etiam doctrina, plurimo rerum usu: addo urbanitatem quae est uirtus, ut Stoici rectissime putant, ullam Appietatem, aut Lentulitatem ualere apud me plus, quam ornamenta uirtutis existimas? cum ea consecutus nondum eram, quae sunt hominum opinionibus amplissima, tamen ista uestra nomina nunquam sum admiratus: uiros eos, qui ea uobis reliquissent, magnos arbitrabar. Postea uero quam ita et accepi et gessi maxima imperia, ut mihi nihil neque ad honorem, neque ad gloriam acquirendum putarem: superiorem quidem nunquam, sed parum uobis me speravi esse factum. Nec mehercule aliter uidi existimare uel Cn. Pompeium, quem omnibus qui unquam fuerunt: uel P. Lentulum, quem mihi ipsi antepono. tu si aliter existimas, nihil errabis, si paulo diligentius (ut quid sit *ἔργον*, quid sit *ὁ νόμος*, intelligas) Athenodorus Sardonis filius quid de his rebus dicat, attenderis. Sed ut ad rem redeam, me tibi non amicum modò, uerum etiam amicissimum existimes uelim: profecto omnibus meis officiis efficiam, ut ita esse uerè possis indicare. tu autem si id agis, ut minus mea causa, dum ego absim, debere uidearis, quam ego tua laborarim: libero te ista cura. *παρ' ἐμοὶ καὶ κατ' ἀμφοτέρωθεν, οὐδέ με πικρὸν οὐδὲν, ἀλλὰ δὲ μὴν ἔτι καὶ ἄλλος*. Si autem natura es φιλάργος, illud non perficies, quo minus tua causa uelim: hoc assequere, ut quam in partem accipias, minus labore. Haec ad te scripsi liberius, fretus conscientia officii mei, beneuolentiaque, quam a me certo iudicio susceptam, quoad

tu uoles, conseruabo. Vale.

M. T. CICERO PROCOS. S. D.
APPIO PVLCHRO.

ET SI quantum ex literis tuis intelligere potui, uidebam te hanc epistolam, cum ad Urbem esses, esse leturum, refrigerato iam leuissimo sermone hominum prouincialium, tamen cum tu tam multis uerbis ad me de improborum oratione scripsisses, faciendum mihi putavi, ut tuis literis breui responderem. Sed prima duo capita epistolæ tuæ tacita mihi quodammodo relinquenda sunt: nihil enim habent quod aut definitum sit, aut certum: nisi me uultu, et taciturnitate significasse tibi non esse amicum, idque pro tribunali, cum aliquid ageretur, et nonnullis in conuiuiis intelligi potuisse. Hoc totum nihil esse, possum intelligere: sed cum sit nihil, nec quid dicatur quidem intelligo. Illud quidem scio, meos multos et illustres, et ex superiore, et ex æquo loco sermones habitos cum tua summa laude, et cum magna significatione nostræ familiaritatis, ad te uerè potuisse deferri. Nam quod ad legatos attinet, quid à me fieri potuit aut elegantius, aut iustius, quàm ut sumptus egentissimarum ciuitatum munerem sine ulla immuntione dignitatis tuæ, præsertim ipsis ciuitatibus postulantiis? nam mihi totum genus legationum tuo nomine proficiantium notum non erat. Apamæ cum essem, multarum ciuitatū principes ad me detulerunt sumptus decerni legatis minus magnos, cum soluendo ciuitates non essent. Hic ego multa simul cogitavi: primum, te hominem non solum sapientem, uerum etiam (ut nunc lo-

quimur) urbanum, non arbitrabar genere isto legationum delectari: idque me arbitror Synnadis pro tribunali multis uerbis disputauisse: primum Appium Claudium senatui populoque R. non Myndensium testimonio (de ea enim ciuitate mentio facta est) sed sua sponte esse laudatum: deinde me ista uidisse multis accidere, ut eorum causa legationes Romam uenirent, sed his legationibus non meminisse ullum tempus laudandi, aut locum dari: studia mihi eorum placere, quod in te benemerito grati essent, consilium totum uideri minime necessarium: si autem uellent declarare in eo officium suum, laudaturum me, si quis suo sumptu functus esset officio: concessurum, si legitimo: non permissurum, si infinito: Quid enim reprehendi potest nisi quod addis, uisum esse quibusdam edictum meum quasi consulto ad istas legationes impediendas esse accommodatum. Iam non tam mihi uidentur iniuriam facere illi qui hæc disputant, quàm si cuius aures ad hanc disputationem patent. Romæ composui edictum. nihil addidi, nisi quod publicani me rogauerunt, cum samum ad me uenissent, ut de tuo edicto totidem uerbis transferrem in meum. Diligentissime scriptum caput est, quod pertinet ad minuendos sumptus ciuitatum: quo in capite sunt quedam noua salutaria ciuitatibus, quibus ego magnopere delector. Hoc uero, ex quo suspicio nata est, me exquisiuisse aliquid, in quo te offenderem, tralatitium est. neque enim erā tam desipiens, ut priuata rei causa legari putarem, qui et tibi non priuato, et pro re non priuata sua, sed publica, non in priuato, sed in publico orbis terræ consilio, id est in senatu ut gratias agerent, mittebantur. neque cum edixi ne-

quis iniussu meo proficisceretur, exclusi eos, qui me in castra, & qui trans Taurum persequi non possent. nam id est maxime in tuis literis ridendum. quid enim erat, quod me persequerentur in castra, Taurum me transirent? cum ego Laodicea usque ad Iconium iter ita fecerim, ut me omnium illarum dioecesium, quæ cis Taurum sunt, omniumque earum civitatum magistratus, legationesque convenirent. Nisi forte postea coeperunt legare, quam ego Taurum transgressus sum: quod certe non ita est. cum enim Laodiceæ, cum Apameæ, cum Synnadis, cum Philomeli, cum Iconii essem, quibus in oppidis omnibus commoratus sum, omnes iam istius generis legationes erant constitutæ. Atque hoc tamen te scire uolo, me de isto sumptu legationum aut minuendo, aut remittendo decrevisse nihil, nisi quod principes civitatum à me postulassent, ne in uenditionem tributorum, & illam acerbissimam exactionem, quam tu non ignoras, capitum, atque hostiorum inducerentur sumptus minime necessarij. Ego autem cum hoc suscepissem, non solum iustitia, sed etiam misericordia adductus, ut lenarè miserius perditas civitates, & perditas maxime per magistratus suos: non potui in illo sumptu non necessario negligens esse. Tu cum istiusmodi sermones ad te delati de me sunt, non debuisti credere. si autem eo genere delectaris, ut quæ tibi in mentem veniant, aliis attribuas: genus sermonis inducis in amicitiam minime liberale. ego, si in provincia de tua fama detrudere unquam cogitasset, non ad generum tuum Lentulum, neque ad libertum tuum Brundisium, neque ad præfectum fabri Corcyræ, quem in locum me venire velles, retulisset. Quare potes, doctissimis

hominibus auctoribus, quorum sunt de amicitia gerenda præclarissime scripti libri, genus hoc totum orationis tollere. DISPUTABANT: ego contra diserebam. Dicebant: ego negabam. An mihi de te nihil esse dictum unquam putas? ne hoc quidem, quod cum me Laodiceam venire voluisses, Taurum ipse transisti? quod iisdem diebus meus conventus erat Apameæ, Synnadis, Philomeli, tuus Tarsi? non dicam plura, ne in quo te obiurgem, id ipsum uidear imitari. Illud dicam, ut sentio: si ista, quæ alios loqui dicis, ipse sentis, tua summa culpa est: sin alij tecum hæc loquuntur, tua tamen, quod audis, culpa nonnulla est. Mea ratio in tota amicitia nostra constans, & gravis reperitur. quod si quis me astutiores fingit, quid potest esse callidius, quam cum te absentem semper defenderim, cum præsertim mihi usu venturum non arbitrarer, ut ego quoque absens à te defendendus essem, nunc committere, ut tu iure optimo me absentem deferere posses? Unum genus excipio sermonis, in quo per sepe aliquid dicitur, quod te putem nolle dici: si aut legatorum tuorum cuipiam, aut præfectorum, aut Tribunorum male dicitur: quod tamen ipsum non mehercule adhuc accidit me audiente, ut aut grauius diceretur, aut in plures, quam mecum Corcyræ Clodius est locutus, cum in eo genere maxime quereretur te aliorum improbitate munus felicem fuisse. Hos ego sermones, quod & multi sunt, & tuam existimationem, ut ego sentio, non offendunt, læssius nunquam, sed non ualde repressi. Siquis est, qui neminem bona fide in gratiam putet redire posse, non nostram is perfidiam coarguit, sed indicat suam: simulque non de me is peius,

quàm de te existimat. Sini autem quem mea instituta in provincia non delectant: et quadam dissimilitudine institutorum meorum, ac tuorum lædi se putat, cum uterque nostrum rectè fecerit, sed nò idem uterque secutus sit: huc ego amicum habere non curo. Liberalitas tua, ut hominis nobilissimi, latius in provincia patuit: nostra si angustior, et si de tua prolixa beneficaque natura limauit aliquid posterior annus, propter quandam tristitiam temporum, non debent mirari homines, cum et natura semper ad largiendum ex alieno fuerim restrictior, et temporibus, quibus alij mouentur, iisdem ego mouear, me esse acerbum sibi, ut sim dulcis mihi. De rebus urbanis quod me certior fecisti, cum per se mihi gratum fuit: tum quod significasti tibi omnia mea mandata curæ fore. in quibus unum illud te præcipue rogo, ut cures nequid mihi ad hoc negotii aut oneris accedat, aut temporis: Hortensiumque nostrum collegam, et familiarem roges, ut si unquam mea causa quæquam aut sensit, aut fecit, de hac quoque sententia bima decedat, qua mihi nihil potest esse inimicius. De nostris rebus quod scire uis, Tarso Non. Oct. Amanum uersus profecti sumus. Hæc scripsi postridie eius diei, cum castra haberem in agro Mopsuestinæ. si quid egero, scribam ad te: neque domum unquam ad meos literas mittam, quin adiungam eas, quas tibi reddi uelim. De Parthis quod quæris, fuisse nullos puto. Arabes qui fuerunt admixto Parthico ornatu, dicuntur omnes reuertisse. hostem esse in Syria negant ullum. Tu uelim ad me quamsepiissime et de tuis rebus scribas, et de meis, et de omni Reip. statu, de quo sum sollicitus eò magis,

quod ex tuis literis cognoui Pompeium nostram in Hispaniam iturum. Vale.

M. T. C. IMP. APPIO PVLCHRO S. D.

VIX tandem legi literas dignas Appio Clodio, plenas humanitatis, officii, diligentiae. Aspectus uidelicet Urbis tibi tuâ pristinam urbanitatem reddidit. Nā quas ex itinere ante, quàm ex Asia egressus es, ad me literas misisti, unas de legatis à me prohibitis proficisci, alteras de Apameorū ædificatione impedita, legi permittis. Itaque conscientia meæ constantis erga te uoluntatis rescripsi tibi subiratus. iis uerò literis, lectis, quas Philotimo liberto meo dedisti, cognoui, intellexique in provincia multos fuisse, qui nos, quo animo inter nos sumus, esse nollent. Ad Urbem uerò ut accesseris, uel potius ut primum tuos uideris, cognosse te ex iis, qua in te absentem fide, qua in omnibus officiis tuendis erga te obseruantia, et constantia fuisset. Itaque quanti illud me aestimare putas, quod est in tuis literis scriptum? si quid acciderit, quod ad meam dignitatem pertineat, etsi uix fieri possit, tamen te parem mihi gratiam relaturū. Tu uerò facile facies: Nihil est enim, quod studio et beneuolentiâ, uel amore potius effici non possit. Ego, etsi et ipse ita iudicabam, et fiebam crebro à meis per literas certior: tamen maximam lætitiâ cepi ex tuis literis de spe minimè dubia, et planè explorata triūphi tui: neque uerò ob eā causam, quo ipse facilius consequerex (nam id quidem Entropæor est) sed mehercule, quod tua dignitas atque amplitudo mihi est ipsa chara per se, Quare quoniam plureis tu habes, quàm cæteri, quos scias in hac prouinciam pro-

fisci, quod te adeunt fere omnes, siquid uelis: gratissimum mihi feceris, si ad me, simul atque adeptus eris, quod et tu confidis, et ego opto, literas miseris. Longi subsellij (ut noster Pompeius appellat) iudicatio, et mora siquem tibi item unum, alterumue diem abstulerit (quid enim potest amplius?) tua tamen dignitas suum locum obtinebit. Sed si me diligis, si a me diligis, ut, ad meliteras, ut quamprimum letitia afficiar, mittito. Et uelim, reliquum quod est promissi, ac muneris tui, mihi persoluas. Cum ipsam cognitionem iuris auguralis consequi cupio: tum mehercule tuis incredibiliter studiis erga me, muneribusque delector. Quod autem a me tale quiddam desideras: sane mihi considerandum est, quonam te remunerer potissimum genere. nam profecto non est meum, qui in scribendo (ut soles admirari) tantum industriae ponam, committere, ut in scribendo negligens fuisse uidear: praesertim cum id non modo negligitis, sed etiam ingrati animi crimine futurum sit. uerum haec uidebimus. Illud quod polliceris, uelim pro tua fide, diligentiaque, et pro nostra non instituta, sed iam inueterata amicitia, curas, enotare, ut supplicatio nobis quam honorificentissime quamprimum decessatur. Omnino serius misi literas, quam uellem. in quo cum difficultas nauigandi fuit odiosa, tu in ipsum discessum senatus incidisse credo meas literas. Sed id feci adductus auctoritate, et consilio tuo: idque a me recte factum puto, quod non statim, ut imperator appellatus sim, sed aliis rebus additis, aestuisque confectis, literas miserim. Haec igitur tibi erunt curae, quem admodum ostendis: meque totum, et mea, et meos commendatos habebis. Vale.

M. T. CICERO IMP. APPIO
PVLCHRO S. P. D.

QUVM EST ad nos allatum de temeritate eorum, qui tibi negotium facerent, et si grauius primo nuntio commotus sum, quod nihil tam praeter opinionem meam accidere potuit: tamen ut me collega, caetera mihi facillima uidebantur, quod et in te ipso maximam spem, et in tuis magnam habebam: multaue mihi ueniebant in mentem, quam ob rem istum laborem tibi etiam honori putarem fore. Illud plane moleste tuli, quod certissimum, et iustissimum triumphum hoc inuidorum consilio esse tibi ereptum uidebam. Quod tu si tanti facies, quanti ego semper iudicaui faciundum esse, facies sapienter, et ages uictor ex inimicorum dolore triumphum iustissimum. ego enim plane uideo fore uerum, opus, sapientiaque tua, uehementer ut inimicos tuos poeniteat in te peractae suae. De me tibi sic contestans omnes deos, promitto atque confirmo, me pro tua dignitate (malo enim dicere, quam pro salute) in hac provincia, cui tu praefuisti, rogando, deprecatoris: laborando, propinquae auctoritate, chari hominis (ut spero) apud ciuitates: grauitate, imperatoris suscipitur officia, atque parteis. Omnia uolo a me et postules, et expectes. uncam meis officiis cogitationes tuas. Q. Seruilius per breues a te mihi literas reddidit, quae mihi tamen nimis longae uisae sunt: iniuriam enim mihi fieri putabam cum rogabar. Nolle accidisset tempus, in quo perspicere posses, quanti ego te, quam Pompeium (quem unum ex omnibus facio, ut debeo, plurimum) quam Bru-

tum facerem: quanquam in consuetudine quotidiana perspexisses, sicuti perspicies. sed quoniam accidit: siquid à me prætermisum fuerit, commissum facinus, et admissum dedecus cōfitebor. Pōtius, qui à te tractatus est præstanti ac singulari fide, cuius tui beneficii sum ego testis, præstat tibi memoriā beneuolentiāque, quam debet. qui, cum maximis rebus suis coactus à me inuicissimo decessisset, tamen ut uidit tua interesse, consendens iam nauē Epheso Laodiceam reuertit. Talia cum te studia uideam habiturū esse innumerabilia, planē dubitare non possum, quin tibi amplitudini ista sollicitudo futura sit. Si uerò effeceris, ut Censor creeris, et si ita gesseris Censuram, ut et debes, et potes: non tibi solum, sed tuis omnibus uideo in perpetuum summo te præsidio futurum. Illud pugna, et enitere, nequid nobis temporis prorogetur: ut cum hūc tibi satisfecerimus, istuc quoque nostram in te beneuolentiam nauare possimus. Quæ de hominum atque ordinum omnium erga te studiis scribis ad me, minime mihi miranda, et maxime iucunda acciderunt: eademque ad me perscripta sunt à familiarib' meis. Itaque capio magnam uoluptatem, cum tibi, cuius mihi amicitia non solum ampla, sed etiam iucunda est, ea tribui, quæ debeantur: tum uerò etiamnum remanere in ciuitate nostra studia propè omnium consensu erga fortes et industrios uiros: quæ mihi ipsi una semper tributa merces est laborū, et uigiliarum mearū. Illud uerò mihi permirum accidit, tantam temeritatem fuisse in eo adolescente, cuius ego salutem duobus capitis iudiciis summa contentione defendi: ut tuis inimicitias suscipiendis obliuisceretur patroni omnium

fortunarum ac rationum suarum: præsertim cum tu omnibus uel ornamentis, uel præsidis redundares, illi (ut leuissime dicam) multa deessent. cuius sermo stultus et puerilis erat id antea ad me à M. Caelio familiari nostro perscriptus: de quo item sermone multa scripta sunt abs te. Ego autem citius cum eo qui tuas inimicitias suscepisset, ueterem coniunctionem diremissem, quam nouam conciliassem. neque enim de meo erga te studio dubitare debes: neque id est obscurū cuiquam in provincia, nec Romæ fuit. Sed tamen significatur in tuis literis suspicio quædam et dubitatio tua de qua alienum tempus est mihi tecum expostulandi, purgandi autem mei necessarium. Vbi enim ego cuiquam legationi suū impedimento, quo munus Romam ad laudem tuam mitteretur? aut in quo potui, si te palam odissem, minus quod tibi obesset, facere? si clām, magis aperte inimicus esse? Quod si essem ea perfidia, quæ sunt ij qui in nos hæc conferunt: tamen ea stultitia certè non fuisset, ut aut in obscuro odio apertas inimicitias: aut in quo tibi nihil nocerem, summam ostenderem uoluntatem nocendi. Ad me adire quosdam memini, qui dicerent, nimis magnos sumptus legatis decerni: quibus ego non tam imperaui, quam censui, sumptus legatis quammaximè ad legem Corneliā decernendos. Atque in eo ipso me non perseuerasse, testes sunt rationes ciuitatum: in quibus quantum quæque uoluit, legatis tuis datū induxit. Te autē quibus mendaciis homines leuissimi onerarunt? non modò sublato sumptus, sed etiam à procuratoribus eorum qui iam profecti essent, repetitos et ablato: eamque causam multis omnino non eundi fuisse. Quereret tecum

atque expostulare, nisi (ut supra scripsi) purgare me tibi hoc tuo tempore, quam accusare te mallet, idque putarem esse rectius. Itaque nihil de te, quod credideris de me: quamobrem non debueris credere, pauca dicam. nam si me uirum bonum, si dignum iis studiis, eaque doctrina, cui me à pueritia dedi, si satis magni animi, non minimi consilij in maximis rebus perspectum habes: nihil in me non modo perfidiosum et infidiosum, et fallax in amicitia, sed ne humile quidem aut ieiunum debes agnoscere. sin autem me astutum, et occultum lubet fingere: quid est quod minus cadere in eiusmodi naturam possit, quam aut florētissimi hominis aspernari benevolentia: aut eius existimationem oppugnare in prouincia, cuius laudem domi defenderis: aut in ea re animum ostendere inimicum, in qua nihil obsis: aut id eligere ad perfidiam, quod ad indicandum odium apertissimum sit, ad nocendum leuissimum? Quid erat autem, cur ego in te tam implacabilis essem: cum te ex fratre meo ne tunc quidem, cum tibi propè necesse esset eas agere partes, inimicum mihi fuisse cognouissem? Cum uero reditum nostrum in gratia uterque expetisset: quid in Consulatu tuo frustra mecum egisti, quod me aut facere, aut sentire uoluisses? Quid mihi mandasti, cum te Puteolis prosequerer, in quo non expectationem tuam diligentia mea uicerim? Quid si id est maxime astuti, omnia ad suam utilitatem referre: quid mihi tandem erat utilius, quid commodus meis aptius, quam hominis nobilissimi atque honoratissimi coniunctio, cuius opes, ingenium, liberi, affines, propinqui mihi magno uel ornamento, uel praesidio esse possent? Quae tamē ego omnia in ex-

petenda amicitia tua, non astutia quadā, sed aliqua potius sapiētia secutus sum. Quid illa uincula, quibus quidem libētissime astringor, quanta sunt? studiorum similitudo, suauitas consuetudinis, delectatio uitae atque uictus, sermonis societas, literae interiores. Atque haec domestica. quid illa tandem popularia? reditus illustri in gratiam, in quo ne per imprudentiam quidem errari potest: sine suspicionē perfidiae: amplissimi sacerdotii collegium, in quo non modo amicitiam uolari apud maiores nostros fas non erat, sed ne cooptari quidem sacerdotem licebat, qui cuiquam ex collegio esset inimicus. Quae ut omittam tam multa atque tanta: quis unquam tanti quenquam fecit, aut facere potuit, aut debuit, quanti ego Cn. Pompeium socerum filiae tuae? Etenim si merita ualent, patriam, liberos, salutem, dignitatem, memet ipsum mihi per illum restitutum puto. Si consuetudinis iucunditas: quae fuit unquam amicitia consularium in nostra ciuitate coniunctior? si ulla amoris atque officij signa: quid mihi ille non commisit? quid non mecum communicauit? quid de se in senatu cum ipse abesset, per quenquam agi maluit? quibus ille me rebus non ornatissimum uoluit amplissime? qua denique illa facilitate, qua humanitate tulit contentionem meam pro Milone, aduersantem interdum actionibus suis? quo studio prouidit, nequa me illius temporis inuidia attingeret, cum me consilio, cum auctoritate, cum armis denique texit suis? quibus quidem temporibus haec in eo grauitas, haec animi altitudo fuit, non modo ut Pbrygi alicui, aut Lycioni, quod tu in legatis fecisti, sed ne summorum quidem hominum maleuolis de me sermonibus crede

ret. Huius igitur filius cum sit gener tuus: cumque praeter hanc coniunctionem affinitatis, quam sis Cn. Pompeio charus, quamque iucundus intelligam: quo tandem animo in te esse debeo? cum praesertim eas ad me litteras miserit, quibus etiam si tibi, cui sum amicissimus, hostis essem, placere tamen, totumque me ad eius iura de me meriti uoluntatem nutumque conuerterem. Sed haec haecenus: pluribus enim etiam fortasse uerbis, quam necesse fuit, scripta sunt. Nunc ea quae a me perfecta, quaeque instituta sunt cognosce. Atque haec agimus, et agemus magis pro dignitate, quam pro periculo tuo: te enim (ut spero) propediem Censorem audiemus: cuius magistratus officia, quae sunt maximi animi, summique consilij, tibi diligentius et accuratius, quam haec quae nos de te agimus, cogitanda esse censeo. Vale.

M. T. CICERO IMP. APPIO PVL-
CHRO (UT SPERO) CES. S. D.

CUM essem in castris ad fluvium Pyramum, reditae mihi sunt uno tempore a te epistolae duae, quas ad me Q. Servilius Tarso miserat. Earum in altera dies erat adscripta Non. Apr. in altera, quae mihi recentior uidebatur: dies non erat. Respondebo igitur superiori prius: in qua scribis ad me de absolutione maiestatis. De qua etsi permultum antea certior factus eram literis, nuntiis, fama denique ipsa (nihil enim fuit clarius: non quo quisquam aliter putasset: sed nihil de insignibus ad laudem uiris obscure nuntiari solet) tamen eadem illa laetiora fecerunt mihi tuae litterae: non solum quia planius loquebatur, et uberius, quam uul-

gi sermo: sed etiam quia magis tibi uidebar gratulari, cum de te ex te ipso audiebam. Complexus igitur sum cogitatione te absentem: epistolam uero osculatus, etiam ipse mihi gratulatus sum: quae enim a cuncto populo, a senatu, a iudicibus ingenio, industria, uirtuti tribuuntur: quia mihi ipse assentor fortasse, cum ea esse in me fingo: mihi quoque ipsi tribui puto. Nec tam gloriosum exitum tui iudicii extitisse, sed tam prauam inimicorum tuorum mentem fuisse mirabar. De ambitu uero quid interest, inquires, an de maiestate? Ad rem nihil: alterum enim non attigisti, alteram auxisti. Veruntamen est maiestas (ut Sylla uoluit) ne in quenuis impune declamare liceret. Ambitus uero ita apertam uiam habet, ut aut accusetur improbe, aut defendatur: qui enim facta, aut non facta largitio ignorari potest? tuorum autem honorum cursus cui suspectus unquam fuit? Me miserum, qui non affuerim: quos ego risus excitassem? Sed de maiestatis iudicio duo mihi illa ex tuis literis iucundissima fuerunt: unum, quod te ab ipsa Rep. defensum scribis: quae quidem etiam in summa bonorum et fortium ciuium copia tueri taleis uiros deberet: nunc uero eo magis, quod tanta penuria est in omni uel honoris, uel aetatis gradu, ut tam orba ciuitas taleis tutores complecti debeat: alterum quod Pompeij et Bruti fidem beneuolentiamque mirifice laudas. Laetor uirtute et officio cum tuorum necessariorum, meorum amicissimorum, tum maxime alterius omnium saeculorum et gentium principis, alterius iam pridem inuentus, celeriter (ut spero) ciuitatis. De mercenariis testibus a suis ciuitatibus notandis, nisi iam aliquid factum est per Flaccum, sicc

F.ij.

à me, cum per Asiam decedam. Nunc ad alteram epistolam uenio. Quod ad me quasi formam communium temporum, et totius Reipub. misisti expressam: prudentia literarum tuarum ualde est mihi grata. uideo enim et pericula leuora quam timebam, et maiora praesidia: siquidem (ut scribis) omnes uires ciuitatis se ad Pompeij ductum applicauerunt, tuumque simul promptum animum, et alacrem perspexi ad defendendam Rem. mirificamque et pi uoluptatem ex hac tua diligentia, quod in summis tuis occupationibus mihi tamen Reip. statum per te notum esse uoluit.

Nam auguralis libros ad commune utriusque nostrum otii serua: ego enim à te cum tua promissa per literas flagitabam, ad urbem te otiosissimum esse arbitrabar. Nunc tamen ut ipse polliceris, pro auguralibus libris orationes tuas confectas omnes expectabo. Tullius, cui mandata ad me dederas, non conuenerat me: nec erat iam quisquam mecum tuorum, praeter omnes meos, qui sunt omnes tui. Stomachosiores meas literas quas dicas esse, non intelligo. Bis ad te scripsi, me purgans diligenter, te leuiter accusans in eo, quod de me cito credidisses. Quod genus querelae mihi quidem uidebatur esse amica: sin tibi displicet, non utar eo posthac. Sed si, ut scribis, eae literae non fuerunt disertae, scito meas non fuisse: ut enim Aristarchus Homeri uersum negat, quem non probat: sic tu (libet enim mihi iocari) quod disertum non erit, ne putaris meum. Vale, et in Censura, si iam es Censor (ut spero) de proa uo multum cogitato tuo.

M. T. C. IMP. APPIO PVLCHRO S.D.

GRATVLABOR tibi prius (ita enim rerum ordo postulat) deinde ad me conuertar. Ego uero uehementer gratulor de iudicio ambitus: neque id quod nemini dubium fuit, absolutum te esse: sed illud, quod quo melior ciuis, quo uir clarior, quo fortior amicus es, quoque plura uirtutis et industriae ornamenta in te sunt, eo mirandum est magis, nullam ne in tabella quidem latebra fuisse absconditam maleuolentiam, quae te impugnare auderet: non horum temporum, non horum hominum, atque morum negotium. nihil iam sum pridem admiratus magis. De me autem suscipe paulisper meas partes, et eum te esse finge, qui ego sum: si facile inueneris quod dicas, noli ignorare haesitationi meae. Ego uero uelim mihi, Tulliaeque meae (sicut tu amantissime et suauissime optas) prosperè euenire ea, quae me insciente facta sunt à meis: sed ita cecidisse, ut agerentur eo tempore, spero omnino cum aliqua felicitate, et opto: ueruntamen plus me in hac spe, tua sapientia et humanitas consolatur, quam opportunitas temporis. Itaque quemadmodum expediam exitum huius institutae orationis, non reperio: neque enim trihus dicere quicquam debeo ea de re, quam tu ipse omnibus optimis prosequeris. Neque non me tamen mordet aliquid: in quo unum non uereor, ne tu parum perspicias, ea quae gesta sunt, ab illis esse gesta: quibus ego ita mandaram, ut cum tam longè absuturus essem, ad me ne referrent, agerent quod probassent. In hoc autem mihi illud occurrit. Quid tu igitur si affuisses? Rem probassem. De tempore, nihil te muto, nihil

sin. consilio egissem tuo. Vides me sudare, iandudum laborantem quomodo ea tuear quæ mihi tuenda sunt, et te non offendam. Leua me igitur hoc onere: nunquam enim mihi uideor tractasse causam difficiliorē. Sed tamen sic habeto: nisi iam tunc omnia negotia cum summa tua dignitate diligentissime conficissem: tamen si nihil uidebatur ad meum erga te pristinum studium addi posse: tamen hac mihi affinitate renuntiata, non maiore equidem studio, sed acrius, apertius, significantius dignitatem tuam defendissem. Deceat tibi mihi, et iam imperio annuo terminato, ante diem III. Non. Sext. cum ad Sidam nauis accederem, et mecum Q. Seruilius esset, literæ à meis sunt redditæ. Dixi statim Seruilio (etenim uidebatur esse commotus) ut omnia à me maiora expectaret. Quid multum? beneuolentior tibi, quam fui, nihilo sum factus, diligentior quidem ad declarandam beneuolentiam multo. nam ut uetus nostra similitudo ante stimulabat me, ut cauere ne cui suspicionem fidei reconciliatæ gratiæ darem: sic affinitas noua curam mihi affert cauendi, nequid de summo meo erga te amore detractum esse uideatur. Vale.

M. T. C. IMP. APPIO PVLCHRO S. D.

QVASI diuinare tali in officio fore mihi aliquando expetendum studium tuum: sic cum de tuis rebus gestis agebatur, inserviebam honori tuo. Dicam tamen uerè: plus quam acceperas, reddidisti. Quis enim ad me non perscripsit, te non solum autoritate orationis, sententia tua, quibus ego à tali uiro contentus eram: sed etiam opera, consilio, domum ueniendo, conueniendis

meis, nullum onus officii cuiquam reliquum fecisse? Hæc mihi ampliora multo sunt, quam illa ipsa, propter quæ hæc elaborantur: INSIGNIA enim uirtutis multi etiam sine uirtute assecuti sunt: talium uirorum tanta studia assequi sola uirtus potest. Itaque mihi propono fructum amicitiae nostræ ipsam amicitiam, qua nihil est uberius, præsertim in iis studiis, quibus uterque nostrum deuinctus est: nam tibi me profiteor et in Rep. socium, de qua idē sentimus, et in quotidiana uita coniunctum cum iis artibus studiisque, quæ colimus. Velim ita fortuna tulisset, ut quanti ego omnes tuos facio, tanti tu meos facere posses: quod tamen ipsum nescio quæ permotus animi diuinatione, non despero. Sed hoc nihil ad te, nostrum est onus. illud uelim sic habeas quod intelliges: hac re nouata additum potius aliquid ad meum erga te studium, cui nihil uidebatur addi posse, quam quicquam esse detractum. Cum hæc scribebam, Censorē iam te esse sperabam: eo breuior est hæc epistola, et ut aduersus magistrum morum modestior. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPISTOLARVM AD SVLPITIVM ET ALIOS. LIB. IIII.

M. T. CICERO SER. SVLPITIO S. P.

AIVS Trebatius familiaris meus ad me scripsit, te ex se quæsisse, quibus in locis essem: molestèque ferre, quod me propter uoletudinem tuam cum ad urbem accessissem, non uidis-

ses: et hoc tempore uelle te mecum, si propius accessissem, de officio utriusque nostrum communicare. Vtinam seruis saluis rebus (sic enim est dicendum) colloqui potuissemus inter nos: profecto aliquid operis occideret. Reip. tulissemus. cognorā enim iam absens, te hæc mala multo antea providentem, defensorē pacis, et in Consulatu tuo, et post Consulatum fuisse. Ego autem cum consilium tuum probarem, et idem ipse sentirem, nihil proficiebam. serō enim ueneram: solus eram: rudis esse uidebar in causa: incideram in hominē pugnandi cupidorum insanias. Nunc quoniam nihil iam uidemur posse opitulari Reipub. siquid est, in quo nobismetipsis consulere possimus, non ut aliquid ex pristino statu nostro retineamus, sed ut quā honestissime lugeamus: nemo est omnium, quicum potius mihi, quam tecum communicandum putem. nec enim clarissimorum uirorum, quorum similes esse debemus, exempla: neque doctissimorum, quos semper coluisti, præcepta te fugiunt. Atque ipse antea ad te scripsissem, te frustra in Senatum, siue potius in conuentum Senatorum esse uenturum: nā ueritus essem, ne eius animum offenderem, qui a me, ut te imitarer, petebat. Cui quidem ego cum me rogaret ut adessem in Senatu: eadem omnia quæ a te de pace et de Hispaniis dicta sunt, ostendi me esse dicturum. Rem uides, quo modo se habeat: orbem terrarum imperiis distributis ardere bello: urbem sine legibus, sine iudiciis, sine iure, sine fide, relicta direptioni et incendio. Itaque mihi uenire in mentem nihil potest, non modo quod sperem, sed uix iam quod audeam optare. Sin autem tibi homini prudentissimo uidetur utile esse, nos colloqui: quanquam

longius etiam cogitabam ab Vrbe discedere (cuius iam etiam nomen inuitus audio) tamen propius accedam. Trebatius mandauit, siquid tu eum uelles ad me mittere, ne recusaret: idque ut facias, uelim: aut si quem tuorum fidelium uoles, ad me mittas: ne aut tibi exire ex Vrbe necesse sit, aut mihi accedere. Ego tibi tantum tribuo, quantum mihi fortasse arrogo: ut exploratum habeam, quicquid nos communis sententia statuerimus, id omnes homines probaturos. Vale.

M. T. CICERO SER. SVLPITIO S. D.

AD III. Cal. Maias, cum essem in Cumano, accepi tuas literas: quibus lectis, cognoui non satis prudenter fecisse Philotimum: qui cum abs te mandata haberet, ut scribis, de omnibus rebus, ipse ad me non uenisset, literas tuas misisset: quas intellexi breuiiores fuisse, quod eum perlaturum putasses. sed tamen postquam literas tuas legi, posthumia tua me conuenit, et Seruius noster. His placuit, ut tu in Cumanum uenires: quod etiam mecum, ut ad te scriberem, egerunt.

Quod meum consilium exquiris: id est tale, ut capere facilius ipse possim, quam alteri dare. quid enim est, quod audeam suadere tibi homini summa auctoritate, summaque prudentia? si, quid rectissimum sit, querimus: perspicuum est. si, quid maxime expediat: obscurum. Sin hi sumus, qui profecto esse debemus, ut nihil arbitremur expedire, nisi quod rectum honestumque sit: non potest esse dubium, quid faciendum nobis sit.

Quod existimas meā causam coniunctam esse cum tua: certe similis in utroque nostrū, cum optime sentiremus, error fuit. nā omnia utriusque consilia ad con-

cordiâ spectauerunt. Quâ cum ipsi Cæsari nihil esset
utilius: gratiam quoque nos inire ab eo, descendenda
pacē arbitrabamur. Quātum nos fefellerit, & quem
in locum res deducta sit, uides: neque solū ea perspi-
cis quæ gerūtur, quæque iam gesta sunt, sed etiam qui
cursus rerum, qui exitus futurus sit. Ergo aut probare
oportet ea quæ fiunt: aut interesse, etiam si non probes.
quarum altera mihi turpis, altera etiam periculosa ra-
tio uidetur. Restat ut discendum putem: in quo re-
liqua uidetur esse deliberatio, quod consiliū in dis-
cessu, quæ loca sequamur. Omnino cum inferior res
nunquā accidit, tum ne deliberatio quidem difficilior
nihil enim constitui potest quod non incurrat in ma-
gnam aliquam difficultatem. Tusi uidebitur, ita censo
facias: ut si habes iam statutum quid tibi agendum pu-
tes, in quo non sit cōiunctum consiliū tuum cum meo,
super sedas hoc labore itineris. sin autem est quod me-
cum communicare uelis: ego te expectabo. Tu, quod tuo
commodo fiat, quamprimum uelim uenias, sicut intel-
lexi & Seruio & Posthumæ placere. Vale.

M. T. C. SER. SVLPITIO S. D.

VEHEMENTER te esse sollicitum, & in cōmuni-
bus miseriis præcipuo quodam dolore angī, multi ad
nos quotidie deferunt. quod quanquam minimè mi-
ror, & meum quodammodo agnosco: doleo tamen te
sapientia præditum propè singulari, non tuis bonis de-
lectari potius, quàm alienis malis laborare. Me quidē
etsi nemini concedo, qui maiorem ex perniciē & pe-
ste Reip. molestiam traxerit: tamen multa iam cōsolan-
tur, maximeque conscientia consiliorum meorum: mul-

tō enim antē tanquam ex aliqua specula prospexi tem-
pestatem futuram: neque id solū meâ sponte, sed mul-
tō etiam magis monente & denuntiante te. Et si enim
absui magnam partem Consulatus tui: tamen & ab-
sens cognoscebam quæ esset tua in hoc pestifero bello ca-
uendo & prædicando sententia: & ipse affui primis
tēporibus tui Consulatus, cum accuratissime monuisti
Senatum collectis omnibus bellis ciuilibus, ut & illa ti-
merent quæ meminissent: & scirent, cum superiores,
nullo tali exemplo antea in Rep. cognito, tam crudeles
fuissent, quicunque postea Rempub. oppressisset armis,
multo intolerabiliorem futurum: NAM quod exem-
plo fit, id etiam iure fieri putant, & aliquid atque a-
deo multa addunt & afferunt de suo. Quare memi-
nisse debes, eos qui auctoritatem & consiliū tuum
non sunt secuti, sua stultitia occidisse, cum tua pruden-
tia salui esse potuissent. Dices, Quid me ista res conso-
latur in tantis te nebris & quasi perpetuis Reip. est o-
mnino uix consolabilis dolor, tāta est omnium rerum
amissio & desperatio recuperandi: sed tamen & Cæ-
sar ipse ita de te iudicat, & omnes ciues sic existimāt,
quasi lumen aliquod extinctis cæteris eluere sanctita-
tem, & prudētiā, & dignitatem tuam. Hæc tibi ad-
leuandas molestias magna esse debent. Quod autem
à tuis abes, ideo leuius ferendum est, quod eodem tem-
pore à multis ac magnis molestiis abes: quas ad te o-
mnēs perscribere, nisi uererer ne ea cognosceres ab-
sens: quæ quia non uides, mihi uideris meliore esse con-
ditione, quàm nos qui uidemus. Hactenus existimō no-
stram consolationem rectē adhibitam esse, quoad cer-
tior ab homine amicissimo fieres iis de rebus, quibus le-

uari possent molestiae tuae. Reliqua sunt in te ipso, neque mihi ignota, nec minima solatia. Et (ut quidem ego sentio) multo maxima, quae ego ipse experiens quotidie sic proba, ut ea mihi salutem asferre uideantur. Te autem ab initio aetatis memoria teneo summe omnium doctrinarum studiosum fuisse, omni aequaeque a sapientissimis ad bene uiuendum tradita essent, summo studio, cur aequae didicisse: quae quidem uel optimis rebus et usui et delectationi esse possent. his uero temporibus habemus aliud nihil, in quo acquiescamus. Nihil faciam insolenter: neque te tali uel scientia uel natura praeditum hortabor, ut ad eas te referas artes, quibus a primis temporibus aetatis studium tuum dedisti. tantum dicam quod te spero approbaturum: me posteaquam illi arti, cui studueram, nihil esse loci neque in curia, neque in foro uiderim, omnem meam curam atque operam ad philosophiam contulisse. Tuae scientiae excellenti ac singulari non multo plus quam nostrae relictum est loci. Quare non equidem te moneo: sed mihi ita persuasi, te quoque in iisdem uersari rebus, quae etiam si minus prodesse, animum tamen a solitudine abduerent. Seruius quidem tuus in omnibus ingenuis artibus, in primisque in hac, in qua ego me scripsi acquiescere, ita uersatur ut exaltet: a me uero sic diligitur, ut tibi uni concedat, praeterea nemini: mihi quae ab eo gratia refertur: in quo ille existimat, quod facile appareat, quod me colat et obseruet, tibi quoque in eo se facere gratissimum. Vale.

M. T. CICERO S. D. SER. SVLPITIO.

ACCIPIO excusationem tuam, qua usus es, cur saepius

ad me literas uno exemplo dedisses: sed accipio ex ea parte, quatenus aut negligentia, aut improbitate eorum qui epistolas accipiant, fieri scribis, ne ad nos perferantur. Illam partem excusationis, qua te scribis orationis paupertate (sic enim appellas) iisdem uerbis epistolas saepius mittere, nec agnosco, nec proba. Et ego ipse quem tu per iocum (sic enim accipio) diuitias orationis habere dicis, ne non esse uerborum admodum inopem agnosco (εἰπω δὲ ὅτι ἐνὶ οὐκ ἔστιν) sed tamen idem (nec, hoc εἰπω δὲ ὅτι) facile credo tuorum scriptorum subtilitati et elegantiae. Consilium tuum, quod te usum scribis hoc Achaicum negotium non recusauisse, cum semper probauissem, tum multo magis probaui lectis tuis proximis literis, omnes enim causae quas commemoras, iustissimae sunt, tuaeque et autoritate et prudentia dignissimae. Quod aliter accidisse rem existimas, atque opinatus sis: id tibi nullo modo assentior. sed quia tanta perturbatio et confusio est rerum: ita perculsa et prostrata foedissimo bello iacent omnia, ut is cuique locus ubi ipse sit, miserrimus esse uideatur: propterea et tui te consilii poenitet, et nos qui domi sumus, tibi beati uidemur. at contra nobis non tu quidem uacius molestus, sed praeter nobis beatus. Atque hoc ipso melior est tua quam nostra conditio: quod tu, quod doleas scribere audes: nos, ne id quidem tuto possumus: nec id uictoris uitio, quo nihil moderatius, sed ipsius uictoriae, quae ciuilibus bellis semper est insolem. Vno te uicimus, quod de Marcelli collegae tui salute paulo ante quam tu cognouimus: etiam mehercule, quod quemadmodum caeres ageretur, uidimus. nam sic fac existis me, post has miseras, id est postquam armis discrepanti

coepit est de iure publico, nihil esse actum aliud cum dignitate: nam et ipse Caesar accusata acerbitate Marcelli (sic enim appellabat) laudataque honorificentissime et aequitate tua et prudentia, repente praeter spem dixit se Senatui roganti de Marcello ne hominis quidem causa negaturum. fecerat autem hoc Senatus, ut cum a L. Pisone mentio esset facta de Marcello: et cum C. Marcellus se ad Caesaris pedes abiecisset: cunctus consurgeret, et ad Caesarem supplex accederet. Noli querere: ita mihi pulcher hic dies visus est, ut specie aliquam uiderer uideri quasi reuiuiscantis Reip. Itaque cum omnes ante me rogati gratias Caesari egissent, praeter Volcatium (is enim, si eo loco esset, negauit se facturum fuisse) ego rogatus mutavi meum consilium: nam staturam, non mehercule inertia, sed desiderio pristinae dignitatis, in perpetuum tacere. Fregit hoc meum consilium et Caesaris magnitudo animi, et Senatus officium. Itaque pluribus uerbis egi Caesari gratias: meque metuo ne etiam in ceteris rebus honesto otio priuarim: quod erat unicum solatium in malis. Sed tamen, quando effugi eius offensionem qui fortasse arbitraretur me hanc Rempublicam non putare, si perpetuo tacerem: modo hoc faciam, aut etiam intra modum: ut et illius uoluntati, et meis studiis seruiam. nam etsi a prima etate me omnis ars et doctrina liberalis, et maxime philosophia delectauit: tamen hoc studium quotidie ingrauescit, credo et etatis maturitate ad prudentiam et his temporum utiis, ut nulla res alia lenare animum molestis possit. a quo studio te abduci negotium, intelligo ex tuis literis: sed tamen aliquid iam noctes te adiunabunt. Seruus tuus, uel potius noster, sum-

ma me obseruata colit: cuius ego cum omni probitate, summamque uirtute, tum studium, doctrinamque delector. Is mecum saepe de tua maiestate aut decessione communicat. Adhuc in hac sum sententia, nihil ut faciamus, nisi quod maxime Caesar uelle uideatur. Res sunt eiusmodi, ut si Romae sis, nihil te praeter tuos delectare possit. De reliquis nihil melius ipso est. ceteri et cetera eiusmodi, ut si alterutrum necesse sit, audire ea malis, quam uidere. hoc nostrum consilium nobis munus inuicendum est, qui te uidere cupimus: sed consulimus tibi. Vale.

SER. SVLPITIVS M. CICERONI S.

POSTEA QUAM mihi renuntiatum est de obitu Tulliae filiae tuae: sane quam pro eo, ac debui, grauius, molestiusque tui: communemque eam calamitatem existimaui: qui si istuc affuissem, neque tibi defuissem, coramque meum dolorem tibi declarassem. Et si genus hoc consolationis miserum atque acerbum est, propterea quia per quos id fieri debet propinquos ac familiares, ipsi pari molesta afficiuntur, neque si nелас hrymis malis id conari queunt: ut magis ipsi uideantur aliorum consolatione indigere, quam alius posse suum officium praestare: tamen quae in praesentia mihi in mentem uenerunt, decreui breui ad te perscribere: non quod ea te fugere existimem: sed quod forsitan dolore impeditus, minus ea perspicias. Quid est quod tantopere te commoueat tuus dolor intestinus? cogita quemadmodum adhuc fortuna nobiscum egerit: ea nobis erepta esse, quae hominibus non minus quam liberi, chara esse debent, patriam, honestatem, dignitatem, honores omnes. Hoc uno incommodo addito, quid ad dolorem adiungi po-

tuit? aut qui nō in illis reb⁹ exercitatus animus callere iā debet, atque omnia minoris aestimare? An illius uitam (credo) doles, quoties in eam cogitationem neasse est ut tu ueneris, ut nos saepe incidimus, hisce temporibus nō pessimē cum iis esse actum, quibus sine dolore licitum est mortem cum uita commutare? Quid autem fuit, quod illam hoc tempore ad uiuendum magnopere mutare posset? quæ res? quæ spes? quod animi solatium? ut cum aliquo adolescente primario coniuncta ætatem ageret? Licitum est tibi (credo) pro tua dignitate ex hac inuentute generum deligere, cuius fidei liberos tuos, te tuto committere putares. An ut ea liberos ex sese pareret, quos cum florentis uideret, lataretur? qui rem à parente traditam per se tenere possent: honores ordinati in Rep. petitori essent: in amicorum negotiis liberalitate sua uerentur? quid bonum fuit quod non prius quàm datum, addeptum sit? At uero malum est liberos amittere. Malum, nisi hoc peius sit, hæc sufferre et perpeti. Quæ res mihi nō mediocrem consolationem attulit, uolo tibi commemorare, si fortē eadem res tibi minuere dolorem possit. Ex Asia rediens, cum ab Aegina Megaram uersus nauigarem, cæpi regiones circūcirca prospicere. post me erat Aegina, ante Megara, dextra Piræus, sinistra Corinthus: quæ oppida quodam tempore florentissima fuerunt, nunc prostrata et diruta ante oculos iacent. cæpi egomet mecum sic cogitare: Hem, nos homunculi indignamur si quis nostrum interit, aut occisus est, quorum uita breuior esse debet, cum uno loco tot oppidorū cadauera proiecta iaceant. uisne tu te serui habere, et meminisse hominem te esse natum? Crede mihi, co-

gitatione ea non mediocriter sum confirmatus. Hoc idem si tibi uidetur, fac ante oculos tibi proponas: Modò uno tempore tot uiri clarissimi interierunt: de imperio præterea tanta diminutio facta est: omnes prouinciae conquassatae sunt: in unius mulierculæ animula si iactura facta sit, tanto pere commoueris? quæ si hoc tempore non suum diem obisset: paucis post annis tamen ei moriendum fuit, quoniam homo nata fuerat. Etiam tu ab hisce rebus animum ac cogitationem tuam auoca: atque ea potius reminiscere, quæ digna tua persona sunt: illā quādiu ei opus fuerat, uixisse: una cum Repub. fuisse: te patrem suum Prætozem, Cōsulem, Augurem uidisse: adolescentibus primariis nuptam fuisse, omnibus bonis propē perfunctū esse: cum Respub. occideret uita exaessisse. Quid est quod tu, aut illa cū fortuna hoc nomine queri possitis? Denique noli te obliuisci Ciceronem esse, et eū, qui aliis consueueris præcipere et dare consilium: neque imitari malos medicos, qui in alienis morbis proficiuntur se tenere medicine scientiā, ipsi se curare non possunt: sed potius, quæ aliis tute præcipere soles, ea tute tibi subiice, atque apud animum propone. NVLLVS dolor est, quē non lōgiquitas temporis minuat atque molliat. Hoc te expectare tempus tibi turpe est, ac non ei rei sapientia tua te occurrere. Quod si quis etiam inferis sensus est: qui illius amor in te fuit, pietasque in omneis suos, hoc certe illa te facere non uult. Da hoc illi mortuæ: da cæteris amicis et familiaribus, qui tuo dolore mœrēt: da patriæ, ut si qua in re opus sit, opera et cōsilio tuo uti possit. Denique quoniam in eam fortunam deuenimus, ut etiam huic rei nobis seruendum sit: noli committe-

re ut quisquam te putet non tam filiā, quā Reipub. tempora, et aliorum uictoriam lugere. Plura me ad te de hac re scribere pudet, ne uidear prudentiae tuae diffidere. Quare si hoc unum proposuero, finē faciam scribendi. Vidimus aliquoties secundam pulcherrimā te ferre fortunam, magnāque ex ea re te laudē adipisci: sic aliquando intelligimus, aduersam quoque et aequē ferre posse, neque id maius quā debeat, tibi minus uideri: ne ex omnibus uirtutibus haec una tibi uideatur deesse. Quod ad me attinet, cum te tranquillare animo esse cognouero, de iis rebus quae hic geruntur, quēadmodūque se provincia habeat, certiores faciam. Vale.

M. T. CICERO S. D. SER. SVLPITIO.

EGO uerō Serui uellē, ut scribis, in meo grauissimo casu affuisses. quātum enim praesens me adiuuare potueris et consolando, et prope aequē dolēdo: facile ex eo intelligo, quōd literis tuis lectis aliquantulū acquieui. nam et ea scripsisti quae leuare luctum possent: et in me consolando non mediocrē ipse animi dolorem adhibuisti. Seruius tamen tuus omnibus officiis, quae illi tēpore tribui potuerunt, declarauit et quanti ipse me faceret, et quā suū talē erga me animum tibi gratum putaret fore: cuius officia iucundiora solati saepe mihi fuerūt, nūquam tamen gratiora. Me autem non oratio tua solū, et societas penē aegritudinis, sed etiam authoritas consolatur. turpe enim esse existimo, me non ita ferre casum meum, ut tu tali sapiētia praeditus ferendum putas. Sed opprimor interdum, et uix resisto dolori, quōd ea me solatia deficiunt, quae ceteris

ris, quorum mihi exempla propono, simili in fortuna non defuerunt. Nam et Q. Maximus, qui filiū consularē, clarum uirum, et magnis rebus gestis, amisit: et L. Paulus, qui duos septem diebus: et uesler Galus: et M. Cato, qui summo ingenio, summa uirtute filium perdidit: iis temporibus fuerunt, ut eos tum ipsorum dignitas consolaretur ea, quam ex Rep. consequerentur. Mihi autem amissis ornamentis iis, quae ipse commemoras, quaeque eram maximis laboribus adeptus, unum manebat illud solatium, quod ereptum est. Non amicorū negotiis, non Reip. procuratore impediuntur cogitationes meae. Nihil in foro agere licebat. aspiciere curiam non poteram. existimabam id quod erat, omnis me et industriae meae fructus, et fortunae perdidisse. Sed cum cogitarem haec mihi tecum, et cum quibusdam esse communia: et cum frangerem iam ipse me, cogeremque illa ferre toleranter: habebam quod confugerem, ubi conquiescerem, cuius in sermone et suauitate omnes curas, doloresque deponerem. Nunc autem hoc tam graui uulnere etiam illa, quae consenuisse uidebantur, recrudescunt. Non enim, ut tum me a Repub. moestum domus excipiebat, quae leuaret: sic nunc domo moerens ad Rempub. confugere possum, ut in eius bonis acquiescam. Itaque et domo absūm, et foro, quōd nec eum dolorem, quem a Repub. capio, domus iam consolari potest, nec domesticum Respub. quomagis te expecto, teque uidere quamprimum cupio. Maior mihi leuatio afferri nulla potest, quā coniunctio consuetudinis, sermonūque nostrorum. quanquam sperabam tuum aduentum (sic enim audiebam) appropinquare. Ego autem cum multis de causis te exo-

pto quamprimum uidere, tum etiam ut ante commentum inter nos, qua ratione nobis traducendū sit hoc tempus, quod est totum ad unius uoluntatem accommodandum et prudentis, et liberalis, et (ut perspexisse mihi uideor) nec à me alieni, et tibi amicissimi. Quod cum ita sit, magnæ tamē est deliberationis, quæ ratio sit inuenda nobis, non agendi aliquid, sed illius concessus, et beneficio quiescendi. Vale.

M. T. CICERO S. D. M. MARCELLO.

ET SI eo te adhuc consilio usum intelligo, ut id reprehendere non audeam, non quin ab eo ipse dissentias, sed quod ea te sapientia esse iudicem, ut meum consilium non anteponam tuo: tamen et amicitia nostra uetustas, et tua summa erga me beneuolentia, quæ mihi iam à pueritia tua cognita est, me hortata est, ut escriberem ad te, quæ et salutis tuæ conducere arbitrer, et non aliena esse ducere à dignitate. Ego enim te esse, qui horum malorum initia multò ante uideris, qui Consulatum magnificentiissime atque optime gesseris, præclare memini. sed idem etiam illa uidi, neque te consilium ciuili belli ita gerendi, neque copias Cn. Pompeii, nec genus exercitus probare, semperque summè dissidere. Quæ in sententia me quoque fuisse, memoria tenere te arbitror. Itaque neque tu malum interfuisti rebus gerendis: et ego id semper egi, ne inteteressem. Non enim iis rebus pugnamus, quibus ualere poteramus, consilio, autoritate, causa, quæ erant in nobis superiora: sed lacertis et uiribus, quibus parati non eramus. Victi sumus igitur: aut si uinci dignitas non potest, fracti arte et abiecti. In quo tuū consilium me-

mo potest non maxime laudare, quod cum spe uincendi simul abiecti certandi etiam cupiditatem, ostendisti que sapientem et bonum ciuem initia belli ciuili inuitum suscipere, extrema non libenter persequi. Qui non idem consilium, quod tu, secuti sunt, eos uideo in duo genera esse distractos: aut enim renouare bellum conati sunt, et se in Africam contulerunt: aut quemadmodum nos, uictori sese crediderunt. Medium quoddam tuum consilium fuit, quæ hoc fortasse humilis animi duceres, illud pertinacis. Fateor à plerisque, uel dicam ab omnibus sapientem tuum consilium, à multis etiam magni ac fortis animi iudicatum: sed habet ista ratio, ut mihi quidem uidetur, quendam modum: præsertim cum tibi nihil deesse arbitrer ad tuas fortunas omnes obtinendas, præter uoluntatem. sic enim intellexi, nihil aliud esse, quod dubitationem afferret ei, penes quem est potestas, nisi quod uereretur ne tu illud beneficium omnino non putares. De quo quid sentiam, nihil attinet dicere: cum appareat, ipse quid fecerim. sed tamen si iam ita constituisses, ut abesse perpetuo malles, quàm ea quæ nolle, uidere: tamen id cogitare deberes, ubicūque esses, te fore in eius ipsius, quem fugeres, potestate. Qui si facile passurus esset te carentem patria, et fortunis tuis quiete et liberè uiuere: cogitandū tibi tamen esset, Romæne, et domi tuæ, cuiusmodi res esset, an Mytilenis, aut Rhodi malles uiuere. sed cum ita latè pateat eius potestas, quem ueremur, ut terrarū orbem complexa sit: nonne maui sine periculo domi tuæ esse, quàm cum periculo alienæ? Equidem etiam si oppetenda mors esset, domi atque in patria mallem, quàm in externis, atque alienis locis. Hoc idem

omnes qui te diligunt, sentiunt: quorum est magna pro-
tuis maximis clarissimisque uirtutibus multitudo. Ha-
bemus etiā rationem rei familiaris tuæ, quam dissipari
nolumus. nam et si nullam potest accipere iniuriam,
quæ futura perpetua sit, propterea quod neque is qui
tenet Remp. pateretur, neque ipsa Resp. tamē impetum
prædonum in tuas fortunas fieri nolo. Ti autem qui es-
sent auderem scribere, nisi te intelligere confiderem.
Hic te unius solitudines, unius etiam multæ et assi-
duæ lachrymæ C. Marcelli fratris optimi deprecatur.
Nos cura, et dolore proximi sumus, precibus tardiores,
quod ius adeūdi, cum ipsi deprecatore egerimus, non
habemus, gratia tantum possumus, quātum uicti, sed ti-
men consilio, studio Marcello non desumus. A tuis reli-
quis non adhibemur, ad omnia parati sumus. Vale.

M. T. CICERO S. D. M. MARCELLO.

NE QVE monere te audeo præstanti prudentia ui-
rū, nec confirmare maximi animi hominē, uirūmq; for-
tissimum, cōsolari uerò nullo modo. nam si ea quæ ac-
ciderunt ita fers, ut audio: gratulari magis uirtuti de-
beo, quā cōsolari dolorem tuum. sin te tanta mala
Reip. frangunt, non ita abundo ingenio, ut te cōsoler,
cum ipse me non possim. Reliquum est igitur, ut tibi
me in omni re eum præbeam, præstēmque, ut ad o-
mnia, quæ tui uelint, ita sim præsto, ut me non so-
lūm omnia debere tua causa quæ possum, sed ea quo-
que, quæ non possum, putent. illud uel tu me monuis-
se, uel censuisse puta, uel propter beneuolentiam tace-
re non potuisse: ut quod ego facio, tu quoque in ani-
mum inducas, si sit aliqua Respub. in ea te esse oportere.

re, iudicio omnium, reque principem, necessitate ceden-
tem tempori: sin autem nulla sit, hunc tamen aptissi-
mum esse etiam ad exulandum locum. Si enim liber-
tate sequimur: qui locus hoc dominatu uacat? sin qua-
lēcunque locum, qui est domestica sede iucundior? sed
mibi crede, etiam is qui omnia tenet, fauet ingenio: no-
bilitatem uerò, et dignitatem hominum, quantum ei-
res, et ipsius causa concedit, amplectitur. Sed plura
quā statueram. Redeo ergo ad unum illud, me tuum
fore cum tuis, si modò erunt tui: sin minus, me certē in
omnibus rebus satis nostræ coniunctioni, amorique
facturum. Vale.

M. CICERO S. D. M. MARCELLO.

ESTI per paucis antè diebus dederā Q. Mutio li-
teras ad te pluribus uerbis scriptas, quibus declarau-
eram, quo te animo censerem esse oportere, et quid ti-
bi faciendum arbitrarer: tamen cum Theophilus liber-
tus tuus proficisceretur, cuius ego fidem erga te, bene-
uolentiamque perspexeram: sine meis literis eum ad
te uenire nolui. Ti idem igitur de rebus etiam atque e-
tiam horror, quibus superioribus literis hortatus sum,
ut in ea Rep. quæcunque est, quamprimum uelis esse.
multa uidebis fortasse, quæ nolis: non plura tamen,
quā audis quotidie. Non est porro tuū, uno sensu so-
lūm oculorum moueri: cum illud idem auribus perci-
pias, quod etiam maius uideri solet, minus laborare.
At tibi ipsi dicendum erit aliquid, quod non sentias,
aut faciendum, quod non probes. Primum TEMPO-
RI cedere, id est necessitati parēre, semper sapientis
est habitum. deinde non habet, ut nunc quidem est, id

uitii res. Dicere fortasse quæ sentias, non licet: tacere præterea non licet. omnia enim delata ad unam sunt. is utitur consilio ne suorum quidē, sed suo. Quod nō multo securius fieret, si is Remp. teneret, quæ secuti sumus. An qui in bello, cum omnium nostrum coniunctum esse periculum suo ærneret, certiorum hominum minime prudentium consilio uteretur: cum magis communem censemus in uictoria futurum fuisse, quam incertis rebus fuisset? et qui nec te Consule tuum sapientissimum consilium securus esset: nec fratre tuo consulatum ex auctoritate tua gerente, uobis auctoribus uti uoluerit: nunc omnia tenentem, nostras sententias desideraturum censes fuisse? OMNIA sunt misera in bellis ciuilibus: quæ maiores nostri ne semel quidem, nostra ætas sæpe iam sensit: sed MISERIVS nihil quam ipsa uictoria: quæ etiā si ad meliores uenit, tamen eos ipsos ferociores, impotentioresque reddit: ut etiā si natura tales non sint, necessitate esse cogantur. MULTA enim uictori, eorum arbitrio per quos uicit, etiam iniuncto faciēda sunt. An tu non uidebas mecum simul, quam illa crudelis esset futura uictoria? igitur tunc quoque patria careres, ne, quæ nolles, uideres? Non, inquires: ego enim ipse tenerem opes et dignitatem meam. At erat tuæ uirtutis, in minimis res tuas ponere, de Rep. uehementius laborare. Deinde qui finis istius consilij est? nam adhuc et factum tuum probatur, et ut in tali re, etiam fortuna laudatur: factum, quod et initium belli necessario secutus sis, et extrema sapienter persequi nolueris: fortuna, quod honesto otio tenueris et statum, et famam dignitatis tuæ. Nunc uero nec locus tibi ullus dulcior esse debet patria: nec eam diligere minus

debes, quod deformior est, sed misereri potius: nec eam multis claris uiris orbatam, priuare etiam aspectu tuo. Denique, si fuit magni animi non esse supplicem uictori: uide ne superbi sit, aspernari eiusdem liberalitatem. et si sapientis est carere patria, duri non desiderare: et si re publica non possis frui, stultum est nolle priuata. Caput illud est, ut si ista uita tibi commodior esse uideatur, cogitandum tamen sit, ne tutior non sit. magna gladiatorum est licentia: sed in externis locis minor etiam ad facinus uerecundia. Mihi salus tua tantæ curæ est, ut Marcelli fratri tuo aut par, aut certe proximus sim. Tuum est consulere temporibus et incolumitati, et uitæ, et fortunæ tuis. Vale.

M. T. CICERO M. MARCELLO S.

ET SI nihil noui, quod ad te scribere, habebam: magisque literas tuas iam expectare incipiebam, uel te potius ipsum: tamen cum Theophilus proficisceretur, non potui nihil ei literarum dare. Cura igitur, ut quamprimum uenias: uenies enim, mihi crede, expectatus: neque solum nobis, id est tuis, sed prorsus omnibus. uenit enim mihi in mentem, subuereri interdum, ne te delectet tarda decessio. Quod si nullum haberes sensum, nisi oculorum: prorsus tibi ignoscerem, si quosdam nolles uidere. sed cum leuora non multo essent quæ audiretur, quam quæ uideretur: suspicarer autem multum interesse rei familiaris tuæ, te quamprimum uenire, idque in omnis partis ualere: putavi ea de re te esse admonendum. Sed quoniam, quod mihi placeret, ostendi: reliqua tu pro tua prudentia considerabis: me tamen uelim, quod ad tempus te expectemus, certiorē facias. Vale.

M. MARCELLVS M. CICERONI S.

PLVRIMVM ualuisse apud me tuā semper auctoritatem, cum in omni re, tum in hoc maxime negotio potes existimare. cum mihi C. Marcellus frater amantissimus mei non solum consilium daret, sed precibus quoque me obsecraret: non prius mihi persuadere potuit, quam tuis est effectū literis, ut uterer uestro potissimum consilio. Res quemadmodum sit acta, uestre littere mihi declarant. Gratulatio tua etsi est mihi probatissima, quod ab optimo sit animo: tamen hoc mihi multo iucundius est et gratius, quod in summa paucitate amicorum, propinquorum ac necessariorum, qui uerē meae salutis fauerent, te cupidissimum mei, singularēque mihi beneuolentiam praestitisse cognoui. Reliqua sunt eiusmodi, quibus ego, quoniam haec erant tempora, facile, et aequo animo carebam. Hoc uerō eiusmodi esse statuo, ut sine talium uirorum, et amicorum beneuolentia, neque in aduersa, neque in secunda fortuna quisquam uiuere possit. Itaque hoc ego mihi gratulor. Tu uerō ut intelligas homini amantissimo te tribuisse officium, re tibi praestabo. Vale.

SER. SVLPITIVS CICERONI S.

ETSI scio non iucundissimū nuntium me uobis allaturū: tamen quoniam C A S V S et natura in bonis dominatur, uisum est faciendum, quoquo modo res se haberet, uos certiores ut facerem. Ad V. Cal. Iun. cum ab Epidaurō Piraeum nauis aduectus essem, ibi Marcellum collegam nostrum conueni: eūque diem ibi consumpsi, ut cum eo essem. Postero die cum ab eo

digressus essem eo consilio, ut ab Athenis in Boetiam irem, reliquamque iurisdictionem absoluerem: ille, uti aiebat, supra Maleas Italiā uersus nauigaturus erat. Postride eius diei, cum ab Athenis proficisci in animo haberem: circiter horam decimam noctis Posthumius familiaris eius ad me uenit, et mihi nuntiavit M. Marcellum collegam nostrum post coenae tempus a P. Magio Chilone familiari eius, pugione percussum esse, et duo uulnera accepisse: unum in stomacho, alterum in capite secundū aurem: sperare tamen eum uiuere posse. Magnum se ipsum interfecisse: postea se a Marcellō ad me missum esse qui haec nuntiaret, et rogaret uti cogerē medicos. coegi, et ē uestigio eo sum profectus prima luce. Cum nō longē a Piraeo abessem: puer Acidini obuiā mihi uenit cum codicillis, in quibus erat scriptum, paulo ante lucem Marcellum diem suū obiisse. Ita uir clarissimus ab homine tetrerrimo acerbissima morte est affectus: et cui inimici propter dignitatem pepercerant, inuentus est amicus qui ei mortem afferret. Ego tamen ad tabernaculum eius perrexi: inueni duos liberos, et pauculos seruos: reliquos aiebāt profugisse metu perterritos, quod dominus eorum ante tabernaculū interfectus esset. Coactus sum in eadē illecebra, qua ipse delatus eram, me, sive lecticarius in urbem eum referre: ibique pro ea copia quae Athenis erat, funus ei satis amplum faciendum curavi. ab Atheniensibus locum sepulturae intra urbem ut darent impetrare non potui, quod religione se impediri dicerent: neque tamen id antea cuiquā concesserant, quod proximum fuit, uti in quo uellemus gymnasio eum sepeliremus, nobis permisjerunt. Nos in nobilissima orbis

terrarū gymnasio Academicæ locum delegimus: ibique eū combussimus: posteaque curauimus, ut iidem Athenienses in eodem loco monumentum ei marmoreū faciendum locarent. ita quæ nostra officia fuerunt, pro collegio et propinquitate, et uiuo, et mortuo omnia ei præstitimus. Vale. Data prid. Cal. Iun. Athenis.

M. CICERO P. NIGIDIO FIGVLO S. D.

QUAERENTI mihi iandiu quid ad te potissimum scribere, non modo certa res ulla, sed ne genus quidē literarū usitatum ueniebat in mentē. Vnam enim partē, et consuetudinem earum epistolarum, quibus secundis rebus uti solebamus, tempus eripuerat: perfectæque fortuna, nequid tale scribere possem, aut omnino cogitare. Relinquebatur triste quoddam et miserum, et his temporibus consentaneū genus literarum. id quoque deficiebat me, in quo debebat esse aut promissio auxiliij alicuius, aut cōsolatio doloris tui. Quod pollicerer, non erat: ipse enim pari fortuna abiectus, aliorum opibus casus meos sustentabam, sepiusque mihi ueniebat in mentem queri, quod ita uiuerem, quam gaudere quod uiuerem. Quāquam enim nulla me ipsum priuatim perculit insignis iniuria: nec mihi quidquam tali tempore in mentem uenit optare, quod non ulterō mihi Cæsar detulerit: tamen nihilo minus eis conficior curis, ut hoc ipsum quod maneat in uita, peccare me existimem. careo enim cum familiarissimis multis, quos aut mors eripuit nobis, aut distraxit fugatum omnibus amicis, quorum beneuolentiam nobis conciliarat per me quondam te socio defensione Resp. uersorque in eorum naufragiis et bonorum directionibus: nec

audio solū, quod ipsum esset miserum, sed etiam id ipsum uideo, quo nihil est acerbius, eorū fortunas dissipari, quibus nos olim adiutoribus illud mædium extinximus: et in qua urbe modō gratia, autoritate, gloria floruius, in ea nunc iis quidem omnibus caremus. Obtinemus ipsius Cæsaris summā erga nos humanitatem: sed ea plus non potest, quā uiu, et mutatio omnium rerum atque temporum. Itaque orbus iis rebus omnibus, quibus et natura me, et uoluntas et consuetudo assuefecerat: cum cæteris, ut quidē uideor, tum ipsi mihi displiceo: natus enim ad agendum semper aliquid dignum uiro, nunc non modo agendi rationem nullam habeo, sed ne cogitandi quidem. Et qui antea aut obscuris hominibus, aut etiam fontibus opitulari poteram: nunc P. Nigidio uni omnium doctissimo, et sanctissimo, et maxima quondam gratia, et mihi certē amantissimo ne benignē quidem polliceri possum. Ergo hoc ereptum est literarum genus.

Reliquum est, ut cōsoler et asseram rationes, quibus te à molestis coner abducere. At ea quidem facultas uel tui, uel alterius consolandi, in te summa est, si unquam in ullo fuit. Itaque eam partem quæ ab exquisita quadam ratione, et doctrina proficiscitur, non attingam: tibi totam relinquam. Quid sit forti, et sapienti homine dignum, quid grauitas, quid altitudo animi, quid acta tua uita, quid studia, quid artes, quibus à pueritia floruius, à te flagrant, tu uidebis. Ego, quod intelligere, et sentire, quia sum Romæ, et quia uiro, attendoque, possum, id tibi affirmo, te in istis molestis, in quibus es hoc tempore, non diutius futurum: in iis autem, in quibus etiam nos sumus, for-

tasse semper fore. Videor mihi perspicere, primum ipsius animum qui plurimum potest, propensum ad salutem tuam, non scribo hoc temere: quo minus familiaris sum, hoc sum ad inuestigandum curiosior. quia facilius, quibus est iratior, respondere tristius possit, hoc est, ad huc tardior ad te molestia liberandum. Familiare uero eius, et ij quidem qui illi iucundissimi sunt, mirabiliter de te et loquuntur et sentiunt. Accedit eodem uulgi uoluntas, uel potius consensus omnium: etiam illa quae minimum nunc quidem potest (sed possit necesse est) Responsum quascunque uires habebit, ab iis ipsis, quibus tenetur, de te propediem (mihi crede) impetrabit. Redeo igitur ad id, ut iam tibi etiam pollicear aliquid, quod primo omiseram. nam et amplectar eius familiarissimos, qui me admodum diligunt, multumque mecum sunt: et in ipsius consuetudine, quam adhuc meus pudor mihi clausit, insinuabo: et certe omnes uias persequar, quibus putabo ad id quod uolumus peruenire posse. In hoc toto genere plura faciam, quam scribere audeo. Cetera quae tibi a multis prompta esse certo scio, a me sunt paratissima. nihil in re familiari mea est, quod ego malim meum esse quam tuum. Haec de re et de hoc genere toto, hoc scribo parcius, quod te (id quod ipse confido) sperare malo esse usurum tuis.

Extremum illud est, ut te hortor et obsecrē, animo ut maximo sis: nec ea solum memineris quae ab aliis magnis uiris accepisti: sed illa etiam quae ipse ingenio, studioque peperisti. Quae si colliges, et sperabis optime: et quae acciderint, qualiacunque erunt sapienter feres. sed haec tu melius, uel optime omnium. Ego quae pertinere ad te intelligam, studiosissime omnia,

diligentissimeque curabo, tuorumque tristissimo meo tempore meritorum erga me memoriam conseruabo.

M. CICERO S. D. CN. PLANCIO.

BINAS a te accepi literas, Corcyrae datas: quarum alteris mihi gratulabare, quod audisses me meam pristinam dignitatem obtinere: alteris dicebas te uelle, quae egessem, bene ac feliciter euenire. Ego autem, si dignitas est bene de Re sentire, et bonus uiris probare quod sentias: obtineo dignitatem meam. sin autem in eo dignitas est, quod sentias, aut re efficere si possis, aut denique libera oratione defendere: ne uestigium quidem ullum est reliquum nobis dignitatis: agiturque praecclare, si nosmetipsos regere possimus, ut ea, quae partim iam adsunt, partim impendent, moderate seramus: quod est difficile in eiusmodi bello, cuius exitus ex altera parte eadem ostentat, ex altera seruitutem. Quo in periculo non nihil me consolatur, cum recordor haec me tum uidisse, cum secundas etiam res nostras, non modo aduersas pertimescebam: uidebamque, quanto periculo de iure publico disceptaretur armis. Quibus si ij uicissent, ad quos ego pacis spe, non belli cupiditate adductus acceperam, intellegebam tamen, et iratorum hominum et cupidorum, et insolentium quam crudelis esset futura uictoria: sin autem uicti essent, quantus interitus esset futurus ciuium partim amplissimorum: partim etiam optimorum, qui me haec praedicentem atque optime consulentem salutis suae, malebant nimium timidum, quam satis prudentem existimari. Quod autem mihi de eo, quod egerim, gratularis: te ita uelle, certo scio: sed ego tam misero tempore nihil noui

consilij cepissem, nisi inreditu meo nihilo meliores res domesticas, quam Rēpu. offendissem. quibus enim pro meis immortalibus beneficiis charissima mea salus, et mea fortunae esse debebant: cum propter eorum scelus nihil mihi intra meos parietes tutum, nihil insidiis vacuum uiderem: nouarum me necessitudinum fidelitate contra ueterum perfidiam muniendum putau. Sed de nostris rebus satis, uel etiam nimium multa. De tuis uelim ut eo sis animo, quo debes esse, id est, ut nequid tibi praecipue timendum putes. si enim status erit aliquis ciuitatis, quicumque erit, te omnium periculorum uideo expertem fore: nam alteros tibi iam placatos esse intelligo, alteros nunquam iratos fuisse. De mea autem in te uoluntate sic uelim iudices, me quibuscunque rebus opus esse intelligam, quanquam uideam quis sim hoc tempore, et quid possim: opera tamen, et consilio, studio quidem arte, rei, sumae, salutis tuae praesto futurum. Tu uelim, et quid agas, et quid acturum te puter, facias me quam diligentissime certiozem. Vale.

M. CICERO S. D. CN. PLANCIO.

ACCEPI perbreuē tuas literas: quibus id quod scire cupiebam, cognoscere non potui: cognoui autem id quod mihi dubium non fuit. nam quam fortiter ferres communes miseras, non intellexi: quam me amares, facile perspexi: sed hoc sciebam illud si scissem, ad id meas literas accommodassem. Sed tamen etsi antea scripsi, quae existimaui scribi oportere: tamen hoc tempore breuiter commonendum putau, ne quo periculo te proprio existimares esse. in magno omnes, sed tamen in communi sumus. quare non debes aut propriam fortunam,

et praecipuam postulare, aut communem recusare. Quapropter eo animo simus inter nos, quo semper fuimus. quod de te sperare, de me praestare possum. Vale.

M. T. CICERONIS EPISTOLARVM AD METELLVM, ET ALIOS LIBER V.

Q. METELLVS Q. F. CELER PROCOS. S. D. M. T. CICERONI.

I VALES, bene est. Existimaram pro mutuo inter nos animo, et pro reconciliata gratia, neque me absentem ludibrio laesum iri, nec Metellum fratrem ob dictum capite ac fortunis per te oppugnatum iri. quē si parum pudor ipsius defendebat, uel familiae debebat nostrae dignitas, uel meum studium erga uos, remque pub. satis subleuare. Nunc uideo illum circumuentum, me desertum a quibus minimē conueniebat. Itaque in luctu et squalore sum, qui prouincia, qui exercitui praesum, qui bellū gero. quae quoniam nec ratione, nec maiorum nostrorum elementia administrasti: non erit mirandum, si uos poenitebit. Te tam mobili in me, meosque esse animo, non sperabam. Me interea nec domesticus dolor, nec cuiusquam iniuria a Rep. abducat. Vale.

M. T. CICERO Q. METELLO Q. F.
CELERI PROCOS. S. D.

SIT V, exercitusque ualeatis, bene est. Scribis ad me te existimasse pro mutuo inter nos animo, et pro reconciliata gratia, ni qua te a me ludibrio laesum iri: quod cuiusmodi sit, satis intelligere non possum: sed tamen suspicor ad te esse allatum, me in senatu, cum disputarem permultos esse qui Remp. a me conseruatam dolerent, dixisse, a te propinquos tuos, quibus negare non potuisses, impetrasse, ut ea quae statuisses tibi in senatu de mea laude esse dicenda, retineres: quod cum dicerem, illud adiunxi: mihi tecum ita dispartitum officium fuisse in Reip. salute retinenda, ut ego urbem a domesticis insidiis, et ab intestino scelere: tu Italiam et ab armatis hostibus, et ab occulta coniuratione defenderes: atque hanc nostram tanti, et tam praeclari muneris societatem a tuis propinquis labefactatam: qui cum tu a merebus amplissimis atque honorificentissimis ornatus esses, timuissent nequa mihi pars abs te uoluntatis mutuae tribueretur. Hoc in sermone cum a me exponeretur quae mea expectatio fuisset orationis tuae, quantoque in errore uersatus essem: iussa est oratio non iniucunda, et mediocris quida est risus consecutus, non in te, sed magis in errorem meum, et quod me abs te cupisse laudari, aperte atque ingenuè cōfitebar. Iam hoc non potest in te non honorificè esse dictum, me in clarissimis meis, atque amplissimis reb. tamē aliquod testimonium tuae uocis habere uoluisse. Quod autem ita scribis, Pro mutuo inter nos animo: quid tu existimes esse in amicitia mutuum, nescio: equidem hoc

arbitror, cum par uoluntas accipitur, et redditur. Ego si hoc dicam, me tua causa praetermisisse prouinciam, tibi ipse leuior uidear esse: meae enim rationes ita tulerunt: atque eius mei consilij maiorem in dies singulos fructum, uoluptatemque capio. Illud dico, me, ut primum in concione prouinciam deposuerim, statim quemadmodum eam tibi traderem, cogitare coepisse. Nihil dico de sortitione uestra: tantum te suspicari uolo, nihil in ea re per collegam meum me insciente esse factum. Recordare cetera, quam cito senatum illo die facta sortitione coegerim, quam multa de te uerba fecerim, cum tu ipse mihi dixisti, orationem meam non solum in te honorificam, sed etiam in collegas tuos contumeliosam fuisse. Id illud S. C. quod eo die factum est, ea per scriptione est, ut, dum id extabit, officium meum in te obscurum esse non possit: Postea uero quam profectus es, uelim recordere quae ego de te in senatu egerim, quae in concionibus dixerim, quas ad te literas miseri. quae cum omnia collegeris, tu ipse uelim iudices, satisne uideatur his omnibus rebus tuus aduentus, cum proximè Romam uenisti, mutuo respondisse.

Quod scribis de reconciliata nostra gratia: non intelligo cur reconciliatam esse dicas, quae nunquam immutata est. Quod scribis, non opportuisse Metellum fratrem tuum ob dictum a me oppugnari: primum hoc uelim existimes, animum mihi istum tuum uehementer probari, et fraternam plenam humanitatis ac pietatis uoluntatem. Deinde si qua ego in refracti tuo Reip. causa resisterim, peto ut mihi ignoscas: tam enim sum amicus Reip. quam qui maxime. Si uero meam salutem contra illius impetum in me crudelissimum defende-

rim: satis habeo, nihil me etiamnum tecum de tui fratris iniuria conqueri. Quem ego cum comperissem omnem sui tribunatus conatum in meam perniciem parare atque meditari: egi cum Claudia uxore tua, et cum uestra sorore Mutia: cuius erga me studium pro Cn. Pompeii necessitudine multis in rebus perspexerat, ut cum ab illa iniuria detererent. Atque ille, quod te audisse credo, prid. Cal. Ian. qua iniuria nemo unquam in aliquo magistratu improbius cuius affectus est, ea me Consulem affecit, cum Remp. conseruasssem: atque abeuntem magistratu, concionis habendae potestate priuauit. cuius iniuria mihi tamen honori summo fuit. Nam cum ille mihi nihil, nisi ut iurarem, permitteret, magna uoce iuravi uerissimum, pulcherrimumque iusiurandum: quod populus item magna uoce me uere iurasse iurauit. Hac accepta tam insigni iniuria, tamen illo ipso die misi ad Metellum communiu amicos, qui agerent cum eo, ut ab illa mente desisteret. quibus ille respondit, sibi non esse integrum. etenim paulo ante in concione dixerat, ei qui in alios animaduertisset indicta causa, dicendi ipsi potestatem fieri non oportere. Hominem grauem, et ciuem egregium, qui, qua poena senatus, consensu bonorum omnium, eos affecerat, qui urbem incendere, magistratus ac senatum trucidare, bellum maximum conflare uoluissent, eadem dignum iudicaret eum, qui curiam caede, urbem incendiis, Italiam bello liberasset. Itaque ego Metello fratri tuo praesenti restiti. nam in senatu Cal. Ian. sic cum eo de Rep. disputavi, ut sentiret sibi cum uiro forti et constanti esse pugnandum. Ad 111. Non. Ian. cum agere coepisset, tertio quoque uerbo oratio-

nis suae me appellabat, mihi minabatur: neque illi quicquam deliberatius fuit, quam me, quacunque ratione posset, non iudicio, neque disceptatione, sed ui atque impressione euertere. Huius ego temeritati, si uirtute atque animo non resistissem: quis esset qui me in consulatu non casu potius existimaret, quam consilio fortis fuisse? Haec si Metellum cogitare de me nescisti: debes existimare, te maximis de rebus a fratre esse caelatum. sin aliquid impertinuit tibi sui consilij: lenis a te et facilis existimari debeat, qui nihil teci de his ipsis rebus exposulem. etsi intelligis non me dicto Metelli, ut scribis, sed consilio eius, animaeque in me inimicissimo esse commotum. Cognosce nunc humanitatem meam: si humanitas appellanda est in acerbissima iniuria remissio animi, ac dissolutio. Nulla est a me unquam sententia dicta in fratrem tuum. quotiescunque aliquid est actum, sedens iis assensi, qui mihi lenissime sentire uisi sunt. Adde illud etiam, quod iam ego curare non debui, sed tamen fieri non moleste tuli: atque etiam, ut ita fieret, pro mea parte adiuui, ut S. C. meus inimicus, quia tuus frater erat, subleuaretur. Quare non ego oppugnavi fratrem tuum, sed fratri tuo repugnaui: nec in te, ut scribis, animo sui mobili, sed ita stabili, ut in mea erga te uoluntate, etiam desertus ab officiis tuis permanerem. Atque hoc ipso tempore tibi pene minitanti nobis per literas, hoc rescribo, atque respondeo: Ego dolori tuo non solum ignosco, sed summam etiam laudem tribuo: meus enim me sensus, quanta uis fraterni sit amoris, admonet. A te peto, ut tu quoque aequum te iudicem dolori meo praebes, si acerbè, si crudeliter, si sine causa sum a tuis oppugnatus,

ut statuas mihi non modò non cedendum, sed etiam tuo atque exercitus tui auxilio in eiusmodi causa utendum fuisse. Ego te mihi semper amicum esse uolui: me ut tibi amissimum esse intelligeres, laboravi. maneo in uoluntate, et quoad uoles tu, permanebo: citiusque amore tui fratrem tuum odisse desinam, quam illius odio quicquam de nostra beneuolentia detrahatur. Vale.

Q. METELLVS NEPOS S. D.
M. T. CICERONI.

HOMINIS importunissimi contumeliae, quibus crebris concionibus me onerat, tuis erga me officiis leniuntur: et ut sunt leues huiusmodi homines, à me despicuntur: libenterque commutata persona, te mihi fratris loco esse duco. De illo ne meminisse quid uolo: tamen et si bis eum inuitum seruaui. De me, meisque rebus, ne uobis multitudine literarum molestior essem, ad Lollium perscripsi: de rationibus etià prouinciæ quid uellem fieri, ut is uos doceret, et commonesceret. Si poteris, uelim pristinam tuam erga me uoluntatem conserues. Vale.

M. T. CICERO S. D. Q. METELLO NEPOTI COS.

LITERAE Q. fratris, et T. Pomponii necessarium mei tantum mihi spei dederat, ut in te non minus auxilii, quam in tuo collega mihi constitutum fuerit. Itaque ad te literas statim misi: per quas, ut fortuna postulabat, et gratias tibi egi, et de reliquo tempore auxilium petii. Postea mihi non tam meorum literarum, quam sermones eorum qui hac iter faciebant, animum tuum immu-

tatum significabant. quæ res fecit ut tibi literis obstrepere non auderem. Nunc mihi Q. frater meus mississimam tuam orationem, quam in Senatu habuisses, perscripsit, qua inductus, ad te scribere sum coactus: et abs te, quantum tua fert uoluntas, peto, quæsoque ut tuos mecum serues potius, quam propter arrogantiam, et crudelitatem tuorum me oppugnes. Tu tuas inimicitias ut Respublica donares, te uicisti: alienas ut contra Respublicam confirmes, adducis? Quod si mihi tua clementia operetur, omnibus in rebus me fore in tua potestate tibi confirmo. Sin mihi neque magistratum, neque senatum, neque populum auxiliari propter eam uim, quæ me cum Republica uicat, licuerit: uide, ne cum uelis reuocare tempus omnium seruandorum, cum qui seruetur, non erit, non possis. Vale.

M. CICERO S. D. C. ANTONIO M. F. IMP.

ETSI statueram nullas ad te literas mittere, nisi commendatitias, (non quod eas intelligerem satis apud te ualere, sed ne iis qui me rogarent, aliquid de nostra coniunctione imminutum esse ostenderem) tamen cum T. Pomponius, homo omnium meorum in te studiorum, et officiorum maxime conscius, tui cupidus, nostri amantissimus, ad te proficisceretur, aliquid mihi scribendum putavi, praesertim cum aliter ipsi Pomponio satisfacere non possem. Ego si abs te summa officia desiderem, mirum nemini uideri debeat: omnia enim à me in te profecta sunt, quæ ad tuum commodum, quæ ad honorem, quæ ad dignitatem pertinerent. pro iis rebus nullam mihi abs te relatum esse gratiam, tu es optimas

testis. Contrà etiam esse aliquid abs te profectum, ex multis audiui: nam comperisse me non audeo dicere, ne fortè id ipsum uerbum ponam, quod abs te aiunt sol- so in me solere conferri, sed ea quæ ad me delata sunt, malo te ex Pomponio, cui non minus molesta fuerunt, quàm ex meis literis, cognoscere. Me^o in te anim^o quàm singulari officio fuerit, et senatus, et populus R. testis est. tu quàm gratus erga me fueris, ipse existimare potes. quantum mihi debeas, ceteri existiment. Ego quæ tua causa antea feci, uoluntate sum adductus, postea- que cōstātia. Sed reliqua, mihi crede, multò maius meū studium, maioremque grauitatem et laborem desi- derant: quæ ego si non profunderè ac perdere uide- bor, omnibus meis uiribus sustinebo: sin ingrata esse sentiam, non committam, ut tibi ipse insanire uidear. Ea quæ sint, et cuiusmodi, poteris ex Pomponio cogno- scere. atque ipsum tibi Pomponium ita commendo, ut quanquam ipsius causa confido te facturum esse om- nia, tamen abs te hoc petam, ut siquid residet in te a- moris erga me, id omne in Pomponii negotio ostendas. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

M. CICERO S. D. P. SESTIO
L. F. PROCO S.

CUM ad me Decius libertus tuus uenisset, egressè que mecum ut operam darem, ne tibi hoc tempore succede- retur: quanquam illum hominem frugi, et tibi ami- cum existimabam, tamen quòd memoria tenebam, ci- uismodi ad me literas antea misisses, non satis credi- di homini prudenti tam ualde esse mutatam uolunta- tem tuam. sed posteaquam et Cornelia tua Teretiam

conuenit, et ego cum Q. Cornelio locutus sum: adhi- bus diligentia, quotiescunque senatus fuit, ut adessem: plurimumque in eo negotii habui, ut Q. Fusium Trib. pl. et ceteros, ad quos tu scripseras, cogerem mihi po- tius credere, quàm tuis literis. Omnino res tota in men- sem tan. reiecta erat, sed facile obtinebatur. Ego tua gratulatione commotus, quòd ad me pridem scripse- ras, uelle te bene euenire, quòd de Crasso domum emis- sem: emi eam ipsam domum XXXV, aliquanto post tuam gratulationem. Itaque nunc me scito tantum ha- bere æris alieni, ut cupiam coniurare, si quis me reci- piat, sed partim odio inducti me excludunt, et aper- te undicem coniurationis oderunt: partim non cre- dunt, et à me insidias metuunt, nec putant ei numos deesse posse, qui ex obsidione foeneratores exemerit. omnino semissibus magna copia est. Ego autè meis re- bus gestis hoc sum assecutus, ut bonum nomen existi- mer. Domum tuā, atque ædificationem omnem per- spexi, et uehementer probaui. Antonium, etsi eius in me officia omnes desiderant, tamen in senatu grauif- simè ac diligentissimè defendi, senatumque uehemen- ter oratione mea atque authoritate commouui. Tu ad me uelim literas crebrius mittas. Vale.

M. TVLLIVS M. F. CICERO S. D. CN.
POMPEIO CN. F. MAGNO, IMP.

SI tu exercitijsq; ualetis, bene est. Ex literis tuis, quas publice misisti, æpi una cum omnibus incredibilem uoluptatem: tantam enim spem otii ostendisti, quan- tam ego semper omnibus te uno fretus pollicabar. Sed hoc scito, tuos ueteres hostis, nouos amicos uehementer

literis percussos, atque ex magna spe deturbatos iacere. Ad me autem literas quas misisti, quanquam exigua significationem tuæ erga me uoluntatis habebant, tamen mihi scito iucundas fuisse. nulla enim re tam letari soleo, quam meorum officiorum conscientia. quibus si quando non mutuo respondetur, apud me plus officii residere facillime patior. illud non dubito, quin si te mea summa erga te studia parum mihi adiunxerint, Resp. nos inter nos conciliatura, coniuncturaque sit. Ac ne ignores quid ego in tuis literis desiderarim: scribam aperte, sicut et mea natura, et nostra amicitia postulat. Res eas gessi quarum aliquam in tuis literis et nostræ necessitudinis, et Reip. causa gratulationem expectavi: quæ ego abs te prætermisam esse arbitror, quod uerebaretur ne cuius animum offenderes. sed scito ea quæ nos pro salute patriæ gessimus, orbis terræ iudicio ac testimonio comprobari. quæ cum ueneris: tanto consilio, tantæque animi magnitudine à me gesta esse cognosces, ut tibi multo maiori, quam Africanus fuit, me non multo minorem, quam Lælius, facile et in Rep. et in amicitia adiunctum esse patiare. Vale.

M. TVLLIVS CICERO M. LICINIO P. F. CRASSO S. D.

QUANTVM meū studiū extiterit dignitatis tuæ uel tuendæ, uel etiam augendæ, non dubito quin ad te omnes tui perscripserint. non enim fuit aut mediocre, aut obscurum, aut eiusmodi quod silentio posset præteriri. Nā et cum Consulibus, et cum multis consularibus tanta contentione decertavi, quanta nunquam antea ulla in causa: suscepique mihi perpetuam propu-

gnationem pro omnibus ornamentis tuis: ueterique nostræ necessitudinī iandiu debitum, sed multa uarietate temporum interruptum officium cumulatè reddidi. Neque mehercule unquam mihi tui aut colēdi, aut orrandi uoluntas defuit: sed quædā pestes hominum laude aliena dolētium, et te nonnunquam à me alienarunt, et me aliquando immutarunt tibi. Sed extitit tempus optatum mihi magis, quam speratum, ut florētissimis tuis rebus, mea perspicī posset et memoria nostræ uoluntatis, et amicitiae fides. sum enim consecutus, non modò ut domus tua tota, sed ut cuncta ciuitas me tibi amicissimum esse cognosceret. Itaque et præstantissima omnium foeminarum uxor tua, et eximia pietate, uirtute, gratia tui Crassi meis consiliis, monitis, studiis, actionibusque nititur: et senatus, populusque R. intelligit, tibi absenti nihil esse tam pròptum. aut tam paratum, quam in omnibus rebus quæ ad te pertineant, operam, curam, diligentiam, auctoritatem meam. Quæ sint acta, quæque agantur, domesticorum tibi literis declarari puto. De me sic existimes, ac tibi persuadeas uehementer uelim, non me repentina aliqua uoluntate, aut fortuito ad tuā amplitudinem meis officiis amplectendam incidisse: sed ut primū forum attigerim, spectasse semper ut tibi possem quammaxime esse coniunctus. Quo quidem ex tempore memoria teneo, neque meam tibi obseruantiam, neque mihi tuam summam beneuolentiam, ac liberalitatem defuisse. si qua interciderunt non tam re, quam suspicionē uiolata, ea cum fuerint et falsa, et inania: sint euulsa ex omni memoria, uitæque nostræ. Is enim tu uir es, et eū me esse cupio, ut quoniā in eadem Reip. tempora in-

cidimus, coniunctione, amicitia, inque nostram utrique nostrum laudi sperem fore. Quamobrem tu quantum tuo iudicio tribuendum nobis esse putes, statues ipse, et me spero, statues ex nostra dignitate. Ego uero tibi profiteor atque polliceor eximum et singulare meum studium in omni genere officii, quod ad honestatem, et gloriam tuam spectet. in quo etiam si multi mecum contendunt, tamen cum reliquis omnibus, tum Crassii tuis iudicibus, omnes facile superabo: quos quidem ego ambos unice diligo, sed in Marco beneuolentia impari. hoc magis sum Publio deditus, quod me quanquam a pueritia sua semper, tamen hoc tempore maxime, sicut alterum parentem et obseruat, et diligit. Has literas uelim existimes federis habituras esse uim, non epistolae: meque ea quae tibi promitto ac recipio, sanctissime esse obseruaturum, diligentissimeque facturum. Quae a me suscepta defensio est te absente dignitatis tuae, in ea iam ego non solum amicitiae nostrae, sed etiam constantiae meae causa permanebo. Quamobrem satis esse hoc tempore arbitratus sum, hoc ad te scribere: me, siquid ipse intelligerem aut ad uoluntatem, aut ad commodum, aut ad amplitudinem tuam pertinere, mea sponte id esse facturum: si quidpiam aut a te essem admonitus, aut a tuis, effecturum ut intelligeres nihil neque te scripsisse, neque quenquam tuorum ad me frustra detulisse. Quamobrem uelim ita et ipse ad me scribas de omnibus minimis, maximis, mediocribusque rebus, ut ad hominem amicissimum: et tuis praecipias, ut opera, consilio, authoritate, gratia mea sic utantur in omnibus publicis, priuatis, forensibus, domesticis tuis, amicorum, hospitum, clientum tuorum negotiis, ut quo-

ad eius fieri possit, praesentiae tuae desiderium meo labore minuatur. Vale.

P. VATINIUS IMP. M. CICERONI SVO S. D.

Si uales, bene est: ego ualeo. Si tuam consuetudinem in patrociniiis tuendis seruas, P. Vatinius cliens ad te uenit, qui pro se causam dicere uult. Non puto repudiabis in honore, quae in periculo recepisti. Ego autem quae potius adoptem, aut inuocem, quam illi, quo defendente unere didici? an uerear, ne qui potentissimorum hominum conspirationem neglexerit pro mea salute, is pro honore meo, pusillorum ac maleuolorum obreclationes et inuidias non prosternat atque obterat? Quare si me, sicut soles, amas, suscipe me totum: atque hoc quicquid est oneris ac muneris, pro mea dignitate tibi tuendum ac sustinendum puta. Scis meam fortunam nescio quomodo facile obreclatores inuenire, non meo quidem mehercule merito: sed quanti id refert, si tamen fato nescio quo accidit? Si quis forte fuerit, qui nostrae dignitati obesse uelit: peto a te, ut tuam consuetudinem et liberalitatem in me absente defendendo mihi praestes. Literas ad senatum nostris de rebus gestis quo exemplo miseram, infra tibi perscripsi. Dicitur mihi tuus seruus Anagnostes fugitiuus cum Vardaeis esse: de quo tu mihi nihil mandasti. ego tamen, terra, marique ut conquireretur, praemandavi: et profecto tibi illum reperiarn, nisi in Dalmatiam aufugerit, et inde tamen aliquando eruiam. Tu nos fac ames. Vale. ad II. Id. Quint. ex castris, Narona.

P. VATINIUS IMP. M. CICERO
RONI SVO S. D.

S I uales, bene est: ego quidē ualeo. De Dionysio tu adhuc nihil extrico, et eo minus, quod me frigus Dalmaticum, quod illinc eiecit, etiā hic refrigerauit. Sed tu men non desistam quin illum aliquādo eruam. sed tu me omnia mihi dura imperas. De Catilio nescio quid ad me scripsisti deprecationis diligentissime. Apagere cum nostro Sex. Seruilio: nam mehercule ego illū quoque amo. sed huiusmodi uos elictes, huiusmodi causas recipitis? Hominem unum omnium crudelissimum, qui tot ingenuos, matres familias, ciues R. occidit, arripuit, disperdidit, regiones uastauit? simius, non missis homo, contra me arma tulit, et eum bello cepi. sed tamen mi Cicerone quid facere possum? Omnia mehercule cupio, quae tu mihi imperas. meam animaduersionem et supplicium, quo usurus eram in eum quem cepissem, remitto tibi et condono. Quid illis resistere possum, qui sua bona direpta, nauis expugnatas, fratres, liberos, parētes occisos, actione expostulant? si mehercule Appij os haberem, in cuius locum suffectus sum, tamen hoc sustinere non possem. Quid ergo est? faciam omnia sedulo, quae te sciam uelle. Defenditur a Q. Volusio tuo discipulo. si forte ea res poterit aduersarios fugare, in eo maxima spes est. Nos siquid erit istuc opus, defendes. Caesar adhuc mihi iniuriam facit. De meis supplicationibus, et rebus gestis Dalmaticis adhuc non refert: quasi uero non iustissimi triumphum in Dalmatia res gesserim. nam si hoc expectandum sit, dum totum bellum conficiam: uiginti oppida sunt

Dalmatiae antiqua: quae ipsi sibi ascriuerunt, amplius sexaginta. Haec nisi omnia expugno, si mihi supplicationes non decernuntur, longē alia conditione ego sum, ac ceteri imperatores. Ego post supplicationes mihi decretas, in Dalmatiam profectus sum: sex oppida ui oppugnando cepi: unum hoc quod erat maximum, quater a me iam captum: quatuor enim turreis, et quatuor muros cepi, et arcem eorum totam: ex qua me niues, frigora, imbres detruferunt: indigneque mi Cicerone oppidum captum, et bellum iam confectum relinquere sum coactus. Quare te rogo, si opus erit, ad Caesarem meam causam agas, meque tibi in omnes partes defendendum putes: hoc existimans, neminē te tuamantorem habere. Vale. Non. Dec. Narona.

M. CICERO P. VATINIO IMP. S.

GRAT A tibi esse officia mea non miror. cognoui enim te gratissimum omnium: idque nunquā desisti predicare. nec enim tu mihi gratiam modō habuisti, uerū etiam cumulatissimē retulisti. quamobrē reliquis tuis rebus omnibus, pari me studio erga te, et eadem uoluntate cognosces. Quid mihi facinoram primariam Pompeiam uxorem tuam commendas: cum Sitara nostro statim tuis literis lectis locutus sum, ut ei meis uerbis diaret, ut quicquid opus esset, mihi denuntiaret: me omnia quae ea uellet, summo studio, curaque facturum: itaque faciam: eamque si opus esse uidebitur, ipse conueniam. Tu tamen ei uelim scribas, ut nullam rem neque tā magnam, neque tam paruum putet, quae mihi aut difficilis, aut parū me digna uideatur. Omnia quae in tuis rebus agam, et nō laboriosa mihi

et honesta uidebuntur. De Dionysio, si me amas, con-
fice. quancūque ei fidem dederis, præstabo. Si uero im-
probus fuerit, ut est, ducis eum captiuum in trium-
pho. Dalmatis diu male faciant, qui tibi molesti sunt.
sed ut scribis, breui capientur, et illustrabunt res tuas
gestas. semper enim habiti sunt bellicosi. Vale.

M. CICERO S. D. L. LVCEIO Q. F.

CORAM me tecum eadē hæc agere sæpe conan-
tē deterruit pudor quidā penē subrusticus: quæ nunc
expromam absens audacius. epistola enim nō erube-
scit. ardeo cupiditate incredibili, neq; ut ego arbitror,
reprehendēda, nomen ut nostrum scriptis illustretur,
et celebretur tuis. quod etsi mihi sæpe ostendis te esse
facturum, tamē ignoscas uelim huic festinationi meæ.
Genus enim scriptorum tuorū et si erat semper à me
uehementer expectatum, tamen uicit opinione meā:
meque ita uel cepit, uel incendit, ut cuperem quam a-
lerrimè res nostras monumentis commendari tuis. Nō
enim me solū commemoratio posteritatis ad spē quā-
dam immortalitatis rapit: sed etiam illa cupiditas, ut
uel autoritate testimonii tui, uel indicio beneuolentiæ,
uel suauitate ingenii uiui perfruarer. Neq; tamē hæc
cum scribebam, eram nescius quantis oneribus pre-
merere susceptarum rerum, et iam institutarum. sed
quia uidebā Italici belli, et ciuiliū historiā iam penē
à te esse perfectam, (dixeras autem mihi, te reliquas
res ordiri) deesse mihi nolui quin te admonerē, ut cogi-
tares, coniuncte ne malles cum cæteris rebus nostra co-
texere: an, ut multi Græci fecerūt, Callisthenes Troici
bellum, Tymæus Pyrrhi, Polybius Numantinum (qui

omnes à perpetuis suis historiis ea quæ dixi bella sepa-
rauerunt) tu quoque item ciuilem coniurationem ab ho-
stilibus, externisq; bellis seingres. Equidē ad nostrā
laudē non multum uideo interesse: sed ad properatio-
nem meā quiddam interest, nō te expectare, dum ad
locum uenias, ac statim causam illā totā et tēpus ar-
ripere. Et simul si uno in argumēto, unāque in persona
mens tua tota uersabitur: cerno iam animo, quanto om-
nia ueriora atq; ornatiores futura sint. Neque tamē
ignoro quā impudenter faciam, qui primum tibi tan-
tum oneris imponam (potest enim mihi denegare occu-
patio tua) deinde etiam, ut ornēs me, postulem. Quid si
illa tibi non tantopere uidentur ornanda? Sed tamen,
qui semel uerecundiæ sineis trāsierit, eum bene et na-
uiter oportet esse impudentem. Itaque te planē etiam
atque etiam rogo, ut et ornēs ea uehementius etiam,
quā fortasse sentis: et in eo leges historiæ negligas:
gratiāque illam, de qua suauissimè quodā in proce-
mio scripsisti, à qua te affici nō magis potuisse demon-
stras, quā Herculem Xenophonteium illum à uolu-
ptate: ea si me tibi uehementius commēdabit, ne asper-
nere, amorique nostro plusculum etiam, quā conce-
dit ueritas, largiare. Quod si te adducem, ut hoc susci-
pias: erit (ut mihi persuadeo) materies digna facultate,
et copia tua. à principio enim coniurationis usq; ad
reditum nostrum uidetur mihi modicum quoddā cor-
pus confici posse. In quo et illa poteris uti ciuiliū
commutationum scientia, uel in explicandis causis re-
rum nouarum, uel in remediis in commodorum, cum
et reprehendes ea quæ uituperanda ducēs: et quæ
placebunt, exponendis rationibus comprobabis: et si li-

berius, ut consueſti, agendum putabis, multorum in nos perfidia, inſidias, prodicionem notabis. Multam etiam caſus noſtri tibi uarietatem in ſcribēdo ſuppeditabūt, plenā cuiuſdam uoluptatis, quæ uehementer animos hominum in legendo ſcripto retinere poſſit. NIHIL eſt enim aptius ad delectationem lectoris, quàm temporum uarietates, fortunæque uiciſſitudines: quæ eſi nobis optabiles in experiendo non fuerunt, in legendo tamen erunt iucundæ: HABET enim præteriti doloris ſecura recordatio delectationē: cæteris uero nulla perfunctis propria moleſtia, caſus alienos ſine ullo dolore intuentibus, etiam ipſa miſericordia eſt iucunda. Quem enim noſtrum ille moriens apud Mantinā Epaminondas non cum quadā miſeratione delectat qui tum denique ſibi auelli iubet ſpiculū poſteaquam ei percontanti dictum eſt, clypeum eſſe ſaluū: ut etiam in uulneris dolore, æquo animo cum laude moreretur. Cuius ſtudium in legendo non erectum Themistoclis fuga, redituque retinetur? etenim ordo ipſe animalium mediocriter nos retinet quaſi enumeratione faſtorum. At uiri ſæpe excellentis ancipites, uariique caſus habēt admirationem, expectationem, lætitiā, moleſtiam, ſpem, timorem: ſi uero exitu notabili cōcluduntur, expletur animus iucundiſſimæ lectionis uoluptate. Quod mihi acciderit optatius, ſi in hac ſententia fueris, ut à continentibus tuis ſcriptis, in quibus perpetuam rerum geſtarum hitoriā complecteris, ſecernas hanc quaſi fabulam rerum, euentorumque noſtrorum: habet enim uerius actus, multæque actiones et conſiliorum, et temporū. Ac non uereor ne aſſentationicula quadam aucupari tuam gratiam uidear, cum hoc

demonſtrem, me à te poſitiſſimum ornari, celebrarique uelle. neque enim tu is es, qui, quid ſis, neſcias: et qui non eos magis qui te non admirentur, inuidos: quàm eos, qui laudent, aſſentatores arbitrare. Neque autem ego ſum ita demens, ut me ſempiternæ gloriæ per eum commendari uelim, qui non ipſe quoque in me commendādo propriam ingenii gloriā conſequatur. Neque enim Alexander ille gratiæ cauſa ab Apelle poſitiſſimum pingi, et à Lyſippo fingi uolebat, ſed quod illorum artem cum ipſis, tum etiam ſibi gloriæ fore putabat. Atque illi artiſtes, corporis ſimulacra ignotis nota faciebant: quæ uel ſi nulla ſint, nihilo ſunt tamen obſcuriores clari uiri. Nec minus enim eſt ſpartiates Ageſilaus ille perhibendus, qui neque pictam, neque fictam imaginem ſuam paſſus eſt eſſe, quàm qui in eo genere laborarunt. unus enim Xenophōtis libellus in eo rege laudando facile omnes imagines omnium ſtaruſque ſuperauit. Atque hoc præſtantius mihi fuerit et ad lætitiā animi, et ad memoriæ dignitatem, ſi in tua ſcripta peruenero, quàm ſi in cæterorum, quod non ingenium mihi ſolū ſuppeditatum fuerit tuū, ſicut Timoleonti à Timæo, aut ab Herodoto Themistocli, ſed etiam authoritas clariſſimi, et ſpectatiſſimi uiri, et in Reip. maximis, grauiffimiſque cauſis cogniti, atque in primis probati: ut mihi nō ſolū præconiū, quod cum in Sigæū ueniſſet, Alexander ab Homero Achilli tributum eſſe dixit, ſed etiam graue teſtimoniū impertitum clari hominis, magnique uideatur. Placet enim Hector ille mihi Næuianus, qui non tantum laudari ſe lætatur, ſed addit etiam à laudato uiro, quod ſi à te non impetro, hoc eſt, ſi qua te res impediuerit (neque

enim fas esse arbitror, quicquā me rogantē abs te non impetrare) cogar fortasse facere, quod nonnulli saepe reprehendunt: scribā ipse de me, multorū tamen exēpla, et clarorū uirorum. Sed quod te nō fugit, haec sunt in hoc genere uitia: et uerecundius ipsi de sese scribant, necesse est, siquid est laudandū: et praetereant, siquid forte reprehendendū est. Accedit etiam, ut minor sit fides, minor autoritas: multi denique reprehendant, et dicant, uerecundiores esse praecones ludorum gymniorum, qui cum ceteris coronas imposuerunt uictoribus, eorumque nomina magna uoce pronuntiarunt, cum ipsi ante ludorum missionem corona donentur, alii praconem adhibeant, ne sua uoce ipsi se uictores esse praedicent. Haec nos uitare cupimus, et si recipis causam nostrā, uitabimus: idque ut facias, rogamus. Ac ne forte mirere, cur cum mihi saepe ostenderis te accuratissime nostrorū temporum consilia, atque euentus literis mandaturum, a te id nunc tantopere, et tam multis uerbis petamus: illa nos cupiditas incendit, de qua initio scripsi, festinationis, quod alacres animo sumus: ut et ceteri uiuentibus nobis ex libris tuis nos cognoscant, et nos metipsi uiui gloriola nostra perfruamur. His de rebus quid acturus sis, si tibi nō est molestum, rescribas mihi uelim. Si enim suscipis causam, conficiā cōmentarios rerum omnium. sin autem differs me in tempus aliud, coram tecū loquar: tu interea nō cessabis, et ea quae habes instituta, per polies, nō sique diliges. Vale.

M. T. CICERO S. D. L. LV-
CEIO Q. F.

QUANQUAM ipsa consolatio literarū tuarū mi-

hi gratissima est, declarat enim summam beneuolentiam coniunctam pari prudentia: tamen illum fructum ex iis literis uel maximum capi, quod te praecclare res humanas contemnentem, et optimē contra fortunam paratum, armatumque cognoui. Quam quidem laudem sapientiae statuo esse maximam, NON aliunde pendere, nec extrinsecus aut bene, aut male uiuendi suspensas habere rationes. Quae cogitatio cum mihi non omnino excidisset (etenim penitus infederat) uitamen tempestatum, et concursu calamitatum erat aliquantum labefactata atque conuulsa: cui te opitulari et uideo, et id fecisse etiam proximis literis, multumque profecisse sentio. Itaque hoc saepius dicendum, tibi que non significandum solum, sed etiam declarandum arbitror, nihil mihi esse potuisse tuis literis gratius. Ad consolandum autem cum illa ualent, quae eleganter, copioseque collegisti: tum nihil plus quam quod firmitudinem, grauitatemque animi tui perspexi: quam non imitari turpissimum existimo. Itaque hoc etiam fortioerem me puto, quam te ipsum praecptore fortitudinis, quod tu mihi uidere spē nonnullam habere, haec aliquando futura meliora. Casus enim gladiatorij, similitudinēque eae, tum rationes in ea disputatione a te collectae, uetabant me Reip. penitus diffidere. Itaque alterum minus mirum, fortioerem te esse, cum aliquid speres: alterum mirum, spē ulla teneri. Quid est enim non ita affectum, ut id non deletum extinctumque omne esse fateare? Circūspice omnia mebra Reip. quae notissima sunt tibi: nullum reperies profecto, quod non fractum, debilitatumue sit. quae persequeretur, si aut melius ea uiderem, quam tu uides, aut

commemorare possem sine dolore: quanquam tuis monitis, præceptisque omnis est abiiciendus dolor. Ergo et domestica feremus, ut censes: et publica paulò etià fortius fortasse quàm tu ipse, qui præcipis. te enim spes aliqua consolatur, ut scribis: nos autem erimus etiam in omni desperatione fortes, ut tu tamè idem et hortaris et præcipis: das enim mihi iucundas recordationes conscientie nostrae, verumque earum, quas te in primis auctore gessimus. præstitimus enim patriae non minus ætè quàm debuimus: plus profectò quàm est ab animo cuiusquam, aut consilio hominis postulatum. Ignoscas mihi de me ipso aliquid prædicanti: quarum enim tu rerum cogitatione nos lenare ægritudine uoluisti, earum etiam commemoratione lenimur. Itaque ut mones, quantum potero, me ab omnibus molestiis, et angoribus abducam: transferamque animum ad ea, quibus secundae res ornantur, aduersae adiuvantur: tecumque et ero tantum, quantum patietur utriusque ætas, et ualetudo: et si esse una munus poterimus. quàm uolumus, animorum tamen coniunctione iisdem studiis ita fruemur, ut nunquam non unà esse uideamur. Vale.

L. LVCEIUS Q. F. S. D. M.
TVLLIO CICERONI M. F.

SI uales, bene est: ego ualeo sicut soleo, paululo tamè etiam deterius quàm soleo. Te requisivi sæpius ut uiderem. Romae quia postea non fuisti, quàm à me discesseras, miratus sum: quod item nunc miror. Non habeo certum quæ te res hinc maxime retrahat. si solitudine delectare, cum scribas, et aliquid agas eorum quorum

consuesti, gaudeo: neque reprehendo tuum consilium: nam nihil isto potest esse iucundius, non modò miseris his temporibus et luctuosis, sed etiam tranquillis et optatis: præsertim uel animo defatigato tuo, qui nunc requiè querit ex magnis occupationibus: uel erudito, qui semper aliquid ex se promat, quod alios delectet, te ipsum laudibus illustret. si autè, sicut hîc dū eras, et lachrymus, et tristitia te tradidisti: doleo, quia doles, et angere: nec possum te, si concedis quod sentimus, ut liberior dicamus, non accusare. quid enim? tu solus aperta nō uidebis, qui propter aciem occultissima perspicias? tu nō intelliges te querelis quotidianis nihil proficires nō intelliges duplicari sollicitudines, quas eleuare tua te prudentia postulat? Quòd si nō possumus aliquid proficere suadendo, gratia contendimus, et rogando, siquid nostra causa uis, ut istis te molestiis laxes, et ad conuictum nostrum redeas, et ad consuetudinem, uel nostram communem, uel tuam solius, ac propriam. Cupio non obtundere te, si non delectare nostro studio. cupio detertere, ne permaneas in incepto: cum duæ res istae contrariae me conturbent. ex quibus, aut in altera mihi uelim, si potes, obtemperes, aut in altera non offendas. Vale.

M. CICERO L. LVCEIO Q. F. S.

OMNIS amor tuus ex omnibus partibus se ostēdit in his literis, quas à te proximè accepi, non ille quidem mihi ignotus, sed tamen gratus et optatus: dicerem iucundus, nisi id uerbum in omne tempus perdidissem, neque ob eam unam causam, quam tu suspicaris, et in qua me lenissimis, et amantissimis uerbis utens, re

grauiter accusas: sed quod illius tanti uulneris, quæ remedia esse debebāt, ea nulla sunt. Quid enim? ad amicosne confugiam? quam multi sum? habuimus enim ferre communis: quorum alij occiderunt, alij nescio quo pacto obduruerunt. Tecum uiuere possem equidem, et maximè uellem: uetustas est, amor, consuetudo, studia paria. quod uinculum, quæ res deest nostræ coniunctioni? possumusne igitur esse unā? nec mehercule intelligi quid impediat: sed certe adhuc non fuimus, cum essemus uicini in Tusculano, in Puteolano: nam quid dicam in urbe? in qua, cum forum commune sit, uicinitas non requiritur. Sed casu nescio quo in ea tempora nostra ætas incidit, ut cum maximè florere nos oporteret, tum uiuere etiā pueret. Quod enim mihi poterat esse perfugium spoliato et domesticis, et forensibus ornamentis, atque solatiis? Literæ, credo, quibus utor assidue: quid enim aliud facere possum? sed nescio quo modo ipsæ illæ excludere me à portu et perfugio uidentur: et quasi exprobare, quod in ea uita maneam, in qua nihil in sit, nisi propagatio miserrimi temporis. Hic tu ea me abesse urbe miraris, in qua domus nihil delectare possit, summum sit odium temporum, hominum, fori, ciuitatis? Itaque sic literis utor, in quibus consumo omne tempus, non ut ab his medicinam perpetuā, sed ut exiguā doloris obliuionē petam. Quod si id egissemus, ego atque tu (quod ne in mentem quidem nobis ueniebat propter quotidianos metus) omne tempus una fuisset: neque me ualeitudo tua offenderet, neque te mœror meus, quod quantum fieri poterit, consequamur. Quid enim utrique nostrū aptius? Propediē te igitur uidebo. Valc.

M. T. CICERO S. D. TITIO.

ET SI unus ex omnibus minimè sum ad te consolandum accommodatus, quod tantum ex tuis molestis cepi doloris, ut consolatione ipse egerem: tamen cum longius à summi luctus acerbitate meus abesset dolor, quam tu, statui nostræ necessitudinis esse, me æque in te benivolentiae, non tacere tanto in tuo mœrore tandiu: sed adhibere aliquam modicam consolationem, quæ lenare dolorem tuum posset, si minus sanare potuisset. Est autem consolatio peruiulgata quidem illa maximè, quam semper in ore, atque in animo habere debemus, HOMINES nos ut esse meminerimus, ea lege natos, ut omnibus telis fortunæ proposita sit uita nostra: neque esse recusandum, quo minus ea, qua nati sumus, conditione uiuamus: neue tam grauiter eos casus feramus, quos nullo consilio uitare possumus: euentisque aliorum memoria repetendis, nihil accidisse nobis noui cogitemus. Neque hæc, neque ceteræ consolationes, quæ sunt à sapientissimis uiris usurpatae, memoriæque, et literis prodita, tantum uidentur proficere debere, quantum status ipse nostræ ciuitatis, et hæc perturbatio temporum perditorum: cum beatissimi sint, qui liberos non susceperunt: minus autem miseri, qui his temporibus amiserunt, quam si eosdem bona, aut denique aliqua Rep. perdidissent. Quod si tuum te desiderium mouet, aut si tuarum rerum cogitatione mœres: non facile exhauriri tibi istum dolorem posse uniuersum puto. sin illa te res cruciat, quæ magis amoris est, ut eorum qui occiderunt, miseras lugeas: ut ea non dicam, quæ sæpissime et legi, et audiri, nihil ma-

li esse in morte: in qua si resideat sensus, immortalitas illa potius, quam mors ducenda sit: si sit amissus, nulla uideri miseria debeat quæ non sentiatur. hoc tamen non dubitans confirmare possum, ea miseri, parari, impendere Reip. quæ qui reliquerit, nullo modo mihi quidem deceptus esse uideatur. quid est enim iam non modo pudori, probitati, uirtuti, rectis studiis, bonis artibus, sed omnino libertati, ac saluti loci? non mehercule quæquam audiui hoc grauissimo et pestilentissimo anno adolescentulum, aut puerum mortuum, qui mihi non à diis immortalibus ereptus ex his miseriis, atque ex iniquissima conditione uitæ uideretur. Quare si tibi mihi hoc detrahi potest, nequid iis, quos amasti, mali putares contigisse: permultum erit ex mœrore tuo diminutum. relinquetur enim simplex illa iam cura doloris tui, quæ non cum illis communicabitur, sed ad te ipsum propriè referetur. in qua non est iam grauitatis ac sapientiæ tuæ, quam tu à puero præstisti, ferre immoderatus casum incommodorum tuorum, qui sit doctorum, quos dilexeris, miseria, maloque seiunctus. etenim cum semper te et priuatis in rebus, et publicis præstisti, tuenda tibi ut sit grauitas, et constantiæ seruiendum. nam quod allatura est ipsa diuinitas, quæ maximos luctus uetustate tollit, id nos præripere consilio, prudentiæque debemus. Etenim si nulla unquam fuit liberis amissis tam imbecillo mulier animo, quæ non aliquando lugendi modum fecerit: certe nos, quod est dies allatura, id consilio ante ferre debemus: neque expectare temporis medicinam, quam representare ratione possimus. His ego literis siquid profecissem, existimabam optandum quiddam me esse

assecutum: si minus forte ualuissem, officio tamen esse functum beneuolentissimi atque amicissimi: quem me tibi et fuisse semper existimes uelim, et futurum esse confidas. Vale.

M. CICERO S. D. P. SESTIO P. F.

NON obliuione amicitiae nostræ, neque intermissione consuetudinis meæ, superioribus temporibus ad te nullas literas misi, sed quod priora tempora in ruinis Reip. nostrisque iacuerunt: posteriora autem me à scribendo tuis iniurissimis atque acerbissimis incommodis retardarunt. Cum uero et interuallum iam satis longum fuisset, et tuā uirtutem, animique magnitudinem diligentius essem mecum recordatus. non putavi esse alienum institutis meis hæc ad te scribere. Ego te P. Sestii et primis temporibus illis, quibus in inuidiam absens et in crimine uocabare, defendi: et cum in tui familiarissimi iudicio ac periculo tuum nomen coniungeretur, quam potui accuratissime te, tuamque causam tutatus sum: et proxime recenti aduentu meo cum rem aliter institutam offendissem, ac mihi placuisset si affuissem, tamen nulla re salutis tuæ defui. cumque eo tempore inuidia annonæ inuici non solum tui, uerum etiam amicorum tuorum, iniquitas totius iudicii, multa que alia Reip. uitia plus, quam causa ipsa, ueritasque ualuissem: Publio tuo neque opera, neque consilio, neque labore, neque gratia, neque testimonio defui. Quod ob rem omnibus officiis amicitiae diligenter à me, sanctèque seruatis, ne hoc quidem prætermittendum esse duxi, te ut hortarer, rogaremque ut et hominem te, et uirum esse meminisses, id est ut et communem, mortuumque casum

quem neque vitare quisquam nostrum, neque praestare ullo pacto potest, sapienter ferres: et dolori fortiter, ac fortunae resisteres: cogitareque et in nostra ciuitate, et in ceteris, quae rerum potitae sunt multis fortissimum, atque optimis uiris iniustus iudicis taleis casus inuideret. Illud utinam ne uere scriberem, ea te Rep. carere, qua neminem prudentem hominem res ulla delectat.

De tuo autem filio uereor, ne, si nihil ad te scripserim, debitum eius uirtuti uidear testimonium non cepisse. Sin autem omnia, quae sentio, perscripserim, ne reficiam meis literis desiderium ac dolorem tuum. Sed tamen prudentissime facies, si illius pietatem, uirtutem, industriam, ubicunque eris, tuam esse, tecum esse ducas. NE C enim minus nostra sunt, quae animo cōplectimur, quam quae oculis intuemur. Quamobrem et illius eximia uirne, summusque in te amor, magnae tibi consolationi debet esse: et nos, ceterique, qui te non ex fortuna, sed ex uirtute tua pendimus, semperque pendemus: et maxime animi tui cōsocietia, cum tibi nihil meritis accidisse reputabis, et illud adiunges, HOMINES sapientia turpitudine, non casu: et delicto suo, non aliorum iniuria commoueri. Ego et memoria nostrae ueteris amicitiae, et uirtute, atque obseruantia filij tui monitus, nullo loco deero, neque ad consolandum, neque ad lenandum fortunam tuam. Tu siquid ad me forte scripseris, perficiam ne te frustra scripsisse arbitrere. Vale.

M. CICERO S. D. T. FABIO.

ET SI egomet, qui te cōsolari cupio, consoladus ipse sum, propterea quod nullam rem grauius iam diu tulisti, quam incommodum tuum: tamen te magnopere non

hortor solum, sed etiam pro amore nostro rogo, atque oro, te colligas, uirumque praebas: et qua conditione omnes homines, et quibus temporibus nati sumus, cōgites. Plus tibi uirtus tua dedit, quam fortuna abstulit, propterea quod adeptus es, quod non multi homines noui: amisisti, quod plurimi homines nobilissimi. Ea denique uidetur conditio impendere legum, iudiciorum, temporum, ut optime actum cum eo uideatur esse, qui quam leuissima poena ab hac Rep. discesserit. Tu uero qui et fortunas, et liberos habeas, et nos, ceterosque necessitudine et beneuolentia tecum coniunctissimos: quisque magnam facultatem sis habiturus nobiscum, et cum omnibus tuis uiuendi: et cum unum sit iudicium ex tam multis, quod reprehendatur, ut quod una sententia, eaque dubia, potentiae alacrius cōdonatum existimetur: omnibus his de causis debes istam molestantiam leuissime ferre. Meus animus erit in te, liberosque tuos semper, quae tu esse uis, et qui esse debet. Vale.

M. CICERO RVFO S. D.

ET SI mihi nunquam dubium fuit, quin tibi essem charissimus, tamen quotidie magis id perspicio: extatque id quod mihi ostenderas quibusdam literis, hoc te studiosiorem in me colendo fore, quam in provincia fuisses (et si meo iudicio nihil ad tuum provinciale officium addi potest) quo liberius iudicium esse posset tuum. Itaque me et superiores literae tuae admodum delectauerunt, quibus et expectatum meum aduentum abs te amater uidebatur, et, si aliter res accidisset ac putasses, te meo cōsilio magnopere esse laetatum: et his proximis literis magnum cepi fructum et iudicii, et officii

tui: iudicij, quod intelligo te, id quod omnes fortes, et boni viri facere debent, nihil putare utile esse, nisi quod rectum, honestumque sit: officij, quod te mecum quodamque cepissem consilio, polliceris fore: quo neque mihi gratius, neque, ut ego arbitror, tibi honestius esse quicquid potest. Mihi consilium capium: andiu est: de quo ad te non quo celandus esses, nihil scripsi antea, sed quia communicatio consilij tali tempore, quasi quaedam admonitio iudetur esse officij, vel potius efflagitatio ad eundam societatem vel periculi, vel laboris. Cum uero ea tua sit uoluntas, humanitas, beneuolentia erga me: libenter amplector talem animum, sed ita (non enim dimittam pudorem in rogando meum) si feceris id quod ostendus, magnam habebō gratiam: si non feceris, ignosciam: et alterum timori, alterum mihi te negare non potuisse arbitror. est enim res profecto maxima: quid rectum sit, apparet: quid expediat, obscurum est, ita tamen, ut si nos uisum, qui esse debemus, id est studio digni, et literis nostris, dubitare non possimus quin ea maxime cōducant, quae sunt rectissima. Quare tu, si simul placebit, statim ad me uenies: sin idem placebit, atque eodem, nec continuo poteris: omnia tibi ut nota sunt, faciam, quicquid statueris, te mihi amicum: sin id quod opto, etiam amicissimum iudicabo. Vale.

M. T. CICERO S. D. RVFO.

QUOQVOModo potuissē, te cōuenissē, si eodem quo cōstitueras, uenire uoluissēs. Uare et si mei cōmmodi causa commouere me noluisse. tamen ita existimes uelim, me antelaturum fuisse, si ad me misisses, uoluntatem tuam commodo meo. Ad ea quae scripsisti, com-

modius equidem possem de singulis ad te rebus scribere, si M. Tullius scriba me adesset: a quo mihi exploratum est, in rationibus duntaxat referendis (de ceteris rebus affirmare non possum) nihil eum fecisse scirem, quod esset contra aut rem, aut estimationem tuam. deinde si rationem referendarum ius uetus, et mos antiquus maneret, me relaturum rationes, nisi tecum pro coniunctione nostrae necessitudinis contulissē, confecissēque, non fuisse. Quod igitur fecissem ad urbem, si consuetudo pristina maneret: id (quando lege Iulia relinquere rationes in prouincia necesse erat, easdemque totidem uerbis referre ad aerarium) feci in prouincia: neque ita feci, ut te ad meum arbitrium adducerem, sed tribui tibi tantum, quantum me tribuisse nunquam poenitebit. totum enim scribam meum, quem tibi uideo nunc esse suspectum, tibi tradidi. tu ei M. Mindium fratrem tuum adiunxisti. Rationes confectae me absente sunt tecum: ad quas ego nihil adhibui praeter lechonem. Ita accepi librum a meo seruo scriba, ut eundem acceperim a fratre tuo. si honos is fuit, maiorem tibi habere non potui: si fides, maiorem tibi habui, quam penē ipsi mihi. si prouidendum fuit, nequid aliter, ac tibi et honestum et utile esset, referretur: non habui cui potius id negotii darem, quam scribae meo. Illud quidem arte factum est, quod lex iubebat, ut apud duas ciuitates, Laodiceensem et Apamensem, quae nobis maxime uidebantur, quoniam ita necesse erat, rationes confectas et consolutas deponeremus. Itaque huic loco primum respondeo, me quam iustus de causis rationes deferre properarim, tamen te expectaturum fuisse, nisi in prouincia relictas

rationes pro latis haberem. Quamobrem de Volusio quod scribis, non est id rationum: docuerunt enim me periti homines, in his cum omnium peritissimus, tum mihi amicissimus C. Camillus, ad Volusium transferri nomen a Valerio non potuisse, sed praedes Valerianos teneri. Neque id erat HS X X X, ut scribis, sed X I X. erat enim curata nobis pecunia Valerij manapij nomine: ex qua reliquum quod erat in rationibus, retuli. Sed sic me et liberalitatis fructu priuas, et diligentiae, et (quod minime tamen laboro) mediocritatem prudentiae, liberalitatis, quod maior scribae mei beneficio, quam meo, legatum meum, praefectumque maxima calamitate leuatos, cum praesertim non deberent esse obligati diligentiae, quod existimas de tanto officio meo, tanto etiam periculo nec scisse me quicquam, nec cogitasse: scribam quicquid uoluisset, cum id mihi ne recitasset quidem, retulisse. prudentiae, cum rem a me ne insipienter quidem cogitaram putes. nam et Volusij liberandi meum fuit consilium: et ut multa tam grauis Valerianis praedibus, ipsique T. Mario depelleretur, a me imita ratio est: quam quidem omnes non solum probant, sed etiam laudant. Et si uerum scire uis, hoc uni scribae meo intellexi non nimium placere. Sed ego putavi esse iuri boni, cum populi suum seruaret, consulere fortunis tot uel amicorum uel ciuium. Nam de Lucio est ita actum, ut auctore Cn. Pompeio, ista pecunia in fano poneretur. Id ego agnouit meo iussu esse factum. qua pecunia Pompeius est usus, ut tua, quam tu deposueras, Sestius. Sed hoc ad te nihil intelligo pertinere. Illud me non animaduertisse moleste ferrem, ut adscriberem, te in

fano pecuniam iussu meo deposuisse, nisi ista pecunia grauius esset, certissimisque monumentis testata, cui data, quo S. C. quibus tuis, quibus meis literis P. Sestio tradita esset. Quae cum uiderem tot uestigiis impressa, ut in his errari non posset: non adscripsi id, quod tua nihil referebat: ego tamen adscripsisse mallem, quando id te uideo desiderare. Sicut scribis tibi id esse referendum, idem ipse sentio: neque in eo quicquam a meis rationibus discrepabunt tuae. Adde enim tu, meo iussu: quod ego nunquam addidi: nec causa est, cur negem: nec, si esset, et tu noles, negarem.

Nam de HS nongentis millibus certe ita relatum est, ut tu, siue frater tuus referri uoluit. Sed siquid est, quando de Lucio parum prouisum est, quod ego in rationibus referendis etiamnum corrigere possim: de eo mihi, cum S. C. non sum usus, quid per leges liceat considerandum est. Te certe in pecunia exacta ita efferre ex meis rationibus relatis non oportuit, nisi quid me fallit: sunt enim alij peritiores. illud caue dubites, quin ego omnia faciam quae interesse tua, aut etiam uelle te existimem, si ullo modo facere possim. Quod scribis de beneficiis, scito a me et Tribunos ml. et praefectos, et contubernales duntaxat, meos delatos esse, in quo quidem ratio me fefellit: liberum enim mihi tempus ad eos deferendos existimabam dari: postea certior sum factus, triginta diebus deferri necesse esse, quibus rationes retulissem. Sane moleste tui, non illa beneficia tuae potius ambitioni seruata esse, quam meae, qui ambitione nihil uerer. De centurionibus tamen, et de Tribunorum ml. contubernalibus res est in integro: genus enim horum beneficiorum definitum lege

non erat. Reliquum est de HS centum milibus: de quibus memini mihi à te Myrina literas esse allatas, non mei errati, sed tui: in quo peccatum uidebatur esse. modo erat, fratris tui et Tullij. sed cum id corrigi non posset, quod iam depositis rationibus ex provincia decessemus: credo me quidem tibi pro animi mei uoluntate, proque ea spe facultatum, quam tum habebamus, quam humanissime potuerim rescripsisse. Sed neque tum me humanitate mearum literarum obligatum puto, neque tuam hodie epistolam de HS centum sic accepisse, ut uideatur accipere, quibus epistolae per haec tempora molestae sunt. Simul illud cogitare debes, me omnem pecuniam, quae ad me saluus legibus peruenisset, Ephe si apud publicanos deposuisse: id fuisse HS XXXI, cum omnem pecuniam Pompeium abstulisset. quod ego siue aequo animo fero, siue iniquo: tu de HS centum a quo animo ferre debes, et existimare, cominus ad te uel de tuis cibariis, uel de mea liberalitate peruenisset. Quod si mihi expensa ista HS centum tulisses: tamen quae tua est suauitas, quique in me amor, nolles à me hoc tempore aestimationem accipere: nam numeratum si caperem, non erat. Sed haec iocatum me putato, ut ego te existimo. Ego tamen, cum Tullius rure redierit, mittam eum ad te, si quid ad rem putabis pertinere. Haec epistolam cur non scindi uelim, causa nulla est. Vale.

M. CICERO S. D. L. MESCINIO.

GRATIAE mihi tuae literae fuerunt: ex quibus intellexi, quod etiam sine literis arbitrabar, uideam me te summa cupiditate affectum esse. Quod ego ita libenter accipio, ut tamen tibi non concedam: nam tecum esse

ita mihi commoda omnia quae opto, contingant, ut uehementer uelim. Etenim cum esset maior et uirorum, et ciuium bonorum, et iucundorum hominum, et amantium mei copia, tamen erat nemo, quicum essem libentius quam tecum, et pauci quibuscum aequè libenter: hoc uero tempore, cum alij interierint, alij absint, alij mutati uoluntate sint, unum medijs fidius tecum diem libentius posuerim, quam hoc omne tempus cum plerisque eorum, quibuscum uiuo necessario. Noli enim existimare, mihi non solitudinem iucundioresse, quae tamen ipsa uti non licet, quam sermones eorum qui frequentant domum meam, excepto uno, aut summum altero. itaque utor eodem perfugio, quo tibi utendum censeo, literulis nostris, praeterea etiam conscientia consiliorum meorum: ego enim is sum, quem admodum tu facillimè potes existimare, qui nihil unquam mea potius, quam meorum ciuium causa fecerim: cui nisi inuidisset is, quem tu nunquam amasti (me enim amabas) et ipse beatus esset, et omnes boni. Ego sum qui nullius uim plus ualere uolui, quam honestum otium. idemque cum illa ipsa arma, quae semper timueram, plus posse sensi, quam illum consensum bonorum, quem ego idem effeceram: quauis tuta conditione pacem accipere malui, quam uiribus cum ualentiore pugnare. Sed et haec, et multa alia coram breui tempore licebit. neque me tamen ulla res alia Romae tenet, nisi expectatio rerum Africanarum. uidetur enim mihi res in propinquum adducta discrimen. Puto autem mea nonnihil interesse, quanquam id ipsum, quid intersit, non sanè intelligo: ueruntamen quicquid illinc nuntiatum sit, non longè abesse à con-

filiis amicorum: est enim res ipsa iam in eum locum adducta, ut quanquam multum intersit inter eorum causas qui dimicant, tamen inter uictorias non multum interfuturum putem. Sed planè animus, qui dubiis rebus forsitan fuerit infirmior, desperatis confirmatus est multum: quem etiam superiores tuæ literæ confirmarunt: quibus intellexi, quàm fortiter iniuriam ferres: iuuatque me, tibi cum summam humanitatem, tum etiam tuas literas profuisse. uerum enim scribam teneiore mihi animo uidebare, sicut omnes ferè, qui uita ingenua, in beata et libera ciuitate uiuimus. Sed ut illa secunda moderate tulimus, sic hanc non solum aduersam, sed etiam funditus euersam fortunam fortiter ferre debemus: ut hoc saltem in maximis malis boni consequamur, ut mortem, quam etiam beati contemnere debebamus, propterea quòd nullum sensum esset habitura, nunc sic affecti non modò contemnere debeamus, sed etiam optare. Tu, si me diligis, fruere isto otio: tibi que persuade, PRAETER culpam ac peccatum, quo semper caruisti, et carebis, homini accidere nihil posse quod sit horribile, aut pertimescendum. Ego, si uidebitur rectè fieri posse, ad te ueniam breui. Siquid acciderit, ut mutandum consilium sit: te certiore faciam statim. Tu ita fac cupidus mei uidendi sis, ut istinc te ne moueas tam infirma ualitudine, nisi ex me prius quaesieris per literas, quid te uelim facere. Me uelim, ut facis, diligas: ualitudini quo tuæ, et tranquillitati animi seruias. Vale.

M. T. CICERONIS EPISTOLARVM AD TORQUATVM, ET ALIOS LIBER VI.

M. CICERO S. D. A. TORQUATO.

E

TS Ica perturbatio est omnium rerum, ut suæ quæque fortunæ maxime pœniteat: nemoque sit, quin ubi uis, quàm ibi ubi est, esse malit: tamè mihi dubium non est, quin hoc tempore bono uiro Romæ esse miserrimum sit. nam etsi quocumque in loco quisque est, idem est ei sensus, et eadem acerbitas ex interitu rerum et publicarum, et suarum: tamen oculi augent dolorem, qui ea quæ cæteri audiunt, intueri coguntur, nec auertere à miseriis cogitationem sinant. Quare etsi multarum rerum desiderio te angere necesse est: tamen illo dolore, quo maxime te confici audio, quòd Romæ non sis, animum tuum libera. etsi enim cum magna molestia tuos, tuæque desideras, tamen illa quidem quæ requiris, suum statum tenent: nec melius, si tu adesses, tenerent, nec sunt ullo in proprio periculo. Nec debes tu, cum de tuis cogitas, aut præcipuam aliquam fortunam postulare, aut communem recusare. De te autem ipso Torquate est tuum sic agitare animo, ut non adhibeas in consilium cogitationum tuarum desperationem, aut timorem. nec enim is, qui in te adhuc iniustior, quàm tua dignitas postulabat, fuit, non magna signa dedit animi erga te mitigati. Nec tamen is ipse, a quo salus petitur, habet expli-

catam, aut exploratam rationem salutis suae. CVM-
 QVE omnium bellorum exitus incerti sint: ab altera
 victoria tibi periculum nullum esse perspicio, quod
 quidem seiunctum sit ab omnium interitu: ab altera
 te ipsum nunquam timuisse, certo scio. Reliquum est, ut
 te id ipsum, quod ego quasi consolationis loco pono,
 maxime excruciet, commune periculum Reip. cuius tan-
 ti mali, quamvis docti viri multa dicant, tamen vereor,
 ne consolatio ulla possit vera reperiri, praeter illam quae
 tanta est, quantum in cuiusque animo roboris est at-
 que nervorum. si enim BENE sentire, recteque fa-
 cere, satis est ad bene beatèque vivendum: vereor ne eum
 qui se optimorum consiliorum conscientia sustentare
 possit, miserum esse, nefas sit dicere. Nec enim nos arbi-
 tror victoriae praemis ductos, patriam olim et libe-
 ros, et fortunas reliquisse: sed quoddam nobis officium
 iustum et piwm, et debitum Reip. nostraeque dignita-
 ti iudebatur, qui neque, cum id faciebamus, tam era-
 mus amentes, ut explorata nobis esset victoria. Quare
 si id evenit, quod ingredientibus nobis in causam pro-
 positum fuit accidere posse: non debemus ita cadere a-
 nimis, quasi aliquid evenerit quod fieri posse nunquam
 putarimus. Simus igitur ea mente, quam ratio et veri-
 tas praescribit: ut nihil in vita nobis praestandum prae-
 ter culpam putemus: eaque cum careamus, omnia hu-
 mana placatè et moderatè feramus. Atque haec eò per-
 tinet oratio, ut perditis rebus omnibus, tamen ipsa vir-
 tus se sustentare posse videatur. sed si est spes aliqua
 rebus communibus, ea tu, quicumque status est futurus,
 carere non debes. Atque hoc mihi scribenti ueniebat
 in mentem, me eum esse, cuius tu desperationem accu-

sare solitus esses, quemque auctoritate tua cunctantem
 et diffidentem excitare. Quo quidem tempore non ego
 causam nostram, sed consilium improbavam. serò enim
 nos is armis adversari uidebam, quae multò antè con-
 firmata per nosmetipsos erant: docebamque, pilis et
 gladiis, non consiliis, neque auctoritatibus nostris, de iu-
 re publico disceptari. Neque ego ea quae facta sunt, fore
 cum dicebam, diuinabam futura: sed quod et fieri pos-
 se, et exitiosum fore, si evenisset, uidebam, id ne accide-
 ret, timebam: praesertim cum, si mihi alterutrum de e-
 uentu atque exitu rerum promittendum esset, id futu-
 rum, quod evenit, exploratius possem promittere. iis e-
 nim rebus praestabamus quae non prodeunt in acie: usu
 autem armorum et militum robore inferiores eramus.
 Sed tu illum animum nunc adhibe quæso, quo me tum
 esse oportere censebas. Haec eò scripsi, quod mihi nunc
 Philargyrus tuus omnia de te requerenti, fidelissimo
 animo (ut mihi quidè usus est) narrauit, te interdum
 solitum solere esse uehementius: quod facere nō debes:
 nec dubitare, quin aut aliqua Rep. sis futurus qui esse
 debes: aut perditam, non afflictiore conditione, quam cæ-
 teri. Hoc uerò tempus quo exanimati omnes et suspen-
 si sumus, hoc moderatiore animo ferre debes, quod et
 in ea urbe es, ubi nata et alta est ratio, ac moderatio
 uitae: et habes Ser. Sulpitium, quem semper unice di-
 lexisti: qui te profecto et benevolentia et sapientia con-
 solatur. cuius si essemus et auctoritatem et consilium
 secuti, togati potius potētiam, quam armati uictoriam
 subissemus. sed haec longiora fortasse fuerunt, quam
 necesse fuit. illa quae maiora sunt, breuius exponam.
 Ego habeo cui plus quam tibi debeam, ne minem: qui-

bus tantum debebam, quantum tu intelligis, eos mihi huius belli casus eripuit. Qui sim autem hoc tempore, intelligo. sed quia NEMO est tam afflictus, qui si nihil aliud studeat, nisi id quod agit, non possit nauare aliquid et efficiere: omne meum consilium, operam, studium certe uelim existimes tibi, tuisque liberis esse debitum. Vale.

M. CICERO S. D. A. TORQUATO.

PETO à te, ne me putes obliuione tui rariis ad te scribere, quod solebam, sed aut grauitate uoletudinis, quam tamen iam paululum uideor lenari, aut quod absim ab Vrbe, ut qui ad te proficiscatur, scire non possim. Quare uelim ita statutum habeas, me tui memoriam summa cum beneuolentia tenere, tuasque omnes res non minori mihi curae quam meas esse. Quod maiore inuarietate uersata est adhuc tua causa, quam homines aut uolebant, aut opinabantur: mihi crede, non est pro malis temporum quod moleste feras. necesse est enim, aut armis urgeri Rempublicam sempiternis: aut his positis, recreari aliquando, aut funditus interire. Si arma ualebunt: nec eos à quibus reciperis, uereri debes, nec eos quos adiuuisti. si armis aut conditione positis, aut defatigatione abiectis, aut uictoria detractis, ciuitas respirauerit: et dignitate tua frui tibi, et fortunis licebit. sin omnino interierint omnia, fueritque is exitus, quem uir prudētissimus M. Antonius iam tum timebat, cum tantum instare malorum suspicabatur: misera est illa quidem consolatio, tali praesertim ciui et uiro, sed tamen necessaria: NIHIL esse praecipue cuiquam dolendum in eo quod accidat uniueris. quae uis insit in his pau-

cis uerbis (plura enim committenda epistolae non erant) si attendes, quod facis: profecto etiam sine meis literis intelliges te aliquid habere quod speres: nihil quod aut hoc, aut aliquo Reipublicae statu timeas: omnia si interierint, cum supersistem te esse Reipublicae. ne, si liceat, quidem uelis, ferendam esse fortunam, praesertim quae absit à culpa. sed haec haecenus. Tu uelim scribas ad me quid agas, et ubi futurus sis: ut aut quod scribam, aut quod ueniam, scire possim. Vale.

M. T. CICERO S. D. A. TORQUATO.

SUPERIORIBUS literis beneuolentia magis adductus, quam quo res ita postularet, fui longior. neque enim confirmatione nostra egebat uirtus tua: neque erat ea mea causa, atque fortuna, ut cui ipsi omnia deessent, alterum confirmare. Hoc item tempore breuior esse debeo: siue enim tum nihil opus fuit tam multis uerbis, nihilo magis nunc opus est: siue tum opus fuit, illud satis est, praesertim cum accesserit nihil noui: nam etsi quotidie aliquid audimus earum rerum, quas ad te perferri existimo: summa tamen eadem est, et idem exitus, quem ego tam uideo animo, quam ea quae oculis cernimus. Nec uero quicquam uideo, quod non idem te uidere certo sciam. nam etsi quem exitum acies habitura sit, diuinare nemo potest: tamen et belli exitum uideo: et si id minus, hoc quidem certe cum sit necesse alterutrum uincere, qualis futura sit uel haec, uel illa uictoria. idque cum optime perspexi, tale uideo, nihil ut mali uideatur esse futurum, si id uel ante acciderit, quod uel maximum ad timorem proponitur: ITA enim uiuere, ut non sit inuicendum, miserrimum est: mo-

ri autem nemo sapiens miserum duxit, ne beato quidem. Sed in ea es urbe, in qua hæc uel plura, et ornatiores parietes ipsi loqui posse uideantur. Ego tibi hoc confirmo, ET SI leuis est consolatio ex miseriis aliorum, nihilo te nunc maiore in discrimine esse, quam quenuis aut eorum qui discesserint, aut eorum qui remanserint. alteri dimicant: alteri uictorem timent. Sed hæc consolatio leuis: illa grauior, qua te uti spero, ego certe uitor. nec enim dum ero, angar ulla re, cum omni uacem culpa: et si non ero, sensu omnino carebo. sed rursus γὰρ αὖτ' εἰς Αθήνας, qui ad te hæc. Mihi tu, tui, tua omnia maxime curæ sunt, et dū uiuam, erunt. Vale.

M. CICERO S. D. A. TORQUATO.

NOVI quod ad te scriberē, nihil erat: et tamen si quid esset, sciebam te à tuis certiores fieri solere. de futuris autem rebus et si semper difficile est dicere, tamen interdum coniectura possis propius accedere, cum res est eiusmodi, cuius exitus prouideri possit. Nunc tantum uidemur intelligere, non diuturnum bellum: et si id ipsum nonnullis uideatur secus. Equidem cum hæc scribebam, aliquid iam actum putabam: non quod ego certò scirem, sed quod non difficilis erat coniectura. nam cum OMNIS belli Mars communis, et cum semper incerti exitus præliorum sunt, tum hoc tempore ita magne utrinque copiae, ita paratæ ad pugnandum esse dicuntur, ut uterunque uicerit, non sit mirum futurum. Illa in dies singulos magis, magisque opinio hominum confirmatur, etiam si inter causas armorum aliquantum intersit, tamen inter uictorias non multum inter-

futurum. alteros propemodum iam sumus experti: de altero nemo est quin cogitet, quam sit metuendus iratus uictor armatus. Hoc loco si uideor augere dolorem tuum, quem consolando leuare debebam, fateor me communium malorum consolationem nullam inuenire, præter illam, quæ tamen, si possis eam suscipere, maxima est, quæ ego quotidie magis uitor: CONSCIENTIAM rectæ uoluntatis maximam consolationem esse rerum incommodarum: nec esse ullum magnum malum præter culpam. à qua quando tantum absumus, ut etià optime senserimus, enētisque magis nostri consilii, quam consiliū reprehendatur: et quādo præstatimus quod debuimus: moderatè quod euenit, feramus. Sed hoc mihi tamē non sumo, ut te cōsoler de communibus miseriis, quæ ad consolandum maioris ingenii, et ad ferendum singularis uirtutis indigent. Illud citius facile est docere, cur præcipue tu dolere nihil debeas. eius enim, qui tardior in te aliquādo fuit, quam fore putamus, non est mihi dubia de tua salute sententia: de aliis autem non arbitror te expectare quid sentiam. Reliquū est ut te angat, quod absis à tuis tantum, res molesta, præsertim ab iis pueris, quib' nihil potest esse festinus. Sed ut antea ad te scripsi, tempus est huiusmodi, ut suam quisque conditionem miserrimam putet: et ubi quisque sit, ibi esse minime uelit. Equidē uos quod Romæ sumus, miserrimum esse duco: non solum quod in omnibus malis acerbius est uidere, quam audire: sed etiam quod ad omnes casus subitorum periculorum magis obiecti sumus, quam si abessemus. et si me ipsum consolatore tuum non tantum literæ, quibus semper studui, quantum lōginquitas temporis mi-

tiguit. quāto fuerim dolore, memnisti. in quo prima illa consolatio est, uidisse me plus, quā ceteros, cū cupiebam quamuis iniqua conditione pacem. quod esset casus, non diuinatione mea factū est: tamen hac manu prudentiā laude delector. Deinde, quod mihi ad consolationem cōmune tecum est, si iam uocer ad exitum uitae, non ab ea Rep. auellar, qua carendum esse doleā, praesertim cū id sine ullo sensu futurū sit. Adiuuat etiam aetas et acta iam uita, quae cū cursu suo bene confecto delectatur, tū uetat in eo um timere, quod non ita natura ipsa penē perduxerit. Postremo is uir, uel etiam ij uiri hoc bello occiderūt, ut impudētia uideatur eandem fortunam, si res cogat, recusare. Equidē mihi omnia propono: nec ullum est tantum malū, quod non potest impendēre. SED CVM plus in metuendo mali sit, quā in illo ipso, quod timetur, desino: praesertim cū id impendeat, in quo non modō dolor nullus, uerū finis etiam doloris futurus sit. Sed haec satis multa, uel plura potius, quā necesse fuit, facit autem non loquacitas mea, sed beneuolentia longiores epistolas.

Seruiū discessisse Athenis, molestē tuli. non enim dubito quin magnae tibi lenationis sit solitus esse quotidianus congressus, et sermo cū familiarissimi hominis, tum optimi et prudentissimi uiri. Tu uelim te, ut debes et soles, tua uirtute sustinere. ego quae te uelle, quaeque ad te et ad tuos pertinere arbitror, omnia studiose diligētēque curabo. Quae cū faciā, beneuolentiā tuam erga me imitabor, merita non assequar. Vale.

M. CICERO A. CAECINNAE S. D.

QVOTIESCVNQVE filiū tuū uideo (uideo

autem ferē quotidie) pollicor ei studiū quidem meum, et operā sine ulla exceptione aut laboris aut occupationis, aut temporis: gratiam autem atque auctoritatem cū hac exceptione quātum ualeam, quātumque possim. Liber tuus et lectus est, et legitur a me diligenter, et custoditur diligentissimē. Res et fortunae tuae mihi maximae curae sunt. quae quidem quotidie faciliores mihi et meliores uidentur: multisque uideo magnae esse curae: quorum de studio, et de sua spe filiū ad te perscripsisse certō scio. His autem de rebus, quas coniectura consequi possumus, non mihi sumo, ut plus ipse prospiciam, quā te uidere atque intelligere mihi persuaferim. Sed tamen quia fieri potest, ut tu ea perturbatiore animo cogites, puto esse meū quid sentiam exponere. Ea natura rerum est, et is temporum cursus, ut non possit ista aut tibi, aut ceteris fortuna esse diuturna, neque haerere in tam bona causa, et in tam bonis ciuibus tam acerba iniuria. Quare ad eam spem, quā extra ordinem de te ipso habemus, non solum propter dignitatem et uirtutem tuam (haec enim ornamenta sunt tibi etiam cū aliis communia) accedunt tua praecipua: propter eximium ingeniū, summamque uirtutem: cui me hercule hic, cuius in potestate sumus, multum tribuit. Itaque ne punctum quidem temporis in ista fortuna fuisses, nisi eo ipso bono tuo, quo delectatur, se uiolatū putaret. Quod ipsum lenitur quotidie: significatūque nobis ab iis qui simul cū eo uiuunt, tibi hanc ipsam opinionem ingenii apud ipsum plurimum profuturam. Quapropter primum fac animo forti atque magno sis: ita enim natus, ita educatus, ita doctus es, ita etiam cognitus, ut tibi

id faciendum sit. Deinde spem quoque habeas firmissimam propter eas causas, quas scripsi. A me uero omnia liberis que tuis paratissima esse confidas uelim. id enim et uetustas nostri amoris, et mea consuetudo in meos, et tua multa erga me officia postulanti. Vale.

M. CICERO A. CAECINNAE S. D.

VERE OR ne desideres officium meum, quod est pro nostra et meritorum multorum, et studiorum, et patrium coniunctione deesse non debet: sed tamen uere ne literarum a me officium requiras: quas tibi et iam pridem et saepe misissem, nisi quotidie melius expectans, gratulationem, quam confirmationem animi tuum complecti literis maluissem. Nunc autem, ut spero, breui gratulabimur: itaque in aliud tempus id argumentum epistolae differo. His autem literis animum tuum, quem minime imbecillum esse et audio et spero, etsi non sapientissimum, at amantissimum hominis auctoritate confirmandum etiam atque etiam puto: nec iis quidem uerbis, quibus te consolet ut afflictum, et iam omni spe salutis orbatum, sed ut eum de cuius incolumitate non plus dubitem, quam te memini dubitare de mea. nam cum me ex Rep. expulissent, qui illam cadere posse, stante me non putarunt: memini me ex multis hospitibus, qui ad me ex Asia, in qua tu eras, uenerant, audire, te de glorioso et celeri reditu meo confirmare. Si te ratio quaedam Etruscae disciplinae, quam a patre nobilissimo atque optimo uiro acceperas, non sefellit: nec non quidem nostra diuinationi fallit, quam cum sapientissimorum uirorum monumentis atque praeceptis, plurimaeque, ut scis, doctrinae studio, tum magno etiam usu

tractandae Reipub. magna quoque nostrorum temporum uarietate consecuti sumus. cui quidem diuinationi hoc plus confidimus, quod ea nos nihil in his tam obscuris rebus, tamque perturbatis unquam omnino sefellit. dicam quae antea futura dixissem, nisi uere ne ex euentis fingere uiderer. Sed tamen plurimi sunt testes, me et initio, ne coniungeret se cum Caesare, mansisse Pompeium, et postea ne seiuingeret. Coniunctione frangi Senatus opes, disiunctione civile bellum excitari uidebam. Atque utebar familiarissime Caesare, Pompeium faciebam plurimi: sed erat meum consilium cum fidele Pompeio, tum salutare utrique. Quae praeterea prouiderim, praetereo: nolo enim hunc de me optime meritum existimare ea me suasisse Pompeio, quibus ille si paruisset, esset hic quidem clarus in toga, et princeps: sed tantas opes, quantas nunc habet, non haberet. Eundem in Hispaniam censiui. quod si fecisset, civile bellum nullum omnino fuisset. Rationem haberi absentis non tam pugnaui ut liceret, quam ut quando ipso Consule pugnante populus iusserat, haberetur. Causa belli orta est. Quid ego praetermisi aut monitorium, aut querelarum, cum uel iniquissimam pacem iustissimo bello anteferre? Victa est auctoritas mea non tam a Pompeio (nam is mouebatur) quam ab iis qui duce Pompeio freti, peropportunam et rebus domesticis, et cupiditatibus suis illius belli uictoriam fore putabant. Susceptum bellum est, quiescente me: depulsum ex Italia, manente me quoad potui. sed ualuit apud me plus pudor meus, quam timor. Veritus sum deesse Pompeii saluti, cum ille aliquando non desuisset meae. Itaque uel officio, uel fama bonorum, uel pudore uictus,

in fabulis Amphiaræus, sic ego prudens et sciens ad pestem ante oculos positus sum profectus. Quo in bello nihil aduersi accidit non prædicente me. Quare quando, ut augures et astrologi solent, ego quoque augur publicus ex meis superioribus prædictis constitui apud te auctoritatem augurij, et diuinationis meæ: debet habere fidem nostra prædictio. Non igitur ex alitis inuolatu, nec è cantu sinistro oscinis, ut in nostra disciplina est, nec è tripudiis solistimis, aut somniis tibi auguror: sed habeo alia signa quæ obseruem. quæ etsi non sunt certiora illis, minus tamen habent uel obscuritatis uel erroris. Notantur autem mihi ad diuinandum signa duplici quadam uia: quarum alteram duco è Cesare ipso, alteram è temporum ciuilium natura atque ratione. In Cesare hæc sunt: mitis clemensque natura, qualis exprimitur præclare illo libro querelarum tuarum. Accedit, quod mirifice ingenij excellentibus, quale est tuum, delectatur. Præterea cedit multorum iustus, et officio incensis, non inanibus aut ambitiosis uoluntatibus. In quo uehementer eum consentiens Etruria mouebit. Cur hæc igitur adhuc parum profecerunt? quia non putat se sustinere causas posse multorum, si tibi, cui iustus uidetur irasci posse, concesserit. Quæ est igitur, inquires, spes ab irato? eodem fonte se haustum intelligit laudes suas, è quo sit leuiter aspersus. Postremo homo est ualde acutus, et multum providens: intelligit te hominem in parte Italie minimè contemnenda facile omnium nobilissimum et in communi Repub. cuius summorum tuæ ætatis uel ingenio, uel gratia, uel fama, populi Rom. parem non posse prohibere à Rep. diutius. Nollet hoc temporis po-

tius esse aliquando beneficium, quam iam suum. Dixi de Cesare: mihi dicam de temporum rerumque natura.

Nemo est tam inimicus ei causæ, quam Pompeius animatus melius quam parat⁹ suscepit, qui nos malos ciues dicere, aut homines improbos audeat. In quo admirari soleo grauitatem et iustitiā et sapiētiā Caesaris: nunquam nisi honorificentissimè Pompeium appellat. At in eius personam multa fecit asperius. Armorum ista, et uictoriæ sunt facta, non Caesaris. At nos quemadmodum est complexus? Cassium sibi legauit: Brutum Gallie præfecit, Sulpitium Græciæ: Marcum, cui maxime succensebat, cum summa illius dignitate restituit. Quod igitur hæc spectat? Rerum hoc natura, et ciuilium temporum non patietur: nec manens, nec mutata ratio feret, primum ut non in causa parieadē sit et conditio et fortuna omnium: deinde ut in eam ciuitatem boni iuri, et boni ciues nulla ignominia notati non reuertantur, in quam tot nefariorum scelerum condemnati reuenter ut. Habes augurium meum: quo siquid addubitarem, non potius uterer, quam illa consolatione, qua facile fortem uirum sustentarem, te, si explorata uictoria arma sumpsisset pro Rep. (ita enim tum putabas) non nimis esse laudandū. sin propter incertos exitus, euentusque bellorum posse accidere ut uinceremur putasses: non debere ad secundam fortunam bene paratū fuisse, aduersam ferre nullo modo posse. Disputare etiam, quāto solatio tibi consuetudinis tui facti, quantæ delectationi in rebus aduersis literæ esse deberēt. commemorarem non solum ueterum, sed et horum etiam recentium uel ducum, uel comitum tuorum grauissimos casus. Etiam externos multos claros uiros nominarem.

LEVAT enim dolorem communis quasi legis & humane conditionis recordatio. Exponere etiā quemadmodum hic, & quanta in turba, quantaque in confusione rerum omnium uiueremus: necesse est enim minore desiderio perdita Repu. carere, quam bona, sed hoc genere nihil opus est. Incolumem te citō, ut spero, uel potius, ut perspicio, uidebimus. Interea tibi absenti & huic, qui adest imagine animi & corporis tui, constantissimo atque optimo filio tuo studium, officium, operam, laborem meum iam pridem & pollicitus sum, & detuli: nūc hoc amplius, quod me amicissime quotidie magis Cæsar amplectitur, familiares quidē eius, sicuti neminem. apud quē quicquid ualebo uel auctoritate, uel gratia, ualebo tibi. Tu cura, ut cūm firmitudine te animi, tum etiam spe optima sustentens. Vale.

A. CAECINNA M. CICERONIS.

QVOD tibi non tam celeriter liber est redditus, ignosce timori nostro, & miserere tēporis. Filius, ut audio, pertimuit (neque iniuria) si liber exisset, quando non tam interest, quo animo scribatur, quam quo accipiat, ne ea res ineptē mihi noceat: cūm præsertim adhuc styli pœnas dem. Qua quidem in re, singulari sum fato: nam cūm mēdum scripturæ litura tollatur, stultitia fama mulctetur: meus error exilio corrigatur: cuius summa criminis est, quod armatus aduersario maledixi. Nemo nostrum est, ut opinor, quin uota uictoriæ suæ fecerit: nemo quin etiam cūm de alia re immolaret, tamen eo quidem ipso tempore, ut quamprimum Cæsar superaretur, optarit. Hoc si nō cogitas, omnibus rebus fœlix est, si fiat, & persuasus est, quid

irascitur ei, qui aliquid scripsit contra suam uoluntatem, cūm ignoret omnibus qui multa deos uenerati sine contra eius salutem? Sed ut eodem reuertar, causa hæc fuit timoris: scripsi de te parcē mediūsfidius, & timidē, non reuocans me ipse, sed penē refugiens. Genus autem hoc scripturæ non modō liberū, sed incitatum atque elatum esse debere, quis ignorat? Solutum existimatur esse, alteri maledicere, tamen cauendum est, ne in perulantiam incidas. impeditum, se ipsum laudare, ne uitium arrogantiae subsequatur. Solum uerō liberum, alterum laudare. de quo quicquid detrahas, necesse est aut infirmitati, aut inuidiæ assignetur. Ac nescio an tibi gratius opportuni usq; acciderit: nam quod præstare non poteram, primum erat non attingere: secundum beneficium, quamparcissime facere. sed tamen ego me quidem sustinui: multa minui, multa sustuli: complura ne posui quidem. QVEMADMODUM igitur scalarum gradus si alios tollas, alios incidas, nonnullos malē hærentes relinquant, ruinæ periculum struas, non ascensum pares: sic tot malis tum uictum, tum fractum studium scribendi, quid dignum auribus, aut probabile potest afferre? Cūm uerō ad ipsius Cæsaris nomen ueni, toto corpore contremisco, non pœnæ metu, sed ipsius iudicii: totum enim Cæsarem non noui. Quem putas animum esse, ubi secum loquitur? hoc probabit: hoc uerbum suspiciosum est. quid si muto? at uereor ne peius sit. Age uerō, laudo aliquē, num offendo? cūm porrō offendam, quid si non uult? Armati stylum persequitur, uicti & nondum restituti quid faciet? Auges etiā tu mihi timorem, qui in Oratore tuo caues tibi per Brutū, & ad excusationem sociū

queris. Vbi hoc omnium patronus facis, quid me uerem tuum, nunc omnium clientem sentire oportet. In hac igitur calumnia timoris, et cæcæ suspicionis tormento, cum plurima ad alieni sensus coniecturam, non ad suum iudicium scribantur, quam difficile sit euadere, si minus expertus es, quod te ad omnia summum atque excellens armavit ingenium, nos sentimus. Sed tamen ego filio dixeram librum tibi legeret et auferret: aut ea conditione daret, si reciperes te cuncturum, hoc est, si totum alium faceres. De Asiatico itinere, quanquam summa necessitas premebat, ut imperasti feci. Te pro me quid horter? uides tempus uenisse, quo necesse sit de nobis constitui. Nihil est mihi Cicero, quod filium meum expectes: adolescens est: omnia excogitare uel studio, uel ætate, uel metu non potest. Totum negotium tu sustineas oportet: in te mihi omnis spes est. tu pro tua prudentia, quibus rebus gaudeat, quibus capiat, Caesar tenes. A te omnia proficiantur, et per te ad exitum perducantur, necesse est. Apud ipsum multum, apud eius omnes plurimum potes. unum si tibi persuaferis, non hoc esse tui muneris, si quid rogatus fueris, ut facias (quanquam id magnum et amplum est) sed totum tuum esse onus, perficies. nisi forte aut in miseria nimis stultè, aut in amicitia nimis impudenter tibi onus impono. Sed utrius rei excusationem tue uitæ consuetudo dat. nam quod ita consueuisti pro amicis laborare, non iam sic sperant abs te, sed etiam sic imperant tibi familiares. Quod ad librum attinet, quem tibi filius dabit: peto à te ne exeat: aut ita corrigas, ne mihi noceat. vale.

M. CICERO A. CAECINNAE S. D.

CUM ESSET mecum Largus homo tui studiosus locutus, Calend. Ianua. tibi praesentitas esse: quod omnibus in rebus perspexeram quæ Balbus et Oppius absente Caesare egissent, ea solere illi rata esse: egi uehementer cum his, ut hoc mihi darent, tibi in Sicilia, quoad uellemus, uti esse liceret. Quia mihi cum fuissent aut libenter polliceri, si quid esset eiusmodi, quod eorum animos non offenderet: aut etiā negare, et afferre rationem cur negarent: huic meæ rogationi potius non continuo responderunt: eodem die tamen ad me reuertunt: mihi que hoc dederunt, ut esses in Sicilia, quoad uelles: se praestituros, nihil ex eo te offensionis habiturum. Quando quid tibi permittatur, cognouisti: quid mihi placeat, puto te scire oportere. Actis his rebus, litteræ à te mihi sunt redditæ: quibus à me consilium petis, quid sim tibi author, in Sicilia ne subsidias, an ut ad reliquas Asiaticæ negotiationis proficiscare. Hæc tua deliberatio non mihi conuenire uisa est cum oratione Largi. Ille enim mecum, quasi tibi non liceret in Sicilia diutius commorari, ita locutus erat: tu autem, quasi concessum sit, ita deliberas. Sed ego, siue hoc, siue illud est, in Sicilia censeo commorandum. Propter iniquitatem locorum uel ad impetrandum adiunat crebris literis et nuntiis: uel ad reditus celeritatem, re aut impetrata, quod spero, aut aliqua ratione confecta. Quam obrem censeo magnopere commorandum. T. Furcino Posthumio familiari meo, legati que eius, item meis familiaribus diligentissime te commendabo, cum uenerint: erant enim omnes Mutinæ. Viri sunt optimi, et tui si-

miliū studiosi, et mei necessarij. quæ mihi ueniunt in mentem, quæ ad te pertinere arbitror, ea mea sponte faciam. siquid ignorabo, de eo admonitus, omnium studia uincam. Ego etsi coram de te cum Furfano ita loquar, ut tibi literis meis ad eum nihil opus sit: tamen quoniam tuis placuit, te habere meas literas quas ei redderes, morem eis gessi. earum literarum exemplum infra scriptum est. Vale.

M. T. CICERO T. FURFANO
PRO COS: S. D.

CVM A. Cæcinnæ tanta mihi familiaritas, consuetudoque semper fuit, ut nulla maior esse possit: nam et patre eius clario homine, et forti uiro plurimum usi sumus: et hunc a puero, quod et spem mihi magnam afferebat summæ probitatis, summæque eloquentiæ, et uinebat mecum coniunctissimè, non solum officiis amicitiae, sed etiam studiis communibus, sic semper dilexi, ut non ullo cum homine coniunctius uiuerem. Nihil attinet me plura scribere. quam mihi necesse sit eius salutem et fortunas, quibuscumque rebus possim, tueri, uidere. Reliquum est, ut cum cognorim, pluribus rebus, quid tu et de bonorum fortuna, et de Reipublicæ calamitatibus sentires, nihil à te petam, nisi ut ad eam uoluntatem, quam tua sponte erga Cæcinnam habiturus esses, tantus cumulus accedat commendatione mea, quanti me à te fieri intelligo. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

M. C. TREBATIO S. D.

EGO quanti te faciam, semperque fecerim, quanti me à

te fieri intellexerim, sum mihi ipse testis: nam et consilium tuum, uel casus potius diutius in armis civilibus commorandi, semper mihi magno dolori fuit: et hic euentus, quod tardius, quam est æquū, et quam ego uellem, recuperes fortunam et dignitatem tuam, mihi non minori curæ est, quam tibi semper fuerint casus mei. Itaque et Posthumuleno et Sestio, et sæpissimè Attico nostro, proximèque Theude liberto tuo totum me patefeci: et his singulis sæpe dixi, quacumque re possem, me tibi, et liberis tuis satisfacere cupere: idque tu ad tuos uelim scribas, hæc quidem certè quæ in potestate mea sunt, ut operam, studium, consilium, rem, fidem meam sibi ad omnes res paratam putent. Si autoritate et gratia tantum possem, quantum in ea Rep. de qua ita meritus sum, posse deberem: tu quoque is esses qui fuisti, cum omni gradu amplissimo dignissimus, tum certè ordinis tui facile princeps. Sed quando eodem tempore, eademque de causa nostrum uterque accidit: tibi et illa polliceor, quæ supra scripsi, quæ sunt adhuc mea: et ea quæ præterea uideor mihi ex aliqua parte retinere tanquam ex reliquis pristinae dignitatis. neque enim ipse Cæsar, ut multis rebus intelligere potui, est alienus à nobis: et omnes ferè familiarissimi eius casu deuincti magnis meis ueteribus officiis, me diligenter obseruant, et colunt. Itaque si quis mihi erit aditus de tuis fortunis, id est de tua incolumitate, in qua sunt omnia agendi, quod quidem quotidie magis ex eorum sermonibus addiscor ut sperè: agam per me ipse, et moliar. Singula persequi non est necesse: uniuersum studium meum et beneuolentiam ad te deferò. Sed magni mea interest,

hoc tuos omnes scire: quod tuis literis fieri potest, ut intelligant omnia Ciceronis patere Trebatio. Hoc pertinet, ut nihil existiment esse tam difficile, quod non pro te mihi susceptum, iucundum sit futurum. Vale.

M. CICERO TREBATIO S.

ANTEA misissem ad te literas, si genus scribendi inuenirem: tali enim tempore aut consolari amicorum est, aut polliceri. Consolatione non utebar, quod ex multis audiebam, quam fortiter, sapienterque ferres iniuriam temporum, quamque te uehementer consolaretur conscientia factorum, et consiliorum. quod quidem si facis, magnum fructum studiorum optimorum capis: in quibus te scio semper esse uersatum: idque ut facias, etiam atque etiam te hortor. Simul et illud tibi homini peritissimo rerum et exemplorum, et omnis uetustatis, ne ipse quidem rudis, sed in studio minus fortasse quam uellem, at in rebus, atque usu plus etiam quam uellem, uersatus: spondeo, tibi aequitatem istam, et iniuriam non diuturnam fore. Nam et ipse, qui plurimum potest, quotidie mihi delabi ad aequitatem, et ad rerum naturam uidetur: et ipsa causa ea est, ut iam simul cum Rep. quae in perpetuum iacere non potest, necessario reuiuiscat atque recreetur: quotidieque sit aliquid lenius et liberalius, quam timebamus. Quae quoniam in temporum inclinationibus saepe paruis posita sunt: omnia momenta obseruabimus, neque ullum praetermittimus tui iuuandi, et leuandi locum. Itaque illud alterum quod dixi, literarum genus quotidie mihi, ut spero, fiet procliuus, ut etiam polliceri possim: id re, quam uerbis, fa-

ciam libentius. Tu uelim existimes, et plures te amicos habere, quam qui in isto casu sint, ac fuerint, quantum quidem ego intelligere potuerim: et me concedere eorum nemini. Fortem fac animum habeas, et magnum: quod est in uno te. Quae sunt in fortuna, temporibus regentur, et consiliis nostris prouidebuntur. Vale.

M. CICERO TREBATIO S.

DOLABELLAM antea tantummodo diligebam: obligatus ei nihil eram: nec enim acciderat mihi opus esse: et ille mihi debebat, quod non defueram eius periculis. Nunc tanto sum deuinctus eius beneficio, quod et antea in re, et hoc tempore, in salute tua cumulatissime mihi satisfecit, ut nemini plus debeam. Quae in re tibi gratulor ita uehementer, ut te quoque mihi gratulari, quam gratias agere malim. alterum omnino non desidero: alterum uere facere poteris. Quod reliquum est, quando tibi uirtus et dignitas tua reditum ad tuos aperuit: est tuae sapientiae, magnitudinisque animi, quid amiseris, obliuisci: quid recuperaueris, cogitare. Viues cum tuis: uiues nobiscum. Plus acquisiuisti dignitatis, quam amisisti rei familiaris: quae ipsa tum esset iucundior, si ulla res esset publica. Nestorius noster familiaris ad me scripsit, te mihi maximas gratias agere. Haec praedicatio tua mihi ualde grata est: eaque te uti facile patior cum apud alios, tum mehercule apud Syronem nostrum amicum. Quae enim facimus, ea prudentissimo cuique maxime probata esse uolumus. Te cupio uidere quamprimum. Vale.

M. CICERO AMPIO BALBO S. D.

GRATVLOR tibi mi Balbe, uerèque gratulor, nec sum ita stultus, ut te usura falsi gaudij frui uelim. deinde frangi repente, atque ita cadere, ut nulla res te ad æquitatem animi postea possit extollere. Ego tuam causam apertius, quàm tempora nostra ferebāt: unobatur enim fortuna ipsa debilitate gratiæ nostræ tu charitate, et meo perpetuo erga te amore, culto à te diligentiissimè. Omnia promissa, confirmata, certa, et rata sunt quæ ad reditum et salutem tuam pertinent. Vidi, cognoui, interfui. etenim omnes Cæsaris familiares satis opportunè habeo implicatos consuetudine et beneuolentia, sic, ut cum ab illo discesserint, me proximum habeant. Hoc Pansa, Hircius, Balbus, Oppius, Matius, Posthumus, planè ita faciunt, ut me unum diligant. quod si mihi pro me efficiendum fuisset, non me poeniteret pro ratione temporum ita esse molitum. Sed nihil est à me in seruitum temporis causa. Veteres mihi neccitudines cum his omnibus intercedunt, quibus cum ego agere de te non desisti. Principem tamen habuimus Pansam, tui studiosissimum, mei cupidum: qui ualeat apud illum non minus auctoritate, quàm gratia. Cimber autem Tullius mihi planè satisfecit. Valens tamen apud Cæsarem non tam ambitiosæ rogationes, quàm neccariæ: quas quia Cimber habebat, plus ualuit, quàm pro ullo alio ualere potuisset. Diploma statim non est datū, quod mirifica est improbitas in quibusdam, qui tulissent acerbius ueniam tibi dari, quem illi appellant tubam belli ciuili: multique ita dicunt, quasi non gaudeat id bellum incidisse. Quare usum

est occultius agendum, neque ullo modo diuulgandū, de te iam esse perfectum: sed id erit perbreui: nec dubito quin legente te has literas confecta iam res futura sit. Pansa quidem mihi grauis homo et certus, non solum confirmauit, uerum etiam recepit, per aleriter se ablaturum diploma. Mihi tamen placuit, hæc ad te perscribi. minus enim te firmus sermo Apuleiæ tuæ, lachrymæque Ampiae declarabat, quàm significant literæ tuæ. Atque illæ arbitrabantur, cum à te abessent ipsæ, multo in grauiore te cura futurum. Quare magnopere putavi, angoris et doloris tui lenandi causa, pro artus ad te ea quæ essent certa, perscribi oportere. Scis me antea sic solitum esse scribere ad te, magis ut consolarer fortem uirum, atque sapientem, quàm ut exploratam spem salutis ostenderem, nisi eam, quam ab ipsa Rep. cum hic ardor extinctus esset, sperari oportere censerem. Recordare tuas literas, quibus et magnam animum mihi semper ostendisti, et ad omnes casus ferendos constantè atque paratum. Quod ego non mirabar, cum recordarer te et à primis temporibus ætatis in Rep. esse uersatum. et tuos magistratus in ipsa discrimina incidisse salutis, fortunarumque communium: et in hoc ipsum bellum esse ingressum, non solum ut uictor beatus, sed etiam, si ita accidisset, uictus ut sapiens esses deinde, cum studium tuum consumas in uirorum fortium factis memoriæ prodendis, considerare debes, nihil tibi esse committendum, quam obrem eorum quos laudas, non te similem præbeas. Sed hæc oratio magis esset apta ad illa tempora quæ iam effugisti. Nunc uerò tantum te para ad hæc nobiscum ferenda: quibus ego si quam medicinam inuenirem, tibi

quoque eandē traderem. Sed est unū persigū docti-
na ac litera, quibus semper usi sumus: quæ secundu-
bus delectationē modō habere uidebantur, nunc uen-
etiā salutem. Sed ut ad initium reuertar, caue dubites
quin omnia de salute ac reditu tuo perfecta sint. Vale.

M. CICERO Q. LIGARIO S. D.

ET SI tali tuo tempore me aut consolandi, aut in-
uandī tui causa scribere ad te aliquid pro nostra ami-
citiā oportebat: tamē adhuc id non feci, quia neque le-
nire uidebar oratione, neque leuare posse dolorē tuū.
Postea uerō quā magnam spem habere cœpi, fore
ut te breuī tempore incolumem haberemus: facere nos
potuī, quin tibi et sententiam, et uoluntatem declara-
rem meam. Primū igitur scribam quod intelligo et
perspicio, non fore in te Cæsarem duriores. nam et
res eum quotidie, et dies, et opinio hominum, et, ut
mihi uidetur, etiā sua natura mitiorē facit: idq; cum
de reliquis sentio, tum de te etiā audio ex familia-
rissimis eius: quibus ego ex eo tempore, quo primū ex
Africa nuntius uenit, supplicare unā cum fratribus
tuis non destiti. quorum quidem et uirtus, et pietas,
et amor in te singularis, et assidua et perpetua sa-
lutis tuæ cura tantum proficit, ut nihil sit quod non
ipsum Cæsarem tributurū existimem. Et si tardius fa-
ciā quam uolumus: magnis occupationibus eius, à quo o-
mnia petuntur, aditus ad eum difficiliore fuerunt: et
simul Africanæ causæ iratior, diutius uelle uidetur eis
habere sollicitos, à quibus se putat diuturnioribus esse
molestis conflictatum. Sed hoc ipsum intelligimus eum
quotidie remissius et placat⁹ ferre. Quare mihi cre-

de, et memoriæ mādā, me tibi id affirmasse, te in istis
molestis diutius non futurum. Quando quid sentire,
exposui: quid uellem tua causa, re potius declarabo,
quam oratione. Et si tantum possem, quātum in ea Rep.
de qua ita meritus sum, ut tu existimas, posse debere:
ne tu quidem in istis incommodis esses. Eadem enim
causa opes meas fregit, quæ tuam salutem in discrimen
adduxit. Sed tamen quicquid imago ueteris meæ
dignitatis, quicquid reliquæ gratiæ ualebūt: studium,
consiliū, opera, gratia, fides mea nullo loco deerit tuis
optimis fratribus. Tu fac habeas fortem animum, quē
semper habuisti: primū ob eas causas, quas scripsi:
deinde, quod ea de Rep. semper uoluisti atque sensisti,
ut non modō nunc secunda sperare debeas, sed etiā, si
omnia aduersa essent: tamen consciētia et factorum,
et consiliorum tuorum, quæcunque acciderent, fortis-
simo et maximo animo ferre deberes. Vale.

M. CICERO Q. LIGARIO S. D.

ME SCITO omnem meū laborē, omnem operā,
curam, studium in tua salute consumere. nam cum te
semper maximē dilexi, tum fratrum tuorum, quos æ-
quē atque te, summa beneuolētia sum cōplexus, sin-
gularis pietas, amorque fraternus nullum me patitur
officiū erga te, studiūque munus, aut tēpus prætermi-
tere. Sed quæ faciam, fecerimque pro te, ex illorum te
literis, quā ex meis malo cognoscere. Quid autem
sperem, aut confidam, et exploratum habeam de salu-
te tua, id tibi à me declarari uolo. Nam si quisquā est
timidus in magnis, periculosisque rebus, semperq; ma-
gis aduersos rerum exitus metuens, quā sperans se-

cundos, is ego sum: et si hoc uitium est, eo me non trere confiteor. Ego idem tamen cum ad I. Cal. intercalareus priores rogatu fratrum tuorum uenissem, me ad Caesarem: atque omnem ad eundem et conueniendi illius indignitatem et molestiam pertulissem: cum fratres et propinqui tui iacerent ad pedes, et ego essem locutus, quæ causa, quæ tuum tempus postulabat: non solum ex oratione Caesaris, quæ sanè mollis et liberalis fuit, sed etiam ex oculis, et uultu, et multis præterea signis, quæ facilius perspicere potui, quam scribere, hanc in opinionem discessi, ut mihi tua salus dubia non esset. Quamobrem fac animo magno, fortisque sis: et si turbidissima sapienter ferebas, tranquillior lætè feras. Ego tamen tuis rebus sic adero, ut diffidam: neque Caesari solum, sed etiam amicis eius omnibus, quos mihi amicissimos esse cognoui, pro te, si adhuc feci, libentissime supplicabo. Vale.

CICERO BASILIO S.

TIBI gratulor: mihi gaudeo. te amo: tua tueor. A te amari, et quid agas, quidque istuc agatur, certior fieri uolo. Vale.

BITHYNICVS CICERONI S.

SIM MIHI tecum non et multæ, et iustæ causæ amicitia priuatim essent, repeterem initia amicitia ex parentibus nostris: quod faciendum iis existimo, qui paternam amicitiam nullis ipsi officiis profecuti sum. Itaque contentus ero nostra ipsorum amicitia: cuius fiducia peto à te, ut absentem me, quibuscumque in rebus opus fuerit, tueare, si nullum officium tuum

apud me intermoriturum existimas. Vale.

M. CICERO BITHYNICO S.

CVM cæterarum rerum causa cupio esse aliquando Remp. constitutam: tum uelim, mihi credas, accidere id etiam, quo magis expetam promissum tuum quo in literis uteris: scribis enim, si ita sit, te mecum esse uicturum. Gratissima mihi tua uoluntas est: facisque nihil alienum necessitudine nostra, iudicisque patris tui de me, summi uiri. nam sic habeto, beneficiorum magnitudine eos, qui temporibus ualuerunt, aut ualeant, coniunctiores tecum esse, quam me, necessitudine neminem. Quamobrè grata mihi est et memoria tua nostræ coniunctionis, et eius etiam augendæ uoluntas. Vale.

M. CICERO LEPTAE S. D.

SIMVL accepi à Seleuco tuo literas, statim quæsiui è Balbo per codicillos, quid esset in lege. rescriptis, eos, qui facerent præconium, uetari esse in decurionibus: qui fecissent, non uetari. Quare bono animo sint et tui et mei familiares: neque enim erat ferèdum, cum, qui hodie aruspiciam facerent, in senatu Romæ legerentur, eos, qui aliquando præconium fecissent, in municipiis decuriones esse non licere. De Hispaniis noui nihil: magnum tamen exercitum Pompeium habere constat: nam Caesar ipse ad nos misit exemplum Patietii literarum, in quo erat, illi XI esse legiones. scripserat etiam Messala Q. Salasso, Q. Curtium fratrem eius, iussu Pompeij, inspectante exercitu interfectum, quod consensisset cum Hispanis quibusdam, si in oppidum nescio quod Pompeius rei frumentariæ causa uenisset, eum

M. i.

comprehendere, ad Cæsaremque deducere. De negotio tuo, quod sponsor es pro Pompeio: si Balbus consponsor tuus redierit, homo in re familiari non parum diligens, non desinam cum illo communicare, siquid expediri possit: quod uidebatur mihi ille confidere. Oratorem tantopere a te probari, uehementer gaudeo. Mihi quidem sic persuadeo, me, quicquid habuerim iudicii de dicendo, in illum librum contulisse. qui si est talis, qualem tibi uideri scribis, ego quoque aliquid sum: sin aliter, non recuso, quin quantum de illo libro, tantundem de mei iudicii fama detrahatur. Leptam nostrum cupio delectari iam talibus scriptis: etsi abest maturitas ætatis, iam tamen personare aureis eius huiusmodi uerbis non est inutile. Me Romæ tenuit omnino Tullie meæ partus. sed cum ea, quemadmodum spero, satis firma sit: teneor tamen, dum a Dolbellæ procuratoribus exigam primam pensionem. Et mehercule non tam sum peregrinator iam, quam solebam. ædificia mea me delectabāt, Et otium: domus est, quæ nulli uillarum mearum ædat: otium omni desertissima regione maius. Itaque ne literæ quidē meæ impediuntur: in quibus sine ulla interpellatione uersor. Quare, ut arbitror, prius tibi te nos, quam istuc tu nos uidebis. Lepta suauissimus ediscat Hesiodum: Et habeat in ore, Τὴν δ' ἀπαρτὶς ἰδὼν.

CICERO LEPTAE S.

MACVLAM officio functum esse gaudeo. eius filium mihi semper idoneum uisum est diuersorio: si modo tibi satis est ad comitatum nostrum recipiendum. cæteroque is mihi locus non displicet: nec ea re Petrinum tuum deferam. nam Et ulla, Et amoenitas illa

commorationis est, non diuersorii. De curatione aliqua munerum regionum cum Oppio locutus sum: nam Balbum, posteaquam tu es profectus, non uidi. tantis pedum doloribus afficitur, ut se conueniri nolit. Omnino de tota re, ut mihi uideris, sapientius faceres, si non curares. quod enim eo labore assequi uis, nullo modo assequere. tanta est enim intimorum multitudo, ut ex his potius aliquis effluat, quam nouo sit aditus, praesertim qui nihil afferat praeter operam, in qua ille se dedisse beneficiū putabit (si modò ipsum sciet) non accepisse. Sed tamen aliquid uidebimus, in quo sit spes. aliter quidem non modò non appetendum, sed etiā fugiendum puto. Ego me Asturæ diutius arbitror commoraturum, quoad ille quandoque ueniat. Vale.

CICERO THORANIO S.

DEDERAM triduo ante pueris Cn. Plancii litteras ad te: eò nunc ero breuior: teque, ut antea consolabar, hoc tempore monebo. Nihil puto tibi esse utilius, quam ibidem opperiri, quoad scire possis quid tibi agendum sit. nam praeter nauigationis longæ, Et hyemalis, Et minimè portuosæ periculū, quod uitaueris, ne illud quidem non, quāuis subito, cum certi aliquid audieris, te istinc posse proficisci. Nihil est praeterea cur aduenientibus te offerre gestas. Multa praeterea metuo, quæ cum Chilone nostro communicauis. Quid multa? loco opportunior in his malis nullo esse potuisti, ex quo te, quocunque opus erit, facillimè Et expeditissime conferas. Quod si recipiet ille se, ad tempus aderis. Sin quoque multæ accidere possunt aliqua res eū uel impediet, uel morabitur, tu ibi eris ubi omnia scire possis.

M.ij.

hoc mihi prorsus ualde placet. De reliquo ut te sepe per literas hortatus sum, ita uelim tibi persuadeas, te in hac causa nihil habere quod timendum sit, præter communem casum ciuitatis: qui etsi est grauissimus, tamen ita uiuimus, et id ætatis iā sumus, ut omnia que non nostra culpa nobis accidunt, fortiter ferre debeamus. Hic tui omnes ualent, summaque pietate te desiderant, et diligunt, et colunt. Tu et cura ut ualeas, et te istinc ne temere commoueas.

CICERO THORANIO S. D.

ET SI cum hæc ad te scriberē, aut appropinquare exitus huius calamitosissimi belli, aut iā aliquid ætatum et confectum uidebatur: tamē quotidie commemorabam, te unum in tanto exercitu mihi fuisse assessorem, et me tibi: solosque nos uidisse quantum esset in eo bello mali, in quo spe pacis exclusa, ipsa uictoria futura esset acerbissima: quæ aut interitum allatura esset, si uictus esses: aut, si uicisses, seruitutem. Itaque ego quem tum fortes illi iui, et sapientes, Domitii, et Lentuli timidum esse dicebant (et eram planē: timebam enim ne euenirent ea quæ acciderunt) idem nunc nihil timeo, et ad omnem euentum paratus sum. cum aliquid uidebatur cauere posse, tum id negligi dolebam. nunc uerò euersis omnibus rebus, cum consilio profici nihil possit, una ratio uidetur, quicquid euenierit, ferre moderate: PRAEERTIM cum omnium rerum mors sit extremum: et mihi sim cōsciūs, me, quoad licuerit, dignitati Reip. consuluisse: et hac amissa, salutem retinere uoluisse. Hæc scripsi, non ut de me ipse dicere, sed ut tu, qui cōiunctissima fuisti mecum et sen-

tentia, et uoluntate, eadem cogitares. MAGNA enim consolatio est, cum recordare, etiā si secus acciderit, te tamen rectē, uerēque sensisse. Atque utinā liceat aliquando aliquo Reip. statu nos frui, interque nos conferre sollicitudines nostras, quas pertulimus tum, cum timidi putabamur, quia dicebamus ea futura quæ facta sunt. De tuis rebus nihil esse quod timeas, præter uniuersæ Reip. interitum, tibi confirmo. De me autem sic uelim iudices, quantum ego possim, me tibi, salutē tuæ, liberisque tuis summo cum studio præsto semper futurum. Vale.

CICERO DOMITIO S. D.

NON ea res me deterruit, quo minus, posteaquā in Italiam uenisti, literas ad te mitterem, quod tu ad me nullas miseris: sed quia nec quid tibi pollicerer, ipse egens rebus omnibus: nec quid suaderem, cū mihi met ipsi consilium deesset: nec quid consolationis afferrem in tantis malis, reperiēbam. Hæc quāquam nihilo meliora sunt, nunc etiam atque etiam multo desperatio- ra: tamen maneis esse meas literas, quā nullas, malui. Ego si te intelligerem plus conatum esse suscipere Reip. causā muneris, quā quantum præstare potuisses, tamen quibusunque rebus possem, ad eam conditionem te uicēdi, quæ daretur, quæque esset, hortarer. Sed cum consiliū tui bene, fortiterque suscepti eum tibi finem statueris, quem ipsa fortuna terminum nostrarū contentionum esse uoluisset: oro, obtestorque te pro nostra uetere coniunctione ac necessitudine, proque summa mea in te beneuolētia, et tua in me pari, te ut nobis, parēti, coniungi, tuisque omnibus, quibus es, fuisti que

semper charissimus, saluum cōserues: incolumitati tuæ, tuorumque, qui ex te pendent, consulas: quæ didicisti, quæque ab adolescentia pulcherrimè à sapientissimis uiris tradita, memoria et scientia comprehendisti, in hoc tempore utare: quos coniunctos summa beneuolentia, plurimisque officiis amisti, eorum desiderium, si non æquo animo, at forti feras. Ego quid possim, nescio, uel potius me parum posse sentio: illud tamē tibi polliceor, me, quæcunque salutis, dignitatique tuæ conducere arbitror, tanto studio esse facturum, quanto semper tu et studio, et officio in meis rebus fuisti. Hæc meam uoluntatem ad matrem tuam optimam foeminam, tuque amantiissimam detuli. Siquid ad me scripseris, ita faciam, ut te uelle intellexero: sin tu minus scripseris, ego tamen omnia, quæ tibi utilia esse arbitror, summo studio, diligentiaque curabo. Vale.

M. T. CICERONIS EPISTOLARVM AD MARIVM, ET ALIOS LIBER VII.

M. CICERO M. MARIO S. D.

ITE dolor aliquis corporis, aut infirmitas ualeitudinis tuæ tenuit quo minus ad
S ludos uenires: fortunæ magis tribuo, quam sapientiæ tuæ. sin hæc, quæ cæteri mirantur, contemnenda duxisti, et cum per ualeitudinem posses, uenire tamen nolueris: utrumque le-

tor, et sine dolore corporis te fuisse, et animo ualuisse, cum ea, quæ sine causa mirantur alij, neglexeris: modo ut tibi constiterit fructus otij tui, quo quidem tibi perfrui mirifice licuit, cum esses in ista amœnitate penè solus relictus. Neque tamen dubito, quin tu ex illo cubiculo tuo, ex quo tibi Stabianum perforasti, et patefecisti Seianum, per eos dies matutina tempora lectiunculis consumpseris: cum illi interea, qui te istic reliquerunt, spectarent communis mimos semisomni. Reliquas uero partes dies tu consumebas iis delectationibus, quas tibi ipsi ad arbitrium tuum compararas. nobis autem erant ea perpetienda, quæ scilicet P. Metius probauisset. Omnino, si quaeris, ludi apparatis simi, sed non tui stomachi: coniecturam enim facio de meo. nam primùm honoris causa in scenam redierant ij, quos ego honoris causa de scena decessisse arbitrabar. deliciae uero tuæ noster AEsopus eiusmodi fuit, ut ei desinere per omnes homines liceret. is iurare cum cepisset, uox eum defecit in illo loco, SI sciens fallo. Quid tibi ego alia narrem? nostri enim reliquos ludos: quid? ne id quidem lepōris habuerunt, quod solent mediocres ludi. apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem: quo quidem apparatu non dubito quin animo equissimo carueris. Quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clytēestra? aut in Equo Troiano craterarum tria millia? aut armatura uaria pediatatus, et equitatus in aliqua pugna? quæ populare admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent. Quod si tu per eos dies operā dedisti Protogeni tuo: dummodo is tibi quiduis potius, quam orationes meas legerit: næ tu haud paulo plus, quam quisquā no-

strū, delectationis habuisti. non enim te puto Græcorum, aut Oscos ludos desiderasse: præsertim cum Oscos ludos uel in senatu nostro spectare possis, Græcos uero ita non ames, ut ne ad ullam quidem tuam uia Græci ire soleas. Nam quid ego te athletas putem desiderare, qui gladiatores contempseris? in quibus ipse Pompeius conficitur se et operam, et oleū perdidisse. reliquæ sunt uenationes binæ per dies quinque, magnificæ, nemo negat. sed quæ potest esse homini politico delectatio, cum aut homo imbecillus a ualentissima bestia laniatur, aut præclara bestia uenabulo transuerberatur? Quæ tamen si uidereda sint, sæpe uidisti: neque nos, qui hæc spectauimus, quicquam noui uidimus. Elephantorum extremus dies fuit: in quo admiratio magna uulgi, atque turbæ, delectatio nulla extitit: quimetiam misericordia quædam consecuta est, atque opinio eiusmodi, esse quandam illi belluæ cum genere humano societatem. His ego tamē diebus, ludis scenicis, ne fortē uidear tibi non modò beatus, sed liber omnino fuisse, dirupi penè me in iudicio Galli Caninii familiaris tui. quod si tam facile populum haberem, quàm AEsopis habuit, libèter me hercule artem desinere, tecumque et cum similibus nostri uiuerem: nam me cum antea tædebat, cum et ætas et ambitio hortabantur, et licebat denique, quem nolebam, non defendere: tum uerò hoc tempore uita nulla est. neque enim fructum ullū laboris expecto: et cogor nonnunquam homines non optime de me meritos, rogatu eorum qui bene meriti sunt, defendere. Itaque quero causas omnes aliquando inuēdi arbitratu meo: teque, et istam rationem otii tui et laudo uehementer, et probō: quodque nos minus interuisis,

hoc fero animo æquiore: quod si Romæ esses, tamē neque nos lepore tuo, neque te si quis est in me, meo frui liceret propter molestissimas occupationes meas: quibus si me relaxaro (nam ut planè exoluam, non postulo) te ipsum quidem qui multos annos nihil aliud cōmentaris, docebo profectò quid sit humaniter uiuere. Tu modo istam imbecillitatem ualitudinis tuæ sustenta, et tuere ut facis: ut nostras uillas obire, et mecum simul lecticula concurrere possis. Hæc ad te pluribus uerbis scripsi, quàm soleo, non otii abundantia, sed amoris erga te, quod me quadam epistola subinuistas, si memoria tenes, ut ad te aliquid eiusmodi scriberem, quo minus te prætermissem ludos poeniteret. Quod si assecutus sum, gaudeo: sin minus, hoc me tamen consolabor, quod post hæc ad ludos uenies, nosque uises, neque in epistolis relinques meis spem aliquam delectationis tuæ. Vale.

M. CICERO M. MARIO S. D.

MANDATVM tuum curabo diligenter. Sed homo acutus ei mandasti potissimū cui expediret, illud uenire quam plurimo. Sed eò uidisti multū, quod præfinisti, quò ne pluris emerem. Quod si mihi permisisses: qui meus amor in te est, concessissem cum cohæredibus. Nunc quando tuum pretium noui, licitatore potius apponam, quàm illud minoris ueneat. Sed de ioco satis est: tuum negotium agam, sicuti debeo, diligenter. De Bursa te gaudere certo scio: sed nimis uerecundè mihi gratularis: putas enim ut scribis, propter hominis sordes minus me magnam illam lætitiā putare. Credas mihi uelim, magis me iudicio hoc, quàm morte inimi-

ci letatum. Primum enim iudicio malo, quam gladio: deinde gloria potius amici, quam calamitate. In primis me delectavit, tantum studium bonorum in me extitisse contra incredibilem contentionem clarissimi ac potentissimi viri. Postremo, quod iuxta verisimile fortasse videatur, oderam multo peius hunc, quam illum ipsum Clodium. illum enim oppugnaram, hunc defenderam. Et ille cum omnis Respublice in meo capite discrimen esset habitura, magnum quiddam spectavit, nec sua quidem sponte, sed eorum auxilio, qui me stante stare non poterant. Hic simul animi causa, me, in quem inueheretur, delegerat: persuaseratque nonnullis muidis meis, se in me emissarium semper fore. Quamobrem valde iubeo gaudere te. magna res gesta est: nunquam ulli fortiores ciues fuerunt, quam qui ausi sunt enim contra tantas opes eius, a quo ipsi lecti iudices erant, condemnare. Quod fecissent nunquam, nisi iis dolor meus fuisset dolor. Nos hic multitudine, et celebritate iudiciorum, et novis legibus ita distinemur, ut quotidie nota faciamus ne intercaletur, ut quamprimum te videre possimus. Vale.

M. CICERO M. MARIO S. D.

PERSAEPE mihi cogitati de communibus miseriis, in quibus tot annos versamur, et (ut uideo) versabimur, solet in mentem venire illius temporis, quo proximè fuimus una: quoniam etiam ipsum diem memoria tenet. Nam ad III. Id. Maias, Lentulo et Marcello Cons. cum in Pompeianum uesperu uenissem, tu mihi sollicito animo praesto fuisti. Sollicitum autem te habebat cogitatum officii, tum etiam periculi mei. Si manerem in Ita-

lia, uerebatur, ne officio deessem: si proficiscerer ad bellum, periculum te meum commouebat. Quo tempore uidisti profecto me quoque ita conturbatum, ut non explicarem quid esset optimum factu: pudori tamen malui, famaeque cedere, quam salutis meae rationem ducere. Cuius me mei facti poenituit, non tam propter periculum meum, quam propter uitia multa, quae ibi offendi, quo ueneram. primum neque magnas copias, neque bellicosas: deinde extra duces, paucosque praeterea (de principibus loquor) reliqui primum in ipso bello rapaces. deinde in oratione ita crudeles, ut ipsam uictoriam horrerem. maximum autem ex alienum amplissimorum uirorum. quid quaeris? nihil boni praeter causam. Quae cum uidissem, desperas uictoriam, primum coepi suadere pacem, cuius fueram semper author: deinde cum ab ea sententia Pompeius ualde abhorreret, suadere institui ut bellum duceret. Hoc interdum probabat, et in ea sententia uidebatur fore: et fuisset fortasse, nisi quadam ex pugna coepisset suis militibus confidere. Ex eo tempore uir ille summus, nullus imperator fuit. Signa tirone, et collectio exercitu cum legionibus robustissimis contulit. uictus turpissime amissis etiam castris, solus fugit. Hunc ego belli mihi finem feci: nec putavi, cum integri pares non fuisset, fractos superiores fore. Discessi ab eo bello, in quo aut in acie cadendum fuit, aut in aliquas insidias incidendum, aut deueniendum in uictoris manus, aut ad iuba confugiendum, aut capiendus tanquam exilio locus, aut consensenda mors uoluntaria. Certè nihil fuit praeterea, si te uictori nolles, aut non auderes committere. Ex omnibus autem iis quae dixi, incommodis, nihil to-

lerabilius exilio. præsertim innocenti, ubi nulla adi-
cta est turpitudine: addo etiam, cum ea urbe carcas, in
qua nihil sit quod uidere possis sine dolore. Ego cum
meis (si quicquam nunc cuiuspiam est) etiam in meis
esse malus. quæ acciderunt, omnia dixi futura. ueni da-
mum, non quod uiuendi conditio esset, sed tamen si es-
set aliqua forma Reip. tãquã in patria ut essem: si nul-
la, tanquam in exilio. Mortem mihi cur consciscerem,
causa nulla uisa est: cur optare, multæ. uetus est enim.
VBI nō sis qui fueris, non esse cur uelis uiuere. Sed ta-
men VACCARE culpa, magnum est solatium: præ-
sertim cum habeã duas res, quibus me sustentem, opti-
marum artium scientiam, & maximarũ rerum glo-
riam: quarum altera mihi uiuo nunquam eripietur,
altera ne mortuo quidem. Hæc ad te scripsi uerbosius:
& tibi molestus fui quod te cum mei, tum Reip. cognos-
ui amantiſſimum. notum tibi omne consilium meum
esse uolui, ut primum scires me nunquam uoluisse plus
quenquam posse, quã uniuersam Remp. postea autẽ
quã alicuius culpa tantum ualeret unus, ut obſiſti
non posset, me uoluisse pacem: amisso exercitu, & eo
ducta in quo spes fuerat uno, me uoluisse etiam reliquis
omnibus, postquam nō potuerim, mihi ipsi finem fecis-
se belli. Nunc autem si hæc ciuitas est, quem esse me: si
non, exulem esse non incommodiore loco, quã si me
Rhodum, aut Mytilenas contulissem. Hæc tecum co-
rã malueram: sed quia longius fiebat, uolui per liti-
ras eadem: ut haberes quid diceret, si quando in iur-
peratores meos incidisses. sunt enim, qui cum meus in-
teritus nihil fuerit Reip. profuturus, criminis loco pu-
tent esse quod uiuam. Quibus ego certò scio non uide-

ri satis multos perisse: qui si me audissent, quanuis ini-
qua pax, honesta tamen uiuerent: armus enim infério-
res, non causa fuissent. Habes epistolam uerbosiorẽ for-
tasse quã uelles. quod tibi ita uideri putabo, nisi mi-
hi longiorem remisseris. Ego si quæ uolo expediero,
breui tempore te ut spero, uidebo. Vale.

M. CICERO M. MARIO S. D.

AD VIII. Cal. in Cumanũ ueni cum Libone tuo
uel nostro potius: in Pompeianum statim cogito: sed fa-
ciã te antẽ certiorẽ. Te cum semper ualere cupio, tum
certẽ, dũ hic sumus: uides enim quanto post unã futu-
ri sumus. Quare si quod constitutũ cum podagra ha-
bes, fac in alium diem differas. Cura igitur ut ualeas:
& me hoc bi duo, aut triduo expecta. Vale.

M. T. CICERO C. CAESARI IMP. S.

VIDE quã mihi persuaserim, te me esse alterũ,
nō modò in iis rebus quæ ad me ipsum, sed etiam in
iis quæ ad meos pertinent. C. Trebatium cogitarẽ, quo-
cunque exirem, mecum ducere, ut eum meis omnibus
studij & beneficij quam ornatiſſimum domum redu-
cerem. Sed posteaquam & Põpeij commemoratio diutur-
nior erat, quã putaram, & mea quædam tibi non
ignota dubitatio aut impedire profectionem meam ui-
debatur, aut certẽ tardare: uide quid mihi sumperim:
copi uelle ea Trebatium expectare à te, quæ sperasset
à me: neque me hercule minus ei prolixẽ de tua uolun-
tate promisi, quã eram solitus de mea polliceri. Casus
uero mirificus quidem interuenit quasi uel te sis opi-
nionis meæ, uel sponsor humanitatis tuæ. nam cum de

hoc ipso Trebatio cum Balbo nostro loquerer accuratius domi meae, literae mihi dantur à te, quibus in extremis scriptum erat, M. Furium, quem mihi commendas, uel Regem Galliae faciam, uel Leptae legatum si uis tu, ad me alium mitte, quem ornem. Sustulimus manus et ego et Balbus: tanta fuit opportunitas, ut illud nescio quid non fortuitum, sed diuinum uideretur. Mitto igitur ad te Trebatium, atque ita mitto, ut inuitio mea sponte, post autem inuitatu tuo mittendum duxerim. Hunc mihi Caesar sic uelim omni tua comitate complectare, ut omnia quae per me possis adducere, ut in meos conferre uelis, in unum hunc conferas. de quo tibi homine hoc spòdeo, non illo uetere uerbo meo, quod, cum ad te de Milone scripsissem, iure lusisti, sed more Romano, quomodo homines non inepti loquuntur, probiorem hominem, meliorem uirum, prudentiorem esse neminem. Accedit etiam, quòd familiam dedit in iure ciuili singularis memoria, summa secretitia. Huic ego neque Tribunatum, neque praefecturam, neque ullius beneficii certum nomen peto: beneuolentiam tuam et liberalitatem peto: neque impedio quominus, si tibi ita placuerit, etiam hisce eum ornas gloriolae insignibus. Totum denique hominem tibi tradam de manu (ut aiunt) in manum tuam istam et uictoriam et fide praestantem. Sumus enim putidiusculi, quam per te uix licet: uerum ut uideo, licet. Cura ut ualeas: et me, ut amas, ama.

M. CICERO TREBATIO S. D.

IN omnibus meis epistolis, quas ad Caesarem, aut ad Balbum mitto, legitima quaedam est accessio commen-

dationis tuae: nec ea uulgaris, sed cum aliquo insigni iudicio mea erga te beneuolentiae. Tu modo ineptias istas, et desideria Urbis, et urbanitatis depone: et quo consilio profectus es, id assiduitate et uirtute consequere. Hoc tibi tam ignoscemus nos amici, quam ignouerunt Medae, quae Corinthi arcem altam habebant matronae opulente optimates: quibus illa manibus gyptatissimis persuasit, ne sibi illae uitio uerterent, quod abesset à patria. Nam MVLTI suam rem bene gesserunt, et publicam patriam prociuit: Multi qui domi aetatem agerent, propterea sunt improbi. Quo in numero tu certe fuisses, nisi te extrusissemus. Sed plura scribemus alias. tu qui ceteris cauere didicisti, in Britannia ne ab essedariis decipiaris, caueto: et quando Medeam agere ceperis, illud semper memento, QVI ipse sibi sapiens prodesse nequit, nequicquam sapit. Cura ut ualeas.

M. CICERO TREBATIO S. D.

EGO te commendare non desisto: sed quid proficiam ex te scire cupio. Spem maximam habeo in Balbo: ad quem de te diligentissime et saepissime scribo. illud soleo mirari, non me toties accipere tuas literas, quoties à Q. fratre mihi afferuntur. In Britannia nihil esse audio neque auri, neque argenti. id si ita est, essedum aliquid suadeo rapias, et ad nos quamprimum recurras. sin autem (sine Britannia tamen) assequi id quod uolumus, possumus: perfice ut sis in familiaribus Caesaris. multum enim te in eo frater adiuuabit meus, multum Balbus: sed mihi crede, tuus pudor, et labor plurimum. Imperatoris liberalissimum habes, aetate opportunissimam, commendationem certe singularem: ut tibi unum time-

dum sit, ne ipse tibi defuisse uideare. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

SCRIPSIT ad me Cæsar perhumaniter nonda-
te sibi satis esse familiarem propter occupationes suas,
sed certe fore. Cui quidē ego rescripsi, quā mibi gra-
tum esset futurū, si quamplurimum in te studiū, officiū,
liberalitatis suæ contulisset. sed ex tuis literis cognovi
præproperā quādam festinationem tuā: et simul sum
admiratus, cur Tribunatus commoda, dempto præse-
nti labore militiæ, contempseris. Querar cum Vacer-
ra et Manilio: nam Cornelio nihil audeo dicere: ac-
tius tu periculo stultus es, quando te ab eo sapere didi-
cisse profiteris. Quin tu urges istam occasionem, et fi-
cultatem, qua melior nunquam reperietur. Quod
scribis de illo Prætiano iureconsulto, ego te ei non de-
no commendare. scribit etiam ipse tibi, te sibi gratius
agere debere, de eo quid sit, curā ut sciam. Ego uestras
Britannicas literas expecto. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

IANDIV ignoro quid agas: nihil enim scribis:
neque ego ad te his duobus mē sibus scripseram. Quia
cum Q. fratre meo non eras: quod mitterem, aut cui da-
rem, nesciebam. Cupio scire quid agas, et ubi sis hyema-
turus: equidem uelim cum Cæsare: sed ad eum pro-
pter eius occupationes nihil sum ausus scribere: ad
Balbum tamen scripsi. Tu tibi deesse noli. serius po-
tius ad nos, dū plenior. Quod huc properes, nihil est,
præsertim Vaceræ mortuo. sed tibi consiliū non deest.
quid constitueris, cupio scire. Cn. Octavius, tuus fa-

miliaris, summo genere natus, terræ filius, is me, qui a
scit tuum familiarem esse, crebro ad cœnam inuat:
adhuc non potuit perducere: sed mihi tamen gratum
est. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

LEGITUS literas: ex quibus intellexi te Cæsari
nostro ualde iureconsultū uideri. Est quod gaudeas, te
in ista loca uenisse, ubi aliquid sapere uiderere. Quod
si in Britanniam quoque profectus esses, profecto ne-
mo in illa tanta insula peritior te fuisset. Veruntamen
(rideamus licet: sum enim à te inuitatus) subinuideo
tibi, ultrò te etiam accersitum ab eo, ad quem cæteri,
non propter eius superbiam, sed propter occupatio-
nem, aspirare non possunt. Sed tu in ista epistola, nihil
mibi scripsisti de tuis rebus: quæ mehercule mihi non
minori curæ sunt quàm meæ. Valde metuo, ne fri-
geas in hybernis: quamobrem camino luculento uten-
dum cæseō. Idem et Mutio et Manilio placebat, præ-
sertim qui sagis non abundares: quanquam uos nunc
istuc satis calere audio: quo quidem nuntio ualde me-
hercule de te timueram. Sed tu in re militari multò
es cautior, quàm in aduocationibus: qui neque in O-
ceano natare uolueris studiosissimus homo natandi: ne-
que spectare essedarios, quem antea ne andabatam
quidem defraudare poteramus. Sed iam satis iocati su-
mus. Ego de te ad Cæsarem quàm diligenter scri-
pserim, tute scis: quàm saepe, ego. Sed mehercule iā in-
termiseram, ne uiderer liberalissimi hominis, meique
amantissimi uoluntati erga me diffidere. Sed tamē his
literis, quas proximè dedi, putavi esse hominem cōmo-
N. i.

nendū. id feci. Quid profecerim, facias me uelim ar-
torem, et simul de toto statu tuo, consiliisq; omnibus.
Scire enim cupio, quid agas, quid expectes, quam lon-
gum istum tuū discessum à nobis futurū putes, sic enim
tibi persuadeas uelim, unum mihi esse solatium, quare
facilius possim pati te esse sine nobis, si tibi esse id em-
lumento sciam. sin autem id non est, nihil duobus no-
bis est stultius: me, qui te non Romam attraham: et,
qui non huc aduoles. Vna mehercule nostra uel fene-
ra uel iocosa congressio pluris erit, quam nō modò ho-
stes, sed etiam fratres nostri Edui. Quare omnibus de
rebus fac ut quamprimum sciam: aut consolando, aut
consilio, aut re iuueno. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

NISI ante Roma profectus esses, nunc eā artem re-
linqueres. quis enim tot interregnis iureconsultum de-
siderat? Ego omnibus, unde petitur, hoc consilij dede-
rim, ut à singulis interregibus binas aduocationes po-
stulent. Satisne tibi uideor abs te ius ciuile didicisse?
Sed heus tu, quid agis? ecquid fit? Video enim te ita lo-
cari per literas. hæc signa meliora sunt, quam in meo
Tusculano. sed quid sit, scire cupio. Consuli quidem
te à Cæsare scribis: sed ego tibi ab illo consuli mallem.
quod si aut fit, aut futurum putas, perfer istam mili-
tiam, et permane: ego enim desiderium tui spe tuorum
commodorum consolabor. sin ista sunt inania, recipe
te ad nos: nam aut erit hic aliquid aliquando: aut si
minus, una mehercule collocutio nostra pluris erit,
quam omnes samarobrinae. deniq; si te cito retuleris,
sermo nullus erit: sin frustra diutius absueris, nō me-

dō Laberium, sed etiam sodalem nostrum Valerium
pertimesco: mira enim persona induci potest Britani-
ci iureconsulti. Hæc non video, quanuis tu videas: sed
de re seuerissima tecum, ut soleo, iocor. Remoto ioco, tibi
hoc amicissimo animo præcipio, ut si istuc mea commē-
datione tuā dignitatem obtinebis, perferas nostri de-
siderium, honestatem, et facultates tuas augeas. sin au-
tem ista friggunt, recipias te ad nos. omnia tamen
que uis, et tua uirtute profecto, et nostro summo er-
ga te studio consequere.

M. CICERO TREBATIO S. D.

MIRABAR quid esset, quod tu mihi literas mite-
tere intermisisses. indicauit mihi Pansa me Epicaureū
te esse factum. O castra præclara: quid tu fecisses, si
te Tarentum, et non Samarobrina misissem? iam tum
mihi non placebas, cum idem inuebare, quod et Ti-
tius familiaris meus. sed quoniam modo ius ciuile de-
fendes, cum omnia tua causa facias, non ciuium? ubi
porro illa erit formula fiducia, ut inter bonos, bene
ager oportet? Quis enim est bonus, qui facit nihil, ni-
si sua causa? quod ius statues communi diuidendo,
cum commune nihil possit esse apud eos, qui omnia uo-
luptate sua metiuntur? quomodo autem tibi placebit
Iouem lapidē iurare, cum scias Iouem iratum esse ne-
mini posse? Quid fiet porro populo Vlbrano, si tu sta-
tueris non iurare? non oportere? Quare si planē à no-
bis deficiis, moleste fero: sin Pansæ assentari commo-
dum est, ignosco: modò scribas aliquando ad nos quid
agas, et à nobis quid agi, quid fieri, aut curari ue-
lis.

Vale.

N ij.

M. CICERO TREBATIO S. D.

ADEO' NE me iniustum esse existimasti, ut tibi irascerer, quod parū mihi cōstās, et nimum cupidus decedēdi uiderere, ob eāque causam me arbitrare literas ad te iandiu non misisse? Mihi perturbatio animi tui, quam primis literis perspiciebam, molestiā attulit: neque alia fuit ulla causa intermissionis literarū, nisi quod ubi esses, planē nesciebam. Hic tu me etiam insimulas, nec satisfactionem meam accipis. Audi mi Testa: utrum superbiorē te pecunia facit, an quod te imperator consulit? Moriar, ni (quæ tua gloria est) puto te malle à Cæsare consuli, quam inaurari. Si uerò utrumque est: quis te feret præter me, qui omnia ferre possum? Sed ut ad rem redeā, te istuc inuitum non esse uehementer gaudeo: et ut illud erat molestum, sic hoc est iucundum. Tantūmetuo ne artificium tuum tibi parum prosit. nam ut audio, istuc Non ex iure manu confertum, sed mage ferro Rem repetunt. Et tu soles ad uim faciundam adhiberi? Neque est, quod illā exceptionē in interdīcto pertimescas, quod tu prior uis hominibus armatis cōueneris. Scio enim te nō esse prociacem in laessendo. Sed ut ego quoque te aliquid de nostris cautionibus admoneam, Treuiros uites censeo: audio capitales esse: mallet auro, argento, ære essent. sed aliās iocabimur. Tu ad me de istis rebus omnibus scribas uelim quā diligentissime. Ad III. Non. Mart. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

CHRYSIPIVS uelutius Cyri architecti libertus

fecit ut te non immemorē putarem mei: salutem enim mihi uerbis tuis nuntiavit. Valde iā lautus es, qui graue literas ad me dare, hominī præsertim propē domestico. Quod si scribere oblitus es, munus multū iam te aduocato causa cadent: sin nostri oblitus es, dabo operam ut istuc ueniam antē, quā planē ex animo tuo effluam: sin æstiuorum timor te debilitat, aliquid excogita, ut fecisti de Britannia. Illud quidem perlibenter audiui ex eodē Chrysippo, te esse Cæsari familiarem. Sed mehercule mallet, id quod erat æquius, de tuis rebus ex tuis literis quam sepiissime cognoscere. Quod arē ita fieret, si tu maluisses beneuolētiæ, quā in litium iura perdisseres. Sed hæc iocati sumus, et tuo more, et nonnihil etiam nostro. Te ualde amamus, nōsq; à te amari tum uolumus, tum etiam confidimus. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

QUAM sint morosi, qui amant, uel ex hoc intelligi potest: moleste ferebam antea te inuitum istuc esse: punxit me rursus, quod scribis te esse istuc libenter. neque enim mea commendatione te non delectari facile patiebar: et nunc angor, quicquid tibi sine me esse iucundum. Sed tamen hoc malo nos ferre desiderium, quā te non ea quæ spero, consequi. Quod uerò in C. Martii suauissimi, doctissimiq; hominis familiaritatē uenisti, non dici potest quā ualde gaudeam: qui fac ut te quam maxime diligat. Mihi crede, nihil ex ista prouincia potes, quod iucundius sit, deportare. Cura ut ualeas.

CICERO TREBATIO S. D.

IN equo Troiano scis esse in extremo, SERO SANI.

P I V N T. Tu tamen mi uetule non sero. Primum illas rabiosulas sat fatuas dedisti. deinde, quod in Britania non nimis φιλοσοφῶν te praebuisti, plane non reprehendo. Nunc uero in hybernis miectus mihi uideri: itaque te commouere non curas. V S Q V E Q V I. Q V E sapere oportet: id erit telum acerrimum. Ego si foris coenitarem, Cn. Octauio familiari tuo non defuissem: cui tamen dixi, cum me aliquoties inuideret, Oro te, quis tu es? Sed mehercule, extra iocum, homo bellus est: uellem eum tecum abduxisses. Quid agatis, ecquid in Italiam uenturi sitis hac hyeme, fac plane sciam. Balbus mihi confirmauit te diuitem futurum, id utrum Romano more locutus sit, bene nuntium te futurum: an quomodo Stoici dicunt, omnes esse diuites, qui caelo et terra frui possunt, postea uidero. Qui istinc ueniunt, superbiam tuam accusant, quod neque te percontantibus respondere. Sed tamen est quod gaudeas: constat enim inter omnes, neminem te uis Samarobrinae iuris peritiorem esse. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

E X tuis literis et Quinto fratri gratias ego, et te aliquando collaudare possum, quod iam uideris certa aliqua in sententia consistisse. Nam primorum mensium literis tuis uehementer commouebam: quod mihi interdum (pace tua dixerim) leuis in urbis, urbanitatisque desiderio, interdum piger, interdum timidus in labore militari: saepe autem etiam, quod a te alienissimum est, subimpudens uidebare. tanquam enim syngrapham ad imperatorem, non epistolam, attulisses, si pecunia ablata domum redire properabas: nec tibi in

mentem ueniebat, eos ipsos qui cum syngraphis uenissent Alexadriam, nullum adhuc numum auferre potuisse. Ego si mei commodi rationem ducerem, te mecum esse maxime uellem: non enim mediocri afficiebar uel uoluptate ex consuetudine nostra, uel utilitate ex consilio, atque opera tua. Sed cum te ex adolescentia tua in amicitiam, et fidem meam contulisses: semper te non modo tuendum mihi, sed etiam augendum, atque ornandum putauimus. Itaque quoad opinatus sum me in provinciam exiturum, quae ad te ulterius attulerim, meminisse te credo. Postquam mea mutata ratio est, cum uiderem me a Caesare honorificentissime tractari, et unice diligere, hominisque liberalitatem incredibilem, et singularem fidem nossem: sic et te commendavi et tradidi, ut grauissime, diligentissimeque potui. quod ille ita et accepit, et mihi saepe literis significauit, et tibi uerbis, et re ostendit, mea commendatione sese ualde esse commotum. Hunc tu uirum nactus, si me aut sapere aliquid, aut uelle tua causa putas, ne dimiseris: et si qua te forte res aliquando offenderit, cum ille aut occupatione, aut difficultate tardior tibi erit uisus, perferto, et ultima expectato: quae ego tibi et iuanda et honesta praestabo. Pluribus te hortari non debeo: tantum moneo, neque amicitiae confirmandae clarissimi ac liberalissimi uiri, neque uberioris provinciae, neque aetatis magis idoneum tempus, hoc si amiseris, te esse ullum unquam reperiendum. hoc quemadmodum nos scribere soletis in uestris libris, idem Q. Cornelio uidebatur. In Britaniam te non esse profectum, uehementer gaudeo, quod et tu labore caruisti, et ego te de rebus illis non audiam. Vbi sis hybernaturus, et

qua spe, aut conditione, perscribas ad me uelim. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

ACCEPI à te aliquot epistolas uno tēpore, quas tu diuersis tēporibus dederas: in quibus me cætera delectarunt. significabant enim te istam militiam iam firmo animo ferre, et esse fortem uirum et constantem. quæ ego paulisper in te ita desideravi, non imbecillitate animi tui, sed magis ut desiderio nostri te aestuare putarē. Quare perge ut coepisti: forti animo istā tolera militiam. Multa, mihi crede, assequere: ego enim renouabo commendationem, sed tempore. Sic habeto, non tibi maiori esse curæ, ut iste tuus à me discessus fructuosissimus tibi sit, quam mihi. Itaque quando uestre cautiones infirmæ sunt, græculam tibi misi cautionem chirographi mei. Tu me uelim de ratione Galliæ belli certiores facias: ego enim ingratissima cuique maximam fidē habeo. Sed ut ad epistolas tuas redeam, cætera bellè: illud miror, quis solet eodem exēplo plureis dare, qui sua manu scribit? Nam quod in palimpsesto, laudo equidem parsimoniam: sed miror quid in illa chartula fuerit quod delere malueris, quam hæc scribere: nisi forte tuas formulas. Non enim puto te meas epistolas delere, ut reponas tuas. An hoc significas, nihil fieri, frigere te, ne chartam quidem tibi suppeditare? Iam ista tua culpa est, qui uerecundiam tecum extuleris, et non hic nobiscum reliqueris. Ego te Balbo, cum ad uos proficiatur, more Romano commendabo. Tu si interuallum longius erit mearum literarum, ne sis admiratus. eram enim absfuturus mense Apr. Has literas scripsi in Pontino, cum ad

nullam M. AEmilij Philemonis diuertissem: ex qua iam audieram fremitum clientium meorum, quos quidem tu mihi conciliasti. Nam Ulubris honoris mei causam maximam ranunculorum se commosse constabat.

Cura ut ualeas. VI. Id. Apr. de Pontino.

M. CICERO TREBATIO S. D.

EPISTOLAM tuam, quam accepi ab L. Arutio, considero innocentem. nihil enim habebat quod non uel in cōtione rectè legi posset. Sed et Arutius ita te mandasse aiebat, et tu adscriperas. Verum illud esto: nihil te ad me postea scripsisse demoror, præsertim tam nouis rebus. Vale.

M. CICERO TREBATIO S. D.

VIDE quanti apud me sis, et si iure id quidē: non enim amore te uinco. Veruntamen quod præsentī tibi propè subnegarem, non tribuerē certè: id absenti debere nō potui. Itaque ut primum Velia nauigare coepi, institui Topica Aristotelica conscribere, ab ipsa urbe communitus amatissima tui. Eum librum tibi misi Rhegio, scriptū quā planissimè res illa scribi potuit. Sin tibi quedā uidebuntur obscuriora, cogitare debebis, NVLLAM artem lieris sine interprete, et sine aliqua exercitatione percipi posse. Non longè abieris. nūius ciuile uestrum ex libris cognosci potest? qui quanquam plurimi sunt, doctorem tamen, lumenque desiderant. quanquam tu, si attentè leges, si sæpius, per te omnia consequere, ut certè intelligas. Ut uerò etiā ipsi tibi loci proposita quæstione occurrant, exercitatione consequere. in qua quidem nos te continebimus, si et salui

redierimus, et salua ista offenderimus. Vale.
V. Cal. Sext. Rhegio.

CICERO TREBATIO S. D.

AMABILIOR mihi velia fuit, quod te ab ea sensu mari. sed quid ego dicam te, quod quis non amat? Rursum medius fidius tuus ita desiderabatur, ut si esset unus nobis. sed ego te non reprehendo, qui illum ad adificationem tuam traduxeris. quanquam enim velia est uilior, quam Luperca, tamen istuc malo, quam haec omnia. tamen, si me audies quod soles, has paternas possessiones tenebis (nescio quid enim Velientes uerebatur) neque Haleshem nobilem amnem relinques, ne Papirianam domum deseres: quanquam illa quidem habet lucum, a quo etiam aduenae teneri solent: quem tu me si ex cideris, multum prospexeris. sed in primis oppidum uidetur, his praesertim temporibus, habere periculum primum eorum urbem, quibus charus sis: deinde etiam tuam domum, tuosque agros, ea quae remoto, salubri, amenoque loco: idque etiam mea interesse mihi Trebati arbitror. sed ualebis, meaque negotia uidebis, meque diuiniatibus, ante brumam expectabis. Ego a Sexto Fabio Niconis discipulo librum abstuli Nixaros medicinae. O medicum suauem, meque doctum ad hanc disciplinam. sed Bassus noster me de hoc libro celauit: te quidem non uidetur. Ventus increbrescit. Cura ut ualeas. XIII. Cal. Sext. Velia.

CICERO TREBATIO S. D.

SILII causam te docui. is postea fuit apud me. cum dicerem, tibi uideri, sponsonem illam nos sine periculo

facere posse, si bonorum Turpiliae possessionem Q. Caepio Praetor ex edicto suo mihi dedit: negare aiebat Seruum tabulas testamenti esse eas, quas instituisset is, qui factionem testamenti non habuerit: hoc idem Ossilium dicere: tecum se locutum negabat: meque rogauit, ut se, causamque suam tibi commendarem. Nec uir melior mihi Testa, nec mihi amicus P. Silio quisquam est, te tamen excepto. Gratissimum igitur mihi feceris, si ad eum ultro ueneris, eique pollicitus eris: sed, si me amas, quam primum hoc te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

CICERO TREBATIO S. D.

ILLUSERAS heri inter scyphos, quod dixeram controuersiam esse, possitne haeres, quod furtum antea factum esset, recte furti agere. Itaque et si domum bene potius, seroque redierat: tamen id caput, ubi haec controuersia est, notauit, et descriptum tibi misi: ut scires, id, quod tu neminem sensisse dicebas, Sexto Aelium, M. Manilium, M. Brutum sensisse. Ego tamen Scaeuola et Testae assentior. Vale.

M. CICERO M. FABIO GALLO S. D.

TANTUM ex Arpinati ueneram, cum mihi a te litterae redditae sunt: ab eodemque accepi Auiani litteras: in quibus hoc erat liberalissimum, nomina se facturum, cum uenisset, qua ego uelle die. Fac quaeso, qui ego sum, esse te. est ne aut tui pudoris, aut nostri, primum rogare de die, deinde plus annua postulare? sed essent mihi Galie omnia facilia, si et ea mercatus esses, quae ego desiderabam, et ad eam summam, quam uolueram, ac tamen isthaec ipsa, quae te emisse scribis, non solum rata

mibi erunt, sed etiam grata. planè enim intelligo, te nò modò studio, sed etiam amore usum, quæ te delectantur hominem (ut ego semper iudicavi) in omni iudicio elegantissimū, quæque me digna putaris, coemisse. Sed uelim maneat Damasippus in sententiâ: prorsus enim ex istis emptionibus nullam desidero. Tu autem ignarus instituti mei, quanti ego genus omne signorum omnium non aestimo, tanti ista quatuor, aut quinque sumptus. Sed Bacchas istas cum Musis Metelli comparas: quid simile? primum ipsas ego Musas nunquam tanti putarem: atque id fecissem Musis omnibus approbantibus. Sed tamè erat apti bibliothecæ, studiisque nostris congrua. Bacchis uero ubi est apud me locus? At pulchellæ sunt, noui optime, et sæpe uidi. nominatim tibi signa mihi nota mandassem, si probassem. Ea enim signa ego emere soleo, quæ ad similitudinem gymnasiolorum exornantur mihi in palestra locum. Martis uero signum quid mihi pacis auctori? Gaudeo nullum Saturni signum fuisse. hæc enim duo signa putarem mihi æs alienum attulisse. Mercurij mallet aliquod fuisse: foelicius, puto, cum Auiano transigere possemus. Quod tibi destinaras Trapezophoron: si te delectat, habebis: sin autem sententiâ mutasti, ego habebo scilicet. Ista quidem summa nunc ego multò libentius emerim diuersorium Tarracina, ne semper hospiti molestus sim. Omnino liberti mei uideo esse culpam, cui planè res certas mandaram: itè mque Iunii, quem puto tibi notum esse Auiani familiarè. Exedria quædam mihi noua sunt instituta in porticula Tusculani: ea uolebam tabellis ornare. etenim siquid generis istiusmodi me delectat, pictura delectat. Sed tamen si ista mihi sunt habenda, certiores uelim me fa-

dias, ubi sint, quâdo accersantur, quo genere uecturæ. Si enim Damasippus in sententiâ non manebit, aliquem pseudoDamasippum uel cum iactura reperiemus. Quod ad me de domo scribis iterum, iam id ego proficiens mādaram meæ Tulliæ: ea enim ipsa hora aperam tuas literas. Egeram etiā cum tuo Nicia, quod uultur, ut scis, familiariter Cassio. Ut redij autè, prius, quam tuas legi has proximas literas, quæsiui de meâ Tullia quid egisset. per Liciniam se egisse dicebat. sed opinor Cassium uti non ita multum sorore. eam porro negare se audere, cum uir abesset (est enim profectus in Hispaniam Decius) illo et absente, et insciēte migrare. Est mihi gratissimū, tanti à te aestimatam cōsuetudinem uitæ uictusque nostri: primum ut eā donum sumeres, ut non modo prope me, sed planè mecum habitare posses: deinde ut migrare tanto pere festines. Sed ne uinā, si tibi concedo, ut eius rei tu cupidior sis: quā ego sum. Itaque omnia experiar, uideo enim quid mea intersit, quid utriusque nostri. Siquid egero, faciam ut scias. tu et ad omnia rescribes: et quando te expectem, facies me, si tibi uidebitur, certiores. Vale.

M. CICERO M. FABIO GALLO S. D.

AMORIS quidem tui, quoquò me uerto, uesigia, uel proximè de Tigellio. sensi enim ex literis tuis ualde te laborasse. amo igitur uolūtate, sed pauca de re. Capius (opinor) olim, NON omnibus dormio: sic ego nō omnibus mi Galle seruo. et si quæ est hæc seruus? Olim cū regnare existimabamur, nō tū ab ullis, quā hoc tēpore obseruor à familiarissimis Cæsaris omnibus, præter istum. Id ego in lucris pono, non ferre ho-

minem pestilentiorē patria sua: cuiusque addicti-
tum puto esse Calui Licinii Hipponacteo praenio.
uide quid succenseat. Phamae causam susceperā
quidem causa: erat enim mihi sanē familiaris, is ad me
uenit, dixitque iudicem sibi operam dare consue-
co ipso die, quo de P. Sesto in consilium iri necesse erat.
 respondi nullo modo me facere posse, cum uellem: alio
diē si sumpsisset, me ei non defuturum. Ille autem
sciret se nepotem bellum tibiānem habere, et sat
nū unctore, discessit a me, ut mihi uidebatur, iratus.
Habet Sardos uenales, aliū alio nequorem. Cognosce
meam causam, et istius Salaconis iniquitatem. Ca-
tonem tuum mihi mitte: cupio enim legere. me ad te
non legisse, turpe utrique nostrum est. Vale.

CICERO M. FABIO GALLO S. D.

QVO' de pistolā conscriptam doles, noli laborare.
salua est domi: petes cum libebit. Quod autem
mones, ualde gratū est: idque ut semper facias, roga-
deris enim mihi uereri, ne, si istum habuerimus, ridet-
mus γέλωτα σαρδώνιον. Sed heus tu, manū de tabula
gister adest citius, quā putamus. uereor ne in Ca-
tonem, Cato in nos. Mi Galle caue putes quicquā mo-
lius, quā epistolae tuae partem ab eo loco, cetera le-
buntur. secreto hoc audi: tecum habeto: ne Apelle qu-
dem liberto tuo dixeris. praeter duo nos, loquitur ip-
modo nemo: bene, malē uideō: sed quicquid est, no-
strum est. urge igitur, nec transuersum unguem (qui
aiūt) a stylo: is enim est dicēdi opifex. Atque ego qu-
dem aliquantum iam etiam noctis assumo. Vale.

CICERO GALLO S. D.

CVM decimū iam diē grauitex ex intestino labo-
rarem, neque iis, qui mea opera uti uolebant, probarē
me non ualere, quia febrim nō haberem: fugi in Tu-
scanum, cum quidem biduum ita ieiunus fuisset, ut
ne aquā quidem gustarem. Itaque confectus languo-
re et fame, magis tuum officiū desideravi, quā abs-
te requiri putauim meum. Ego autem cum omneis mor-
bos reformido, tum quo Epicurum tuum Stoici malē ac-
cipiūt, qui dicant δυσουπία καὶ δυσπεψία πάλιν mo-
lesta esse. quorum alterum morbum edacitatis esse pu-
tat, alterum etiam turpioris intemperantiae. sanē du-
citur peritueram. Sed uisa est mihi uel loci mu-
tatio, uel animi etiam relaxatio, uel ipsa fortasse iam
senescentis morbi remissio profuisse. Attamen ne mure-
re, unde hoc acciderit, quomodo ne commiserim: lex
sumptuaria, quae uidetur νόμος attulisse, ea mihi
fraudi fuit: nam dum uolunt isti lauti terra nata, quae
lege excepta sunt, in honorem adducere, fungos, heluel-
las, herbas omneis ita condunt, ut nihil possit esse sua-
uius. in eas cum incidissem in caena augurali apud
Lentulum, tanta me διαπόριζ arripuit, ut hodie pri-
mū uideatur cœpisse consistere. Ita ego, qui me ostreis
et mureis facile abstinebam, a beta etiam, et mal-
na decipit sum. Posthac igitur erimus cautiore. Tu ta-
mē cum audisses ab Anitio, (uidit enim me nausean-
tem) non modō mittendi causam iustam habuisti, sed
etiam uisendi. Ego hic cogito commorari, quoad me resi-
ciam: nam et uires et corpus amisi. Sed si morbum
depulero, facile (ut spero) illa renocabo. Vale.

M. CICERO GALLO S. D.

MIROR cur me accuses, cum tibi id facere non liceat: quod si liceret, tamen non debebas. Ego enim te in Cōsulatu observaram. Et ais fore, ut te Caesar respiciat. Multa tu quidē dicis, sed tibi nemo credit. Tribunatum plebis dicis te mea causa petisse: utinā semper esses Tribunus: intercessorem non quaererēs. Negas me audere, quod sentiam, dicere: quasi tibi, cum parum pauperdenter me rogares, parum fortiter responderim. Nec tibi scripsi, ut isto ipso in genere, in quo aliquid potius, te nihil esse cognosceres. Quod si humaniter me quaesitus esses, libenter tibi me, et facile purgasset. Non enim mihi ingrata sunt quae fecisti, sed quae scripsi molesta. Me autem, propter quae caeteri liberi sum, tibi liberū nō usum demoror. nam si falsa fuerunt, quae tu ad me, ut ais, detulisti, quid ego tibi debeo? si verum tu es optimus testis, quid mihi populus R. debeat. Vale.

M. CICERO CVRIO S. D.

MEMINI, cum mihi desipere uidebare, quod ista potius uiueres, quam nobiscū. Erat enim multo domesticū huius urbis (cum quidē haec urbs) aptius humanitati et suauitati tuae, quam tota Peloponnesus, nedi Patrae. Nunc contra et uidisse mihi multum uideri, cum propē desperatis his rebus te in Græciam cōtulisti, et hoc tempore non solum sapiens, qui hinc absis, sed etiam beatus. quanquam quis, qui aliquid sapiat, nūc beatus esse potest? sed quod tu, cui licebat, pedibus es cōsecutus ut ibi esses, ubi nec Pelopidarum: nosti caetera: nos idem propemodum consequimur alia ratio-

ne. cum enim salutationi nos dedimus amicorum, quae fit hoc etiam frequētius, quam solebat, quod quasi a uem albam uidetur bene sentientem ciuem uidere: abdo me in bibliotheca. itaque opera efficio tanta, quando fortasse tu senties. intellexi enim ex tuo sermone quodam, cum mœsticiam meam, et desperationem accusares domi tuae, dicere te, ex meis libris animum meum desiderare. Sed mehercule et tum Remp. lugebam, quae non solum suis erga me, sed etiam meis erga se beneficiis erat mihi charior: et hoc tempore, quaquam me non ratio solum consolatur, quae plurimum debet ualere, sed etiam dies, quae stultis quoque mederi solet: tamē doleo ita communem rem esse dilapsam, ut ne spes quidem, melius aliquando fore, relinquitur. Nec uero nunc quidem culpa in eo est, in cuius potestate omnia sunt (nisi fortē id ipsum esse non debuit) sed alia casu, alia etiam nostra culpa sic acciderunt, ut de praeteritis non sit querendum. Reliquam spem nullam uideo. Quare ad prima redeo. sapienter haec reliquisti, si consilio: foeliciter, si casu. Vale.

M. CVRIVS M. CICERONI SVO S.

SI uales, bene est: sum enim xēnos ὁπῶν tuus, et Attici nostri. ergo fructus est tuus, mācpiū illius. quod quidem si inter senes cōemphionales uenale proscripterit, egerit non multum. At illa nostra praedictio quanti est, nos, quod simus, quod habeamus, quod homines existimemur, id omne abs te habere? Quare Cicero nūc per se uera cōstanter nos conseruare, et Sulpitii successori nos de meliore nota commendare, quod facilius tuis praecipis obtemperare possimus, teque ad Urbem

lubētes uidere, et nostra defigere, deportarēque tuū possimus. sed amice magne noli hanc epistolam Attio ostendere: sine euiā errare, et putare me uirū bonum esse, nec solere duos parietes de eadē fidelia dealbare. Ergo patrone mi bene uale, Tironēque meum saluta nostris uerbis. D. A. D. IIII. Cal. Nou.

CICERO CVRIO S. D.

EGO uerò iam te nec hortor, nec rogo ut domum redeas: quoniam hinc ipse euolare cupio, et aliquod peruenire, ubi nec Pelopidarum nomen, nec facta audiā. Incredibile est, quam turpiter mihi facere uidear, qui tu rebus intersim. Nae tu uideris multo ante prouidisse quid impenderet tui, cum hinc profugisti. quanquam enim haec etiā auditu acerbiora sunt, tamen audire tolerabilius est, quam uidere. In campo certe non fuisti, cum hora secunda comitiis quaestoriis institutis, sella Q. Maximi, quem illi Consulem esse dicebant, posita esset. quo mortuo nuntiato, sella sublata est. ille autem, qui comitiis tributus esset auspiciatus, centuriata habuit. Consulē hora septima renuntiavit, qui usque ad Cal. Ian. esset, quae erat futurae mane postridie. Ita Caninius Cos. scito neminem prandisse. nihil tamen eo Consule mali factum est. fuit enim mirifica uigilantia, qui suo toto Consulatu somnum non uiderit. Haec tibi ridicula uidentur: non enim ades: quae si uideres, lacrymas non teneres. Quid, si caetera scribam? Sunt enim innumerabilia generis eiusdem: quae quidem ego non ferrem, nisi me in philosophiae portum contulissem, et nisi haberem socium studiorum meorum Atticum nostrum. cuius quando proprium te esse scribis man-

pio et nexu, meum autem usu et fructu: contentus isto sum. ID ENIM cuiusque est propriū, quo quisque fruitur atque utitur. Sed haec alias pluribus. Atilius, qui in Graeciam cum legionibus missus est, maximo meo beneficio est. bis enim est a me iudicio capitibus rebus saluus defensus: et est homo non ingratus, meque uehementer obseruat. Ad eum de te diligentissime scripsi, eamque epistolam cum hac coniunxi: quam ille cum acceperit, ecquid tibi pollicitus sit, uelim ad me scribas. Vale.

CICERO CVRIO S. D.

FACILE perspexi ex tuis literis, quod semper studui, et me a te plurimum fieri, et te intelligere quam mihi charus esses. Quod quando uterque nostrum consecutus est: reliquum est ut officiis certemus inter nos, quibus aequo animo uel uincam te, uel uincam abs te. Atilio non fuisse necesse meas dari literas, facile patior. Sulpitii tibi operam intelligo ex tuis literis non multum opus fuisse, propter res tuas ita contractas, ut, quemadmodum scribis, nec caput, nec pedes. Equidem uellem uti pedes haberent, ut aliquando redires. Vides enim exaruisse iam ueterē urbanitatem, ut Poppo- nius noster suo iure possit dicere, nisi nos pauci retineamus gloriam antiquam Atticam. Ergo is tibi, nos ei succedamus. Veni igitur quaeso, ne tantum semen urbanitatis una cum Rep. intereat. Vale.

M. CICERO VOLVMNIO S. D.

QVO'D sine praenomine familiariter, ut debebas, ad me epistolam misisti, primum addubitavi nūc a Volumnio

senatore esset, quocirca mihi est magnus usus: deinde *ἡ γὰρ πρὸς τὰς litteras* fecit ut intellegere tuas esse, quibus in literis omnia mihi periuicunda fuerunt, præter illud quod parum diligenter possessio salinarum mearum à te procurare defenditur. aus enim, ut ego discesserim, omnia omnium dicta, in his etiā Sestiana, in me conferri. quid? tu id pateris? nõnne defendis? nõn resistis? quidem sperabam ita notata me reliquisse genera dictorum meorum, ut cognosci sua sponte possent. Sed quando tanta fex est in vrbe, ut nihil sit tam *ἀόρατον*, quod non alicui uenustum esse uideatur: pugna, si me amas, nisi acuta *ἀμφιβολία*, nisi elegans *ὑπερβολή*, nisi *ἁπλοῦς* uel *καυμά* bellum, nisi ridiculū *ἁπλῶς* *ὑπερβολῶς*, nisi cætera, quæ sunt à me in secundo libro de oratore per Antonii personā disputata de ridiculo, *ἐν γὰρ* *ἡ* arguta apparebunt, ut sacramento contendat mea non esse. Nam de iudiciis quod quereres, multo laboro minus. trahantur per me pedibus omnes rei. sit uel Selius tam eloquens, ut possit probare se liberum: non laboro. vrbanitatis possessionem, amabo, quibus suis interdichis defendamus: in qua te unum me tuo, conuenio cæteros. Derideri te putas? nunc demū intelligo te sapere. Sed mehercule, extra iocum, ualde mihi tuæ litteræ faciet, elegantesque usæ sunt illa quanuis ridicula essent, sicut erant, mihi tamen risum non mouerunt: cupio enim nostrum illum amicum in Tribunatu quam plurimū habere grauitatis, idque cū ipsius causa (est enim mihi, ut scis, in amoribus) tum mehercule etiam Reip. quam quidem, quanuis in me ingrata sit, tamen amare non desinam. Tu mi Volumni quando *ἡ* instituis, *ἡ* mihi uides esse gratum, scri-

be ad me quam sepius de rebus urbanis, de Republica. Iucundus est mihi sermo litterarum tuarum. Præterea Dolabellam, quem ego perspicio, et iudico cupidissimum esse, atque amantissimū mei, cohortare, et confirmare, et redde planè meum. Non mehercule quo quicquam desit, sed quia ualde cupio, non uideor nimium laborare. Vale.

M. CICERO VOLVMNIO S. D.

QVO'D declamationibus nostris cares, dāni nihil facis. Quod Hircio inuideres, nisi eum amares, non erat causa inuidēdi: nisi forte ipsius eloquentiæ magis, quam quod me audiret, inuideres. nos enim plane mi suauissime Volumni, aut nihil sumus, aut nobis quidē ipsis displicemus, gregalibus illis, quibus te plaudente iugebamus, amissis: ut, etiam si aliquando aliquid dignū nostro nomine emimus, ingemiscamus, quod hæc pennigero, non armigero in corpore tela exercentur, ut ait Philoctetes apud Accium abiecta gloria. Sed tamen omnia mihi erunt, si tu ueneris, hilariora: quamquam uenies, ut ipse intelligis, in maximarum quasi conuersum occupationum: quas si, ut uolumus, exasperamus, ego uerò multam salutem et foro dicam, et curie, unamque tecū multum, et cum communibus nostris amatoribus. nam et Cassius tuus, et Dolabella noster, uel potius uterque noster, studiis iisdem tenentur, et meis æquissimis utuntur auribus. Opus est huc limatulo et politulo tuo iudicio, et illis interioribus literis meis, quibus sæpe uerecundiores me in loquendo facis. mihi enim iudicatum est, si modò hoc Cæsar aut patietur, aut uolet, deponere illam iam personam, O. iiij.

in qua me sæpe illi ipsi probavi: ac me totum in literas abdere, te autemque, et cum cæteris earum studiosis honestissimo otio perfrui. Tu uellem ne ueritus essem, ne perinuitus legerem tuas literas, si mihi (quemadmodum scribis) longiores forte misisses: ac uelim posthac sic statuas, tuas mihi literas longissimas quasque gratissimas fore. Vale.

EPISTOLARVM CELII AD
CICERONEM LIBER VIII.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

VO'D tibi decedenti pollicitus sum, me omnes res urbanas diligentissime tibi perscripturum, data opera paravi, qui sic omnia persequeretur, ut uerear ne tibi arguta nimium hæc sedulitas uideatur. Tamen si tu scio quam sis curiosus, et quam omnibus peregrinatis gratum sit, minus mirum quoque rerum quæ domi gerantur, fieri certiores: tamen in hoc te deprecor, ne meum hoc officium arrogantiae condemnes, quod hinc laborem alteri delegavi: non quin mihi suauissimum sit et occupato, et ad literas scribendas, ut tu nosti, pergerim, tuæ memoriæ dare operam: sed ipsum uolumen quod tibi misi, facile, ut ego arbitror, me excusat. Ne scio cuius otii esset, non modo perscribere hæc, sed omnino animaduvertere. Omnia enim sunt tibi S. C. edita, fabulæ, rumores. Quod exemplum si forte minus

te delectarit, ne molestam tibi cum impensa mea exhibeam, fac me certiores. Siquid in Rep. maius actum erit, quod isti operarii minus comode persequi possint: et quemadmodum actum sit, et quæ existimatio consecuta, quæque de eo spes est, diligenter tibi perscribemus. Ut nunc est, nulla magnopere expectatio est. Nam et illi rumores de comitiis transpadanorum Cumarum tenus caluerunt. Romam cum uenissem, ne tenuissimam quidem auditionem de ea re accepi. Præterea Marcellus quidem adhuc nihil retulit de successionem provinciarum Galliarum. in Cal. Iun. ut mihi ipse dixit, eam distulit relationem. Sanequam eos sermones repressit, qui de eo tum fuerant, cum Romæ nos essemus. Tu si Pompeium, ut uolebas, offendisti: qui tibi iussus sit, et quam orationem habuerit tecum, quamque ostenderit uoluntatem (solet enim aliud sentire et loqui: neque tamen tantum ualere ingenio, ut non appareat quid cupiat) fac mihi perscribas. Quod ad Cæsarem attinet, crebri, et non belli de eo rumores, sed susurrationses duntaxat ueniunt: alius equitem perdidisse, quod opinor certe factum: alius septimam legionem uapulasse, ipsum apud Bellouacos circumsideri, interclusum ab reliquo exercitu: neque adhuc certi quicquam est, neque hæc incerta tamen uulgo iactantur, sed inter paucos, quos tu nosti plane, secreto narrantur. at Domitius, cum manus ad os apposuit? Te ad I. X. Cal. Iun. subrostrari (quod illorum capiti sit) dissiparant periisse: ita ut in urbe ac foro toto maximus rumor fuerit, te a Q. Pompeio in itinere occisum. Ego, qui scirem Q. Pompeium Baulis embœneticam facere, et usque eo, ut ego misererer eius esurici, non sum commotus: et

O. iij.

hoc mendacio, si qua pericula tibi impenderent, ut defungeremur optavi. Plancus quidem tuus Rancinae est: et magno cōgiario donatus à Caesare, nec beatus, nec bene instructus est. Tui politici libri omnibus uigent. Vale.

M. CELIVS CICERONI S. D.

CERTE in quā absolutus est, me praesente pronuntiatum est, et quidem omnibus ordinibus, sed et singulis in unoquoque ordine sententis. Ridesne rogo, inquis? Nō mehercules: nihil enim unquam tam praeter opinionem, tam quod uideretur omnibus indignū, accidit. quin ego, cum pro amicitia ualidissime fauerem ei, et me iam ad dolendum praeparassem: postquam factū est, obstupui, et mihi uisus sum captus esse. quid alios putas: clamoribus saliat maximis iudices corripuerunt: et ostēderunt planē esse quod ferri non posset. itaque relictus lege Licinia, maiore esse periculo uidetur. Accessit huc, quod postridie eius absolutionis in theatrum Curionis Hortensius introit: puto, ut suum gaudium gauderemus. Hic tibi strepitus, fremitus, clamor, tonitruū, et rudētum sibilus. Hoc magis animaduersum est, quod intactus à sibilo peruenerat Hortensius ad senectutē. Sed tu ita bene, ut in totam uitam cuius satis esset, et poeniteret eum iam uicisse. De rep. quod tibi scribā, nihil habeo. Marcelli impetus resederunt, non inertia, sed (ut mihi uidebatur) consilio. De comitiis consularibus incertissima est existimatio. Ego in adi in competitorem nobilem, et nobilem agentem: nam M. Octavius Cn. F. et C. Hirrus mecum petit. Hoc ideo scripsi, quod scio te acriter propter Hirrum nuntium

nostrorum comitorum expectaturū. Tu tamen simul ac me designatum audieris, ut tibi curae sit, quod ad pantheras attinet, rogo. Syngrapham Sitanam tibi commendo. Commentarium rerum urbanarum priam dedit L. Castrinio Peto, secundum ei qui has litteras tibi reddet. Vale.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

EST NE uici, et tibi saepe, quod negaras discedens curaturū, litteras mitto? est, si quidem perferuntur quas do. Atque hoc ediligētius factito, quod cū otiosus sum, planē ubi delectem otio lum meū, non habeo. Tu cū Romae eras, hoc mihi certum, ac iucundissimum uacanti negotium erat, tecum id otii tempus consumere: idque non mediocriter desidero: ut non modō mihi solus esse, sed Romae, te profecto, solitudo uideatur facta: et quis (quae mea negligentia est) multos saepe dies ad te, cū hic eras, non accedebam, nunc, quotidie non esse te ad quem cursitem, discrucior. Maximē uerō, ut te dies, noctesque quaerā, competitor Hirrus curat. Quomodo illum putas Auguratus tuum competitorem dolere? et dissimulare me certiore, quā se, candidatum? de quo ut quē optas, quamprimum nuntium accipias, tua mediūfidiū magis, quā mea causa cupio. nam me, si fio, forsitan cum locupletiore referam: sed hoc usque eō suauē est, quod si acciderit, tota uita risus nobis deesse non poterit. sed tanti? Sed est mehercule. nec multum M. Octavius eorū odia, qui Hirrum premunt, quae permulta sunt, subleuat. Quod ad Philotimi liberti officium, et bona Milonis attinet: dedimus operam ut et Philotimus quam honestissime Mi-

loni absenti, cuiusque necessariis satisficeret, et secundum eius fidem et sedulitatem aestimatio tua conferuaretur. Illud nunc à te peto, si eris (ut spero) obtusus, aliquod ad nos, ut intelligamus nos tibi curae esse, curataque conscribas. Quis tibi istuc, inquis, in mentem uenit homini non inepto? aliquod ex tam multis tui monumentis extare, quod nostrae amicitiae memoriam posteris quoque prodat, uelim. cuiusmodi, puto, queres. Tu aptius qui omnem nostri disciplinam, quod maxime conueniat, excogitabis: genere tamen, quod et ad nos pertineat, et didacticae quandam, ut uersetur in manus, habeat. Vale.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

INVIDEO tibi: tam multa quotidie quae mirere, istoc perferuntur. primum illud, absolutum Messalam: deinde eundem condemnatum: C. Marcellum Cos. factum: M. Claudium à repulsa postulatam à Gallia duobus: P. Dolabellam Quindæmuriū factum. Hic tibi non inuideo, caruisse te pulcherrimo spectaculo, et Lentuli Cruris repulsi nulum non uidisse. At qua spe, quam certa opinione descenderat? quam ipso diffidente Dolabella? Et hercules, nisi nostri equites acutius uidissent, penè concedente aduersario superasset. Illud te non arbitror miratum, Seruium Trib. pl. des. condemnatum: cuius locum C. Curio petiit. sanè quam multis incutit, qui eum, facilitatemque eius non norunt, magni metum. Sed ut spero, et uolo, et ut se fere ipse, boni et senatui malet: totus ut nunc est, hic scaturit. Huius autem uoluntatis initium et causa est, quod eum non mediocriter Caesar, qui solet infimorum hominum à

micitias sibi qualibet impensa adiungere, ualde contempsit. Quae in re mihi uidetur illud perquam uenuste accidisse, quod à reliquis quoque usque eò est animaduersum, ut Curio, qui nihil consilio facit, ratione et insidiis usus uideretur in emendis eorum consiliis, qui se intenderant aduersarios in eius Tribunatum: Laelios et Antonios, et id genus ualentes dico. Has ego tibi literas eò maiore nisi intervallo, quod comitiorum dilationes occupationem me habebant, et expectare in dies exitum cogebant, ut confectis omnibus te facerem certiores. Ad Cal. Sext. usque expectaui. Praetorii more quaedam inciderunt. Mea porro quae euentum sint habitura, nescio: opinionem quidem, quod ad Hirrum attinet, incredibilem Aedilium pl. comitiis nata sunt. Nam M. Celium Vicinianum mentio illa fatua, quam desideramus olim, et promulgatio de Dictatore subito deiecit, et deiectum magno clamore insecutus est. Inde Hirrum cuncti iam non faciendum, flagitare. Spero te alacriter et de nobis quod sperasti, et de illo quod uix sperare ausus es, auditurum. De Rep. iam noui quicquam expectare desieramus. sed cum senatus habitus esset ad Apollinis ad X I. Cal. Sext. et referretur de stipendio Cn. Pompeij: mentio facta est de legione ea, quam expensam tulit C. Caesari Pompeius, quo numero esset, quo appeteretur, cum ex Gallia coactus esset dicere Pompeius se legionem abducurum, sed non statim sub mentionem, et conuiuium obrectatorum. Inde interrogatus de successione C. Caesaris, de qua, hoc est de prouinciis, placitum est, ut cum primum ad urbem reuerteretur Cn. Pompeius, coram eo de successione prouinciarum ageretur. Nam Ariminum ad exercitum

Pompeius erat iturus, et statim iit. Puto Idib. Sext. de ea re factum iri. Profecto aut transigetur aliquid, aut turpiter intercedetur: nam in disputando coniecit illam uocem Cn. Pompeius, omne is oportere senatui dicto audiens esse. Ego tamen sic nihil expecto, quo modo Paulum Cos. des. primum sententiam dicentem. Saepius te aduideo de syngrapha Sitiana: cupio enim te intelligere, eam rem ad me ualde pertinere. Item de pantheris, ut Cybistas accersas, curaeque mihi ut uehant. Praeterea nuntiatum nobis, et pro certo iam habetur, Regem Alexandrinum mortuum. Quid mihi suadeas, quomodo regnum illud sese habeat, quis procurer, diligenter mihi perscribas. Cal. Sext. Vale.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

QUA tu cura sis, quod ad pacem provinciae tuae finitimarumque regionum attinet, nescio. Ego quidem vehementer animum pendo. Nam si hoc moderari possemus, ut pro uiribus copiarum tuarum belli quoque existeret magnitudo, et quantum gloriae, triumphoque opus esset, assequeremur, periculosamque, et grauem illam dimicationem euitaremus: nihil tam esset optandum. Nunc si Parthus mouet aliquid, scio non modicam fore contentionem. Tuus porro exercitus uix unum saluum tueri potest. Hanc autem nemo ducit rationem: sed omnia desiderantur ab eo (tanquam nihil denegatum sit ei, quo minus quamparatissimus esset) qui publico negotio praepositus est. Accedit huc, quod successionem futuram propter Galliarum controuersiam non uideo. Tamen si hac de re puto te constitutum, quid facturus esses, habere: tamen, quo maturius constitueres, cum

hunc euentum providebam, uisum est ut te facere certiores. nosti enim haec tralatitia: de Galliis constituitur, erit qui intercedat: deinde alius exister, qui (nisi liberè licet de omnibus provinciis decernere senatui) reliquis impediat: sic multum ac diu ludetur, atque ita diu, ut plus biennium in his tricis moretur. Siquid noui de Rep. quod tibi scriberem, haberem, usus essem mea consuetudine, ut diligenter et quid actum esset, et quid ex eo futurum sperarem, perscriberem. Sanè tanquam in quodam silicet iam omnia adhæserunt. Marcellus idem illud de provinciis urget: sed neque adhuc frequenter senatum efficiere potuit. Quod si hoc anno praeterito, Curio Trib. et eadem actio de provinciis introibit: quam facile tunc sit omnia impedire, et quam hoc Caesari, et iis qui suam causam, non Reip. curent, superet, non te fallit. Vale.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

NON dubito quin perlatum ad te sit, Appium a Dolabella reum factum: sanequam non ea, qua existimaueram, inuidia. Neque enim stultus Appius, qui simul atque Dolabella accessit ad tribunal, introierat in urbem, triumphique postulatione abiecerat. Quo facto retulit sermones: paratiorque usus est quam sperauerat accusator. Is nunc in te maximam spem habet. Scio tibi eum non esse odio: quam uelis eum obligare, in tua manu est: cum quo similitates si tibi non fuissent, liberius tibi de tota re esset. Nunc si ad illam summam seueritatem legitimam ius exegeris: cauedum tibi erit ne parum simpliciter et candidè posuisse inimicitias uidearis. In hanc partem porro tutum tibi erit, siquid uo-

lueris gratificari. nemo enim necessitudine et amicitia te deterruit ab officio dicit. Illud mihi occurrit, quod inter postulationem et nominis delationem uxor a Dolabella discessit. Quid mihi discedens mandari, memini: quid ego tibi scripserim, te non arbitror oblitum. Non est iam tempus plura narrandi. Num illud meminere te possum: si res tibi non displicabit, tamen hoc tempore nihil de tua uoluntate ostendas, et expectes quemadmodum exeat ex hac causa, ne qua inuidiosum tibi sit, si emanarit. Porro significatio ulla si intercesserit, clarius quam debeat aut expediat, fiat. Neque ille tacere eam rem poterit, quae suae spei tam opportuna acciderit, quaeque in negotio conficiendo tanto illustrior erit: cum praesertim is sit, qui si perniciosum foret esse loqui de hac re, uix tamen se contineret. Pompeius dicitur ualde pro Appio laborare, ut etiam potent alterutrum de filiis ad te missurum. Hic nos omnes absoluius: et hercule confecta omnia facta et inhonesta sunt. Consules autem habemus summa diligentia: adhuc S. C. nisi de feriis Latinis, nullum facere potuerunt. Curioni nostro Tribunatus conglaciatur, sed dici non potest, quomodo hic omnia iaceant. Nisi ego cum tabernariis et aquariis pugnarem, ueteris ciuitatem occupasset. Si Parthi uos nihil calfaciunt, nos hic frigore frigesimus. Tamen quoquo modo hic omnia iaceant, potuit sine Parthis. Bibulus in Aemania nescio quid cohorticularum amisit, hoc sic nuntiatus est.

Quod tibi supra scripsi Curionem frigere: iaceat. nam feruentissime concerpitur. bellissime enim, quae de intercalando non obtinuerat, transfugit ad populum, et pro Caesare loqui coepit, legemque iuriam non dis-

similem agrariae Rulli, et alimentariam, quas iubet Aediles metiri, iactant. Hoc nondum fecerat, cum priorem epistolae partem scripsi. Amabo te, siquid quod opus fuerit, Appio facies:posito me in gratiam. De Dolabella integrum tibi reserues, suadeo: et huic rei, de qua loquor, et dignitati tuae, aequitatisque opinioni hoc ita facere expedit. Turpe tibi erit pantherarum greges me non habere. Vale.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

QUA' M cito tu istinc decedere cupias, nescio: ego quidem eo magis, quo adhuc feliciter re gessisti. Dum istinc eris, de belli Parthici periculo cruciabor, ne huc risum meum metus aliquis perturbent. Breuius has literas properanti publicanorum tabellario subito dedi: tuo liberto pluribus uerbis scriptas pridie dederam. Res autem nouae nullae sane acciderunt, nisi haec uis tibi scribi, quae certe uis: Cornificius adolescens Orestille filiam sibi despondit. Paula Valeria soror Triarii diuortium sine causa, quo die uir e provincia uerturus erat, fecit. Nuptura est D. Bruto: nondum retulerat. Multa in hoc genere incredibilia te absente acciderunt. Ser. Oella nemini persuasisset se mœchum esse, nisi triduo haec deprehensus esset. quæris ubi? ubi hercule ego minime uellē. relinquo tibi, quod ab aliis quæras: neque enim displicet mihi imperatorem singulos percontari cum qua sit aliquis deprehensus. Vale.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

ET SI de Rep. quæ tibi scribenda habeo: tamen nihil, quo magis grauifurum te putē, habeo quam hoc. Scio C.

Sempronium Rufum, rufum, mel ac delicias tuas calumniā maximo plausu tulisse. Quæris, quam causa? M. Tuccium accusatorem suum post ludos Romanos reum lege Plotia de ui fecit: hoc consilio, quod uidebat, si extraordinarius nemo reus accessisset, sibi hoc anno causam esse dicendam. dubium porro illi non erat quid futurum esset. nemini hoc deferre munusculum maluit, quam suo accusatori. Itaque sine ullo subscripente descendit, et Tuccium reum fecit. At ego, simul atque ad diem, inuocatus ad subsellia rei accorro: surgo, neque uerbum de re facio: totum Sempronium usque eo perago, ut Vestorium quoque interponam, et illam fabulam narrem, quemadmodum tibi pro beneficio dederit, siquid in mariis suis esset quo Vestorius teneretur. Hæc quoque magna nunc contentio forum tenet. M. Seruilius, postquam ut coeperat, omnibus in rebus turbat, nec quæ non uideret, quidquam reliquerat: maxima nobis traditus erat inuidia: neque Laterensis Prætor, postulante Pausania, nobis patronis, quod ea pecunia peruenisset, recipere uoluit. Quod Pilius necessarius Attia nostri de repetundis eum postulauit: magna illico fama surrexit, et de datione feruenter loqui est coeptum. Quæ uento proiicitur Appius minor, ut implicet, pecuniam ex bonis paternis peruenisse ad Seruiliū, præuentionisque causam diceret depositum HS LXXXI. Admuraris amētiā: quid si actiones stultissimas, quid si nefarias patris confessiones audisses? Mittit in conspectum eosdem illos, qui litibus aestimant, iudices. Cum æquo numero sententiæ fuissent, Laterensis leges ignorans pronuntiavit quod singuli ordines iudicassent: et ad extremum, ut solet, ait, Referam. Postquam discessit,

et pro absoluto Seruilius haberi coeptus, legiſſe, unum et antesimum caput legit, in quo iterat, QVOD eorum iudicium maior pars iudicauit, id ius ratum esto: in tabulas absolutum non retulit, ordinum iudicia perscripsit: postulante rursus Appio, cum L. Lollio transiit, et se relaturum dixit. Sic nunc neque absolutus, neque dānatus Seruilius de repetundis fauans Pilio tradetur. Nam de diuinatione Appius, cum calumniā iurasset, contendere ausus non est, Pilioque assistit: et ipse de pecuniis repetundis a Seruilio est postulatus, et præerea de ui reatus a quodam suo emissario est factus. Recte hoc par habet. Quod ad Rempublicam pertinet, omnino multis diebus expectatione Galliarum actum nihil est. Aliquando tamen, sepe re dilata, et grauius acta, et planè perspecta Cn. Pompeij uoluntate in eam partem, ut eum decedere post Calen. Mart. placeret, S. C. quod tibi misit, factum est, autoritatēque perscriptæ.

S. C. auctoritates. Prid. Cal. Oct. in æde Apollinis, scribendo affuerunt, L. Domitius Cn. F. AEnobarbus, Q. Cæcilius Q. F. Metellus Pius Scipio, L. Iulius L. F. Pom. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Lucius C. F. Pup. Hirrus, C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Atteius L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terentina. Quod M. Marcellus Cos. V. F. de prouinciis consularibus: D. E. R. I. C. uti L. Paulus, C. Marcellus Coss. cum magistratum misissent, ad ex Cal. Mart. quæ in suo magistratu futuræ essent, de consularibus prouinciis ad senatum referrent, neue quid prius ex Cal. Mart. neue quid coniunctim de ea re referretur a Consulibus: utique eius rei causa per dies

comitiales senatum haberent, S. Q. C. faceret: et cum de ea re ad senatum referretur à Consulibus, eorum qui in CCC. iudiciis essent, sex adducere liceret: siquid de ea re ad populum, plebē mē lato opus esset, ut Ser. Sulpitius, M. Marcellus, Cass. Prætor, Tribb. pl. quibus eorum uideretur, ad populum, plebē mē ferrent: quod ij non tulissent, uti qui cunque deinceps essent, ad populum, plebē mē ferrent.

S. C. A. Præd. Cal. Oct. in æde Apollinis, scribendo affuerunt, L. Domitius Cn. F. AEnobarbus, Q. Cæcilius Q. F. Metellus Pius Scipio, L. Iulius L. F. Pom. Annalis, C. Septimius T. F. Quirina, C. Scribonius C. F. Pop. Curio, L. Atteius L. F. An. Capito, M. Oppius M. F. Terentia.

Quod M. Marcellus Cos. V. F. de provinciis: D. E. R. I. C. senatum existimare, neminem eorum, qui potestatem habent intercedendi, impediendi, moram afferre oportere, quo minus de Rep. quamprimum ad senatum referri, S. Q. C. fieri possit: qui impedierit, eum senatum existimare contra Rempublicam fecisse: si quis huic S. C. intercesserit: senatui placere, auctoritatem perscribi, et de ea re ad senatum, populumque referri. Huic S. C. intercessit C. Cælius, L. Vicinius, P. Cornelius, C. Vibius Pansa. Item senatui placere, de militibus, qui in exercitu C. Cæsaris sunt, qui eorum stipendia emerita causas, quibus de causis missi fieri debeant, habeant ad hunc ordinem referri, ut eorum ratio habeatur, causęque cognoscatur. Si quis huic S. C. intercesserit: senatui placere, auctoritatem perscribi, et de ea re ad senatum, populumque referri. Huic S. C. intercessit C. Cælius, C. Pansa Tribb. pl. Itemque sena-

tui placere, in Ciliciam provinciam, inque VIII. reliquis provincias, quas Prætorij pro Præatore obtinerent, eos, qui Prætores fuerunt, neque in provincia cum imperio fuerunt, quos eorum ex S. C. cum imperio in provincias pro Præatore mitti oporteret, eos sortito in provincias mitti placere. Si ex eo numero, quos S. C. in provincias ire oporteret, ad numerum non essent, qui in eas provincias proficiscerentur: tum, uti quodque collegium primum Prætorum fuisset, neque in provincias profecti essent, ita sorte in provincias proficisceretur. Si ad numerum ij non essent: tunc deinceps proximi cuiusque collegij, qui Prætores fuissent, neque in provincias profecti essent, in sortem coniacerentur, quoad is numerus effectus esset, quem ad numerum in provincias mitti oporteret. Si quis huic S. C. intercessisset, auctoritas perscriberetur. Huic S. C. intercessit C. Cælius, C. Pansa Tribb. pl. ILLA præterea Cn. Pompeij sunt animadversa, quæ maxime confidentiam attulerunt hominibus, ut diceret: se ante Cal. Marc. non posse sine iniuria de provinciis Cæsaris statuere: post Cal. Marc. se non dubitaturum. Cum interrogaretur, si qui tum intercederent: dixit hoc nihil interesse, utrum Cæsar senatui dicto audirent futurus non esset, an pararet, qui senatum decernere non pateretur. Quid si, inquit alius, Consul esse, et exercitum habere uolet? At ille quàm elementer, Quid, si filius meus fustem mihi impingere uolet? His uocibus, ut existimarent homines Pompeio cum Cæsare esse negotium, effecit. Itaque iam, ut uideo, alterutram ad conditionem descendere uult Cæsar, ut aut maneat, neque hoc anno sui ratio habeat.

tur: aut si designari poterit, debeat. Curio se contra eum totum parat: quid assequi possit, ne scio. Illud uideo bene sentientem, et si nihil effecerit, cadere non posse. Me tractat liberaliter: et mihi suo munere negotium imposuit. Nā si mihi non dedisset eas, quæ ad ludos ei aduectæ erant Africanæ: potuit supersederi. Nunc quando dare necesse est: uelim tibi curæ sit, quod à te semper peti, ut aliquid istinc bestiarum habeamus: Sitianamque syngrapham tibi commendo. Libertum Philonem istuc misi, et Diogenem Græcum, quibus mandata et literas ad te dedi: eos tibi et rem de qua misi, uelim curæ habeas. nam quā uelenter ad me pertineat, in iis quas tibi illi reddent, literis, descripsi. Vale.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

SIC tu, inquis, Hirrum tractasti? Immo si scias quā facile, quā ne contentions quidē minime fuerit, pudeat te ausum illum unquam esse incidere tanquā tuum competitorē. Post repulsam uerò risus facit: ciuem bonum ludit, et cōtra Cæsarē sententias dicit: expectationem corripit: Curionem prorsus non mediocriter obiurgatus hac repulsa se mutauit. Præterea qui nunquam in foro apparuerit, nō multum in iudiciis uersatus sit, agit causam liberaliter, sed raro post meridiem. De prouinciis quod tibi scripseram idili. Sext. actum iri, interpellat iudicium Marcelli Cordes. in Cal. reiecta causa est. ne frequentiam quidem efficere potuerant. Has literas ad IIII. Non. Sept. dedi, cum ad eam diem ne profligatum quidē quicquam esset. Ut uideo, causa hæc integra in proximū annum

transferetur: et quantum diuino, relinquendus tibi erit, qui prouinciam obtineat. Nam non expeditur successio, quando Galliæ, quæ habent intercessorem, in eandem conditionem quam cæteræ prouinciæ, uocantur. Hoc mihi non est dubium: quo tibi magis scripsi, ut ad hunc euentum te parares. Ferè literis omnibus tibi de pantheris scripsi: turpe tibi erit, Patiscum Curioni decem misisse, et non multis partibus plureis, quas ipsas Curio mihi, et alias Africanas decem donauit, ne putes illum tantum prædia rustica dare scire. Tu, si modò memoria tenueris, et Cibratas accersieris, itēque in Pamphyliam literas miseris (nam ibi plures capi aiunt) quod uoles efficies. Hoc uehementius laboro nunc, quod seorsum à collegis puto mihi omnia paranda. Amabo te, impera tibi: hoc cura. Soles libenter, ut ego, maiorem partem nihil curare. In hoc negotio nulla tua, nisi loquēdi, cura est, hoc est imperandi et mandādi. Nam simul atque erunt capte: qui alant eas et deportent, habes eos quos ad Sitianam syngrapham misi. puto etiam, si ullam spem mihi literis ostenderis, ne isto missurum alios. M. Fetidum equitem Romanum, amici mei filium bonum, et strenuum adolescentem, qui ad suum negotium istuc uenit, tibi commendo: et te rogo ut eum in tuorum numero habeas. Agros quos fructuarios habent ciuitates, uult tuo beneficio, quod tibi facile et honestum factu est, immunes esse. gratos et bonos uiros tibi obligaris. Nolo te putare Fauonium à columnariis præteritum esse: optimus quisque eum non fecit. Pōperius tuus non apertè Cæsarem uetat prouinciam tenere cum exercitu, et Consulem esse: tamen hanc senten-

tiam dixit, nullum hoc tempore S. C. faciendum: Sapientiam hanc, ut Calend. Mart. de provinciis Galliis, neu quid coniunctim referrentur. Contristauit hæc sententia Balbium Cornelium: et scio eum conquestum esse cum Scipione. Calidius in defensione sua fuit disertissimus, in accusatione satis frigidus. Vale.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

SANE QVAM literis C. Cassii et Deiotari sumus commoti. nam Cassius cis Euphratem copias Parthorum esse scripsit: Deiotarus, profectus per Comagenem in provinciam nostram. Ego quidem præcipuum metum, quod ad te attinebat, habui, qui scirem quam paratus ab exercitu esses, ne quod hic tumultus dignitati tue periculum afferret. nam de ista, si paratior ab exercitu esses, timuisssem. nunc hæc exiguitas copiarum recessum, non dimicationem mihi tuam præfagebat. Hoc quomodo acciperent homines, quam probabilis necessitas futura esset, uereor etiam nunc: neque prius desinam formidare, quam tetigisse te Italiam audiero. Sed de Parthorum transitu nuntii uarios sermones excitarunt: alius enim Pompeium mittendum, alius ab Vrbe non remouendum, alius Cæsarem cum suo exercitu, alius Consules, nemo tamen ex S. C. priuatos. Consules autem, quia uerentur ne illud S. C. fiat, ut paludati exeant, aut contumeliosè præter eos ad alium res transferatur, omnino senatum haberi nolunt: usque eò, ut parum diligentes in Rep. uideantur. sed honestè, siue negligentia, siue inertia est, siue ille quem proposui, metus, latet sub hac temperantia estimatione, nolle provinciam. A te literæ non uenerunt:

et nisi Deiotari subsecutæ essent, in eam opinionem Cassius uenerat, quæ diripisset ipse, ut uiderentur ab hoste uastata: finxisse bellum, et Arabas in provinciam immisisse, eoque Parthos esse, senatui renuntiasse. Quare tibi suadeo, quicumque est istic status rerum, diligenter et cautè perscribas: ne aut uelificatus aliqui dicaris, aut aliquid, quod referret scire, reticuisse.

Nunc exitus est anni: nam ego has literas ad XIIII Cal. Dec. scripsi. planè nihil uideo ante Cal. Ian. agere posse. nosti Marcellum, quam tardus, et parum efficax sit: itemque Seruum, quam cunctator. Cuiusmodi putas hos esse? aut qui id, quod nolint, consicere posse, qui quæ cupiunt, tamen ita frigidè agunt, ut nolle existimentur? Nouis magistratibus autem, si Parthicum bellum erit, hæc causâ primos menses occupabit. sin autem aut non erit istic bellum: aut tantum erit, ut uos, aut successores paruis additis copiis sustinere possint: Curionem uideo se dupliciter iactaturum: primum, ut aliquid Cæsari adimat: inde, ut aliquid Pompeio tribuat, quoduis, quamlibet tenue munusculum. Paulus porro non humane de provincia loquitur. huius cupiditati occursumus est Furnius noster: plures suspicari non possum. Hæc noui. alia quæ possunt accidere, non cerno. Multa tempus afferre, et præparata multa scio. Sed intra fines hos, quæcunque acciderint, uertentur. Illud addo, actiones C. Curionis de agro Campano. de quo negant Cæsarem laborare: sed Pompeium ualde uelle, ne uacius aduenienti Cæsari pateat. Quod ad tuum decessum attinet, illud tibi non possum polliceri, me curaturum ut tibi succedatur: illud certè præstabo, nequid amplius pro-

P. liij.

rogetur. Tui consilij est, si tempus, si senatus coget, si bonestè à nobis recusari non poterit, uel si ne perseverare: mei officij est, meminisse, qua obstinatione decedens mihi, ne paterer fieri, mandaris. Vale.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

NON DIV, sed acriter nos tuæ supplicationes torserunt. Incideramus enim in difficilem nodum. Nam Curio tui cupidissimus, cui omnibus rationibus committales eripiebatur, negabat se ullo modo pati posse, decerni supplicationes: ne siquid furore Pauli adeptus esset boni, sua culpa uideretur amisisse, et præuicator causæ publicæ existimaretur. Itaque ad pacem descendimus: et confirmarunt consules, se his supplicationibus in hunc annum non usuros. Planè, quod utriusque Consulibus gratias agas est: Paulo magis certe, nam Marcellus sic respondit ei, spem in istis supplicationibus non habere: Paulus se omnino in hunc annum non edicturum. Renuntiatum nobis erat Hirrum diutius dicturum: prendimus eum: non modò non facit, sed cum de hostibus ageretur, et posset rem impedire, si ut numeraretur, postularet, tacuit. Tantum Catoni assensus est, qui de te iam locutus honorificè, non decreverat supplicationes. Tertius ad hos Fauonius accessit. Quare pro cuiusque natura et instituto gratie sunt agendæ: his, quod tantum uoluntatem ostenderunt pro sententia, cum impedire possent, non pugnarunt: Curioni uerò, quod de suarum actionum cursu tua causa deflexit. Nam Furnius et Lentulus, ut debuerunt, quasi eorum res esset, una nobiscum circumierunt, et laborarunt. Balbi quoque Cornelij ope-

ra et sedulitatem laudare possum. nam cum Curione uehementer locutus est: et eum, si aliter fecisset, iniuriam Cæsari facturum dixit: tum eius fidem in suspicionem adduxit. Decrerant, qui iniquè transigi uolebant, Domitii, Scipiones. quibus hac re ad intercessionem euocandam interpellantibus, uenustissimè Curio respondit, se eo libetius non intercedere, quod quosdam qui decerneret, uideret confici nolle. Quod ad Rēp. attinet, in unam causam omnis contentio coniecta est: de prouinciis inquam adhuc. Incubuisse cum Senatu Pompeius uidetur, ut Cæsar ante id. Nouemb. decedat. Curio omnia potius subire constituit, quàm id pati: cæteras suas abiecit actiones. Nostri porrò, quos tu bene nosti, ad extremum certamen rem deducere non audent. Sana res totius hæc, Pompeius tanquam Cæsarem non impugnet, sed quod illi æquū putet, constituat, ait Curionem querere discordias. Valde autem non uult, et ut planè timet Cæsarem Cos. designari prius quàm exercitum, et prouinciā tradiderit. Accipitur satis male à Curione: et totus eius secundus consulatus exagritatur. Hoc tibi dico: si omnibus rebus prement Curionem, Cæsar defendetur: intercessorē si (quod uidentur) reformidabunt, Cæsar, quoad uolet, manebit. Quam quisque sententiam dixerit, in commentario est rerum urbanarū: è quo tu, quæ digna sunt, selige: multa trāsi, in primis ludorum explosiones: et funerum, et cæterarum ineptiarum plura habet inutilia. Denique malo in hanc partem errare, ut quæ non desideras, audias, quàm quicquam quod opus est, prætermittatur.

Tibi curæ fuisse de Sittiano negotio, gaudeo. Sed quando suspicaris minus certa fide eos tibi uisus, tanquam

procurator sic agas, rogo. Vale.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

PVDET me tibi confiteri, et queri de Appij hominis ingratisimi miurii, qui me odisse, quia magna mihi debebat beneficia, cepit: et cum homo avarus, ut ea solueret, sibi imperare non posset, occultum bellum mihi indixit, ita oculum tamen, ut multi mihi rennuerent, et ipse facile animaduertere, male eum de me cogitare. Posteaquam uero comperi eum collegium tentasse, deinde aperte cum quibusdam locutum, cum L. Domitio, ut nunc est, mihi inimicissimo homine deliberare uelle, hoc munusculum deferre Cn. Pompeio: ipsum reprehenderem, et ab eo deprecarer iniuriam, quem uitam mihi debere putare, impetrare a me non potui. Quid ergo est? tum quidem cum aliquot amicis, qui testes erant meorum in illi meritorum, locutus sum. Posteaquam illi, ne cui satisfaceret quidem, me dignum habere sensi: malui collegae eius homini alienissimo mihi, et propter amicitiam tuam non aequissimo me obligare, quam illius simiae uultum subire. Id postquam rescit, excauit, et me causam inimicitiarum querere elamitauit: quasi, quod mihi in pecunia minus satisfecisset, per hanc speciem simultatis eum consecraret. Postea non desistit accersere palam Seruii accusatore, inire cum Domitio consilia. Quibus cum parum proceret, ut ulla lege mihi poneret accusatore: compellari ea lege me uoluerunt, qua dicere non poterant. Insolentissimi homines summis Circensibus ludis meis postulandum me lege Scantinia curant. Vix hoc erat Polaelocutus, cum ego Appium Ces. eadem lege postulauim: quod

melius caderet, nihil uidi: nam sic est a populo, et non infimo quoque approbatum, ut maiorem Appio dolo-rem fama, quam postulatio attulerit. Præterea cepi scellum, in domo quod est, ab eo petere. Conturbat me mora serui huius, qui tibi literas attulit: nam acceptis prioribus literis, amplius quadraginta mansit. Quid tibi scribam nescio: scis Domitio diem timori esse. Expecto te ualde, et quamprimum uidere cupio. A te peto, ut meas iniurias perinde doleas, ut me existimas et dolere, et tuas ulisci solere. Vale.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

GRATVLOR tibi affinitate uiri mediis fidius optimi: nam hoc ego de illo existimo. cætera porro, quibus adhuc ille sibi parum utilis fuit: et ætate iam sunt decursa: et consuetudine atque autoritate tua pudore Tullie, si qua restabunt, confido celeriter sublaturum iri. non est enim pugnax in uitis, neque hebes ad id, quod melius sit, intelligendum. deinde (quod maximum est) ego illi ualde amo. Vides Cicero Curionem nostrum luctum intercessionis de provinciis exitum habuisse: nam cum de intercessionis referretur, quæ relatio fiebat ex S. C. primæque M. Marcelli sententia pronuntiata esset, qui agendum cum Tribunus pl. censebat: frequens senatus in alia omnia iit. Stomacho est scilicet Pompeius Magnus nunc ita læguenti, ut uix id, quod sibi placet, reperiat. transferant illuc, ut ratio esset eius habenda, qui neque exercitum, neque provincias tradere uellet. quemadmodum hoc Pompeius laturus sit, cum cognoscat, quidnam Reip. futurum sit, si aut non possit, aut non curet, uos senes diuites uideritis. Q. Hortensius,

cum has literas scripsi, animam agebat. vale.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

TANTI non fuit Arsacē capere, Seleuciā expugnare, ut earum rerum quæ hinc gestæ sunt, spectaculo crederes nunquam tibi oculi doluissent, si in repulsa Domitii vultum uidisses. magna illa comitia fuerunt: et planè studia ex partium sensu apparuerunt, perpaucæ necessitudinem secuti, officium præstiterunt. Itaque mihi est Domitius inimicissimus, ut ne familiarem quidē suum quem nosti, tam oderit, quàm me: atque eo magis, quod per iniuriam sibi putat ereptum, cuius ego author fuerim. Nunc furit tam gaufos homines suum dolorem, unumque me studiosiorem Antonii. Nam Cn. Saturninum adolescentem ipse Cn. Domitius reum fecit, sanequā a superiore uita inuidiosum. quod iudicium nunc in expectatione est, etiā in bona spe, post Sex. Peducei absolutionem. De summa Repub. sæpe tibi scripsi me etiamnum pacem nō uidere: et quod propius ea contentio, quàm fieri necesse est, accedit, eo clarius id periculum apparet. Propositum hoc est, de quo qui rerum potiuntur, sunt dimicaturi: quod Cn. Pōpeius constituit non pati C. Cæsarem Consulem aliter fieri, nisi exercitū et prouincias tradiderit: Cæsari autem persuasum est, se saluum esse non posse, si ab exercitu recederet. fert illam tamen conditionem, ut ambo exercitus tradant. Sic illi amores, et inuidiosa coniunctio non ad occultam recedit obtreffationem, sed ad bellum erumpit: neque mearum rerum quid consilij capiam, reperio: neque dubito quin te quoque hæc deliberatio sit perturbatura. Nā mihi cum hominibus his et gra-

tia est et necessitudo: tamen tantum causam illam, non homines odi. Illud te nō arbitror fugere, QVIN homines in dissensione domestica debeant, quandiu ciuilitate sine armis certetur, honestiorem sequi partem: ubi ad bellum et castra uentum sit, firmiorem: et id melius statuere, quod tutius sit. In hac discordia uideo Cn. Pompeiū, senatum, quique res iudicant, secum habiturum: ad Cæsarem omnes qui cum timore aut mala spe uiuant, accessuros: exercitum conferendum non esse, omnino sat spatii sit ad considerandas utriusque copias, et ad eligendam partem. Propè oblitus sum quod maxime fuit scribendum. Scis Appium Cos. hinc ostēta facere? de signis et tabulis, de agri modo, de ære alieno acerrimè agere? Persuasum est ei, Censurā lomenum aut nitrium esse. Errare mihi uidetur. Nam sordes eluere uult: uenas sibi omnes et uiscera aperit. Curre per deos atque homines, et quamprimum hæc uisum ueni, legis Scantiniæ iudicium apud Drusum fieri: Appiū de tabulis et signis agere. crede mihi, est properandum. Curio noster sapienter id quod remisit de stipendio Pōpeiū, fecisse existimatur. Ad summam, quæris quid putem futurum? si alteruter eorum ad Parthicum bellum non eat, uideo magnas impendere discordias: quas ferrum et uis iudicabit. uterque et animo et copius est paratus. Si sine summo periculo fieri posset, magnam et iucundum tibi fortuna spectaculum parabit. Vale.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

ECQVANDO tu hominē meptiorē, quàm tuū Cn. Pōpeium uidisti, qui tantas turbas, qui tam nugax

esset, commoritur? eoque autem Cesare nostro acriorem in rebus gerendis, eodem in uictoria temperatiorē aut legisti, aut audisti? Quid est? nunc tibi nostri milites, qui durissimus et frigidissimus locus terrima hyeme bellum ambulando confecerunt, malis orbiculatis esse passim uidetur? Quid? iam, inquires, gloriose, modo si facis quam sollicitus sum: tum hanc meam gloriam quæ ad me nihil pertinet, derideas, quæ tibi exponere nisi coram non possum: idque celeriter fore spero: nam ne, cum expulisset ex Italia Pompeium, constituit ad urbem uocare: id quod iam existimo confectum: nisi maluit Pompeium Brundisii circumsedere. peream si minima causa est properandi isto mihi, quod te uidere et omnia intima conferre discipio. Habeo autem quam multum uereor, quod solet fieri, ne cum te uidero, omnia obliuiscar. Sed tamen quodnam ob scelus iter mihi necessariū retrō ad Alpes uersus incidit? adeo quod Intemelii in armis sunt, neque de magna causa. Bellienus uerba Demetrii, qui ibi cum praesidio erat, Domitium quendam nobilem illic Caesaris hospitem, a contraria factione natus acceptis comprehendit, et stragulauit. ciuitas ad arma iit. eō nunc cum quatuor cohortibus mihi per te uenire eundum est. usquequaque, inquis, se Domitii milites habent. Vellem quidem Venere prognatus tantum animi habuisset in uestro Domitio, quantum ipse carentus in hoc habuit. Ciceroni F. S. D. Vale.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

EXANIMATVS sum tuis literis: quibus te nihil nisi triste cogitare ostendisti: neque id quid esset perscripsisti: neque nō tamen quale esset, quod cogitares aper-

tu. has illico ad te literas scripsi. Per fortunas tuas Cicero, per liberos te oro et obsecro, nequid grauius de salute et incolumitate tua cōsulas: nā deos, hominesque, amicitiamque nostram testificor, me neque temere tibi praedixisse, neque temere monuisse, sed postquam Cesarem cōuenerim, sententiāque eius, qualis futura esset parua uictoria, cognouerim, te certiorē fecisse. Si existimas eandem rationem fore Cesari in dimittendis aduersariis, et conditionibus ferendis, erras. Nihil nisi atrox et saeuum cogitat, atque etiam loquitur: iratus Senatui exiit. his intercessionibus planē incitatus est. nō mehercule erit deprecationi locus. Quare si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuæ reliquæ tibi charæ sunt: si aliquid apud te nos, si uir optimus gener tuus ualet: eorum fortunas non debes uelle conurbare, ut eam causam in cuius uictoria salus nostra est, odisse aut relinquere cogamur: aut impiam cupiditatem contra salutem tuā habeamus. Denique illud cogita, quod offensæ fuerit, in ista cunctatione te prius subisse: nunc te contra uictorē facere, quem dubiis rebus ledere nolueris, et ad eos fugatos accedere, quos resistenteis sequi nolueris, summæ stultitiæ est. Vide, ne dum pudet te parum optimatē esse, parum diligenter quid optimum sit eligas. Quod si totum tibi persuadere non possum: saltem, dum, quid de Hispaniis agamus, scitur, expecta: quas tibi nuntio aduentu Caesaris fore nostras. quam istam spem habeant amici Hispaniis, nescio. Quod porro tuum consilium sit ad desperatos accedere, non mediūfidiū reperio. hoc quod tu non dicēdo mihi significasti, Caesar audierat: ac simul atque, aue, mihi dixit: statim quid de te audisset

exposuit. negavi me scire: sed tamen ab eo petii, ut ad te literas mitteret, quibus maxime ad remanendum commoveri posses. Me secum in Hispaniam ducit. Nam nisi ita faceret, ego prius quam ad urbem accederem, ubicunque esses, ad te percurrissem, et hoc à te praesentem contendissem, atque omni vi te retinuissem. Etiam atque etiam mihi Cicero cogita, ne te tuosque omnes funditus euertas: ne te sciens prudensque eo demittas, unde exitum uides nullum esse. Quod si te aut uocis optimatum commouent: aut nonnullorum hominum insolentiam et iactationem ferre non potes: eligas, censeo, aliquod oppidum uacuum à bello, dum haec decernitur, quae iam erunt confecta. Id si feceris: et ego te sapienter fecisse iudicabo, et Caesarem non offendes. Vale.

M. CELIVS M. CICERONI S. D.

ERGO me potius in Hispania fuisse tum, quam Formis, cum tu profectus es ad Pompeium? quod utrum aut non in ista parte Appius Claudius, aut non in hac C. Curio: cuius amicitia me paulatim in hac perditam causam imposuit. nam mihi sentio bonam mentem iracundia et amore ablatam. Tu tu porro, cum ad te proficiscens noctu Ariminum uenissem: diem mihi pacis mandata das ad Caesarem, et mirificum quem agis, amici officium neglexisti, neque mihi consulisti. Neque haec dico, quod diffidam huic causae: sed credam mihi, perire satius est, quam hos uidere. Quod si timor uestrae crudelitatis non esset, electi iam pridem hinc essemus. nam hic nunc praeter foeneratores paucos nec homo, nec ordo quisquam est, nisi Pompeianus. Eque dem iam effeci, ut maxime plebs, et qui antea nosset

fuit, populus, uester esset. Cur hoc, inquis? immo reliqua expecta. uos multos uincere coegero. irritam in me Catonem. Vos dormitis, nec haec adhuc mihi uide-mini intelligere, quae nos pateamus, et quae simus imbecilli. atque hoc nullius praemii spe faciam, sed quod apud me plurimum solet ualere, doloris atque indignitatis causa. Quid istuc facitis? praelium expectatis, quod firmissimum est? uestras copias non noui: nostri ualde depugnare, et facile algere, et esurire consue-runt. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPI-
STOLARVM AD VARRO-
NEM, ET ALIOS LIBER IX.

M. T. CICERO M. TERENTIO
VARRONI S. D.

XIis literis, quas Attius à te missas mihi legi. quid ageres, et ubi esses, cognoui. Quando autem te in furi esse-mus, nihil sane ex eisdem literis potui suspicari. In spem tamen uenio, appropinquare tuum aduentum: qui mihi utinam solatio sit. et si tor, tantisque rebus urgemur, ut nullam alienationem quisquam non stultissimus sperare de-beat. sed tamen aut tu potes me, aut ego te fortasse aliqua re iuuare: scito enim me, postquam in Urbem uenerim, rediisse cum ueteribus amicis, id est, cum li-
Q. i.

bris nostris in gratia. et si non iccirco eorum usum dimiseram, quod iis succenserem, sed quod eorum me suppedebat: uidebar enim mihi, cum me in res turbulentissimas infidelissimis sociis demissem, præceptis illorum non satis partisse. Ignoscant mihi, et reuocant in consuetudinem pristinam: teque, quod in ea permaneris, sapientiore quam me dicunt fuisse. Quamobrem quando placatis his utor, uideor sperare debere, si te uiderim, et ea quæ premant, et ea quæ impendeant, me facile transiurum. Quamobrem siue in Tusculano, siue in Cumano ad te placebit, siue (quod minimè uelim) Romæ: dummodo simul simus, perficiam profectò, ut id utrique nostrum commodissimum esse uideatur. Vale.

CICERO VARRONI S. D.

CANINIUS idem tuus, et idem noster, cum ad me peruesperi uenisset, et se postridie mane ad te iturum esse dixisset: dixi ei me daturum aliquid mane, et ut peteret rogauit. Conscripsi epistolam nocturnam, nec ille ad me rediit. oblitum credidi. Attamen eam ipsam epistolam misissem per meos, nisi audissem ex eodem postridie te mane à Tusculano exiturum. At tibi repete paucis post diebus, cum minimè expectare, uenit ad me Caninius mane: proficisci ad te statim dixit. Et si erat talis illa epistola, præsertim tantis postulationem nolui, et eam ipsam Caninio dedi: sed cum eo, et homine docto, et amantiissimo tui, locutus ea sum, quæ pertulisse illum ad te existimo. Tibi autem idem consilio do, quod mihi metipsi, ut utemur oculis homi-

num, si linguis minus facile possumus: qui enim uictoria se efferunt, quasi uictos nos inueniunt: qui autem uictos esse nostros moleste ferunt, nos dolent uiuere. Quæres fortasse, cur cum hæc in urbe sint, non absim, quemadmodum tu. Tu enim ipse qui et me, et alios prudentia uincis, omnia credo uidisti: nihil omnino te sefellit. Quis est tam Lynceus, qui in tantis tenebris nihil offendat, nusquam incurrat? ac mihi quid iam pridem uenit in mentem, bellum esse aliquò exire, ut ea quæ agebantur hic, quæque dicebantur, nec uiderem, nec audirem. sed calumniabar ipse: putabam qui obuiam mihi uenisset, ut cuique commodum esset, suspicaturum, aut dicturum etiã, si non suspicaretur. Hic autem metuit, et ea re fugit: aut aliquid cogitat, et habet nam paratam. Denique leuissimè qui suspicaretur, et qui fortasse me nouisset optimè, putaret me iccirco discedere, quòd quosdam homines oculi mei ferre non posset. Hæc ego suspicans, adhuc Romæ maneo: et tamen ueniendo tuæ consuetudo diuturna callum iam obdixit stomacho meo. Habes rationem mei consilij. tibi igitur hæc. Censeo latendum tantisper ibidem, dum deferuecat hæc gratulatio, et simul dum audiamus quemadmodum negotium confectum sit: confectum enim esse existimo. Magni autem intererit, qui fuerit uictoris animus, qui exitus rerum. Quæquam quò me coniectura ducat, habeo: sed expecto tamen. Te uerò nolo, nisi ipse rumor iam rancus erit factus, ad Baias uenire: erit enim nobis honestius etiã, cum hinc discesserimus, uideri uenisse in illa loca ploratum potius quam natatum. Sed hæc tu melius: modò stet nobis illud, una uiuere in studiis nostris, à quibus antea de-

lestationem modò petebamus, nunc uerò etiā salutem non deesse, si quis adhibere uolet non modò ut architectos, uerū etiam ut fabros ad edificandam Rempublicam. potius libenter accurrere: sin nemo uietur opera, tamen et scribere, et legere moritas: et si minus in atriis, atque in foro, at in liuis et libris ut doctissimi ueteres fecerunt, nauare Reipublicam. et de moribus, ac legibus querere. Mihi hæc uidentur. tu quid sis acturus, et quid tibi placeat, pergratum erit si ad me scripseris. Vale.

CICERO VARRONI S. D.

ET SI quid scriberem non habebam: tamen amico ad te eunti non potui nihil dare. Quid ergo possum scribā? quod uelle te puto, citò me ad te esse uenturū. et si inde quaeso, satisne rectum sit nos hoc tanto incendio ciuitatis in istis locis esse. Dabimus sermonem iis, qui nesciunt, nobis, quocunque in loco simus, eundem cultum, eundē uictum esse. Quid refert? tamen in sermonem incidemus. ualde id, credo, laborandum est, ne cum omnes in omni genere, et scelerum et flagitiorum uolūtetur, nostra nobiscum, aut inter nos cassata uituperetur. Ego uerò neglecta barbarorum insidia ne persequar: quanuis enim hæc sint misera, quæ sunt miserrima, tamen artes nostræ nescio quo modo nunc uberiores fructus ferre uidentur, quàm olim ferebamus: siue quia nulla nūc in re alia acquiescimus: siue quid grauitas morbi facit, ut medicinæ egamus, eaque nūc appareat, cuius uim non sentiebamus cum ualebamus. Sed quid ego hæc ad te, cuius domi nascuntur, γαῦν' εἰς Ἀθήνας nihil salicet, nisi ut rescribens ali-

quid, me expectares. Sic igitur facies. Vale.

CICERO VARRONI S. D.

Περὶ δὲ τῆς μετὰ τοῦ Διοδώρου κτίσεως. quapropter si uenturus es, scito necesse esse te uenire. sin autem non es, ὅτι ἀδυνάτων est te uenire. Nunc uide, utra te κτίσις magis delectet, Χρυσανθία ne, an hæc quam noster Diodorus non concoquebat. Sed de his etiam rebus, otiosi cum erimus, loquemur. Hoc etiam est ὅτι Χρυσανθίων δυνάτων. De Costio mihi gratum est: nam id etiam Attico mandaram. Tu si minus ad nos, nos accurremus ad te. si hortum in bibliotheca habes, nihil deerit. Vale.

CICERO VARRONI S. D.

MIHI uerò ad Non. bene maturū uidetur fore, neque solum propter Rempublicam. sed etiam propter anni tempus. Quare diem istum probo. itaque eundem ipse sequar. Consilij nostri ne si eos quidem, qui id secuti non sunt, non pœniteret, nobis pœnitendum putarem: secuti enim sumus non spem, sed officium: reliquimus autem non officium, sed desperationem: ita uerecundiores fuimus, quàm qui se domo non commouerunt: saniores, quàm qui amissis opibus domum non reuertuntur. Sed nihil minus fero, quàm seueritatem otiosorum: et quoquo modo res se habet, magis illos uereor qui in bello occiderunt, quàm hos uiro, quibus non satî facimus quia uiuimus. Mihi si spatium fuerit in Tusculanum ante Non. ueniendi, istuc te uidebo: sin minus, persequar in Cumanum, et ante te certiorē faciam, ut lanatio parata sit. Vale.

CICERO VARRONI S. D.

CANINIUS noster me tuis uerbis admonuit ut scriberē ad te, siquid esset quod putarem te scire oportere. Est igitur aduentus in expectatione: neque tu id ignoras. sed tamen cum ille scripsisset, ut opinor, se in Alsienſe uenturum, scripserunt ad eum sui, ne id faceret: multos ei molestos fore, ipsūque multis: in Pontinum uideri commodius eum exire posse. Id ego non intelligebam quid interesset. sed tamen Hircius mihi dixit, & se ad eum, & Balbium, & Oppium scripsisse ut ita faceret, homines (ut cognoui) amantes tui. Hoc ego ideo nosse te uolui, ut scires, hospitium tibi ubi parares, uel potius ubi utrique: quid enim ille facturus, incertum est: & simul ostentauit, me istis esse familiarē, & consiliis eorum interesse. Quod ego cur nolum nihil uideo. NON enim est idem, ferre, siquid ferendum est: & probare, siquid probandum non est. Etsi quid non probem quidem, nescio, præter initia rerum: nam hæc in uoluntate fuerunt. uidi enim (nam ta aberas) nostros amicos cupere bellum, hunc autem non tam cupere, quam non timere. Ergo hæc consilia fuerunt, reliqua necessaria, uincere autem aut hos, aut illos, necesse est. Scio te semper mecum in luctu fuisse, cum uideremus, quam illud ingens malum alterutrus exercitus ex duam interitu: tum uero, extremum malorum omnium esse ciuilem belli uictoriam: quam quidem ego etiam illorum timebam, ad quos ueneramus: crudeliter enim otiosis minabantur: eratque tuis & tua uisus uoluntas, & mea oratio. Nunc uero si essent nostri potiti, ualde intemperantes fuissent:

erant enim nobis perirati, quasi quicquam de nostra salute decreuissemus, quod non idē illis consuissemus: aut quasi utilis Reip. fuerit, eos etiam ad belharum auxilium confugere, quam uel mori, uel cum spe si non optima, at aliqua tamen uiuere. At in perturbata Rep. uiuimus. quis negat? sed hæc uiderint ij, qui nulla sibi subsidia ad omneis uitæ status parauerunt: huc enim ut uenirem, superior longius, quam uolui, fluxit oratio. cum enim te semper magnam hominem duxi, tum quod his tempestatibus es propē solus in portu, fructusque doctrinæ percipis eos qui maximi sunt, ut ea consideres, eaque tractes, quorum & usus, & delectatio est omnibus istorum & actis, & uoluptatibus anteponenda. Equidem hos tuos Tusculanenses dies instar esse uitæ puto: libenterque omnibus omneis opes concesserim, ut mihi liceat ui nulla interpellante, isto modo uiuere. Quod nos quoque imitamur, ut possimus, & in nostris studiis libentissime conqueſcimus: QVIS enim hoc non dederit nobis, ut cum opera nostra patria siue non possit uti, siue nolit, ad eā uitam reuertamur, quam multi docti homines, fortasse nō reſcit, sed tamen multi, etiam Reip. præponendam putauerunt? Quæ igitur studia magnorum hominū sententia uacationem habent etiam publici muneris, iis concedente Rep. cur non abutamur? sed plus facio, quam Caninius mandauit: is enim, siquid ego scirem, rogauit, quod tu nescires: ego tibi ea narro quæ tu melius ſcis, quam ipse qui narro. Faciam ergo illud quod rogatus sum, ut eorum quæ temporis huius sint, quæ tua mittere audiero, nequid ignores. Vale.

Q. iij.

CICERO VARRONI S. D.

COENABAM apud Sciū, cum utrique nostrum redditæ sunt à te literæ. mihi uerò iam maturum uidetur. Nam quod antea te calumniatus sum, indicabo malitiam meam. uolebam propè alicubi esse, si quid bonæ salutis tui dō exoptaui. Nunc quando confecta sunt omnia, dubitandum nō est quin equus uelis. nam ut audiui de Lucio Cæsare filio, mecum ipse,

” Quid hic mihi faciet patris? Itaque non desino apud istos, qui nūc dominantur, coenitare. Quid faciās tēpori seruendū est. sed ridicula missa, præsertim cum sit nihil quod rideamus. Africa terribili eremit horrida terra tumultu. Itaque nullū est dō dō, uelior, quod non uerear. Sed quod quæris, quando, quā, quō: nihil adhuc scimus, istuc ipsum de Baiis: nonnulli dubitant, an per Sardiniam ueniat: illud enim adhuc prædiū suum non inspexit, nec ullum habet deterius, sed tamen non contemnit. Ego omnino magis arbitror per Siciliam, ueliam scimus: adueniat enim Dolabella. eum puto magistrum fore. *πολλοὶ μάδινται κερταρεὶς διδοῦναι.* Sed tamen si sciam quid tu constitueris, meum consilium accommodabo potissimum ad tuum: quare expecto tuas literas. Vale.

CICERO VARRONI S. D.

ET SI munus flagitare, quāuis quis ostēderit, ne populus quidē solet, nisi concitatus: tamen ego expectatione promissi tui moueor, ut admoneam te, non ut flagitem. Nisi autem ad te quatuor admonitores non minus uerecundos: nosti enim profecto os eius adolescen-

tioris Academia. Ex ea igitur media excitatos misi: qui metua ne te fortē flagitent: ego autem mandauī, ut rogarent. Expectabā omnino iandiu, meque sustinebam ne ad te prius ipse quid scriberem, quā aliquid accipissem, ut possem te remunerari quāsi nullimo munere. Sed cum tu tardius faceres, id est, ut ego interpretor, diligentius: teneri non potui quin coniunctionem studiorum, amorisq; nostri quo possem literarum genere declararem. Feci igitur sermonem inter nos habitum in Cumano, cum esset unā Pomponius. tibi dedi partēis Antiochianas, quas à te probari intellexisse mihi uidebatur: mihi sumpsit Philonis. puto fore, ut cum legeris, mirere id nos locutos esse inter nos, quod nunquam locuti sumus: sed nosti morē dialogorum. posthac autem mi Varro quamplurima, si uidebitur, et de nobis, et inter nos: serō fortasse: sed superiorum temporum fortuna, Res. causam sustineat. Hæc ipsi præstare debemus. Atque utinam quietis temporibus, atque aliquo si non bono, at saltem certo statu ciuitatis hæc inter nos studia exercere possemus. quāquam tum quidem uel aliæ quæpiam rationes honestas nobis et curas, et actiones darent. Nunc autem quid est, sine his cur uiuere uelimus? mihi uerò cum his ipsis uix, his autem detractis ne uix quidem. sed hæc corā, et sæpius. Migrationem et emptionem feliciter euenire uolo, tuūque in ea re consilium probo. Cura ut ualeas.

DOLABELLA CICERONI S. D.

SI uales, gaudeo: et ipse ualeo, et Tullia nostra recte ualeat. Terētia minus bellè habuit: sed certū scio iā conualuisse eā. Præterea rectissime sunt apud te omnia.

Et si nullo tempore in suspicionem tibi debui uenire, partium causa potius, quam tua tibi suadere, ut te cum Cæsare, nobis cumque coniungeres, aut certe in obuium referres: præcipue nunc iam inclinata uictoria, ne possum quidem in ullam aliam incidere opinionem, nisi in eam, in qua scilicet tua de re tibi suadere uidear, quod pie tacere non possum. Tu autem mi Cicero sic hæc accipies, ut siue probabuntur tibi, siue non probabuntur, ab optimo certe animo, ac deditissimo tibi et cogitata, et scripta esse iudices. Animaduertis Cn. Pompei nec nominis sui, nec rerum gestarum gloria, nec etiam Regum, aut nationum clientelis, quas ostentare crederi solebat esse tutum: et hoc etiam, quod infimo cuique contigit, illi non posse contingere, ut honeste effugere possit, pulso Italia, amissis Hispaniis, capto exercitu ueterano, circumuallato nunc denique: quod nescio an ulli unquam nostro acciderit imperatori. Quamobrem quid aut ille sperare possit, aut tu, animum aduerte pro tua prudentia: sic enim facillime quod tibi utilissimum erit, consilij capies. Illud autem a te peto, ut si iam ille eustauerit hoc periculum, et se abdiderit in classem, tu tuis rebus consulas, et aliquando tibi potius, quam cuius, sis amicus. Satis factum est iam a te uel officio, uel familiaritati: satis factum etiam partibus, et ci Reip. quam tu probabas. Reliquum est, ubi nunc est Resp. ibi simus potius, quam, dum illam ueterem sequimur, simus in nulla. Quare uelim mi iucundissime Cicero, si forte Pompeius pulsus his quoque locis, rursus alias regiones petere cogatur, ut tu te uel Athenas, uel in quamuis quietam recipias ciuitatem. quod si eris factururus, uelim mihi scribas: ut ego, si ullo modo pot-

ro, ad te aduolem. quæcunque de tua dignitate ab imperatore erunt impetranda, qua est humanitate Cæsaris, facillimum erit ab eo tibi ipsi impetrare: et meas tamen preces apud eum non minimum authoritatis habitaras puto. erit tuæ quoque fidei et humanitatis, curare ut is tabellarius, quem ad te misi, reuerti possit ad me, et a te mihi literas referat. Vale.

CICERO P. DOLABELLAE S. D.

NON sum ausus Saluio nostro nihil ad te literarum dare: nec mehercule habebam quid scriberem, nisi te a me mirabiliter amari: de quo, etiam nihil scribente me, te non dubitare certo scio. omnino mihi magis litteræ sunt expectandæ a te, quam a me tibi: nihil enim Romæ geritur, quod te putem scire curare: nisi forte scire uis, me inter Niciam nostrum et vidium iudicem esse, profert alter (ut opinor) duobus uersiculis expensum Niciæ: alter Aristarchus hos ὁ βέλτερος. Ego tanquam criticus antiquus iudicaturus sum, utrum sine τῷ μίμνῳ, an παρὰ μὲν βέλτερος. Puto te nunc dicere, Oblitusne es igitur fungorum illorum, quos apud Niciam? et ingentium culinarum cum Sophia Septimæ? quid ergo? tu adeo mihi excussam seueritatem neterem putas, ut ne in foro quidem reliquæ pristinae frontis appareant? sed tamen suauissimum συμβόλιον nostrum præstabo integellum: nec committam, ut, si ego eum condemnaro, tu restituas, ne habeat Planicius Bursæ, apud quem literas discat. Sed quid ago? cum mihi sit incertum, tranquillone sis animo, an, ut in bello, in aliqua maiusculâ cura, negotiione uersere, labor longius. Cum igitur mihi erit exploratum te liben-

ter esse risurum, scribam ad te pluribus. te tamen hoc scire uolo, uehementer populum sollicitum fuisse de Rosylle morte antè, quàm certum scierit. nunc quære desierunt, quomodo perierit. satis putant se scire quod sciunt. Ego cæteroquæ animo æquo fero: unum ueror, ne hasta Cæsaris refrixerit. Vale.

CICERO DOLABELLAE SVO S. D.

VEL meo ipsius interitu mallè literas meas desiderares, quàm eo casu, quo sum grauissimè afflictus: què ferrem certè moderatius, si te haberem: nam et oratio tua prudens, et amor erga me singularis multum leuaret, sed quoniàm breui tempore, ut opinio nostra est, te sum usus: ita me affectum offendes, ut multum à te possim iuari: non quo ita sim fractus, ut aut hominem me esse oblitus sim, aut fortunæ succumbendum putem: sed tamè hilaritas illa nostra, et suauitas, quæ te præter cæteros delectabat, erepta mihi omnis est. firmitatem tamen, et cōstantiam, si modo fuit aliquando in nobis, eandè cognosces quam reliquisti. Quod scribis, prælia te mea causa sustinere: non tam id laboro, ut, si qui mihi obrectent, à te refutentur: quàm intelligi cupio, quod certè intelligitur, me à te amari: quod ut facias, te etiam atque etiam rogo: ignoscasque breuitati mearum literarum: nam et celeriter unà futuror nos arbitror: et nondum satis confirmatus sum ad scribendum. Vale.

CICERO DOLABELLAE S. D.

GRATVLOR Baiis nostris: siquidè, ut scribis, salubres repète factæ sunt. nisi fortè te amāt, et tibi assen-

tantur, et tandiu, dum tu ades, sunt obliti sui. quod quidem si ita est, minimè miror, cælum etiam, et terras uim suam, si tibi ita conueniat, dimittere. Oratunculam pro Deiotaro, quam requirebas, habebam meam, quod non putaram. Itaque eā tibi misi. uelim sic legas, ut causam tenuem et inopem, nec scriptione magnopere dignam. Sed ego hospiti ueteri, et amico munusculum mittere uolui leuidentè crasso filo, cuiusmodi ipsius solent esse munera. Tu uelim animo sapienti, forti quæ sis, ut tua moderatio, et grauitas, aliorum infamet iniuriam. Vale.

CICERO DOLABELLAE S. D.

C. SVBERIMVS Calenus et meus est familiaris, et Leptæ nostri familiarissimi perneccarius. Is cum uitandi belli causa profectus esset in Hispaniā cū M. Varrone ante bellum, ut in ea prouincia esset, in qua nemo nostrum post Afranium superatum, bellum ullum fore putarat: incidit in ea ipsa mala, quæ summo studio uitauerat: oppressus est enim bello repentino. quod bellū commotum à Scapula, ita postea confirmatum est à Pōpeio, ut nulla ratione se ab illa miseria eripere posset. Eadè causa ferè est M. Planii hæredis, qui est item Calenus, Leptæ nostri familiarissimus. Hosce igitur ambos sic tibi cōmendo, ut maiore cura, studio, solitudine animi commendare non possim. uolo ipsorum causa: meque in eo uehementer et amicitia mouet, et humanitas. Lepta uerò cum ita laboret, ut eius fortunæ uideantur in discrimen uenire: non possum ego non aut proximè atque ille, aut etiam æquè laborare. Quapropter et si sæpe expertus sum, quan-

tum me amares: tamē sic uelim tibi persuadeas, id me in hac re maximē indicaturum. Peto igitur a te, uel si pateris, oro, ut homines miseros, et fortuna, quam uitare nemo potest, magis, quam culpa calamitosos, conserues incolumeis: uel si per te, me hoc muneris cum ipsis amicis hominibus, tum municipio Caleno, quicum mihi magna necessitudo est: tum Leptæ, quæ omnibus antepono, dare. quod dicturus sum, puto equidē non ualde ad rem pertinere, sed tamē nihil obest dicere. Res familiaris alteri eorū ualde exigua est, alteri uix equifris. Quapropter quādo hīs Cæsar uitā sua liberalitate concessit, nec est quod iis præterea magnopere possit adimi: reditum, si me tantum amas, quantum carum amas, hominibus confice. in quo nihil est, præter uiam longam: quam iccirco non fugiunt, ut et uiuant cum suis, et moriantur domi. quod ut enitare, contendāque, uel potius ut perficias (posse enim te, mihi persuasi) uehementer te etiam atque etiam rogo. Vale.

CICERO DOLABELLÆ COS. S. D.

ET SI contentus eram mi Dolabella tua gloria, satisque ex ea magnam lætitiā, uoluptatēque capiebam: tamen non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio, quod uulgo, hominum opinio socium me ascribat tuis laudibus. neminem conueni (conuenio autem quotidie plurimos: sunt enim permulti optimi uiri, quæ ualetudinis causa in hæc loca cōueniant, præterea ex municipiis frequentes necessarij mei) quin omnes, cum te summis laudibus ad cælum extulerunt, mihi tantummodō maximas gratias agant: negant enim se dubitare, quin tu meis præceptis et consiliis obtemperam,

præstantissimum te ciuem, et singularem cōsulē præbeas. Quibus ego quanquam uerissimē possum respondere, te, quæ facias, tuo iudicio, et tua sponte facere, nec cuiusquam egere cōsilio: tamen neque planē assentior, ne immuniā laudem tuam, si omnis a meis consiliis profecta uideatur: neque ualde nego. Sum enim audior etiam, quā satus est, gloriæ. Est tamen non alienum a dignitate tua, quod ipsi Agamemnoni Regum Regi fuit honestum, habere aliquē in consiliis capiundis Nestorem: mihi uerō gloriosum, te iuuenem Consulē florere laudibus quasi alumnū disciplinæ meæ. L. quidē Cæsar, cum ad eum ægrotum Neapolim uenisset, quanquā erat oppressus totius corporis doloribus, tamen antē, quā me planē salutauit, O mi Cicerone, inquit, gratulor tibi, cum tantum uales apud Dolabellam, quantum si ego apud sororis filium ualere, iam salui esse possemus. Dolabellæ uerō tuo et gratulor, et gratias ago: quem quidem post te Consulē solum possumus uerē Consulē dicere. Deinde multa de facto, ac de re gesta: tum nihil magnificentius, nihil præclarius actum unquam, nihil Reip. salutarius. atque hæc una uox omnium est. A te autem peto, ut me hanc quæ si falsam hereditatem alienæ gloriæ sinas cernere, meque aliqua ex parte in societatem tuarum laudū uenire patiāre. quanquā mi Dolabella (hæc enim iocatus sum) libētius omnis meas, si modò sunt aliquæ meæ laudes, ad te transfuderim, quā aliquam partem exhauferim ex tuis. nam cum te semper tantum dilexerim, quantū tu intelligere potuisti: tum his tuis factis sic incensus sum, ut nihil unquam in amore fuisse ardentius. Nihil est enim (mihi crede) uirtute for-

mosius, nihil pulchrius, nihil amabilius. Semper am-
m (ut sis) M. Brutum propter eius summum ingenium,
suavissimos mores, singularem probitatem atque con-
stantiam: tamen idibus Mart. tantum accessit ad amorem,
ut mirarer locum fuisse augendi in eo, quod mihi iam
pridem cumulatam esse uidebatur. quis erat, qui puta-
ret ad eum amorem, quem erga te habebam, posse ali-
quid accedere tantum accessit, ut mihi nunc denique
mare uidear, antea dilexisse. Quare quid est quod ego
te horter ut dignitati et glorie seruias? proponam ti-
bi claros uiros, quod facere solent qui hortantur: nemi-
nem habeo clariorem, quam te ipsum. te inuicere opor-
tet: tecum ipse certes. Nec licet quidem tibi iam tantis
rebus gestis non tui similem esse. quod cum ita sit, huius-
modi non est necessaria, gratulatione magis utendum
est: contigit enim tibi, quod haud scio an nemini, ut
summa seueritas animaduersionis non modo non in-
uidiosa, sed etiam popularis esset, et cum bonus omni-
bus, tum infimo cuique gratissima. Hoc si tibi fortuna
quadam contigisset, gratularer felicitati tuae: sed con-
git magnitudine tum animi, tum etiam ingeni atque
consilij. legi enim concionem tuam: nihil illa sapientius
ita pederetum et gradatim tum accessus a te ad cau-
sam facti, tum recessus: ut res ipsa maturitatem tibi
animaduertendi omnium concessu daret. Libera si igitur
et urbem periculo, et ciuitatem metu: neque solum ad
tempus maximam utilitatem attulisti, sed etiam ad ex-
emplum. quo facto intelligere debes in te repositam es-
se Rempublicam. tibi que non modo tuendos, sed etiam ornandos
esse illos uiros, a quibus initium libertatis profectum
est. Sed his de rebus coram pluribus propediem, ut

spero. Tu quando Rempublicam nosque conseruas, fac ut di-
ligentissime te ipsum mihi Dolabella custodias. Vale.

CICERO PAPIRIO PAETO S. D.

DVABVS tuis epistolis respondebo: uni, quam tri-
duo ante acceperam a Zetho: alteri, quam attulerat Phi-
leros tabellarius. Ex prioribus tuis literis intellexi per-
gratam tibi esse curam meam ualeitudinis tuae: quam
tibi perspectam esse gaudeo: sed, mihi crede, non per-
uide, ut est re ipsa, ex literis perspicere potuisti. nam cum
a satis multis (non enim possum aliter dicere) et colli-
me uideam, et dilige, nemo est illorum omnium mihi
te iucundior. nam quod me amas, quod id etiam iam-
pridem, et constanter facis, est id quidem magnum, at-
que haud scio an maximum, sed tibi commune cum mul-
tis: quod tu ipse tam amandus es, tamque dulcis, tamque in
omni genere iucundus, id est proprie tuum. Accedunt
non Attici, sed saliores quam illi Atticorum, Romani
ueteres, atque urbani sales. Ego autem (existimes li-
cet quod lubet) mirifice capior facilius, maxime nostratibus,
praesertim cum eas uideam primum oblitus La-
tio tum, cum in urbem nostram est infusa peregrini-
tas: nunc uero etiam brachatis et trasalpinis natio-
nibus, ut nullum ueteris leporis uestigium appareat.
Itaque te cum uideo, omneis mihi Granios, omneis
Lualios, uere ut dicam, Crassos quoque, et Laelios ui-
dere uideor. Moriar, si praeter te quenquam reliquum
habeo, in quo possim imaginem antiquae et uernaculae
familiaritatis agnoscere. Ad hos lepores cum amor er-
ga me tantus accedat, miraris me tanta perturbatione
ualeitudinis tuae tam grauius exanimatum fuisse?

Quod autem altera epistola purgas te non dissuas-
rem mihi emptionis Neapolitanæ fuisse, sed auctorem
commorationis urbanæ: neque ego aliter accipi: intel-
xi tamen idem, quod his intelligo literis, non existima-
se te, mihi licere id quod ego arbitrabar, res has non
minimo quidē, sed magnam partem relinquere. Catu-
lum mihi narras, et illa tempora: quid simile? ne mi-
hi quidem ipsi tunc placebat diutius abesse ab Reip. a-
studia. sedebamus enim in puppi, clauumque teneba-
mus: nunc autē uix est in sentina locus. An minus mal-
ta S. C. futura putas: si ego sim Neapoli? Romæ cum
sum, et urgo forum, S. C. scribuntur apud amatorem
tuum, familiarem meum. Et quidem, cum in mentem
uenit, ponor ad scribendum: et antē audio S. C. in Ar-
meniam et Syriam esse perlatum, quod in meam sen-
tentia factum esse dicatur, quam omnino mentionem
ullam de ea re esse factam. Atque hoc nolim meiorari
putes. nam mihi scito iam à Regibus ultimis allatum
esse literas, quibus mihi gratias agunt, quod se mea sen-
tentia Reges appellauerim: quos ego non modo Reges
appellatos, sed omnino natos nesciebam. Quid ergo est
tamen quandiu hic erit noster hic præfectus moribus,
parebo auctoritati tuæ: cum uerò aberit, ad fungos me-
tuos conferam. Domum si habebo: in denos dies, singu-
los sumptuariæ legis conferam: sin minus inueni-
quod placeat, decreui habitare apud te. Scio enim me
nihil gratius tibi facere posse. Domum Sullanam de-
sperabam iam, ut tibi proxime scripsi: sed tamen non
abieci. Tu uelim, ut scribis, cum fabris eam perspicias.
si enim nihil est in parietibus, aut in tecto mihi, cæ-
ra mihi probabuntur. Vale.

M. CICERO PAPIRIO PAETO S. D.

DELECTAVERUNT me literæ tuæ, in qui-
bus primum amavi amorē tuum, qui te ad scribendū
matauit, uerentē ne Silius suo nuntio aliquid mihi so-
licitudinis attulisset: de quo et tu mihi antea scripse-
ras, his quidem eodem exemplo, facile ut intelligerem
te esse commotum: et ego tibi accuratē rescripseram,
ut quoquomodo in tali re, atque tempore aut liberare
te ista cura, aut certē lenarem. Sed quando proximis
quoque literis ostendis, quantæ curæ tibi sit ea res: sic
mihi petere habeto, quicquid arte fieri potuerit (non enim
iam satis est consilio pugnare: artificium quoddā ex-
cogitandum est) sed tamen quicquid elaborari, aut ef-
ficari potuerit ad istorum beneuolentiam conciliandam
et colligendam, summo studio me consecutum esse: nec
frustrā, ut arbitror. sic enim color, sic obseruor ab om-
nibus iis qui à Cæsare diliguntur, ut ab eis me amari
putem. Nam (et si NON facile diiudicatur amor ue-
rus et fictus, nisi aliquod incidat eiusmodi tempus,
ut quasi aurum igne, sic beneuolentia fidelis periculo
aliquo perspicui possit) cætera sunt signa communia:
sed ego uno istorū argumento, quamobrem me ex ani-
mo, merēque arbitrer diligere, quod et nostra fortuna ea
est, et illorum, ut simulandi causa non sit. De illo au-
tem, quem penes est omnis potestas, nihil uideo quod
timeam, nisi quod omnia sunt incerta, cū à iure disces-
sum est: nec præstari quicquam potest, quale futurum
sit, quod positum est in alterius uoluntate, ne dicam li-
bidine. Sed tamē eius ipsius nulla re à me offensus est
animus. est enim adhibita in ea re ipsa summa à nobis
R. ij.

moderatio. ut enim olim arbitrabar esse meum, libere loqui, cuius opera esset in ciuitate libertas: sic et nunc amissa, nihil loqui quod offendat aut illius, aut eorum, qui ab illo diliguntur, uoluntatem. Effugere autem si uelim nonnullorum acutè, aut facere dictorum offensionem, fama ingenii mihi est abiicienda, quod si possem, non recusarem. Sed tamen ipse Cæsar habet peracre iudicium: et ut Seruius frater tuus, quem literatissimum fuisse iudico, facile diceret, hic uersus Plauti non est, hic est, quod tritas haberet aureas notandis generibus poetarum, et consuetudine legendi: sic audio Cæsarem, cum uolumina iam confectis, et per se, si quid afferatur ad eum promeo, quod meum non sit, reicere solere. quod eo magis facit, quia uiuunt mecum fere quotidie illius familiares. Incidunt autem in sermone uario multa, que fortasse illis, cum dixi, nec illiterata, nec insulsa esse uideantur. Hæc ad illum cum reliquis actis perferuntur: ita enim ipse mandauit, sic fit ut si quid præterea de me audiat, non audiendum putet. Quamobrem Oenomaio tuo nihil utor: etsi posuisti ioco uersus Actii nos: sed quæ est inuidia? aut quid nunc mihi inuidere potest? Verum fac esse omnia: sic iudeo philosophis placuisse, iis qui mihi soli uidentur uim uirtutis tenere. Nihil esse sapientis præstare, nisi culpam, qua uideor mihi dupliciter carere, et quod ea senserim, que rectissima fuerunt: et quod, cum uidere præsidij non satis esse ad ea obtinenda, uiribus certandum cum ualentioribus non putarim. Ergo in officio boni ciuis certe non sum reprehendendus. Reliquum est nequid scilicet, nequid temere dicam, faciamue contra potentes, id

quoque puto esse sapientis. Cætera uero, quid quisque me dixisse dicat, aut quomodo ille accipiat, aut qua fide mecum uiuant, qui me assidue colunt et obseruant, præstare non possum. Ita fit ut et superiorum consiliorum conscientia, et præsentis temporis moderatione me consoler: et illam Actii similitudinem non modo iam ad inuidiam, sed ad fortunam transferam: quam existimo leuem et imbecillam ab animo firmo, et graui tanquam fluctum à saxo, frangi oportere. Etenim cum plena sint monumenta Græcorum, quemadmodum sapientissimi uiri regna tulerint uel Athenis, uel Syracusis, cum seruientibus suis ciuitatibus fuerint ipsi quodammodo liberi: ego me non putem tueri meum statum sic posse, ut neque offendam animum cuiusquam, nec frangam dignitatem meam? Nunc uenio ad iocationes tuas, quando tu secundum Oenomaum Actii, non, ut olim solebat, Attellanum, sed, ut nunc fit, Mimum introduxisti. quem tu mihi popilium, quem denarium narras? quam tyrotarichi patinam? scilicet mea ista ferebantur antea: nunc mutata res est. Hirium ego et Dolabellam dicendi discipulos habeo, cenandi magistros: puto enim te audisse (si forte ad uos omnia perferuntur) illos apud me declamitare, me apud illos cenitare. Tu autem quod mihi bonam capiam eiures, nihil est: tum enim cum rem augbas, quaestunculus te faciebam attentiores: nunc cum tam æquo animo bona perdas, non eo sis consilio, ut cum me hospitio recipias, æstimationem te aliquam putes accipere. Etiam hæc leuior est plaga ab amico, quam à debitore. Nec tamen eas cenas quaero, ut magnæ reliquæ fiat, quod erit, magnificum sit, et lautum. Menni-

ni te mihi Phameæ cenam narrare: temperius fac:
cætera eodem modo. Quod si perseveras me ad matru-
tine cenam vocare, feram id quoque. uolo enim uide-
re animum, qui mihi audeat ista quæ scribis, appone-
re, aut etiam polypum Miniani Iouis similem. Crede
mihi, non audebis. ante meum aduentum fama ad te
de mea noua laetitia ueniet: eâ extimesces. Neque est,
quod in promulside spei ponas aliquid: quam totam su-
stuli. solebam enim antea delectari oleis et lucanicis
tuis. Sed quid hæc loquimur? liceat modo isto uenire.
Tu uero (uolo enim abstergere animi tui metum) ad ty-
rotarichum antiquum redi. Ego tibi unum sumptum
afferam, quod balneum calfacias oportebit: cætera
more nostro, superiora illa lusimus. De ulla Seli-
ciana et curasti diligenter, et scripsisti facetissime. Ita-
que puto me prætermisurum: salus enim satis est, san-
nionum parum. Vale.

M. CICERO PAPIRIO PAETO S. D.

NON TV homo ridiculus es, qui, cum Balbus no-
ster apud te fuerit, ex me quæras quid de istis muni-
cipiis, et agris futurum putem? quasi aut ego que-
quam sciam, quod iste nesciat: aut siquid aliquando
scio, non ex isto soleam scire. Immo uero, si me amas,
tu fac ut sciam quid de nobis futurum sit. habuisti e-
nim in tua potestate, ex quo uel ex sobrio, uel ætate ex
ebrio scire posses. Sed ego ista mihi Paete non quero: pri-
mum quia de lucro propè iam quadriennium uiui-
mus: si aut hoc lucrum est, aut hæc uita, superstitum
Reip. uiuere: deinde quod scire quoque mihi uidetur
quid futurum sit. fiet enim quodcumque uolent qui na-

lebunt: ualebunt autem semper arma. Nobis igitur sa-
tis esse debet, quicquid conceditur. hoc si quis pati non
potuit, mori debuit. Veientem quidem agrum, et Ca-
pennatem metiuntur: hic non longè abest à Tuscula-
no. Nihil tamen timeo: fruor dum licet: opto ut sem-
per liceat, si id minus contigerit: tamen quando ego ui-
fortis, idemque philosophus uiuere pulcherrimum du-
xi, non possum eum non diligere, cuius beneficio id con-
secutus sum. qui si cupiat esse Remp. qualem fortasse
et ille uult, et omnes optare debemus: quid faciat ta-
men, non habet: ita se cum multis colligauit. Sed longius
progredior: scribo enim ad te. Hoc tamen scito, non
modo me, qui consiliis non intersum, sed ne ipsum qui-
dem principem scire quid futurum sit. Nos enim illi
seruimus, ipse temporibus. ita nec ille quid tempora
postulatura sint: nec nos quid ille cogitet, scire possu-
mus. Hæc tibi antea non rescripsi, non quo cessator es-
se solem, præsertim in literis: sed cum explorati ni-
hil haberem, nec tibi solitudinem ex dubitatione mea,
nec spem ex affirmatione afferre uolui. Illud tamen a-
scribam, quod est uerissimum, me his temporibus ad-
huc de isto periculo nihil audisse. Tu tamen pro tua sa-
pientia debebis optare optima, cogitare difficillima, fer-
re quæcumque erunt. Vale.

CICERO S. D. PAPIRIO PAETO.

CVM ESSEM otiosus in Tusculano, propterea quod
discipulos obuiam miseram, ut iidem me quam maxi-
mè conciliarent familiari suo: accepi tuas literas ple-
nissimas suauitatis: ex quibus intellexi probari tibi meum
consilium, quod, ut Dionysius tyrannus, cum Syracusis

expulsus esset, Corinthe dicitur ludum aperuisse: sic ego sublati iudiciis, amisso regno forensi, ludum quasi habere caperim. Quid queris? me quoque delectat os filium: multa enim consequor. primum, id quod maxime nunc opus est, munio me ad haec tempora. id cuiusmodi sit, nescio: tantum uideo, nullius adhuc consilia me huic antepone: nisi forte mori melius fuit: in lectulo, fateor: sed non accidit. in acie non fui. ceteri quidem, Pompeius, Lentulus tuus, Scipio, A. franius fide perierunt: at Cato praecelare. iam istuc quidem, cum uolemus, licet: demus modum operam, ne tam necesse nobis sit, quam illi fuit: id quod agimus. Ergo hoc primum. sequitur illud: ipse melior fio, primum ualitudine, quam intermissis exercitationibus amiseram. deinde ipsa illa, si qua fuit in me, facultas orationis, nisi me ad has exercitationes retulissem, exaruisset. Extremum illud est, quod tu nescio an primum putes: pluris iam pauones confeci, quam tu pullos columbinos. Tu istuc te Atteriano iure delectato, ego me hic Hirciano. Veni igitur, si uir es, et discam iam a te, quae quae queris: etsi sus Minervam. Sed quando, ut uideo, aestimationes tuas uendere non potes, neque ollam denariorum implere: Romam tibi remigrandum est. satius est hic cruditate, quam istuc fame. Video te bona perdidisse: spero idem istuc familiares tuos. Actum igitur de te est, nisi prouides. potes nullo isto, quem tibi reliquum dicis esse, quando cantherium comedisti, Romam peruehi. sella tibi erit in ludo, tanquam hypodascales, proxima: eam pulvinus sequetur. Vale.

M. CICERO PAPIRIO PAETO S. D.

TAMEN à malitia non discedis: tenuiculo apparatus significas Balbum fuisse contentum. Hoc uideris dicere, cum reges tam sint continentes, multo magis consularis esse oportere. Nescis me ab illo omnia expiscatū: recta enim à porta domum meam uenisse. Neque hoc admiror, quod non ad tuam potius: sed illud, quod nec ad suam. Ego autem tribus primis uerbis, Quid noster Paetus? At ille adiurans, nusquam se inquam libentius. Hoc si uerbis assecutus es, aureis ad te afferam non minus elegantibus: sin autem obsonio, peto à te ne plures esse balbos, quam disertos putes. Me quotidie aliud ex alio impedit. Sed si me expediero, ut in ista loca uenire possim: non committam ut te serò à me certiore factum putes. Vale.

M. CICERO S. D. PAPIRIO PAETO.

DUPPLICITER delectatus sum tuis literis: et quod ipse risi, et quod te intellexi iam posse ridere. me autem à te, ut scurram uelitem, malis oneratum esse, non moleste tuli. illud doleo, in ista loca uenire me, ut constitueram, non potuisse: habuisses enim non hospitem, sed contubernalem: at quem uirum? Non eum quem tu es solitus promulside conficere. integram famem ad ouum affero: itaque ad assum uitulinum opera perducitur. illa mea quae solebas antea laudare, O hominem facilem, o hospitem non grauem: abierunt. nam omnem nostram de Rep. curam, cogitationem de dicenda in senatu sententia, commentatione causarum abiecinus, in Epicuri nos aduersarij nostri castra coniecinus: nec ta-

men ad hanc insolentiā, sed ad illam tuā lautitiā, uterem dico, cum in sumptus habebas: etsi nunquā plura prædia habuisti. Promde te para: cū homine edat tibi res est, et qui iā aliquid intelligat. Quasi autem homines scis quā insolētes sint. dediscendæ tibi sunt sportellæ, et artolagani tui. Nos iam ex areis tantum habemus, ut Verrium tuum et Camillum, quā munditia homines? quā elegantia? uocare sæpius audeamus. Sed uide audaciam: etiam Hircio cœnam dedi sine pa-uone: tamen in ea cœna cocus meus præter ius feruui nihil potuit imitari. Hæc igitur est nūc uita nostra. mu-ne salutamus domi et bonos uiros multos, sed tristitiae et hos lætos uictores, qui me quidem perofficiose et peramanter observant. Vbi salutatio defluxit, literis me inuoluo, aut scribo, aut lego. Veniunt etiam qui me audiunt quasi doctum hominem: quia paulo sum, quā ipsi, doctior. Inde corpori omne tempus datur. Patria eluxi iam et grauius, et diutius, quā ulla mater unicum filium. Sed cura, si me amas, ut ualeas: ne ego te iacente bona tua comedam. statui enim tibi ne agra-to quidem parere. Vale.

M. CICERO PAPIRIO PAETO S. D.

AIN tandem? insanire tibi uideris, quod imitare uerborum meorum, ut scribis, fulmina? Tum insanires, si consequi nō posses: cū uerō etiam uincas, me prius irrideas quā te, oportet. Quare nihil tibi opus est illud à Trabea, sed potius ut opus de mea meum. Verum tamen quid tibi ego uideor in epistolis? nōne plebei sermone agere tecum? nec enim semper eodem modo. Quid enim simile habet epistola aut iudicio, aut con-

cionis? quin ipsa iudicia non solemus omnia tractare uno modo. Priuatas causas, et eas tenuis, agimus subtilius: capitis aut famæ, scilicet ornatius. epistolas uerō quotidianis uerbis texere solemus. Sed tamen mihi Petre, qui tibi uenit in mentem negare Papirium quāquam unquam nisi plebeium fuisse? fuerunt enim patricii minorum gentium: quorum princeps L. Papirius Mugillanus, qui Consul cum L. Sempronio Atratino fuit, cū antea Censor cum eodem fuisset, annis post R. C. CCCXII. sed tum Papirii dicebami-ni. Post hunc XII. fuerunt sella curuli ante L. Papirium Crassum, qui primus Papirius est uocari desitus. Is Dictator cum L. Papirio Cursore magistro equitum factus est: annis post R. C. CCCCXV. et quadrien-nio post Consul cum C. Duillio. Hūc secutus est Cursor, homo ualde honoratus: deinde L. Masso ædilitius: inde multi Massones: quorum quidem tu omnium patriciorum imagines habeas uolo. Deinde Carbones et Turdi insequuntur. Hi plebei fuerunt: quos contem-nas censeo. Nam præter hūc Cn. Carbonem, quem Damasippus occidit, ciuis est Rep. Carbonum nemo fuit. Cognouimus Cn. Carbonem, et eius fratrem scurrā: quid his improbius? De hoc amico meo Rubriæ filio nihil dico. Tres illi fratres fuere, P. C. M. Carbones: Publius Flacco accusante condemnatus: fugit Marcus ex Sicilia: Caius accusante Lucio Crasso, cantharidas sumpsisse dicitur. Is Tribunus pl. seditiosus, et P. Africano uim attulisse existimatus est. Hoc uerō qui Li-lybei à Pompeio nostro interfectus est, improbius nemo meo iudicio fuit. iam pater eius accusatus à M. Antonio, tutorio acremento absolutus putatur. Qua-

re ad patricios censeo reuertare: plebeij quàm fuerint importuni, uides. Vale.

M. CICERO PAPIRIO PAETO S. D.

AMO uerecundiam, uel potius libertatem loquedi, atq; hoc Zenoni placuit, homini mehercule acuto: et; Academiæ nostræ cum eo magna rixa est. sed ut diu, placet Stoicis suo quauque rem nomine appellare. sic enim differunt, nihil esse obscœnum, nihil turpe dictu: nam si quod sit in obscœnitare flagitium, id aut in re esse, aut in uerbo: nihil esse tertium. in re non est. itaque non modò in comœdijs res ipsa narratur, ut ille in Demurgò modò (forte nostri canticum: meministi nos scium) ita me destituit nudum: totus est sermo uerbu tectus, re impudentior: sed etiam in tragœdijs. quid est enim illud. Quæ mulier una? quid inquam est, usurpata duplex cubile? quid illud, Pheræi hic cubile mire est. ausus? Quid est, virginem me quondam inuitam per uim uiolat? Iupiter bone, uiolat? atqui idem significat, sed alterum nemo tulisset. vides igitur cum eadem res sit, quia uerba non sint, nihil uideri turpe. Ergo in re non est, multò minus in uerbis: si enim quod uerbo significatur, id turpe non est: uerbum, quod significat, turpe esse non potest. Anum appellas alieno nomine: cur non suo potius? si turpe est, ne alieno quidem: si non est, suo potius. Caudam antiqui penem uocabant, ex quo est propter similitudinem peniculus: at hodie penis est in obscœnis. At uerò Piso ille Frugi in annalibus suis quæritur adolescentes peni dedisse esse. Quod tu in epistola appellas suo nomine, ille uerius penem: sed iam multis factum est tam obscœnum,

quàm id uerbum, quo tu usus es. Quid, quod uulgo dicitur, cum nos te uolumus conuenire, num obscœnum est? Memini in senatu disertum consularem ita eloqui, Hanc culpam maiorem, an illam dicam? Potuit obscœnum? Non, inquit: non enim ita sensit. Non ergo in uerbo est: docui autem in re non esse: nusquam igitur est. Liberis dare operam, quàm honestè dicitur: etiam patres rogant filios: eius operæ nomen non audent dicere. Socratem fidibus docuit nobilissimus fidicen. is Cónus uocatus est, num id obscœnum putas? Cum loquimur terni, nihil flagitii dicimus: at cum bini, obscœnum est. Græcis quidem, inquit. Nihil est ergo in uerbo: quando et ego Græcè scio: et tamen tibi dico bini, idque tu facis, quasi ego Græcè, nò Latine dixerim. Ruts et menta, rectè utrumque. uolo mentam pusillam ita appellare, ut rutulam: non licet. Bella tectoriola dicis: dic ergo etiã pauimēta isto modo: non potes. Vides igitur nihil esse, nisi ineptias, turpitudinem nec in uerbo esse, nec in re: itaque nusquā esse. Ergo in uerbis honestus obscœna ponimus: quid enim, nò honestum uerbum est diuīsiō? At inest obscœnū. cui respōdet interapedo. num hæc ergo obscœna sunt? Nos autem ridiculè, si dicimus, ille patrem strangulauit, honorem non præfamur: sin de Aurelia aliquid, aut Lolliæ, honos præfandus est. et quidem iam non etiã obscœna uerba pro obscœnis sunt. Batuit, inquit, impudenter: deppis, multo impudētius. atqui neutrum est obscœnum. STULTORVM plena sunt omnia. Testes, uerbum honestissimum in iudicio, alio loco nò nimis. At honesti, Colei lanuini: Cliternini, non honesti. quid? ipsa res modò honesta, modò turpis. Suppedit, flagitium est.

iam erit nudus in balneo: non reprehēdes. Habes scho-
lam Stoicam. ὁ στωικός ὁ δὲ συγγραφεὺς τοῦ quam multum
uno uerbo tuo? Te aduersus me omnia audere, gratum
est. Ego seruo & seruabo (sic enim assueui) Platoni
uerecundiam. Itaque tectis uerbis ea ad te scripsi, quae
apertissimis agunt Stoici: sed illi etiā crepitus animi &
quē liberos, ac ructus esse oportere. Honorē igitur Cal-
Mart. Tu me diliges, & ualebis.

M. C. PAPIRIO PAETO S. D.

HERI ueni in Cumanum: cras ad te fortasse. Sed
cum certum sciam, faciam te paulo ante certiore. Et
si M. Ceparius, cum mihi in sylua Gallinaria obuiam
uenisset, quāssimūque quid ageres, dixit te in lecto
esse, quod ex pedibus laborares. tui scilicet molestus
debiui: sed tamen constitui ad te uenire, ut & uideren-
te, & uiderem, & cōnarem etiam. non enim ar-
tror cocum etiam te arthriticum habere. Expecta igitur
hospitem cum minime edacem, tum inimicum cōm-
sumptuosus. Vale.

M. C. PAPIRIO PAETO S. D.

RUFVM istum amicum tuum, de quo iterum iam
ad me scribis, adiunxerē quantum possem, etiā si ab in-
laesus essem, cum te tantopere uiderem eius causa la-
borare. cum uerō & ex tuis literis, & illius ad me mi-
sis intelligam & iudicem, magnae curae ei salutem meā
fuisse: non possum ei non amicus esse, neque solum tua
commendatione, quae apud me, ut debet, ualet pluri-
mum, sed etiam uoluntate ac iudicio meo. Volo enim
te scire mi Paete, initium mihi suspicionis, & cautio-

nis, & diligentiae fuisse literas tuas, quibus literis con-
gruentes fuerunt aliae postea multorum. Nam & A-
quini, & Fabrateriae consilia sunt imita de me, quae
te uideo inuidisse. & quasi diuinarent, quā hīs mo-
lestus essem futurus, nihil aliud egerunt, nisi me ut op-
primerent. Quod ego non suspicari, incautior fuisset,
nisi a te admonitus essem. quamobrem iste tuus ami-
cus apud me commendatione non eget. Utinam ea for-
tuna Reip. sit, ut ille me quamgratissimum possit co-
gnoscare. Sed haec haec tenus. Te ad coenas itare desis-
se, molestē fero. magna enim te delectatione & uolu-
ptate priuasti. Deinde etiam uereor (licet enim uerum
dicere) ne, nescio quid illud quod solebas, dediscas, &
obliuiscare cōnulas facere. nam si tum, cum habebas
quas imitare, non multum proficiebas, quid nunc te
facturum putem? Spurina quidē, cum ei rem demon-
strassem, & uitam tuam superiorem exposuisset: ma-
gnū periculū summā Reip. demonstrabat, nisi ad
superiorem consuetudinem tum, cum Fauonius flaret,
reuerterer. hoc tempore ferri posse, si forte tu frigus
ferre non posses. Sed mehercule mi Paete, extra iocum
moneo te, quod pertinere ad beatē uiuendum arbi-
tror, ut cum uiris bonis, incundis, amantibus tui ui-
uas. nihil est aptius uitae, nihil ad beatē uiuendum
accommodatius. Nec id ad uoluptatem refero, sed ad
communitatem uitae, atque uictus, remissionemque a-
nimorum, quae maximē sermone efficitur familiari,
qui est in conuiuiis dulcissimus: ut sapientius nostri,
quā Graeci: illi σὺ μετρώα aut σὺν δῆμα, id est com-
potationes, aut concœnationes: nos conuiuiā, quod
tum maximē simul uiuitur. Vides ut te philosophando

remocare coner ad cœnas? Cura ut ualeas. id frui cœnando facillimè consequere. Sed caue, si me amas, existimes me, quòd iocis scribam, abieisse curam Reip. sic tibi mi Pæte persuade, me dies et noctes nihil aliud agere, nihil curare, nisi, ut mei ciues salui, liberi que sint. Nullū locum prætermitto monendi, agendi, prouidendi. Hoc denique animo sum, ut si in hac cura, atque administratione uita mihi ponēda sit, præclare actum meū putem. Etiam atque etiam uale.

M. C. IMP. PAPIRIO PAETO S.

SVM MV M me ducem literæ tuæ reddidere. plane nesciebā te tam peritum esse rei militaris. Pyrrhi libros, et Cineæ uideo lectitasse. Itaque obtemperare cogito præceptis tuis: hoc amplius, nauicularum habere aliquid in ora maritima. contra equitem Parthum negant ullam armaturam meliorem inueniri posse. Sed quid ludimus? nescis quocum imperatore tibi negotium sit. Κῶπον παύειαι, quam contriuerā legendo, totam in hoc imperio explicauī. Sed iocabimur alii corā m, et ut spero, breui. nunc ades ad imperandum, uel ad parendum potius: sic enim antiqui loquebantur. Cum M. Fabio (quod scire te arbitror) summus mihi est usus: ualdèque eū diligo cū propter summā probitatem eius, ac singularem modestiam, tum quod in his controuersis, quas habeo cum tuis combibonibus Epicureis, optima opera eius uti soleo. is cū ad me Laodiceam uenisset, me cūque eum ego esse uellē: repente percussus est atrocissimis literis: in quibus scriptum erat, fundum Herculanensem à Q. Fabio fratre proscriptum esse, qui fundus cum eo communis

esset. Id M. Fabius per grauius tulit, existimauitque fratrem suum, hominem non sapientem, impulsu inimicorum suorum eò progressum esse. Nunc si me amas, mi Pæte, negotiū totum suscipe, molestia Fabium libera, auctoritate tua nobis opus est, et consilio, et etiam gratia. Noli pati litigare fratres, et iudiciis turpibus conflictari. Matonem et Pollionem inimicos habet Fabius. Quid multa? non me hercule tam perscribere possum, quā mihi gratum feceris, si otiosum Fabium reddideris. id ille in te positum esse putat, mihi que persuadet. Vale.

M. C. PAPIRIO PAETO S. D.

ACCUBERAM hora nona, cū ad te harum exemplum in codicillis exarauī. Dices, ubi? Apud Voluminium Eutrapelū: et quidem supra me Atticus, infra Verrius, familiares tui. Miraris tam ex hilaratam esse seueritatem nostram? Quid ergo faciam? te consulo, qui philosophum audis. Angor, excruciemne me? quid assequar? deinde quem ad finem? uiuas, inquis, in literis. an quicquam me aliud agere censes? haud possem uiuere, nisi in literis uiuerem. sed est earum etiam non satietas, sed quidam modus. à quibus cū discessi, et si nūnimū mihi est in cœna, quod tu unum inquit Dionī philosopho posuisti: tamen quid potius faciam, prius quā me dormitum conferam, non reperio. Audi reliqua. infra Eutrapellum Cyteris accubuit. In eo igitur, inquis, conuiuio Cicero ille, Quem aspiciant, cuius ob os Grai ora obuertebant sua? non me hercule suspicatus sum illam affore: sed tamen ne Aristippus quidē ille Socraticus erubuit, cū esset ob-

S. i.

iectum habere eum Laida: Habeo, inquit, Laida: non habeo a Laide. Græcè hoc melius: tu si uoles, interpretabere. me uerò nihil istorum ne iuuenem quidem mouit unquā, nedum senem. Conuiuio delector: ibi liquor aliquid, quod in solum, ut dicitur: et gemitum in risus maximos transfero. An tu id melius, qui etiā philosophum irriseris? cum ille, si quis quid quereretur, dixisset, cœnam te quærere a mane dixeris. Ille Baro te putabat quæsiturū, unum cælum esset, an innumerabilia. Quid ad te? At hercule cœna mihi quid ad te, ibi praesertim? Sic igitur uiuitur: quotidie aliquid legitur aut scribitur: deinde, ne amicis nihil tribuamus, epulam unā non modò non contra legē, si ulla nunc lex est, sed etiam intra legem, et quidem aliquanto. Quare nihil est quod aduentum nostrum extimescas, non multi tibi hospitem accipies, sed multi ioci. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPI-
STOLARVM AD PLANCVM,
ET ALIOS LIBER X.

M. T. CICERO L. PLANCO
IMP. COS. DES. S. D.

T AB FVI proficiens in Græciā,
et posteaquam de medio an-
Reipsum uocatus, nūquā per
M. Antonium quietus fui: cuius i-
ta est non insolentia (nam id quide
uulgare uitiū est) sed immanitas, non modò ut u-

em, sed ne uultum quidem liberum possit ferre cuius-
quam. Itaque mihi maxima cura est, non de mea qui-
dem uita, cui satisfeci uel ætate, uel factis, uel si quid e-
tam hoc ad rem pertinet) gloria: sed me patria solici-
tat, in primis que me Plancæ expectatio Consulatus tui:
que ita longa est, ut optandum sit, ut possimus ad id
tempus Reip. spiritū ducere. Quæ potest enim spes es-
se in ea Rep. in qua hominis impotētissimi, atque in-
temperātissimi armis oppressa sunt omnia, et in qua
nec Senatus, nec populus uim habet ullam? nec leges ul-
le sunt, nec iudicia, nec omnino simulacrū aliquod,
aut uestigium ciuitatis? Sed quando acta omnia mitti
ad te arbitrabar, nihil erat quod singulis de rebus
scriberem. Illud autem erat amoris mei, quem a tua
pueritiā susceptum non seruaui solū, sed etiā auxi-
monere te atque hortari, ut in Rēp. omni agitatione
curæque incumberes. Quæ si ad tuum tempus perdu-
citur, facilis gubernatio est: ut perducatur autē, me gna-
tum diligentie est, tum etiā fortunæ. Sed et te aliquā-
tò antè (ut spero) habebim: et præterquā quòd Reip.
consulere debemus, tamen tuæ dignitati ita fauemus, ut
omne nostrum consiliū, studiū, officiū, operam,
laborem, diligentiam ad amplitudinem tuam confera-
mus. ita facillimè et Reipub. quæ mihi charissima est,
et amicitiae nostræ, quam sanctissimè nobis colēdam
puto, me intelligo satisfacturum. Furniū nostrum
tanti a te fieri, quantum ipsius humanitas et dignitas
postulat, nec miror, et gaudeo: teque hoc existimare uo-
lo, quicquid in eum iudici offit, et que contuleris, id ita
me accipere, ut in me ipsum te putem contulisse. Vale.
S. ij.

M. CICERO L. PLANCO IMP.
COS. DES. S. D.

MEVM studiū honori tuo pro necessitudine nostra non defuisset, si aut tu in Senatum, aut honeste uenire potuisses. Sed nec sine periculo quisquam libere de Rep. sentiens uersari potest in summa impunitate gladiorum: nec nostrae dignitatis uidetur esse, ibi sententiā de Rep. dicere, ubi me et melius, et propius audiunt armati, quam Senatores. Quapropter in priuatis rebus nullū neque officiū, neque studiū meū desiderabim: ne in publicis quidem, siquid erit in quo me interesse necesse sit, unquā deero, ne cum periculo quidem meo, dignitati tuae. In iis autē rebus quae nihilominus, ut ego absum, confici possunt, peto a te ut me rationem habere uelis et salutis et dignitatis meae. Vale.

M. CICERO L. PLANCO IMP.
COS. DES. S. D.

CVM ipsum Furniū per se uidi libētissimē, tū hoc libentius, quod illum audiēs te uidebar audire: nā et in re militari uirtutem, et in administranda prouincia iustitiā, et in omni genere prudentiam mihi tuam exposuit: et praeterea mihi non ignotam in consuetudine et familiaritate suauitatem tuā adiunxit: praeterea summam erga se liberalitatem, quae omnia mihi iucunda, hoc extremum etiam gratum fuit. Ego Plancae necessitudinem constitutam habui cum domo uestra antē aliquanto, quam tu natus es: amorem autem erga te ab ineunte pueritia tua, confirmata iam aetate familiaritatem, cum studio meo, in iudicio tuo constitu-

tam. His de causis mirabiliter fauco dignitati tuae: quā mihi tecum statuo esse communem. Omnia summa consecutus es uirtute duce, comite fortuna: ea quae es adeptus adolescens, multis inuidētibus, quos ingenio industriaeque fregisti. Nunc me amantissimum tui nemini concedentem, qui tibi uetustate necessitudinis potior possit esse, si audies: omnem tibi reliquae uitae dignitatem ex optimo Reip. statu acquires. Scis profecto (nihil enim te fugere potuit) fuisse quoddā tempus, cum homines existimarent te nimis seruire temporibus, quod ego quoque existimare, si te ea quae patiebare, probasse etiam arbitrarer. Sed cum intelligerem quid sentires: prudenter te arbitrabar uidere quid posses. nunc alia ratio est omnium rerum: tuum iudiciū est, idque liberū. Consul es designatus, optima aetate, summa eloquentia, maxima orbitate Reip. uirorum talium. Incumbe per deos immortales in eam curam, et cogitationem quae tibi summam dignitatem et gloriam afferat. Unus autem est, hoc praesertim tempore, per tot annos Repub. deuexata, Reip. bene gerendae cursus ad gloriam. Haec amore magis impulsus scribenda ad te putauī, quam quod arbitrarer te monitis et praecipis meis egeret: sciebam enim ex iisdem te haec haurire fontibus, ex quibus ipse hauseram. quare modum faciam. Hoc tantum significandū putauī, ut potius amorem tibi ostenderem meum, quam ostentarem prudentiam. Interea quae ad dignitatem tuam pertinere arbitrabor, studiose diligenterque curabo. Vale.

PLANCVS CICERONI S. D.

GRATISSIMAE mihi tuae litterae fuerūt, quas ex
S. iij.

Furnii sermone te scripsisse animaduerti. Ego autem praeeriti temporis excusationem afferro, quod te profectum audieram: nec multo ante rediisse scivi, quam ex epistola tua cognoui. nullum enim in te officium, ne minimum quidem, sine maxima culpa uideor posse praeerire. In quo tuendo habeo causas plurimas, uel paternae necessitudinis, uel meae à pueritia obseruantiae, uel tui erga me mutui amoris. Quare mihi Cicero, quod mea tuaque patitur aetas, persuade tibi te unum esse, in quo ego colendo patriam mihi constituerim sanctitatem. Omnia igitur tua consilia mihi non magis prudentiae plena, quae summa est, uidentur, quam fidelitatis, quam ego ex mea conscientia metior. Quare si aut aliter sentirem, certe admonitio tua me reprimere: aut si dubitarem, hortatio impellere posset, ut id sequeretur quod tu optimum putares. Nunc uero quid est, quod me in aliam partem trahere possit? quaecumque in me bona sunt, aut fortunae beneficio tributa, aut meo labore parita, etsi à te propter amorem charius sunt aestimata: tamen uel inimicissimi iudicio tanta sunt, ut praeter bonam famam nihil desiderare uideatur. Quare hoc unum tibi persuade, quantum uiribus entis, consilio prouidere, auctoritate mouere potuero, hoc omne Reip. semper futurum. Non est ignotus mihi sensus tuus: neque si facultas optabilis mihi quidem tui praesentis esset, unquam à tuis consiliis discreparem: nec nunc committam, ut ullum meum factum reprehendere iure possis. Sum in expectatione omnium rerum, quid in Gallia citeriore, quid in Urbe. Ian. mense geratur, ut sciam. Interim maximam huius sollicitudinem curamque sustineo, ne inter aliena uita haec gentes nostra mala suam putent occasionem. Quod

si permde, ut ipse mereor, mihi successerit: certe et tibi, cui maxime cupio, et omnibus uiris bonis satisficiam. Fac ualeas, meque mutuo diligas.

CICERO PLANCO IMP.
COS. DES. S. P. D.

BINAS à te accepi literas eodem exemplo: quod ipsum argumentum mihi fuit diligentiae tuae. inuilexi enim te laborare, ut ad me tuae expectatissimae litterae perfereretur. Ex quibus cepi fructum duplicem, mihiq; in comparatione difficilem ad iudicandum, amoremne erga me tuum, an animum in Reip. pluris aestimandum putarem. Est omnino patriae charitas meo quidem iudicio maxima: sed amor uoluntatisque coniunctio plus certe habet suauitatis. Itaque commemoratio tua paternae necessitudinis beneuolentiaeque eius, quam erga me à pueritia contulisses, ceterarumque rerum quae ad eam sententiam pertinebant, incredibilem mihi laetitiam attulerat. Rursus declaratio animi tui, quem haberes de Rep. quemque habiturus esses, mihi erat iucundissima: eoq; maior erat haec laetitia, quod ad illa superiora accedebat. Itaque te non hortor solum mihi Planco, sed plane etiam oro, quod feci iis literis, quibus tu humanissime respondisti, ut tota mente, omniq; animi impetu in Reip. incumbas. Nihil est quod tibi maiori fructui, gloriaeque esse possit: NEC quicquam ex omnibus rebus humanis est praeclearius aut praestantius, quam de Rep. bene mereri. Adhuc enim patitur tua summa humanitas et sapientia, me quod sentiam, libere dicere: Fortuna suffragante uideris res maximas consecutus. quod quamquam sine uirtute non potuisses: tamen ex maxima

parte ea, quæ es adeptus, fortunæ temporibusque tribuuntur. His temporibus difficillimus, Reipub. quicquid subueneris, id erit totum & proprium tuum. Incredible est omnium ciuium, latronibus exceptis, adiun in Antonium. Magna spes in te, & in tuo exercitu, magna expectatio: cuius per deos gratiæ gloriæque tunc tempus amittas. Sic moneo, ut filium: sic faveo, ut mihi: sic hortor, ut & pro patria & amicissimum. Vale.

CICERO PLANCO IMP.
COS. DES. S. D.

QVÆ locutus est Furnius noster de animo tuo in Rēp. ea gratissima fuerunt Senatui, populoque Ro. probatissima. quæ autem recitatae sunt literæ in Senatu, nequaquam consentire cum Furnii oratione uisæ sunt. pacis enim author eras, cum collegæ tuus uir clarissimus à fœdissimis latronibus obsideretur, qui aut positis armis pacem petere debent: aut, si pugnantes eam postulant, uictoria pax, non pactione, pariēda est. Sed de pace literæ uel Lepidi, uel tuæ quam in partem acceptæ sint, ex uiro optimo fratre tuo, & C. Furnio poteris cognoscere. Me autē impulit tui charitas, ut quam nec tibi ipsi consiliū deesset, & fratris, Furnique beneuolētia, fidelisque prudentia tibi præsidio esset futura, uellem tamen meæ quoque authoritatis pro plurimis nostris necessitudinibus præceptū ad te aliquod peruenire. Crede igitur mihi Placē, omneis quos adhuc gradus dignitatis consecutus sis (es autem adeptus amplissimos) eos honorum uocabula habituros, nō dignitatis insignia, nisi te cum libertate populi Ro. & cum

senatus autoritate coniunxeris. Seiuunge te quæso ali-quando ab iis, cum quibus te non tuum iudicium, sed temporum uincula coniunxerunt. Complures in perturbatione Reip. Consules dicti: quorum nemo consularis habitus, nisi qui animo extitit in Remp. consulari. Talem igitur te esse oportet, qui primum te ab impiorum ciuium tui dissimillimorum societate seiungas: deinde te Senatui, bonisque omnibus authorē, primcipem, ducem præbeas: postremò ut pacem esse iudices non in armis positos, sed in abiecto armorum, & seruuntis metu. Hæc si & ages, & senties: tum eris non modò Consul, & consularis, sed magnus etiam Consul, & consularis. sin aliter: tum in istis amplissimis nominibus honorum non modò dignitas nulla erit, sed erit summa deformitas. Hæc impulsus beneuolētia scripsi paulò senerius. quæ tu in experiendo ea ratione, quæ te digna est, uera esse cognosces. XIII. Cal. Apr.

PLANCVS IMP. COS. DES.
CICERONI S. D.

PLVRA tibi de meis consiliis scribere, rationēmq; omnium rerum redderem uerbosius, quo magis iudicares omnia me Reip. præstitisse, quæ & tua exhortatione excepi, & mea affirmatione tibi recepi (non minus enim à te probari, quàm diligere semper uolui: nec te magis in culpa defensore mibi parauim, quàm prædicatorem meritorum meorum esse uolui) sed breuiorem me duæ res faciunt: una, quòd publicis literis omnia sum perfectus: altera, quòd M. Varisidium, equitem Romanum familiarem meum, ad te ipsum transire iussi, ex quo omnia cognoscere posses. Non mediuf

fidius mediocri dolore afficiebar, cū alij occupare professionem laudis uideretur: sed usque mihi temperandum perducere eō rem, ut dignum aliquid et Consulatu meo, et uestra expectatione efficiere. quod spero, si me fortuna non fefellerit, me consecuturum: ut maximo praesidio Reipub. nos fuisse et nunc sentiant homines, et in posterum memoria teneant. A te peto, ut dignitati meae suffrageris: et quarū rerum spe ad laudem me uocasti, harum fructum reliquum facias alacriorem. non minus posse te, quā uelle, exploratum mihi est. Fac ualeas, meque mutuo diligas.

L. PLANCUS IMP. COS. DES. S. D.
COS. S. PRAET. TRIB. PL.
S. P. PL. Q. R.

SICVI forte uideor diutius et hominū expectationem, et spem Reipub. de mea uoluntate tenuisse suspensam, huic prius excusandū me esse arbitror, quā de insequenti officio quicquam ulli pollicendum. non enim praeteritam culpam uideri uolo redemisse, sed optimae mentis cogitata iam pridem, maturo tempore enuntiare. Non me praeteribat, in tanta solitudine hominum, et tam perturbato statu ciuitatis fructuosissimam esse professionē bonae uoluntatis: magnosque honores ex ea re compluris consecutos uidebam. Sed cū in eum casum me fortuna demisisset, ut aut celeriter pollicendo magna in spe ad proficiendum impedimenta opponerem: aut si in eo mihi temperauissem, maiores occasiones ad opitulandum haberem: expeditius iter communis salutis, quā meae laudis esse uolui. Nā quis in ea fortuna quae mea est, et ab ea uita, quam

in me cognitam hominibus arbitror, et cum ea spe, quam in manibus habeo, aut sordidū quicquam pati, aut perniciosum concupiscere potest? Sed aliquantum nobis temporis, et magni laboris, et multae impensae opus fuit, ut quae Reip. bonisque omnibus polliceremur, exitu praestaremus: neque ad auxilium patriae nudi cum bona uolūtate, sed cum facultatibus accederemus. Confirmandus erat exercitus nobis, magnis sepe praemiis sollicitatus, ut ab Rep. potius moderata, quā ab uno infinita speraret. Confirmandae complures ciuitates, quae superiore anno largitionibus, concessionibusque praemiorum erāt obligatae: ut et illa uana putarent, et eadem a melioribus auctoribus petenda existimarent. Alliciendae etiam uoluntates reliquorum, qui finitimis prouinciis, exercitibusque praefuerunt: ut potius cum pluribus societatem defendendae libertatis iniremus, quā cum paucioribus funestam orbi terrarum uictoriam pararemus. Munienti uerō nosmetipsi fuimus, aucto exercitu, auxiliisque multiplicatis: ut, cū praefereamus sensus aperte, tum etiam inuitis quibusdam, sciri quid defensori essemus, non esset periculosum. Itaque nunquam diffitebor, multa me, ut ad effectum horum consiliorum peruenirem, et simulasse inuitū, et dissimulasse cum dolore: quod prematura denuntiatio boni ciuis imparati quā periculosa esset, ex casu collegae uidebā. Quo nomine etiā C. Furnio legato, uiro forti atque strenuo, plura etiam uerbo, quā scriptura madata dedimus: ut et rectius ad uos perferrētur, et nos essemus tutiores: quibusque rebus et communem salutem muniri, et nos armari conueniret, praecipimus. Ex quo intelligi potest, ci-

ram Reip. sum me defendenda iam pridem apud nos ex-
cubare. Nunc cum deum benignitate ab omni re
simus paratiores, non solum bene sperare de nobis ho-
mines, sed exploratè iudicare uolumus. Legiones ha-
beo quinque sub signis, et sua fide, uirtuteque Reip.
coniunctissimas, et nostra liberalitate nobis obsequen-
teis: prouinciam omnium ciuitatum consensu paratissi-
mam, et summa contentione ad officia certantem: e-
quitatus, auxiliorumque tantas copias, quantas hæc ge-
tes ad defendendam suam salutem, libertatemque
conficere possunt. Ipse ita sum animo paratus uel pro-
uinciam tueri, uel ire quò Resp. uocat, uel tradere exer-
citum, auxilia, prouinciæque: ut uel omnem impe-
tum belli in me conuertere non recusem, si modo meo
casu aut confirmare patriæ salutem, aut periculū mu-
rari possim. Hæc si iam expeditis omnibus rebus, tra-
quilloque statu ciuitatis polliceor in damno meæ lau-
dis, Reip. commodo letabor. sin ad societatem integri-
morum, et maximorum periculorum accedam, consi-
lia mea æquis iudicibus ab obrectatione inuidorum
defendenda commendo. Mihi quidem ipsi fructus meri-
torum meorum in Reip. incolumitate satis magnus est
paratus. Eos uero, qui meam auctoritatem, et multo
magis uestram fidem secuti, nec ulla spe decipi, nec ul-
lo metu terreri potuerunt, ut commendatos uobis ha-
beatis, petendum uidetur. Vale.

PLANCVS IMP. COS. DES.
CICERONI S. P. D.

NIHIL me tibi temerè scripsisse, aut te cæteris de
me frustrà recepisse letor. Certè hoc maius habes testi-

moniū amoris mei, quo maturius tibi, quàm cæteris, cō-
silia mea uolui esse nota. In dies uerò meritorū meo-
rum fieri accessiones, peruidere te spero, cogniturū ma-
gis recipio. Quod ad me attinet in Cicero (ita ab im-
minētibus malis Resp. me adiuuante liberetur) sic ho-
nores, præmiæque uestra suspicio, conferenda certè cum
immortalitate, ut sine his nihil de meo studio, perseue-
rantiaque sim remissurus. Nisi in multitudine optime-
rum ciuium impetus animi mei fuerit singularis, et
opera præcipua: nihil ad meam dignitatem accedere
uolo suffragatione uestra. Concupisco autem nihil, con-
traque ipse pugno. sed et temporis, et rei te modera-
torem facile patior esse. NIHIL aut sero, aut exigue
à patria cui tributum potest uideri. Exercitum ad
VI. Cal. Maias Rhodanum traieci: magnis itineribus
viennam equites mille uia breuiore præmisi. Ipse si à
Lepido non impediar, celeritate satisfaciā. sin autem
in itinere meo se opposuerit, ad tempus consilium ca-
piam. Copias adduco et genere, et numero, et fide-
litate firmissimas. Te, ut diligas me, si mutuo te fa-
cturum id scis, rogo. Vale.

CICERO PLANCO IMP.
COS. DES. S. D.

ETSI satis ex Furnio nostro cognouerā quæ tua
uoluntas, quod consilium de Rep. esset: tamen lectis tuis
literis, liquidius de toto sensu tuo iudicauī. Quāobrem
quanquā in uno prælio omnis fortuna Reip. disceptat,
(quod quidē, cum hæc legeres, iam decretum arbitra-
bar fore) tamen ipsa fama, quæ de tua uoluntate per-
crebuit, magnam es laudem consecutus. Itaque si Con-

Sulem Romæ habuissimus, declaratum esset à senatu cum tuis magnis honoribus, quam gratus esset conatus et apparatus tuus. Cuius rei non modò non præterit tempus, sed ne maturum quidem etiamnum meo quidem iudicio fuit. **I S E N I M** denique honos mihi uideri solet, qui non propter spem futuri beneficii, sed propter magna merita claris uiris deferitur et datur. Quare sit modò aliqua Respublica in qua honos eluere possit: omnibus mihi crede, amplissimus honoribus abundabis. **I S A V T E M**, qui uere appellari potest honos, non mutamentum ad tempus, sed perpetuæ uirtutis est præmium. Quamobrè mi Plancie cumbe toto pectore ad laudem: subueni patriæ: optulare collegæ, omnium gentium consensum et incredibilem conspirationem adiunxa. Me tuorum consiliorum adiutorem, dignitatis fautorem, omnibus in rebus tibi amicissimum, fidelissimumque cognosces. ad eas enim causas, quibus inter nos amore sumus, officiis, uetustate coniuncti, patriæ charitas accessit: eaque efficit ut tuam uitam anteferrem meæ. **I I I**.
Calend. Apr. Vale.

PLANCVS CICERONIS. P. D.

I M M O R T A L E I S ago tibi gratias, agamque dum uiuam: nam relaturum me affirmare non possum. tantis enim tuis officiis non uideor mihi respondere posse, nisi fortè (ut tu grauissimè, disertissimeque scripsisti) ita sensurus es, ut me referre gratiam puter, cum memoria tenebo. Si de filij tui dignitate esset actum, amabilius certe nihil facere potuisses. Primæ tuæ sententiæ infinitis cum muneribus, posteriores ad tempus,

arbitriumque amicorum meorum composita, oratio assidua et perpetua de me, iurgia cum obrectatoribus propter me, notissima mihi sunt. Quare non mediocris adhibenda mihi est cura, ut Reip. me ciuem dignum tuis laudibus præstem, in amicitia tua memorem atque gratum. Quod reliquum est, tuum munus mere: et me, si quem esse uoluisti, eum exitu, rebusque cognoscas, defende ac suscipe. Cum Rhodanum copias traicissem, fratremque cum tribus millibus equitum præmissem, ipse iter ad Mutinam dirigerem: in itinere de prælio factò, Brutoque, et Mutina obsidione liberatis audius. Anima diuertere nullum alium receptum Antonium, reliquiasque quæ cum eo essent, habere nisi in his partibus: duasque ei spes esse propositas, unam Lepidi, ipsius alteram exercitus. Quod quædam pars exercitus non minus furiosa est, quam qui cum Antonio fuerunt, equitatum reuocauit. ipse in Allobrogibus constiti, ut perinde ad omnia paratus essem, ac res me monebat. Si nudus huc se Antonius confert, facile mihi uideor per me sustinere posse, remque publicam ex uestra sententia administrare, quanuis ab exercitu Lepidi recipiatur. Si uerò copiarum aliquid secum adducet, et si decima legio ueterana quæ nostra opera reuocata cum reliquis est, ad eundem furorem redierit: tamen nequid detrimenti fiat, dabitur opera à me: idque me præstaturum spero, dum istinc apie trahantur, coniunctæque nobiscum facilius perditos opprimant. Hoc tibi spondeo mi Cicero, neque animum, neque diligentiam mihi defuturam. Cupio mehercules nullam residuam sollicitudinem esse: sed si fueris, nec animo, nec beneuolentiæ, nec patientiæ cu-

iusquam pro uobis cedam. Do quidem ego operam, ut etiam Lepidum ad huius rei societatem matem: omniaque ei obsequia polliceor, si modò Remp. respiciat. Utor in hac re adiutoribus, interpretibusque, fratre meo, et Laterense, et Furnio nostro. Non impedient priuatae offensiones, quo minus pro Reip. salute etiam cum inimicissimo consentiam. quod si nihil proficere, nihilominus maximo sum animo, et maiore fortasse cum mea gloria uobis satisfaciam. Fac ualeas, meque mutuo diligas.

CICERO PLANCO IMP. COS. DES. S.

ET SI Reip. causa maxime gaudere debeo, tantum ei te praesidium, tantum opis attulisse extremis penè temporibus: tamen ita te uictorè complectar Rep. recuperata, ut magnā partē mihi laetitiae tua dignitas afforet, quam et esse iam, et futuram, amplissimam intelligo. caue enim putes ulla literas unquam gratiore, quam tuas in senatu esse recitatas. idque contigit tui meritorum tuorum in Remp. eximia quasdam magnitudine, tum uerborū, sententiarumque grauitate. quod mihi quidē minime nouum, qui et te nossem, et uerborum literarum ad me missarū promissa meminisset, et haberem a Furnio nostro tua penitus consilia cognita. sed senatui maiora uisa sunt, quam erant expectata: non quod unquam de tua uoluntate dubitasset: sed nec quantum facere posses, nec quod progredi uelles, exploratum satis habebat. Itaq; cum ad VII. Id. Apr. mane mihi tuas literas M. Varisidius reddidisset, ea q; legissem, incredibili gaudio sum elatus. cumque magna multitudo optimorum uirorum, et quum

me de domo deduceret, feci continuo omnes participes meae uoluptatis. Interim ad me uenit Munatius nostrus, ut consueuerat: et ego ei literas tuas ostendi: nihil dum enim sciebat. nam ad me primum Varicidius, idque sibi à te mandatum esse dicebat. Paulò post idem mihi Munatius eas literas legendas dedit, quas ipsi miserat, et eas quas publicè. Placuit nobis ut statim ad Cornutum Praetorem Urb. literas deferremus, qui quod Consules aberant, consulare manus sustinebat more maiorum. Senatus est continuo conuocatus, frequensque conuenit propter famam atque expectationem tuarum literarum. Recitatis literis, oblata religio Cornuto est pullariorum admonitu, non satis diligenter eum auspiciis operam dedisse: idque à nostro collegio comprobatum est. Itaque res dilata est in posterum. Eo autem die magna mihi fuit pro tua dignitate contentio cum Seruilio: qui cum gratia effecisset ut sua sententia prima pronuntiaretur, frequens eum senatus reliquit, et in alia omnia discessit: meaeque sententiae, quae secunda pronuntiata erat, cum frequens assentiretur senatus, rogatus Seruilius P. Titius intercessit. Res in posterum dilata. uenit paratus Seruilius, Ioui ipsi iniquus, cuius in templo res agebatur. Hunc quemadmodum fregerim, quantaque contentione Titium intercessorem abiecerim, ex aliorum te literis male cognoscere: unum hoc ex meis, senatus grauior, constantior, amicus tuis laudibus esse non potuit, quam tu fuit. Nec uerò tibi senatus amicus, quam cuncta ciuitas, mirabiliter enim populus Ro. uniuersus, et omnium generum, ordinumque consensus ad liberandā Rempub. conspirauit. Perge igitur, ut agis, nomenque

tuum commenda immortalitati: atque hæc omnia que habent speciem gloriæ, collecta inanissimis splendoris insignibus, contemne: breuia, fugacia, caduca existima. Verum DECVS in uirtute positum est, quæ maximè illustratur magnis in Remp. meritis. Eam facultatem habes maximam: quam quando complexus es, et tenes: perface ut ne minus Resp. tibi, quam tu Reip. debeas. me tuæ dignitatis non modo fautorem, sed etiam amplificatorem cognosces: id tum Reip. quæ mihi est mea uita charior, tu nostræ necessitudini debere me in dico. Atque in his curis, quas attuli ad dignitatem tuam, cepi magnam uoluptatem, quod bene cognitam mihi T. Munatii prudentiam, et fidem, magis etiam perspexi in eius incredibili erga te beneuolentia et diligentia. III. Id. Apr. Vale.

CICERO PLANCO IMP.

COS. DES. S. P. D.

UT primum potestas data est augendæ dignitati tuæ, nihil prætermisi in te ornando, quod positi esset aut in præmio uirtutis, aut in honore uerborum. Id ex ipso S. C. poteris cognoscere: ita enim est perscriptum, ut a me de scripto dicta sententia est: quam senatus frequens secutus est summo studio, magnoque consensu. Ego quanquam ex tuis literis, quas mihi misisti, perspexeram te magis iudicio honorum, quam insignibus gloriæ delectari: tamen considerandum nobis existimauimus, etiam si tu nihil postulares, quantum tibi a Reip. deberetur. Tu contexes extrema cum primis. qui enim M. Antonium oppresserit, is bellum confectum. Itaque Homerus non Aiace, nec Achillem, sed Uly-

sem appellauit *νόστιμος*. Vale.

CICERO PLANCO IMP.

COS. DES. S. D.

O GRATAM famam biduo ante uictoriâ, de subsidio tuo, de studio, de celeritate, de copiis. Atqui, etiam hostibus fuis, spes omnis in te est: fugisse enim ex prædio Mutinensi dicitur notissimum latronum duces. EST autem non minus gratum extrema delere, quam prima depellere. Equidem expectabam iam tuas literas, idque cum multis: sperabamque etiam Lepidum temporibus admonitum, tecum, et Reip. satis esse facturum. In illam igitur curam cumbe mi Plancæ, ut nequa scintilla terribi belli relinquatur. Quod si erit factum: et Reip. diuino beneficio affectus, et ipse æternam gloriam consequere. III. Id. Maij. Vale.

PLANCVS IMP. CICERONI S. D.

HIS literis scriptis, quæ postea accidissent, scire te, ad Reip. putavi pertinere. Sed uilitas mea (ut spero) et mihi, et Reip. tulit fructum. nanque assiduis interuentis cum Lepido egi, ut omnia omni contentione, reconciliataque uoluntate nostra, communi consilio Reip. succurreret: se, liberos, Urbem pluris quam unum perditum abiectumque latronem putaret: obsequioque meo si ita faceret, ad omnes res abuteretur. Profecta itaque per Latere sem internuntium: fidem mihi dedit se Antonium, si prohibere sua provincia non potuisset, bello persecuturum: me ut uenirem, copiasque coniungerem, rogauit: eoque magis, quod et Antonius ab equitatu firmus esse dicebatur, et Lepidus ne mediocrem quidem

T. ij.

equitatum habebat. nam etiam ex paucitate eius, non multis ante diebus, decem qui optimi fuerant, ad me trāsierunt. Quibus rebus ego cognitis, cunctatus non sum in cursu bonorum consiliorum: Lepidum adiuvandum putavi. Adventus meus quid profecturus esset, uidi: uel quod equitatu meo persequi, atque opprimere equitatum eius possem: uel quod exercitus Lepidi eam partem, quæ corrupta est, et ab Rep. alienata, et corrigere, et coërere præsentia mei exercitus possem. Itaque in Isara flumine maximo, quod in finibus est Allobrogum, pōte uno die factō, exercitū ad 1111. Id. Maij traduxi. Cū uerō mihi nuntiatum esset, L. Antonium præmissum cum equitibus et cohortibus ad Forum Iulij uenisse: fratrem cum equitum quatuor milibus, ut occurreret ei, nisi ad prid. Id. Maij, ipse maximis itineribus cum quatuor legionibus expectatis, et reliquo equitatu subsequar. Si nos mediocri modo fortuna Reip. adiunxerit: et audacia perdimi, et nostræ sollicitudinis hūc finem reperiemus. Quod si latro præcognito nostro aduentu, rursus in Italiam se recipere coeperit, Bruti erit officiū occurrere ei: cui scio nec consilium, nec animum defuturum. Ego tamen, si id acciderit, fratrem cum equitatu mitam, qui sequatur, Italiāque a uastatione defendat. Fac ne leas, meque mutuo diligas.

CICERO PLANCO S. D.

NIHIL post hominū memoriā gloriosius, nihil gratius, ne tēpore quidē ipso opportunius accidere uidi, quā tuas Planæ literas. redditæ sunt enim frequentī senatu Cornuto, cū is frigidus sanē, et man-

stantis recitasset literas Lepidi. Sub eas statim recitate sunt tuæ, non sine magnis quidem clamoribus. cū rebus enim ipsis essent, et studiis, beneficiisque in Reip. gratissimæ: tum erāt grauiſſimis uerbis et sententiis plenæ. Flagitare senatus institit Cornuti, ut referret statim de tuis literis: ille se considerare ait uelle. cū ei magnum conuiuium fieret cuncto à senatu, quinque Tribuni pl. retulerunt. Seruilius rogatus, rem distulit. Ego eam sententiā dixi, cui sunt assensi ad unum. ea quæ fuerit, ex S. C. cognosces. Tu quanquam consilio non eges, uel abundas potius, tamen hoc animo esse debes, ut nihil huc reicias, neue in rebus tam solutis, tamque angustis à senatu consilium petendum putes: ipse tibi sis senatus. quocunque te ratio Reip. ducat, sequare. Cures ut ante factum aliquod à te egregium audiamus, quā futurum putauimus. illud tibi promitto, quicquid erit à te factum, id senatum non modo ut fideliter, sed etiam ut sapienter factum comprobaturum. Vale.

PLANCVS IMP. CICERONI S. D.

ANTONIVS Idib. Maij ad Forū Iulij cū primis copiis uenit. Vētidius bidui spatio abest ab eo. Lepidus ad Forum Viconiī castra habet: qui locus à Foro Iulij quatuor et uiginti millia passuum abest: ibique me expectare constituit, quemadmodū ipse mihi scripsit. Quod si omnia mihi integra et ipse, et fortuna serauerit: recipio uobis celeriter me negotiū ex sententia confecturum. Fratrem meum assiduīs laboribus, consulationibūque confectū grauius se habuisse, antea tibi scripsi. Sed tamē cū primū posse ingredi cō-

pit: non magis sibi, quam Reip. conualuisse se existimans, ad omnia pericula princeps esse non recusabat. Sed ego eum non solum hortatus sum, uerum etiam in isto proficisci: quod illa ualetudine magis conflare se, quam me tueri posset in castris: et quod aerbissimum interitu Consulum Remp. nudatam, tali ciue Praetor in urbanis officiis indigere existimabam. Quod si me uestrum non probabit, mihi prudentiam in consilio defuisse sciat, non illi erga patriam fidelitatem. Lepidus tandem quod ego desiderabam fecit, ut Appellam ad me mitteret, quo obside fide illius, et societatis in Rep. administranda uterer. Studium in ea re suum mihi L. Gellius: de tribus fratribus, Seguriano probauit: quo ego interprete nouissime ad Lepidum sum uisus. Amicum eum Reip. cognoscere uideor: libenterque ei sum testimonio, et omnibus ero qui bene merentur. Fac ualeas, meque mutuo diligas, dignitatemque meam, si mereor, tuearis, sicut adhuc singulari cum beneuolentia fecisti.

PLANCVS CICERONI S. D.

QVID in animo habuerim cum Laenus Nernusque accesserunt a me, et ex literis quas eis dedi, et ex ipse cognoscere potuisti, qui omnibus rebus, consiliisque me interfuerunt. Accidit mihi, quod homini prudenti, et cupido satisfaciendi Reip. bonisque omnibus accidere solet, ut consilium sequeretur periculosum magis, dum me probarem, quam tutum, quod habere posset obtentionem. Itaque post discessum legatorum cum binis continuis literis et Lepidus me ut uenirem, rogaret, et Latereis multo etiam magis propere implorans ob-

estaretur, nullam rem aliam extimescens, quam eandem quae mihi quoque facit timorem, uarietatem atque infidelitatem exercitus eius: non dubitandum putavi quin succurrerem, meque communi periculo offerrem. sciebam enim (et cautius illud erat consilium, expectare me ad Isaram, dum Brutus traiceret exercitum, et cum collega consentiente, sicut milites faciunt, hostibus obuiam ire.) tamen siquid Lepidus bene sentiens detrimenti cepisset, hoc omne assignatum iri aut pertinacia mea, aut timori uidebam, si aut hominem offensum mihi, coniunctum cum Rep. non subleuassent: aut ipse a certamine belli tam necessarij me remouissent. Itaque potius periclitari uolui, si possem mea praesentia et Lepidum tueri, et exercitum facere meliorem, quam nimis cautus uideri. Solitiorum certe hominem non suis contractis neminem puto fuisse. nam quae res nullam habebat dubitationem: si exercitus Lepidi absit, ea nunc magnam affert solitudinem, magnamque habet casum. mihi enim si contigisset ut prior occurrerem Antonio, non mehercule horam constitisset: tantum ego et mihi confido, et sic percussas illius copias, Ventidiique Mulionis castra despicio. Sed non possum non exhorrescere, siquid intra autem subest uulneris: quod prius nocere potest, quam sciri curarique possit. Sed certe, nisi uno loco metaremur, magnum periculum ipse Lepidus, magnum ea pars exercitus adiret, quae bene de Rep. sentit. magnam etiam perditos hostes accessionem sibi fecissent, si quas copias a Lepido abstraxissent. Quae si aduentus meus reprepperit, agam gratias fortunae, constantiaeque meae, quae me ad hanc experientiam excitauit. Itaque ad XII. Cal. Iun. ab Isara

castra moui: pontem tamen, quem in Isara feceram, castellis duobus ad capita positis reliqui: praesidiaque ibi firma posui, ut uenienti Bruto, exercituique eius sine mora transitus esset paratus. Ipse, ut spero, diebus octo, quibus has literas dabam, cum Lepidi copiis me coniungam. Vale.

CICERO PLANCO IMP. S. D.

QUANQUAM gratiarum actionem a te non desiderabam, cum te re ipsa, atque animo scirem esse gratissimum: tamen (faciendum est enim) fuit ea mihi per iucunda: sic enim uidi, quasi ea quae oculis cernuntur, me a te amari. Dices, Quid antea? Semper quidem, sed nunquam illustrius. Literae tuae mirabiliter gratiae sunt senatui cum rebus ipsis, quae erant grauissimae et maximae, fortissimi animi, summi que consilij: tum etiam grauitate sententiarum atque uerborum. Sed mi Plance incumbe ut belli extrema perficias. in hoc erit summa et gratia, et gloria. Cupio omnia Romae causa: sed mehercule in ea conseruanda iam defatigatus, non multo plus fauco patriae, quam tuae gloriae: cuius maximam facultatem tibi dii immortales, ut spero, dedere: quam complectere obsecro. qui enim Antonium oppresserit, is hoc teterrimum bellum, periculosissimumque confecerit. Vale.

CICERO PLANCO S. D.

ITA erant omnia, quae istinc afferebantur, incerta, ut quid ad te scriberem, non occurreret. modo enim quae uellemus, de Lepido: modo contra nuntiabantur. De te tamen constans fama, nec decipi posse, nec uinci, quorum

alterius fortuna partem habet quaedam: alterum proprium est prudentiae tuae. Sed accepi literas a collega tuo, datas Idibus Maij: in quibus erat te ad se scripsisse, et Lepido non recipi Antonium. quod erit certius, si tu ad nos idem scripseris: sed minus audes fortasse propter inanem letitiam literarum superiorum. Verum ut errare mi Plance potuisti (quis enim id effugerit?) sic decipi te non potuisse, quis non uidet? Nunc uero etiam erroris causa sublata est: culpa enim illa, BIS ad eundem, uulgari reprobata prouerbio est. Sim, ut scripsisti ad collegam, ita se res habet: omni cura liberati sumus, nec tamen erimus prius, quam ita esse tu nos feceris certiores. Mea quidem, ut ad te saepius scripsi, haec sententia est, qui reliquias huius belli oppresserit, eum totius belli confectorem fore: quem te et opto esse, et confido futurum. studia mea erga te, quibus certe nulla esse maiora potuerunt, tibi tam grata esse, quam ego putauis fore, minime miror, uehementerque laetor. quae quidem tu, si recte istuc erit, maiora et grauiora cognosces. IIII. Cal. Iun.

PLANCVS CICERONI S.

PVDERET me inconstantiae mearum literarum, si non haec ex aliena leuitate penderet. Omnia feci, quare Lepido coniuncto ad Rempublicam defendendam, minore solitudine uestra perditis resisterem. omnia ei et petenti recepi, et ultro pollicitus sum: scripsique tibi bi duo ante, considerare me bono Lepido esse usurum, communis que consilio bellum administraturum. Credidi chi rographis eius, affirmationi praesentis Laterensis, qui tum apud me erat: recolligaremque me Lepido, fide m-

que haberē, orabat. non licuit diutius bene de coſpe-
rare. illud certe caui, et cauebo, ne mea credulitate
Reip. ſumma fallatur. Cū Iſaram flumen, uno die pō-
te conſecto, exercitum iraduxiſſem, pro magnitudine
rei celeritatem adhibens, quod petierat per literas ipſe,
ut maturarem uenire: præſto mihi fuit ſtator eius cum
literis, quibus ne uenirem, denunciabat: ſe poſſe conſi-
cere per ſe negotium: interea ad Iſaram expectarem.
Indicabo temerarium meum conſilium tibi: nihilo mi-
nus ire decreueram, exiſtimans eum ſocium gloria ui-
tare. putabam poſſe me nec de laude ieiunium hominis
delibare quicquam, et ſubſeſſe tamen propinquis locis,
ut, ſi diutius aliquid eſſet, ſuccurrere celeriter poſſem.
Ego non malus homo hoc ſuſpicabar. ac Laterenſis uir
ſanctiſſimus ſuo chirographo mittit mihi literas, meſſi-
que, deſperans de ſe, de exercitu, de Lepidi fide, que-
rēſque ſe deſtitutum: in quibus aperte denuntiat, in-
deam ne fallar: ſuam fidem ſolutam eſſe, Reip. ne de-
ſim. Exemplar eius chirographi Titio dedi. ipſa chi-
rographa omnia, et quibus credidi, et ea quibus fi-
dem non habendam putavi, Læno Ciſpio dabo perſe-
renda, qui omnibus hijs interſuit rebus. Acceſſit eo, ut
milites eius, cū Lepidus concionaretur, improbi per
ſe, corrupti etiam per eos qui præſunt, Canidios, Ruſfe-
nōſque, et cæteros, quos, cū opus erit, ſcietis, concla-
marint uiri boni, pacem ſe uelle, neque eſſe cum ulla
pugnaturus, duobus iam Conſulibus ſingularibus occi-
ſis, tot ciuibus pro patria amiſſis, hoſtibus denique o-
mnibus indicatis, boniſque publicatis. Neque hoc aut ui-
dicarat Lepidus, aut ſanarat. huc me uenire, et du-
bus exercitiſus coniunctis obſistere exercitum fidelisſi-

mum, maxima auxilia, principes Gallie, prouinciam
cunctam, ſummæ dementiæ et temeritatis eſſe uidi:
mihiſque, ſi ita oppreſſus eſſem, reſmque pub. mecum per-
didisſem, mortuo non modo honorem, ſed miſericor-
diam quoque deſuturā. itaque rediturus ſum: nec tan-
ta munera perditis hominibus dari poſſe ſinam. Exer-
citum locis ut habeam opportunis, prouinciam tuear,
etiam ſi ille exercitus deſcuerit, omnia ut integra ſer-
nem, dabo operam, quoad exercitus huc ſummutatis,
parique felicitate Remp. hic uindictis. nec depugnare,
ſi occaſio tulerit: nec obſideri, ſi neceſſe fuerit: nec mo-
ri, ſi caſus incidit, pro uobis paratior fuerit quif-
quam. Quare hortor te mi Cicerō, exercitum huc tradi-
endum quamprimum cures, et matures prius, quā
hoſtes magis corroborentur, et noſtri perturbentur. in
quo ſi celeritas erit adhibita, Reſp. in poſſeſſione uicto-
rie deletis ſcleratis permanebit. Fac ualeas, meque
diligas. Fratrem meum tibi, fortisſimum ciuem, et
ad omnia paratiſſimum, excuſem literis? qui ex labo-
re in febriculam incidit aſſiduam, et ſatis moleſtam.
Cū primū poterit iſtuc recurrere, non dubitabit,
neque loco Reip. deſit. Meam dignitatem commen-
datam habeas rogo. concupiſcere me nihil oportet: ha-
beo te et amantiſſimum mei, et, quod optaui, ſum-
me authoritatis. Tu uideris quantum, et quādo tuum
munus apud me uelis eſſe. Tantum te rogo, in Hir-
cii lo- cum me ſubdas, et ad tuum amorem, et ad meam
obſeruantiam.

CICERO PLANCO S.

IN TE, et in collegi omnis ſpes eſt, diis approbati-

bus. concordia uestra, quæ senatui declarata literis uestris est, mirificæ et senatus, et cuncta ciuitas delectata est. Quod ad me scripseras de re agraria: si consultus senatus esset, ut quisque de te honorificèssimam sententiam dixisset, eam secutus essem, qui certe ego fuisset: sed propter tarditatem sententiarum, moramque rerum, cum ea quæ consulebantur, ad exitum non peruenirent, commodissimum mihi, Plancoque fratri uisum est, uti eo, quod ne nostro arbitratu componeretur, quis fuerit impedimento, arbitror te ex Planci literis cognouisse. Sed siue in S. C. siue in cæteris rebus desideras aliquid: sic tibi persuade, tantam esse apud omnem bonos tui charitatem, ut nullum genus amplissimæ dignitatis excogitari possit, quod tibi non paratum sit. Literas tuas uehementer expecto, et quidem taleis, quales maximè opto. Vale.

PLANCVS CICERONI S.

NON QUAM mehercule mi Cicero me pœnituit maxima pericula pro patria subire, dū, siquid acciderit, mihi à reprehensione temeritatis absim. Confiterer imprudētia me lapsum, si unquam Lepido ex animo credidissem. CREDULITAS enim error est magis quàm culpa: et quidē in optimi cuiusque mentem facillimè irrepit. sed ego non hoc uitio penè sum deceptus: Lepidum enim pulchrè norā. Quid ergo est pudor me, qui in bello maximè est periculosus, hunc casum coegit subire. nam nisi uno loco essemus, uerebar ne cui obrectatorum uiderer et nimium pertinaciter Lepido offensus, et mea patientia etiam alere bellum. itaque copias propè in aspectum Lepidi, Antonii-

que adduxi, quadragintaque millia passuum spatium relicto confedi, eo consilio, ut uel celeriter accedere, uel salutariter recipere me possem. Adiunxi hæc in loco eligendo, flumen oppositum, ut haberem in quo mora trahi posset: Vocant sub manu ut essent, per quorum locum mihi fideliter pateret iter. Lepidus desperato aduentu meo, quem non mediocriter captabat, se cum Antonio coniunxit ad IIII Cal. Iun. eodēque die ad me castra mouerunt. uiginti millia passuum cum abessent, res mihi nuntiata est. Dedi operam deum benignitate, ut et celeriter me reciperem, et hic discussus nihil fuge simile haberet: non mules ullus, non eques, non quicquam impedimentorum amitteretur, aut ab illis furētibz latronibus interciperetur. itaque prid. Non. Iun. omnes copias Isaram traieci, pontesque quos fecerā, interrupi, ut et spatium ad se colligendū homines haberent, et ego me interea cum collega coniungerē: quem triduo, cum has dabam literas, expectabam. Latevissis nostri et fidei, et animi singularem in Remp. semper fatebor: sed certè nimia eius indulgentia in Lepidum, ad hæc pericula perspicunda fecit eum minus sagacem. Qui quidē cum in fraudem se deductum uideret, manus, quas iussus in Lepidi perniciem armarasset, sibi offerre conatus est. in quo casu tamen interpellatus, adhuc uiuit, et dicitur uicturus. sed tamen de hoc mihi parum artum est. Ego magno cum dolore patriarum elapsus sum bis: ueniebant enim eodē furore in me, quo in patriam, incitati iracundias autem harum rerum recentes habebāt, quod Lepidum castigare non desisterā ut extingueret bellum: quod colloquia facta improbabam: quod legatos fide Lepidi di-

missos, ad me in cōspectum uenire uetueram: quod C. Catinū Vestinū Trib. mil. missum ab Antonio ad eum cum literis, interceperam. in quo hāc capio uoluptatem, quod arē quo magis me petiuerunt, tanto maiorem his frustratio dolorem attulit. Tu mi Cicerō, quod adhuc fecisti, idem praesta, ut uigilanter, neruēque nos, qui stamus in acie, subornes. Veniat Caesar cum copiis, quas habet firmissimas: aut, si ipsum aliqua res impedit, exercitus eius mittatur: cuius ipsum magnum periculum agitur. quicquid aliquando futurum fuit in castris perditorum contra patriā, hoc omne iam conuenit. Pro urbis uerō salute cur nō omnibus facultatibus, quas habemus, utamur? quod si uis istuc non defueritis, profecto, quod me attinet, omnibus rebus abunde Reip. satisficiam. Te quidem Cicerō in dies mehercule habeo chariorem: solici tudineque meas quotidie magis tua merita ex acuum, nequid aut ex amore, aut ex iudicio tuo perdam. Opto ut mihi liceat iam praesenti pietate meorum officiorum tuis beneficia tibi facere iucundiora. Vale. VII. Id. Iun. Cinarone, ex finibus Allobrogum.

PLANCVS IMP. COS. DES.
CICERONI S. D.

FACERE non possum quin in singulas res, meritaque tua tibi gratias agam: sed mehercule facio cum pudore. neque enim tanta necessitudo, quantā tu mihi tecum esse uoluisti, desiderare uidetur gratiarū actionē: neque ego lubenter pro maximis tuis beneficiis tantū munere defungor orationis: & malo praesentem obseruantia, indulgentia, assiduitate memorē me tibi pro-

bare. Quod si mihi uita contigerit, omneis gratas amittas, atque etiam pias propinquitates in tui obseruantia, indulgentia, assiduitate uincam. amor enim tuus, ac iudiciū de me utrum mihi plus dignitatis in perpetuum, an uoluptatis quotidie sit allaturus, non facile dixerim. De militum commodis fuit tibi curae: quos ego non potētia meae causa (nihil enim me non salutariter cogitare scio) ornari uolui à senatu: sed primū quod ita meritis iudicabam: deinde quod ad omneis ciuis coniunctiores Reip. esse uolebam: nouissimē, ut ab omni omniū sollicitatione auersos eos taleis uobis praestare possem, quales adhuc fuerunt. Nos adhuc hīc omnia integra sustinuimus. quod cōsiliū nostrum, etsi, quanta sit auditas hominum (non sine causa) talis uictoriae, scio: tamen uobis probari spero: non enim siquid in his exercitiis sit offensum, magna subsidia Reip. habet expedita, quibus subito impenni, ac latrocinio paricidarum resistat. Copias uerō nostras notui tibi esse arbitror. in castris meis legiones sunt ueteranae tres, tironum uel luculētissima ex omnibus una. in castris Bruti una ueterana legio, altera bima, octo tironum. Ita uniuersus exercitus numero amplissimus est, firmitate exiguus. Quantum autem in acie tironi sit committendum, nimum saepe expertum habemus. ad hoc robur nostrorum exercituum siue Africanus exercitus, qui est ueteranus, siue Caesaris accessisset, aequo animo summam Remp. in discrimen deducere-mus. Aliquanto autem propius esse, quod ad Caesarem attinet, uidebamus, nihil desisti cū literis hortari: neque ille intermisit affirmare, se sine mora uenire: cū interim aduersum illū ab hac cogitatione, ad alia consi-

lia uideo se contulisse. Ego tamen ad eum Furnium nostrum cum mandatis, literisque misi, siquid forte proficere posset. Scis tu mi Cicero, quod ad Caesaris amorem attinet, societate mihi esse tecum: uel, quod in familiaritate Caesaris, uiuo illo, iam tueri eum, et diligere mihi fuit necesse: uel quod ipse, quoad ego nosse potui, moderatissimi atque humanissimi fuit sensus: uel quod ex tua insigni amicitia mea atque Caesaris, hunc filio loco et illius, et uestro iudicio substitutum, non perinde habere mihi turpe uidetur. Sed quicquid tibi scribo, doletere me hercule magis, quam inimicem facio. Quod uiuit Antoninus hodie, quod Lepidus una est, quod ex ceteris habent non contemnendos, quod sperant, quod addunt: id omne Caesari acceptum referre possunt. Neque ego superiora repetam: sed ex eo tempore, quo ipse mihi professus est se uenire, si uenire uoluisset, aut oppressum iam bellum esset, aut in aduersissimam illis Hispaniam cum detrimento eorum maximo detrusum. Quae meum eum, aut quorum consilia a tanta gloria, sibi uero etiam necessaria ac salutari auocarint, et ad cogitationem consulatus bimestris summo cum terrore hominum, et multis cum efflagitatione trastulerint, exputare non possum. Multum in hac re mihi uidetur necessarium et Reip. et ipsius causa proficere posse: plurimum, ut putato, tu quoque, cuius ille tanta merita habet, quanta nemo praeter me. nunquam enim obliuiscar, maxima ac plurima me tibi debere. De his rebus ut exigeret ameo, Furnio mandavi. Quod si quantam debeo, haberi apud eum auctoritatem, plurimum ipsum inuenio. Nam interea duriori conditione bellum sustinemus, quod neque expeditissimam dimicationem putamus, neque te

men refugiendo commissuri sumus, ut maius detrimentum Reip. accipere possit. quod si aut Caesar se respexerit, aut Africanæ legiones celeriter uenerint: securos uos ab hac parte reddemus. Tu, ut instituisti, me diligenter rogo, proprieque tuum esse, tibi persuadeas. V. Calend. Sext. ex castris.

M. T. CICERO C. FURNIO S. P. D.

SI INTEREST, id quod homines arbitrantur, Reip. te, ut instituisti atque fecisti, nauare operam, rebusque maximis, quae ad extinguendas reliquias belli pertinent, interesse: nihil uideris melius, neque laudabilius, neque honestius facere posse: istamque operam tuam, nauitatem, animum in Reip. celeritati Praeturae anteponendam censeo. Nolo enim te ignorare, quantam laudem consecutus sis: mihi crede, proximam Plancum, idque ipsius Planci testimonio, praeterea quae fama, scientiaque omnium. Quamobrem siquid operis tibi etiam nunc restat, id maxime censeo persequendum. quid enim honestius? aut quid honesto anteponendum? si autem satisfactum Reip. putas: celeriter ad comitia, quando mature futura sunt, ueniendum censeo: dummodo ne quid haec ambitiosa festinatio imminuat eius gloriæ, quam consecuti sumus. Multi clarissimi uiri cum Reip. darent operam, annum petitionis suae non obierunt. quod eo facilius nobis est, quod non est annus hic tibi destinatus: ut, si Aedilis fuisses, post biennium tuus annus esset. Nunc nihil praetermittere indebere uisitati, et quasi legitimi temporis ad petendum. Video autem Plancum Cos. et si etiam sine eo rationes expeditas haberet, tamen splendidiorem petitionem tuam fore, si mo-

dò ista ex sententia confecta essent. Omnino plura ne scribere, cum tuum tantum consilium iudiciumque sit, non ita necesse arbitrabar: sed tamen sententiam meam tibi ignotam esse nolebam. Cuius est hæc summa, ut omnia te metiri dignitate malim, quam ambitione maioremque fructum ponere in perpetuitate laudis, quam in celeritate Præturæ. Hæc eadem locutus sum domi meæ adhibito Quinto fratre meo, et Cæcinnæ, et Calvisio, studiosissimis tui, cum Dardanus libertus tuus interesset. omnibus probari uidebatur oratio mea: sed tu optime iudicabis. Vale.

M. T. CICERO C. FVRNIO S. P. D.

LECTIS tuis literis, quibus declarabas aut omittendos Narbonenses, aut cum periculo dimicandum, illud magis timui, quod uitam non moleste fero. Quod de Planci et Bruti concordia scribis, in eo uel maximam spem pono uictoriæ. De Gallorum studio non aliquando cognoscemus, ut scribis, cuius id opera maxime excitatum sit: sed iam, mihi crede, cognouimus. Itaque iucundissimis tuis literis stomachatus sum in extremo. scribis enim, si in sextile comitia, citò te: si iam confecta, citius, ne diutius cum periculo fatuus sis. O mi Furni, quam tu causam tuam non nosti, qui alienam tam facile discas. Tu nunc candidatum te putas, et id cogitas, ut aut ad comitia curras: aut, si iam confecta, domi tuæ sis: scilicet ne cum maximo periculo, ut scribis, stultissimus sis. Non arbitror te ita sentire: omne uenim tuos ad laudem impetus noui. Quod si, ut scribis, ita sentis: non magis te, quam de te iudicium reprehendo meum. Te adipiscendi magistratus leuissimi, et diuul-

gatissimi, si ita adipiscere, ut plerique, præpropere festinato abducat à tantis laudibus, quibus te omnes in cælum iure et uere ferunt? Scilicet id agitur, utrum hac petitione, an proxima Prætor fias, non ut ita de Rep. mereare, omni honore ut dignissimus iudicare. Verum nescis quam altè ascenderis, an pro nihilo id putas? si nescis, tibi ignosco: nos in culpa sumus. sin intelligis, illa tibi est Prætura uel officio, quod pauci, uel gloria, quam omnes sequuntur, dulcior? Hæc de re et ego, et Calvisius, homo magni iudicii, tuque amantissimus, te accusamus quotidie: comitia tamen, quando ex his pendes, quantum facere possumus, quod multis de causis Rep. arbitramur conducere, in Ian. mensē protrudimus. Vince igitur, et uale.

M. T. CICERO M. LEPIDO S. P. D.

QVOD mihi pro mea summa erga te beneuolentia magnæ curæ est, ut quam amplissima dignitate sis. moleste tuli te senatui gratias non egisse, cum esses ab eo ordine ornatus summis honoribus. Pacis inter ciues conciliandæ te cupidum esse letor. pacem eam si à seruitute seiungas, cōsules et Reip. et dignitati tuæ. sin ista pax perditum hominem in possessionem impotentissimi dominatus restitutura est: hoc animo scito esse omnes sanos, ut mortem seruituti ante ponant. Itaque sapientius meo quidē iudicio facies, si te in istam pacificationem non interpones, quæ neque senatui, neque populo, neque cuiquam bono probatur. sed hæc audies ex aliis, aut certior fies literis. Tu pro tua prudentia, quid optimum factu sit, uidebis.

V.ij.

M. T. CICERO C. TREBONIO S. D.

QVAM uellem ad illas pulcherrimas epulas me Idib. Mart. inuitasses: reliquarū nihil haberemus. At nunc cum his tantum negotii est, ut nostrū illud diuini in Remp. beneficiū nonnullā habeat querelā. Quod uerō a te uiro optimo seductus est, tuoque beneficio adhuc uiuit hæc pestis: interdum quod mihi uix fas est, tibi subira scōr: mihi enim negotii plus reliquisti unū, quā prater me omnibus. Ut enim primum post Antonii foedissimum discessum senatus haberi libere potuit, ad illum animum meum reuerti pristinum, quem tu cum ciue acerrimo patre tuo in ore et amore semper habuisti. nam cum senatū ad XIII. Cal. Ian. Tribuni pl. uocauissent, deque alia re referret, totā Remp. sum complexus, egi que acerrimē, senatumque iā languentem et desessum, ad pristinam uirtutem, consuetudinēq; reuocaui, magis animi, quā ingeni uiribus. Hic dies, mea que contentio, atque actio spē primū populo R. attulit libertatis recuperandæ. Nec uerō ipse postea tēpus ullū intermisi de Rep. non cogitandi solū, sed etiā agēdi. quod nisi res urbanas, actaque omnia ad te perferri arbitrarer, ipse perscriberem: quam erā maximis occupationibus impeditus. Sed illa cognosces ex aliis: a me pauca, et ea summatim. Habemus fortē senatum, consularē partim timidos, partim malē sentientes. Magnum damnum factum est in Seruio. L. Cæsar optime sentit: sed quod auunculus est, non acerrimas dicit sententias. Consules, egregij: preclarus, D. Brutus: egregius, puer Cæsar: de quo spero equidem reliqua. hoc uerō certum habeto, nisi ille u-

ueranos celeriter conscripisset, legionesque duæ de exercitu Antonii ad eius se auctoritatem conuissent, atque is oppositus esset terror Antonio, nihil Antonium saleris, nihil crudelitatis præteritum fuisse. Hæc tibi etsi audita esse arbitrabar, uolui tamen notiora esse. plura scribam, si plus otii habuero. Vale.

M. CICERO AMPIO S. D.

DE MEO studio erga salutem et incolunitatem tuā credo te cognoscere ex literis tuorū: quib⁹ me cumulatissime satiſſe cisse certō scio. Nec iis concedo, quanquā sunt singulari in te beneuolētia, ut te saluum malint, quā ego. Illi mihi necesse est concedant, ut tibi plus, quā ipsi, hoc tempore prodesse possim. quod quidem nec desisti facere, nec desistam, et iam in maxima re feci, et fundamenta ieci salutis tuæ. Tu fac bono animo, magnoque sis, meque tibi nulla re defuturum esse confidas. Prid. Non. Quint. Vale.

SER. GALBA M. CICERONI S.

DECIMO septimo Cal. Maij, quo die Pāsa in castris Hircii erat futurus, cum quo ego eram (nam ei obuiam proæſſeram millia passuum centum, quo maturius ueniret) Antonius legiones eduxit duas, secundā, et quintam trigesimā: et cohortes prætorias duas, unam suam, alteram Syllanī, et euocatorum partem. Ita obuiam uenit nobis, quod nos quatuor legiones tironum habere solū arbitrabatur. Sed noctu, quo tutius uenire in castra possemus, legionem Martiam, cui ego præesse solebam, et duas cohortes prætorias miserat Hircius nobis. Cum equites Antonii apparuis-

sent, contineri neque legio Martia, neque cohortes prætoriae potuerunt: quas sequi cepimus coacti, quando eas retinere non poteramus. Antonius ad Forum Gallorum suas copias continebat: neque sciri uolebat se legiones habere: tantum equitatum, et leuem armaturam ostendebat. Posteaquam uidit se inuicem legionem ire. Pansa, sequi se duas legiones iussit tironum. posteaquam angustias paludis et sylvarum transiimus, acies est instructa à nobis duodecim cohortium. Nondum uenerat legiones duae, cum repente Antonius in aciem suas copias de uico produxit, et sine mora concurrit. Primo ita pugnatum est, ut acrius non posset ex utraque parte pugnari. sed dexterius cornu, in quo ego etiam cum Martiae legionis cohortibus octo, impetu primo fugauerat legionem trigesimam quintam Antoni, ut amplius passus quingentos ultra aciem, quo loco steterat, proasserit. Itaque cum equites nostrum cornu circuire uellent, recipere me cepti, et leuem armaturam opponere Maurorum equitibus, ne auersos nostros aggredere. Interim uideo me esse inter Antonianos, Antoniumque post me esse aliquanto. repente equum inuasi ad eam legionem tironum, quae ueniebat ex castris, scuto reiecto. Antoniani me insequi: nostri pila conicere uelle. Ita nescio quo fato sum seruatus, quod cito sum à nostris cognitus. In ipsa Aemilia, ubi cohortes Caesaris prætoria erat, diu pugnatum est. cornu sinisterrimum, quod erat infirmum, ubi Martiae legionis duae cohortes erant, et cohors prætoria, pedem referre ceperunt, quod ab equitatu circuibantur, quo uel plurimum ualet Antonius. Cum omnes se recepissent nostri ordines, recipere me nouissimus cepti ad castra. Anto-

nus tanquam uictor castra putauit se posse capere. quò cum uenit, complureis ibi amisit, nec egit quicquam. Audita re Hircius cum cohortibus uiginti ueteranis redeunti Antonio in sua castra occurrit, copiasque omnes eius deiecit, fugauitque eodè loco, ubi erat pugnatum ad Forum Gallorum. Antonius cum equitibus hora noctis quarta se in castra sua ad Mutinam recepit. Hircius in ea castra rediit, unde Pansa exierat, ubi duas legiones reliquerat, quae ab Antonio erant oppugnatae. Sic partem maiorem suarum copiarum Antonius amisit ueteranarum: nec id tamen sine aliqua iactura cohortium prætorianarum nostrarum, et legionis Martiae fieri potuit. Aquilae duae, signa sexaginta sunt relata Antoni. Res bene gesta est. Ad XII. Cal. Maij, ex castris. Vale.

C. ASINIVS POLLIO

M. T. C. S. P. D.

MINIME mirum debet tibi uideri, nihil me scripsisse de Rep. posteaquam itum est ad arma. Nam saltus Castulonensis, qui semper tenuit nostros tabellarios, etsi nunc frequentioribus latrocinis infestior factus est, tamen nequaquam tanta mora est, quanta qui locis omnibus dispositi ab utraque parte scrutantur tabellarios, et retinent. Itaque nisi naue perlatæ literae essent, omnino nescirem quid hic fieret. Nunc uero nactus occasione, posteaquam nauigari coeptum est, cupidissime, et quam creberrime potero, scribā ad te. Ne mouear eius sermonibus, quem tamen nemo est qui uidere uelit, tamen nequaquam perinde ac dignus est, oderunt homines, periculum non est. adeo est enim in-

iusus mihi, ut nihil non acerbum putem, quod commu-
ne cum illo sit. Natura autem mea, et studia trahunt
me ad pacis et libertatis cupiditatem. Itaque illud ini-
tium civilis belli saepe defleui. Cum uero non liareo mi-
hi nullius partis esse, quia utrobique magnos inimicos
habebam: ea castra fugi, in quibus plane tutum me ab
insidiis inimici sciebam non futurum. compulsus eo,
quod minime uolebam: ne in extremis essem, plane pe-
ricula non dubitanter adi. Caesarem uero, quod me
in tanta fortuna modo cognitum uetustissimorum fa-
miliarium loco habuit, dilexi summa cum pietate et
fide. quae mea sententia gerere mihi licuit, ita feci, ut
optimus quisque maxime probaret: quod iussus sum eo
tempore, id ita feci, ut appareret, inuito imperatum es-
se. Cuius facti iniustissima inuidia erudire me potuit,
quam iucunda libertas, et quam misera sub domina-
tione uita esset. ita, si id agitur, ut rursus in potestate o-
mnia unius sint: quicumque is est, ei me profiteor inimi-
cum: nec periculum est ullum, quod pro libertate aut
refugia, aut deprecor. sed Consules neque S. C. neque li-
teris suis praeparant mihi quid facerem. unas enim
post id, Mart. demum a Pansa literas accepi, in quibus
hortatur me ut senatui scribam, me, et exercitum in
potestate eius futurum. quod cum Lepidus concionaretur,
atque omnibus scriberet, se consentire cum Anto-
nio, maxime contrarium fuit. nam quibus commentibus
inuito illo per illius provinciam legiones ducerem? aut,
si caetera transissem, num etiam alpeis poteram tran-
snuolare, quae praesidio illius tenebantur? adde huc, quod
perferri literae nulla conditione potuerunt: sexcentis
enim locis excutuntur, deinde etiam retinentur a Le-

pido tabellarij. illud me Cordubae pro concione dixisse
nemo uocabit in dubium, provinciam me nulli, nisi
qui a senatu missus uenisset, traditurum. nam de le-
gione trigesima tradenda quantas habuerim conten-
tiones, quid ego scribam? qua tradita, quanto pro Rep.
infirmior futurus fuerim, quis ignorat? hac enim le-
gione noli acrius, aut pugnacius quicquam putare es-
se. Quare me eum existima esse, qui primum pacis cu-
pidissimus (omneis enim ciueis plane studeo esse sal-
uor) deinde qui et me, et Remp. uindicare in liberta-
tem paratus sim. Quod familiarem meum in tuo-
rum numero habes, opinione tua mihi gratius est. in-
uideo illi tamen, quod ambulat, et iocatur tecum. quae-
res, quanti aestimem. si unquam licuerit uiuere in otio,
experieris: nullum enim uestigium abs te discessurus
sum. illud uehementer admiro, non scripsisse te mi-
hi, manendo in provincia, an duendo exercitum in
Italiam, Reip. magis satisfacere possim. Ego quidem,
etsi mihi tutius, ac minus laboriosum est manere: ta-
men quia uideo tali tempore multo magis legionibus
opus esse, quam provinciis, quae praesertim recuperari
nullo negotio possunt, constitui ut nunc est, cum exerci-
tu proficisci. deinde ex literis, quas Pansa misi, cogno-
scas omnia. nam earum tibi exemplar misi. XVII.
Calend. Apr. Cordubae.

C. ASINIVS POLLIO CICERONI S.

BALBUS Quaes. magna numerata pecunia, ma-
gno potere auri, maiore argenti coacto de publicis exa-
ctionibus, ne stipendio quidem militibus reddito, du-
xit se a Gadibus, et triduum tempestate retentus ad

Calpen, Calend. Iun. traiecit sese in regnum Bogdæ, planè bene peculatus. His rumoribus utrum Gadæ referatur, an Romam (ad singulos enim nuntios turpissime consilia mutat) nondum scio. sed præter furtum, et rapinas, et uirgis caesos socios, hæc quoque fecit, ut ipse gloriari solet, eadem quæ C. Caesar. ludæ, quos Gadibus fecit, Herennium Gallum histriæ summo ludorum die annulo aureo donatum, in quatuordecim sessum deduxit. tot enim fecerat ordinum equestris loci. Quatuor uerum sibi prorogauit: comitia biennii biduo habuit: hoc est renuntiavit quot ei iussum est: exules reduxit, non horum temporum, sed illorum quibus a seditiosis senatus trucidatus, aut expulsum est Sex. Varro Procos. Illa uerò iam ne Caesaris quidem exemplo, quod ludis prætextam de suo itinere ad L. Lentulum Procos. solicitandum posuit: et quidem, cum ageretur, fleuit memoria rerum gestarum commotus. Gladiatoribus autem Fadium quendam militem Pompeianum, quia cum depressus in ludum haec gratis depugnasset, auctore sese nolebat, et ad populum confugerat: primum Gallos equites immisit in populum (coniecti enim sunt lapides in eum, cum arriperetur Fadius) deinde abstractum defodit in ludos, et uinum combussit: cum quidem pransus, nudis pedibus, tunica soluta, manibus ad tergum reiectis ambularet, et illi miscro quiritanti, Cuius Romani sum, responderet, Abi nunc, populi fidem implora. Restis uerò ciuis Romanos, etiam in his circulatorum quendam auctionum, notissimum hominem Elipali, quia deformis erat, obiecit. Cum huiusmodi portento res mihi fuit. Sed de illo plura coram. Nunc, quod

praestat, quid me uelitis facere, constituite. Treis legiones firmas habeo: quarum unam uigesimali octauam cum ad se initio belli accessisset Antonius hac pollicitatione, quo die in castra uenisset, denarios quinquagenos singulis militibus daturum, in uictoria uerò eadem præmia, quæ suis legionibus: (quorum quis ullum finem, aut modum futurum putauit?) incitabilissimam retinui, ægè mehercule: nec retinuissem, si uenale locum habuissem, ut pote cum singulæ quædam cohortes seditionem fecerint. Reliquas quoque legiones non desistit liberis, atque infinitis pollicitationibus incitare. Nec uerò minus Lepidus urisit me et suis, et Antonii liberis, ut legionem trigesimalam mitterem sibi. Itaque quem exercitum neque uendere ullis præmiis uolui, nec eorum periculorum metu, quæ uictoribus illis porredebantur, diminuere debetis existimare recitum: et conseruatum Recip. esse, atque ita credere, quodcumque imperassetis, facturum fuisse, si, quod iussistis, feci. Nam et provinciam in otio, et exercitum in mea potestate tenui: finibus meæ provinciae nusquam excessi: militem non modò legionarium, sed ne auxiliariū quidem ullum quoquam misi: et si quos equites decemque nactus sum, supplicio affecti. quarum rerum fructum satis magnum Rep. salua tulisse me putabo. Sed Resp. si me satis nouisset, et maior pars senatus, maiores ex me fructus tulisset. Epistolam quam Balbo, cum etiamnum in provincia esset, scripsi, legendam tibi misi: etiam prætextam, si uoles legere, Gallum Cornelium familiarem meum poscito. VI. Id. Iun. Cordubæ. Vale.

C. ASINIVS POLLIO

M. T. C. S. D. P.

QVO tardius certior fierem de praeliis apud Mutinā factis, Lepidus effecit, qui meos tabellarios nouē dies retinuit: tamen si tantam calamitatem Reip. quantum diffimē audire, optandum est, sed illis qui prodesse nihil possunt, neque mederi. Atque utinam eodem S. C. quo Plancium et Lepidum in Italiam accersistis, ne quoque iussissetis uenire: profecto non accepisset Reip. hoc uulnus. quo si qui letantur in praesentia, quis uidentur et duces, et ueterani Caesaris partium meruisse: tamen postmodum necesse est doleant, cum uisitationem Italiae respexerint. nam et robur, et soboles militum interiiit, si quidē quae nuntiantur, ulla ex parte uera sunt. Neque ego non uidebam, quanto usui Reip. essem futurus, si ad Lepidum uenissem: omnem enim cunctationem eius discussissem, praesertim adiutorem Planco. Sed scribenti ad me eiusmodi literas quas leges, et concionibus, uidelicet quas Narbone habuisse dicitur, similes, palparer necesse erat, si uellem commeatum per prouinciam eius iter faciens habere. Preterea uerebar ne si antequam ego incepta perficerem, praelium confectum esset, primum meum consilium raperent in contrariam partem obrectatores mei, propter amicitiam, quae mihi cum Antonio, non maior tamen, quam Planco fuit. Itaque a Gadibus mense Aprilis binos tabellarios in duas naues imposui, et tibi, et consulis, et Octauiano scripsi, ut me faceretis certiores, quoniam modo plurimum possem prodesse Reip. Sed ut rationem in eo, quo die praelium Pāsā-

misi, eodem a Gadibus naues profectae sunt. nulla enim post hyemem fuit ante eam diem navigatio. Et hercule longē remotus ab omni suspitione futuri ciuiliis tumultus, penitus in Lusitania legiones in hybernis collocaram. Ita porro festinauit uterque conflagrare, tanquam nihil peius timeret, quam ne sine maximo Reip. detrimento bellum componeretur. Sed si properandum fuit, nihil non summi ducis consilio gessisse Hircium uideo. nam haec mihi scribuntur ex Gallia Lepidi, et nuntiantur, Pansa exercitum concisum esse: Pansam ex uulneribus mortuum: eodem praelio Martia legionem interiisse, et L. Fabatū, et C. Peducaū, et D. Carsulenum: Hirciano autem praelio et quarta legionem, et omnes peraeque Antonii caesas: item Hircij quartam, cum castra quoque Antonii cepisset, a quinta legione concisam esse: ibi Hircium quoque periisse, et Pontium Aquilam: dici etiam, Octavianum occidisse: (quae si, quod dii prohibeant, uera sunt, non mediocriter doleo) Antonium turpiter Mutinae obsessionem reliquisse, sed habere equitatum, ac legiones sub signis armatas treis, et P. Vagienī unam, meritis bene multos: Ventidium quoque se cum legione septima, octaua, nona coniunxisse: si nihil in Lepido spei sit, descensurum ad extrema, et non modo nationes, sed etiā seruitia concitaturū: Parmam direptam: L. Antonium alpeis occupasse. Quae si uera sunt, nemini nostrum cessandum est, neque expectandum quid decernat senatus: res enim cogit huic tanto incendio succurrere omnes, qui aut imperium, aut nomen denique populi Ro. saluum esse uolunt. Brutum enim decem et septem cohortes, et duas non

frequentes tironum legiones, quas conscripserat Antonius, habere audio. Neque tamen dubito quin omnes qui supersint de Hirci exercitu, confluant ad eum. Nam in delectu non multum spei puto esse: praesertim cum nihil sit periculosius, quam spatium confirmandi sese Antonio dari. Anni autem tempus libertatem maiorem mihi dat, propterea quia frumenta aut in agris, aut in uillis sunt. Itaque proximis literis consilium meum expeditur. nam neque deesse, neque superesse Reip. uolo. Maxime tamen doleo, adeo et longo et infesto itinere ad me ueniri, ut die quadragesimo possit, aut ultra etiam quam facta sunt, omnia numerentur. Vale.

M. LEPIDVS IMP. ITERVM PONT.
MAX. S. P. PL. Q. R.

SI uos, liberi que uestri ualetis, bene est: ego quoque ualeo. Deos, homines que testor P. C. qua mente, et quo animo semper in Remp. fuerim, et quam nihil antiquius communi salute, ac libertate iudicari. quod uobis breui probassem, nisi mihi fortuna proprii consilium extorsisset. Nam exercitus cunctus consuetudinem suam in ciuibus conseruandis, communique pacis, seditione facta, retinuit: neque tantae multitudinis opum Romanorum salutis atque incolumitatis causam suscipere, ut uerè dicam, coegit. In qua re ego uos P. C. oro atque obsecro, ut priuatis offensionibus omissis, summae Reip. consulatis, neue misericordiam nostram, exercitusque nostri in ciuili dissensione sceleris loco ponatis. Quod si salutis omnium, ac dignitatis rationi habueritis, melius et uobis et Reip. consulatis. Da-

IIII. Calend. Iun. à Ponte Argenteo. Valete.

M. LEPIDVS IMP. ITERVM PONT.
MAX. M. T. CICERONI S. P. D.

SI uales, bene est: ego quoque ualeo. Cum audissem Antonium cum suis copiis, praemisso L. Antonio cum parte equitatus, in prouinciam meam uenire: cum exercitu meo à confluyente Rhodano castra moui, ac contra eos uenire institui. Itaque continuis itineribus ad Forum Vocontium ueni, et ultra castra ad flumen Argenteum contra Antonios feci. P. Ventidius suas legiones treis coniunxit cum eo, et ultra me castra posuit. Habebat antea legionem secundam, et ex reliquis legionibus magnam multitudinem, sed inermium. Equitatum habet magnum. nam omnis ex praelio integer discessit, ita ut sint amplius equitum XXX. Itaque ad me complures milites, et equites ab eo transferunt: et in dies singulos eius copiae minuuntur. Syllanus et Culleo ab eo discesserunt. Nos etsi grauiter ab his laesi eramus, quod contra nostram uoluntatem ad Antonium ierant: tamen nostrae humanitatis et necessitudinis causa, eorum salutis rationem habuimus. Nec tamen eorum opera utimur, neque in castris habemus, neque ulli negotio praefecimus. Quod ad bellum hoc attinet, nec senatus, nec Reip. deerimus. quae postea egerimus, factam te certiore. Et si omni tempore summa studia, officiaque mutuo inter nos certatim consisterunt pro nostra inter nos familiaritate, et proinde diligenter ab utroque conseruata sunt: tamen non dubito in tanto, et tam repentino motu Reip. quin nonnulla de me falsis rumoribus à meis obrecta-

toribus me indigna ad te delata sint, quæ tu animi magnopere mouerent pro tuo amore in Remp. eam moderatè accepisse, neque temerè credendum iudicasse, a meis procuratoribus certior sum factus: quæ mihi, ut debent, gratissima sunt. Memini autem et illa superiora, quæ abs tua uoluntate profecta sunt ad meâ dignitatem augendam et ornandam: quæ perpetuo animo meo fixa manebunt. Abs te mi Cicero magnopere peto, si meam uitam, studium diligentissime superioribus temporibus in Rep. administranda, quæ Lepido digna sunt, perspecta habes, ut parua, aut eo ampliora reliquo tempore expectes: et proinde tua auctoritatè me tuendum existimes, quo tibi plura tuo merito debeo. Vale. XII. Calend. Iun. ex castris, ex Ponte Argenteo.

M. TVLLII CICERONIS EPI-
STOLARVM AD BRVTVM,
ET ALIOS LIBER XI.

D. BRVTVS M. BRVTO, ET
C. CASSIO S. D.

VO in statu simus, cognoscite. Heri uespero apud me Hircius fuit: qua nocte esset Antonius, demonstrauit, pessima scilicet et infidelissima. nam se neque mihi prouinciâ dare posse aiebat, neque arbitrari tutò in Vrbe esse quenquam nostrum: adeo esse militum concitatos animos, et plebis, quod utrum-

que esse falsum, puto uos animaduertere: atque illud esse uerum, quod Hircius demonstrabat, timere eum, ne si mediocre auxilium dignitatis nostræ habuissemus, nulle partes iis in Rep. relinquerentur. Cum in his angustiis uersarer, placitum est mihi ut postularem legationem liberâ mihi, reliquisque nostris: ut aliqua causa proficiscendi honesta quaereretur. Hoc se impetraturum pollicitus est: nec tamen impetraturum confido: tanta est hominum insolentia et nostri insectatio. ac si dederint quod petimus: tamen paulò post futurum puto ut hostes iudicemur, aut aqua et igni nobis interdiciatur. Quid ergo est, inquis, tui consilij? Dandus est locus fortunæ: cedendum ex Italia, migrandum Rhodum, aut aliquò terrarum arbitror. Si melior casus fuerit, reuertemur Româ: si mediocris, in exilio uiuemus. si pessimus, ad nouissima auxilia descendemus. Succurrit fortasse hoc loco alicui uestrum, cur nouissimum tempus expectemus potius, quam nunc aliquid moliamur. Quia ubi consistamus, non habemus præter Sext. Pompeium et Bassum Cæcilium: qui mihi uidentur hoc nuntio de Cæsare allato firmiores futuri. Satis in tempore ad eos accedemus, ubi quid ualeant, scierimus. Pro Cassio, et te siquid uelitis me recipere, recipiam. postulat enim hoc Hircius ut faciam. Rogo uos quamprimum mihi rescribatis: nam non dubito quin de his rebus ante horam quartam Hircius me certior sit facturus. Quem in locum conuenire possimus, quo me uelitis uenire, rescribite. Post nouissimum Hirci sermonem, placitum est mihi postulare ut liceret nobis esse Romæ publico præsidio: quod illos nobis concessuros non puto. magnam enim inuidiam iis facere-

mus. nihil tamen non postulandum putavi, quod equum esse statuerem. Valete.

M. BRVTVS, ET C. CASSIVS
PRAETT. M. ANTONIO
COS. S. P. D.

DE TVA fide & benevolentia in nos nisi persuasum esset nobis, non cōscripsissemus haec tibi: quae profecto, quādo istum animū habes, in optimam partem accipies. Scribitur nobis magnam ueteranorū multitudinem Romam conuenisse iā, & ad Cal. iun. futuram multo maiore. De te si dubitemus aut uereamur, simus nostri dissimiles. sed certē cū ipsi in tua potestate fuerimus, tuoque adducti consilio dimiserimus ex municipiis nostros necessarios, neque solū edicto, sed etiam literis id fecerimus: digni sumus quos habeas tui consilij participes, in ea praesertim re, quae ad nos pertinet. Quare petimus a te, facias nos certiores tuae uoluntatis in nos: putē sine nos tutos fore in tanta frequentia ueteranorum, quos etiam de reponenda ara cogitare audimus: quod uelle te, probare uix quisquam posse uideatur, qui nos saluos & honestos uelit. Nos ab initio spectasse otium, nec quicquam aliud a libertate communī quae fuisse, exitus declarat. Fallere nemo nos potest nisi tu: quod certē abest a uirtute tua & fide. Sed alius nemo facultatem habet decipiendi nos. tibi enim uni credidimus, & credituri sumus. Maximo de nobis timore afficiuntur amici nostri. quibus etsi tua fides explorata est, tamen illud in mentem uenit, multitudinē ueteranorū facilius impelli ab alio quolibet, quam a te retineri posse. Rescribas nobis ad omnia rogam.

Nam illud ualde leue est ac nugatorium, ea re denuntiātum esse ueteranis, quod de commodis eorum mentelaturus esses. Quem enim impedimento futurum putas, cū de nobis certum sit nos quieturos? Non debemus cuiquam uideri nimium uitae cupidi, cū accidere nobis nihil possit sine pernacie & confusione omnium rerum. Vale.

BRVTVS ET CASSIVS PRAETT.
ANTONIO COS. S. D.

LITERAS tuas legimus simillimas edicti tui, contumeliosas, minaces, minime dignas quae a te nobis mitterentur. Nos Antoni te nulla laeessimus iniuria: neque miraturū credidimus, si Praetores & ea dignitate homines, aliquid edicto postulassemus a Consule. Quod si indignaris ausos esse id facere, concede nobis ut doleamus, ne hoc quidem abs te Bruto & Cassio tribui. Nam de delectibus habitis & pecuniis imperatis, exercitiis sollicitatis, & nuntiis trans mare missis, quod te questum esse negas: nos tibi quidem credimus, optimo animo te fecisse: sed tamen neque agnoscimus quicquam eorum: & te miramur, cū haec reticueris, non potuisse continere iracundiam tuam, quin nobis de morte Caesaris obiiāres. Illud uerō quemadmodum ferendum sit, tute cogita: non licere Praetoribus concordiae ac libertatis causa, per edictum de suo iure decedere, quin Cōsul arma minetur. Quorum fiducia nihil est quod nos terreas. Neque enim decet, aut conuenit nobis periculo ulli submittere animum nostrū: neque est Antonio postulādum, ut iis imperet, quorū opera liber est. Nos si alia hortarentur, ut bellū ciuile susci-

tare uellemus, literæ tuæ nihil proficerent. NULLA enim minantis auctoritas apud liberos est. Sed pulchre intelligis, non posse nos quoquam impelli: et fortassis ea re minaciter agis, ut iudicium nostrum metu uideatur. Nos in hac sententia sumus, ut te cupiamus etiam in libera Repub. magnum atque honestum esse: uocemus te ad nullas inimicitias, sed tamen pluri nostram libertatem, quam tuam amicitiam aestimemus. Tu etiam atque etiam uide quid suscipias, quid sustinere possis: neque quandiu uixerit Cæsar, sed quam non diu regnaris, fac cogites. Deos quæsumus, consilia tua Reipub. salutaria sint ac tibi: sin minus, ut salua atque honesta Rep. tibi quamminimum noceant optamus. Pridie Non. Sext.

D. BRVTVS IMP. M. CICERONI S. D.

SI DE tua in me uoluntate dubitarem, multis à te uerbis peterem ut dignitatem meam tuere: sed profecto est ita ut mihi persuasi, me tibi esse curæ. Progressus sum ad Inalpinos cum exercitu, non tam nomen captans imperatorium, quam cupiens militibus satisfacere, firmosque eos ad tuendas nostras res effuere: quod mihi uideor consecutus: nam et liberalitatem nostram et animum sunt experti. cum omnium bellissimis bellum gessi: multa castella cepi: multa uastauimus non sine causa ad senatum literas misimus. Adiuua nos tua sententia. quod cum facies, ex magna parte communi commodo inseruieris. Vale.

M. T. CICERO D. BRVTO IMP. S.

LVPVS familiaris noster cum à te uenisset, olimque

Romæ quosdā dies commoraretur: ego erā in iis locis, in quibus maxime me tuto esse arbitrabar. eo factum est ut ad te Lupus sine meis literis rediret, cum tamen curasset tuas ad me perferendas. Romam autem ueni ad V. Id. Decēb. nec habui quicquam antiquius, quam ut Pansam statim conuenirem: ex quo ea de te cognoui, quæ maxime optabam. Quare hortatione tu quidem non eges, si ne illa quidem in re, quæ à te gesta est post hominum memoriam maxima, hortatorem desiderasti: illud tamen breuiter significandum uidetur, populum Ro. omnia à te expectare, atque in te aliquando recuperandæ libertatis omnem spem ponere. Tu si dies noctesque memineris (quod te facere credo scio) quam rem gesseris: non obliuiscere profecto quantæ tibi etiam nunc gerendæ sint. si enim iste prouinciam nactus erit, cui quidem ego semper amicus fui, antequam illum intellexi non modò aperte, sed etiam libenter cum Repub. bellum gerere: spem reliquam nullam uideo salutis. Quamobrem te obsecro iisdem precibus, quibus Senatus populusque Ro. ut in perpetuum Rempub. dominatu regio libera: ut principis consentiant exitus. tuum est hoc munus, tuæ partes. à te hoc ciuitas, uel omnes potius gentes non expectant solum, sed etiam postulant. Quamquam, cum hortatione non eges, ut supra scripsi, non utar ea pluribus uerbis: faciam illud quod meum est, ut tibi omnia mea officia, studia, curas, cogitationes pollicear, quæ ad tuam laudem et gloriam pertinebunt. Quamobrem uelim tibi ita persuadeas, me tum Reip. causā, quæ mihi uita mea charior est: tum quod tibi ipsi faueam, tuamque dignitatem amplificare uelim, tuis optimis consiliis, amplitu-

dini, gloriæ nullo loco defuturum. Vale.

M. T. CICERO D. BRUTO IMP. S.

LVPVS noster, cū Romam sexto die Mutina uenisset, postridie me mane conuenit, tuāque mihi mandata diligentissimè exposuit, & literas reddidit. Quod mihi tuā dignitatem commendas: eodem tempore existimo te mihi meam dignitatem commendare, quam me hercule non habeo tuā chariorē. Quare mihi gratissimum facies, si exploratum habebis, tuis laudibus nullo loco nec consilium, nec studium meum defuturum.

Cū Tribuni pl. edixissent, Senatus adesset ad XIII. Cal. Ian. haberēque in animo de praesidio Consulū deess. referre: quanquam statuerā in Senatum ante Cal. Ian. non uenire: tamen cū eo die ipso edictum tuū propositum esset, nefas esse duxi, aut ita haberi senatum, ut de tuis diuinis in Rempub. meritis sileretur (quod factum esset nisi ego uenissem) aut etiam siquid honorificè de te diceretur, me non adesse. Itaque in senatum ueni mane, quod cū esset animaduersum, frequentissimi Senatores conuenerūt. Quæ de te in senatu egerim, quæ in concione maxima dixerim, aliorum te literis malo cognoscere. Illud tibi persuadeas uelim, me omnia quæ ad tuam dignitatem augendam pertinebunt, quæ est per se amplissima, summo semper studio suscepturum & defensurum. Quod quāquam intelligo me cum multis esse facturum, tamen appetam huius rei principatum. Vale.

M. CICERO D. BRUTO IMP. S.

CVM adhibuisset domū meæ Lupus me & Libonē,

& Seruium consobrinum tuum: quæ mea fuerit sententia, cognosse te ex Cn. Seio arbitror, qui nostro sermōni interfuit. Reliqua, quanquam statim Scium Græcius est subsecutus, tamen ex Græcio poteris cognoscere. Caput autem est hoc, quod te diligentissimè percipere & meminisse uelim, ut ne in libertate & salute populi Ro. conseruanda auctoritatem Senatus expectes nondum liberi, ne & tuum factum condemnes (nullo enim publico consilio Rempub. liberaisti: quo est etiam res illa maior & clarior) & adolescentem, uel puerum potius Cæsare iudices temerè fecisse, qui tantam causam publicam priuato consilio suscepit: denique homines rusticos, sed fortissimos uiros, ciuēque optimos, dementis fuisse iudices, primū milites ueteranos commilitones tuos, deinde legionem Martiam, legionem quartam, quæ suum Consulē hostem iudicauerunt, seque ad salutem Reipub. defendendam contulerunt. Voluntas Senatus pro auctoritate haberi debet, cū auctoritas impeditur metu. Postremo suscepta tibi causa iam bis est, ut non sit integrū: primū id. Mart. deinde proximè, exercitu nouo & copiis comparatis. Quamobrem ad omnia ita paratus atque animatus esse debes, non ut nihil facias nisi iussus, sed ut ea geras quæ ab omnibus summa cum admiratione laudentur. Vale.

M. T. CICERO D. BRUTO IMP. S.

EO TEMPORE Polla tua misit, ut ad te, siquid uellē, dare literarū, cū quid scriberem, non habebā. Omnia enim erāt suspensa propter expectationem legatorū: qui quid egissent, nihil dum nuntiabatur. Hæc

tamen scribenda existimaui: primum, Senatum populumque Ro. de te laborare non solum salutis sue causa, sed etiam dignitatis tue. admirabilis est enim quedam tui nominis charitas, amorque in te singularis omnium civium. ita enim sperant, atque confidunt, ut ante Rege, sic hoc tempore regno te Rēp. liberatum. Romæ delectus habetur, totaque Italia: si hic delectus appellandus est, cum ultro se offerunt omnes: tantus ardor animos hominum occupavit desiderio libertatis, odioque diutinae servitutis. De reliquis rebus à te iam expectare literas debemus, quid ipse agas, quid nos sit Hircius, quid Cæsar meus: quos spero breui tempore societate uictoriae tecum copulatos fore. Reliquum est ut de me id scribam, quod te ex tuorum literis et spero et malo cognoscere: me neque deesse ulla in re, neque unquam defuturum dignitati tue. Fac valeas.

D. BRUTVS M. T. CICERONI S. D.

PANSA amisso, quātū detrimenti Resp. acceperit, non te præterit. nūc auctoritate et prudētia tua prospicias oportet, ne inimici nostri, Consulibus sublati, sperent se conualescere posse. Ego, ne consistere possint Italia Antonius, dabo operam. Sequar eum confestim. utrumque me præstaturum spero, ne aut Ventidius elabatur, aut Antonius in Italia moretur. In primum rogo te, ad hominem uentiosissimum Lepidum mitti, ne bellum nobis redintegrare possit, Antonio sibi coniuncto. nam de Pollione Asinio, puto te perspicere quid sit factururus. Multæ, et bonæ, et firmæ sunt legiones Lepidi et Asinii. Neque hæc iccirco tibi scribo, quod te non eadem animaduertere sciam: sed quod mihi per-

suasissimum est, Lepidum recte facturum nunquam, si forte uobis id de hoc dubium est. Plancum quoque confirmetis, oro: quem spero pulso Antonio Resp. non defuturum. si se alpeis Antonius traiecerit, constitui præsidium in alpibus collocare, et te de omni re facere certiore. IIII. Cal. Maij, ex castris, Rhegii.

D. BRVTVS M. T. CICERONI S. D.

NON mihi Rēp. plus debere arbitror, quàm me tibi. gratiorem me esse in te posse, quàm isti peruersi sint in me, exploratum habes: si tamen hæc temporis uideantur dici causa, malle me tuum iudicium, quàm ex altera parte omnium istorum. tu enim à certo sensu, et uero iudicas de nobis: quod isti ne faciant, summa maleuolentia et liuore impediuntur. Interpellent me quo minus honoratus sim: dum ne interpellēt quo minus Respub. à me commodè administrari possit. Quæ quanto sit in periculo, quàm potero breuissimè exponam. Primum omnium, quantam perturbationem rerum urbanarum afferat obitus Consulium, quantamque cupiditatem hominibus iniiciat uacuitas, nō te fugat. Satis me multa scripsisse, quæ literis commendari possint arbitror: scio enim cui scribam. Reuertor nunc ad Antonium, qui ex fuga, cum paruulam manum perditum haberet inermum: ex gestula soluendo, omneque genus hominum arripiendo, satis magnum numerum uidetur effecisse. Huc accessit manus Vētidij: quæ trās Apenninum itinere facto difficillimo, ad Vada peruenit, atque se ibi cum Antonio coniunxit. Est numerus ueteranorum et armatorum satis frequens cum Ventidio. consilia Antonij hæc sint necesse est, aut ad Le-

pidum ut se conferat, si recipitur: aut Apenino, alpi-
búsque se teneat: & decursionibus per equites, qui
habet multos, uaslet ea loca, in quæ incurrit: aut
rursus se in Etruriam referat, quod ea pars Italia si-
ne exercitu est. Quod si me Cæsar audisset, atque A-
penninum transisset: in tantas angustias Antonium
compulsem, ut inopia potius, quam ferro confuere-
tur: sed neque Cæsari imperari potest, nec Cæsar ex-
ercitus suo: quod utrumque pessimum est. Cum hoc ta-
lia sint, quo minus, quod ad me pertinebit, homines
interpellent, ut supra scripsi, non impedio. hæc quem-
admodum explicari possint, aut à te cum explicabun-
tur, ne impediatur, timeo. Alere iam milites non pos-
sum. Cum ad Remp. liberandam accessi, HS mihi fuit
pecuniæ CCCC amplius. tantum abest, ut meæ rō-
familiaris liberum sit quicquam, ut meos iam omnes
amicos ære alieno obstrinxerim. Septenarius numerus
legionum alo: quæ difficultate, tu arbitrare. Nō si Va-
ronis thesauros haberem, sustinere sumptum possem.
Cum primum de Antonio exploratum habuero, faciā
te artiolem. Tu me amabis, ita si hoc idem me in te fa-
cere senseris. III. Non. Maij, ex castris, Dertone. Vale.

D. BRVTVS IMP. COS. DES.
M. CICERONI S. D.

EODEM ex eplo literæ à te mihi redditæ sunt, quæ
pueri mei attulerunt. Tantum me tibi debere existi-
mo, quantum persolvere difficile est. Scripsi tibi, quæ
hic gererentur. In itinere est Antonius, ad Lepidum
proficiscitur: ne de Plancio quidem spem adhuc abie-
cit, ut ex libellis eius animaduerti, qui in me made-

runt. in quibus, quos ad Asinium, quos ad Lepidum,
quos ad Plancum mitteret, scribebat. Ego tamen non
habui ambiguum, & statim ad Plancum misi: & bi-
duo ab Allobrogibus, & totius Galliæ legatos expe-
cto, quos confirmatos domum remittam. Tu, quæ istuc
opus erunt administrari, prospicies, ut ex tua uolun-
tate, rei que pub. commodo fiant. Maleuolentiæ homi-
num in me, si poteris, occurreris: si non poteris, hoc te
consolare, quod me de statu meo nullis contumeliis
deterere possunt. Prid. Non. Maij, ex castris, finibus
Statuellensium.

M. CICERO D. BRVTO IMP.
COS. DES. S. D.

TREIS uno die à te accepi epistolas: unam breuem,
quam Flacco Voluminio dederas: duas pleniores, qua-
rum alteram tabellarius T. Vibij attulit, alteram ad
me misit Lupus. Ex tuis literis, & ex Græcæ oratio-
ne non modò non restinctum bellum, sed etiam inflā-
matum uidetur. Non dubito autem pro tua singulari
prudētia, quin perspicias, si aliquid firmitatis nactus
sit Antonius, omnia illa tua præclara in Remp. me-
rita ad nihilum esse uentura. Ita enim Romam erat
nuntiatum, ita persuasum omnibus, cum paucis iner-
mibus perterritis metu, fracto animo fugisse Antonium.
Qui si ita se habet, ut quæadmodū au diebam de Græ-
cio, configi cum eo sine periculo non possit: nā ille mi-
hi fugisse à Mutina uidetur, sed locum belli gerendi mu-
tasse. Itaque homines alij fracti sunt, nonnulli etiā que-
runtur, quod persecuti non sitis: opprimi potuisse, si æ-
leritas adhibita esset, existimari. Omnino EST hoc po-

puli, maximèque nostri, in eo potissimum abuti libertate, per quem eam consecutus sit. Sed tamen providendum est nequa iusta querela esse possit. Res sic se habet. is bellum consecrit, qui Antonium opprefferit. hoc quam habeat uim, te existimare malo, quàm me apertius scribere. Vale.

D. BRVTVS IMP. COS. DES. M. C. S.

I AM non ago tibi gratias: cui enim re uix referre possum, huic uerbis non patitur res satisfieri. Audere te uolo quæ in manibus sunt: qua enim prudentia es, nihil te fugiet, si meas literas diligenter legis. Sequi confestim Antonium his de causis Cicero non potui: eram sine equitibus, sine iumentis. Hircium perisse nesciebam. Cæsari non credebam prius, quàm conuenissem, et collocutus essem. hic dies hoc modo abiit. Postridie mane à Pansa sum accersitus Bononiâ: cum in itinere essem, nuntiatum mihi est eum mortuum esse. Recurri ad meas copias: sic enim uerè eas appellare possum: sunt extenuatissimæ, et inopia omnium rerum pessimè acceptæ. biduo me Antonius antecessit, itinere multò maiore fugiens, quàm ego sequens: ille enim iit passim, ego ordinatim. quacunque iuit, ergastula soluit, homines arripuit. Constitit nusquam prius, quàm ad Vada uenit: què locum uolo tibi esse notum. iacet inter Apenninum, et alpeis, impeditiissimus ad iter faciendū. Cum abessem ab eo millia passuum triginta, et se iam Ventidio coniunxisset: concio eius ad me est allata: in qua petere coepit à militibus, ut se trans alpeis sequerentur, sibi cum M. Lepido conuenire. Suclamatum est, et frequenter à militibus Veni-

dianis (nam suos ualde quam paucos habet) sibi aut in Italia pereundum esse, aut uincendum. Etiam orare coeperunt, ut Pollentiam iter facerēt. cum sustinere eos non posset, in posterum diē iter suum contulit. hac re mihi nuntiata statim quinque cohortibus Pollentiā præmisi, meumque iter eò contuli. hora antè præsidium meum Pollentiam uenit, quàm Trebellius cum equitibus. sanequam sum gauisus: in hoc enim uictoriam puto consistere. in spem uenerant, quod neque Planci quatuor legiones omnibus suis copiis pares arbitrabatur: neque ex Italia tam celeriter exercitum trahi posse credebant. Quos ipsi adhuc satis arroganter Allobroges, equitatisque omnis qui eò præmissus erat à nobis, sustinebāt: nostròque aduentu sustineri facilius posse confidimus. tamen si quo etiam casu Isaram se traicerint: nequid detrimenti Reip. iniungant, summa à nobis dabitur opera. Vos magnum animum, optimamque spem de summa Rep. habere uolumus, cum et nos et exercitus nostros singulari concordia coniunctos, ad omnia pro uobis uideatis paratos. Sed tamen nihil de diligentia remittere debetis, dareque operam, ut quæ paratissimi ab exercitu, reliquisque rebus pro uestra salute contra sceleratissimam conspirationem hostium configamus. qui quidem eas copias, quas diu simulatione Reip. compararant, subito ad patriæ periculum conuerterunt.

M. T. CICERO D. BRVTO IMP. S. D.

MIRABILITER mi Brute lætor, mea consilia, mea que sententias à te probari de Decembris, de adorando adolescente. sed quid refert? mihi crede homini

non glorioso, planè iam Brute friggo. ὄψωνος enim erat meum senatus: id est iam dissolutum. Tàtam spem attulerat exploratæ uictoriæ tua præclara Mutina eruptio, fugæ Antonii conciso exercitu, ut omnium animi relaxati sint, meæque illæ uehementes contentiones tanquàm οὐρανοῦ εἶναι esse uideantur. Sed ut ad rem redeam: legionem Martiam; et quartam negant, qui illas norunt, ulla conditione ad te posse perducì. Pecuniæ, quam desideras, ratio potest haberi, eaque habebitur. De Bruto accersendo, Cæsareque ad Italiam præsidium tenendo, ualde tibi assentior. sed, ut scribis, habes obrectatores: quos equidem facillimè sustinet. sed impediunt tamen. Ex Africa legiones expectant. sed bellum istuc renatum homines mirantur. nihil tam præter spem unquam. Nā die tuo natali uictoria mutiata, in multa secula uidebamus Rempublicam liberatam. Non timores retexunt superiora. Scripsisti autem ad me iis, quas Idibus Maij dedisti, modò te accepisse à Plancio literas, non recipi à Lepido Antonium. id si ita est, omnia faciliora: sin aliter, magnum negotium: cuius exitum ne extimescam, tuæ partes sunt. Ego plus, quàm facere non possum. Te tamè id quod spero, omnium maximum et clarissimum uidere cupio. Vale.

M. T. CICERO D. BRUTO IMP. S. D.

ET SI mihi tuæ literæ iucundissimæ sunt: tamen iucundius fuit, quod in summa occupatione tua Plancio legæ mandasti, ut te mihi per literas excusaret. quod fecit ille diligenter: mihi autem nihil amabilius officio tuo et diligentia. Coniunctio tua cum collega, concordiaque uestra, quæ literis communibus declarata

est, senatui, populoque R. gratissima accidit. Quod superest, perge mi Brute: et iam non cum aliis, sed tecum ipse acta. Plura scribere nō debeo, præsertim ad te, quo magistro breuitatis uti cogito. Literas tuas uehementer expecto, et quidem taleis, qualeis maxime opto.

M. T. CICERO D. BRUTO IMP. S. D.

PER MAGNI interest, quo tibi hæc tēpore epistola reddita sit: utrū cum solitudinis aliquid haberet, an cum ab omni molestia uacius esses. Itaque ei præcipi, quem ad te misi, ut tempus obseruaret epistolæ tibi reddendæ. Nam quemadmodum coram qui ad nos in tempeste uenit adeunt, molesti sæpe sunt: sic epistolæ offendunt non loco redditæ. Si autem, ut spero, nihil te perturbat, nihil impedit, et ille, cui mandasti, satis sit et commodè tempus ad te cepit aduendi: confido me quod uelim, à te facile impetraturum. L. Lamiæ præturam petit. hoc ego utor uno omnium plurimum. magna uetustas, magna consuetudo intercedit: quodque plurimū ualet, nihil mihi eius est familiaritate iucundius. Magno præterea beneficio eius, magnoque merito sum obligatus. nam Clodianis tēporibus, cum equestris ordinis princeps esset, proque mea salute acerrimè propugnaret, à Gabinio Cos. relegatus est: quod ante id tempus eius Romano Romæ contigit nemini. Hoc cum populus R. meminere, me ipsum non meminisse turpissimum est. Quapropter persuade tibi mi Brute, me petere Præturam. Quāquā enim Lamiæ summo splendore, summa gratia est, usus magnificētissimo munere editio: tamen quasi ea ita non essent, ego suscipi totum negotium. Nunc si me tanti facis, quanti certe facis,

quādo equitum centurias tenes, in quibus regnas, mittere ad Lupum nostrum, ut is nobis eas centurias concedat: Non tenebo te pluribus: ponam in extremo, quod sentio: nihil est Brute, cum omnia à te expectem, quod mihi gratius facere possis. Vale.

M. T. C. D. BRUTO IMP. S. D.

LAMIA uno omnium familiarissime uitor. magni eius in me non dico officia, sed merita, eaque sunt populo Ro. notissima, is magnificentissimo munere Aedilitatis perfunctus, petit Praetura: omnesque intelligunt, nec dignitatem ei deesse, nec gratiam. Sed is ambigunt extare uidetur, ut ego omnia pertimescā, totamque petitionē Lamiæ mihi sustinendā putem. in ea re quantum me possis adiuvare, facile perspicio: nec uero, quantum mea causa uelis dubito. Velim igitur mi Brute tu persuadeas, nihil me maiore studio à te petere, nihil te mihi gratius facere posse, quam si omnibus tuis opibus, omni studio Laniam in petitione iuueris. quod ut facias, uehementer te rogo. Vale.

M. T. CICERO D. BRUTO IMP. S. D.

ETSI ex mandatis, quæ Galbæ, Volūtiique ad senatū dedisti, quid timendum, suspicandumque putares, suspicabamur: tamen timidiora mandata uidebantur, quàm erat dignū tua, populique P. uictoria. Senatū autem mi Brute fortis est, et habet fortis duos. Itaque moleste ferebat, se à te, quem omnium, quicumque fuissent, fortissimum iudicaret, timidum atque ignauum iudicari. etenim cum te incluso spem maximam omnes habuissent in tua uirtute florente Anti-

nio: quis erat, qui quicquam timeret, profligato illo, te liberato? Nec uerò Lepidum timebamus: quis enim esset, qui illum tam furiosum arbitraretur, ut qui in maximo bello pacem uelle se dixisset, is in optatissima pace bellum Reip. indiceret? Nec dubito quin tu plus promueas. Sed tamen tam recenti gratulatione, quam tuo nomine ad omnia deorum templa fecimus, renouatio timoris magnam molestim afferrebat. Quare uelim equidem, id quod spero, ut planè abiectus et fractus sit Antonius. sin aliquid uirium forte collegit: sentiet, nec senatui consilium, nec populo Ro. uirtutem deesse, nec Reip. te uiuo imperatorem. XIIII. Calend. Iun. Vale.

D. BRUTVS M. T. CICERONI S. D.

AD senatum quas literas misi, uelim prius perlegas: et si qua tibi uidebuntur, commutes. Necessario me scripsisse, ipse animaduertes. nam cum putarem quartam et Martiam legiones mecum futuras, ut Druso, Pauloque placuerat, uobis assentientibus: minus de reliquis rebus laborandum existimaui. nunc uerò cum sim cum tironibus egentissimus: ualde et meam, et uestram uicem timeam necesse est. Veretini me, et M. Brutum præcipuè observant. his nequam patiari iniuriam fieri in senatu uernarū causa, à te peto. causam habent optimam, officium in Remp. summum, genus hominum aduersariorum seditiosum et inertissimum. XII. Calend. Iun. Vercellis.

D. BRUTVS IMP. M. T. C. S. D.

QVO D pro me non facio, id pro te facere meus in
Y.i.

te amor, tuâque officia cogunt ut timeâ. Sæpe enim mihi cum esset dictum, neque à me contemptum, nouissimè Labeo Segulius, homo sui simillimus, narrauit mihi apud Cæsarem se fuisse, multumque sermonem de te habitum esse: ipsum Cæsarem nihil sanè de te questum, nisi dictum, quod diceret te dixisse laudandum adolescentem, ornandum, tollendum, se non esse commissurum ut tolli possit. Hoc ego Labeonem credo illi retulisse, aut finxisse dictum, non ab adolescente prolatum. Veteranos uerò pessimè loqui, uolebat Labeo me credere, et tibi ab iis instare periculum: maximeque indignari, quòd in decemuiris neque Cæsar, neque ego habiti essemus, atque omnia ad uestrum arbitrium essent collata. Hæc cum audissem, et iam in itinere essem, committendum non putauì, prius ut alpeis transgrederer, quàm, quid istuc ageretur, scirem. Nam de tuo periculo, crede mihi, iactatione uerborum, et denuntiatione periculi sperare eos, te perterrefacto, adolescentem te impulsio, posse magna consequi præmia: et totam istam cantilenam ex hoc pendere, ut quamplurimum lucri faciant. Neque tamen non te cautum esse uolo, et insidias uitantem: nihil enim tua mihi uita potest esse iucundius, neque charius. Illud uide, ne timèdo magis timere cogare: et quibus rebus potest occurrì ueteranis, occurras. primum quod desiderant de Decemuiris facias: deinde de præmiis, si tibi uidetur, agros militum eorum qui cum Antonio ueterani fuerunt, huiusmodi censeas ab utrisque nostrum: de numis, leni, ac ratione habita pecuniæ: senatum de ea re constituturum. Quatuor legionibus iis, quibus agros dados ausus es, uideo facultatem fore ex agris Syllanis, et agro

Capano. Aequaliter, aut sorte agros legionibus assignari puto oportere. Hæc me tibi scribere non prudenter mea hortatur, sed amor in te, et cupiditas otii, quod sine te consistere non potest. Ego, nisi ualde necesse fuerit, ex Italia non exeam. Legiones armo, paro: spero me non pessimum exercitum habiturum ad omnes casus et impetus hominum. De exercitu, quem Pansa habuit, legionem mihi Cæsar non remittit. Ad has literas statim mihi rescribe, tuorumque aliquem mitte, si quod reconditum magis erit, meque scire opus esse putaris. Vale. VII. Calend. Iun. Eporædia.

M. T. CICE RO D. BRVTO IMP. S.

Dii isti Segulio malè faciant, homini nequissimo omnium qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt. Quid, tu illum tecum solum, aut cum Cæsare, qui neminem prætermiserit, quicum loqui potuerit, cui non eadem ista dixerit? Te tamè mi Brute sic amo, ut debeo, quòd istud, quicquid esset, nugari me scire uoluisti. signum enim magnum amoris dedisti. Nam quòd idem Segulius ait ueteranos queri, quòd tu et Cæsar in Decemuiris non essetis, utinam ne ego quidem essem. quid enim molestius? sed tamen cum ego sensissem de iis qui exercitus haberent, sententiam ferri oportere: iidem illi, qui solent, reclamauerunt. Itaque excepti etiam estis me uehementer repugnante. Quocirca Segulium negligamus, qui res nouas querit: non quòd ueterem comedimus nullam enim habuit, sed hanc ipsam recentem nonam deuorauit. Quod autem scribis, te, quod pro te ipso nò facias, id pro me facere, ut de me timeas aliquod: omni te uir optime, mihiq; charissime Brute de

metu libero. ego enim, quæ provideri poterunt, non fallar in iis: quæ cautionem non habebunt, de iis non ita valde laboro: sim etenim impudens, si plus posulem, quam homini à rerum natura tribui potest. Quod mihi præcipis, ut caueam, ne timēdo magis timere cogar: et sapienter, et amicissime præcipis. Sed uelim tibi persuadeas, cum te constet excellere hoc genere uirtutis, ut nunquam extimescas, nunquam perturbare: me huic tuæ uirtuti proxime accedere. Quod obrem neque metuum quicquam, et cauebo omnia. Sed uide, ne tu iam mi Brute culpa futura sit, si ego quicquam timeā, tuis enim opibus, et Consulatu tuo, etiam si timidus essemus: tamen omnem timorem abiiceremus: præsertim cum persuasum omnibus esset, mihi que maxime, nos à te unice diligi. Consiliis tuis, quæ scribis de quatuor legionibus, de que agris assignandis ab utrisque uestri, uehemēter assentior. itaque cum quadam de collegis nostris agrariam curationem ligarent, disturbavi rem, totamque uobis integram referuauī. Siquid erit occultius, et (ut scribis) reconditum, meorum aliquem mittam, quo fidelius ad te litteræ perferantur. Vale. Pr. Non. Iun.

M. T. CICERO D. BRUTO IMP. S. D.

CVM Appio Clodio C. F. Summa mihi necessitas est, multis eius officiis, et meis mutuis constituta. Peto à te maiorem in modum, uel humanitatis tuæ, uel mea causa ut eū auctoritate tua, quæ plurimum ualeat, conseruatum uelis. uolo te, cum fortissimus uir cognitus, etiam clementissimum existimari. Magno tibi erit ornamento, nobilissimum adolescentem beneficio tuo esse

saluum. Cuius quidem causa hoc melior debet esse, quod pietate adductus, propter patris restitutionem secum Antonio coniunxit. Quare etsi minus ueram causam habebis, tamen uel probabilem aliquam poteris inducere. Nutus tuus potest hominem summo loco natum, summo ingenio, summa uirtute, officiosissimum præterea et gratissimum, incolumem in ciuitate retinere, quod ut facias, ita à te peto, ut maiore studio, magisue ex animo petere non possim. Vale.

D. BRUTVS M. T. CICERONI S. D.

NOS hic ualeamus recte: et quo melius ualeamus, operam dabimus. Lepidus commodè de nobis sentire uidetur. Omni timore deposito, debemus liberè Reip. consulere. Quod si omnia essent aliena, tamen tribus tantis exercitibus propriis Reip. ualentibus, magnam animam habere debebas, quem et semper habuisti, et nunc fortuna adiuuante augere potes. Quæ tibi superioribus literis mea manu scripsi, terrendi tui causa homines loquuntur. si frenum momorderis: pericam, si te omnes, quot quot sunt, conantem loqui ferre poterunt. Ego, tibi ut antea scripsissem mihi à te litteræ ueniant, in Italia morabor. Vale. VIII. Calend. Iun. Eporedia.

CICERO D. BRUTO S. D.

NARRO tibi: antea subira sebar breuitati tuarum literarum: nunc mihi loquax esse uideor. Te igitur imitabor, quàm multa quàm pauca. Terecte ualere, operamque dare, ut quotidie melius: Lepidum commodè sentire, tribus exercitibus quidus nos oportere confi-

dere. Si timidus essem, tamen ista epistola mihi omnem metum absterfisset. Sed, ut mox, frater, memordi. etenim, qui te in cluso omnem spem habuerim in te, quid nunc putas? Cupio iam uigiliam meam Bruto tibi tradere, sed ita, ut ne desim constantiae meae. Quod scribis in Italia te moraturum, dum tibi literae meae ueniant: si per hostem laet, non erraris: multa enim Romae. sin aduentu tuo bellum confici potest, nihil sit antiquius. Pecunia expeditissima quae erat, tibi decreta est. Habes amantissimum Seruiliū: nos non desumus. Vale. VII. Id. Iun.

M. T. CICERO D. BRUTO S. D.

EXPECTANTI mihi tuas quotidie literas. Lupus noster subito denuntiavit ut ad te scriberem, siquid uellem. Ego autem etsi quid scriberem, non habebam. Acta enim ad te mitti sciebam: inanem autem sermonem literarum tibi iniucundum esse audiebam. breuitatem secutus sum, te magistro. Scito igitur in te, et in collegi spem omnem esse. De Bruto autem nihil adhuc certi: quem ego, quemadmodum praecipis, priuatis literis ad bellum commune uocare non desino: qui utinam iam adesset, intestinum urbis malū quod est non mediocre, minus timeremus. Sed quid ago? non imitator Aeneas tuum, altera iam pagella proceat, uine et uale. XIII. Cal. Quint.

D. BRUTVS IMP. M. T. C. S. D.

IN maximo meo dolore hoc solatio utor, quod intelligunt homines, non sine causa me timuisse ista quae acciderunt. Deliberent, utrum traiciant legiones ex Aspi-

ca necne, et ex Sardinia: Brutū accersant necne: mihi stipendium dent, an non, deernant. ad senatum literas miji. Crede mihi, nisi ista omnia ita fiunt, quemadmodum scribo, magnum nos omneis adituros periculum. Rogo te, uidete quibus hominibus negotium detis, qui ad me legiones adducant. et fide opus est, et celeritate. Vale. III. Non. Iun. ex castris.

M. T. CICERO C. MATIO S. D.

NONDUM satis constitui, molestū ēne plus, an uoluptatis attulerit mihi Trebatius noster, homo tum plenus officii, tum utriusque nostrum amantissimus. Nā cum in Tusculanum uesperu uenissem: postridie ille ad me, nondum satis firmo corpore cum esset, mane uenit. Quem cum obiurgarem, quod parū ualeitudini pararet: tum ille nihil sibi fuisse longius, quā ut me uideret. Nunquidnam, inquam, noui? detulit ad me querelam tuam: de qua prius, quā respondeo, pauca praeponeam. quantum memoria repetere praeterita possum, nemo est mihi te amicus antiquior. sed VESTAS habet aliquid commune cum multis: amor non habet. Dilexi te, quo die cognoui, meque a te diligere iudicavi. tuus deinde discessus, isque diuturnas, amicitio nostra, et uitae dissimilitudo non est passa uoluntates nostras consuetudine conglutinari. Tuum tamen erga me animum agnoui multis annis ante bellum civile, cum Caesar esset in Gallia. quod enim uehementer mihi utile esse putabas, nec inutile ipsi Caesari, perfecisti ut ille me diligeret, coleret, haberet in suis. Multa praetereo, quae temporibus illis inter nos familiarissimi me dicta, scripta, communicata sunt: grauiora enim

sunt consecuta. Et initio belli civilis cum Brundisium uersus ires ad Caesarem, uenisti ad me in Formanum: primum hoc ipsum quanti, praesertim temporibus illis? deinde oblitum me putas consilij, sermonis, humanitatis tuae? quibus rebus interesse memini Trebatium. Nec uero oblitus sum literarum tuarum, quas ad me misisti, cum Caesari obuiam uenissem in agro, ut arbitror, Trebulano. Secutum illud tempus est, cum me ad Pompeium proficisci siue pudor meus coegerat, siue officium, siue fortuna. Quod officium tuum, quod studium uel in absentem me, uel in praesentes meos defuit? quae porro omnes mei, et mihi, et sibi te amiciorem iudicauerunt? Veni Brundisium: oblitum me me putas, qua celeritate, ut primum audieris, ad me Tarento aduolaris? quae tua fuerit affectio, oratio, confirmatio animi mei fracti communium miserationum meus? Tandem aliquando Romae esse coepimus: quid defuit nostrae familiaritatis? in maximis rebus, quoniam modo me gererem aduersus Caesarem, usus tuo consilio sum. In reliquis officiis cui tu tribuisti, excepto Caesare, praeter me ut domum uentitares, horumque multas saepe suauissimo sermone consumeres? Tum cum etiam, si meministi: ut haec φιλοστοργικῶς scriberem, tu me impulisti. Post Caesaris reditum quid tibi maiori curae fuit, quam ut essem ego illi quam familiarissimus? quod effeceras. Quor sum igitur haec oratio longior, quam putaram? quia sum admiratus, te qui haec nosse deberes, quicquam a me commissum, quod esset alienum nostra amicitia, credidisse. nam praeter haec quae commemoravi, quae testata sunt et illustria, habeo multa occultiora, quae uix uerbis exequi possum. Omnia me tua delectata, sed

maxime maxima cum fides in amicitia, consilium, gratitas, constantia, tam lepos, humanitas, literae. Quapropter redeo nunc ad querelam. Ego te suffragium tulisse in illa lege, primum non credidi: deinde si credidissem, nunquam id sine aliqua iusta causa existimarem te fecisse. Dignitas tua facit ut animaduertatur quicquid facias: maleuolentia autem hominum, ut nonnulla durius, quam a te facta sint, proferantur. Ea si tu non audis, quid dicam nescio: eundem si quando audio, tam defendo, quam me scio a te contra iniquos meos solere defendi. Defensio autem est duplex. alia sunt quae liquido negare soleam, ut de isto ipso suffragio: alia quae defendenda a te pie fieri, et humane, ut de oratione ludorum. Sed te hominem doctissimum non fugit, si Caesar Rex fuerit (quod mihi quidem uidetur) in utranque partem de tuo officio disputari posse: uel in eam qua ego uti soleo, laudandam esse fidem et humanitatem tuam, qui amicum etiam mortuum diligas: uel in eam qua nonnulli utuntur, libertatem patrie uitae amici anteponendam. Ex his sermonibus utinam essent delatae ad te disputationes meae. Vlla uero duo quae maxima sunt laudum tuarum, quis aut libetius, quam ego, commemorat, aut saepius: te et non suscipiendi belli civilis grauissimum authorem fuisse, et moderandae uictoriae in quo qui mihi non assentiretur, inueni neminem. Quare habeo gratiam Trebatio familiari nostro, qui mihi dedit causam harum literarum, quibus nisi credideris: me omnis officii et humanitatis expertam iudicaris. quo nec mihi grauius quicquam potest esse, nec a te alienius. Vale.

C. MATIVS M. T. C. S. P. D.

MAGNAM uoluptatem ex tuis literis cepi. quam speraram atque optaram habere te de me opinionem, cognoui. de qua etsi non dubitabam, tamen quia maxime aestimabam, ut incorrupta maneret, laborabam. Conscius autem mihi eram, nihil à me commissum esse quod boni cuiusquam offenderet animum. eo minus credebam plurimus atque optimis artibus ornato tibi temere quicquam persuaderi potuisse, praesertim in quem mea propensa et perpetua fuisset, atque esset benivolentia. Quod quando, ut uolui, scio esse: respondebo criminibus, quibus tu pro me, ut par erat, tua singulari bonitate et amicitia nostra saepe restitisti. nota enim mihi sunt quae in me post Caesaris mortem contulerint. Vicio mihi dant, quod mortem hominis necessarij grauius fero, atque eum quem dilexi, periisse indignor. aut enim patriam amicitiae praeposendam esse: perinde ac si iam uiderim, obitum eius Reip. fuisse utilem. Sed non agam astute: fateor me ad istum gradum sapientiae non peruenisse: neque enim Caesarem in dissensione ciuili sum secutus, sed amicum: quanquam re offendebar, tamen non deserui: neque bellum unquam ciuile aut etiam causam dissensionis probavi, quam etiam nascentem extinguere, summe studui. Itaque in uictoria hominis necessarij, neque honoris, neque pecuniae dulcedine sum captus. quibus praemij reliqui, minus apud eum, quam ego, cum possent, immoderate sunt abusi. atque etiam res familiaris mea, lege Caesaris diminuta est: cuius beneficio plerique qui Caesaris morte letantur, remanserunt in ciuitate. ciuibus uictis ut pareretur,

aeque ac pro mea salute, laboraui. Possum igitur, qui omnes uoluerim incolumis, eum à quod impetratum est, periisse non indignari? cum praesertim iidem homines illi et inuidiae et exitio fuerint. Plecteris ergo, inquit, quando factum nostrum improbare audes. O superbiam mauditam, alios in facinore gloriari, alius ne dolere quidem impune licere. At haec etiam seruis semper libera fuerunt, timerent, gauderent, dolerent suo potius, quam alterius arbitrio. Quae nunc isti, ut quidam dicunt, libertatis authores metu nobis extorquere conantur. sed nihil agunt. nullius unquam periculi terroribus ab officio, aut ab humanitate desistat. NVNQVAM enim honestam mortem fugendam, saepe etiam appetendam putavi. sed quid mihi succenset si id opto, ut poeniteat eos sui facti? cupio enim Caesaris mortem omnibus esse acerbam. At debeo pro ciuili parte Remp. uelle saluam. id quidem me cupere, nisi et ante acta iusta, et reliqua mea spes tacente me probat: diando uincere non postulo. Quare maiorem in modum te rogo, ut rem potiorē oratione ducas: mihi que si sentis expedire recte fieri, credas nullam communionem cum improbis esse posse. An quod adolescens praestiti, cum etiam errare cum excusatione possem: id nunc etate praecipitata commutem, ac meipsum retexam? non faciam, neque quod displiceat committam, praeterquam quod hominis mihi coniunctissimi ac uiri amplissimi doleo graue ex sum. Quod si aliter essem animatus, nunquam quod facerem, negarem, ne et in peccando improbus, et in dissimulando timidus ac nanus existimarer. At ludos quos Caesaris uictoriae Caesar adolescens fecit, curauit. At id ad priuatum officium, non ad statum Reip. pertinebat.

Quod tamen munus et hominis amicissimi memoria ac honoribus præstare etiam mortui debui: et optima spei adolescenti, ac dignissimo Cæsari petiti negare non potui. Veni etiam Cos. Antonii sæpe domum salutandi causa: ad quem qui me parum patriæ amantem esse existimant, rogandi quidē aliquid, aut auferendi causa frequētes uentitasse reperies. Sed quæ hæc est arrogantia, quod Cæsar nunquam interpellauit, quin quibus uellem, atque etiam quos ipse non diligebat, tamen ita uterer: eos, qui mihi amicum eripuerunt, carpendo me, efficere conari, ne quos uelim diligam? Sed non uereor ne aut meæ uitæ modestia parum ualitura sit in posterū contra falsos rumores: aut etiam ij qui me non amant propter meam in Cæsare constantiam, non malint mei, quàm sui similes amicos habere. Mihi quidem si optata contingent: quod reliquū est uitæ, in otio Rhodi degam; sin casus aliquis interpellarit, ita ero Romæ, ut rectē fieri semper cupiam. Trebatio nostro magnas gratias ago, quod tuum erga me animum simpliciorem atque amicum aperuit: et quod eum quē semper dilexi lubenter, quo magis iure colere, atque obseruare deberem, fecit. Bene uale, et me dilige.

M. T. CICERO M. OPIIO S.

DUBITANTI mihi (quod scit Atticus noster) de hoc toto consilio profectiois: quod in utranque partem in mentem multa ueniebant, magnum pondus accessit ad tollendam dubitationem, iudicium et consilium tuum. nam et scripsisti aperte quid tibi uideretur: et Atticus ad me sermonem tuum pertulit. Sæpe iudicium in te et in capiēdo consilio prudentiā summam esse, et

in dando fidem: maximēque sum expertus, cum initio ciuili belli per literas te consuluissem, quid mihi faciendum esse censeret, eundūme ad Pompeium, an manendum in Italia: suasisi ut consulerem dignitati meæ. Ex quo quid sentiret intellexi. et sum admiratus fidem tuam, et in consilio dando religionem: quod cum aliud malle amicissimum tuum putares, antiquius tibi officium meum, quàm illius uoluntas fuit. Equidem et ante hoc tēpus te dilexi: et semper me à te diligenti sensi: et cum abessem, atque in magnis periculis essem: et me absentem, et meos præsentēs à te cultos et defensos esse memini: et post meū reditum quàm familiariter mecum uixeris, quæque ego de te et senserim et prædicarim, omnis qui solent hæc animaduvertere, testes habemus. Grauißimum uerò iudiciū de mea fide et de constantia fecisti cum post mortē Cæsaris totum te ad amicitia meam contulisti. Quod tuum iudiciū nisi mea summa beneuolētia erga te omnibūque meritis comprobare, ipse me hominem non putabo. Tu mi Oppi conseruabis amorem tuum (et si more magis hoc quidem scribo, quàm quo te admonendum putem) meaque omnia tuebere: quæ tibi ne ignota essent, Attico mandauī. A me autem, cum paulum otii nacti erimus, uberiores literas expectato. Da operam ut ualeas. hoc mihi gratius facere nihil potes.

M. TVLLII CICERONIS EPI-
STOLARVM AD CASSIVM,
ET ALIOS LIBER XII.

M. T. CICERO C. CASSIO S. P. D.

INEM nullum facio, mihi crede, Cassi
de te et de Bruto nostro, id est de tota
F Rep. cogitandi: cuius omnis spes in uo-
bis est, et in D. Bruto: quam quidem
iam habeo ipse meliorem, Rep. a Dol-
bella meo præclarissime gesta. manabat enim illud
malum urbanum, et ita corroborabatur quotidie, ut ego
quidem et urbi, et otio diffidere urbano. sed ita com-
pressam est, ut mihi uideamur omne iam ad tempus
ab illo duntaxat sordidissimo periculo tuti futuri. Reli-
qua magna sunt et multa, sed posita omnia sunt in
uobis: quæquæ primū quidque explicemus. nam (ut ad-
huc quidem actum est) non regno, sed Rege liberati ui-
demur. interfecto enim Rege, regios omnes natus tu-
mur: neque uero id solum, sed etiam quæ ipse ille, si uine-
ret, non faceret, ea nos quasi cogitata ab illo probamus:
nec eius quidem rei finem uideo. Tabulae figuntur, im-
munitates dantur, pecuniæ maximæ describuntur, exu-
les reducantur, S. C. falsa referuntur: ut tantummodo
odium illud hominis impuri, et seruitutis dolor depul-
sus esse uideatur, Resp. iaceat in iis perturbationibus
in quas eam ille coniecit. Hæc omnia uobis sunt expe-
dienda: nec hoc cogitandum, satis iam habere Remp. a
uobis. Habet illa quidem tantum, quantum nunquam

mihi in mentem uenit optare: sed contenta non est, et
pro magnitudine et animi et beneficii uestri a uobis
magna desiderat. Adhuc ultra suas iniurias est per uos
merito tyranni: nihil amplius: ornamenta uero sua
quæ recuperauit? An quod ei mortuo paret, quæ uiuum
ferre non poterat? cuius æra refigere debebamus, eius
etiam chirographa defendimus? At enim ita decreui-
mus: fecimus id quidem temporibus ædentes, quæ na-
lent in Rep. plurimum: sed immoderate quidam, et in-
grate nostra facilitate abutuntur. Verum hæc prope-
diem, et multa alia coram. Interim uelim sic tibi
persuadeas, mihi cum Rep. quam semper habui charis-
simam, tum amoris nostri causa, maximæ curæ esse tuâ
dignitatem. Da operam ut ualeas.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

VEHEMENTER lætor tibi probari sententiâ et
orationem meam. quasi sæpius uti liceret, nihil esset
negoti libertatem et Rep. recuperare. sed homo amens,
et perditus, multoque nequior, quam ille ipse, quem tu
nequissimum occisum esse dixisti, cædis instigum querit:
nullamque aliâ ob causam me authorem fuisse Cæsar-
is interficiendi criminatur, nisi ut in me ueterani in-
cendantur. quod ego periculum non ex timeo, modo facti
uestri gloriâ cum mea laude communiam. Ita nec Pi-
soni, qui in eum primus inuectus est nullo assentiente:
nec mihi qui idem triæximo post die feci, nec P. Seruilio
qui me est consecutus, tuto in Senatum uenire licet: cæ-
dem enim gladiator querit, eiusque initium ad XIII.
Cal. Octob. a me se facturum putauit, ad quem pa-
ratus uenerat, cum in ulla Metelli complureis dies

commētatus esset. quæ autem in lustris et in uno commentatio potuit esse? itaque omnibus est usus, ut ad te ante scripsi, suo more uomere, nō dicere. Quare quid scribis te confidere, autoritate et eloquentia nostra aliquid profici posse: nō nihil, ut in tātis malis, est profectum. intelligit enim populus Ro. treis esse consulares, qui, quia quæ de Rep. bene senserint, liberè locuti sunt, tūto in Senatum uenire non possint. nec est preterea quod quicquam expectes. tuus enim necessarius affinitate noua delectatur: itaque iā non est studiosus ludorum, infinitoque fratris tui plausu diripitur. Alter item affinis nouis commentariis Cæsaris delinquit. Sed hæc tolerabilia: illud non ferēdū, quod est qui uestro anno Cōsulem filiū suū futurū putet, ob eamque causam se huic latroni deseruire præ se ferat. nam L. Cotta familiaris me⁹ fatali quadā desperatione, ut ait, minus in Senatum uenit. L. Cæsar, optimus et fortissimus ciuis, ualetudine impeditur. Ser. Sulpitius et summa autoritate, et optimè sentiens, non adest. reliquos, exceptis designatis, ignosce mihi si non numero. consulares habes authores cōsilij publici: qui numerus etiam bonis rebus exiguus esset: quid censes, perdis? Quare spes est omnis in uobis: qui si iccirco abestis, ut sitis tuto, ne in uobis quidē: sin aliquid digni uestra gloria cogitatis, uelim saluus nobis: sin id minus, res tamen publica per uos breuis tēpore ius suū recuperabit. Ego tu neque desum, neque deero: qui siue ad me referet, siue nō, mea tibi tamen beniuolētia fidesque præstabitur. Vale.

M. T. CICERO C. CASSIO S. P. D.

AVGET tuus amicus furorē in dies. primū in se-

tua, quā posuit in rostris, inscripsit, PARENTI OPTIME MERITO: ut non modo sicarij, sed iam etiam paricidæ iudicemini: quid dico, iudicemini iudicemur potius: uestri enim pulcherrimi facti ille furiosus me principem dicit fuisse. Utinam quidem fuisset: molestus nobis non esset. sed hoc uestrum fuit: quod quando præterit, utinam haberem quid dare in uobis cōsiliij. sed ne mihi quidem ipsi reperio, quid faciundum sit. Quid enim est, quod contra uim sine ui fieri possit? Cōsiliū autem omne hoc est illorum, ut mortem Cæsaris persequantur. Itaque ante diē VI. Non. Oct. productus in concionem à Canutio, turpissimè ille quidē discessit, sed tamen ea dixit de conseruatoribus patriæ, quæ dici deberent de proditoribus: de me quidem non dubitanter, quin omnia de meo cōsilio et uos fecissetis, et Canutius faceret. Cætera cuiusmodi sint, ex hoc iudica, quod legato tuo uaticinium eripuerunt. Quid eos interpretari putas, cū hoc faciunt? ad hostem scilicet portari. O rem miseram. dominum ferre non potuimus: conseruo seruimus. et tamen me quidem fauente magis quā sperante, etiam nunc residet spes in uirtute tua. sed ubi sunt copiae? De reliquo malo te ipsum loqui tecum, quā dicta nostra agnoscere. Vale.

M. T. CICERO C. CASSIO S. P. D.

VELLEM Idib. Mart. me ad cœnam inuitalles: reliquiarum nihil fuisset. Nūc me reliquiae uestrae exorant, et quidē præter cæteros me. Quāquam egrogos Consules habemus, sed turpissimos consulares: senatum fortem, sed infimo quēque honore fortissimum.

Z.i.

populo uerò nihil fortius, nihil melius, Italiæque uni-
uersa. nihil autem foedius Philippo et Pisoni legatis,
nihil flagitiosius: qui cum essent missi ut Antonio ex
senatus sententia certas res nuntiarent, cum ille earum
rerum nulli paruisset, ulterò ab illo ad nos intolerabilia
postulata retulerunt. Itaque ad nos concurrunt: factique
iam in re saluari populares sumus. Sed tu quid ag-
res, quid acturus, ubi denique esses, nesciebam. Fama
nuntiabat te esse in Syria: author erat nemo. De Bru-
to, quò propius est, eò firmiora uidentur esse que nun-
tiantur. Dolabella ualde uituperabatur ab homini-
bus non insulis, quòd tibi tam cito suaderet, cum tu
uix dum triginta dies in Syria fuisses. Itaque cōstabat,
eum recipi in Syriam non oportere. Summa laus et
tua, et Bruti est, quòd exercitum præter spem existi-
mamini comparasse. Scribere plura, si rem causamque
nossem, nunc quæ scribo, scribo ex opinione hominum
atque fama. Tuas literas auide expecto. Vale.

M. T. CICERO C. CASSIO S. P. D.

HYEMEM credo adhuc prohibuisse quo minus de
te certum haberemus quid ageres, maximeque ubi esses.
Loquebantur omnes tamen, credo quòd uolebant in Sy-
ria te esse, habere copias. Id autem eò facilius credeba-
tur, quia simile uero uidebatur. Brutus quidem noster
egregiam laudem est consecutus, res enim tantas gessit,
tamque inopinatas, ut eæ cum per se grate essent, tum
gratiores propter celeritatem. Quòd si tu ea tenes que
putamus, magnis subsidiis fulta Respublica est. à prima enim
ora Græciæ usque ad Aegyptum optimorum ciuium
imperii muniti erimus, et copijs. Quamquam, nisi

me fellebat, res sic se habebat, ut totius belli omne dis-
crimen in D. Bruto positum uideretur: qui si ut spera-
uimus, erupisset Mutina, nihil belli reliquum fore ui-
deatur. Paruis omnino iam copiis obsidebatur, quòd
magno præsidio Bononiā tenebat Antonius. Erat au-
tem Claternæ noster Hircius, ad Forū Cornelium Cæ-
sar, uterque cum firmo exercitu: magnæque Romæ Pá-
sa copias ex delectu Italiæ comparat. hyems adhuc re-
gri prohibuerat. Hircius nihil nisi consideratè, ut mi-
hi crebris literis significat, acturus uidebatur. Præter
Bononiā, Regium Lepidi, Parmam, totam Galliam te-
nebamus studiosissimam Reip. tuos etiā clientis tr. is-
padanos mirificè coniunctos cum causa habebamus.
Erat firmissimus senatus, ex æptis cōsularibus: ex qui-
bus unus L. Cæsar firmus est, et rectus. Ser. Sulpitii
morte magnum præsidium amisimus. Reliqui partim
merces, partim improbi, nonnulli inuidenti eorum lau-
di, quos in Rep. probari uident. Populi uerò Ro. totius-
que Italiæ mira consensio est. Hæc erant ferè, quæ ti-
bi nota esse uellem. Nunc autem opto, ut ab istis orien-
tis partibus uirtutis tuæ lumen eluceat. Vale.

M. T. CICERO C. CASSIO S. P. D.

QUI status rerum fuerit tui, cum has literas dedi,
scire poteris ex C. Tidio Strabone uiro bono, et optimè
de Repub. sentiente. nam quid dicam, cupidissimo tui,
qui domo, et fortunis relictis, ad te potissimum profe-
ctus sit? Itaque eum tibi commendo quidē: aduētus
ipsum ad te satis eum commendabit. Tu uelim sic
existimes, tibi que persuadeas omne perfugium bono-
rum in te, et Bruto esse positum, si, quòd nolim, ad-

Z. ij.

uersi quid eueniret. res, cum hæc scribebam, erat in extremum deducta discrimen: Brutus enim Mutina uix iam sustinebat. Qui si conseruatus erit, uicinus: sin (quod diu omen auertant) omnis omnium curus est ad uos. Proinde fac tantum animum habeas, tantumque apparatus, quanto opus est ad uniuersam Remp. recuperandam. Vale.

M. T. CICERO C. CASSIO S. P. D.

QUANTO studio dignitatem tuam et in senatu, et ad populum defenderim, ex tuis te malo, quam ex me cognoscere. Quæ mea sententia in senatu facile ualuisse, nisi Pansa uehementer obstitisset. ea sententia dicta, productus sum in concionem à Trib. pl. M. Seruilio. Dixi de te quæ potui, tanta contentione, quantum forum est: tanto clamore, consensuque populi, ut nihil unquam simile uiderim. Id uelim mihi ignoscas, quod in uita socru tua fecerim. mulier timida uerebatur ne Pansæ animus offenderetur. in concione quidem Pansa dixit, matrem quoque tuam et fratrem, illam à me sententiam noluisse dici. Sed me hæc non mouebat: alia malebam: fauebam et Reip. cui semper faui, et dignitati ac gloriæ tuæ. Quod autem et in senatu pluribus uerbis disserui, et dixi in concione, in eo uelim pædem meam liberes: promisi enim, et prope confirmauit te non expectasse, nec expectaturum decreta nostra, sed te ipsum tuo more Remp. defensurum. et quamquam nihil dum audieramus, nec ubi esses, nec quas copias haberes: tamen sic statuebam, omnesque, quæ in istis partibus essent, opes, copiasque, tuas esse: per te quæ Asia prouinciam confidebam iam Reip. recuperatam. tu fac

in augenda gloria te ipsum uincas. Vale.

M. T. CICERO C. CASSIO S. P. D.

SCELVS affinis tui Lepidi, summamque leuitatem, et inconstantiam, ex actis quæ ad te mitti certo scio, cognosse te arbitror. itaque nos confecto bello, ut arbitrabamur, renouatum bellum gerimus: spemque omnem in D. Bruto et Planco habemus: si uerum quæris, in te, et in meo Bruto non solum ad præsens perfugium, si, quod nolim, aduersi quid acciderit: sed etiam ad confirmationem perpetuæ libertatis. Nos hic de Dolabella audiebamus quæ uellemus: sed certos authores non habebamus. Te quidem magnum hominem, et præsentis iudicio, et reliqui temporis expectatione scito esse. Hoc tibi proposito, fac ut ad summa contendas. nihil est tantum, quod non populus Ro. à te perfici atque obtineri posse iudicet. Vale.

M. T. CICERO C. CASSIO S. P. D.

BREVITAS tuarum literarum me quoque brevior in scribendo facit: et, uerè ut dicam, non satis occurrit quod scribam: nostras enim res in actis perferri ad te certo scio: tuas autem ignoramus. tanquam enim clausa sit Asia, sic nihil perfertur ad nos præter rumores de oppresso Dolabella, satis illos quidem constantes, sed adhuc sine authore. Nos confectum bellum cum putaremus, repente à Lepido tuo in summam solitudinem adducti sumus. itaque persuasum est tibi, maximam Reipub. spem in te, et tuis copiis esse. firmos omnino exercitus habemus: sed tamen, ut omnia (ut spero) prosperè procedant, multum interest

te uenire: exigua est enim spes Reip. nam nullam non libet dicere: sed quaecumque est, ea despondetur anno Consulatus tui. Vale.

M. T. CICERO C. CASSIO S. P. D.

LEPIDVS tuus affinis, meus familiaris, prid. Cal. Quint. sententiis omnibus hostis à senatu iudicatus est, ceterique, qui una cum illo à Repub. defecerunt, quibus tamen ad sanitatem redeundi ante Calend. Sept. potestas facta est. Fortis sanè senatus, sed maxime spe subsidij tui. Bellum quidem, cum hæc scriberet, sanè magnum erat scelere et leuitate Lepidi. Nos de Dolabella quotidie quæ uolumus, audimus, sed adhuc sine capite, sine authore, rumore nuntio. Quod cum ita esset, tamen literis tuis, quas Non. Maij ex castris datas acceperamus, ita persuasum erat ciuitati, ut illum iam oppressum omnes arbitrarentur, te autem in Italiam uenire cum exercitu: ut si hæc ex sententia confecta essent, consilio atque authoritate tua: sin quid forte titubatum esset, ut fit in bello, exercitu tuo nitremur. Quem quidem ego exercitum quibuscumque poteris rebus ornabo. cuius rei tum tempus erit, cum quid opis Reip. laturus exercitus sit, aut quid iam tulerit, notum esse coeperit. Nam adhuc tantum conatus audiuntur, optimi illi quidem, et præclarissimi, sed gesta res expectatur: quam quidē aut iam esse aliquam, aut appropinquare confido. Tua uirtute, et magnitudine animi nihil est nobilius. Itaque optamus, ut quamprimum te in Italia uideamus. Remp. nos habere arbitramur, si uos habebimus. Præclare uiceramus, nisi hostiatum, inermem, fugientē Lepidus recepisset Antonij.

Itaque nunquā tanto odio ciuitati Antonius fuit, quanto est Lepidus. Ille enim ex turbulenta Repub. hic ex pace et uictoria bellum excitauit. Huic oppositos Consules des. habemus: in quibus est magna illa quidem spes, sed anceps cura propter incertos exitus praeliorum. Persuade tibi igitur, in te, et in Bruto tuo esse omnia, uos expectari, Brutum quidem iam iamque. Quod si ut spero, uictis hostibus nostris ueneritis: tamē authoritate uestra Resp. exurget, et in aliquo statu tolerabili consistet. sunt enim permulta, quibus erit mendandum, etiam si Resp. satis esse uidebitur sceleribus hostium liberata. Vale.

C. CASSIVS PROCOS. M. T. C. S. D.

SI uales, bene est: ego quidē ualeo. In Syriā me profectum esse scito ad L. Murcū, et Q. Crispum Imp. Viri fortes, optimique ciues, posteaquam audierunt, quæ Romæ gererentur, exercitus mihi tradiderunt, ipsique mecum unā fortissimo animo Rempub. administrant. Item legionem, quam Q. Cæcilius Bassus habuit, ad me uenisse scito. quatuorque legiones, quas A. Alienus ex Aegypto eduxit, traditas ab eo mihi esse scito. Nunc te cohortatione non puto indigere, ut nos absentes, remque publicam, quantum opus est, defendas. Scire te uolo, firma præsidia uobis, senatuique non deesse, ut optima spe, et maximo animo Remp. defendas. Reliqua tecum agat L. Caræius, familiaris meus. Vale. Data Non. Mart. ex castris Taricheis.

C. CASSIVS PROCOS. M. T. C. S. D.

SI uales, bene est: ego quidē ualeo. Legi tuas literas, in
Z. iij.

quibus mirificum tuum erga me amorem recognoui: undebaris enim non solum favere nobis, id quod et nostra, et Reip. causa semper fecisti: sed etiam gravem curam suscepisse, vehementerque esse de nobis sollicitus. Itaque quod te primum existimare putabam, nos oppressa Repub. quiescere non posse: deinde cum suspicere nos moliri, quod te sollicitum esse et de salute nostra, et de rerum eventu putabam: simul ac legiones accipi, quas A. Allienus eduxerat ex Aegypto, scripsi ad te, tabellariosque complures Romam misi, scripsi etiam ad senatum literas, quas reddi uetui prius quam tibi recitatae essent, si forte mei obtemperare mihi voluerunt. Quod si literae perlatæ non sunt, non dubito quin Dolabella, qui nefarie Trebonio occiso Asiam occupavit, tabellarios meos deprehenderit, literasque interceptas perit. Exercitus omnis, qui in Syria fuerat, teneo. Habui paululum moræ, dum promissa militibus persoluo: nunc iam sum expeditus. A te peto ut dignitatem meam tibi commendatam habeas, si me intelligis nullum neque periculum, neque laborem patriæ denegasse: si contra importunissimos latrones arma cepi te hortante, et authore: si non solum exercitum ad Remp. libertatemque defendendam comparavi, sed etiam crudelissimis tyrannis eripui: quem si occupasset Dolabella: non solum aduentu, sed etiam opinionem, et expectationem exercitus sui Antonium confirmasset. Quas ob res milites tuere, si eos mirifica de Repub. meritis esse animadvertis: et effice, nequem potuerat, Remp. quam spem prædæ, et rapinarum sequi maluisse. Item Mura et Crispi Imp. dignitatem, quantum est in te, tuere, nam Bassus miserè noluit mihi legiones

tradere. quod nisi milites invito eo legatos ad me misissent, clausam Apameam tenuisset: quoad mihi esset expugnata. Hæc a te peto non solum Reip. quæ tibi semper fuit charissima, sed etiam amicitiae nostræ nomine, quam confido apud te plurimum posse. Crede mihi, hunc exercitum, quem habeo, senatus, atque optimi cuiusque esse, maximeque tuum: de cuius voluntate assidue audiendo mirifice te diligit, charumque habet. qui si intellexerit commoda sua curæ tibi esse, debere etiam se tibi omnia putabit. Literis scriptis, audiui Dolabellam in Ciliciam venisse cum suis copiis. proficiscar in Ciliciam. Quid egerim, celeriter ut scias dabo operam. Ac velim, ut mereamur de Rep. sic felices simus. Fac valeas, meque ames. Non. Maij, ex castris.

C. CASSIVS S. D. M. T. C.

SI VALES, bene est: ego quidem valeo. Cum Reip. vel salute, vel victoria gaudemus: tum in instauratione tuarum laudum, quod maximus consularis maximum Consulem te ipse vicisti, et letamur, et mirari satis non possumus. Fatale nescio quid tuæ virtuti datum: id quod iam sæpe experti sumus: est enim tua toga omnium armis felicior: quæ nunc quoque nobis penè victam Remp. ex manibus hostium eripuit ac reddidit. Nunc ergo vivemus liberi. Nunc te omnium maxime civis, et mihi charissime, id quod maxime Reip. tenebris cõperi sit, nunc te habebimus testem nostri et in te, et in coniunctissimam tibi Rep. amoris: et quæ sæpe pollicitus es te et taciturnum, dum serviremus, et dicturum de me tum, cum profutura essent, nunc illa non ego quidē dici tāto pere desiderabo, quam sentiri à te ipso. neque

enim omnium iudicio malim me à te commendari, quam ipse tuo iudicio digne, ac mereor, commendatus esse: ut hæc nouissima nostra facta non subita, nec inconuenientia, sed similia illis cogitationibus, quarum tu testis es, fuisse iudices: meque ad optimam spem patriæ non minimum tibi ipsi producendum putes. Sunt tibi M. Tulli liberi, propinqui; digni quidem te, et merito tibi charissimi. esse etiam debet in Rep. proxime hos chari, qui studiorum tuorum sunt æmuli: quorum esse cupio tibi copiam. sed tamen non maxima me turba puto excludi, quo minus tibi naet me excipere, et ad omnia, quæ uelis, et probet, producere. Animum tibi nostrum fortasse probauimus: ingenium certe diutina seruitus, quæcunque est, minus tamen quam erat, passa est uideri. Nos ex ora maritima Asiæ prouincia, et ex insulis quas potuimus, nauis deduximus. Delectum remigum, magna contumacia ciuitatum, tamen satis celeriter habuimus. Sciti sumus classem Dolabellæ, cui Lucilius præerat: qui spem sepe transitionis præbendo, neque unquam non decedendo, nouissimè Corycum se contulit, et clauso portu se tenere coepit. Nos illa relicta, quod et in castra peruenire satius esse putabamus, et sequebatur classis altera, quam anno priore in Bithynia Tullius Cymber comparat, cui Turulius Quæst. præerat: Cyprum petiimus. Ibi, quæ cognouimus, scribere ad uos quam celerrime uoluimus. Dolabellam ut Tarsenses pessimi socii, ita Laodicieni multo amentiores ulterò acceperunt: ex quibus utrisque ciuitatibus, Græcorum militum numero, specie exercitus effecit. Castra habet ante oppidum Laodiceam posita, et partem muri demolitus est, et castra oppido coniunxit. Cassius noster cum decem legionibus, et cohortibus in-

genti auxiliariis, et quatuor millibus equitum à millibus passuum uiginti, castra habet posita Παγμοι: et existimat se sine prælio posse uinere. Nam iam ternis tetradrachmis triticum penes Dolabellam est: nisi quid nauibus Laodiceanorum supportarit, citò fame pereat necesse est: ne supportare possit, et Cassii classis bene magna, cui præest Sestilius Rufus, et tres quas nos adduximus, ego, Turulius, et Patiscus, facile præstabit. Volo igitur uos bene sperare: et Remp. ut uos istuc expeditis, ita pro nostra parte celeriter nobis expediri posse, considerare. Vale. Data Idibus Iun. Cypro, Acromani Iacride.

LENTVLVS CICERONI SVO S. D.

CUM Brutum nostrum conuenissem, eumque tardius in Asiam uenturum animaduertentem: in Asiam redi, ut reliquias mei laboris colligerem, et pecuniam quamprimum Romam mitterem. Interim cognoui in Lycia esse classem Dolabellæ, ampliusque centum nauis onerarias, in quas exercitus eius imponi posset: idque Dolabellam ea mente comparasse, ut, si Syriæ spes eum frustrata esset, conscenderet in nauis, et Italiam peteret, seque cum Antoniis, et reliquis latronibus coniungeret. Cuius rei tanto in timore fui, ut omnibus rebus relictis, cum paucioribus, et minoribus nauibus ad illas ire conatus sim. Quæ res, si à Rhodiis non essem interpellatus, fortasse tota sublata esset, tamè magna ex parte profligata est. quandoquidè classis dissipata est: aduentus nostri timore milites, ducesque effugerunt: onerariæ omnes ad unam à nobis sunt exceptæ. Certè (quod maxime timui) uidetur esse consecutus, ut non possit classe Dolabella in Italiam peruenire, nec sociis suis

firmatis durius uobis efficere negotium. Rhodij nos, et Rēp. quā ualde desperauerint, ex literis, quas publicē mihi, cognosces. Et quidē multo parcius scripsi, quam re uera furere eos inueni. quod uerō aliquid de his scripsi, mirari noli: mira est eorum amentia. Nec me mea ullae priuati in iuriā mouerunt unquam: malus animus eorum in nostram salutem, cupiditas partium aliarū, perseuerantia in conceptione optimi cuiusque, ferenda mihi non fuit. Nec tamen omneis perditos esse puto, sed iidem illi, qui tum fugientem patrem meum, qui L. Lentulum, qui Pompeium, qui ceteros uiros clarissimos non repperunt: iidem tanquam aliquo furore nunc aut magistratum gerunt, aut eos, qui sunt in magistratu, in sua habent potestate. Itaque eadem superbia in prauitate utuntur, quorum improbitatem aliquando retundi, et non pati impunitate augeri, non solum utile est Reip. nostrae, sed etiam necessarium. De nostra dignitate uelim tibi ut semper curae sit, et quocumque tempore occasionem habueris, et in senatu, et in ceteris rebus laudi nostrae suffragere. Quando Cōsulibus decreta est Asia, et permissum est iis, ut, dum ipsi uenirent, darent negotium qui Asiam obtineant: rogo te petas ab iis, ut hanc dignitatem potissimum nobis tribuant, et mihi dent negotium ut Asiam obtineā, dum ipsorum alteruter uenit. nam quod huc properent in magistratu uenire, aut exercitum mittere, causam non habent: Dolabella enim in Syria est: et ut tu diuina tua mente prospexisti et praedixisti, dum isti uenient, Cassius eum opprimit. exclusus enim ab Antiochia Dolabella, et in oppugnando male acceptus, nulla alia confusus urbe, Laodiceā, quae est in Syria ad

mare, se contulit. ibi spero celeriter eum pœnas daturū: nam neque quod refugiat habet, neque diutius ibi poterit tantum exercitum Cassii sustinere. Spero etiam confectum esse iam, et oppressum. Quare non puto Pansam et Hircium in consulatu properaturos in provincias exire, sed Romae acturos Consulatum. Itaque si ab his petieris ut interea nobis procuratorē Asiae dēs, spero te posse impetrare. Præterea mihi promiserant Pansa et Hircius coram, et absenti mihi scripserunt, Verriusque nostro Pansa affirmauit, se daturum operam, ne in suo Cōsulatu mihi succedatur. Ego porro non mediūspidius cupiditate provinciae produci longius spatium mihi uolo. nam mihi fuit ista provincia plena laboris, periculi, detrimenti. quae ego ne frustra subierim, neque prius, quam reliquias meae diligentiae consequar, deedere cogor, ualde laboro: nam si potuissem, quam exegeram, pecuniam uniuersam mittere, postularē ut mihi succederetur. Nunc quod Cassio dedi, quod Trebonii morte amisimus, quod etiā crudelitate Dolabellae, aut perfidia eorum qui mihi fidem, Reique pub. non praestiterunt, id consequi et reficere uolo. quod aliter non potest fieri, nisi spatium habuero, id ut per te consequar, uelim, ut solet, tibi curae sit. Ego me de Rep. ita puto esse meritum, ut non provinciae istius beneficium expectare debeam, sed tantum, quantum Cassius, et Bruti, non solum illius facti, periculique societate, sed etiam huius temporis studio et uirtute. primus enim ego leges Antonianas fregi: primus equitatum Dolabellae ad Remp. traduxi, Cassioque tradidi: primus deletus habui pro salute omnium contra coniurationem sceleratissimam: solus Cassio et Reip. Syriam exerci-

tusque qui ibi erant, coniunxi. Nā nisi ego tantam pecuniam, tantāque præsidia, et tam celeriter Cassio dedissem, ne ausus quidem esset ire in Syriā, et nunc non minora pericula Reip. à Dolabella instarent, quam à Antonio. Atque hæc omnia is feci, qui et sodalis, et familiarissimus Dolabellæ eram, coniunctissimus sanguine Antonis: provinciā quoque illorū beneficio habebā; sed παρὰ τὴν ἐμὴν μάχον φίλων, omnibus meis bellū primus indixi. Hæc etsi adhuc non magno pere mihi tulisse fructum animaduerto: tamē non despero, nec defatigabor permanere non solum in studio libertatis, sed etiam in labore et periculis. At tamen si etiam aliqua gloria iusta et merita pronocabimur, senatus, et optimi cuiusque officii: maiore cum auctoritate apud ceteros erimus, et eo plus prodesse Reip. poterimus. Filium tuum, ad Brutum cum ueni, uidere nō potui, ideo quod iam in hyberna cum equitibus erat profectus. sed mediūsfidius ea esse eū opinione, et tua, et ipsius, et in primis mea causa gaudeo. fratris enim loco mihi est, qui ex te natus, teque dignus est. Vale. Dat. IIII. Calend. Iun. Pergæ.

P. LENTVLVS P. F. PROQVAES.
 PROPRAET. S. D. COSS. PRAET.
 TRIBB. PL. SENATVI, POPVLO,
 PLEBIQVE R.

SI VALETIS, liberique uestri ualēt, bene est: et quoque ualeo. Sælere Dolabellæ oppressa Asia, in proximam provinciā Macedoniā, præsidiūque Reip.

que M. Brutus uir clarissimus tenebat, me contuli, et id ego, ut, per quos celerimē posset, Asia provincia, uectigaliaque in uestram potestatem redigerentur. quod cum pertinuisse Dolabella, et uastata provincia, correptis uectigalibus, præcipuē ciuibus Romanis omnibus crudelissimē denudatis ac diuēditis, celerius Asia exisset, quam eo præsidiū adduci potuisset: diutius morari, aut expectare præsidiū non necesse habui: et quamprimum ad meū officium reuertendū mihi esse existimaui, ut et reliqua uectigalia exigere, et quam deposui, pecuniam colligerem: quicquid ex ea correptum esset, aut quorum id culpa accidisset, cognoscere quamprimum, et uos de omni re facerem certiores. Interim cum per insulas in Asiā nauiganti mihi nuntiatum esset, classē Dolabellæ in Lycia esse, Rhodiōsque naueis complureis instructas, et paratas in aqua habere: cum iis nauibus, quas aut mecum adduxeram, aut comparauerat Patiscus Proques. homo mihi cum familiaritate, tum etiam sensibus in Rep. coniunctissimus, Rhodum reuerti, consisus auctoritate uestra, senatusque cōsulto, quo hostem Dolabellā iudicaratis, fœdere quoque, quod cum his M. Marcellō, Ser. Sulpitio Coss. renouatum erat, quo iurauerant Rhodij, eosdem hostes se habituros, quos senatus, populusque Ro. quæ res nos uehemēter sefellie: tantū enim absuit ut illorum præsidio nostram firmaremus classē, ut etiam à Rhodiis urbe, portu, statione, quæ extra urbem est, commeatu, aqua denique prohiberetur nostri milites, nos uix ipsi singulis cum nauigolis reciperemur. quam indignitatem, diminutionēque maiestatis nō solum iuris nostri, sed etiā imperij, populi que R. iacturam tulimus, quod

interceptis literis cognoramus, Dolabellam, si desperasset de Syria, Aegyptoque, quod necesse erat fieri, in naueis cum omnibus suis latronibus, atque omni pecunia consedere esse paratum, Italiâque petere: iterum etiam naueis onerariis, quarum minor nulla erat, diuim millium amphorarum, contractas in Lycia à classe eius obsideri. Huius rei timore P. C. peratui, iniurias perpeti, et cum contumelia etiam nostra omnia prius experiri malui. Itaque ad illorum uoluntatem introductus in urbem, et in senatum eorum, quam diligentissime potui, causam Reip. egi: periculumque omne, quod instaret, si ille latro cum omnibus suis naueis consensisset, exposui. Rhodios autem tanta in prauitate animaduerti, ut omneis firmiores putaret, quam bonos: ut hanc concordiam, et conspirationem omnium ordinum ad defendendam libertatem propense non crederent esse factam: ut patientiam senatus, et optimi cuiusque manere etiam nunc confiderent, nec potuisse audere quēquam Dolabellam hostem iudicare: ut denique omnia, quæ improbi fingeant, magis uera existimarent, quam quæ uerè facta erant, et à nobis dabantur. qua mente etiam ante nostrum aduentum, post Trebonii indignissimam cædē, cæteraque tot, tamque nefaria facinora, binæ profectæ erant ad Dolabellam legationes eorum, et quidem nouo exemplo, contra leges ipsorum, prohibentibus iis, qui tum magistratus gerebant. Hæc siue timore, ut dictitant, de agris, quos in continenti habent, siue furore, siue potentia paucorum, qui et antea pari contumelia uiros clarissimos affecerant: et nunc maximos magistratus gerentes: nullo exemplo, neque uestra ex parte, neque nostro presen-

tium, neque imminenti Italiae, ubique nostræ periculo, si ille paricida cum suis latronibus, naueis, ex Asia, Syriaque expulsus, Italiâ petisset, mederi, cum facile possent, uoluerunt. Nonnulli etiam ipsi magistratus ueniebant in suspicionem, detinuisse nos, et demorati esse, dū classis Dolabellæ certior fieret de aduentu nostro. quam suspicionem consecutæ res aliquot auxerunt, maxime quod subito ex Lycia Sex. Marius, et C. Titius legati Dolabellæ à classe discesserunt, naueisque longè profugerunt, onerariis relictis, in quibus colligendis non minimum temporis, laborisque consumpserunt. Itaque cum à Rhodo cum iis, quas habueramus, naueis in Lyciâ uenissimus, naueis onerariis recepimus, dominiisque restitimus: iidemque, quod maxime uerebamur, ne posset Dolabella cum suis latronibus in Italiâ uenire, timere desimus. classē fugientē persecuti sumus usque Sydam, quæ extrema regio est prouinciæ meæ. ibi cognoui partem nauium Dolabellæ effugisse, reliquas Syriam, Cyprumque petisse. Quibus disiectis, cum scire C. Cassii singularis ciuis, et ducis classē maximam fore præsto in Syria, ad meum officiū reuerti: dabōque operam, ut meum studium et diligentiam uobis P. C. et Reip. præstem, pecuniāque quam maximā potero, et quam celerrimè, cogam, omnibusque cū rationibus ad uos mittam. Si percurrero prouinciā, et cognouero qui nobis, et Reip. fidem præstauerunt in conseruanda pecunia à me deposita, quique scelere ultrò deferentes pecuniam publicam hoc munere societatem facinorum cum Dolabella mierunt, faciam uos certiores. De quibus si uobis uidebitur, si ut meriti sunt, grauitèr constitueritis, nōsque uestra au-

thoritate firmaueritis: facilius et reliqua exigere uelligalia, et exacta seruare poterimus. Interea quod amodius uehigalia tueri, prouinciamque ab iniuria defendere possum, praesidium necessarium, uoluntariumque comparauimus. His literis scriptis, milites circiter XXX, quos Dolabella ex Asia conscripserat, et Syria fugientes in Pamphiliam uenerunt. hi nuntiauerunt Dolabellam Antiochiam, quae in Syria est, uenisse, non receptum: conatum esse aliquoties in introire, repulsum semper esse cum magno suo detrimento. itaque tantum circiter amissis, acriisque compluribus relictis, noctu Antiochia profugisse Laodiceam uersus: ea nocte omnes fere Asiaticos milites ab eo discessisse: ex his ad octingentos Antiochiam rediisse, et se eis tradidisse, qui a Cassio relictis, urbi illi praerant: ceteros per Amatum in Ciliciam descendisse: quo ex numero se quoque esse dicebant: Cassium autem cum suis omnibus copiis nuntiatum esse quadridui iter a Laodicea abfuisse tum, cum Dolabella eo tenderet. Quamobrem opinione celerius confido sceleratissimum latronem poenas daturum.

IIII. Non. Iun. Perge.

C. TREBONIVS M. CICERONI S.

SI VALES, bene est: ego quidem ualeo. Athenas ueni ad XI. Cal. Iun. atque ibi, quod maxime optabam, uidi filium tuum, deditum optimis studiis, summaque modestiae fama. Quae ex re quantam uoluptatem aperim, scire potes etiam me tacente. non enim nescis quanti te faciam, et quam pro nostro ueteritimo, uerissimoque amore omnibus tuis etiam minus commodis, non modo tanto bono, gaudeam. Noli putare mi

Cicero, me hoc auribus tuis dare. nihil adolescente tuo, atque adeo nostro (nihil enim mihi a te potest esse se-iunctum) aut amabili omnibus iis qui Athenis sunt, est, aut studiosius earum artium, quas tu maxime amas, hoc est optimarum. itaque tibi, quod uere facere possum, libenter quoque gratulor: nec minus etiam nobis, quod eum, quem ne esse erat diligere, qualiscunque esset, tale habemus, ut libenter quoque diligamus. Qui cum mihi in sermone inieceret se uelle Asia uisere: non modo inuitatus, sed etiam rogatus est a me, ut id potissimum nobis obtinentibus prouinciam faceret. cui nos et charitate, et amore tuum officium praestituros non debes dubitare. Illud quoque erit nobis curae, ut Cratippus una cum eo sit, ne putes in Asia feriatum illum ab iis studiis, in quae tua cohortatione incitatur, futurum. Nam illum paratum, ut uideo, et ingressum pleno gradu, cohortari non intermitteremus, quod in dies longius discendo, exercendoque se, prodat. Vos quid ageritis in Rep. cum has literas daram, non sciebam. audiebam quaedam turbulenta, quae saltem apud me esse falsa, ut aliquando otiosi libertate fruamur: quod uel minime adhuc mihi contigit. Ego tamen nactus in navigatione nostra pusillum laxamenti, cum nauis tibi munusculum ex instituto meo: et dictum, cum magno nostro honore a te dictum, conclusi, et tibi infra subscripsi. In quibus uersiculis si tibi quibusdam uerbis dissimulaueris, uidebor: turpitudine personae eius, in qua liberi inuehimur, nos uindicabit. Agnosces etiam iracundiam nostram, quae iusta est in eiusmodi et homines, et ciues. Deinde quam magis hoc Lucilio licuerit assumere libertatis, quam nobis cum etiam si odio pari fuerit in eos, quos laesit, tamen certe non magis dignos habuerit, in

quos tanta libertate uerborum incurreret. Tu, si cui mihi pollicitus es, adiunges me quamprimum ad tuos sermones. Nanque illud non dubito, quin, si quid de meritu Caesaris scribas, non patiaris me minimam partem et rei, et amoris tui ferre. Vale, et matrem, meosque tibi commendatos habe. D. VIII. Cal. Iun. Atheni.

M. T. CICERO Q. CORNIFICIO COLLEGAE S.

GRATA mihi uehementer est memoria nostri tua, quam significasti literis: quam ut conserues (non quod de tua constantia dubitem, sed quia mos est ita rogandi) rogo. Ex Syria nobis tumultuosiora quaedam nuntiata sunt: quae, quia tibi sunt propiora, quam nobis, tua me causa magis mouet, quam mea. Romae summum otium est, sed ita, ut malis salubre aliquod et honestum negotium: quod spero fore, quia uideo id esse esse Caesari. Me scito, dum tu absis, quasi occasionem quandam, et licentiam nactum, scribere audacius, et cetera quidem fortasse, quae etiam tu conaderes: sed proximè scripsi de optimo genere dicendi, in quo saepe suspicatus sum te à iudicio nostro, sic falli, ut doctum hominem à non indocto, paululum desistere. Huic tu libro maximè uelim ex animo, si minus, gratiae causa suffragere. dicam tuis, ut eum, si uelint, describant, ad teque mittant: puto enim, etiam si rem minus probabis, tamen in ista solitudine, quicquid à me profectum sit, iucundum tibi fore. Quod mihi existimationem tuam, dignitatemque commendat, facis tu quidem omnium more: sed uelim sic existimes, me, cum amori, què inter nos mutuum esse intel-

ligam, plurimum tribuere, tum de summo ingenio, et de optimis tuis studiis, et de spe amplissimae dignitatis ita iudicare, ut neminem tibi anteponom, comparem paucos. Vale.

CICERO CORNIFICIO COLLEGAE S. D.

QUOD extremum fuit in ea epistola, quae à te proximè accepi, ad id primum respondebo: animaduerti enim hoc uos magnos oratores facere nonnunquam. Epistolas requiris meas. ego autem nunquam, cum mihi denuntiatum esset à tuis ire aliquem, non dedi.

Quod mihi uideor ex tuis literis intelligere, te nihil commissurum esse temerè, nec antè, quam scisses, quod iste nescio qui Caecilius Bassus erumperet, quicquam certi constituturum: id ego et speraram prudentia tua fretus, et ut considerem, fecerunt tuae grauissimae literae. idque, ut facias quam saepissimè, ut et quid tu agas, et quid agatur, scire possim, et etià quid acturus sis, ualde te rogo. Et si periniquo patiebar animo te à me digredi: tamen eo tempore me consolabar, quod et in summum otium te ire arbitrabar, et ab impendentibus magnis negotiis discedere. Vtrunque contrà accidit: istuc enim bellum est exortum, hic pax consecuta: sed eiusmodi pax, in qua, si adesses, multa te non deleterent, ea tamen, quae ne ipsum Caesarem quidè deleterent, BELLORVM enim ciuiliu i semper exitus sunt, ut non ea solum fiant, quae uelit uictor, sed etiam ut ius mos gerendus sit, quibus adiutoribus parta sit uictoria. Equidem sic iam obduri, ut ludis Caesaris nostri aequissimo animo uiderem T. Placum, au-

direm Laiberij et Publij poemata. Nihil mihi tam deesse scito, quam quicum haec familiariter doctèque rideā. Is tu eris, si quamprimum ueneris. quod ut facias, non mea solum, sed etiam tua interesse arbitror. Vale.

M. T. CICERO CORNIFICIO S.

LIBENTISSIME legi tuas literas: in quibus incundissimum mihi fuit, quod cognoui meas tibi redditas esse. non enim dubitabam quin eas libenter lecturus esses: uerebar ut redderentur. Bellum, quod est in Syria, Syriamque provinciam tibi tributam esse a Caesare, ex tuis literis cognoui. eandem rem tibi uolobene et feliciter euenire. quod ita fore confido, fretus et industria, et prudentia tua. Sed de Parthici belli sustinione quod scribis, sanè me commouit. quantum copiarum haberes, cum ipse coniectura consequi poteram, tum ex tuis literis cognoui. Itaque opto ne se illa genumoueant hoc tempore, dum ad te legiones eae perducuntur, quas audio duci. Quod si pares copias ad cōstigendum non habebis, non te fugiet uti consilio M. Bibuli, qui se oppido munitissimo et copiosissimo tandiu tenuit, quādiu in provincia Parthi fuerūt. Sed haec melius ex re, et ex tempore constitues. Mihi quidem usque curae erit quid agas, dum, quid egeris, sciero. Literas ad te nunquam habui cui darem, quin dederim. à te, ut idem facias, peto: in primis que ut ita ad tuos scribas, ut me tuum sentiant esse. Vale.

M. CICERO CORNIFICIO COLLEGAE S.

GRATAE mihi tuae literae, nisi quod sinu essetum di-

uersorolum contempsisti. Quam quidem contumeliam nulla pusilla iniquo animo feret, nisi in Cumano, et Pompeiano reddideris *πάρτα καὶ πόντων*. Sic igitur facies, meque amabis, et scripto aliquo laeßes: ego enim respondere facilius possum, quam prouocare. Quod si, ut est, cessabis: laeßam, ne tua ignauia etiam inertiam afferat. Plura otiosus. Haec, cum essem in senatu, exaravi. Vale.

M. CICERO CORNIFICIO S. D.

CAIVS Anitius, familiaris meus, uir omnibus rebus ornatus, negotiorum suorum causa legatus est in Africa legatione libera. Eum uelim rebus omnibus adiunxeris, operamque des ut quam commodissime sua negotia conficiat. in primis que, quod ei charissimum est, dignitatem tibi commendo: idque à te peto, quod ipse in provincia facere sum solitus non rogatus, ut omnibus senatoribus lictores darem: quod idem acceperam, et cognouerā à summis uiris factitatum. Hoc igitur mi Cornisii facies: ceterisque rebus omnibus eius dignitati, reique, si me amas, consules. id erit mihi gratissimum. Da operam ut ualeas.

M. T. C. S. P. D. CORNIFICIO.

NOSHIC CVM homine gladiatore omnium nequissimo collega nostro Antonio bellum gerimus, sed non pari conditione, contra arma uerbis. At etiā de te conuocatur, nec impune: nam sentiet quos laeßeris. Ego autem acta ad te omnia arbitror perscribi ab aliis, à me futura debes cognoscere: quorum quidē non est difficilis coniectura. Oppressa omnia sunt:

AA. iiij.

nec habent ducem boni: nostrique neque vox, neque longi gentium absunt. Pansa et sentit bene, et loquitur fortiter. Hircius noster tardius conualescit. Quid futurum sit, plane nescio. spes tamen una est, aliquando populum R. maiorum similem fore. ego certe Reip. non deoro: et quicquid acciderit, à quo mea culpa absit, animo forti feram. Illud profecto, quoad potero, tuam famam et dignitatem tuebor. Ad XII. Cal. Ian. senatus frequens mihi est assensus cum de ceteris rebus magnis et necessariis, tum de provinciis ab iis qui obtineant, retinendis, neque cuiquam tradendis, nisi qui ex S. C. successisset. hoc ego cum Reip. causa censis, tum meberale in primis retinendae dignitatis tuae. Quamobrem te amoris nostri causa rogo, Reip. causa hortor, ut ne cui quicquam iuris in tua provincia esse patiare: atque ut omnia referas ad dignitatem, qua nihil potest esse praestantius. Verè tecum agam, ut necessitudo nostra postulat: in seipronio, si meo literis obtemperasses, maximam ab omnibus laudem adeptus esses. sed illud et praeteriit, et leuius est. Haec magna res est: fac ut provinciam retineas in potestate Reip. Plura scripsissem, nisi tui festinaret. Itaque Cherippo nostro me uelim excusare. Vale.

M. T. CICERO CORNIFICIO S. D.

OMNEM conditionem imperij tui, statimque provinciam mihi demonstravit Stratorius. O multa intolerabilia locis omnibus. Sed quod tua maior dignitas, et, quae tibi acciderunt, minus ferenda. neque enim quae tu propter magnitudinem et animi, et ingenij moderate fers, à te non ulciscenda sunt, etiam si non sint dolenda. Sed haec posterius. Rerum urbanarum a-

Est tibi mitti certò scio. quod si ita putarem, ipse perscriberem, in primisque Caesaris Octavianum conatum: de quo multitudinè factum ab Antonio crimen uidentur, ut in pecuniam adolescentis impetum faceret. Prudentes autem, et boni iuri et credunt factum, et probant. Quid quaeris? magna spes est in eo. nihil est quod non existimetur laudis et gloriae causa facturus. Antonius autem noster familiaris, tanto se odio esse intelligit, ut cum interfectores suos domi comprehenderit, rem proferre non audeat. Ad VII. Id. Oct. Brundisium uenerat, profectus obviam legionibus Macedoniae quatuor: quas sibi conciliare pecunia cogitabat, easque ad Urbem adducere, et in castris nostris collocare. Habes formam Reipub. si in castris potest esse Resp. in qua tuam uicem saepe dolco, quod nullam partem per aetatem sanae et saluae Reip. gustare potuisti. Atque antehac quidem sperare saltem licebat, nunc etiam illud ereptum est. quae enim spes est, cum in concione dicere ausus sit Antonius, Canutium apud eos locum sibi querere, quibus se salvo locus in ciuitate esse non posset? Equidem et haec, et omnia quae homini accidere possunt, sic fero, ut magnam habeam philosophiae gratiam, quae me non modo à solitudine abducat, sed etiam contra omneis fortunae impetus armat. tibi quoque idem censeo faciendum, nec, à quo culpa absit, quicquam in malis numerandum. Sed haec tu melius.

Stratorium nostrum cum semper probassem, tum maxime in tuis rebus summam eius fidem, diligentiam, prudentiamque cognoui. Da operam ut ualeas: hoc mihi gratius facere nihil potes.

M. T. C. S. P. D. CORNIFICIO.

EGO nullū locum prætermitto (nec enim debeo) non modò laudandi tui, sed ne ornandi quidem. Sed mea studia erga te et officia malo tibi ex tuorum literis, quàm ex meis esse nota. Te tamen hortor, ut omni cura in Remp. incumbas. hoc est animi, hoc est ingeniū tui, hoc eius spei, quam habere debes amplificandæ dignitatis tuæ. Sed hac de re aliàs ad te pluribus. cum enim hæc scribebā, in expectatione erant omnia. non dum legati redierant, quos senatus non ad pacē deprecandam, sed ad bellum denuntiandum miserat, nisi legatorum nuntio paruisset. Ego tamen ut primum occasio data est, meo pristino more Remp. defendi: me principem senatui, populoque R. professus sum: nec postea, quàm suscepi causam libertatis, minimum tempus amissi tuendæ salutis, libertatisque communis. Sed hæc quoque te ex aliis malo. T. Pinarium, familiarissimum meum, tanto tibi studio cōmendo, ut maiore nō possim: cui cum propter omnes uirtutes, tum etiā propter studia communia sum amicissimus. Is procurat rationes, negotiaque Dionysii nostri, quæ et tumultum amas, et ego omnium plurimum. Ea tibi ego non debeo commendare, sed commendo tamen. Facias igitur ut ex Pinarij gratissimi hominis literis tuum et erga illum, et erga Dionysium studium perspiciamus. Vale.

M. T. C. S. P. D. CORNIFICIO.

LIBERALIBVS literas accepi tuas, quas mihi Cornificius altero uicesimo die, ut dicebat, reddidit. Ea die non fuit senatus, neque postero. Quinquatribus fe-

quenti senatu causam tuam ego non inuita Minerva. Enim eo ipso die senatus decreuit, ut Minerva nostra, custos Urbis, quam turbo deiecerat, restitueretur. Pansa tuas literas recitauit. magna senatus approbatio consecuta est cum summo gaudio et offensione Minotauri, id est Calusii et Tauri. Factum de te S. C. honorificum. Postulabatur, ut etiam illi notarentur: sed Pansa clementior. Ego mi Cornifici quo die primum in spei libertatis ingressus sum, et cunctantibus cæteris ad XIII. Cal. Ian. fundamenta Reip. ieci: eo ipso die prouidi multum, atque habui rationem dignitatis tuæ. mihi enim est assensus senatus de obtinenda provinciis. Nec uerò postea destiti labefactare eum qui summa cum tua iniuria, contumeliaque Reip. prouinciam absens obtinebat. Itaque crebras, uel potius quotidianas compellationes meas non tulit, seque in Urbem recepit inuitus: neque solum spe, sed certa re iam, et possessione deturbatus est. Meo iustissimo, honestissimoque conuitio te tuam dignitatem summa tua uirtute tenuisse, prouinciaque honoribus amplissimis affectum, uehementer gaudeo. Quod te mihi de Sempromio purgas, accipio excusationē: fuit enim illud quoddam Græcum tempus seruitutis. Ego tuorum consiliorum author, dignitatisque fautor, iratus temporibus, in Græciam desperata libertate rapiebar, cum me Etesia, quasi boni ciues, relinquentem Remp. prosequi noluerunt: austerque aduersus maximo flatu me ad tribus leis tuos Rhegium retulit: atque inde uentis, remisque in patriam omni festinatione properaui: postridieque in summa reliquorum seruitute liber unus fui. Sic sum in Antonium inuectus, ut ille non ferret, omneque

suum inuolentum furorem in me unum effunderet, meque cū eliciere uellet ad cædis causam, tum tentaret insidiis: quem ego ructantem, et nauseantem conieci in Cæsaris Octauiani plagas. puer enim egregius prestidium sibi primum, et nobis: deinde summæ Reip. comparauit: qui nisi fuisset, Antonii reditus à Brūdīso pestis patriæ fuisset. Quæ deinceps acta sint, scire te arbitror. sed redeamus ad illud unde diuertimus. Accipio excusationem tuam de Sempromio: neque enim statuti quid in tanta perturbatione habere potuisti. Nunc hic dies aliam uitam affert, alios mores postulat, ut ait Terentius. Quamobrem mihi Quinte cōsentide nobis sciam, et quidē ad puppim. una nauis est iam bonorum omnium: quam quidem nos damus operam ut rectam teneamus, utinam prospero cursu: sed quicquid uēti erunt, ars nostra certē non aberit. quid enim præstare aliud uirtus potest? Tu fac ut animo magnos sis et ex ælso, cogitesque omnem dignitatem tuam cum Rep. coniunctam esse debere. P. Lucium mihi meū commendas, quem quibuscunque rebus potero diligenter tuebor. Hircium quidem, et Pansam collegi nostros, homines in Cōsulatu Reip. salutaris, aliena senē tempore amisimus, Rep. Antoniano quidem latronio liberata, sed nondū omnino explicata: quam nos, si licet, more nostro tuebimur: quanquam admodum sumus iam defatigati. sed NULLA lassitudo impedire officium et fidem debet. Verū hæc hæcenus. ab aliis te de me, quam à me ipso, malo cognoscere. De te audiebamus ea, quæ maxime uellemus. De Cn. Minutio, quem tu quibusdam literis ad cælum laudibus extulisti, rumores duriores erant. id quale sit, omni-

noque quid istuc agatur, facias me uelim certiores.

M. T. C. CORNIFICIO S.

Q. TURRIVS, qui in Africa negotiatus est, uir bonus et honestus, heredes fecit similes sui Cn. Saturninum, Sex. Aufidium, Cn. Anneium, Q. Considium Gallum, L. Seruiliū Posthumum, C. Rubellinum. Ex eorū oratione intellexi, gratiarum actione eos magis egere, quam commendatione. tanta enim liberalitate se tua uisus prædicabant, ut iis plus à te tributū intelligerem, quam ego auderem te rogare. Audebo tamen: scio enim quantum ponderis mea commēdatio sit habitura. Quare à te peto, ut ad eam liberalitatem, qua sine meis literis usus es, quam maximus his literis cumulus accedat. Caput autem est meæ commendationis, ne patiare Erotem Turium Q. Turij libertum, ut adhuc fecit, hereditatem Turianam auertere: cæterisque omnibus rebus habeas eos à me commendatissimos. Magnam ex eorum splendore et obseruantia capies uoluptatem. Quod ut uelis, te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. S. P. D. CORNIFICIO.

SEX. Aufidius et obseruantia, qua me colit, accedit ad proximos: et splendore, equi Ro. nemini cedit. Est autem ita temperatis, moderatisque moribus, ut summa seueritas summa cum humanitate iungatur. Cuius tibi negotia, quæ sunt in Africa, ita commendando, ut maiore studio, magisue ex animo commendare non possim. Pergratum mihi fueris, si dederis operam, ut is intelligat meas apud te literas maximum

pondus habuisse. Hoc te uehementer mi Cornifici rogo. Vale.

M. T. C. S. P. D. CORNIFICIO.

ASSENTIOR tibi eos, quos scribis Lilybeo minari, istis poenas dare debuisse: sed metuisti, ut ais, ne nimis liber in ulciscendo uiderere. Metuisti igitur ne grauis ciuis, ne nimis fortis, ne nimis te dignus uiderere. Quod societatem Reipub. conseruanda tibi mecum à patre acceptam renouas, gratum est: quæ societas inter nos semper mi Cornifici manebit.

Gratum etiam illud, quod mihi tuo nomine gratias agendas non putas: nec enim id inter nos facere debemus. Senatus sæpius pro dignitate tua appellaretur, si absentibus Cõsulibus unquam, nisi ad rem nouam, cogretur. Itaque nec de HS XX, nec de HS DCC quicquam agi nunc per senatum potest. Tili autem ex S. C. imperandum, mutuumque sumendum censeo. In Reipub. quid agatur, credo te ex eorum literis cognoscere, qui ad te acta debent perscribere. Ego sum spe bona: consilio, cura, labore non desum: omnibus inimicis Reip. esse me acerrimum hostem præ me fero. Res neque nunc difficili loco mihi uidetur esse: et fuisset facillimo, si culpa à quibusdam abfuisset. Vale.

M. T. C. S. P. D. CORNIFICIO.

NON modò te, cui omnia nostra notissima sunt: sed neminem in populo Ro. arbitror esse, cui sit ignota ea familiaritas, quæ mihi cum L. Lamia est. Etenim magno theatro spectata est tum, cum est ab A. Gabinio

Cas. relegatus, quod liberè, et fortiter salutem meam defendisset. Nec ex eo amor inter nos natus est: sed quod erat uetus et magnus, propterea nullum periculum pro me adire dubitauit. Ad hæc officia, uel meritis potius iucundissima consuetudo accedit, ut nullo prorsus plus homine delecter. Non puto te iam expectare quibus eum tibi uerbis commendem: causam enim tantæ amoris intelligis: quæ uerba desideret, iis me omnibus usum putato. Tantum uelim existimes, si negotia Lamia, procuratores, libertos, familiam, quibusunque rebus opus erit, defenderis, gratius mihi futurum, quàm si ea tua liberalitas pertinuisset ad rem familiarem meam. Nec dubito quin sine mea commendatione, quod tuum est iudicium de hominibus, ipsius Lamia causa studiose omnia facturis sis. Quæquæ erat nobis dictum, te existimare alicui S. C. quod contra dignitatem tuam fieret, scribendo Lamiam affuisse: qui omnino Cõsulibus illis nunquam affuit scribendo. deinde omnia tum falsa S. C. deferebatur, nisi forte etiã illi Semproniano S. C. me censes affuisse, quine Romæ quidem tum fui, ut de eo ad te scripsi reuocã. Sed hæc hæctenus. Te mi Cornifici etiam atque etiam rogo, ut omnia Lamia negotia mea putes esse: curæque ut intelligat hanc commendationem maximo sibi usui fuisse. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Cura ut ualeas.

M. T. C. S. P. D. CORNIFICIO.

ITA'NE præter litigatores nemo ad te meas literas multas istæ quidem. tu enim perfecisti, ut nemo sine literis meis tibi se commendatum putaret. Sed quis

unquam tuorū mihi dixit esse cui darem, quin dederim? aut quid mihi iucundius, quā cum corā mecum loqui non possim, aut scribere ad te, aut tuas legere literas? illud magis mihi solet esse molestum, tantis me impediri occupationibus, ut ad te scribēdi meo arbitratu facultas nulla detur. non enim te epistolis, sed uoluminibus lacerarem, quibus quidem me a te prouocari oporteret. quanuis enim occupatus sis, otii tamen plus habes: aut, si ne tu quidem uacas, noli impudens esse, nec mihi molestiam exhibere, et a melioribus crebriores, cum tu mihi raras mittas, flagitare. nam cum antea distinebar maximis occupationibus, propterea quod omnibus curis Remp. mihi tuendam putabam, tum hoc tempore multo distineor uehementius. ut enim grauius aegrotant ii, qui cum lenati morbo uiderentur, in eum de integro inciderunt: sic uehementius nos laboramus, qui, profugato bello, ac penē sublato, renouatum bellum gerere conamur. Sed haec haec tenus. Tu tibi mi Cornifici fac ut persuadeas, non esse me tam imbecillo animo, ne dicam inhumano, ut a te uinci possim aut officiis, aut amore. Non dubitabam equidem: ueruntamen multo mihi notio rem amorem tuū effecit Cherippus. O hominem semper illum quidem mihi aptum, nūc uerō etiam suauem. uultus me hercule tuos mihi expressit omnis: nō salū animum ac uerba protulit. Itaque noli uereri, ne tibi succensuerim, quod eodem exemplo ad me, quo ad ceteros. Requisiui equidem proprias ad me unum a te literas, sed neque uehementer et amanter. De sumptu, quem te in rem militarem facere, et fecisse dicat, nihil sanē possum tibi opitulari, propterea quod et

bus Senatus Consulibus amissis, et incredibiles angustiae pecuniae publicae: quae conquiruntur undique, ut optime meritis militibus promissa soluantur, quod quidem fieri sine tributo posse non arbitror. De Actio Dionysio nihil puto esse, quoniam mihi nihil dixit Stratonius. De P. Lucio nihil tibi concedo, quod studiosior eius sis, quā ego sum: est enim nobis necessarius. sed a magistris cum contenderem de proferendo die, probauerunt mihi, sese, quo minus id facerent, et compromisso, et iureiurando impediri. Quare ueniendum arbitror Lucio. quanquam si meis literis obtemperauit, cum tu haec leges, illum Romae esse oportebit. Ceteris de rebus, maximeque de pecunia, cum Pāse mortem ignorares, scripsisti quae per nos ab eo consequi te posse arbitrarere. quae te non fefellerunt, si uiueret: nā te diligebat. post mortem autem eius quid fieri posset, non uidebamus. De Venuleio, Latino, Horatio ualde laudo. illud non nimium probo, quod scribis, quo illi animo equiore ferrent, te tuis etiam legatis lictores ademisse, honore enim digni cum ignominia dignis non erant comparandi: eoque ex S. C. si non decedunt, cogendos ut decedant, existimo. Haec ferē ad eas literas, quas eodem exemplo binas accepi. De reliquo, uelim tibi persuadeas, non esse mihi meam dignitatem tua chariorem. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPI-
STOLARVM AD MEMMIVM,
ET ALIOS LIBER. XIII.

M. T. CICERO S. D. C. MEMMIO.

TSI non satis mihi constiterat, cum
aliquāne animi mei molesta, an po-
tius libenter te Athenis uisurus essem,
quod iniuria, quam accepisti, dolore me
afficeret: sapientia tua, qua feri iniu-
riam, letitia: tamen uidisse te malle. Nam quod est
molestiae, non sane multo leuius est, cum te non uideo:
quod esse potuit uoluptatis, certe si uidissem te, plus
fuisset. itaque non dubitabo dare operam ut te uideā,
cum id satis commodē facere poterō. Interea quod per
litteras et agi tecum, et (ut arbitror) consici potest, a-
gam. Nunc à te illud primū rogabo, nequid minus
mea causa facias: sed id quod mea intelligis multū, tua
nullam in partem interesse, ita mihi des, si tibi, ut id li-
benter facias, antē persuaferis. Cum Patrone Epicu-
reo mihi omnia sunt, nisi quod in philosophia uehē-
ter ab eo dissentio. Sed et initio Romae, cum te quoque
et tuos omnes obseruabat, me coluit in primis. et ne-
per, cum ea quae uoluit, de suis comodis et praemiis an-
secutus est, me habuit suorum defensorū et amicorum
ferē principē: et iam à Phaedro, qui nobis cum pueri
essemus, antequā Philonem cognouimus, ualde ut phi-
losophus, postea tamen ut uir bonus et suauis, et offi-
ciosus probabatur, traditus mihi commendatusque est.

U igitur Patro, cum ad me Romam litteras misisset, uti
te sibi placarem, peterēque ut nescio quid illud Epi-
curo parietinarum sibi cōcederes: nihil scripsi ad te ob
eam rem, quod aedificationis tuae consilium mea com-
mēdatione nolebam impediri. Idem, ut ueni Athenas,
cum idem ut ad te scriberem rogasset: ob eam causam
impetrauit, quod te abiecissem illam aedificationem con-
stabat inter omnes amicos tuos. Quod si ita est, et si iā
planē tua nihil interest: uelim siqua offensuscula fa-
cta est animi tui peruersitate aliquorum, (noui enim
genem illam) des te ad lenitatem, uel propter tuam
summam humanitatem: uel etiā honoris mei causa. E-
quidem siquid ipse sentiam, quaeris: nec cur ille tanto-
pere contendat, uideo, nec cur tu repugnes: nisi tamen
multo minus tibi concedi potest, quā illi laborare sine
causa. quanquam Patronis et orationem et causam
tibi cognitam esse certo scio. honorem, officium, testa-
mentorum ius, Epicuri auctoritatem, Phaedri obtesta-
tionem, sedem, domicilium, uestigia summorum homi-
num sibi tuēda esse dicit. Totam hominis uitam, ratio-
nemque, quā sequitur in philosophia, derideamus licet,
si hanc eius contentionem uolumus reprehendere. sed
miserabile quando illi ceterisque, quos illa delectant,
non ualde inimici sumus: nescio an ignoscēdū sit huic.
si tantopere laborat. in quo etiam si peccat, magis in-
petis, quā improbitate peccat. Sed ne plura (dicendū
enim aliquando est) Pomponium Atticum sic amo, ut
alterū fratrem. nihil est illo mihi nec charius, nec iu-
cundius. is, nō quo sit ex istis (est enim omni liberali
doctrina politissimus) sed ualde diligit Patronem, ual-
de Phaedrum amat, sic à me hoc contēdit, homo mi-

nimè ambitiosus, minimè in rogatio molestus, ut nihil unquam magis. nec dubitat quin ego à te nutu hoc consequi possim, ita etià si edificaturus esses. Nunc uerò si audierit te ædificatione deposuisse, neque tamen me à te impetrasse: nò te in me illiberale, sed me in se negligentem putabit. Quamobrem peto à te ut scribas ad tuos, posse tua uoluntate decretum illud Areopagitariū, quem ὁ μὲν μὲν οὐδὲν illi uocant, tolli. Sed redeo ad prima. prius uelim tibi persuadeas, ut hoc mea causa libenter facias, quàm ut facias. Sic tamen habeto, si feceris quod rogo, fore mihi gratissimum. Vale.

M. T. C. S. D. C. MEMMIO.

CAIO Auiano Euandro, qui habitat in tuo sacro, et ipso multum utor, et patrono eius M. AEmilio familiarissimè. Peto igitur à te maiorem in modū, quod sine tua molestia fiat, ut ei de habitatione accomodes. nam propter opera instituta multa multorum, subitum est ei ramigrare Calend. Quint. Impedior uerecundia, ne te pluribus uerbis rogem. neque tamen dubito, quin, si tua nihil aut non multum intersit, eo sis animo, quo ego essem, siquid tu me rogares, mihi certè gratissimum feceris. Vale.

M. T. C. S. D. C. MEMMIO.

AVLVM Fusum unum ex meis intimis obseruatissimū, studiosissimūque nostri, eruditum hominem, et summa humanitate, tuāque amicitia dignissimum uelim ita tractes, ut mihi coram recepisti, tū mihi gratum id erit, quàm quod gratissimum. ipsum præterea summo officio et summa obseruantia tibi in perpe-

tuum deuinxeris. Vale.

M. T. C. Q. VALERIO Q. F. ORCAE
LEGATO PROPRAET. S. D.

CVM municipibus Volaterranis mihi summa necessitudo est, magno enim meo beneficio affecti, cumulatissimè mihi gratiā retulerunt: nā nec in honoribus meis, nec in laboribus unquam defuerunt. Cū quibus si mihi nulla causa intercederet, tamen quod te uehementissimè diligo, quòdque me à te plurimi fieri sentio, et monerem te, et hortarer, ut eorum fortunis consuleres, præsertim cum propè præcipuam causam haberet ad ius obtinendum: primum quòd Syllani temporis acerbissimam deorum immortalium benignitate subterfugerunt: deinde quòd summo studio populi Ro. à me in Consulatu meo defensi sunt, cum enim Tribuni pl. legem iniquissimam de eorum agris promulgassent, facile senatui, populoque Ro. persuasi, ut eos ciues, quibus fortuna peperisset, saluos esse uellent. Hanc actionem meam C. Caesar primo suo Consulatu in lege agraria comprobauit, agrūque Volaterranum, et oppidū omni periculo in perpetuum liberauit: ut mihi dubiū non sit, quin is qui nouas necessitudines adiungat, uetera sua beneficia conseruari uelit. Quamobrè est tuae prudentiae, aut sequi eius auctoritatem, cuius sectam atque imperium summa cum tua dignitate secutus es: aut certè illi integrā omnem causam reseruare. Illud uerò dubitare non debes, quin tam graue, tam firmum, tam honestum municipium tibi tuo summo beneficio in perpetuum obligare uelis. sed hæc quæ scripta sunt supra, eo spectant, ut te horter et suadeam. Reliqua sunt

quæ pertinent ad rogandum: ut non solum tua causa tibi consilium me dare putes, sed etiam quod mihi opus sit, me à te petere et rogare. Gratissimum igitur mihi feceris, si Volaterranos omnibus rebus integros incolūmēsq̃ esse uolueris. Eorū ego domiciliā, sedes, rem, fortunas, quæ et à diis immortalibus, et à præstantissimis in nostra Rep. ciuibz summo Senatus, populiq̃ studio conseruatæ sunt, tuæ fidei, iustitiæ, bonitatiq̃ commendo. Si pro meis pristinis opibz facultatem mihi res hoc tempore daret, ut ita defendere possem Volaterranos, quemadmodum cōsueui tueri meos: nullum officium, nullum denique certamen, in quo illis prōdesse possem, prætermitterem. sed quando apud te nihilo minus hoc tempore ualere me confido, quam ualuerim semper apud omnes: pro nostra summa necessitudine, pariq̃ inter nos et mutua beneuolētia abs te peto, ut ita de Volaterranis mereare, ut existiment eum quasi diuino consilio isti negotio præpositum esse, apud quem unum nos eorum perpetui defensores plurimum ualere possemus. Vale.

M. T. C. Q. VALERIO Q. F. ORCAE
LEGATO PROPRAET. S. P. D.

NON molestē fero eā necessitudinem quæ mihi tecū est, notam esse quam plurimis, neque tamen ob eam causam, quod tu optime existimare potes, te impedio quominus susceptum negotiū pro tua fide et diligentia ex uoluntate Cæsaris, qui tibi rem magnā difficilemque commisit, gerere possis. Nā cum multi à me petant multa, quod de tua erga me uoluntate non dubitent: non committo ut ambitione mea conturbem officium tuum.

C. Curtio ab meunte ætate familiarissimē sum usus: cum et Syllanī tēporis iniustissima calamitate dolui: et cum iis qui similem iniuriam acceperant, amissis omnibus fortunis, reditus tamen in patriam uoluntate omnium concedi uideretur, adiutor incolūmitatis sui. Et habet in Volaterrano possessionem, cum in eam tanquam è naufragio reliquas cōtulisset. Hoc autem tempore cum Cæsar in Senatum legisset: quem ordinem ille ista possessione amissa, tueri iuxta potest. Grauiissimū autem est, cum superior factus sit ordine, inferiorem esse fortuna: minimeq̃ cōuenit ex eo agro, qui Cæsaris iussu diuidatur, eū moueri, qui Cæsaris beneficio senator sit. sed mihi minus libet multa de æquitate rei scribere, ne causa potius apud te ualuisse uidear, quam gratia. Quamobrem te maiorem in modū rogo, ut C. Curtiū meam putes esse: quicquid mea causa faceres, ut id C. Curti causa cum feceris, meum existimes. quod ille per me habuerit, id me habere abs te putato. Hoc te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. C. Q. VALERIO Q. F. ORCAE S.

SI VALES, bene est: ego quidem ualeo. Credo te memoria tenere me, et coram P. Cuspio tecū locutum esse, cum te prosequeretur paludatum: et idem postea plurimus uerbis tecum egressus, ut quoscūque tibi eius necessarios commendarem, haberet eos in numero meorum necessariorum. Id tu pro tua summa erga me beneuolentia, perpetuāque obseruantia mihi liberalissimē atque humanissimē recepisti. Cuspius homo in omniū suos officiosissimus, mirificē quosdam homines ex ista promincia tueretur et diligit, propterea quod fuit in

Africa bis, cum maximis societatis negotiis praeesset, itaque hoc eius officium quod adhibet erga illos, ego mea facultate et gratia soleo, quantum possum, adiuuare. Quare Cuspiatorum omnium commendationis causam hac tibi epistola exponendam putavi. Reliquis epistolis tantum faciam, ut notam apponam eam quae mihi tecum convenit, et simul significem de numero esse Cuspij amicorum. Sed hanc commendationem quam his literis consignare volui, scito esse omnium gravissimam. nam P. Cuspius singulari studio contendit a me, ut tibi quam diligentissime L. Iulium commendarem. Eius ego studio uix uideor mihi satisfacere posse, si nitar uerbis iis, quibus cum diligentissime quid agamus, uti solemus. Noua quaedam postulat: et putat me eius generis artificij quoddam tenere. ei ego pollicitus sum me ex intima nostra arte deprompturum mirificum genus commendationis. Id quando assequi non possum, tu re uelim efficias, ut ille genere mearum literarum incredibili quodam perfectum arbitretur. Id facies, si omne genus liberalitatis, quod et ab humanitate et potestate tua proficisci poterit, non modò re, sed etiam uerbis, multu denique expresseris. Quae quantum in provincia ualeant, uellem expertus esses. Sed tamen suspicor ipsum hominem, quem tibi commendo, per dignum esse tua amicitia: non solum quia mihi Cuspius dicit, credo (tamen si id satis esse debebat) sed quia noui cuius iudiciu in hominibus et amicis diligendis. Harum literarum uis quanta fuerit, propediem iudicabo, tibi quae ut confido, gratias agam. ego quae te uelle, quaeque ad te pertinere arbitrabor, omnia studiose, diligenterque curabo. Cura ut ualcas.

P. Cornelius, qui tibi has literas reddidit, est mihi à P. Cuspio commendatus. cuius causa quantopere cupere, deberemque, profecto ex me facile cognouisti. Vehementer te rogo ut cures, ut ex hac commendatione mihi Cuspius quammaximas, quamprimum, quam sapissimè gratias agat.

M. T. C. C. CLUVIO S. P. D.

CUM in Galliam proficiscens, pro nostra necessitudine, uiaque summa in me obseruatiua ad me domum uenisses, locutus sum tecum de agro uectigali municipij Arelani, qui esset in Gallia: quantoque opere eius municipij causa laborarem, tibi ostendi. Post tuam autem protectionem, cum et maxima res municipij honestissimi, mihi quae coniunctissimi, et summum meum officium ageretur: pro tuo animo in me singulari existimaui me oportere ad te accuratius scribere: etsi non sum nescius et quae temporum ratio, et quae tua potestas sit: tibi quae negotium datum esse à C. Caesare, non iudicium, praeclare intelligo. Quare à te tantum peto, quantum et te facere posse, et libenter mea causa factum esse arbitror. et primum uelim existimes, quod res est, municipij fortunas omnes in isto uectigali consistere: his autem temporibus hoc municipium maximis oneribus pressum, summis affectum esse difficultatibus. Hoc etsi commune uidetur esse cum multis: tamen mihi crede singulareis huic municipio calamitates accidisse: quas ideo non commemoro, ne de miseris meorum necessariorum conquerens, homines, quos nolo, uidear offendere. Itaque nisi magnam spem habere, C. Caesari nos causam municipij probaturos: non

erat causa cur à te hoc tempore aliquid contenderem. sed quia confido, mihi que persuasi illum et dignitatis municipij, et æquitatis, et uoluntatis etiam erga se habiturum esse rationem: ideo à te non dubitavi contendere, ut hanc causam illi integrā conseruares. Quod etsi nihilo minus à te peterem, si nihil audissem te tale fecisse: tamen maiorem spem impetrandi nactus sum, posteaquam mihi dictum est hoc idem à te Rheguenses impetrauisse. Qui etsi te aliqua necessitudine attingunt: tamen tuus amor in me sperare me cogit, te, quod tuis necessariis tribueris, idem esse tributurum meis: præsertim cum ego pro his unis petam, habeam autem, qui simili causa laborent, complureis necessariis. Hoc me non sine causa facere, neque aliqualem ambitione commotum à te contendere, etsi te existimare arbitror: tamen mihi affirmanti credas uelim, me huic municipio debere plurimum: nullum unquam fuisse tempus, neque honorum, neque laborum meorum, in quo non huius municipij studium in me extiterit singulare. Quapropter à te etiam atque etiam pro nostra summa coniunctione, proque tua in me perpetua et maxima beneuolentia maiorem in modum peto atque contendo, ut cum fortunas agi eius municipij intelligat, quod sit mihi necessitudine, officiis, beneuolentia coniunctissimum, id mihi des. Quod erit huiusmodi, ut si à Cæsare, quod speramus, impetrauerimus, tuo beneficio nos id consecutos esse iudicemus: sin minus, pro eo tamen id habeamus, quando à te data sit opera ut impetraremus. Hoc cum mihi gratissimum feceris: tum uiros optimos, homines honestissimos, eosdemque gratissimos, et tua necessitudine dignissimos, summo bene-

ficio in perpetuum tibi tuisque deuinxeris. Vale.

M. T. C. M. RUTILIO S. P. D.

CVM et mihi conscius essem quāti te facere, et tuā erga me beneuolentiam expertus essem: non dubitavi à te petere quod mihi petendum esset. P. Sestium quāti faciam, ipse optimè scio: quanti autem facere debeā, et tu, et omnes homines sciunt. Is cum ex aliis te mei studiosissimum esse cognosceret, petiuit à me, ut ad te quam accuratissime scriberem de re C. Albini senatoris: cuius ex filia natus est L. Sestius optimus adolescens, filius P. Sestii. Hoc itcirco scripsi, ut intelligeres non solum me pro P. Sesto laborare debere, sed Sestium etiā pro Albino. Res autem hæc est: A. M. Laberio C. Albini prædia in æstimationem accepit: quæ prædia Laberius emerat à Cæsare de bonis Plotianis. Ea si dicam non esse de Rep. diuidi, docere te uidear, non rogare. Sed tamen cum Cæsar Syllanas uenditiones et assignationes ratas esse uelit, quo firmiores existimantur sue: si ea prædia diuidentur, quæ ipse Cæsar uendidit, quæ tandem in eius uenditionibus esse poterit auctoritas? Sed hoc quale sit, tu pro tua prudentia considerabis. Ego te planè rogo, atque ita ut maiore studio, in hoc de causa, magis ex animo rogare nihil possim, ut Albino parcas, prædia Laberiana ne attingas. Magna me affeceris nō modo letitia, sed etiā quodammodo gloria, si P. Sestius hominī maxime necessario per me satisfecerit, cum ego illi plurimum debeam. Quod ut facias, te uehementer etiam atque etiam rogo. Maius mihi dare beneficium nullum potes. id mihi intelligi esse gratissimum. Vale.

M. T. C. CRASSIPEDI S. P. D.

QV ANQVAM tibi præsens cōmendavi, ut potui diligentissime, socios Bithyniæ, teque cum mea cōmendatione, tum etiam tua sponte intellexi cupere ei societati, quibuscunque rebus posses commendare: tamen cum ii, quorum res agitur, magni sua interesse arbitrarentur, me etiam per literas declarare tibi, quæ essem erga ipsos uoluntate, non dubitavi hæc ad te scribere. uolo enim te existimare, me cum uniuerso ordini publicanorum multum semper libentissime tribuerim, idque pro magnis eius ordinis erga me meritis facere debeverim, tum in primis amicum esse huic Bithynicæ societati: quæ societas ordine ipso, hominum genere pari est maxima ciuitatis: constat enim ex cæteris societatibus, et casu permulti sunt in ea societate ualde mihi familiares, in primisque is, cuius præcipuum officium agitur hoc tempore, P. Rupilius P. F. Men. qui est magister in ea societate. Quæ cum ita sint, maiorem in modum à te peto, Cn. Rupium, qui est in operis eius societatis, omnibus tuis officiis, atque omni liberalitate tueare: curæque ut eius operæ (quod tibi facile factu est) quæ gratissimæ sint sociis: remque et utilitatem sociorum (cuius rei quantam potestatem Quæstor habeat, non sum ignarus) per te quammaximè defensam, et auctam uelis. Id cum mihi gratissimum feceris: tu illud tibi expertus promitto, et spondeo, te socios Bithyniæ, si in cōmodis, memores esse, et gratos cogniturum. Vale.

M. T. C. BRUTO S. P. D.

CVM ad te tuus quæstor M. Varro proficisceretur,

cōmendatione egere cum non putabam: satis enim commendatum tibi eum arbitrabar ab ipso more maiorum: qui, ut te non fugit, hanc Quæsturæ coniunctionem liberorum necessitudini proximam uoluit esse. Sed cum sibi ita persuasisset ipse, meas de se accuratè scriptas literas maximum apud te pondus habituras, à meque contenderet ut quam diligentissime scriberem: malui facere quod meus familiaris tanti sua interesse arbitraretur. Ut igitur debere me facere hoc intelligas, cum primum M. Terentius in forum uenit, ad amicitiam se meam contulit. Deinde ut se corroborauit, due causæ accesserunt, quæ meam in illum beneuolentiam auferrent: una, quod uersabatur in hoc studio nostro, quo etiā nunc maxime delectamur, et cum ingenio, ut nosti, nec sine industria. deinde quod matrem se contulit in societates publicanorum: quod quidem nollem: maximus enim damnis affectus est. sed tamen causa communis ordinis mihi cōmendatissimi fecit amicitiam nostram firmiorem. Deinde uersatus in utriusque subsellis optima et fide, et fama iam ante hanc commutationem Reip. petitioni sese dedit, honoremque honestissimum existimauit fructum laboris sui. His autem temporibus à me Brudusio cum literis et mandatis profectus est ad Cæsarem. Quæ in re et amorem eius in suscipiēdo negotio perspexi, et fidem in consuecundo ac renuntiando. Videor mihi, cum separatim de probitate eius et moribus dicturus fuisset, si prius causam cur eum tantopere diligerem, tibi exposuissem: in ipsa causa exponenda satis etiam de probitate dixisse. sed tamen separatim promitto, in meque recipio, fore eum tibi et uoluptati, et usui: nam et

modestum hominē cognosces, et prudentem, et à cupiditate omni remotissimum: præterea magni laboris, summæque industriæ. Neque ego hæc polliceri debeo, quæ tibi ipsi, cum bene cognoueris, iudicanda sunt: sed tamen 1. In omnibus nouis coniunctionibus interest, qualis primus aditus sit, et qua commendatione quasi amicitiae fores aperiuntur. Quod ego his literis effundere uolui: et si id ipsa per se necessitudo Quæstura effecisse debet: sed tamē nihilo infirmius illud hoc addim. Cura igitur, si me tati facis, quæti et Varro existimat, et ipse sentio, ut quamprimum intelligam hanc meā commendationem tantum illi utilitatis attulisse, quantum et ipse sperarit, nec ego dubitarim. Vale.

M. T. CICERO BRUTO S. P. D.

QUIA semper animaduerti studiose te operam dare, ut nequid meorum tibi esset ignotum, propterea non dubito quin scias non solū cuius municipi sim, sed etiam quā diligenter soleam meos municipes Arpinatensium tueri. Quorum quidem omnia commoda, omnesque facultates, quibus et sacra consicere, et sacra tecta ædium sacrarū, locorumque communium tueri possim, consistunt in iis uectigalibus quæ habent in prouincia Gallia. Ad ea uisenda, pecuniæque, quæ à colonis debentur, exigendas, totāque rem et cognoscendam, et administrandam legatos equites Romanos misimus Q. Fufidium Q. F. M. Faucium M. F. Q. Maneracum Q. F. Peto à te maiorem in modum pro nostra necessitudine, ut ea res tibi curæ sit: operamque des ut per te quam commodissime negotiū municipi administratur, quamprimumque conficiatur.

ipsisque, quorum nomina scripsi, ut quam honorificentissime pro tua natura, et quālibet alissime tractes. Bonos uiros ad tuam necessitudinem adiunxeris, municipiūque gratissimum beneficio tuo deuinxeris: mihi uero etiam eo gratius feceris, quod cum semper tueri municipes meos consueui, tū hic annus præcipue ad meā curā officiūque pertinet. Nam constituendi municipi causa hoc anno Aedilem filium meum fieri uolui, et fratris filium, et M. Cæsium hominem mihi maxime necessarium: (is enim magistratus in nostro municipio, nec alius ullus creari solet) quos cohonestaris, in primisque me, si Respublicæ municipi, tuo studio et diligentia bene administrata erit. Quod ut facias, te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. CICERO BRUTO S. D.

ALIA epistola cōmuniter cōmendauī tibi legatos Arpinatum, ut potui diligētissime. Hac separatim Q. Fufidium, quocum mihi omnes necessitudines sunt, diligentius commendo: non ut aliquid de illa commendatione deminuam, sed ut hanc addam. nam et priuignus est M. Cassii, mei maxime et familiaris et necessarius: et fuit in Cilicia mecum Tribunus mil. quo in munere ita se tractauit, ut accepisse ab eo beneficiū uiderer, non dedisse. Est præterea (quod apud te ualeat plurimum) à nostris studiis non abhorrens. Quare uelim eū quamlibet alissime complectare: operamque des, ut in ea legatione, quam suscepit contra suum commodum, secutus auctoritatem meam, quam maxime eius excellat industria. Vult enim, id quod optimo cuique natura tributum est, quā maximam laudem cum

à nobis, qui eum impulimus, tum à municipio confectum. Quod ei continget, si hac mea commendatione tuum erga se studium erit consecutus. Vale.

M. T. CICERO BRUTO S. D.

LVCIVS Castronius Patus longè princeps municipij Lucensis, est honestus, grauis, plenus officij, bonus planè uir: et cum uirtutibus, tum etiam fortuna, siquid hoc ad rem pertinet, ornatus: meus autem est familiarissimus, sic prorsus, ut nostri ordinis obseruet neminem diligentius. Quare et ut meum amicum, et ut tua dignum amicitia tibi commendo. cui quibuscumque rebus commodaueris, tibi profecto iucundum, mihi et te erit gratum. Vale.

M. T. CICERO BRUTO S. D.

LVCIO Titione Strabone, equite Romano in primis honesto et ornato, familiarissime uitor. Omnia mihi cum eo intercedunt iura summae necessitudinis. Huic in tua prouincia pecuniam debet P. Cornelius. Ea res à Volcatio, qui Romæ ius dicit, reiecta in Galliam est. Peto à te hoc diligentius, quam si mea res esset, quo est honestius de amicorū pecunia laborare, quam de sua, ut negotium conficiendum cures, ipse suscipias, transigas: operamque des, quod tibi æquum et rectum uidebitur, ut quācōmodissima cōditione libertus Strabonis, qui eius rei causa nussus est, negotiū conficiat, ad numēque perueniat. Id et mihi gratissimum erit: et tu ipse L. Titionem cognosces amicitia tua dignissimā, quod ut tibi curæ sit, ut omnia solēt esse quæ me uel scis, te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. CICERO C. CAESARI IMP. S.

PRÆCILIVM tibi commēdo unicē, tui necessarij, mei familiarissimi, uiri optimi filiū, quem cum adolescentem ipsum propter eius modestiā, humanitatem, animum et amorem erga me singularem mirificè diligo: tum patrē eius, re doctus, intellexi et didici mihi fuisse semper amicissimum. En hic ille est, de illis maxime, qui irridere atque obiurgare me soliti sunt, quod me non tecum, præsertim cum abs te honorificentissime inuitarer, coniungerem. διὲ ἐμὸν οὐποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσιν ἔπει. Sen. audiebam enim nostros proceres clamentē, οἷός μιν εἶναι, ἵνα τίς σε καὶ ὁ ψυχρόντων θύειται, ὡς καὶ ἐλπίσιν ὁκαλύψα μέλαινα. Sed tamen idem me consolatur: et iam hominem perustum, etiamnum gloria uoluit incandescere, atque ita loquuntur, μὴ μὲν ἀπαυδαίει καὶ ἀκλειῶς ἀπολοιμύω, ἀλλὰ μέγα πέζας ἔχει καὶ ἔσσο μέγιστον Σέβαν. Sed me minus iam mouent, ut uides: itaque ab Homeri magniloquentia confero me ad uera præcepta Εὐεπίδου, Μισῶ σοφιστὴν, ὅστις οὐχ αὐτὸς σοφός. Quem uersum senex Præcilius laudat egregiè: et ait posse eundem et αἶψα παρῶν, καὶ ὀπίσσω uidere, et tamen nihilo minus αἰὲν ἀπιστεύειν, καὶ ὑπέρπορον εἰμὲναι διῆται. Sed ut redeam ad id, unde cœpi: uehementer mihi gratum feceris, si hunc adolescentem humanitate tua, quæ est singularis, comprehenderis: et ad id, quod ipsorum Præciliorū causa te uelle arbitror, addideris amulum commendationis meæ. Genere nouo sum literarum ad te usus, ut intelligeres non uulgarem esse commendationem. Vale.

M. T. CICERO C. CAESARI IMP. S.

PUBLIVM Crassum ex omni nobilitate adolescentē dilexi plurimum: et ex eo cum ab meunte eius aetate bene speravissem, tum optimē existimare capi ex iis iudiciis quae de eo fecerā, cognitis. Eius libertum Apollonium iam tum equidē, cum ille viveret, et magni faciebam, et probabam: erat enim et studiosus Crassi, et ad eius optima studia uehementē aptus: itaque ab eo admodum diligebatur. Post mortem autem Crassi, eo mihi etiam dignior uisus est, quem in fidem atque amicitiam meam recipere, quod eos a se obseruandos et colēdos putabat, quos ille dilexisset, et quibus charus fuisset. itaque et ad me in Ciliciā uenit: multisque in rebus mihi magno usui fuit et fides eius, et prudentia: et ut opinor, tibi in Alexandrino bello, quantum studio et fidelitate consequi potuit, non defuit. quod cum speraret te quoque ita existimare, in Hispaniā ad te maximē ille quidem suo consilio, sed etiam me auctore est profectus. Cui ego commendationem non sum pollicitus: non quia eam ualiturā apud te arbitrarer: sed neque mihi egere commendatione uidebatur, qui et in bello tecū fuisset, et propter memoriam Crassi de tuis unus esset: et si uti commendationibus uellet, etiam per alios eum uidebam id consequi posse. Testimonium meum de eo iudicii, quod et ipse magni aestimabat, et ego apud te ualere eram expertus, ei libenter dedi. Doctum igitur hominem cognoui, et studiis optimis deditum, idque a puero. nam domi meae cū Diodoto Stoico, homine meo iudicio eruditissimo, multum a puero fuit. Nunc autem intrans studio

rerum tuarum, eas literis Graecis mandare cupiebat. posse arbitror: ualet ingenio: habet usum: iam pridē in eo genere studij, literarumque uersatur: satisfacere immortalitati laudum tuarum mirabiliter cupit. Habes opinionis meae testimonium: sed tu hoc facilius multo pro tua singulari prudentia iudicabis, et tamē quod negaueram, commēdo tibi eū. Quicquid ei commodaueris, erit mihi maiorem in modum gratum. Vale.

M. T. CICERO SER. SULPITIO S. D.

M. CVRIVS, qui Patris negotiatur, multis et magnis de causis a me diligitur. nam et a me uita peruenit mihi cum eo est, ut primū in forū uenit, instituta: et Patris cum aliquoties antea, tum proximē hoc miserimo bello domus eius tota mihi patuit. Quia si opus fuisset, tam essem usus, quam mea. Maximum autem mihi uinculum cum eo est, quasi sanctioris cuiusdam necessitudinis, quod est Attici nostri familiarissimus, cumque unū praeter ceteros obseruat ac diligit. Quē si tu iam fortē cognouisti, puto me hoc quod facio, facere seruius. ea enim est humanitate et obseruantia, ut cū tibi iam ipsum per se commendatum putem. Quod tamen si ita est, magnopere a te quaeso, ut ad eam uoluntatem, si quam in illum ante has meas literas contulisti, quam maximus postea commendatione cumulus accedat. Sin autem propter uerecundiam suam minus se tibi obtulit, aut eum nondum satis habes cognitum, aut quae causa est cur maioris commendationis indigeat: sic tibi eum commendo, ut neque maiore studio quenquam, neque iustioribus de causis cōmendare possim. Faciāque id quod debent facere ii, qui religiose,

et sine ambitione commendant. spondebo enim tibi, uel potius spondeo, in meque recipio, eos esse M. Curij mores, eamque tum probitatem, tum etiam humanitatem, ut eum et amicitia tua, et tam accurata commendatione, si tibi sit cognitus, dignum sis existimaturus. Mihi certe gratissimum feceris, si intellexero has literas tantum, quantum scribens confidebam, apud te pondus habuisse. Vale.

M. T. CICERO SER. SVLPITIO S.

NON concedā ut Attico nostro, quem elatum letitia uidi, iucundiores tuæ suauissimæ ad eum et humanissimæ scriptæ literæ fuerint, quam mihi. Nā et si utrique nostrū propē æquæ gratæ erant: tamen ego admirabar magis, te, quasi rogatus, aut certe admonitus liberaliter Attico respondiſſes (quod tamen dubiū nobis, quin ita futurum fuerit, non erat) ultrō ad eum scripsiſſe, ei que nec opinanti uoluntatem tuam tantam per literas detuliſſe. De quo non modo rogare te, ut eō studiosius mea quoque causa facias, non debeo, (nihil enim cumulatius fieri potest, quam polliceris) sed ne gratias quidem agere, quod tu et ipsius causa, et tua sponte feceris. Illud tamen dicam, mihi id quod fecisti, esse gratissimum: tale enim tuum iudiciū de homine eo, quem ego unicē diligo, non potest mihi nō summē esse iucundū. Quod cum ita sit, esse gratum necesse est: sed tamen quando mihi pro coniunctione nostra uel pecare apud te inscribendo licet: utrumque eorum, que negavi mihi faciēda esse, faciam. Nam et ad id quod Attici causa te ostendiſti esse facturum, tantum uelim addas, quantum ex nostro amore accessionis fieri po-

test: et quod modō uerebar, tibi gratias agere, nūc plane ago: teque ita existimare uolo, quibuscunque officiis in Epiroticis, reliquisque rebus Atticum obstrinxeris, iisdem me tibi obligatum fore. Vale.

M. T. C. SER. SVLPITIO S. P. D.

CUM Lyſone Patrenſi est mihi quidem hospitium uetus, quam ego necessitudinem sanctē colēdā puto: sed ea causa etiam cum aliis compluribus: familiaritas tanta nullo cum hospite, et ea cum officiis eius multis, tum etiam consuetudine quotidiana sic est aucta, ut nihil sit familiaritate nostra coniunctius. Is cum Romæ annum propē ita fuisset, ut mecum uiucret: etsi eramus in magna spe, te meis literis, commendationeque diligentissimē facturum id quod fecisti, ut eius rem, et fortunas absentis tuerere: tamen quod in unius potestate erant omnia, et quod Lyſo fuerat in nostra causa, nostrisque præſidiis, quotidie aliquid timebamus. effectum tamen est et ipsius splendore, et nostro, reliquorumque hospitum studio, ut omnia quæ uellemus, a Cæsare impetrarentur. quod intelliges ex iis literis quas Cæsar ad te dedit. Nunc non modo nō remittimas tibi aliquid ex nostra commendatione, quasi adepti iam omnia: sed eō uehementius a te contendimus, ut Lyſonē in fidem necessitudinēque tuā recipias. Cuius dubia fortuna timidius tecum agebamus, uerētes nequid accideret eiusmodi, ut ne tu quidem mederi posses. Explorata uerō eius incolumitate, omnia a te studia summa cura peto. Quæ ne singula enumerem, totam tibi domum commendo: in his adolescentem filium eius, quem C. Memmius Gemellus cliens meus, cum in calamita-

te exiliū sui Patrensis ciuis factus esset, Patrensiū legibus adoptauit, ut eius ipsius hereditatisius, causamque tueare. Caput illud est, ut Lysonem, quem ego uirum optimum, gratissimumque cognoui, recipias in necessitudinem tuam. quod si feceris, non dubito quin in eo diligendo, cæterisque postea commendando, idem quod ego, sis iudici et uoluntatis habiturus. Quod cum fieri uehementer studeo: tum etiam illud uereor, ne, si minus cumulatè uideberis fecisse aliquid eius causa, me ille negligerter scripsisse de se putet, non te oblitum mei. quanti enim me faceres, cum ex sermonibus quotidianis meis, tum ex epistolis etiam tuis potuit cognoscere. Vale.

M. T. C. SER. SVLPITIO S. D. P.

ASCLAPONE Patrensi medico utor ualde familiariter: eiusque tum consuetudo mihi incunda fuit, tum etiā ars, quam sum expertus in ualitudine meorum: in qua mihi tum ipsa scientia, tum etiā fidelitate, beneuolentiæque satisfecit. Hunc igitur tibi commendo, et a te peto ut des operā ut intelligat diligenter me scripsisse de se, meamque commendationem usui magno sibi fuisse. Erit id mihi uehementer gratum. Vale.

M. T. C. SER. SVLPITIO S. P. D.

MARCVS Aemilius Auianus ab ineunte adolescentia me obseruauit, semperque dilexit, uir cū bonus, tum perhumanus, et in omni genere officii diligendus: quem si arbitrarer esse Sycione, et nisi audirem ibi eum etiam nunc, ubi ego reliqui, Cibyæ commorari: nihil esset necesse plura me ad te de eo scribere: per

fecerit enim ipse profecto suis moribus, suaq; humanitate, ut sine cuiusquam commendatione diligeretur abs te nō minus, quam et a me, et a cæteris suis familiaribus. Sed cum illū abesse putem, commēdo tibi maiore in modū domum eius, quæ est Sycione, remque familiarē, maximè C. Auianum Ammonium libertum eius: quē quidem tibi etiā suo nomine commēdo. Nam cum propterea mihi est probatus, quod est in patronū suū officio et fide singulari, tum etiam quod in me ipsum magna officia contulit, mihi que molestissimis temporibus ita fideliter beneuolēque præsto fuit, ut si a me manumissus esset. Itaque peto a te, ut eū Ammoniu et in patroni eius negotio sic tueare, ut eius procuratorem, quem tibi commendo: et ipsum suo nomine diligas, habesque in numero tuorū. Hominem pudentem et officiosum cognosces, et dignum qui a te diligitur. Vale.

M. T. C. SER. SVLPITIO S. P. D.

TITVM Manliū, qui negotiatur Thespiis, uehementer diligo. nam et semper me coluit, diligentissimēque obseruauit: et a studiis nostris non abhorret. Accedit eo, quod Varro Murena magnopere eius causa uult omnia. qui ita existimauit, et si suis literis, quibus tibi Manlium commendabat, ualde consideret: tamen mea commendatione aliquid accessionis fore. Me quidem cum Manlii familiaritas, tum Varronis studium commouit, ut ad te quam accuratissimè scriberem. Gratissimum igitur mihi feceris, si huic commendationi meæ tantum tribueris, quantum cui tribuisti plurimum, id est si T. Manlium quammaximè, quibuscumque rebus honestè, ac pro tua dignitate poteris, iuueris, at-

que ornaueris. Ex ipsius præterea gratissimis et humanissimis moribus confirmo tibi eum te, quem soles, fructum à bonorum uirorum officiis expectare, esse capturum. Vale.

M. T. C. SER. SVLPITIO S. D. P.

LVICIO Cossinio, amico et tribuli meo, ualde familiariter uir. nam et inter nosmetipsos uetus usus intercedit: et Atticus noster maiorem etiam mihi cum Cossinio consuetudinem fecit. itaque tota Cossinii domus me diligit, in primisque libertus eius L. Cossinius Anchialus, homo et patrono, et patroni necessarius, quo in numero ego sum, probatissimus. Hunc tibi ita commendo, ut si meus libertus esset, eodemque apud me loco esset quo et est apud patronum suum, maiore studio commendare non possem. Quare pergratum mihi feceris, si eum in amicitiam tuam receperis, atque eum, quod sine molestia tua fiat, si qua in re opus ei fuerit, inuearis. id et mihi uehementer gratum erit, et tibi postea iucundum. hominem enim summa probitate, humanitate, obseruantiaque cognosces. Vale.

M. T. C. SER. SVLPITIO S. D. P.

CVM antea capiebam ex officio meo uoluptatem, et memineram, quam tibi diligenter Lysonem hospitem et familiarem meum commendassem: tum uero posteaquam ex literis eius cognoui, tibi eum falso suspectum fuisse, uehementissime lætatus sum, me tam diligentem in eo commendando fuisse. Ita enim scripsit ad me, sibi meam commendationem maximo adiumento fuisse, quod ad te delatum diceret, sese contra

dignitatem tuam Romæ de te loqui solitum esse. De quo etsi pro tua facilitate et humanitate purgatum se tibi scribit esse: tamen primum, ut debeo, tibi maximas gratias ago, cum tantum literæ meæ potuerunt, ut his lectis omnem offensionem suspicionis, quam habueras de Lysonē, deponeres: deinde credas mihi affirmanti uelim, me hoc non pro Lysonē magis, quam pro omnibus scribere, hominem esse neminem, qui unquam mentionem tui sine tua summa laude fecerit. Lyso uero cum mecum prope quotidie esset, unaque uiueret, non solum quia me libenter audire arbitrabatur, sed quia libentius ipse loquebatur, omnia mihi tua et facta et dicta laudabat. Quapropter etsi à te ita tractatur, ut iam non desideret commendationem meam, unusque se literis meis omnia consecutum putet: tamen à te peto maiorem in modum, ut eum etiam atque etiam tuis officiis liberalitate complectare. Scriberem ad te qualis uir esset, ut superioribus literis feceram, nisi eum iam per se ipsum tibi satis esse notum arbitrarer. Vale.

M. T. C. SER. SVLPITIO S. D. P.

HAGESARETVS Larissæus magnis meis beneficiis ornatus, in Consulatu meo memor et gratus fuit, meque postea diligentissime coluit. eum tibi magnopere commendo, ut et hospitem, et familiarem meum, et gratum hominem, et uirum bonum, et principem ciuitatis suæ, et tua necessitudine dignissimum. pergratum mihi feceris, si dederis operam, ut is intelligat hanc meam commendationem magnum apud te pondus habuisse. Vale.

M. T. C. SER. SVLPITIO S. D. P.

LVCIVS Mescinius ea mecum necessitudine coniunctus est, quod mihi Quaestor fuit. sed hanc causam, quam ego, ut a maioribus acciperem, semper grauem duxi, fecit uirtute et humanitate sua iustorem. Itaque eo sic utor, ut nec familiarius ullo, nec libentius. Is quamquam confidere uidebatur, et sua causa, quae honeste posses, te libenter esse facturum: magnum tamen esse sperauit apud te meas quoque literas pondus habituras. Id cum ipse ita iudicabat: tum pro familiari consuetudine sepe ex me audierat, quam suauis esset inter nos, et quanta coniunctio. Peto igitur a te, tanto saluti studio, quanto intelligis debere me petere pro homine tam mihi necessario, et tam familiari, ut eius negotia, quae sunt in Achaia, ex eo quod haeres est, M. Mamilio fratri suo, qui Elide negotiatur, explices, et expedias tum iure et potestate, quam habes, tum etiam auctoritate et consilio tuo. Sic enim praescripsimus eis, quibus ea negotia mandauimus, ut omnibus in rebus, quae in aliquam controuersiam uocarentur, te arbitro, et quod commodo tuo fieri posset, te disceptatore uterentur. Id ut honoris mei causa suscipias, uehementer te etiam atque etiam rogo. Illud praeterea, si non alienum a tua dignitate putabis esse, feceris mihi pergratum, si qui difficiliore erunt, ut rem sine controuersia confici nolint, si eos, quando cum senatore res est, Romam reueheris. quod quod minore dubitatione facere possis, literas ad te a M. Lepido Cos. non quae te aliquid iuberent (neque enim id tuae dignitatis esse arbitraberemur.) sed quodammodo quasi commendatitias sumpsi-

mus. Scriberem quam id beneficium bene apud Mescinium positurus esses, nisi et te scire considerem, et mihi peterem. sic enim uelim existimes, non minus me de illius re laborare, quam ipsum de sua. sed cum illum fidei quam facillime ad suum peruenire: tum illud laboro, ut non minimum hac mea commendatione se consecutum arbitretur. Vale.

M. T. C. SER. SVLPITIO S. D. P.

LICET eodem exemplo saepius tibi huius generis literas mittam, cum gratias agam, quod meas commendationes tam diligenter obserues, quod feci in aliis, et faciam, ut uideo, saepius: sed tamen non parcam operae, et ut uos in uestris formulis, sic ego in epistolis de eadem re alio modo. C. Auianus igitur Ammonius incredibilis mihi gratias per literas egit et suo, et AEmilij Auiani patroni sui nomine, nec liberalius, nec honorificentius potuisse tractari nec se praesentem, nec rem familiarem absentis patroni sui. Id mihi cum iucundum est eorum causa, quos ego tibi summa necessitudine, et summa coniunctione adductus commendaueram, quod M. AEmilius unus est ex meis familiarissimis atque intimis maxime necessarius, homo et magnis meis beneficiis deuinctus, et propè omnium, qui mihi aliquid debere uidentur, gratissimus: tum multo iucundius, te esse in me tali uoluntate, ut plus propter amicos meos, quam ego praesens fortasse prodessem: credo, quod magis ego dubitarem quid illorum causa facerem, quam tu quid mea. sed hoc non dubito quin existimes mihi esse gratum. Illud te rogo, ut illos quoque gratos homines esse putes. quod ita esse tibi promit-

to atque confirmo. Quare uelim, quicquid habent negotii, des operam, quod commodo tuo fiat, ut te obtineas Achaiam conficiant. Ego cum tuo Seruio iunctissime coniunctissimeque uiuo, magnamque cum ex ingenio eius, singularique studio, tum ex uirtute, et probitate uoluptatem capio. Vale.

M. T. SER. SVLPITIO S. P. D.

ETSI libenter petere à te soleo, siquid opus est meorum cuiuspiam: tamen multò libetius gratias tibi ago, cum fecisti aliquid commendatione mea: quod semper facis. incredibile est enim quas mihi gratias omnes agant, etià mediocriter à me tibi commendati. Quae mihi omnia grata, sed de L. Mescinio gratissimum. sic enim est mecum locutus, te, ut meas literas legeris, statim procuratoribus suis pollicitum esse omnia, multo uero plura et maiora fecisse. id igitur (puto enim etià atque etiam mihi dicendum esse) uelim existimes, mihi te fecisse gratissimum. Quod quidem hoc uehementius laetor, quod ex ipso Mescinio te uideo magnam capturum uoluptatem. est enim in eo cum uirtus, et probitas, et summum officium, summamque obseruantiam, tu studia illa nostra, quibus antea delectabamur, nunc etià uiuimus. Quod reliquum est, uelim augere tua in eum beneficia, omnibus rebus quae te erunt dignae: sed duo, quae te nominatim rogo: primum, ut siquid satisdandum erit, amplius eo nomine non petas, caues ut satisfidetur fide mea: deinde, cum ferè consistat hereditas in iis rebus, quas auertit Oppia, quae uxor Mundi fuit, a diuues: meaque rationem quæadmodum ea mulier Romam perducatur. quod si putaris illa

re, ut opinio nostra est, negotium conficiemus, hoc ut assequamur, te uehementer etiam atque etiam rogo. Illud, quod supra scripsi, id tibi confirmo, in meque recipio, te ea, quae fecisti Mescinii causa, quæque feceris, ita bene collocaturum, ut ipse iudices homini te gratissimo, iunctissimo benigne fecisse. uolo enim ad id, quod mea causa fecisti, hoc etiam accedere. Nec Lacedaemonios dubitare arbitror, quin ipsi sua, maiorumque suorum auctoritate satis commendati sint fidei et iustitiae tuae: et ego, qui te optime nouissem, non dubitavi quin tibi notissima et iura et merita populorum essent. itaque cum à me peteret Philippus Lacedaemonius, ut tibi ciuitatem commendarem: etsi memineram me ei ciuitati omnia debere, tamen respondi, commendatione Lacedaemonios apud te non egeere. itaque sic uelim existimes, me omnes Achaiæ ciuitates arbitrari pro horum temporum perturbatione felicius, quod tu his praesisti: eundemque me ita iudicare, te, quod unus optime nosset non nostra solum, sed etiam Graeciae monimenta omnia, tua sponte amicam Lacedaemoniis et esse, et fore. Quare tantum à te peto, ut cum ea facies Lacedaemoniorum causa, quae tua fides, amplitudo, iustitia postulat, his, si tibi uidebitur, significes te non moleste ferre, quod intelligas ea quae facias, mihi quoque grata esse. pertinet enim ad officium meum, eos existimare curae mihi suas res esse. hoc te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. CICERO L. PLANCO S. P. D.

NON dubito quin scias, in iis necessariis, qui tibi à patre relictis sunt, me tibi esse uel coniunctissimum, non

his modò causis, quæ speciem habent magnæ coniunctionis, sed ijs etiam quæ familiaritate et consuetudine tenentur, quam scis mihi iucundissimam cum patre tuo, et summam fuisse. Ab his initus noster in te amor profectus, auxit paternam necessitudinem, et eo magis, quòd intellexi, ut primum per ætatem iudicium facere potueris, quanti quisque tibi faciendus esset, me à te in primis cæptum esse observari, coli, diligere. Accedebat non mediocri uinculum cum studiorum, quod ipsi sum est per se graue: tum eorum studiorum, earumque artium, quæ per se ipsæ eos, qui uoluntate eadè sunt, etiam familiaritate deuincunt. Expectare te arbitror hæc tam longè repetita principia quò spectent. Id primum ergo habeto, non sine magna iustaque causa hæc à me commemorationem esse factam. C. Attici Capitone utor familiarissimè. Notæ tibi sunt uarietates meorum temporum. in omni genere et honorum, et laborum meorum, et animus, et opera, et auctoritas, et gratia, etià res familiaris C. Capitonis præsto fui et parui et temporibus et fortunæ meæ. Huius propinquus fuit T. Antistius: qui cum fortè Quaestor Macedonia obtineret, neque ei successum esset: Pompeius in eam prouinciā cum exercitu uenit: facere Antistius nihil potuit. nam si potuisset, nihil ei fuisset antiquius, quam ad Capitonem, quem ut parentem diligebat, reuerti præsertim cum sciret: quanti is Cæsarem faceret, semperque fecisset: sed oppressus tantum attingere negotii, quantum recusare non potuit. Cum signaretur argentum Apolloniæ, non possum dicere eum præfuisse, neque possum negare eum affuisse, sed nō plus duobus, aut tribus mensibus. demde absuit à castris: fugi

omne negotium. hoc mihi ut testis, uelim credas: meam enim ille mæstitiam in illo bello uidebat: mecum omnia comunicabat. Itaque abdidit se in intimā Macedonia, quò potuit longissimè à castris, non modò ut non præficeret ulli negotio, sed etià ut ne interesset quidem. Is post prælium se ad hominem necessariū A. Planum in Bithyniam contulit. ibi eum Cæsar cum uidisset, nihil asperè, nihil acerbè dixit, Romam iussit venire. Ille in morbum continuò incidit: ex quo non conualuit. æger Corecyram uenit: ibi est mortuus. testamento, quod Romæ Paulo et Marcello Coss. fecerat, hæres ex parte dimidia et tertia est Capito. in sextante sunt ij, quorum pars sine ulla cuiusquam querela publica potest esse. ea est ad HS XXX. Sed de hoc Cæsar uiderit. Te mi Planæ pro paternā necessitudine, pro nostro amore, pro studiis, et omni cursu nostro totius uite simul rogo, et à te ita peto, ut maiore cura, maiore studio non possim, ut hanc rem suscipias, meā putes: curare, contendas, efficias ut mea commendatione, tuo studio, Cæsaris beneficio hereditatè propinqui sui C. Capito obtineat. omnia quæ potui in hac summa gratia tua ac potentia à te impetrare, si petuisssem, ultrò te ad me detulisse putabo, si hanc rem impetrauero. illud fore tibi adiumento spero, cuius ipse Cæsar esse optimus iudex potest: semper Cæsarem Capito et dilexit, et coluit. sed ipse huius rei testis est: noui hominis memoriam. Itaque te nihil doceo: tantum tibi sumito pro Capitone apud Cæsarem, quantum ipsum meminisse scies: ego, quod in me ipso experiri potui, ad te deferam: in eo quantum sit ponderis, tu uidebis. quam parum in Rep. causamque defendere, per quos homines

ordineque steterim, quibusque munitus fuerim, non ignoras. Hoc mihi uelim credas, siquid fecerim hoc ipso in bello minus ex Caesaris uoluntate, quod intellexerim scire ipsum Caesarem me inuitissimum fecisse, id feci aliorum consilio, hortatu, autoritate: quod si fuerim moderatior, temperatiorque, quam in ea parte quissquam, id me fecisse maxime autoritate Capitonum, cuius similes si reliquos necessarios habuisssem: Reip. fortasse nonnihil, mihi certe plurimum profuisssem. Hanc rem mihi placeat si effeceris, meam de tua erga me beneuolentia spem confirmaueris, ipsumque Capitonem gratissimum, officiosissimum, optimum uirum ad tuam necessitudinem tuo summo beneficio adiunxeris. Vale.

CICERO ACILIO PROCOS. S.

LVCIVS Manlius est Sosus: is fuit Catinensis: sed est una cum reliquis Neapolitanis ciuis Romanus factus, Decurioque Neapoli: erat enim adscriptus in id municipium ante ciuitatem sociis et Latinis datam. Eius frater Catinae nuper mortuus est. nullam omnino arbitrabamur de ea hereditate controuersiam eum habiturum: et est hodie in bonis. Sed quando habet praeterea negotia uetera in Sicilia sua, et hanc hereditatem fraternali, et omnia eius tibi commendo, in primisque ipsum, uirum optimum, mihi que familiarissimum, his studiis literarum, doctrinaeque praeditum, quibus ego maxime delector. Peto igitur abs te, ut eum, siue aderit, siue non uenerit in Sicilia, in meis intimis, maximeque necessariis scias esse: itaque tractes, ut intelligat meam commendationem sibi magno adiumento fuisse. Vale.

CICERO ACILIO PROCOS. S.

CAIO Flauio, honesto et ornato equite Romano, uir ualde familiariter: fuit enim generi mei C. Pisonis per necessarius, meque diligentissime obseruat et ipse, et L. Flauius frater eius. Quapropter uelim honoris mei causa, quibus rebus honeste, et pro tua dignitate poteris, quam honorificentissime, et quam liberalissime C. Flauium tractes. id mihi sic erit gratum, ut gratius esse nihil possit. Sed praeterea tibi affirmo, neque id ambitione adductus facio, sed tum familiaritate, et necessitudine, tum etiam ueritate: te ex C. Flauii officio, et obseruantia, et praeterea splendore, atque inter suos gratia magnam uoluptatem esse capturum. Vale.

CICERO ACILIO PROCOS. S.

IN ALESINA ciuitate tam lauta, quam nobili coniunctissimos habeo et hospitio, et familiaritate M. et C. Clodios, Archagatum, et Philonem. sed uereor ne quia compluris tibi praecipue commendo, exaequare uidear ambitione quadam commendationes meas: quanquam a te quidem cumulate satisficit et mihi, et meis omnibus. Sed uelim sic existimes, hanc familiam, et hos mihi maxime esse coniunctos uetustate, officiis, beneuolentia. Quamobrem peto a te maiorem in modum, ut his omnibus in rebus, quantum tua dignitas, fidesque patietur, commodes. id si feceris, erit mihi uehementissime gratum. Vale.

CICERO ACILIO PROCOS. S.

CNEO Otacilio Nafone uir familiarissime, ita
DD. i.

prorsus, ut illius ordinis nullo familiarius. nam & humanitate eius, & probitate in consuetudine quotidiana magnopere delector. Nihil iam opus est expectare, quibus eum uerbis tibi commendem, quo sic utar, ut scripsi. Habet is in provincia tua negotia: quae procurant liberti Hilarius, Antigonus, Demonstratus: quos tibi, negotiaque omnia Nasonis non secus commendo, ac si mea essent. gratissimum mihi feceris, si intellexero hanc commendationem magnum apud te potius habuisse. Vale.

CICERO ACILIO PROCOS. S.

AVITVM mihi hospitium est cum Lyfione Lysonis filio Lilybetano, ualdeque ab eo obseruor: cognomineque dignum & patre, & auo: est enim nobilissima familia. Quapropter commendo tibi maiorem in modum rem, domumque eius, magnaeque opere abs te peto, curet ut is intelligat meam commendationem maximo sibi apud te & adiumento, & ornamento fuisse. Vale.

CICERO ACILIO PROCOS. S.

CAIVS Auianus Philoxenus antiquus est hospes meus, & praeter hospitium, ualde etiam familiaris: quem Caesar meo beneficio in Nouocomenseis retulit. Nomen autem Auiani consecutus est, quod homine nullo plus est usui, quam Flacco Auiano, meo, quemadmodum resare arbitror, familiarissimo. Quae ego omnia collegi, ut intelligeres non uulgare esse commendationem hanc meam. Peto igitur abs te, ut omnibus rebus, quod sine molestia tua facere possis, ei commodes, habeasque in numero tuorum, perficiasque ut intelligat has litteras meas magno sibi usui fuisse. erit id mihi maiorem in

modum gratum.

Vale.

CICERO ACILIO PROCOS. S.

CVM Demetrio Megzi mihi uetustum hospitium est: familiaritas autem tanta, quanta cum Siculo nullo. ei Dolabella rogatu meo ciuitatem a Caesare impetrauit. qua in re ego interfui. itaque nunc P. Cornelius uocatur. Cumque propter quosdam sordidos homines, qui Caesaris beneficia uendebant, tabulam, in qua nomina ciuitate donatorum incisa essent, reuelluississet: eidem Dolabellae, me audiente, Caesar dixit, nihil esse quod de Megzi ueretur, beneficium suum in eo manere. Hoc te scire uolui, ut eum in ciuium Romanorum numero haberes. ceterisque in rebus tibi eum ita commendo, ut maiore studio neminem commendari. gratissimum mihi feceris, si eum ita tractaris, ut intelligat meam commendationem magno sibi ornamento fuisse. Vale.

CICERO ACILIO PROCOS. S.

HIPPIAM Philoxeni filium, Calatinum, hospitium & necessarium meum, tibi commendo maiorem in modum. Eius bona, quemadmodum ad me delatae sunt, publice possidentur alieno nomine contra legem Calatinorum. Id si ita est, etiam sine mea commendatione ab aequitate tua res ipsa impetrare debet ut ei subuenias. Quoquo modo autem se res habet, peto a te ut honoris mei causa eum expedias, tantumque in commodes & in hac re, & in ceteris, quantum tua fides, dignitasque patietur. id mihi uehementer gratum erit.

Vale.

DD. ij.

CICERO ACILIO PROCOS. S.

LVCIVS Brutius eques Romanus, adolescens omnibus rebus ornatus, in meis familiarissimis est, meque observat diligentissime. cuius cum patre magna mihi fuit amicitia iam inde à Quæstura mea Siciliensi. omnino nunc ipse Brutius Romæ mecum est: sed tamen domum eius, et rem familiarem, et procuratores tibi sic commendo, ut maiore studio commendare non possim. gratissimū mihi feceris, si curaris, ut intelligat Brutius, id quod ei recepi, hanc meam commendationem sibi magno adiumento fuisse. Vale.

CICERO ACILIO PROCOS. S.

CVM familia Titurnia necessitudo mihi interdidit uetus: ex qua reliquus est M. Titurnius Rufus, qui mihi omni diligentia atque officio est tuendus. est igitur in tua potestate, ut ille in me satis sibi præsidii putet esse. Quapropter cum tibi commendo maiorem in modum, et abs te peto, efficias ut is commendationem hanc intelligat sibi magno adiumento fuisse. Erit id mihi uehementer gratum. Vale.

M. CICERO Q. ANCHARIO Q. F. PROCOS. S. D.

LET C. Aurelios L. F. quibus et ipsis, et patre eorum uero optimo familiarissime utor, commendo tibi maiorem in modum, adolescentes omnibus optimis artibus ornatos, meos per necessarios, tua amicitia dignissimos. Si ulla mea apud te commendatio ualeat, quod scio multas plurimum ualuisse, hæc ut ualeat, rogo. Quod

si eos honorifice, liberaliterque tractaris, et tibi gratissimos, optimosque adolēcentes adiūxeris, et mihi gratissimam feceris. Vale.

M. CICERO L. CVLLEOLO S. D.

QVAE fecisti L. Lucii causa, scire te planè uolo, te homini gratissimo comodasse: et cum ipsi, quæ fecisti, pergrata sunt, tum Pompeius, quotiescunque me uidet, uidet autē sepiissime, gratias tibi agit singularis. addo etiam illud, quod tibi iucundissimum esse certo scio, me ipsum ex tua erga Lucium benignitate maxima uoluptate affici. Quod superest, quanquam mihi nō est dubium quin cum antea nostra causa, nunc iam etiam tue constantie gratia mansurus sis in eadem ista liberalitate: tamen abs te uehementer etiam atque etiam peto, ut ea, quæ initio ostendisti, deinceps fecisti, etiam ad exitum augeri et cumulari per te uelis. id et Lucio et Pompeio ualde gratum fore, teque apud eos præclare positurum confirmo et spondeo. De Rep. deque his negotiis, cogitationibusque nostris perscripserā ad te diligenter paucis antè diebus, easque literas dederam pueris tuis. Vale.

M. CICERO L. CVLLEOLO PROCOS. S.

LVCIVS Lucius meus familiarissimus, homo omnium gratissimus, mirificas tibi apud me gratias agit, cum diceret, omnia te cumulatisime, et liberalissimè procuratoribus suis pollicitū esse. cum oratio tua tam ei grata fuerit, quam gratam rem ipsam existimas fore, cum, ut spero, quæ pollicitus es, feceris? Omnino ostend.

derunt Bylliones sese Lucio Pompeij arbitratu satisfacturos. Sed uehementer opus est nobis et uoluntatem, et auctoritatem, et imperium tuum accedere. quod ut facias, te etiam atque etiam rogo. illudque mihi gratissimum est, quod ita sciunt Lucij procuratores, et ita Lucius ipse ex literis tuis, quas ad eum misisti, intellexit, hominis nullius apud te auctoritatem, aut gratum ualere plus, quam meam. Id ut re experiatur, iterum et saepius te rogo. Vale.

M. CICERO Q. GALLIO S. D.

ET SI plurimis rebus spero fore ut perspiciam, quod tamen iam pridem perspicio, me a te amari: tamen nunc ea causa tibi datur, in qua facile declarare possis tuam erga me beneuolentiam. L. Oppius M. F. Philomeli negotiatur, homo mihi familiaris, eum tibi unice commendo: eoque magis, quod cum ipsum diligo, tum quod negotia procurat L. Egnatii Rufi: quo ego uno equite Romano familiarissime utor, et qui cum consuetudine quotidiana, tum officiis plurimis, maximisque mihi coniunctus est. Oppium igitur praesentem ut diligas, Egnatii absentis rem ut tu care, aequè a te peto, ac si mea negotia essent. Velim memoriae tuae causa des literarum aliquid, quae tibi in prouincia reddantur, sed ita conscribas, ut tum, cum eas leges, facile recordari possis huius meae commendationis diligentiam. hoc te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. CICERO Q. GALLIO S. D.

ET SI EX tuis et L. Oppij familiarissimi mei literis cognoui, te memorem commendationis meae fuisse,

idque pro tua summa erga me beneuolentia, proque nostra necessitudine minime sum admiratus: tamen etiam tibi L. Oppium praesentem, et L. Egnatii mei familiarissimi absentis negotia commendando. Tanta mihi cum eo necessitudo est, familiaritasque, ut, si mea res esset, non magis laborarem. Quapropter mihi gratissimum faceris, si curaris ut is intelligat me a te tantum amari, quantum ipse existimo. hoc mihi gratius facere nihil potes. idque ut facias, uehementer te rogo. Vale.

M. T. CICERO APVLEIO PRO-
QV A E S. S. P. D.

LUCIO Egnatio uno equite Romano uel familiarissime utor. eius Anchialum seruum, negotiaque quae habet in Asia, tibi commendando non minore studio, quam si rem meam commendarem. Sic enim existimes uelim, mihi cum eo non modo quotidianam consuetudinem summam intercedere, sed etiam officia magna, et mutua nostra inter nos esse. Quamobrem etiam atque etiam a te peto, ut cures ut is intelligat me ad te satis diligenter scripisse. nam de tua erga me uoluntate non dubitabat. id ut facias, te etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. CICERO APVLEIO PRO-
QV A E S. S. P. D.

LUCIVS Nostus Zoilus est coheres meus, haeres autem patroni sui. ea re utrumque scripsi, ut et mihi cum illo causam amicitiae scires esse, et hominem probum existimares, qui patroni iudicio ornatus esset. Eum tibi igitur sic commendando, ut unum ex nostra domo. Valde mi-

hi gratum erit, si curaris ut intelligat hanc commendationem sibi apud te magno adiumento fuisse. Vale.

M. T. CICERO SILIO S. D. P.

QVID ego tibi commendē eum, quē tu ipse diligis sed tamen, ut scires eum non à me diligī solum, verum etiam amari, ob eam rem tibi hæc scribo. Omnium tuorum officiorum, quæ et multa, et magna sunt, mihi gratissimum fuerit, si ita tractaris Egnatium, ut sentiat et se à me, et me à te amari. Hoc te vehementer etiā atque etiam rogo. Illa nostra scilicet ceciderunt. Viamur igitur vulgari consolatione, quid, si hoc melius? sed hæc coram. Tu fac quod facis, ut me ames, et quæ amari à me scias. Vale.

M. T. CICERO C. SESTILIO
RVFO QVAES. S. D.

OMNEIS tibi commēdo Cyprios, sed magis Paphios: quibus tu quæcunque commodaris, erunt mihi gratissima. cōque facio libentius, ut eos tibi commendem, quod et tuæ laudi, cuius ego fautor sum, conducere arbitror, cum primus in eam insulam Quæstor ueneris, ea te instituere, quæ sequantur alij, quæ, ut spero, facilius consequere, si et P. Lentuli necessarij tui legem, et ea quæ à me constituta sunt, sequi uolueris. quam rem tibi confido magnæ laudi fore. Vale.

CICERO CVRIO PROCOS. S. D.

Q. POMPEIVS Sex. F. multis, et ueterib⁹ causis necessitudinis mihi coniunctus est. Is autē antea meis commendationibus et rem, et gratiam, et authorita-

tem suam tueri consueuerit, nunc profecto te prouinciā obtinente meis literis assequi debet, ut nemini se intelligat commendatiorem unquam fuisse. Quamobrem à te maiorem in modum peto, ut cum omnis meos æquē ac tuos obseruare pro nostra necessitudine debeas, hunc in primis ita in tuam fidem recipias, ut ipse intelligat, nullam rem sibi maiori usui, aut ornamento, quàm meā commendationem, esse potuisse. Vale.

M. T. C. ARISTO PROCOS. S. D.

SVMPSI hoc mihi pro tua in me obseruatia, quā penitus perspexi, quandiu Brundisii fuimus, ut ad te familiariter, et quasi pro meo iure scriberem, si qua res esset de qua ualde laborarem. M. Curius, qui Patris negotiatur, ita mihi familiaris est, ut nihil possit esse coniunctius. Multa illius in me officia, multa in illum mea: quodque maximum est, summus inter nos amor, et mutus. Quæ cum ita sint, si ullā in amicitia mea spem habes, si ea quæ in me officia, et studia Brundisii contulisti, uis mihi etiā gratiora efficere, quanquam sunt gratissima: si me à tuis omnibus amari uides, hoc mihi da atque largire, ut M. Curium sartum et tectum, ut aiunt, ab omni que incommodo, detrimento, molestia synærum, integrumque conserues. Et ipse spondeo, et omnes hoc tibi tui pro me recipient, ex mea amicitia, et ex tuo in me officio maximum te fructum, summamque uoluptatem esse capturum. Vale.

M. CICERO P. CAESIO S. D.

D. MESSIENVM, equitē Romanū omnibus rebus ornatum, meumque per familiarē, tibi commēdo ea com-

mendatione, quæ potest esse diligentissima. Peto à te et pro nostra, et pro paterna amicitia, ut cū in tuam fidem recipias, cuiusque rem, samamque tueare. Virum bonum, tuāque amicitia dignum tibi adiunxeris, mihi que gratissimum feceris. Vale.

CICERO REGI S.

A. LICINIVS Aristoteles Melitensis, antiquissimus est hospes meus, et præterea coniunctus magno usu familiaritatis. Hæc cū ita sint, nō dubito quin tibi satis commendatus sit. etenim ex multis cognosco, meā commendationem plurimum apud te ualere. Hunc ego à Cæsare liberaui: frequens enim fuerat nobiscum: atque etiam diutius in causa est, quā nos commoratus. Quō melius te de eo existimaturum arbitror. Fac igitur mi Rex, ut intelligat has sibi literas plurimum profuisse. Vale.

M. T. C. Q. THERMO PROPRAET. S.

L. GENVCILIO Curuo iam pridē familiarissimē utor, optimo uiro, et homine gratissimo. Eum tibi penitus commendo atque trado: primū ut omnibus in rebus ei te commodes, quoad fides tua, dignitasque patietur: patietur autem in omnibus. nihil enim abs te unquam, quod sit alienum tuis, aut etiam suis moribus, postulabit. Præcipue autem tibi commendo negotia eius, quæ sunt in Helleponto: primū, ut obtineat id iuris in agris, quod ei Pariana ciuitas decreuit, et dedit, et quod semper obtinuit sine ulla controuersia: deinde siquid habebit cum aliquo Helleponto controuersie, ut in illam diuentionem reiciat. Sed non mihi

uideor, cū tibi totum hominem diligentissimē commendarem, singulas ad eius causas perscribere debere. Summa illa sit: quicquid officii, beneficii, honoris in Gemalium contuleris, id te existimabo in meipsum, atque in rem meam contulisse. Vale.

CICERO THERMO PROPRAET. S.

CUM mihi multa grata sunt, quæ tu adductus mea commendatione fecisti: tum in primis, quod M. Marcium amici, atque interpretis mei filium liberalissimē tractauisti. Venit enim Laodiceam, et tibi apud me, mihi que propter te gratias maximas egit. Quare, quod reliquum est, à te peto, quando apud gratos homines beneficium ponis, ut eo libentius his commodes: operamque des, quoad fides tua patietur, ut socrus adolescentis rea ne fiat. Ego cū antea studiosē commendabā Marcium, tum multo nunc studiosius, quod in longa apparitione singularē, et propē incredibile patris Marcii fidem, abstinentiā, modestiāque cognoui. Vale.

CICERO THERMO PROPRAET. S.

ET SI mihi uideor intellexisse, cū tecum Ephesi de re M. Anneij legati mei locutus sum, te ipsius causa uehementer omnia uelle: tamen et M. Anneium tanti facio, ut mihi nihil putem prætermittendum, quod illius inter sit: et me à te tanti fieri puto, ut non dubitē quin ad tuam uoluntatem magnus cumulus accedat commendationis meæ. Nam cū iandiu diligerem M. Anneium, deque eo sic existimarem, ut res declarat, quod ultro ei detulerim legationem, cū multis petentibus denegassem, tum uero, postquam mecum in bello,

atque in re militari fuit, tantam in eo uirtutem, prudentiam, fidem, tantamque erga me beneuolentiam cognoui, ut hominem neminem pluris faciam. Eum cum Sardinianis habere controuersiam scis: causam tibi exposuimus Ephesi: quam tu tamen coram facilius, meliusque cognosces. De reliquo mihi mehercule diu dubium fuit quid ad te potissimum scriberem: ius enim quemadmodum dicas, clarum, et magna cum tua laude notum est: nobis autem in hac causa nihil aliud opus est, nisi te ius instituto tuo dicere. Sed tamen cum me non fugiat quanta sit in Praetore auctoritas, praesertim ista integritate, grauitate, clementia, qua te esse inter omnes constat: peto abs te pro nostra coniunctissima necessitudine, plurimisque officiis paribus ac mutuis, ut uoluntate, auctoritate, studio tuo perficias, ut M. Anneius intelligat, te et sibi amicum esse (quod non dubitat: saepe enim mecum locutus est) et multo amiciorē huius meis literis esse factum. in tuo toto imperio, atque prouincia nihil est quod mihi gratius facere possis. Id apud ipsum gratissimum hominem, atque optimum uirum, quam bene positurus sis studium tuum atque officium, dubitare te non existimo. Vale.

CICERO THERMO PROPRAET. S.

CLLVIVS Puteolanus ualde me observat, ualdeque est mihi familiaris. Is ita sibi persuadet, quod in tua prouincia negotii habet, nisi te prouinciam obtinente meis commendationibus consecarit, id se in perditis et desperatis habiturum. Nunc quando mihi ab amico officiosissimo tantum oneris imponitur, ego quoque tibi imponam pro tuis in me summis officiis, ita tamen,

ut tibi nolim molestus esse. Mylasii, et Alabandenses pecuniam Cluui debent. dixerat mihi Euthydemus, cum Ephesi essem, se curaturum, ut ecclia Mylasii Romanam mitteretur. id factum non est. Legatos audio missos esse: sed malo ecclias, ut aliquid cofici possit. Quare peto a te, ut eos, et Alabandenses iubeas ecclias Romanam mittere. Praeterea Philotes Alabandensis quoque Inuas Cluui dedit: haec commissae sunt. Velim cures ut aut de hypothecis decedat, easque procuratoribus Cluii tradat, aut pecuniam soluat. Praeterea Heraclotae et Bargyletae, qui item debent, aut pecuniam soluant, aut fructibus suis satisfaciant. Caunii praeterea debent: sed aiunt se depositam pecuniam habuisse. Id uelim cognoscas: et si intellexeris eos neque ex edicto, neque ex decreto depositam habuisse, des operam, ut usurae Cluui instituto tuo conseruetur. His de rebus eo magis laboro, quod agitur res Cn. Pompeii etiam nostri necessarii: et quod is magis etiam mihi laborare uidetur, quam ipse Cluius: cui satisfactum esse a nobis ualde uolo. his de rebus te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

CICERO THERMO PROPRAET. S.

QVO magis quotidie ex literis, nuntisque bellum magni esse in Syria cognosco, eo uehemētius a te pro nostra necessitudine cōcedo, ut mihi M. Anneium legatum primo quoque tempore remittas. nam eius opera, consilio, scientia rei militaris uel maxime intelligo me, et Rēp. adiuari posse. Quod nisi tanta res eius ageretur: nec ipse adduci potuisset ut a me discederet, neque ego, ut eum a me dimitterem. Ego in Ciliciam proficisci cogito circiter Cal. Maias. ante eam diem Anneius ad me

redeat, oportet. illud, quod te aī & corā, & per literas diligentissimē egi, id & nunc etiam atque etiam rogo, curā tibi sit ut suum negotium, quod habet cum populo Sardonio, pro causae ueritate, & pro sua dignitate conficiat. Intellexi ex tua oratione, aī te cum Ephesti locutus sum, te ipsius Anneij causa omnia uelle: sed tamen sic uelim existimes, te mihi nihil gratius facere posse, quā si intellexero per te illū ipsum negotium ex sententia conficisse. idque quamprimum ut efficias, te etiam atque etiam rogo. Vale.

M. CICERO C. TITIO L. F. RVFO
PRAET. VRB. S.

L. CVSTIDIUS est tribulus, & municeps, & familiaris meus. Is causam habet, quam causam ad te deferet commēdo tibi hominē, sicuti tua fides, & meus pudor postulat: tantum, ut faciles ad te aditus habeat: quae aequa postulabit, ut iubente te impetret: sentiatque meam sibi amicitiam, etiā aī longissimē absim, prodesse in primis apud te. Vale.

M. T. C. C. CVRTIO PEDUCEANO
PRAET. S. D.

M. FABIVM unicū diligo: summāq; mihi cum eo consuetudo & familiaritas est peruectus. In eius cōuērsis quid deernās, a te non peto (seruabis ut tua fides & dignitas postulat, edictum & institutum tuū) sed ut quā facillimos ad te aditus habeat: quae erūt aequa iubente te impetret: ut meam amicitiam sibi, etiā aī procul absim, prodesse sentiat, praesertim apud te. Hoc uehementer etiam atque etiam te rogo. Vale.

M. T. CICERO C. MVNATIO C. F. S.

L. LIVINEIVS Tripho est omnino L. Reguli familiarissimū mei libertus, cuius calamitas etiam officiosorem me facit in illū. nam beneuolentior quā semper fui, esse non possum: sed ego libertum eius per seipsum diligo. summa enim eius erga me officia extiterunt in nostris tēporibus, quibus facillimē bonam beneuolentiā hominum, & fidem perspicere potui. Eum tibi ita cōmendo ut homines grati, & memores bene meritos de se cōmendare debēt. pergratum mihi feceris, si ille intellexerit se, quod pro salute mea multa pericula adierit. saepe hyeme summa nauigauit, pro tua erga me beneuolentia gratum etiā tibi fecisse. Vale.

M. T. C. P. SILIO PROPRAET. S. D.

T. PINNIO familiarissimē me usum esse, scire arbitror. Quod quidē ille testamēto declarauit, qui me tum tutorem, tum etiā secundum haeredē instituerit. Eius filio mirē studioso, & erudito, & modesto pecuniā Nicaenses grandem debent, ad HS octogones: & ut audio in primis uolunt ei soluere. Pergratum igitur mihi fuerit, quando non modō reliqui tutores, qui sciunt quanti me facias, sed etiam puer ipse sibi persuasit, te omnia mea causa facturum esse, si dederis operā, quod tua fides, dignitasque patietur, ut quamprimum pecunia Pinnio soluatur Nicaensium nomine. Vale.

M. T. C. P. SILIO PRO PRAET. S. D.

ET in Atilij negotio te amari: aī enim serd uenissimū, tamen honestum equitē Romanū beneficio tuo con-

seruavi: & mehercule semper sic in animo habui, te in meo aere esse propter Lamiae nostri coniunctionem, & singularem necessitudinem. Itaque primum tibi ago gratias, quod me omni molestia liberas: deinde impudētia prosequor: sed idem sarciam: te enim semper sic colam, & tuebor, ut quem diligentissimē. Quintum fratrem meum, si me diligis, eo numero cura ut habeas, quo me. Ita magnum beneficium tuum magno cumulo auxeris. Vale.

M. T. C. P. SILIO PROPRAET. S. D.

NON putavi fieri posse ut mihi uerba deessent: sed tamen in C. Lenio commendando desunt. Itaque rem tibi exponam paucis uerbis, sed tamen ut planē perspicere possis uoluntatem meam. Incredibile est quanti faciamus & ego, & frater meus, qui mihi charissimus est, C. Lenium. Id fit cum plurimis eius officiis, tum summa probitate & singulari modestia. Eum ego à me inuicissimus dimisi, cum propter familiaritatem, & consuetudinis suauitatem, tum quod consilio eius fideli ac bono libenter utebar. sed uereor ne iam mihi superesse uerba putes, quae dixeram de futura. Commēdo tibi hominem, sicut intelligis me, de quo ea supra scripserim: debere commendare: à teque uehementer etiam atque etiam peto, ut quod habet in tua prouincia negotii, expedias: quod tibi uidebitur rectum esse, ipsi dicas: hominē facillimum, liberalissimūque cognosces. Itaque te rogo, ut eum solutum, liberum, confectis eius negotiis per te quamprimum ad me remittas. Id mihi fratrique meo gratissimum feceris. Vale.

M. T. C. P. SILIO PROPRAET. S. D.

NERO meus mirificas apud me tibi gratias agit, prorsus incredibileis, ut nullum honorem sibi haberi potuisse diceret, qui à te praetermissus esset. Magnum fructum ex ipso capies: nihil est enim illo adolescente gratius. Sed mehercule mihi quoque gratissimū fecisti: pluris enim ex omni nobilitate neminem facis. Itaque si ea feceris, quae ille per me tecum agi uoluit, gratissimū mihi feceris. Trimum de Pausania Alabandēsi, sustentes rem, dum Nero ueniat: uehementē enim eius causa cupere eum intellexi. itaque hoc ualde te rogo. Deinde Nisaeos, quos Nero in primis habet necessarios, diligentissimēque tuetur ac defendit, habeas tibi commendatissimos: ut intelligat illa ciuitas, sibi in Neronis patrocinio summum esse praesidiū. Strabonem Seruiliū tibi saepe commendauimus: nunc eō facio id impensius, quod eius causam Nero suscepit. Tantum à te petimus, ut agas eam rem, nec relinquas hominem innocentem ad aliquid tui dissimilis quaestum. Id tum gratum mihi erit: tum etiā existimabo te humanitate tua esse usum. Summa huius epistolae haec est, ut ornes omnibus rebus Neronem, sicut instituiisti atque fecisti. Magnum theatrū habet ista prouincia, non ut haec nostra, adolescentis nobilis, ingeniosi, abstinentis commendationē atque gloriam. Quare si te fauore usus erit, sicut & uetur profecto, & usus est, amplissimē clientelas accipias à maioribus confirmare poterit, & beneficiis suis obligare. Hoc in genere si eum adiueris eo studio, quo ostendisti, apud ipsum praeclearissimē posueris: sed mihi etiam gratissimum feceris. Vale.

M. T. C. P. SILIO PROPRAET. S. D.

CVM P. Terentio Hyppone, qui operas in scriptura pro magistro dat, mihi summa familiaritas consuetudoque est: multa iue, et magna inter nos officia paria et mutua intercedunt. Eius summa existimatio agitur in eo, ut pacationes ciuitatibus reliquis conficiat, non me praeterit, nos eam rem Ephesi expertos esse, neque ab Ephesius ullo modo impetrare potuisse, sed quando, quæ admodum omnes existimant, et ego intelligo, tuam cum summa integritate, tum singulari humanitate et mansuetudine consecutus es ut libentissimus Graecis natus, quod uelis, consequare: peto à te maiorem in modum, ut honoris mei causa hac laude Hypponem affici uelis. Præterea cum socii scripturae mihi summa necessitudo est, non solum ob eam causam, quod ea societas uniuersa in mea fide est, sed etiam quod plerisque sociis utor familiarissimè. Ita et Hypponem meum per me ornari, et societatem mihi coniunctiorem fieri: tuque ipse et ex eius obseruatione gratissimi hominis, et ex sociorum gratia hominum amplissimi, morum maximè fructum capies, et me summo beneficio affectus: sic enim uelim existimes, ex tota tua prouincia, omni quæ isto imperio nihil esse quod mihi gratius facere possis. Vale.

M. T. CICERO P. SERVILIOS. D.

A. CAECINNAM maxime proprium clientem familiae uestrae non commendare tibi, cum scire qua fide in tuos, qua clementia in calamitosos soleres esse: nisi me et patrum eius, quo sum familiarissimè usus, memoria, et huius fortuna ita moueret, ut hominis omnibus

meis studiis, officiisque coniunctissimi mouere debeat. A te hoc omni contentione peto, sic ut maiore cura, maiore animi labore petere non possim, ut ad ea, quæ tua sponte sine cuiusquam commendatione faceres in hominem tantum, et talè, calamitosum, aliquè afferant curam meae literæ: quod studiosius enim, quibuscuque rebus possis, inuies. Quod si Romæ fuisses, etiam salutem A. Caecinae essemus (ut opinio mea fert) per te consecuti. De qua tamen magnam spem habemus, freti clementia collegæ tui. Nunc quando iustitiam tuam secutus, tutissimam sibi portum prouinciā istam esse duxit: etiam atque etiam te rogo, atque oro, ut eum et in reliquis ueteris negotiationis colligendis inuies, et cæteris rebus tegas, atque tueare. Hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

M. T. CICERO P. SERVILIO S. D.

EX prouincia mea Ciliciensi, cui scis quæ et diuina et Asiaticas attributas fuisse, nullo sum familiaris usus, quam Androne Arthemonis filio Laodicensi: eumque habui in ea ciuitate tum hospitem, tum uehemèter ad meae uitæ rationem, et consuetudinem accommodatum. Quem quidem multo etiam pluris, postquam decessi, facere coepi, quod multis rebus expertus sum gratum hominem, meique memorem. Itaque eum Romæ libentissimè uidi: non te enim fugit, qui plurimus in ista prouincia benignè fecisti, quam multi grati reperiuntur. Hæc propterea scripsi, ut me non sine causa laudare intelligeres, et ut tu ipse eum dignum hospitio tuo iudicares. Facis igitur mihi gratissimum, si ei declararis quanti me facias, id est si recuperis eum in fidem tuam, et quibuscuque rebus honestè, ac sine molestia

tua poteris, adiueris. Hoc mihi uehementer erit gratū. idque ut facias, te etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. P. SERVILIO ISAVRICO
PROCOS. COLLEGAE S. D.

GRATAE mihi uehementer tuae literae fuerunt, ex quibus cognoui cursus nauigationum tuarū. significabas enim memoriam tuā nostrae necessitudinis: qua mihi nihil poterat esse iucundius. Quod reliquum est, multo etiam erit gratius, si ad me de Rep. id est de statu prouinciā, de institutis tuis familiariter scriberes. quae quanquam ex multis pro tua claritate audiam, tamen libentissime ex tuis literis cognoscā. Ego ad te de Rep. summa quid sentiam, nō saepe scribā propter periculū eiusmodi literarū. Quid agatur autem, scribā saepius. sperare tamen uideor, Caesari collega nostro fore curae, et esse, ut habeamus aliquā Remp. cuius consiliis magni referebat te interesse. Sed si tibi utilius est, id est gloriosius, Asiae praeesse, et istam partē Rep. malē affectam tueri: mihi quoque idem, quod tibi, et laudi tuae profuturum est, optatius debet esse. Ego quae ad tuam dignitatem pertinere arbitror, summo studio diligentiaque curabo: in primisque tuebor omni obseruantia clarissimum uirum patrem tuum: quod et pro uetustate necessitudinis, et pro beneficiis uestris, et pro dignitate ipsius facere debeo. Vale.

M. T. C. P. SERVILIO COLLEGAE S.

C. CVRTIVS Mithres est ille quidē, ut scis, libertus Posthumii familiarissimi mei: sed me colit et obseruat aequē, atque illū ipsum patronū suū. Apud eum

ego sic Ephesi fui, quotiescunque fui, tanquā domi meae: multaue acciderunt, in quibus et beneuolentiam eius erga me experirer, et fidem. Itaque siquid aut mihi, aut meorum cuipiam in Asia opus est, ad hunc scribere consueui, huius cum opera et fide, tum domo, et re uti, tanquam mea. Haec ad te eō pluribus scripsi, ut intelligeres me nō uulgariter, nec ambitiose, sed ut probone intimo, ac mihi pernecessario scribere. Peto igitur a te, ut in ea controuersia, quam habet de fundo cū quodam Colophonio, et in ceteris rebus, quantum fides tua patietur, quantumque tuo commodo poteris, tantum ei honoris mei causa commodes. et si ut eius modestā cognoui, grauis tibi nulla in re erit. Si et mea commendatione, et sua probitate affectus erit, uti de se bene existimes: omnia se adeptum arbitrabitur. Ut igitur eum recipias in fidē, habesque in numero tuorum, te uehementer etiam atque etiam rogo. Ego, quae te uelle, quaeque ad te pertinere arbitror, omnia studiosē, diligentēque curabo. Vale.

M. T. CICERO P. SERVILIO
COLLEGAE S. D.

QVIA non est obscura tua in me beneuolentia, sic fit ut multi per me tibi uelint commendari. Ego autem tribuo nonnunquā in uulgus, sed plerūque necessariis, ut hoc tempore. nam cum T. Ampio Balbo mihi summa familiaritas necessitudoque est. Eius libertū T. Ampium Menandrum, hominem frugi, et modestum, et patrono, et nobis uehementer probatum, tibi commendo maiorem in modum. uehementer mihi gratum feris, si quibuscunque rebus sine tua molestia poteris, ei

commodaris. Quod ut facias, te uehementer etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. C. P. SERVILIO COLLEGAE S.

MVLTO sibi commendem necesse est, quando omnibus nota nostra necessitudo est, tu aq; in me beneuolentia. sed tamen si omnium causa, quos commendo, uelle debeo: tamen cum omnibus non eadem mihi causa est. T. Agusius et comes meus fuit illo miserrimo tempore, et omnium itinerum, nauigationum, laborum, periculorum meorum socius: neque hoc tempore discessisset a me, nisi ego ei permissem. Quare sic tibi eum commendo, ut unum de meis domesticis, et maxime necessariis. Pergratum mihi fuerit, si eum ita tractaris, ut intelligat hac commendationem sibi magno usui atque adiumento fuisse. Vale.

M. T. C. P. SERVILIO COLLEGAE S.

CERELLIAE necessariae meae rem, nomina, possessiones Asiaticas commendaui tibi praesens in hortis tuis quam potui diligentissime: tuque mihi pro tua consuetudine, proque tuis in me perpetuis, maximisque officiis omnia te facturum liberalissime recepisti. Memnisse te id spero: scio enim solere. sed tamen Cerelliae procuratores scripserunt, te propter magnitudinem provinciae, multitudinemque negotiorum etiam atque etiam esse commune faciendum. Peto igitur ut memineris, te omnia, quae tua fides pateretur, mihi cumulate recepisse. Equidem existimo habere te magnam facultatem (sed hoc tui est consilij et iudicij) ex eo S. C. quod in haeredes C. Vennonij factum est, Cerelliae commodandi, id

S. C. tu interpretabere pro tua sapientia. scio enim eius ordinis auctoritatem semper apud te magnam fuisse. Quod reliquum est, sic uelim existimes, quibuscumque rebus Cerelliae benigne feceris, mihi te gratissimum esse facturum. Vale.

M. T. C. Q. PHILIPPO PROCOS. S.

GRATVLO R tibi, quod ex provincia saluum te ad tuos recepisti incolumi fama, et Rep quod si Romae te uidissem, coram gratias egissem, quod tibi L. Egna-tius familiarissimus meus absens, L. Oppius praesens curae fuisset. Cum Antipatro Derbete mihi non solum hospitum, uerum etiam summa familiaritas intercedit. Et te uehementer succensuisse audiui, et moleste tuli. De re nihil possum iudicare, nisi illud mihi certe persuadeo, te talem uirum nihil temere fecisse. A te autem pro uetere nostra necessitudine etiam atque etiam peto, ut eius filios, qui in tua potestate sunt, mihi potissimum cõdones: nisi quid existimas in ea re uiolari estimationem tuam: quod ego si arbitrarer, nunquam te rogare, mihi que tua fama multo antiquior esset, quam illa necessitudo est. sed mihi ita persuadeo (potest fieri ut fallar) eam rem laudi tibi potius, quam uituperationi fore. Quid fieri possit, et quid mea causa facere possis (nam quid uelis, non dubito) uelim, si tibi graue non erit, certiores me facias. Vale.

M. T. C. Q. PHILIPPO PROCOS. S.

ETSI non dubito pro tua in me obseruatiã, proque nostra necessitudine, quin commendationem meam memoria teneas: tamen etiam atque etiam eundem timorem.

bi L. Oppium familiarem meum praesentem, et L. Egnatii familiarissimi mei absentis negotia commendo. Tanta mihi cum eo necessitudo est, familiaritasque, ut si mea res esset, non magis laborarem. Quapropter gratissimum mihi feceris, si curaris ut is intelligat me a te tantum amari, quantum ipse existimo. Hoc mihi gratius facere nihil potes. idque ut facias, te vehementer rogo. Vale.

M. T. C. T. TITIO T. F. LEGATO S.

ET SI non dubito quin apud te mea commendatio prima satis valeat: tamen obsequor homini familiarissimo C. Auliano Flacco: cuius causa omnia tum cupio, tum mehercule etiam debeo. De quo et praesens tecum ego diligenter, cum tu mihi humanissime respondisti: et scripsi ad te accurate antea, sed putat interesse sua, me ad te quam saepissime scribere. Quare uelim mihi ignoscas, si illius uoluntati obtemperas, minus uidebor munisse constantiae tuae. A te idem illud peto, ut de loco, quo deportet frumentum, et de tempore Auliano commodes. Quorum utrumque per eundem me obtinuit triennium, dum Pompeius isti negotio praefuit. Summa est, in quo mihi gratissimum facere possis, si curaris ut Aulianus, quando se a me amari putat, me a te amari sciat. erit id mihi pergratum. Vale.

M. T. C. QVATVORVIRIS, ET
DECVRIONIBVS S. D.

TANTAE mihi cum Q. Hippii causae necessitudinis sunt, ut nihil possit esse coniunctius, quam nos inter nos sumus. Quod nisi ita esset, uterer mea consuetudine, ut

uobis nulla in re molestus esse. etenim uos mihi optimi testes estis, cum mihi persuasum esset, nihil esse quod a uobis impetrare non possem, nunquam me tamen grauem uobis esse uoluisse. Vehementer igitur uos etiam atque etiam rogo, ut honoris mei causa liberalissime C. Valgium Hippianum tractetis, remque cum eo conficiatis, ut quam possessionem habet in agro Fregellano a uobis emptam, eam liberam et immunam habere possit. id si a uobis impetraro, summo me beneficio uestro affectum arbitrabor. Valete.

M. T. CICERO P. SVLPITIO IMP. S.

CUM his temporibus non sane in senatum uentitarem, tamen ut tuas literas legi, non existimaui me saluo iure nostrae ueteris amicitiae, multorumque inter nos officiorum facere posse ut honori tuo deessem. Itaque affui, supplicationemque tibi lubenter decreui: nec reliquo tempore ullo aut rei, aut existimationi, aut dignitati tuae deero. atque ut hoc tui necessarii sciant, hoc me animo erga te esse, uelim facias eos per literas certiores, ut si quid tibi opus sit, ne dubitent mihi iure suo denuntiare. M. Bollandum, uirum bonum et fortem, et omnibus rebus ornatum, meumque ueterem amicum, tibi magnopere commendo. pergratum mihi feceris, si curaris ut is intelligat hanc commendationem sibi magno adiumento fuisse, ipsumque uirum optimum gratissimumque cognoscas. Promitto tibi, te ex eius amicitia magnam uoluptatem esse capturum. Praeterea a te peto maiorem in modum pro nostra amicitia, et pro tuo perpetuo in me studio, ut in hac re etiam elaborares. Dionysius seruus meus, qui meam bibliotheca

cam multorum numorum tractauit, cum multos libros surripuisset, nec se impunè laturum putaret, auferret, is est in prouincia tua. eum et M. Bollanus familiaris meus, et multi alij Naronæ uiderunt. sed cum se à me manuissum esse diceret, crediderunt. Hunc tu si mihi restituendū curaris, nō possum dicere quā mihi gratum futurum sit. res ipsa parua, sed animi mei dolor magnus est. ubi sit, et quid fieri possit, Bollanus te docebit. ego, si hominem per te recuperaro, summo me à te beneficio affectum arbitrabor. Vale.

M. T. C. ALLIENO PROCOS. S. D.

DEMOCRITVS Sicyonius non solum hospes meus est, sed etiā, quod nō multis contingit, Græcis prefertim, ualde familiaris: est enim in eo summa probitas, summa uirtus, summa in hospites liberalitas, et obseruantia: meque præ cæteris et colit, et obseruat, et diligit. eum tu non modò suorum ciuium, uerum etiam penè Achaiæ principem cognosces. huic ego tantummodo aditum ad tuam cognitionem patefacio et munio. cognitum per te ipsum, quæ tua natura est, dignum tua amicitia atq; hospitio iudicabis. Peto igitur à te, ut his literis lectis recipias eum in tuam fidem, pollicare omnia te facturū mea causa. De reliquo, si id quod confido, fore dignum cum tua amicitia, hospitioque cognoueris, peto ut eum complectare, diligas, in tuus habeat, erit id mihi maiorem in modum gratum. Vale.

M. C. ALLIENO PROCOS. S. D.

ET TE scire arbitror quāti fecerim C. Auianū Flac- cum: et ego ex ipso audieram optimo et gratissimo

homine, quā à te liberaliter esset tractatus. eius filios dignissimos illo patre, meosq; ne assarios, quos ego uoce diligo, commendo tibi sic, ut maiore studio nullos commendare possim. C. Auianus in Sicilia est. Marcus est nobiscum. ut illius dignitatem præsentis ornes, rem utriusq; defendas, te rogo. hoc mihi gratius in ista prouincia facere nihil potes. idque ut facias, te uehementè etiam atque etiam rogo. Vale.

M. T. CICERONIS EPISTOLARVM AD TERENTIAM VXOREM LIBER XIII.

M. T. CICERO TERENTIAE, ET TVLLIOLAE, ET CICERONI SVIS S. P. D.

ET LITERIS multorū, et sermone omnium perferatur ad me, incredibilem tuā uirtutē, et fortitudinem esse, teque nec animi, nec corporis laboribus defatigari. me miserum, te ista uirtute, fide, probitate, humanitate in tantas ærumnas propter me inadi-
fer Tulliolāque nostrā, ex quo patre tantas uoluptates capiebat, ex eo tātos percipere luctus? Nā quid ego de Cicerone dicam? qui cum primū sapere cœpit, acerbissimos dolores, miserāque percepit. quæ si, ut tu scribis, fato facta putarē, ferrem paulo facilius: sed omnia sunt mea culpa commissa, qui ab iis me amari putabā

qui inuidebant: eos non sequebar, qui petebant. Quod si nostris consiliis usi essemus, neque apud nos tantum ualuisset sermo aut stultorum amicorum, aut improborum: beatissimi uiueremus. nunc quando sperare nos amici iubent, dabo operam ne mea ualetudo tuo labori desit. Res quanta sit intelligo, quantoque fuerit facilius manere domi, quam redire. sed tamen si omnia Tribunos pl. habemus, si Lentulum tam studiosum, quam uidetur, si uero etiam Pompeum et Caesarem: non est desperandum. De familia, quomodo placuisse amicos scribis, faciemus. De loco, nunc quidem iam abiit pestilentia: sed quandiu fuit, me non attigit. Planctus homo officiosissimus me cupit esse secum, et adhuc retinet. Ego uolebam loco magis deserto esse in Epiro, quod neque Hypo ueniret, nec milites: sed adhuc Planctus me retinet: sperat posse fieri ut mecum in Italia deorad. Quae ego diem si uidero, et si in uestrum complexum uenero, ac si et uos, et me ipsum recuperaro: satis magnum mihi fructum uidebor percepisse et uestra pietatis, et meae. Pisonis humanitas, uirtus, amor in amnis nos tantus est, ut nihil supra possit. Utinam ea res ei uoluptati sit: gloriae quidem uideo fore. De Q. fratre nihil ego te accusaui: sed uos, cum praesertim tam pauci sitis, uolui esse quamconiunctissimos. Quibus me uoluisti agere gratias, egi, et me a te certiore factum esse scripsi. Quod ad me mea Terentia scribis, te uicam uendituram: quid, obsecro te (me miserum) quid futurum est? et si nos premet eadem fortuna, quid puero misero fiet? Non quoco reliqua scribere (tanta uis lachrymarum est) ne te in eundem fletum adducam. tantum scribo: si erunt in officio amici, pecunia

non deerit: si non erunt, tu efficere tua pecunia non poteris. Per fortunas miseras nostras uide ne puerum perditum perdamus. cui si aliquid erit, ne egeat: mediocri uirtute opus est, et mediocri fortuna, ut cetera consequatur. Fac ualeas, et ad me tabellarios mittas, ut sciam quid agatur, et uos quid agatis. Mihi omnino iam breuis expectatio est. Tulliola et Ciceroni salutem dic. Valete. D. ante diem VI. Cal. Dec. Dyrrhachij. Dyrrhachium ueni, quod et libera ciuitas est, et in me officiosa, et proxima Italiae. sed si offenderet me loci celebritas, alio me conferam, et ad te scribam.

M. C. TERENCEIAE, ET TVLLIOLAE,
ET CICERONI SVIS S. P. D.

NOLI putare me ad quenquam longiores epistolas scribere, nisi si quis ad me plura scripsit, cui puto rescribi oportere: nec enim habeo quod scribam: nec hoc tempore quicquam difficilius facio. ad te uero, et ad nostram Tulliolam non queo sine plurimis lachrymis scribere: uos enim uideo esse miserrimas, quas ego beatissimas semper esse uolui: idque praestare debui, et, nisi tam timidi fuissetis, praestitisset. Pisonem nostrum merito eius amo plurimum. eum, ut potui, perliteras cohortatus sum, gratiasque egi ut debui. In nouis Tribunis pl. intelligo spem te habere. id erit firmum, si Pompeij uoluntas erit: sed Crassum tamen metuo. A te quidem omnia fieri fortissime et amantissime uideo, nec miror: sed mœreo casum eiusmodi, ut tantis tuis miseriis meae miseriae subleuentur. nam ad me P. Valerius homo officiosus scripsit, id quod ego maximo cum fletu legi, quem admodum a Vesta ad tabulam Valeriam du-

eta esset. hem mea lux, meum desiderium, unde omnes opem petere solebant, te nunc mea Terentia sic uexari, sic tacere in lachrymis et sordibus, idque fieri mea culpa, qui ceteros seruauimus, ut nos periremus? Quod de domo scribis, hoc est de area: ego uero tum denique mihi uidebor restitutus, si illa nobis erit restituta. Verum haec non sunt in nostra manu. Illud doleo, quae impensa facienda est, in eius partem te miseram et despoliatam uenire. quod si conficiatur negotium, omnia consequemur. sin eadem nos fortuna premet, etiam ne reliquias tuas misera proiciam? Obsecro te mea uita, quod ad sumptum attinet, sine alio, qui possunt, si modo uolunt, sustinere: et ualitudinem istam infirmam, si me amas, noli uexare: nam mihi ante oculos dies noctisque uersaris: omnes labores te excipere uideo, timeo ut sustineas: sed uideo in te esse omnia. Quare ut id, quod speras, et quod agis, consequamur, serui ualitudini. Ego, ad quos scribam, nescio, nisi aut ad eos, qui ad me scribunt: aut ad eos, de quibus ad me uos aliquid scribitis. Longius, quoniam uobis ita placet, non discedam: sed uelim quam saepissime litteras mittatis, praesertim siquid est firmitus quod speremus. Valete mea desideria, ualete. Datum ad III. Non. Oct. Thessalonicae.

M. C. TERENTIAE, ET TVLLIAE,
ET CICERONI SVIS S. P. D.

ACCEPI ab Aristocrito treis epistolas, quas ego lachrymis propè deleui: conficior enim moerore mea Terentia: nec me meae miseriae magis excruciant, quam tuae uestraeque. Ego autem hoc inferior sum, quam tu,

et es miserrima, quod ipsa calamitas communis est mihi et tua, sed culpa mea propria est. meum fuit sanum, uel legatione uisitare periculum, uel diligentia, et sapia resistere, uel cadere fortiter. hoc miserrimum, indignum nobis nihil fuit. Quare cum dolore contemtor, tum etiam pudore: pudet enim me uxori meae committere, suauissimus liberis uirtutem et diligentiam praestitisse: nam mihi ante oculos dies noctisque uersatur squalor uester, et moeror, et infirmitas ualeat tunc tuae: spes autem salutis peruenit, ostenditur. inimici sunt multi, inuidi penè omnes. ciuere nos magnè excludere facile est. Sed tamen quandiu uos eritis in spe, non deficiam, ne omnia mea culpa et cadisse uideamur. Ut tunc sim quod laboras, id mihi nunc facillimum est, quod etiam inimici uolunt uiuere in tantis miseriis. Ego tamen faciam quae praecipis. Amas, quibus uoluisti, ego gratias: et eas litteras Dexippo de meaque de eorum officio scripsi à te certiore esse faciam. Pisonem nostrum munifico esse studio in nos, et officio, et ego perspicio, et omnes praedicant. Dijs faciat ut tali genere mihi praesenti tecum simul, et cum liberis nostris frui liceat. Nunc spes reliqua est in nouis tribunis pl. et in primis quidem diebus: nam si inueuerit, actum est. ea re ad te statim Aristocritum mittere ad me continuo mitia rerum, et rationem totius negotii posses scribere: et si Dexippo quoque ita imperaui, statim ut recurreret: et ad fratrem mihi, ut crebro uellarios mitteret: nam ego eo nomine sum Dyrrhachii hoc tempore, ut quā a terris quid agatur audiam, et sim tutus. ciuitas enim haec semper à me defensa est: et si inimici nostri uenire dicuntur, tu in Epirū ibis.

Quod scribis te, si uelim, ad me uenturam: ego uero, cum sciam magnam partem istius oneris abs te sustinere, te istuc esse uolo. si perficatis quod agitis, me ad uos uenire oportet. sin autem. Sed nihil est opus reliqua scribere. ex primis, aut ad summum secundis literis constituere poterimus quid nobis faciendum sit. Tu modo ad me uelim omnia diligentissime perscribas: etsi magis iam res, quam literas, debeo expectare. Cura ut ualeas, et ita tibi persuadeas, mihi te charius nihil esse, nec unquam fuisse. Vale mea Terentia, quam ego uidere uideor, itaque debilitor lachrymis. Vale. Prid. Calend. Dec. Dyrrhachij.

M. C. TERENTIAE, ET TVLLIOLAE,
ET CICERONI SVIS S. P. D.

EGO minus saepe ad uos do literas, quam possum, propterea quod cum omnia mihi tempora sunt miserrata, tum uero cum aut scribo ad uos, aut uestras lego, conficior lachrymis sic, ut ferre non possim. Quod utinam minus uita cupidus fuisset: certe nihil, aut non multum in uita mali uidissemus. quod si nos ad aliquam alius commodi aliquando recuperandi spem fortuna reseruauit: minus est erratum a nobis. sin haec mala fixa sunt: ego uero te quamprimum mea uita cupio uidere, et in tuo complexu emori, quando neque dii, quos tu castissime coluisti: neque homines, quos ego seruau semper, nobis gratiam retulerunt. Nos Brundusii apud M. Lenium Flacum dies XIII fuimus, uirum optimum, qui periculum fortunaru, et capitis sui pro mea salute neglexit: neque legis improbius poena deductus est quo minus hospitii et amicitiae ius, officiumque

praestaret. Huc utinam aliquando gratiam referre possimus, habebimus quidem semper. Brundusio profecti sumus ad V. Cal. Maias. per Macedoniam Cyzicum petebamus. O me perditum, o me afflictum: quid nunc rogem te ut uenias, mulierem agram et corpore, et animo confectam? non rogem? sine te igitur sim? Opinor, sic agam. Si est spes nostri reditus, eam confirmes: et re adiues. sin, ut ego metuo, transactum est: quoquo modo potes, ad me fac uenias. unum hoc scito: si te habebo, non mihi uilebor plane perisse. Sed quid de Tulliola mea fiet? iam id uos uidete: mihi deest consilium. Sed certe quoquo modo se res habebit, illius mihi felle et matrimonio et famae seruiendum est. Quid Cicerone meus, quid agat? iste uero sit in sinu semper, et complexu meo. Non queo iam plura scribere: impedit moror. Tu quid egeris, nescio, utrum aliquid teneas, an, quod metuo, plane sis spoliata. Pisonem, ut scribis, spero fore semper nostrum. De familia liberata nihil est quod te moueat. primum tu ita promissum est, te facturam esse, ut quisque esset meritis. est autem in officio adhuc Orpheus, praeterea magnopere nemo ceterorum seruorum ea causa est, ut, si res a nobis abesset, liberti nostri essent, si obtinere potuissent: sin ad nos pertinerent, seruirent, praeterquam oppidum pueri. Sed haec minora sunt. Tu quod me hortaris ut animo sim magno, et spem habeam recuperandae salutis: id uelim sit eiusmodi, ut recte sperare possimus. Nunc miser quando tuas iam literas accipiam? quis ad me perferet? quas ego expectassem Brundusii, si esset licitum per nauas, qui tempestatem praetermittere noluerunt. Quod reliquum est, sustenta te mea

Terentia, ut potes, honestissime uiximus: floruius: non uitium nostrum, sed uirtus nostra nos afflixit. peccatum est nullū, nisi quod non una animam cum ornamentis amisimus. Sed si hoc fuit liberis nostris gratius, nos uiuere: cetera, quanquam ferenda non sum, feramus. Atque ego, qui te confirmo, ipse me non possum. Clodium Philetærum, quod ualetudine oculorum impediatur, hominem fidelem, remisit. Salustius officio uincit omnes spes. Cennius est perbeneuolus nobis: quem semper spero tui fore obseruantem. Sicut dixerat se mecum fore: sed Brundisio discessit. Cura, quoad potes, ut ualeas: et sic existimes, uehementius me tua miseria, quam mea commoueri. Mea Terentia fidiissima, atque optima uxor, et mea charissima filiola, et spes reliqua nostra Ciaro, ualete. Prid. Calend. Maij, Brundisio.

M. C. TERENTIAE ET TVL. SVIS S.

SI TV et Tullia lux nostra ualeatis, ego et suauissimus Cicero ualeamus. Prid. Id. Oct. Athenas uenimus, cum sanè aduersis uentis usi essemus, tardèque et incommodè nauigassemus. De nauis exuentibus nobis Acastus cum literis præsto fuit, uno et uigesimo die, sanè strenuè. Accepi tuas literas: quibus intellexi te uereri ne superiores mihi redditæ non essent. omnes sunt redditæ: diligentissimeque à te perscripta sunt omnia: idque mihi gratissimum fuit. Neque sum admiratus hanc epistolam, quam Acastus attulit, breuem fuisse: iam enim me ipsum expectas, siue nos ipsos: qui quidem quamprimum ad uos uenire cupimus: etsi, in quam Remp. uenimus, intelligo. cognoui enim ex multorum

amicorum literis, quas attulit Acastus, ad arma rem spectare: ut mihi, cum uenero, dissimulare non liceat quid sentiam. Sed quando subeunda fortuna est, eò citius dabimus operam ut ueniamus, quò facilius de tore deliberemus. Tu uelim, quod commodò ualetudinis tue fiat, quam longissime poteris, obuiam nobis prodeas. De hereditate Prætiæ, que quidē mihi magno dolori est (ualde enim illum amauimus) hoc uelim curare: si aucto ante meum aduentum fiet, ut Pōponius, aut si is minus poterit, Camillus nostrum negotium curet. nos, cum uenerimus, reliqua per nos agemus. sin uiam Roma profecta eris, tamē curabis ut hoc ita fiat. ut, si dij adiunabunt, circiter Id. Nou. in Italia speramus fore. Vos mea suauissima et optatissima Terentia et Tulliola, si nos amatis, curate ut ualeatis. Athenis, ad XV. Cal. Nou.

M. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

NE Cæpe est cui literas demus: nec rem habemus illam quam scribere uelimus. Ex tuis literis, quas proximè accepi, cognoui prædium nullum uenire potuisse. Quare uideas uelim quomodo satisfiat ei, cui pro me satisfieri uelle. Quod nostra tibi gratias agere ego non miror te mereri, ut ea tibi merito tuo gratias agere possit. Pollicem, si adhuc non est profectus, quamprimum fac extrudas. Cura ut ualeas. Vale.

M. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

OMNEIS molestas et sollicitudines, quibus et te ferriam habui, id quod mihi molestissimū est, Tullio FF. ij.

lámque, quæ nobis nostra uita dulcior est, deposui et cieci: quid causæ autē fuerit, postridie intellexi, quam à uobis discessi. *ῥοδω ἀρπινὸν* noctu cieci. statim ita sum lenatus, ut mihi deus aliquis medicinam fecisse uideatur. cui quidem tu deo, quæadmodum soles, præs, et castè satisfacias, id est Apollini et Aesculapio. Nauium spero nos ualde bonam habere. in eam simul atque conscendi, hæc scripsi. Deinde conscribam ad nostros familiares multas epistolas: quibus te et Tulliam nostram diligentissime commendabo. Cohortaber nos, quò animo fortiore essetis, nisi uos fortiores cognoscerem, quam quenquà uirum. Et tamen eiusmodi spero negotia esse, ut et uos istuc commodissime speres, et me aliquando cum similibus nostri Rēp defensorum. Tu primùm ualeitudinem tuam uelim cures: deinde, tibi si uidebitur, ullis iis utare quæ longissime aberunt à militibus. fundo Arpinati bene poterit uti cum familia urbana, si annonæ cavior fuerit. Cicerō bellissimus tibi salutem plurimam dicat. Etiam atque etiam uale. Datum VII. Id. Iun.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

SIVALES, bene est: ego quidem ualeo. Valeitudinem tuam uelim cures diligentissime: nam mihi et scriptum, et nuntiatum est, te in febrim subito incidisse. Quòd celeriter me fecisti de Cæsaris littera certiores, fecisti mihi gratum. item posthac, si quid opus erit, si quid acciderit noui, facies ut sciam. Cura ut ualeas. Vale. Datum IIII. Non. Iun.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

AD CAETERAS meas miseras accessit dolor de Dolabella ualeitudine, et Tulliae omnino de omnibus rebus nec quid consilij capiam, nec quid faciam, scio. Tu uelim tuam et Tulliae ualeitudinem cures. Vale.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

QVID fieri placeret, scripsi ad Pöponium serius, quam oportuit. cum eo si locuta eris, intelliges quid fieri uelim apertius scribi, quando ad illum scripsera, nec esse non fuit. De ea re, et de cæteris rebus quāprimum uelim nobis literas mittas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. VII. Id. Quint.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

SIVALES, bene est: ego ualeo. Tullia nostra uenit ad me prid. Id. Iun. cuius summa uirtute, et singulari humanitate, grauiore etiam sum dolore affectus, nostra factum esse negligentia, ut longè alia in forma esset, atque eius pietas ac dignitas postulabat. Nobis erat in animo, Ciceronem ad Cæsarem mittere, et cum eo Cn. Salustium. si profectus erit, faciam te certiores. Valetudinem tuā cura diligenter. Vale. XVII. Cal. Quint.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

QVO'D nos in Italiā saluos uenisse gaudes, perpetuo gaudeas uelim. sed perturbati dolore animi, magnisq; iniuriis, metuo ne id cōsilij æperimus, quod nō facile explicare possimus. Quare, quātum potes, adiuua.

quid autem possis, mihi in mentem nō uenit. In uiam quod te des hoc tempore, nihil est. Et longum est iter, et non tutum: et non uideo quid prodesse possis, si ueneris. Vale. Datum prid. Non. Nou. Brundisio.

M. T. C. TERENTIAE SVAE S. P. D.

QVOD scripsi ad te proximis literis de nuntio remittendo, quae sit istius uis hoc tempore, et quae conuatio multitudinis, ignoro. si metuendus iratus est, quies tamen ab illo fortasse nascetur. Totū iudicabū quale sit, et quod in miserrimis rebus minime miserum putabis, id facies. Vale. VI. id. Quint.

TVLLIVS TERENTIAE, ET PATER TVLLIOLAE, DVABVS ANIMIS SVIS: ET CICERO MATRI OPTIMAE, SVAVIS-SIMAE SORORI S. P. D.

SI VOS ualeatis, nos ualemus. Vestrū iam consiliū est, non solum meum, quid sit uobis faciendum. Si ille Roman modestē uenturus est, rectē in praesentia domi esse potestis. sin homo amens diripiendam urbem daturus est, uereor ut Dolabella ipse satis uobis prodesse possit. Etiam illud metuo, ne iam intercludamini, ut cum uelitis, exire nō liceat. Reliquum est, quod ipsae optime considerabitis, uestri similes feminae sint ne Romae: si enim non sunt, uidendum est ut honeste uos esse possitis. Quomodocūque nunc se res habet, modō ut haec no-

bi loca tenere liceat, bellissime uel meū, uel in nostris praediis esse poteritis. Etiam illud uerendū est, ne breui tempore fames in Vrbe sit. His de rebus uelim cum Pomponio, cum Camillo, cum quibus uobis uidebitur, consideretis: ad summam, animo forti sitis. Labienus rem meliorem fecit. adiuvat etiam Piso, quod ab Vrbe discedit, et sceleris cōdemnat generum suum. Vos meae charissimae animae quam sepiissime ad me scribite, et uos quid agatis, et quid istuc agatur. Quintus pater, et filius, et Rufus uobis salutem dicunt. Valete. VIII. Cal. Quint. Minturnis.

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

SIVALES, bene est: ego ualeo. Cōstitueramus, ut ad te antea scripseram, obuiā Ciceronem Caesari mittere: sed mutauimus consiliū, quia de illius aduētū nihil audiebamus. De ceteris rebus, etsi nihil erat noui, tamen quid uelimus, et quid hoc tēpore putemus opus esse, ex siat poteris cognoscere. Tullia adhuc mecum teneo. Valetudinem tuā cura diligēter. Vale. XII. Cal. Quint.

TVLLIVS TERENTIAE SVAE S. D.

SI uales, bene est: ego ualeo. Etsi cuiusmodi tēpora nostra sunt ut nihil habeā qd aut a te literarū expectē, aut ipse ad te scribā: tamen nescio quomodo et ipse uestras literas expecto, et scribo ad uos, cū habeo qui ferat. Volūtiā debuit in te officiosior esse, quā fuit: et id ipsum quod fecit, potuit diligētius facere, et cautius: quanquā alia sunt quae magis curemus, magisq; doleamus: quae me ita conficiūt, ut ij uoluerūt, qui me de mea sententiā detruserunt. Cura ut ualeas. prid. Non. Ian.

TVLLIVS TERENCEIAE SVAE S. D.

SI QUID haberem quod ad te scriberem, facere id
et pluribus uerbis, et saepius. nunc quae sunt negotia
uides. Ego autem quomodo sim affectus, ex Lepta et
Trebatio poteris cognoscere. Tu fac ut tuam et Tulliae
ualetudinem cures. Vale.

TVLLIVS TERENCEIAE, ET
PATER SVAVISSIMAE FI-
LIAE: CICERO MATRI, ET
SORORI S. D. P.

CONSIDERANDVM uobis etiã atque etiã a-
nimae meae diligenter puto quid faciatis, Romae sitis,
an mecum in aliquo tuto loco, id non solum meum con-
siliū est, sed etiam uestrum. Mihi ueniunt in mentem
haec, Romae uos esse tuto posse per Dolabellam, eamque
rem posse nobis adiumento esse, si qua uis, aut si quæ ra-
pinæ fieri cœperint. sed rursus illud me mouet, quod
uideo omnes bonos abesse Roma, et eos mulieres suas
secum habere. haec autē regio, in qua ego sum, nostro-
rum est tum oppidorum, tum etiam praediorum: ut et
multum esse mecum, et cum abieritis, commodè etiam
in nostris praediis esse possitis. Mihi planè non satis con-
stat adhuc, utrum sit melius. vos uidete quid aliae fa-
ciant isto loco foeminae, et ne, cum uelitis, exire non li-
ceat. id uelim diligenter etiam atque etiam uobiscum,
et cum amicis consideretis. Domus ut propugnacula
et praesidiū habeat, Philotimo dicitis. Et uelim tabel-

larios institutis certos, ut quotidie aliquas à uobis li-
ras accipiam. Maxime autem date operam ut ualea-
tis, si nos uultis ualere. VIII. Cal. Febr. Formis.

TVLLIVS TERENCEIAE SVAE S. D.

IN maximis meis doloribus excruciat me ualetudo
Tulliae nostrae de qua nihil est quod ad te plura scri-
bā: tibi enim aequè magnae curae esse certo scio. Quod
me propius uultis accedere, uideo ita esse faciendum:
etiam antè fecissem: sed me multa impediunt, quae
ne nunc quidem expedita sunt. sed à Pomponio expe-
cto literas, quas ad me quamprimum perferendas cu-
res uelim. Da operam ut ualeas.

TVLLIVS TERENCEIAE SVAE S. D.

INTUSculam nos uenturos putamus aut Nonis, aut
postridie. Ibi fac ut sint omnia parata: plures enim
fortasse nobiscum erunt: et, ut arbitror, diutius ibi
commorabimur. Labrum si in balneo non est, fac ut
sit: item cetera quae sunt ad uictum, et ad ualetu-
dinem necessaria. Vale. V. Calend. Octob. de Ve-
nusino.

TVLLIVS TERENCEIAE SVAE S. D.

SI uales, bene est: ego ualeo. Da operam ut conuale-
scas: quod opus erit, ut res, tempusque postulat, prouide-
as, atque administres, et ad me de omnibus rebus
quam saepissime literas mittas. Vale.

TVLLIVS TERENCEIAE SVAE S. D.

SI uales, bene est: ego ualeo. Nos quotidie tabellarios

uestros expectamus: qui si uenerint, fortasse erimus certiores quid nobis faciendum sit, faciemusque te statim certiore. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. Calend. Sept.

TVLLIVS TERENCEIAE SVAE S. D.

SI uales, bene est: ego ualeo. Reddita mihi iam tantae sunt a Caesare litterae satis liberales: et ipse opinione celerius uenturus esse dicitur. Cui utrum obuiam procedam, an hic eum expectem, cum constitero, faciam te certiore. Tabellarios mihi uelim quamprimum remittas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. Prid. Id. Sext.

TVLLIVS TERENCEIAE S. D.

SI uales, bene est: ego ualeo. Nos neque de Caesaris aduentu, neque de literis, quas Philotimus habere dicitur, quicquam adhuc certi habemus. Siquid erit certi, faciam te statim certiore. Valetudinem tuam fac ut cures. Vale. Id. Id. Sext.

M. T. CICERONIS EPISTOLARVM AD SENATVM, ET ALIOS LIBER XV.

M. TVLLIVS M. F. CICERO PROCOS. S. P. D. COSS. PRAET. TRIBB. PL. S. P. Q. R.

I uos bene ualetis, bene est: ego quidem ualeo. Et si non dubie mihi nuntiabatur Parthos transisse Euphratem cum omnibus fere suis copiis: tamen quod arbitrabar a M. Bibulo Procos. certiora de his rebus ad uos scribi posse, statuebam mihi non necesse esse publice scribere ea, quae de alterius provincia nuntiarentur. Postea uero quam certissimis auctoribus, legatis, nuntiis, literis sum certior factus: uel quod tanta res erat, uel quod nondum audieramus Bibulum in Syria uenisse, uel quia administratio huius belli mihi cum Bibulo penè est communis: quae ad me delata essent, scribenda ad uos putavi. Regis Antiochi Commageni legati primi mihi nuntiaverunt Parthorum magnas copias Euphratem transire coepisse. Quo nuntio allato, cum essent nonnulli, qui ei Regi minorem fidem habendam putarent: statui expectandum esse, si quid certius afferretur. Ad XIII. Cal. Oct. cum exercitum in Ciliciam ducerem, in finibus Lyconiae et Capadociae mihi litterae redditae sunt a Tarcondimoto, qui fidelissimus socius trans Taurum, amicissimusque po-

populi Rom. existimatur: Pacorum Orodis regis Parthorum filium cum permagna equitatu Parthico transisse Euphratem, et castra posuisse Tybæ: magnūque tumultum esse in provincia Syria excitatum. Eodem die ab Lamblichō phylarcho Arabum, quem homines opinantur bene sentire, amicumque esse Reip. nostræ, literæ de iisdem rebus mihi redditæ sunt. His rebus allatis, et si intelligebā socios infirmè animatos esse, et novarum rerum expectatione suspensos: sperabā tamen eos, ad quos iam accesseram, quique nostram consuetudinem integritatēque perspexerant, amiciores populo Ro. esse factos: Ciliciam autem firmiorem fore, si æquitatis nostræ participes facta esset. et ob eā causam et ut opprimerentur ij, qui ex Ciliciæ gente in armis essent, et ut hostis is qui esset in Syria, sciret exercitum populi Ro. non modò non cedere his nuntiis allatis, sed etiam propius accedere: exercitum ad Taurum institui ducere. Sed siquid apud uos auctoritas mea ponderis habet, in iis præsertim rebus quas uos audistis, ego penè ærno: magnopere uos et hortor, et moneo, ut his provinciis serius uos quidē, quàm decuit, sed aliquando tamen consulatis. Nos quemadmodum instructos, et quibus præsidij munitos ad tanti belli opinionem miseritis, non estis ignari. Quod ego negotiū non stultitia obsecutus, sed uerecundia deterritus non recusavi. neque enim unquam ullum periculum tantum putavi, quod subterfugere malletm, quàm uestre auctoritati obtemperare. Hoc autem tempore res sese sic habet, ut nisi exercitum tantum, quantum ad maximum bellum mittere soletis, maturè in has provincias miseritis, summum periculum sit, ne amittendæ sint omnes

hæ provinciæ, quibus uectigalia populi R. continentur. Quamobrem autem in hoc provinciali delectu spem habeatis aliquam, causa nulla est: neque multi sunt: et diffugerūt, qui sunt, metu oblato: et quod genus hoc militum sit, iudicauit uir fortissimus M. Bibulus in Asia, qui cum ei permisissetis, delectū habere noluerit. Nam sociorum auxilia propter acerbitatē atque iniurias imperij nostri, aut ita imbecilla sunt, ut nō multum nos iuuare possint: aut ita alienata à nobis, ut neque expectandū ab iis, neque committendum iis quicquam esse uideatur. Regis Deiotari et uoluntatem, et copias, quantæcunque sunt, nostras esse duco. Cappadocia est inanis. Reliqui Reges, tyranni que neque opibus satis firmi, nec uoluntate sunt. Mihi in hac paucitate militum, animus certè non deerit: spero, ne consilium quidem, quid casurum sit, incertum est. utinam saluti nostræ consulere possimus: dignitati certè consulemus. Valete.

M. TVLLIVS M. F. CICERO PRO-
COS. S. D. COSS. PRAET. TRIBB.
PL. S. P. Q. R.

SI uos bene ualetis, bene est: ego quidem ualeo. Cū prid. Calend. Sext. in provinciā uenissēm, neque maturius propter itinerū et nauigationis difficultatē uenire potuissēm: maxime cōuenire officio meo, Reique pub. conducere putauī, parare ea, quæ ad exercitum, quæque ad rem militarem pertinerent. Quæ cum essent à me cura magis et diligentia, quàm facultate et copia constituta, nuntiisque et literæ de bello à Parthis

in provinciam Syriam illato quotidie ferè afferrètur: iter mihi faciendum per Lycæoniam, & per Isauras, & per Cappadociam arbitratus sum: erat enim magna suspicio, Parthos, si ex Syria egredi, atque irrumpere in meam provinciam conarentur, iter eos per Cappadociam, quod ea maxime pateret, esse facturos. Itaque cum exercitu per Cappadociæ partem eâ, quæ cum Ciliciâ cõtinens est, iter feci: castrâque ad Cibystra, quod oppidum est ad montem Taurum, locavi: ut Artaxades Rex Armenius, quocunque animo esset, sciret non procul à suis finibus exercitum populi R. esse: & Deiotarum fidelissimum Regem, atque amicissimum Reip. nostræ, maxime coniunctum habere, hominem cuius & consilio, & opibus adiuvâri posset Resp. Quo cû in loco castra haberẽ, equitatumque in Ciliciâ misissem, ut & meus aduentus iis civitatibus, quæ in ea parte essent, nuntiatus, firmiores animos hominum faceret, et ego maturè, quid ageretur in Syria, scire possem: tempus eius tridui, quod in his castris morabar, in magno officio, & necessario mihi ponendum putavi. Cû enim uestra auctoritas intercessisset, ut ego Regẽ Ariobarzanem, Euseben, & Philoromæum tuerer, cuiusque Regis salutem, & incolumitatem regni defenderem, Regi, regnôque præsidio essem: adiunxisseisque salutem eius Regis populo senatûque magnæ curæ esse, quod nullo unquam de Rege decretum esset à nostro ordine: existimaui me iudicium uestrum ad Regem deferre debere, eique præsidium meum, & fidem, & diligentiam polliceri: ut quando salus ipsius, & incolumitas regni mihi commẽdata esset à vobis, diceret, siquid uellet. Quæ cum essem in consilio meo cum Rege loca-

tu, initio ille orationis suæ vobis maximas, ut debuit, deinde etiam mihi gratias egit, quod ei permagnum, & perhonorificum uidebatur, senatui populôque R. tantæ curæ esse salutem suam, meque tantam diligentiam adhibere, ut & mea fides, & commẽdationis uestre auctoritas perspicî posset. Atque ille primò quod mihi maximæ lætitiæ fuit, ita mecum locutus est, ut nullas insidias neque vitæ suæ, neque regno diceret se aut intelligere fieri, aut etiam suspicari. Cû ei ego gratulatus essem, idque me gaudere dixissem, cohortatus ut recedaretur casum illum interitus paterni, & uigilanter se tueretur, atque admonitum senatus cõsuleret salutis suæ: tum à me discessit in oppidũ Cibystra. Postero autem die cum Ariarathe fratre suo, & cû paternis amicis maioribus natu ad me in castra uenit: perturbatusque & flens, cû idẽ & frater faceret & amici, meam fidẽ, uestrâ commẽdationem implorare cœpit. Cû admirarer quid accidisset noui: dixit, ad se indicia manifestarum insidiarũ esse delata: quæ essent ante aduētum meum occultata, quod ij qui ea patefacere possent, propter metum reticuisser: eo autem tempore ipse mei præsidij complureis ea quæ scirent, audacter ad se detulisse, in his amantissimum suum, summa pietate præditum, fratrẽ dicere ea, quæ is me quoque audiente dicebat, se sollicitatum esse ut regnare uellet: id uiuo fratre suo accidere non potuisse: se tamen ante illud tempus eam rẽ nunquam in medium propter periculi metum protulisse. Quæ cû esset locutus, monui Regem ut omnem diligentiam ad se conseruandum adhiberet: amicis que in patris eius fide atque iudicio probatos hortatus sum, Regis sui uitam, docti casu acerbissimo

patris eius, omni cura, custodiaque defenderent. Cum Rex à me equitatu, cohortesque de exercitu meo postulareret: etsi intelligebam uestro S. C. non modo posse me id facere, sed etiam debere: tamen cum Resp. postulare propter quotidianos ex Syria nuntios, ut quamprimum exercitum ad Ciliciæ fines adducerem: cumque mihi Rex patefactis iam insidiis non egere exercitu populi Ro. sed posse se suis opibus defendere uideretur: illum cohortatus sum, ut in sua uita conseruanda primū regnare disceret: à quibus perspexisset sibi insidias paratas, in eos uteretur iure regio: poena afficeret eos, quos necesse esset: reliquos meum liberaret: praesidio exercitus mei ad eorum, qui in culpa essent, timorem potius, quam ad contentionem ueretur: fore autem ut omnes, quando S. C. nosset, intelligerent me regi, si opus esset, ex autoritate uestra praesidio futurum. Ita confirmato illo, ex eo loco castra moui, et iter in Ciliciam facere institui: cum hac opinione è Cappadocia discedere, ut consilio uestro, casu incredibili, ac penè diuino Regem, quem uos honorificentissime appellassetis nullo postulante, quemque meae fidei commendassetis, et cuius salutem magnae uobis curae esse decreuissent, meum aduentus praesentibus insidiis liberaffet. Quod ad uos à me scribi, non alienum putauit, ut intelligeretis ex his, quae penè acciderunt, uos multo ante, ne ea acciderent, prouidisse: eoque uos studioius feci certiores, quod in Rege Ariobarzane ea mihi signa uideor uirtutis, ingeni, fidei, bene uolentiaeque erga uos perspexisse, ut non sine causa tantam curam, diligentiamque in eius uos salutem uideamini contulisse. Valere.

M. CICERO IMP. S. D. M. CATONI.

CUM ad me legati missi ab Antiocho Commageno, uenissent in castra ad Iconium ante diem III. Non. Sept. iisque mihi nuntiaissent Regis Parthorum filium, quocum esset nupta Regis Armeniorum soror, ad Euphratem cum maximis Parthorum copiis, multarumque praeterea gentium magna manu uenisse, Euphratemque iam transire coepisse, diuque Armenium Regem in Cappadociam impetum esse facturum: putauit pro nostra necessitudine me hoc ad te scribere oportere. Publicè propter duas causas nihil scripsi: quod et ipsum Commagenum legati dicebant ad Senatum statim nuntios literasque misisse: et existimabam M. Bibulum Procos. qui circiter id. Sext. ab Epheso in Syriam nauibus profectus erat, quod secundos uentos habuisset, iam in prouinciam suam peruenisse: cuius literis omnia certiora perlaturum iri ad Senatum putabam. Mihi, ut in huiusmodi re, tantoque bello, maximae curae est, ut quae copis et opibus tenere uix possumus, ea consuetudine et continentia nostra, sociorum fidelitate teneamus. Tu uelim, ut consuesti, nos absenteis diligas et defendas. Vale.

M. CICERO IMP. S. D. M. CATONI.

SVMMA tua auctoritas fecit, meumque perpetuum de tua singulari uirtute iudicium, ut magni meae interesse putarem, et res eas, quas gessissem, tibi notas esse, et non ignorari à te, quae aequitate et continentia tuerer socios, prouinciāque administrare. His enim à te cognitis, arbitrabar facilius me tibi, quae uelle, pro

baturum. Cum in provinciam prid. Cal. Sext. uenissem, et propter anni tempus ad exercitum mihi confisum esse eundem uiderem: biduum Laodiceæ sed, dein de Apameæ quadriduum, triduum Synnadis, totidē dies Philomeli. Quibus in oppidis cū magni conuentus fuissent: multas ciuitates acerbissimis tributis, et grauissimis usuris, et falso ære alieno liberaui. Cumque ante aduentum meū seditione quadā exercitus esset dissipatus, quinque cohortes sine legato, sine Tribuno mil. dedit, que etiam sine centurione ullo apud Philomelum confisissent, reliquus exercitus esset in Lycæonia: M. Arneio legato imperaui, ut eas quinque cohortes ad reliquum exercitum duceret, cunctosq; in unū locū exercitū, castra in Lycæonia apud Iconium faceret. Quod cum ab illo diligenter esset actum, ego in castra ad VII. Cal. Sept. ueni: cum interea superioribus diebus ex S. C. et euocatorum firmam manum, et equitatum satis idoneum, et populorum liberorum, Regūque sociorum auxilia uoluntaria comparauissem. Interim cum exercitu lustrato iter in Ciliciam facere cepissem, Cal. Sept. legati a Rege Commageno ad me missi, per tumultuose, neque tamen non uerē, Parthos in Syriam transisse, nuntiauerunt. Quo audito, uehementer sum commotus cum de Syria, tum de mea provincia, de reliqua denique Asia. Itaque exercitum mihi duendum per Cappadociæ regionem eam, quæ Ciliciam attingeret, putaui. Nam si me in Ciliciam demissem, Ciliciā quidem ipsam propter montis Amani naturam facile tenuissem (duo sunt enim aditus in Ciliciam ex Syria, quorum uterque paruis præsidis propter angustias intercludi potest: nec est quæquam Cilicia contra Sy-

riam manitius) sed me Cappadocia mouebat, quæ patet à Syria, Regūque habet finitimos, qui etiam si sine armis nobis, tamē aperte Parthis inimici esse non audent. Itaque in Cappadocia extrema non lōgē à Tauromen apud oppidū Cibystra castra feci, ut et Ciliciam teneret, et Cappadociam tenens, noua finitimorū consilia impedirem. Interea in hoc tanto motu, tantæque expectatione maximū belli, Rex Deiotarus, cui non sine causa plurimum semper et meo, et tuo, et senatus iudicio tributum est, uir cum beneuolentia, et fide erga populum R. singulari, tum præsentia, magnitudine et animi et consilij legatos ad me misit, se cum omnibus suis copiis in mea castra esse uenturū. Cuius ego studio, officioque commotus, egi ei per literas gratias: idque ut maturaret, hortatus sum. Cum autē ad Cibystra propter rationē belli quinque dies essem commoratus, Regem Ariobarzanem, cuius salutem à senatu re authore commendatam habebam, præsentibus infidiis nec opinantem liberaui: neque solum ei salutis sed etiam curauī ut cum autoritate regnaret. Metram, et eum, quem tu diligenter mihi commendaras, Athenæum, importunitate Athenaidis exilio multatum, maxima apud Regem autoritate gratiā que confaui. Cumque magnum bellū in Cappadocia concitaretur, si sacerdos armis se, quod facturus putabatur, dedenderet, adolescēs et equitatu, et peditatu, et pecuniā paratus, et omnino iis qui nouari aliquid uolebant: perfecit ut è regno ille discederet, Rexque sine tumultu, ac sine armis, omni autoritate aulæ communita, regnum cum dignitate obtineret. Interea cognoui multarum literis atque nuntiis, magnas Parthorum co-

pias, et Arabum ad oppidum Antiochiam accessisse, magnūque eorum equitatum, qui in Ciliciā transisset, ab equitum meorum turmis, et à cohorte praetoria, quae erat Epiphaneae praesidii causa, occisione occisum. Quare cum uiderem à Cappadocia Parthorum copias auersas, non longè à finibus esse Ciliciæ, quam potui maximis itineribus ad Amanum exeraui duxi. Quò ut ueni, hostem ab Antiochia recessisse, Bibulum Antiochiæ esse cognoui, Deiotarūque confestim iam ad me ueniētem cum magno et firmo equitatu et peditatu, et cum omnibus suis copiis, certiorē feci, non uideri esse causam, cur abesset à regno, meque ad eum, siquid fortè noui accidisset, statim literas nuntioque missurū esse. Cumque eo animo uenissem, ut utrique prouinciæ, si ita tempus ferret, subuenirem: tamen id quod iam antè statuerā uehementer interesse utriusque prouinciæ, pacare Amanū, et perpetuum hostem ex eo monte tollere, agere perrexi. Cūque me discedere ab eo mōte simulassem, et alias partē Ciliciæ petere, abessēque ab Amāno iter unius diei, et castra apud Epiphaneam fecissem: ad 1111. Id. Oct. cum aduersperasset, expedito exercitu ita noctu iter feci, ut ad 1111. Id. Oct. cum luasset, in Amanum ascenderem: distributisque cohortibus et auxilium, cum aliis Quintus frater legatus mecum simul, alius C. Pontinus legatus, reliquis M. Anneius, et L. Tullius legati praesent, plerisque nec opinanteis oppressimus, qui occisi captique sunt interclusi fugati. Erant autem, quae fuit non uici instar, sed urbis, quod erat Amani caput, itēque Sepyram, et Cennorim, acriter et diu repugnantibus, Pontino illam

partem Amani tenente, ex antelucano tempore usque ad horam diei decimam, magna multitudine hostium occisa, cepimus: castellaque sex capta, complura incendimus. His rebus ita gestis, castra in radiabus Amani habuimus apud aras Alexandri quatrimum: et in reliquis Amani delendis, agrisque uastandis, quae pars eius montis meae prouinciæ est, id tempus omne consumpsimus. Consecis his rebus, ad oppidum Eleutheroecilicum Pindenissum exercitum adduxi. Quod cum esset altissimo et munitissimo loco, ab iisque inoleretur, qui ne Regibus quidem unquam paruissem, cum et fugitiuos reciperent, et Parthorum aduentum acerrimè expectarent: ad existimationem imperij pertinere arbitratus sum, comprimere eorum audaciam, quò facilius etiam ceterorum animi, qui alieni essent ab imperio nostro, frangerentur. Vallo et fossa circūdedi: sex castellis castrisque maximis septuagere, uincis, turribus oppugnaui: usque tormentis multis, multis sagittariis, magno labore meo, sine ulla molestia sumptiue sociorum, septimo quinquagesimo die rem conseci, ut omnibus partibus urbis disturbatis aut incensis, compulsi in potestatem meam peruenirent. His erant finitimi pari scelere et audacia Tibarani. ab his Pindenisso capto, obsides accepi: exercitum in hyberna dimisi. Quintum fratrem negotio praeposui, ut in uicis aut captis, aut male pacatis exercitus collocaretur. Nunc uelim tibi sic persuadeas, si de his rebus ad senatum relatum sit, me existimaturum summam mihi laudem tributam, si tu honorem meum sententia tua comprobabis. idque etsi talibus de rebus grauissimos homines et rogare sole-

re, et rogari scio: tamen admonendum potius te à me quam rogandū puto. Tu es enim is, qui me tuis sententiis sapissimè ornaſti: qui oratione, qui prædicatione, qui summus laudibus in ſenatu, in concionibus ad cælum extuliſti: cuius ego ſemper tanta eſſe uerborū pondera putaui, ut uno uerbo tuo cum mea laude coniuncto, omnia conſequi me arbitrarer. Te denique memini, cūm auidam clariffimo atque optimo uiro ſupplicationem non decerneres, dicere te decreturum, ſi referretur ob eas res, quas Conſul in urbe geſſiſſet. Tu idē mihi ſupplicationem decreuiſti togato, non ut multis, Rep. bene geſta, ſed ut nemini, Rep. conſeruata. Mitto quòd inuidia, quòd pericula, quòd omneis meas tempeſtates et ſubieris, et multò etiam magis, ſi per me licuiſſet, ſubire paratiſſimus fueris: quòd denique inimicum meum, tuum inimicum putariſ: cuius etiam interitum, ut facilè intelligerem, mihi quantum tribueres, Milonis cauſa in ſenatu defendenda approbariſ. A me autem hæc ſunt profecta, quæ ego in beneficii loco non pono, ſed in ueri teſtimonii atque iudicii: non ut præſtantiſſimas tuas uirtutes tacitus admirarer (quis enim in te id non facit?) ſed in omnibus orationibus, ſententiis dicendis, cauſis agendis, omnibus ſcriptis, Græcis, Latinis, omni denique uarietate literarum mearum te non modò iis quos uidiſſemus, ſed iis de quibus audiſſemus, omnibus ante ferrem. Quæres fortàſſe quid ſit, quòd ego hoc neſcio quid gratulationis et honoris à ſenatu tanti æſtitem. Agam iam tecum familiariter, ut eſt et ſtudiis, et officiis noſtris mutuis, et ſumma amicitia dignum, et neceſſitudine etiam paternā. Si quiſquam fuit unquam remotus et

natura, et magis etiam (ut mihi quidem ſentire uideor) ratione atque doctrina, ab inani laude, et ſermonibus uulgi: ego profectò iſ ſum. Teſtis eſt Conſulatus meus: in quo ſicut in reliqua uita, fateor ea me ſtudioſè ſecutum, ex quibus uera gloria naſci poſſet: iſſam quidem gloriam per ſe nunquam putauim expetendam. Itaque et prouinciam ornatam, et ſpem non dubiam triumphī neglexi. ſacerdotium denique, cūm (quemadmodum te exiſtimare arbitror) non difficillimè conſequi poſſem, non appetiui. Idem poſt iniuriam acceptam, quam tu Reip. calamitatem ſemper appellas, meam non modò non calamitatem, ſed etiam gloriā, ſtudii quam ornatiſſima ſenatus, populiq; R. de me iudicia intercedere. Itaque et Augur poſtea fieri uolui, quod antea neglexeram: et eum honorem, qui à ſenatu tribui rebus bellicis ſolet, neglectum à me olim, nunc mihi expetendum puto. Huic mee uoluntati, in qua ineſt aliqua uis deſiderij ad ſanandum uulnus iniuriæ, ut ſaneas, adiutorque ſis, quod paulò ante me negaram rogaturum, uehementer te rogo. ſed ita ſi non ieiunū hoc neſcio quid, quod ego geſſi, et contemnendum uidebitur, ſed tale atque tantum, ut multi nequaquā paribus rebus honores ſummos à ſenatu conſecuti ſint. Equidē etiam mihi illud animaduertiſſe uideor (ſcis enim quā attentè te audire ſoleam) te non tam res geſtas, quā mores, inſtituta, atque uitam imperatorū ſpectare ſolere in habendis aut non habendis honoribus. Quod ſi in mea cauſa cōſiderabis: reperiēs me ex eratu imbecillo contra metū maximi belli firmiſſimum præſidiū habuiſſe æquitatē et continētīā. His ego ſubſidiis ea ſum conſecutus, quæ nullis legionibus conſequi

potuisssem: ut ex alienissimis sociis amicissimos, ex infidelissimis firmissimos redderem, animoque nouarum rerum expectatione suspensos, ad ueteris imperii beneuolentiam traducere. Sed nimis haec multa de me, praesertim ad te, a quo uno omnium sociorum querelae audiuntur. Cognoscas ex iis, qui meis institutis se recreatos putant. Cumque omnes uno prope consensu de me apud te ea quae mihi optatissima sunt, praedicabunt: tum duae maxime clientelae tuae, Cyprus insula, et Cappadociae regnum, tecum de me loquentur: puto etiam Regem Deiotarum, qui uni tibi est maxime necessarius. Quae si etiam maiora sunt, et in omnibus seculis pauciores uiri reperti sunt, qui suas cupiditates, quam qui hostium copias uincerent: est profecto tuum, cum ad res bellicas haec, quae rariora et difficiliora sunt, genera uirtutis adiunxeris, ipsas etiam illas res gestas iustiores esse et maiores putare. Extremum illud est, ut quasi diffidens rogationi meae, philosophiam ad te allegem: qua nec mihi charior ulla unquam res in uita fuit, nec hominum generi maius a deis munus ullum est datum. Haec igitur quae mihi tecum communis est, societas studiorum atque artium nostrarum, quibus a pueritia dediti ac deuincti, soli propemodum nos philosophiam illam ueram et antiquam, quae quibusdam otii esse ac delitiae uidetur, in forum atque in Rempublicam atque in ipsam aciem penitus deduximus: tecum agitur de mea laude, cum negari a Catone fas esse non puto. Quamobrem tibi persuadeas uelim: si mihi tua sententia tributus honos ex meis literis fuerit, me existimaturum, cum auctoritate tua, tum beneuolentia erga me mihi, quod maxime cupierim, contigisse. Vale.

M. CATO M. CICERONI IMP. S. P. D.

QUOD ET Resp. me, et nostra amicitia hortatur, libenter facio, ut tuam uirtutem, innocentiam, diligentiam cognitam in maximis rebus domi togati, armati foris, patri industria administrare gaudeam. Itaque quod pro meo iudicio facere potui, ut innocentia consilioque tuo defensam prouinciam, seruatum Ariobarctanis cum ipso rege regnum, sociorum reuocatam ad studium imperii nostri uoluntatem, sententia mea et decreto laudare, feci. supplicationem decretam, si tu, qua in re nihil fortuito, sed summa tua ratione et continetia Reipublicae prouisum est, diis immortalibus gratulari nos, quam tibi referre acceptum maus, gaudeo. Quod si triumphum praerogatiuam putas supplicationem, et ideo casum potius, quam te, laudari uis: neque supplicationem sequitur semper triumphus: et triumpho multo clarius est, senatum iudicare potius mansuetudine et innocentia imperatoris prouinciam, quam ui militum, aut benignitate deorum retentam atque conseruatam esse: quod ego mea sententia censebam. Atque haec ego ideo ad te contra consuetudinem meam pluribus scripsi, ut, quod maxime uolo, existimes me laborare ut tibi persuadeam, me et uoluisse de tua maiestate, quod amplissimum sum arbitratum, et, quod tu maluisti, factum esse gaudere. Vale, et nos dilige, et instituto itinere feneritatem diligentiamque socius et Reipublicae praesta.

M. CICERO M. CATONI S. D.

LAETVS sum laudari me, inquit Hector, opinor apud Naevium, abs te pater laudato uiro. ea est enim pro-

fecto iucunda laus, quæ ab iis proficitur, qui ipsi in laude uixerunt. Ego uero uel gratulatione literarum tuarum, uel testimonio sententiæ dictæ, nihil est quod me non affectum putem. idque mihi tum amplissimum, tum gratissimum est, te libenter amicitiae dedisse, quod liquido ueritati dares. Et si non modo unus, uerum etiam multi Catones essent in ciuitate nostra, in qua unum extitisse mirabile est: quæ ego currum, aut quam lauream cum tua laudatione conferrem? nam ad meum sensum, et ad illud syncerum ac subtile iudicium nihil potest esse laudabilius, quam ea tua oratio, quæ est ad me perscripta à meis necessariis. Sed causam meæ uoluntatis (non enim dicam cupiditatis) exposui tibi superioribus literis: quæ etiam si parum iusta tibi uisa est, hanc tamen habet rationem, ut non nimis concupiscendus honos, sed tamen, si deferatur à senatu, minime aspernandus esse uideatur. Spero autem illum ordinem pro meis ob Rempublicam susceptis laboribus, me non indignum honore, usitato præsertim, existimaturum. Quod si ita erit, tantum ex te peto, quod amicissime scribis, ut, cum tuo iudicio quod amplissimum esse arbitraris, mihi tribueris, si id, quod maluerò, acciderit, gaudeas: sic enim fecisse te, et sensisse, et scripsisse uideo: resque ipsa declarat, tibi illum honorem nostrum supplicationis fuisse iucundum, quod scribendo affuisti. Hæc enim S. C. non ignoro ab amicissimis eius, cuius de honore agitur, scribi solere. Ego, ut spero, te propediem uidebo, atque utinam Rep. meliore, quam timeo. Vale.

M. T. C. PROCOS. S. D. M. MARCELLO COS.

TE ET pietatis in tuos, et animi in Rempublicam. Et clarissimi atque optimi Consulatus C. Marcello Consule factum fructum cepisse, uehementer gaudeo. Non dubito quid præsentis sentiant. nos quidem longinqui, et à te impio missi in ultimas gentes ad cælum mehercule te tollimus uerissimis ac iustissimis laudibus. Nam cum te à pueritia tua unice dilexerim, tuque me in omni genere semper amplissimum esse et uolueris, et iudicaris: tamen hoc uel tuo facto, uel populi R. de te iudicio multo acrius uehementiusque diligo: maximamque lætitia afficior, cum ab hominibus prudentissimis, uirisque optimis, omnibus dictis, factis, studiis, institutis uel me tui simile esse audio, uel te mei. Vnum uero si addis ad præclarissimas res Consulatus tui, ut aut mihi succedat quamprimum aliquis: aut nequid accedat temporis ad id quod tu mihi et S. C. et lege finisti: omnia me per te consecutum putabo. Cura ut ualeas, et me absentem diligas atque defendas. Quæ mihi de Parthis nuntiata sunt: quia non putabam à me etiam nunc scribenda esse publice, propterea ne pro familiaritate quidem nostra uolui ad te scribere: ne cum ad Consulem scripsissem, publicè uiderer scripsisse. Vale.

M. T. C. PROCOS. C. MARCELLO COS. DES. S. D.

MAXIMA sum lætitia affectus, cum audiui te Consule factum esse: eumque honorem tibi deos fortunare uolo, atque à te pro tua, parètiisque tui dignitate admini-

strari. Nam cum te semper dilexi, amauique, quod mei amantissimum cognoui in omni uarietate rerum mearum, tum patris tui pluribus beneficiis, uel defensibus tristibus temporibus, uel ornatus secundis: necesse est ut et sim totus uester, et esse debeam: cum praesertim matris tuae grauissimae atque optimae foeminae maiora erga salutem dignitatēque meam studia, quam erant a muliere postulanda, perspexerim. Quapropter a te peto maiorem in modum, ut me absentem diligas atque defendas. Vale.

M. T. C. PROCOS. M. MARCELLO COLLEGAE S. D.

MARCELLVM tuum Cōsulem factum, teque ea letitia affectum esse, quam maxime optasti, mirum in modum gaudeo: idque cum ipsius causa, tum quod te omnibus secundissimis rebus dignissimū iudico: cuius erga me singularem beneuolentiam uel in labore meo, uel in honore perspexi: totam denique domum uestram uel salutis uel dignitatis meae studiosissimam cupidissimamque cognoui. Quare gratum mihi fueris, si uxori tuae Iuniae, grauissimae atque optimae foeminae, meis uerbis eris gratulatus. A te id, quod consuevi peto, me absentem diligas atque defendas. Vale.

M. C. IMP. C. MARCELLO
C. F. COS. S. P. D.

QUANDO id accidit, quod mihi maxime fuit optatum, ut omnium Marcellorum, Marcellinorum etiam, (mirificus enim generis ac nominis uestri fuit erga me semper animus) quando ergo ita accidit, ut omnium

uestri studio tuus Consulatus satisfacere posset, in quae meae res gestae, lausque et honor earum potissimum incideret: peto a te id, quod facillimum factu sit, non asperrante, ut confido, senatu, ut quam honorificentissimum S. C. literis meis recitatis faciendū aures. Si mihi teci minus esset, quam est cum tuis omnibus, allegare ad te illos, a quibus intelligis me praecipue diligere. Patris tui beneficia in me sunt amplissima: neque enim saluti meae, neque honori amicior quicquam dici potest. frater tuus quanti me faciat, semperque fecerit, esse hominem qui ignoret, arbitror neminem. domus tua denique tota me semper omnibus summis officiis prosecuta est. neque uero tu in me diligendo cuiquam concessisti tuorum. Quare a te peto maiorem in modum, ut me per te quam ornatissimum uelis esse, meamque et in supplicatione deprecanda, et in ceteris rebus examinationem satis tibi esse commendatam putes. Vale.

M. T. C. IMP. C. MARCELLO
COS. S. P. D.

QUANTAE tibi aures meus honos fuerit, et quam idem extiteris Cōsul in me ornando et amplificando, qui fueras semper cum parentibus tuis, et cum tota domo, et si res ipsa loquebatur, cognoui tamē ex meorum omnium literis. Itaque nihil est tantum, quod ego non tua causa debeam, facturūque sim, cum studiose, tum libenter. Nam magni interest, cui debeas: debere autē nemini malui, quam tibi, cui me cum studiis communia, beneficia paterna, tuāque iam ante coniunxerat, tum accedit, mea quidem sententia, maximum uinculū, quod ita Remp geris, atque gessisti, qua mihi cha-

rius nihil est, ut quantum tibi omnes boni debeant, quo minus tantundem ego unus debeam, non reasem. Quāobrem tibi uelim ū sint exitus, quos mereri, et quos fore confido. Ego, si me nauigatio non morabitur, quæ incurrebat in ipsas Etesias, propediem te, ut spero, uidebo. Vale.

M. C. IMP. L. PAVLO COS. DES. S. D.

ET SI mihi nunquam fuit dubiū quin te populus R. pro tuis summis in Rēp. meritis, et pro amplissima familiae dignitate, summo studio, cunctis suffragiis Cōsulē facturū esset: tamen incredibili letitia sum affectus, cum id mihi nuntiatum est: cumque honorem tibi deos fortunare uolo, a teque ex tua, maiorūque tuorū dignitate administrari. Atque utinam præsens illū diē mihi optatissimū uidere potuissem, proque tuis amplissimis erga me studiis, atque beneficiis tibi operam meam, studiūque nauare. Quam mihi facultatem quando hic nec opinatus, et improuisus prouinciae casus eripuit: tamen ut te Consulem Remp. pro tua dignitate gerentem uidere possim, magnopere a te peto ut operam des, efficias nequid mihi fiat iniuriæ, neue quid temporis ad meum annum manus accedat, quod si feceris, magnus ad tua pristina erga me studia cumulus accedet. Vale.

M. T. C. IMP. L. PAVLO COS. S. D.

MAXIME mihi fuit optatū, Romæ esse te cū, multas ob causas, sed præcipue ut et in petendo, et in gerendo Consulatu, meum tibi debitum studium perspicere posses. Ac petitionis quidē tuæ ratio mihi semper

fuit explorata: sed tamen nauare operā uolebā. In Consulatu uerō cupio equidem te minus habere negotii: sed molestē fero me Consulem tuum studium adolescentis perspexisse, te meum, cum id ætatis sim, perspicere non posse. Sed ita fato nescio quo contigisse arbitror, ut tibi ad me ornandum semper detur facultas, mihi ad remunerandum nihil suppetat præter uoluntatem. Ornasti Consulatum, ornasti reditum meum. incidit meū tempus rerum gerendarum in ipsum Consulatum tuum. Itaque cum et tua summa amplitudo, et dignitas, et meus magnus honos, magnaque existimatio postulare uideatur, ut a te pluribus uerbis contendam ac petam, ut quā honorificentissimū S. C. de meis rebus gestis faciendum cures: non audeo uehementer a te contendere, ne aut ipse tuæ perpetuæ cōsuetudinis erga me oblitus esse uidear, aut te oblitum putem. Quare ut te uelle arbitror, ita faciam: atque ab eo, quem omnes gentes sciunt de me optimē meritum, breuiter petam. si alij Consules essent, ad te potissimū Paule mitterem, ut eos mihi quā amicissimos redderes: nunc cum tua summa potestas, summaque auctoritas, notaque omnibus nostra necessitudo sit, uehementer te rogo ut et quā honorificentissimē cures de cernendum de meis rebus gestis, et quam celerimē. dignas res esse et honore, et gratulatione, cognosces ex iis literis, quas ad te, et collegā, et Senatū publicē misi, omniumque mearum reliquarū rerū, maximēque existimationis meæ prouocationem susceptā uelim habeas: in primisque tibi curæ sit, quod abs te superioribus quoque literis petiui, ne mihi cēpus prorogetur. Cupio te Consulem uidere, omniaque, quæ spero, cum absens, tum etiam præsens

te Consule assequi. Vale.

M. T. C. C. CASSIO PROQVAES. S.

M. FABIVM quod mihi amici tua commédatione das, nullum in eo facio quæstum: multi enim anni sunt, cum ille in ære meo est, et a me diligitur propter summam suam humanitatem et obseruantiam. Sed tamen, quod te ab eo egregie diligi sensi, multo amicior ei sum factus. Itaque quanquam profecerunt literæ tuæ: tamen aliquanto plus commendationis apud me habuit animus ipseus erga te mihi perspectus et cognitus, sed de Fabio faciemus studiose, quæ rogas. Tu multis de causis uelle me conuenire potuisses: primum ut te, quæ iamdiu plurimum facio, tanto intervallo uiderem: deinde ut tibi, quod feci per literas, possem præsens gratulari: tum ut quibus de rebus uellemus, tu tuis, ego meis, inter nos communicaremus: postremo ut auuicia nostra, quæ summis officiis ab utroque culta est, sed longis intervalis temporum interruptam consuetudinem habuit, confirmaretur uehementius. Id quædo non accidit, nemur bono literarum, et eadem fere absentes, quæ si coram essemus, consequemur. Vnus scilicet ille fructus, qui in te uidendo est, percipi literis non potest: alter gratulationis est, is quidem exilior, quam si tibi, te ipsum inueniens, gratularer: sed tamen et feci antè, et facio nunc, tibi quæ cum pro rerum magnitudine, quas gessisti, tum pro opportunitate temporis gratulor, quod te de prouincia decedentem summa laus, et summa gratia prouinciæ prosecuta est. Tertiū est, ut id, quod de nostris rebus coram communicassemus inter nos, conficiamus idem literis. Ego cæterarum rerum causa tibi

Romam properandum magnopere censeo. nam et ea quæ reliquis, tranquilla de te erant: et hac tuæ recentis uictoria tanta clarum aduentum tuum fore intelligo. Sed si quæ sunt onera tuorum, si tanta sunt, ut ea sustinere possis, nihil tibi erit lautius, nihil gloriosius: sin maiora, considera, ne in alienissimum tempus cadat aduentus tuus. huius rei totum consilium tuum est: tu enim scis quid sustinere possis: si potes, laudabile, atque populare est: sin planè non potes, absens hominum sermones facilius sustinebis. De me autem idem tecum his ago literis, quod superioribus egi, ut omnes tuos neruos in eo contendas, nequid mihi ad hæc prouincia, quæ et senatus, et populus annuam esse uoluit, temporis prorogetur. Hoc a te ita contendo, ut in eo fortunas meas positas putes. Habes Paulum nostrum nostri cupidissimum: est Curio, est Furnius. Sic uelim enitare, quasi in eo sint mihi omnia. Extremum illud est de iis quæ proposueram, confirmatio nostræ amicitiae: de qua pluribus uerbis nihil opus est. Tu puer me appetisti. Ego autem semper ornamento te mihi fore duxi. fuisti etiam presidio tristissimis meis temporibus. Accessit post tuum discessum familiaritas mihi cum Bruto tuo maxima. Itaque in uestro ingenio et industria mihi plurimum et suauitatis et dignitatis constitutum puto. id tu ut tuo studio confirmes, te uehementer rogo: literasque ad me et continuo mittas, et cum Romam ueneris, quam sepiissime. Vale.

M. CICERO S. D. C. CASSIO.

ET SI uterque nostrum spe pacis, et odio ciuilis sanguinis abesse à belli pertinaçia uoluit: tamen quando

eius consilij princeps ego fuisse uideor, plus fortasse tibi praeſtare ipſe debeo, quam à te expectare. et ſi, ut ſepe ſoleo mecum recordari, ſermo familiaris meus tecum, et item mecum tuus adduxit utrumque noſtrum ad id conſilium, ut uno praelio putaremus, ſi non totam cauſam, at certe noſtrum iudiciũ deſiniri conuenire. Neque quiſquam hanc noſtram ſententiam uerè unquam reprehendit, præter eos, qui arbitrantur melius eſſe deleri omnino Remp. quam imminutam et debilitatam manere. Ego autem ex interitu eius nullã ſpem ſciliat mihi proponebam, ex reliquis magnam. ſed ea ſunt conſecuta, ut magis mirum ſit accidere illa potuiſſe, quam nos non uiſiſſe ea futura, nec, cùm homines eſſemus, diuinare potuiſſe. Equidem fateor meam coniecturam hanc fuiſſe, ut illo quaſi quodam fatali praelio factò, et uictores communi ſaluti conſulere uellent, et uicti ſuæ, utrumque autem poſitum eſſe arbitrabar in celeritate uictoris. Quæ ſi fuiſſet, eandem clementiam experta eſſet Africa, quam cognouit Aſia, quam etiam Achaia, et, ut opinor, ipſo legato, ac deprecatore. Amiſſis autem temporibus, quæ plurimum ualent, præſertim in bellis ciuilibus, interpoſitus annus alios induxit ut uictoriam ſperarent, alios ut ipſum uinci contemnerent. Atque horum malorum omnium culpam fortuna ſuſtinet. Quis enim aut Alexandrini belli tantam morã huic bello adiunctum iri, aut neſcio quem iſtum Pharnacem Aſiæ terrorem illaturum putaret? Nos tamen in conſilio pari, caſu diſſimili uſi ſumus: tu enim eam partem petiſti, ut et conſiliis intereſſeſ, et quod maxime curam leuat, futura animo proſpicere poſſeſ: ego qui feſtinamus ut Cæſarem in Italia uiderem

(ſic enim arbitrabamur) eumque multis honeſtiſſimis uiris conſeruatis redeuntem, ad pacem currentem, ut aiunt, incitarem: ab illo longiſſimè et abſum, et abſui. Verſor autem in gemitu Italiae, et in Urbis miſerriſſis querelis: quibus aliquid opis fortasſe ego pro mea, tu pro tua, pro ſua quiſque parte ferre potuiſſet, ſi auhor affuiſſet. Quare uelim pro tua erga me perpetua beneuolentia ſcribas ad me quid uideas, quid ſentias, quid expectandum, quid agendũ nobis exiſtumes. magni erũt mihi tuæ literæ. Atque utinã primis illis, quas Lucretia miſeras, paruiffem: ſine ulla enim moleſtia dignitatem meam retinuiſſem. Vale.

M. T. CICERO C. CASSIO S. P. D.

PUTO TE iam ſuppedere, cùm hæc te tertia iã epistoſa ante oppreſſit, quam tu ſchedulam, aut literam. ſed non urgeo: longiores enim expectabo, uel potius exigam. Ego ſi ſemper haberem cui darem, uel ceras in hora darem. ſit enim neſcio quid, ut quaſi coram adeſſe uideare, cùm ſcribo aliquid ad te: neque id reũt εἰδωλόν. *phantasia*, ut dicunt tui amici noui, qui putant etiam διαγονικάς *phantasia* ſpectris Catianis excitari. nam, ne te fugiat, Catiuſ Inſuber Epicaureuſ, qui nuper eſt mortuus, quæ ille Gargettiuſ, etiam ante Democrituſ, εἰδωλά, hic ſpectra nominat. Hiſi autem ſpectris etiam ſi oculi poſſent feriri, quòd uelis ipſa currunt: animuſ qui poſſit, ego non uideo. Docetis tu me oportebit, cùm ſaluſ ueneris, in me ane poeſtate ſit ſpectrum tuũ, ut ſimul ac mihi collibitum ſit de te cogitare, illud occurrat: neque ſolum de te, qui mihi heres in medullis: ſed ſi inſulam Britanniam cœ-

pero cogitare, eius εἰδῶλον mihi aduolabit ad pectus. Sed hæc posterius: tento enim te, quo animo accipias: si enim stomachabere, et molestè feres. plura dicemus, postulabimusque ex qua hæresi us hominibus armatis deiectus sis, in eam restituare. In hoc interdicto non solet addi, in hoc anno. Quare si iam biennium aut triennium est, cum uirtuti nuntium remisisti, delinquit ille cæbris uoluptatis: in integro res nobis erit. quâquam quicquid loquor? cum uno fortissimo uiro: qui postea quàm forum attigisti, nihil fecisti nisi plenissimum amplissimæ dignitatis. in ista ipsa αἰπέστ' metuo ne plus neruorum sit, quàm ego putarim, si modò eam tu plus probas. Quid tibi in mentem uenit, inquires? Quia nihil habebam aliud quod scriberem: de Rep enim nihil scribere possum: neque enim, quod sentio, libet scribere. Vale.

M. CICERO S. D. C. CASSIO.

PRÆPOSTEROS habes tabellarios: etsi me quidē non offendunt: sed tamen cum à me discedunt, flagitant literas: cum ad me ueniunt, nullas afferunt. Atque id ipsum facerent cōmodius, si mihi aliquid spatii ad scribendum darent: sed petasati ueniunt: comites ad portam expectare dicunt. Ergo ignosce: alteras habebis has breues: sed expecta πάντα καὶ πάντα. Etsi quid ego me tibi purgo, cum tui ad me inanes ueniant, ad te cum epistolis reuertantur? Nos hęc, (tamen ad te scribam aliquid) D. Syllam patrem mortuū habebamus: alij à latronibus, alij cruditate dicebant. populus nō curabat: combustū enim esse cōstabat. hoc te pro sapientia tua feres æquo animo. quanquam αἰετὶ

αἰετὶ πάντα ἀμύσιν. Cæsarem putabant molestè latronū, uerètem ne hasta refrixisset. Minidius Marcellus et Attius pigmetarius ualde gaudebāt se aduersariū perdidisse. De Hispania noui nihil: sed expectatio ualde magna: rumores tristiores, sed ἀδύνατοι. Pansa noster paludatus ad III. Cal. Ian. profectus est, ut quauis intelligere posset, id quod tu nuper dubitare cœpisti, καλὸν δὲ αὐτὸ αἰρετὸν esse: nā quòd multos miseris lenauit, et quòd se in his malis hominē præbuit, mirabilis eum uiroꝝ bonorū beneuolentia profecta est. Tu quòd adhuc Brundisii moratus es, ualde probo et gaudeo, et mehercule puto te sapiēt' facturū, si ἀνενοῦχος fueris. nobis quidem, qui te amamus, erit gratum. et, amabo te, cum dabis posthac aliquid domum literarū, mei memineris. Ego nunquam quenquam ad te, cum sciā, sine meis literis ire patiar. Vale.

M. CICERO C. CASSIO S. P. D.

LONGIOR epistola fuisset, nisi eo ipso tēpore petita esset à me, cum iam iretur ad te: longior etiam, si εὐλαπὸν aliquem habuisset: nam αὐτοδῶκεν sine periculo uiuē possumus. Ridere igitur, inquires, possumus. Non mehercule facillimè: uerūtamen aliā aberrationem à molestis nullam habemus. Vbi igitur, inquires, philosophia? tua quidē in culina, mea molesta est: pudet enim seruire. itaque facio, me alias res agere, ne conuictium Platonis audiam. De Hispania nihil adhuc certi, nihil omnino noui. Te abesse, mea causa molestè ferro: ita, gaudeo. sed flagitat tabellarius. Valebis igitur, neque ut à puero fecisti, amabis.

HH. iij.

C. CASSIVS S. D. M. CICERONI.

NON mehercule in hac mea peregrinatione quicquam libentius facio, quam scribo ad te: uideor enim cum praesente loqui et iocari. Nec tamen hoc usu uenit propter spectra Catiana: pro quo tibi proxima epistola te rusticos Stoicos regram, ut Catium Athenis natum esse dicas. Pāsam nostrum secunda uoluntate hominum paludatum ex urbe exisse, cum ipsius causa gaudeo, tū mehercule etiam omnium nostrum. spero enim homines intellecturos, quanto sit omnibus odio crudelitas, et quanto amorī probitas et clementia: atque ea, quae maximè mali petant et concupiscant, ad bonos peruenire. difficile est enim hominibus persuadere, πικρόν δὲ αὐτὸ ἀρετὴν εἶναι: ἡδονὴν uero, et ἀσχημίαν uirtute, iustitia, τὰ καλὰ parari, et uerum, et probabile est: ipse enim Epicurus, à quo omnes Catii, et Amasiniū mali uerborū interpretes proficiunt, dicit, οὐκ εἶναι ἡδέως, ἀλλὰ τὸ καλὸς καὶ δικαίως ζῆναι. Itaque et Pansa, qui ἡδονὴν sequitur, uirtutem retinet: et ij qui à nobis φιλοδοξοὶ uocantur, sunt φιλόκαλοι, καὶ φιλοδίκαιοι, omnesque uirtutes et colunt, et retinent. Itaque Sylla, cuius iudicium probare debemus, cum dissentire philosophos uideret, non quæsiuit quid bonum esset, et omnia bona coenit: cuius ego mortem fortī mehercule animo tuli. Nec tamen Cæsar diutius nos cum desiderare patietur: nam habet damnatos, quos pro illo nobis restituat: nec ipse sectorem desiderabit, cum filium uiderit. Nunc ut ad Remp. redeam, quid in Hispaniis geratur, rescribe. Peream, nisi sollicitus sum, ac malo ueterem et clementem domi-

num habere, quam nouum et crudelem experiri. Scis Cneus quam sit fatuus: scis quomodo crudelitatis uirtutem putet: scis quam se semper à nobis derisum putet. Vereor ne nos rustice gladio uelit ἀδύμωκεν ἰσχυρῶς. Quid fiat si me diligis, rescribe. Huius quam uelim scire utrum ista sollicito animo, an soluto legas: sciam enim eodem tempore quid me facere oporteat. Ne longior sim, uale: et me, ut facis, ama. Si Cæsar uicit, clementer me expecta.

M. T. CICERO C. TREBONIO S. D.

ORATOREM meum (sic enim inscripsi) Sabino tuo commendauī. natio me hominis impulit ut ei recte putarem: nisi forte candidatorum licentia hinc quoque usus, hoc subito cognomen arripuit. etsi modestus eius uultus, sermōque constans habere quiddam à Curibus uidebatur. Sed de Sabino satis. Tu mi Treboni quando ad amorem meum aliquantulum discedēs addidisti, quod tolerabilius feramus igniculum desiderij tui, crebris nos literis appellato: atque ita, si idem fiet à nobis. quanquam duæ causæ sunt: cur tu frequentior in isto officio esse debeas, quam nos: primum, quod olim solebant, qui Romæ erant, ad prouinctales amicos de Rep. scribere: nunc tu nobis scribas oportet. Res enim publica ista est: deinde, quod nos alius officiis tibi absenti satisfacere possumus: tu nobis, nisi literis, non uideo qua re alia satisfacere possis. Sed cætera scribes ad nos postea. nunc hæc primò cupio cognoscere, iter tuum cuiusmodi sit: ubi Brutum nostrum uideris, quādiu simul fueris: deinde, cum procefferis longius, de bellicis rebus, de toto negotio: ut existimare possimus quo

statu simus. ego tantum me scire putabo, quantum ex tuis literis habeo cognitum. Cura ut ualeas, meque amore illo tuo singulari. Vale.

M. T. CICERO TREBONIO S. P. D.

ET EPISTOLAM tuam legi libenter, et librū libentissimē. Sed tamen in ea uoluptate hunc accipi dolorem, quod cum mandisses cupiditatem meam consuetudinis augendae nostrae (nam ad amorem quidem nihil poterat accedere) tum discedis à nobis, meque tanto desiderio afficis, ut unam mihi consolationem relinquas, fore ut utriusque nostrum absentis desiderium crebris et longis epistolis leniatur. quod ego non modò de me tibi spondere possum, sed de te etiam mihi: nullā enim apud me reliquisti dubitationem, quantum me amares. Nam ut illa omittam, quae ciuitate te fecisti, cum mecum inimicitias communicasti, cum me concionibus tuis defendisti, cum Quaestor in mea atque in publica causa Consulū partis suscepisti, cum Tribuno pl. Quaestor non paruisti, cui tuus praesertim collega pareret: ut haec recentia, quae meminero semper, obliuiscar, quae tua sollicitudo de me in armis, quae letitia in reditu, quae cura, qui dolor, cum ad te curae et dolores mei perferrentur: Brundisium denique te ad me uenturum fuisse, nisi subito in Hispaniam missus esses: ut haec igitur omittam, quae mihi tanti aestimanda sunt, quanti uitam aestimo, et salutem meam: liber iste, quem mihi misisti, quantam habet declarationem amoris tui? Primum, quod tibi factum uidetur quicquid ego dixi, quod aliis fortasse non item: deinde, quod illa sine facta sunt, sine sic sunt narrata

te uenustissima: quin etiam antequam ad me ueniat, risus omnis penè consumitur. Quod si in his scribendis nihil aliud, nisi quod necesse fuit, de uno me tantum diu cogitauisses: ferreus essem, si te non amarem. Cum uerò ea quae scriptura persecutus es, sine summo amore cogitare nō potueris: non possum existimare, plus quēquam à se ipso, quā me à te amari. Cui quidem ego amori, utinā ceteris rebus possem, amore certe respondebo: quo tamen ipso tibi confido futurū satis. Nunc ad epistolam uenio: cui copiose et suauiter scriptae, nihil est quod multa respondeam. primum enim ego illas Caluo literas misi, non plus quā has, quas nunc legis, existimans exituras. aliter enim scribimus, quod eos solos, quibus mittimus: aliter quod multos lecturos putamus. Deinde ingenium eius melioribus extuli laudibus quā tu id uerè potuisse fieri putas. Primum quod ita iudicabam, acutè mouebatur: genus quoddam sequebatur, in quo iudicio lapsus, quo ualebat, tamē assequebatur quod probaret. multae erant et reconditae literae: mihi non erat. ad eam igitur adhortabar. In excitando autē et in aciendo plurimum ualet, si laudes eū, quē cohortere. Habes de Caluo iudiciū et consilium meū: consilium, quod hortandi causa laudauī: iudiciū, quod de ingenio eius ualde existimaui bene. Reliquum est, tuam profectiōem amore prosequar, reditum spe expectem, absentem memoria colam, omne desiderium literis mittendis accipiendisque leniam. Tu uelim tua in me studia et officia multū tecum recordere. quae cum tibi liceat, mihi nefas sit obliuisci, non modò uirum bonum me existimabis, uerū etiam te à me amari plurimum iudicabis. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPI-
STOLARVM AD TIRONEM
LIBER XVI.

TVLLIVS ET CICERO, ET Q.
Q. TIRONI HUMANISS.
ET OPT. S. P. D.

V IDE, quanta in te sit suauitas: duas horas Thyrei fuimus: Xenomenes hospes tam te diligit, quam si uixerit tecum. Is omnia pollicitus est quae tibi essent opus: facturum puto. mihi placebat, si firmior esses, ut te Leucadem deportares, ut ibi te plane confirmares. Videbis quid Curio, quid Lysoni, quid medico placeat. Volebam ad te Marionem remittere: quem, cum melius scire tibi esset, ad me mitteres: sed cogitavi unas literas Marionem asferre posse, me autem crebras expectare. Poteris igitur, et facies, si me diligis, ut quotidie sit Acastus in portu. Multi erunt quibus recte literas dare possis, qui ad me libere perferant. equidem Patras euntem neminem praetermittam. Ego omnem spem tui diligenter curandi in Curio habeo. nihil potest illo fieri humanius, nihil nostri amantius. Ei te totum erade. malo te paulo post ualentem, quam statim imbecillum uidere. Cura igitur nihil aliud, nisi ut tu ualeas: caetera ego curabo. Etiam atque etiam uale. Leucade proficiens, VII. Id. Nou.

TVLLIVS ET CICERO S. D.
TIRONI SVO.

SEPTIMUM iam die Corcyrae tenebamur, Quintus autem pater, et filius Butbroti. Soliti eramus de tua ualetudine mirum in modum: nec mirabamur nihil a te literarum: is enim uentis istinc nauigatur, qui si essent, nos Corcyrae non sederemus. Cura igitur te, et confirma: et cum commodè, et per ualetudinem, et per anni tempus nauigare poteris, ad nos amantissimos tui ueni. Nemo nos amat, qui te non diligit. Charus omnibus expectatusque uenies. Cura ut ualeas etiam atque etiam Tiro noster. Vale. XV. Cal. Nou. Corcyrae.

TVLLIVS, ET CICERO MEVS, ET FRATER, ET FR. F. TIRONI SVO S. D.

PAVLO facilius putavi posse me ferre desiderium tui: sed plane non fero. et quanquam magni ad honorem nostrum interest, quamprimum ad urbem me uenire: tamen peccasse mihi uideor, qui a te discesserim. sed quia tua uoluntas ea uidebatur esse, ut prorsus, nisi confirmato corpore, nolles nauigare: approbaui tuum consilium: neque nunc muto, si tu in eadem es sententia. sin postea, quam cibum accipisti, uideris tibi me posse consequi: tui consilium est. Marionem ad te eodem misi, ut aut tecum ad me quamprimum ueniret: aut, si tu morarere, statim ad me rediret. Tu autem hoc tibi persuade, si comodo ualetudinis tuae fieri possit, nihil me malle, quam te esse mecum: sin intelliges opus esse te Patris conualescendi causa paulum commorari: nihil me malle, quam te ualere. Si statim nauigas, nos Leucade consequere. sin te

confirmare uis: et comites, et tempestates, et nauem idoneam ut habeas, diligenter uidebis. Vnum illud mi Tiro uideto, si me amas, ne te Marionis aduentus, et hæc literæ moueant. Quod ualitudini tuæ maxime conducet, si feceris, maxime obtemperaris uoluntati meæ. Hæc pro tuo ingenio considera. nos ita te desideramus, ut amemus. amor, ut ualentem uideamus, hortatur: desiderium, ut quamprimum. Illud igitur potius. Cura ergo potissimum, ut ualeas. de tuis innumerabilibus in me officiis erit hoc gratissimum. III. Non. Nouemb. Vale.

TVLLIUS TIRONI SVO S.

NON queo ad te, nec lubet scribere quo animo sim affectus: tantum scribo, et tibi et mihi maxime uoluptati fore, si te firmum quamprimum uidero. Tertia die abs te ad Alyziam accesseramus. Is locus est citra Leucadæ stadia CXX. Leucade aut te ipsum, aut tuas literas à Marione putabam me accepturum. Quantum me diligis, tantum fac ut ualeas, uel quantum te à meis diligis. Non. Nou. Alyzia.

TVLLIUS ET CICERO TIRONI SVO S. D. ET Q. PATER, ET FILIUS.

NOS apud Alyziam, ex quo loco tibi literas antè dederamus, unum diem commorati sumus, quod Quintus nos consecutus non erat. Is dies fuit Non. Nou. inde ante lucem proficiscentes, ante diem VIII. Id. Nou. has literas dedimus. Tu, si nos omnes amas, et præcipue me magistrum tuum, confirma te. Ego ualde suspensio animo expecto: primum te saliet, deinde Ma-

tionem cum tuis literis. Omnes cupimus, ego in primis, quamprimum te uidere, sed mi Tiro ualentem. Quare nihil properaris. satis quotidie uidero, si ualebis. uilitatibus tuis possum carere: te ualere, tua causa primum uolo, tum mea mi Tiro. Vale.

TVLLIUS TIRONI SVO S. P. D. ET CICERO, ET Q. PATER, ET Q. F.

VARIE sum affectus tuis literis, ualde priore pagina perturbatus, paulū altera recreatus. Quare nunc quidem nō dubito, quin, quoad planè ualeas, te neque nauigationi, neque uia committas. satis te maturè uidero, si planè confirmatum uidero. De medico et tu bene existimari scribis, et ego sic audio. sed planè curationes eius non probo: ius enim dandū tibi non fuit, cum raxos uaxos esses. Sed tamen et ad illum scripsi accuratè, et ad Lysonem. Ad Curium uerò suauissimum hominē, et summi officii, sumæque humanitatis, multa scripsi: in his etiā, ut si tibi uideretur, te ad se transferret. Lyso enim noster uereor ne negligentior sit: primum, quia omnes Græci: deinde, quod cum à me literas accepisset, mihi nullas remisit. sed eum tu laudas. tu igitur quid faciendum sit, iudicabis. Illud mi Tiro te rogo, sumptui ne parcas ulla in re, qua ad ualitudinem opus sit. Scripsi ad Curium, quod dixisses, daree medico. ipsi puto aliquid dandum esse, quod sit studiosior. Innumerabilia tua sunt in me officia, domestica, forensia, urbana, prouincialia, in re priuata, in publica, in studio, in literis nostris: omnia uaris, si, ut spero, te ualidū uidero. Ego puto te bellissimè, si rectè erit, cum Quæstore Mesario decursurum: nō inhumanus

est, teque, ut mihi uisus est, diligit. Et cum ualetudini tue diligentissime consulueris, tum mi Tiro consulo nauigationi. nulla in re iam festinare uolo. nihil laboro, nisi ut saluus sis. sic habeto mi Tiro, nemine esse qui me amet, quin idem te amet. Et cum tua, et mea maxime interest te ualere: tum multis est curae. adhuc, dum mihi nullo loco deesse uis, nunquam te confirmare potuisti. nunc te nihil impedit: omnia depone: corpori serui. Quantam diligentiam ualetudinem tuam contuleris, tanti me fieri a te iudicabo. Vale mi Tiro, uale, uale, et salue. Lepta tibi salutem dicit, et omnes. Vale. VII. Id. Nou. Leuade.

TVLLIVS ET CICERO, ET Q. Q.
TIRONI S. P. D.

TERTIAM ad te hanc epistolam scripsi eadem die, magis instituti mei tenendi causa, quia nactus era cui darem, quam quod haberem quid scriberem. Igitur illa: quantum me diligis, tantum adhibe in te diligentiae. ad tua innumerabilia in me officia adde hoc quod mihi erit gratissimum omnium. Cum ualetudinis rationem, ut spero, habueris, habeto etiam nauigationis. In Italiam euntibus omnibus ad me literas dabis, ut ego eunt Patras nemine praetermitto. Cura, cura te mi Tiro. Quando non contigit ut simul nauigares, nihil est quod festines: nec quicquam cures, nisi ut ualeas. Etiam atque etiam uale. VII. Id. Nou. Actio, uesper.

Q. CICERO TIRONI S. D.

MAGNAE nobis est solitudini ualetudo tua. nam et si qui ueniunt, auidua et perperam de nuntiant,

tamen in magna consolatione ingens inest solitudo. si diutius a nobis absfuturus es, is, cuius usum et suauitatem desiderando sentimus. At tamen quanquam uidere te tota cogitatione cupio: tamen te penitus rogo, ne te tam longae nauigationi, et uiae per hyemem, nisi bene firmum, committas: neue nauiges, nisi explorate. Vix in ipsis tectis et oppidis frigus infirma ualetudine uitatur, nedum in mari et uia sit facile abesse ab iniuria temporis. *Ἰσχυος δὲ δειπνῶ ἔσται πολέμιον τῶν*, inquit Euripides: cui tu quantum credas, nescio: ego certe singulos eius uersus, singula testimonia puto. Effice, si me diligis, ut ualeas, et ut ad nos firmus ac ualem quamprimum uenias. Ama nos, et uale. Q. F. tibi salutem plurimam dicit.

TVLLIVS ET CICERO TIRO-
NIS VO S. P. D.

NOS a te, ut scis, discessimus ad III. Non. Nou. Leuade uenimus ad VI. Id. Nou. ad VII. Actum. Ibi propter tempestatem ad VI. Id. morati sumus, inde ad V. Id. Corcyram bellissime nauigauimus. Corcyrae fuimus usque ad XV. Cal. Dec. tempestatibus reuerenti. Ad XV. Calend. a portu Corcyraeorum ad Casiopem studia CXX. processimus. Ibi retenti uentis sumus usque ad IX. Cal. Interea qui cupide profecti sunt, multi naufragia fecerunt. Nos eo die coenati solimus. Inde austro lenissimo, caelo sereno, nocte illa, et die postero in Italiam ad Hydruntem ludibundi peruenimus: eodemque uento postridie (id erat ad VII. Cal. Dec.) hora quarta Brundisium uenimus: eodemque tempore simul nobiscum in oppidum introit Terentia, quae

te facit plurimi. Ad V. Cal. Dec. servus Cn. Plancii Brundisii tandem aliquando mihi a te expectatissimas literas reddidit, datas Idib. Non. quæ me molestia ualde leuauerunt: utinam omnino liberassent. Sed tamen Aesculapo medicus planè confirmat, propediè te ualentem fore. Nunc quidem ego te hortor, ut omnem diligentiam adhibeas ad conualescendum. Tuam prudentiam, temperantiam, amorem erga me noui, scio te omnia facturum, ut nobiscum quamprimum sis. sed tamen ita uelim, ut nequid properes. Symphoniam Lysonis uelim uisisses, ne in quartam hebdomadā incideres. Sed quando pudori tuo maluisse obsequi, quam ualitudini, reliqua cura. Curio mihi, ut medico honos haberetur, et tibi daret quod opus esset: me, cui iussisset, curaturum. Equum et mulum Brundisii tibi reliqui. Romæ uereor ne ex Cal. Ian. magni tumultus sint. nos agemus omnia modicè. Reliquum est ut te hoc rogem, et a te petam, ne temerè nauiges. solent nauis festinare quæstus sui causa. cautus sis mihi Tiro. Mare magnum et difficile tibi restat. si poteris, cum Messenio: (caute is solet nauigare) si minus, cum honesto aliquo homine, cuius auctoritate nauicularius moueatur. in hoc omnem diligentiam si adhibueris, teque nobis incolumem præstiteris, omnia a te habebo. Etiam atque etiam noster Tiro uale. Medico, Curio, Lysoni de te scripsi diligentissimè. Vale, salue.

TULLIUS ET CICERO, TERENTIA,
TULLIA, Q. Q. TIRONI S. P. D.

ET SI opportunitatē operæ tuæ omnibus locis desidero: tamē nō tam mea, quam tua causā doleo te non

uolare. Sed quando in quartanā conuersa uis est morbi (sic enim scribit Curius) spero te diligentia adhibita etiam firmiorem fore. Modò fac id quod humanitatis tuæ est, nequid aliud cures hoc tēpore, nisi ut quam commodissimè conualescas. Non ignoro quantum ex desiderio labores: sed erunt omnia facilia, si ualebis. Festinare te nolo, ne nausæ molestiam suscipias æger, et periculose hyeme nauiges. Ego ad Urbem accessi prid. Non. Ian. obuiam mihi sic est proditum, ut nihil fieri potuerit honoratius. sed incidi in ipsam flammam ciuili discordiæ, uel potius belli: cui cum cuperem mederi, et ut arbitror, possem, cupiditates certorū hominum (nam ex utraque parte sunt, qui pugnare cupiant) impedimento mihi fuerunt. Omnino et ipse Cæsar amicus noster minaces ad senatum, et acerbis literis miserat: et erat adhuc impudens, qui exercitum et prouinciam inuito senatu teneret: et Curio meus illū incitabat. Antonius quidem noster, et Q. Cassius nulla ui expulsi, ad Cæsarē cum Curione profecti erant. Posteaquam senatus Consulibus, Prætoribus, Tribunis pl. et nobis, qui Proconsules sumus, negotiū dederat ut curarem nequid Resp. detrimenti caperet: nunquam maiore in periculo ciuitas fuit: nunquam inprobi ciues habuerunt paratiorem ducem. Omnino ex hac quoque parte diligentissimè comparatur. id sit auctoritate et studio Pompeii nostri, qui Cæsarem serò cepit timere. Nobis inter has turbas senatus tamen frequens flagitauit triumphum: sed Lentulus Cos. quo maius suum beneficium faceret, simul atque expedisset quæ essent necessaria de Rep. dixit se relaturum nos agimus nihil cupide: eoque est nostra plurius auctoritas.

Italiae regiones descriptae sunt, quam quisque pariem tueretur, nos Capuam sumpsimus. Haec te scire uolui.

Tu etiam atque etiam cura ut ualeas, literasque ad me mittas, quotiescunque habebis cui des. Etiam atque etiam uale. Datum prid. Id. Ian.

TULLIUS S. D. TIRONI SVO.

Quo in discrimine uersetur salus mea, et bonorum omnium, atque uniuersae Reip. ex eo scire potes, quod domos nostras, et patriam ipsam uel diripiendam, uel inflammandam reliquimus. In eum locum res deducta est, ut nisi quis Deus, uel casus aliquis subuenerit, salui esse nequeamus. Equidem ut ueni ad Urbem, non destitimus omnia, et sentire, et dicere, et facere quae ad concordiam pertinerent: sed mirus inuaserat furor non solum in probos, sed etiam hos qui boni habentur, ut pugnare cuperent, me clamante nihil esse bello ciuili miserius. Itaque cum Caesar amentia quadam raperetur, et obliuio nominis atque honorum suorum, Ariminum, Pisaurum, Anconam, Arretium occupasset, Urbem reliquimus, quam sapienter, aut quam fortiter, nihil attingit disputare. Quo quidem in casu simus uides. Fertur omnino conditiones ab illo, ut Pompeius eat in Hispaniam: delectus, qui sunt habitus, et praesidia nostra dimittantur: se ulteriorem Galliam Domitio, citeriorem Considio Noniano (his enim obtigerunt) traditurum: ad Consulatus petitionem se uenturum: neque iam uelle absentis rationem haberi sui: se praesentem trinundinum petiturum. Accipimus conditiones, sed ita ut remoueat praesidia ex iis locis quae occupauit, ut sine metu de iis ipsis conditionibus Romae senatus haberi possit.

Id ille si fecerit, spes est pacis, non honestae (leges enim imponuntur) sed quiduis est melius, quam sic esse uisum. Sin autem ille suis conditionibus stare noluerit, bellum paratum est, eiusmodi tamen, quod ille sustinere non possit, praesertim cum a suis conditionibus ipse fingerit tantummodo ut eum intercludamus, ne ad Urbem possit accedere: quod sperabamus fieri posse. delectus enim magnos habebamus: putabamusque illum metueri, si ad Urbem ire coepisset, ne Gallias amitteret, quas am-bus habet inimicissimas, praeter transpadanos. ex Hispaniaque sex legiones, et magna auxilia Afranio, et Petreio ducibus habet a tergo. Videtur, si insaniet, posse opprimi, modo ut Urbe salua. Maximam autem plagam accepit, quod is, qui summam auctoritatem in illius exercitu habebat, T. Labienus, socius sceleris esse noluit, reliquit illum, et nobiscum est: multi que idem facturi esse dicuntur. Ego adhuc orae maritimae praesum a Formis, nullum maius negotium suscipere uolui, quod plus apud illum meae literae, cohortationesque ad pacem ualerent. Sin autem erit bellum, uideo me castris, et certis legionibus praefuturum. Habeo etiam illam molestiam, quod Dolabella noster apud Caesarem est. Haec tibi nota esse uolui: quae caue te perturbent, et impediant ualetudinem tuam. Ego A. Varroni, quem tum amantissimum mei cognoui, tum etiam ualde tui studiosum, diligentissime te commendam, ut et ualetudinis tuae rationem haberet, et nauigationis, et totum te susciperet, ac tueretur: quem omnia facturum confido: recepit enim, et mecum locutus est suauissime. Tu quando eo tempore mecum esse non potuisti, quo ego maxime operam, et si-

delitatem desideravi tuam, canes festines, aut committas: aut aeger, aut hyeme nauiges. Nunquam ego sero te uenisse putabo, si saluus ueneris. Adhuc neminem uideram, qui te postea uidisset, quam M. Volusius, a quo tuas literas accepi: quod non mirabar: neque enim meas puto ad te literas tanta hyeme perferri. Sed da operam ut ualeas: et, si ualebis, cum recte nauigari poterit, tum nauiges. Cicero meus in Formiano erat, Terentia et Tullia Romae. Cura ut ualeas. IIII. Calend. Feb. Capua.

TVLLIVS TIRONI S.

EGO uero cupio te ad me uenire: sed uiam timeo. Grauiissime aegrotasti: inedia et purgationibus, et uis ipsius morbi consumptus es. Graues solent offensiones esse ex grauibz morbis, siqua culpa commissa est. Iam ad id biduum, quod fueris in uia, dum in Cumanum uenis, accedent continuò ad reditum dies quinque. Ego in Formiano ad III. Calend. esse uolo. ibi te ut firmum offendam, mi Tiro effice. Literule meae, siue nostrae tui desiderio oblanguerunt. Hac tamen epistola, quam Acastus attulit, oculos paulum sustulerunt. Pompeius erat apud me, cum haec scribebam. hilare et libenter ei cupienti audire nostra, dixi, sine te omnia mea muta esse. Tu musis nostris para ut operas reddas. Nostra ad diem dictam fiene: docui enim te, fides et tuum quod haberet. Eac plane ut ualeas, nos ad summum. Vale. XIII. Calend.

TVLLIVS TIRONI S.

AEGYPTA ad me uenit prid. Id. Apr. is est mihi

nantiavit te plane febre carere, et belle habere: tamen quod negauit te potuisse ad me scribere, curam mihi attulit, et eo magis, quod Hermia, quae eodem die uenire oportuerat, non uenerat. Incredibili sum solitudine de tua ualitudine: qua si me liberaris, ego te omni cura liberabo. Plura scriberem, si iam putarem libenter te legere posse. ingenium tuum, quod ego maxime facio, confer ad te mihi, tibi que conseruandum: Cura te etiam atque etiam diligenter. Vale. Scripta iam epistola, Hermia uenit. Accepi tuam epistolam uacillatibus literulis: nec mirum, tam graui morbo. Ego ad te Aegyptum misi, quod nec inhumanus est, et te uisus est mihi diligere, ut is tecum esset: et cum eo coari, quo uerere. Iterum uale.

TVLLIVS TIRONI S.

ANDRICVS postridie ad me uenit, quam expectaui. itaque habui noctem plenam timoribus ac miseriis. Tuis literis nihilo sum factus certior quo modo te haberes: sed tamen sum recreatus. Ego omni delectatione, literisque omnibus careo, quas ante, quam te uidero, attingere non possum. Medico mercedis quantum poscet, promitti iubeto. id scripsi ad Muniu. Audio te animo angere, et medicum dicere ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex somno tuas literas, humanitatemque, propter quam mihi es charissimus. Nunc opus est te animo ualere, ut corpore possis. id cum tua, tum mea causa facias, a te peto. Acastum retine, quod comodius tibi ministratur. conserua te mihi: dies promissorum adest: quem etiam representabo, si adueneris. Etiam atque etiam uale. III. Id. hora III.

TVLLIVS TIRONI S.

OMNIA à te data mihi putabo, si te ualētē uidere. Summa cura expectabā aduentum Menandri, quem ad te miserā. Cura, si me diligis, ut ualeas: et cū te bene confirmaris, ad nos uenias. Vale. IIII. Id. Apr.

QVINTVS MARCO FRATRI S.

DE Tirone mi Marce, ita te, meūq; Ciceronem, et meā Tulliolā, tuūq; filium uideam, ut mihi gratissimū fecisti, cū m eum indignum illa fortuna, nobis amicum, quam seruū esse maluisti. Mihi crede, tuis, et illius literis perlectis, exilui gaudio, et tibi et ago gratias, et gratulor. si enim mihi statim fidelitas est tantæ uoluptati, quanti esse in isto hæc eadem bona debent, additis literis, sermonibus, humanitate, quæ sunt his ipsis cōmodis potiora? Amo te omnibus equidem maximis de causis, uerū etiam propter hanc, uel quod mihi sic, ut debuisti, nuntiasti. te totum in literis uidi. Sabini pueris et promisi omnia, et faciam. Vale.

TVLLIVS TIRONI S.

VIDEO quid agas: tuas quoque epistolas uis referā in uolumina. Sed heus tu, qui καὶ εἶναι esse meorum scriptorum soles, unde illud tam ἀκρὸς, ualitudini fideliter inseruendo? Vnde in istum locum fideliter uenit: cui uerbo domicilium est proprium in officio, migrationes in alienum multæ. nam et doctrina, et domus, et ars, et ager etiam fidelis dici potest: ut sit, quomodo Theophrasto placet, uerecūda tralatio. Sed hæc corām. Demetrius uenit ad me: quo quidem comi-

tatu ἀπομύχισσα, satis scis. Tu eum uidelicet non potuisti uidere: cras aderit: uidebis igitur. nam ego hinc perendie mane cogito. Valetudo tua me ualde sollicitat: sed in seruis, et fac omnia: tum te mecum esse, tum mihi cumulatissimē satisfacere putato. Cuspio quod operam dedisti, mihi gratum est: ualde enim eius causa uolo. Vale.

TVLLIVS TIRONI S.

QVID igitur? non sic oportet? Equidē censeo sic, addendum etiam, suo. sed si placet, inuidia uitetur: quam quidem ego sæpe contempsi. Tibi διαφύλαξιν gaudeo profuisse: si uerō etiam Tusculanum, diu boni, quanto mihi illud erit amabilius. sed si me amas, quod quidem aut facis, aut perbellē simulas, quod tamen in modum procedit, sed ut ut est, indulgē ualitudini tuæ: cui quidem tu adhuc, dum mihi deseruis, seruisti non satis. Ea quid postulet, non ignoras, τίπο, οἰκίαν, ἀειπνὸν σὺμμετρον, πέφυκ, διανοίας κωιδίας. Fac bellus reuertare: non modo te, sed etiam Tusculanum nostrum plus amem. Parhedrum excita, ut hortum ipse conducat: sic olitorem ipsum commouebis. Heluo nequissimus HS CIO dabat nullo apri- co horto, nullo emissario, nulla maceria, nulla casa. Iste nos tanta impensa derideat? calfa et hominem, ut ego M. Othonem: itaque abutor coronis. De Crabra quid agatur, etsi nunc quidem etiam nimum est aque, tamen uelim scire. Horologium mittam, et libros, si erit sudum. sed tu nullō sine tecum libellos? an pangis aliquid Sophocleum? fac opus appareat. A. Ligurius Cæsaris familiaris mortuus est, bonus homo, II. iiij.

et nobis amicus. Te quando expectemus, fac ut sciam. Cura te diligenter. Vale.

TVLLIVS TIRONI S.

EXPECTO tuas literas de multis rebus, te ipsum multo magis. Demetriū redde nostrum, et aliud si quid potes boni. De Aufidiano nomine nihil te hortor, scio tibi curae esse: sed confice. et si ob eam rem moraris, accipio causam: si te id non tenet, aduola. Literas tuas valde expecto. Vale.

TVLLIVS TIRONI S.

SOLICITAT, ita uiuam, me tua mi Tiro ualetudo: sed confido, si diligentia, quam institui, adhibueris, cito te firum fore. libros compone, indicem, cum Metrodoro lubebit, quando eius arbitratu uiuendum est. Cum olitore, ut uidetur. Tu potes Cal. spectare gladiatores, postridie redire: et ita censeo. Verum ut uidebitur. Cura te, si me amas, diligenter. Vale.

CICERO F. TIRONI SVO
DULCIS S. D.

CUM uehementer tabellarios expectare quotidie, aliquando uenerunt post diem XL. et VI. quam a nobis discesserāt: quorum mihi fuit aduentus optatissimus: nam cum maximam cepissem letitiam ex humanissimi et charissimi patris epistola: tum uero iucundissimae tuae literae cumulum mihi gaudij attulerunt. itaque me iam non poenitebat, intercapedinem scribendi fecisse, sed potius letabar fructum enim magnum humanitatis tuae capiebam ex silentio mearum literarū.

Uehementer igitur gaudeo te meā sine dubitatione accepisse excusationem. Gratos tibi optatoque esse, qui de me rumores afferuntur, non dubito mi dulcissime Tiro: praestaboque et enitar, ut in dies magis magisque haec nascent de me duplicetur opinio. Quare quod polliceris te buccinatorē fore existimationis meae, firmo id constantique animo facias licet: tantum enim mihi dolorem cruciatumque attulerunt errata aetatis meae, ut non solum animus a factis, sed aures quoque a commemoratione abhorreant. cuius te solitudinis et doloris participem fuisse, notum exploratumque est mihi: nec id mirum: nam cum omnia mea causa uelles mihi succurrere, tum etiam tua socium enim te meorum commodorū semper esse uolui. Quando igitur tum ex me dolui, nunc ut duplicetur tuum ex me gaudium, praestabo. Cratippo me scito non ut discipulum, sed ut filium esse coniunctissimum: nam cum audio illum libenter, non etiam eius propriam suauitatem uehementer amplector. sum totos dies cum eo, noctisque saepenumero partem: exoro enim, ut mecum quam saepissime coenet. hac introducta consuetudine, saepe inscientibus nobis, et coenantibus obrepit: sublataque seueritate philosophiae, humanissime nobiscum iocatur. Quare da operam ut hunc talem, tam iucundum, tam excellentem uirum uideas quamprimum. Nam quid ego de Brutio dicam? quem nullo tempore a me patior discedere: cuius cum frugi seueraque est uita, tum etiam iucundissima conuictio. non est enim sciūctus iocus a philologia, et quotidiana uoluptas. huic ego locum in proximo conduxī, et, ut possum, ex meis angustis, illius suspirio tenuitatem. Præterea declamitare Graece apud Cassium insti-

tui: latine autem apud Brutium exerceri uolo. Vtor familiaribus et quotidianis conuictoribus, quos secum Mitylenis Cratippus adduxit, hominibus et doctis, et illi probatissimis. Multum etiam mecum est Epicrates princeps Atheniensium, et Leonides, et horum ceteri similes. *Ἐπεὶ οὖν καὶ ἡμεῖς ταῦτα.* De Gorgia autem quod mihi scribis, erat quidem ille in quotidiana declamatione utilis, sed omnia postposui, dummodo praeceptis patris parerem: διαπίπτειν enim scripserat, ut eum dimitterem statim. tergiversari nolui, ne mea nimia curam suspicionem ei aliquam importeret. Deinde illud etiam mihi succurrebat, graue esse, me de iudicio patris iudicare. Tuum tamen studium, et consilium gratum acceptumque est mihi. Excusationem angustiarum tui temporis accipio: scio enim quam soleas esse occupatus. Emisse te praedium, uehementer gaudeo: feliciterque tibi rem istam euenire cupio. hoc loco me tibi gratulari, noli mirari: eodem enim fere loco tu quoque, emisse te, fecisti me certiores. Habes ubi deponendae tibi sint urbanitates. rusticus Romanus factus es. Cum ego mihi nunc ante oculos tuum iucundissimum conspectum propono, uideor uidere ementem te rusticas res cum uillico loquentem, in lacinia seruantem ex mensa secunda semina. Sed quod ad rem pertinet, me tui tibi defuisse, aequè ac tu doleo. Sed noli dubitare mihi Tiro, quin te subleuaturus sim, si modò fortuna me: praesertim cum sciam, communem nobis emptum esse istum fundum. De mandatis quòd tibi curae fuit, est mihi gratum. sed peto à te ut quam acrius me mihi librarius mittatur, maxime quidem Graecus: multum enim mihi eripitur operae in exscribendis hy-

mnematis. Tu uelim in primis cures ut ualeas, ut una συμφιλολογῆν possimus. Anthenum tibi commendando. Vale.

TVLLIUS TIRONI SVO S.

SPERO ex tuis literis tibi melius esse, cupio quidam erit. cui quidem rei omni ratione cura ut inseruias: et caue suspicaris contra uoluntatem meam te facere, quòd non sis mecum. mecum es, si te curas. Quare malo te ualeitudini tuae seruire, quam meis oculis, et auribus: et si enim et audio te, et uideo libenter, tamen hoc multo erit, si ualebis, iucundius. Ego hic aëso, quia ipse nihil scribo, lego autem libetissimè. Tu istuc, siquid librarij mea manu non intelligent, monstrabis. una omnino interpositio difficilior est, quam ne ipse quidem facile legere soleo: de quadrimo Catone. De triclinio cura ut facis. Tertia aderit, modò ne Publius rogatus sit. Demetrius iste nunquam omnino Phalereus fuit: sed nunc planè Bilienus est. itaque te do uicarium. Tu cum obseruabis. Et si, uerūtamen, de illis: nosti cetera, sed tamen si quem cum eo sermonem habueris, scribes ad me, ut mihi nascatur epistolae argumentum, et ut tuas quam longissimas literas legam. Cura mihi Tiro, ut ualeas. hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

TVLLIUS TIRONI SVO S.

TV VERO confice professionē, si potes. et si haec pecunia ex eo genere est, ut professione non egeat. uerūtamen. Balbus ad me scripsit, tanta se epiphora oppressum, ut loqui non possit, Antonius de lege quid egerit. licet modò rusticari. Ad Bithynicum scripsi.

De Seruilio tu uideris, qui senectutem non contemnis. et si Atticus noster, quia quondam me commoueri paruois intellexit, idem semper putat: nec uidet quibus praesidiis philosophiae septus sim. et hercule, quod timidus ipse est, deponit. Ego tamen Antonii inueteratam sine ulla offensione amicitiam retinere sane uolo, scribamque ad eum, sed non ante, quam te uidero. nec tamen te auoco à syngrapha. *ῥοῦ κήρυξ*. Cras expecto Leptam: etenim ad cuius rutam pulegio mibi tui sermonis utendum est. Vale.

TVLLIUS TIRONI S.

ET SI mane Harpalū miserā: tamen cum haberem, cui recte darem literas, et si noui nihil erat, iisdem de rebus uolui ad te saepius scribere: non quin confiderem diligentiae tuae: sed rei me magnitudo mouebat. Mibi prora et puppis, ut Graecorum proverbium est, fuit à me tui dimittendi, ut rationes nostras explicares. Offilio et Aurelio utique satisfiat. A Flamma, si non potes omnem partē aliquam uelim extorqueas: in primis que ut expedita sit pensio Calpurnii de attributione conficies. de representatione uidebis. de domesticis rebus hactenus. De publicis omnia mihi certa, quid Octavius, quid Antonius: quae hominum opinio: quid futurum putes. ego uix teneor quin accurrā. sed scilicet literas tuas expecto. et scito Balbum tum fuisse Aquinū, cum tibi est dictum, et postridie Hircium. puto utrumque ad aquas Semas. quid egerint. Dolabellae procuratores fac ut admoneantur. appellabis etiam Papianum. Vale.

CICERO F. TIRONI SVO S.

ET SI iusta et idonea usus es excusatione intermissionis literarum tuarum: tamen id ne saepius facias rogo. nam et si de Reip. rumoribus et nuntiis certior sis, et de sua in me uolūtate semper ad me perscribit pater: tamen de quauis minima re scripta à te ad me epistola, semper fuit gratissima. Quare cum in primis tuas desiderem literas, noli committere ut excusatione potius expleas officium scribendi, quam assiduitate literarum. Vale.

Q. CICERO TIRONI SVO S. D.

VERBERAUI te cogitationis tacito duntaxat conuicio, quod fasciculus alter ad me iam sine tuis literis perlatus est. non potes effugere huius culpae poenam te patrono. Marcus est adhibendus: isque diu, et multis lucubrationibus commentata oratione uide ut probare possit, te non peccasse. Planè te rogo, sicut olim matrem nostram facere memini, quae lagenas etiam inanēs obsignabat, ne diceretur inanes aliquae fuisse, quae furtim essent exicatae: sic tu, etiā si, quod scribas, non habebis, scribito tamen, ne furtum cessationis quae si uis uidearis. ualde enim mihi semper et uera, et dulcia tuis epistolis nuntiantur. Ama nos, et uale.

Q. CICERO TIRONI SVO S. P. D.

MIRIFICAM mihi uerberationē cessationis epistola dedisti: nam quae parcius frater perscripserat, ne recundia uideliat, et properatione, ea tu sine assentatione, ut erat, ad me scripsisti, et maxime de Cōsuli-

bus def. quos ego penitus noui libidinum & lūgnotis
effœminatissimi animi plenos. qui nisi à gubernacu-
lis reuēserint, maximum ab uniuerso naufragio peri-
culum est. Incredibile est quæ ego illos scio oppositis
Gallorum castris in æstius fecisse: quos ille latro, nisi
aliquid firmius fuerit, societate uitiorum deliniet. Res
est aut tribunitiis, aut priuatis consiliis muniēda: nam
isti duo uix sunt digni, quibus alteri Cæsennæ, alteri
Cossutianarum tabernarum fundamenta credas.
Te, ut dixi, fero oculis. ego uos ad I. I. Cal. uidebo, tuos-
que oculos, etiam si te ueniens in medio foro uidero,
dissuamabor. Me ama. Vale.

M. TVLLII CICERONIS EPI-
STOLARVM FAMILIA-
RIVM FINIS.

GRÆCORVM QVÆ IN HIS
EPISTOLIS SPARSIM IN-
TERSERVNTVR, LATINA
INTERPRETATIO.

- 44 πολιτικώτερον Reip. administrāde peritiorem
49 καμικὸς μάρτυς conuictus testis
71 ἐξοχή, excellentia,
δύσγεια, nobilitas,
παρ ἐμοὶ γὰρ καὶ ἄλλοι, οἳ καὶ με τιμῶσιν, μάλιστα
δὲ μετιέτα ἔδωκε. Apud me quidē & alij, qui
me colēt, maximē uerò consiliarius Iulicer.
φιλάτιος, querulus,
77 ἐπιχύρειον Epicureum
95 εἰρωνόωμαι dissimulare, mihi detrachere per
dissimulationem & ironiam.
εἰρωνδόμενος dissimulans, & tibi plus tribu-
ens per dissimulationem.
156 γλαῦκ' εἰς ἀθήνας Noctuum Athenas.
178 τῆς δ' ἀρετῆς ἰερῶτα. Virtuti uerò sudorem.
195 πολιτεύεται respublicas regit
198 φιλοθέωρον speculationis deditum
102 Νίκωνος ἀδελ. πολυφασίας. Niconis de edacitate.
106 γέλωτα Σαρδώνιον. risum Sardonium.
107 δυσουεχὰ καὶ δυσντεχὰ πάθη uesicæ & uis-
cerum morbi
δυσντεχίαν uiscerum morbum
λιπότητα frugalitatem
διάφοια profinium

- 209 χήσῃ μὲν ἡσiquidem, uel fructu
κτῆσῃ δὲ mancipio autem, uel nexu
- 212 εὐτραπέλεια festiuitas
ἄκυρον, alienum,
ἀμφιβολία, ambiguum,
ὕπερβολη, superlatio,
ᾠδὴ ζῆγμα agnominatio per cōmutationem
literarum
ᾠδὴ προσδοκίαν, præter expectationem,
ἐν τεχνῇ artificiosa
- 218 σιωπάζμα, ordinem ἢ constitutionem
διδασκαλίαν disciplinam
- 242 ἔωλος obsoleta
- 243 λεληθότως sensim
- 244 πολιτείας, rerum publicarum rectiones,
- 244 γλαῦκ' εἰς ἀθήνας. Noctuanam Athenas.
- 245 ᾠδὴ δυνάτων de iis quæ fieri possunt
κτ' Διοδώρον κρίνειν. secundum Diodorum sta-
tuere.
ᾠδ' ἀδυνάτων ex iis quæ fieri non possunt
κρίσις iudicium
Χρυσιππία Chrysippium
κτ' Χρυσιπποῦ δυνάτων. secundum Chrysippum
possibile.
- 248 οὐν τε δὴ ἐρχομένη. simulque duo euntes.
ἀποπροσηγμένον, reiectum,
πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων. multi di-
scipuli præstantiores magistris.
- 251 ὀβελίζει. tollit.
τῷ ποιητῷ, poetæ,
περὲς μεβελήμοιοι, interpolati.

- συμβιωτῶν convivorem
- 260 ἀποφθεγμάτων, dictorum,
- 264 προλεχόμενα, antedicta,
- 266 ὀψιμαδεῖς serò discentes
ἀποφθεγμα dictum
- 270 ὁ σοφὸς δὴ θυρήμωτον ἔσθ'. sapiēs rectiloquus eris.
- 271 συμπόσια, computationes,
συνδράμα, concœnationes,
- 272 παιδείαν Κύρου, disciplinam Cyri,
- 273 ζητήματα questionem
- 291 πόλις πορθον. urbium uastatorem.
- 334 ὄργανον instrumentum
σκιαμαχίαι umbratiles pugne
- 342 λακωνισμὸν brevitatē
- 344 φιλοσοφούμενα philosophica
- 363 παλῶ proprium loci
- 366 πατείδα ἐμὲν μάλλον φιλῶν. patriam meam
magis amans, ἢ rebus omnibus anteponēs.
- 371 δὴ θυρήμωτον ἔσθ' liberior in loquendo. Sic enim
legendum est, non ἀθυρήμωτος.
- 375 πάντα ᾠδὴ πάντων. omnia de omnibus.
- 376 τυραννοκτοίη tyrannicidæ
- 388 ὑπομνηματισμὸν memoriam
- 401 Ἄλλ' ἐμὸν οὐ ποτε θυμὸν ἐνὶ στήθεσιν ἔπιθεν, sed
meum nunquam animum in pectoribus per-
suadebat.
- ἄλκιμος ἔσθ', ἵνα ὡς σε καὶ ὀψιμόνων δὴ εἴπῃ. fortis
esto, ut quis te ἢ posteriorum laudet.
- ὡς νεφέλη ἐκαλυμμένη. sic nebula inuoluit
atra.
- μὴ μὰν ἀποσφείζε καὶ ἀκλειῶς ἀπολοῖμυ.

Ἀλλὰ μέγα ρέξας ἔκαστος ἐσομένοισι πυθέσθαι.

Ne peream quidem negligenter, et ignobili-
ter, sed magnum facinus edens, et posteris
audiendum.

Ευεπίδου, Euripidis,

Μισῶ σοφιστὰς, ὅστις οὐχ αὐτὰς σοφός. Sapiētem enī
odi, qui sibi ipse non est sapiens.

ἅμα παρῶσθαι, καὶ ὀπίσθαι, simul ante, et a tergo
αἰὲν ἄριστέειν, καὶ ὑπέρροχον ἔμμεναι δῆλων. Sem-
per praeſtare, et principem esse aliorum.

426 διοικησιν iurisdictionem

427 ὑποθήκας pignora

435 τρεῖς διοικήσεις, tres iurisdictiones,

452 χολῶν ἀκρατον bilem meram

483 κατ' εἰδωλὼν φαντασίας, iuxta imaginationes
spectrorum,

διανοητικὰς φαντασίας intelligentiae uisae

484 εἰδωλὸν, imago, spectrum,

αἰρέσας secta

πάντα παρὰ πάντων, omnia de omnibus.

485 παρῶσθαι πόλεως faciēti ciuitatis

ἀδέσποτον, incerti.

486 τὸ καλὸν δι' αὐτὸ ἀρετὴν, honestū per se optabile.

ἀκενόσπουδος, alienis a studio rerum inaniū,

et nullius momenti.

φλυαρον nugatorem

σπουδαῖεν se uera scribere.

ἡδονῶν uoluptatem

ἀταρξείαν tranquillitatem

τῇ καλῇ honesto

ὅτι ἐστὶν ἡ δέσμιος, ὅτι δὲ τῇ καλῇ καὶ δικαίῳ νόμῳ. VI-

ta esse iucunda, nisi honesta eadē ac iusta
sit, non potest.

φιλήδονοι, cupidi uoluptatis,

φιλόκαλοι, et φιλοδίκαιοι, cupidi honesti, et ai-
pidi iusti,

ἀνθρωποκτεσίαν, uicissim subſannare.

493 κακοστόμαχος malo stomacho, crudus

494 ἀκινδύνα μὲν, χερνιάτρεα δὲ tuta quidem, sed
diuturniora

495 ψυχρός δὲ λεπὶὼ χροὴν πελεμώτατον, frigus au-
tem macilentō corpori infestissimum,

500 ἔτυμον proprietatem

502 κανὼν regula

ἑκτρον, improprium,

503 ἀφωμίλῃσσι, dimissi, uνα sui

διαφόρησιν, migrationem,

πέψιν, αἰσθησιν, περιπατεῖν, σύμμετρον, τέρψιν, βί-

λυσίαν κοιτίας. conuersionem, mutationem im-

modicarū defatigationum, ambulationē mo-

dicam, delectationem, facilitatem alius.

505 συζητήσει, mutua quaestione.

τα μὲν ἐν καθ' ἡμᾶς, τὰ δὲ. Quae ad nos quidē

spectant, haec sunt.

διαρρήδην disertē

σπουδῇ contentio

507 συμφιλολογεῖν una differere

508 πανικοῖς terroribus

δορυβοποιεῖ, perturbat.

γόνυ κνήμης, sup. ἐγχευτρον, genu tibia propius.

Proverbium.

KK. ij.

VARIAE LECTIONES: IN QVIBVS

lector admonendus est, quæ duabus prioribus li-
teris scriptæ sunt maiusculis, eas ex ingenio, reli-
quas ex uetustis codicibus omnes esse.

frequentis non magna	9	honorē, n. ad gratiam	71
tempore Catoniano	14	Conscientiæ meæ	77
uirtutisque simul	16	committere, ut scrib.	78
uidentur, siquidem	19	Censores creentur	80
ueteriores, & præsent.	21	gesta sunt, ab aliis	87
fuisse, cum	29	quasi perditius, uel, par-	
inscientem me fugisset	31	tetinis: ex quo sunt qui	
ARTIS est, & si portum t.		legant, parietinis	93
n, q, cum id	32	aut quidē non illis rebus	
semper præstare	32	excitatus a. calere	98
QVas Menocrati	33	uicem, cædō,	98
nominare quos	33	temporibus f. ut eorum	
esset, paraturum	34	lum, uel eorū tum	101
quis est tam scrib.	36	tue, cuius cuiusmodi	103
Vita decederet	37	frus, stulti n. priuati	107
rationem edisseram	48	uti medicos: coegi	109
EXPECTAS: domesticos	38	INSINUABOR	112
cum Seruiliū	40	PERUENIRI	112
S. P. D. Primum tibi	45	nunquam imminuta	117
ita factus sis	45	leues ab hmoi homi.	110
ad me, quod	45	essem, ad Lollium	120
idem certos	56	domum XXXV.	122
Ariobarcanem, quia	57	beneuolentia pari	116
proficiantur, ut	60	obtreclationes, & inui-	
OMNIA summæ	64	rias	117
ID mihi uehementer g.	64	LEGENDO retinere	132

Tēpestatū, & cōcussu	135	præsertim tantis n.	201
PATRIÆ non plus	136	posse: NI (ex Budæo in	
uicere posse eq. maxi.	138	Pand.)	203
VIDEAR t. non dedisse	142	tantum quod ex	303
TEMPORIBUS nos nati	143	tamen erant	104
IPSQUE Valerio	146	OPINOR Crassum	105
REM à me non inspicier		BONUM cantorem	106
excogitatā, ne cogitatam		uereri, nisi istum	106
quidem putes	146	EST. matre prehēsanē, uel	
quando de logæo parum		me reprehēsanē	216
grauisum, uel grauisū,		si fio, si forsitan,	217
uel, gratiosum	147	meptō? aliquid	208
quemuis aucthorum, aut		NAM si hoc modo	220
eorum, qui discesserūt.		Cornificius adolescentio	
alteri.	156	rem Syllæ filiam	223
nō quo, sed quod dif.	156	hercule consēpta omnia	
aliquando defuisset	161	fodera &	222
solistimus, aut soniuis	162	non nihil frig.	222
TREBIANO S. D.		concepitur: leuiss.	112
uel TREBELLIA-		dederit si quod iniuriis	
NO	168	suis esset, ut Vestorius te	
SCRIBERE, hac opinioē	176	neret	224
ut mihi uidetur,	179	CAUSA indicet	224
LOQUOR) reliquos	187	ut solēt, non redigam	224
scriptum erat, M. Rufum,		audent. scēna rei	233
uel, M. Vrsuuium	190	bellum se erupit	237
ficiam, n. hunc Leptæ de-		cognoscā quidnā rei	236
legā	190	hac portā, uel partē	240
ANTE ne anabata	193	aliquid: mane ut	242
ficiat ubi	195	De Coctio	245
sero. primas	197	Chrysippias hæc, quā	245

potius utroque	246	LEntulum Cos. (ex episto	
multis: Ostia uideri	246	lis ad Atticum)	244
alicubi, siquid	248	studia officii mutuo	319
ingentium aularum	251	REddidit, Quom.	316
domum silianam	258	hominib. honoris, no	328
Mihi Pompilum	261	obstrinxerim. septē	330
rem habebas, quæstulis	261	aliū facti	331
antea delibitari	262	ambitus excitare, uel, esta	
idem quod phil.	263	re	336
artolagani t. n. i. ex ar-		nisi, quod	338
tis	266	restitutionem meā	341
comedim (Nonius)	266	COMMode nobis	341
potius ἀποτυγνα	196	frequentes uentitare	348
VIolat Iupiter. bene	268	TAnta concione	356
tectius penē. sed quia mul-		ANæps propter	359
ti, factum	268	iniuriæ unquam	364
turpis suppēdet, uel, suspē-		GERebant: hac	368
det, uel, suscipitur	269	POssent, uoluerūt	369
tempore ferre te p.	271	CONsumpserant	369
existimarent. elic.	283	GERere cogamur	384
VIctoriā pareremus	283	ignomina non	385
itineribus Vienna	285	Q. F. ORT AE) habet	
complexus es, tene,	290	codex Pauli Boti)	390
quā me iuuare	294	feceris, existimes, q. i. p. m.	
illis feruentibus	301	h. i. m. h. a. te. hoc	391
C. Catium	302	INCREDIBILI quiddam	392
literis exæperam	302	DILEctatur	397
Iun. anerone	302	tamen ratio cōm.	397
TVam nauatam	305	amicissimum. Em hic ille	
FAMA. sententiæque	205	est maxime, q. i. a. o. me	
		solitus est	401

VT eum & in	406	dem nunc	454
tamē sperauit ad te meas		MOdo & uestras l. e. e. f.	
quoque literas ualitu-		ipse ad	455
ras	410	eius atque	463
SAEPius: tamen	411	Sepyrā, & Cōmorin	468
Q. ARCHARIO	420	Amasini	486
M. C. DECIO AV-		FActa s. f. secus, fuit	488
CTO	425	COLam, commune	489
Milaeis & Alabandis		CAL. Dec.	495
	429	scripsi ad Vmnum	501
charissimus est, M. Le.	432	πρὸς ἀντιπαι	503
homines, quibus e. seru-		cōmonebis. Helica	503
ui	448	factus es. quō ego	506
SVmus ad II. Cal.	449	PRæsidis septus	508
possitis. quoquomodo qui-		oratione uidelicet pr.	509

In epistolis Ciceronis index mittentium: & primò
quibus quasque Cicero mittit.

Cicero Acilio		Democritus	442
auitum mihi	418	& te scire	442
C. Auianus	418	Cicero Anchario	
C. Flauio	417	L. & C. Aurelios	420
Cn. Otacilio	417	Cicero Antonio	
cum Demetrio	419	et si statueram	121
cum familia	421	Cicero Appio	
Hippiam	419	ad XVI Cal. Iun.	6
in Alefina	417	cum essem	84
L. Brutius	420	cum est ad nos	69
L. Manlius	416	cum & contra	61
Cicero Alieno		cum meum	66
		KK. iij.	

de meo	309	mirabiliter	313
etsi quantum	72	narro tibi	341
gratulor tibi	87	permagni interest	335
pluribus uerbis	69	treis uno die	331
prid. Non.	63	Cicero Bruto	
quasi diuinarem	88	alia epistola	399
si ipsa Resp.	60	cum ad te	396
Tralleis ueni	64	L. Castronius	400
uix tandem	77	L. Ticione	400
Cicero Apulcio		quia semper	398
L. Egnatio	423	Cicero Cecinna	
L. Nostius	423	cum esset	166
Cicero Aristo		non uereor	161
sumpsi hoc mihi	225	quotiescunque	158
Cicero Ampio		Cicero Caesari	
gratulor tibi	132	Præcilius	401
Cicero Basilio		P. Crassum	402
tibi gratulor	176	uide	189
Cicero Bithynico		Cicero Cæsio	
cum cæterarum	177	P. Messienum	425
Cicero Bruto		Cicero Caninio	
cum adhibuisset	324	litteras ad te	55
cum Ampio	340	Cicero Cassio	
Dij isti Segulio	339	auget tuus	352
eo tempore	327	breuitas tuarum	357
etsi ex mandatis	336	etsi uterque	481
etsi mihi	334	finem nullum	350
expectanti mihi	342	hyemem credo	354
Lamia uno	336	Lepidus tuus	358
Lupus familiaris	324	longior epistola	485
Lupus noster	326	M. Fabium	480

non mehercule	486	itane	383
præposteros	484	libentissimè	373
puto te	483	Liberalibus	378
quanto studio	356	non modò te	382
qui status	355	nos hic	375
sælus affinis	357	omnem conditionem	376
uehementer lator	351	quod extremum	373
uellem Idib.	353	sex. Aufidius	381
Cicero Catoni		Cicero Crassipedi	
cum ad me	465	quanquam tibi	396
letus sum	473	Cicero Crasso	
summa tua	465	quantum meum	124
Cicero Celio		Cicero Culeolo	
cum optatissimum	59	L. Lucius	421
Fabio uiro opt.	50	quæ fecisti	421
magno dolore	51	Cicero Curio	
non potuit	55	ego uerò	210
plurimum tibi	45	facile perspexi	210
putaresne	44	memini	208
quid? tu	44	Q. Pompeius	424
raras tuas	49	Cicero Curioni	
solicitus equidem	48	epistolarum	38
tu uide	46	grauis teste	37
Cicero Cluuius		hæc negotia	39
cum in Galliam	393	nondum erat	40
Cicero Cornificio		quanquam me	36
assentior tibi	382	sera gratulatio	42
C. Anitius	375	Cicero Curtio	
ego nullum	378	M. Fabium	430
gratæ mihi	374	Cicero Dolabellæ	
grata mihi	372	C. Suberinus	253

et si contentus	254	que gerantur	12
gratulor Baiis	252	tamen si	10
non sum ausus	251	Cicero Lepido	
uel de meo	252	quod mihi	307
Cicero Domitio		Cicero Leptæ	
non ea res	181	Maculam	178
Cicero Fabio		simul	177
et si egomet,	142	Cicero Ligario	
Cicero Figulo		et si tali	174
querenti mihi	110	me scito	175
Cicero Furfano		Cicero Lucio	
cum A. Cæcinnæ	168	coram me	130
Cicero Furnio		omnis amor	137
lectis tuis literis	306	quanquam ipsa	134
si interest	305	Cicero Marcello	
Cicero Gallo		et si eo te	102
amoris quidem	305	et si nihil	107
cum decimum	207	et si per paucis	105
et si ex tuis	424	Marcellum tuum	476
et si plurimis	424	maxima	475
miror cur me	208	neque te	104
quod epistolam	206	quando id	476
tantum ex Arp.	203	quantæ tibi	477
Cicero Lentulo		te et pietatis	475
ad XVI. Cal.	9	Cicero Mario	
A. Trebonio	8	ad IX. Cal.	189
de omnibus	18	mandatum tuum	185
ego omni	5	per sepe mihi	186
Idib. Ian.	7	si te dolor	182
legi tuas	11	Cicero Matio	
periuandæ	20	nondum satis	343

Cicero Mummio		gratulor tibi	439
A. Fulsum	388	Cicero Plancio	
C. Amano	388	binas	113
et si non satis	386	accepi per breues	114
Cicero Messinio		Cicero Planco	
gratæ mihi	148	binas à te accepi	279
Cicero Metello		cum ipsum	276
literæ Quinti	120	et absui	274
si tu, exercitusque	116	et si Reip. causa	188
Cicero Munatio		et si satis	285
L. Liuius	431	in te, et in collegis	299
Cicero Oppio		ita erant	296
dubitandi mihi	348	meum studium	276
Cicero Paulo		nihil	292
et si mihi	478	non dubito	413
maximè mihi	478	ò gratam	291
Cicero Pæto		quæ locutus est	280
accubueram	237	quanquã gratiarum	296
ain tandem?	266	ut primum	290
amo uerecundiam	208	Cicero Pompeio	
cum essem	263	si tu, exercitusque	123
delectauerunt	259	Cicero quatuor uiris,	
duabus tuis	257	et decurionibus	
dupliciter	265	tantæ mihi	440
heri ueni	270	Cicero regi	
non tu	262	A. Licinius	426
Rufum istum	270	Cicero Ruffo	
summum me ducem	270	et si mihi	143
tamen à malitia	365	omneis tibi	424
Cicero Philippo		quomodo potuissem	144
et si non dubito	439	Cicero Rutilio	

cum & mihi	395	M. Aemilius	406
Cicero Serulio		M. Curius	408
A. Cæcinnam	434	non concedam	402
C. Curtius	436	T. Manlium	407
Cerellie	438	uehementer	91
ex provincia	435	cum his	441
gratæ mihi	436	Cicero Terentia	
multos tibi	438	ad cæteras	453
quia non est	437	et si eiusmodi	455
Cicero Sestio		in maximus	457
cum ad me	122	in Tusculanum	457
non obliuione	141	nec sæpe est	451
Cicero Silio		omneis molestias	451
cum P. Terentio	434	quid fieri	453
& in Atilij	431	quod nos	453
Nero meus	433	quod scripsi	454
non putauit	432	si quid haberem	456
quod ego tibi	424	si uales, b. e. e. q. u. consu-	
T. Pinnio	431	tueram	455
Cicero Sulpitio		si uales, b. e. e. q. u. da o-	
accipio	94	peram	457
ad XIII. Cal.	91	si uales, b. e. e. q. u. nos quo	
Hagesaretus	409	tidie	457
Asclapone	406	si uales, b. e. e. q. u. reddi-	
C. Trebatius	89	te	458
cum antea	408	si uales, b. e. e. q. u. nos ne-	
cum Lyfone	405	que	458
licet	411	si uales, b. e. e. q. u. Tullia	
et si libenter	412	453	
L. Cossinio	408	si uales, b. e. e. q. u. ualetu-	
L. Mescinus	410	dinem	452

Cicero & Terentia,	spero	507
& Tullie	tu uero	507
considerandum	uideo quid agas.	502
si tu & Tullia	Cicero Titio	
Cicero Terentia, &	et si non dubito	440
Tullia, & Ciceroni	et si unus	139
accepi	L. Cuspidius	430
ego minus	Cicero Torquato	
& literis	et si ea perturbatio	151
noli putare	nouit quid ad te	156
Cicero Thermo	peto à te	157
C. Cluuius	superioribus literis	155
cum mihi	Cicero Thoranio	
et si mihi	dederam triduo	179
L. Genualio	et si cum hæc	180
officium meum	Cicero Trebatio	
quo magis	accepi à te	200
Cicero Tironi	adeone	196
Ægypta	amabilior mihi	202
Andricus	Chrysippus	196
paulo facilius	Dolabellam	171
ego uero	ego quanti	168
et si mane	ego te commendare	191
expecto	epistolam tuam	201
magnæ	ex tuis literis	198
non queo	iandiu	192
omnia à te	illuferas	203
quid igitur	in Equo	197
quo in discrimine	in omnibus	192
septimum iam diem	legi tuas literas	193
solicitat	mirabar	195

nisi ante 194
quàm sint 197
scripsit ad me 192
Siliij causam 202
inde quanti 201

Cicero Trebatio
et epistolam 488
oratorem meum 487
quàm uellem 308

Cicero Valerio
cum municipibus 389
cur enim 35
non moleste 390
P. Cornelius 373
si uales 391

Cicero Varroni
Caninius idem tuus 242
Caninius noster 347
coenabam 248
etsi quid scriberem 244
ex iis literis 41
mihi uero 245
et de uariis 245

Cicero Vatinio
grata tibi 129

Cicero Voluminio
quòd declamationib⁹ 213
quòd sine prænominē 210

Cicero P. et T. Teren-
tiae et Tulliae.
si uos ualetis 454

Cicero S. P. Q. R.
si uos bene u. b. e. e. q. u. ai
pridie 461
si uos b. u. b. e. e. q. u. etsi
459

QVI CICERONI MITTUNT.

Bithynicus Cicero
si mihi 176

D. Brutus Cicero
ad senatum 337
eodem exemplo 330
iam non ago 332
in maximo 329
non mihi 329
nos hic ualeamus 341
Pansa amisso 328
quod pro me 337
si de tua 324

Cecinna Cicero
quod tibi 164

Cassius Cicero
non mehercule 486
si uales, b. e. e. q. u. cum
Reip. 361

si uales, b. e. e. q. u. in Sy-
ria 159
si uales, bene e. e. q. u. legi
159

Cato Cicero
quod et Resp. 473
Celius Cicero
ante inquam 216
ecquando in 137
ergo me 241
estne 217
etsi de Rep. 223
exanimatus sum 238
gratulor tibi 235
mihi deo tibi 218
non diu 233
pudet me 234
quàm cito 223
qua tu cura 220
quod tibi 214
sanequam 230
sic tu, inquis 228
tanti non fuit 236

Cicero frater Cicero
De Tirone 502

Curius Cicero
si uales, b. e. sum 209

Dolabella Cicero
si uales, gaudeo. 249

Galba Cicero
deamo septimo 309

Lentulus Cicero
cum Brutum 363

Lepidus Cicero
si uales, b. e. e. q. ualeo

Cum 319
Lucius Cicero
si uales, b. e. e. q. u. sicut
136
Marcellus Cicero
plurimum 108
Matius Cicero
magnam uoluptatem 346
Metellus Cicero
hominis 120
si uales, b. e. e. q. u. existi-
maram 115
Plancus Cicero
Antonius 293
facere non possum 302
gratissimae 277
his literis 291
immortales 286
nihil me tibi 284
minquam mehercule 300
plura tibi 281
puderet me 297
quod in animo 294
Pollio Cicero
Balbus Quaes. 313
minime mirum 311
quo tardius 316
Sulpitius Cicero
et si cito 109
posteaquam 97
Trebonius Cicero

si uales,	270	M. Brutus, C. Cassius	
Vatinius Ciceroni		M. Antonio	
si uales, b. e. e. q. u. de Dio-		de tua fide	312
nysio	128	literas tuas	322
si uales, b. e. e. u. si tua	127	Publicæ	
Cicero Tironi		Cicero S. P. Q. R.	
cum uehementer	504	si uos	459
et si iusta	509	si uos	460
C. FR. Tironi		Lentulus S. P. Q. R.	
mirificam mihi	509	si ualetis	366
uerberanti	509	Lepidus S. P. Q. R.	
D. Brutus M. Bruto,		si uos	318
et C. Cassio		Plancus S. P. Q. R.	
quo in statu	320	si cui forte	182

EXCVDEBAT ROB. STEPHA-
NVS TYPOGRAPHVS RE-
GIVS, PARISIIS, ANN. M. D.
L. NON. DECEM.

PAVLI MANYTII SCHOLIA,
quibus et loci familiarium epistolarum difficilio-
res explicantur: et castigationum, quæ in iisdem
epistolis factæ sunt, ratio redditur.

PARISIIS,
Ex officina Roberti Stephani typographi Regii.
M. D. L.

PAVLVS MANVTIVS ALDI F.
LITERARVM STVDIOSIS
S. P. D.

*Ante quod ego in rem uestram nauare pos-
sum, quam exiguum sit, intelligo: sed quod pos-
sum, in eo non committam ut meum studium
aut diligentiam desideretis. Loca erant obscuriores mul-
ti in familiaribus (ut appellantur) Ciceronis epistolis:
eos, quantum in nobis fuit, dedimus operam ut inter-
pretationibus quam potuit breuissimis illustraremus.
Erant item deprauati, quos emendare conati sumus.
Quid praestiterim, ignoro: uos legendo iudicabitis. ut
ut autem iudicabitis, gratiam tamen ab iis qui grati
sunt, opinor aliquam mibo: quoniam quidem mihi uest-
rae utilitatis cupidissimo non aggrediendi uoluntas
defuerit, sed perficiendi facultas. Valete.*

21
PAVLI MANVTII SCHOLIA
IN FAMILIARES CICERO-
NIS EPISTOLAS.

Pagina

6 Quod commodo Reip. facere possis. Olim ita ci-
stigaumus, cum aliter in omnibus impressis legere-
tur. Sunt autem uerba, quibus ueteres utebantur, ut
id quod faciendum decernerent, ita denuum fieri uelle
ostenderent, si modo Reip. commodo fieri posset. Cae-
sar libro I. Comm. Quoniam M. Messala, M. Pisone
Coss. senatus censuisset, uti quicumque Galliam pro-
uinciam obtineret, quod commodo Reip. facere posset,
Heduos, caeterosque amicos populi R. defenderet, se He-
duorum iniurias non neglecturum. Et libro V. scribit
Labieno, si Reip. commodo facere posset, cum legione ad
fines Neruorum ueniat. Item libro VI, Labienum,
Treboniumque, si Reip. commodo facere possint, ad eam
diem reuertantur. Cicero item ad Brutum, epistola V,
Decreui hoc amplius, ut tu, si arbitrare utile fore,
et e Rep. esse, persequere Dolabellam bello: si minus id
commodo Reip. facere posses, in iisdem locis exercitum
contineres. Ad Appium autem epistola VII. lib. III,
Quod, inquit, tuo commodo fieri possit, utriusque no-
strum magni interest, prius ut te conueniam, quam
decedas. Et libro XIII. simili sententia dixit, Quod
sine molestia tua facere possis. Ad Atticum autem epi-
stola III. lib. I, Quod commodo tuo facere poteris, ue-
nias ad id tempus. Itemque alibi saepius, Quod tuo com-
modum.

modo fiat, quod sine peccato meo fiat. Quibus ex locis ueterem hanc, atque usitatam fuisse locutionem, cognoscere quiuisset. tot autem exemplis, manifesta praesertim in re, non essem usus, nisi fuisse uiderem qui nostram lectionem parum ueram existimantes, legi malent, quod commodè rem facere possis.

7 Lentuli Cos.) In libris quibusdam manuscriptis legitur, Lucii Cos. non omnino absurde: potest enim intelligi de L. Philippo Lentuli Marcellini in Consulatu collega.

7 Quatenus de religione dicebat) Sensus hic est, cum Bibulus sententia sua duas res complexus esset, de religione, & de tribus legatis: postulatum est ut eius sententia diuideretur: id est ut singulis de rebus separatim referretur. Ac de religione quatenus dixit, ut scilicet ne contra Sibyllinos libros decerneretur, qui Regem Aegyptium cum exercitu reduci uetarent: assensum (inquit) est. caput illud, de tribus legatis, qui Regem reducerent, improbatum. Dixit autem, frequentes ierunt in alia omnia, pro, frequentes dissenferunt. neq; solū, ire in alia omnia, sed & discedere, & transire, eodem sensu ueteres dicebant. Libro X. ad Plancium, Cum (inquit) senatus reliquit, & in alia omnia discessit. Virgilius autem prope finem VII de bello Gallico libri, Discessionem (ait) faciente Marullo, senatus frequens in alia omnia transit. Sunt autem uerba, quibus, cum discessio facienda esset, minister publicus praebat, cum ita diceret, Qui haec sentitis, ire in hanc partem: qui alia omnia, militam. Et in alia omnia potius, quam in contraria, dicebat omnis causa. Festus Pomp. in dictione Quies. inde factum, ut ire in

alia omnia, idem significat, quod contra sentire.

7 Multis partibus plures) Sunt qui ita exponant, uidisse Consules in Hortensii sententiam plures ituros à multis partibus, id est hinc & illinc, parum scilicet agnoscentes purissimam & ornatissimam locutionem, qua eloquentissimi eius aetatis uiri suis in scriptis eleganter usi sunt. M. Caelius libro harum epistolarum VIII, Turpe tibi erit, Patiscum Curioni decem Pantheras misisse, te non multis partibus plures. Item Caesar, Quoniam numero multis partibus esset inferior. Multis partibus plures, & Multis partibus inferior, dixerunt, pro eo quod est, multo plures, & multo inferior. Cicero item lib. III de finibus, Multis partibus malit, pro, multo malit. Suetonius quoque non minus latinitatis author, in Iulij uita eodem loquendi modo usus est.

9 T. Ampius) Antea, T. Appius, corruptè legebatur: duo enim praenomina simul esse non possunt, ut si dicas, Marcus Caius, aut Cneus Lucius. Ampiorum autem familiam Romae fuisse, notissimum est.

9 Pridie eius diei s. d. t. l. f.) Dicit quod supra in epistola II, in qua ita scripsit, De tribus legatis, frequentes ierunt in alia omnia. Sed cum ibi factum id esse dicat die, qui consecutus est Idus Ian. hic autem die, qui XVI Cal. Febr. praecessit: fuere qui, dum arbitrantur Ianuario mensi, ut nunc, ita tum alterum & XXX fuisse dies, corruptum esse locum crederent, uidentes hanc diem, ut quidem ipsi numerabant, aliam esse ab ea quae est in epistola II. cum tamen eandem esse oporteret, quod absque dubio locus hic alter de tribus legatis, repetitio prioris esset. Quod si ad rationem

eius anni, quo scripta est epistola, supputassent, et locum cavere mendo, et eandem, quam in II. epistola die significari, cognovissent. fuit enim tunc Ianuarius mensis tantummodo XXIIX. dierum. postea Iulius Cæsar annum corrigens, binos addidit: et, ut trienos singulos haberet, qui antea tantummodo XXIIX. habuerat, effecit. author Macrobius.

10 Ego tibi à u) Timebat ne Tribunus aliquis per vim legem ferret, qua Ptolemæi Regis restitutione Lentulo eriperet. Epistola II. libri I. ad Q. fratrem eadem de re scribens, Quid futurum sit, inquit, latrocinio Tribunorum, non diuino: sed tamen suspicor per vim rogationem Caninium perlaturum.

11 Hic quæ agantur) Aut hoc est alterius epistolæ initium: aut quæ sequuntur, non eodē die scripta sunt, quo superior epistolæ pars. Sæpe autem accidit, ut literas non continua, sed crebrò repetita scriptione conficiamus, singulis diebus novū aliquid appingentes: id quod in epistolis ad Atticum scriptis sæpius factum videmus.

24 Non modò præmiis) Ita legendum est, et ita in codicibus vetustissimis habetur. Sed cum locutio primo intuitu durior videatur, hinc factum est ut veterem lectionem hæcenus omnes contempserint, quam nos eò libentius restituimus, quod ea Ciceronem alibi quoque non semel usum esse animadvertimus. Epistola enim VI. libri X. ad Atticum, Regnum (inquit) non modò Romano homini, sed ne Persæ quidem cuiquam tolerabile. Et ad eundem, Mihi non modò irasci gravissima iniuria accepta, sed ne dolere quidem impune licet. Libro autem de oratore I, Neque solum inscien-

tiam meam, sed ne rerum quidē magnitudinem perspicit. Harum autem epistolarum libro IX, Hoc tamen scito, non modò me, sed ne ipsum quidem principem scire, quid futurum sit. Quamquam hæc quoque maculata erat dictio, non: quæ in libris manuscriptis non est.

26 Bonorum omnium consensus) Antea, consensus: nos, consensus, restitimus ex veterum librorum fide. Alij vetustos omnes libros, consensus, habere scripserunt: quod aliter esse deprehendimus.

26 Si is pro me stante pugnare licuisset) Septimum abhinc annum, cum hos epistolarum libros, quam diligentissime tum potuit, castigarem, hunc locum ita, ut legitur, ex codicibus manuscriptis emendavimus: cum antea corruptus esset, ut bonus sensus elici nullus posset.

27 Primum illa furta) Præter historię fidem: neque enim illa furta muliebrium religionum Ciceronis exilium sunt consecuta. Itaque Vbaldinus Bandinellus, optimus nō iudicandi modò, sed etiam dicendi magister, qui in his Ciceronis scriptis loca sanè multa felicissime restituit, iam pridem arbitratu est legendum, illa furia. nos etsi coniecturam doctissimi hominis ita probemus, ut nihil acutius, aut etiam verius excogitari posse credamus: quoniam tamen in omnibus manuscriptis libris, illa furta, legimus, veterē lectionem immutare non sumus ausi.

29 Cumque eum nec persuadendo, nec cogendo regi posse vidi) Libentius ita legerem, Cumque eum non persuadendo, sed cogendo r. p. u. Infert enim, cum persuaderi posse diffideret, cogi fas esse non arbitraretur.

Quoniam autem manuscripta exemplaria cū lectione, quæ impressa est, omnia consentiunt: nihil immutatus: tantum sententiam meam testatam esse uolui: ut ij, qui uetustiores codices nacti fuerint, hunc locum ne contemnant, sed uariam lectionem, si qua fuerit, diligenter expendant.

30 Par pro pari) Antea cū legeretur, par pari, uersus erat mancus, qui nunc integer est, addita à nobis syllaba pro, ex uetustissimo codice Pauli Boti Regiensis, hominis tum religiosi, tum etiam literati. Itaque etiam in Terentio uersus est restituendus.

35 Liberalitatem) Alij, libertatem. ego nihil mutui. uidi enim codicem per antiquum, quem habet adolescens nobilis & literatus Bernardinus Maffeus, in quo liberalitatem scriptum erat. quam uocem eo libentius cōseruari, quod subiicit paulò post, Cū sine suspitione tuæ cupiditatis non possis illius cupiditatem resistere. quod enim dixerat, liberalitatem, antitheton opposuit, suspitione cupiditatis.

35 Facilitate autem, quod uellem) Alij aliter legunt. mihi, quæ lectio in nostris libris est, magis probatur: nam & sensum, ut opinor, habet meliorem: & in uetustis aliquot codicibus ita scriptum animaduertimus.

35 Cur enim tibi hoc non gratificer, nescio) sensus horum uerborum ex titulo pendet: cū enim ita inscripsit, VALERIO IURIS CONSULTO, subiunxit, Nam cur te iuriconsultum non appellem, nescio, etiam si iuriconsultus ualde non sis. iocans uidelicet cum eo familiaris, quod etiam in reliqua epistola facit. Et libro tertio ad Appium scribens, L.

Valerium, inquit, iuriconsultum ualde tibi commendo, sed ita etiam si non est iuriconsultus. Quoniam autem sunt qui huius epistolæ initium desiderari potius, quàm esse hoc, quod legitur, existiment: aliud huic simile Ciceronis exemplum ex epistolis ad Atticum scriptis afferemus. ita igitur libro III. M. T. C. S. D. Q. CAECILIO Q. F. POMPONIANO ATTICO. Quod quidem ita esse, & auunculum tuum functum esse officio, uehementissime probo. Quorum uerborum sensum hic quoque ex titulo regi, nemini est obscurum. dicit enim se probare ita esse, id est, eum ab auunculo adoptatum, & heredem factum appellari, non ut antea T. Pomponium Atticum, sed (ut in adoptionibus fieri solebat, in quibus eius, qui adoptabat, & prænomen, & nomen, & cognomen: & aliquando etiam agnomen ij qui adoptabantur, sumebant, nomen quod ante habuerant, deriuantes, ut in anum desineret: cognomen tamen suum, ut antea fuerat, retinebant: sed post eius cognomen ponebant qui adoptarat, si modo id ille habuisset) Q. Cæcilium Q. F. Pomponianum Atticum: ut nemo iam de epistola ad Valerium dubitare possit.

35 Partim te superbum esse dicunt, quod nihil respondēas: partim contumeliosum, quod male respondēas) Ioc⁹ est in his uerbis & abstrusus, & elegans: uult enim innuere, ideo nihil eū respondere, non quod superbus sit, sed quod aut eum nemo consulat, cū homines bonum iuriconsultum non existiment: aut si quis consulat, nullum auferat responsum ob eius ignorantiam: ideo autem malè respondere, non quod contumeliosus, sed quod imperitus & indoctus.

36 Quodque in omnibus tuis rebus, meis optatis fortuna respondet, breue est: quod me tibi præcipere meus in te amor cogit. Hic locus antea perperam interpunctus distrahebat sensum, quæ nos distinctionibus immutatis, tanquam in suam sedem reduximus. est autem hic, Quod me facere meus in te amor cogit, ut tibi præcipiam, id faciam breuiter, quando omnibus tuis in rebus meis optatis fortuna respondet.

41 In suffragiis studia) Dictionem, studia, sustulimus: supra enim dixit, studium: è qua uocæ sequentes genitiui reguntur.

46 De te, quia, quod sperabam: de Hillo, (balbus enim sum) quod non putaram) In epistola, quæ tertia est VIII. libri, Celiu de Hirro competitore loquens ita scripserat, Spero te celeriter auditurum & de nobis, quod sperasti: & de illo, quod uix sperare ausus es. Itaque Cicero respondens, iisdem ferè uerbis eadem repetit: & quia Celiu scripserat, de nobis, quod sperasti: de illo, quod uix sperare ausus es, rescribit, de te, quia quod sperabam, de Hillo, (balbus enim sum) quod non putaram. Facere autem cum repeteret uocem illam Celi, illo, aspirationem addidit, & subiunxit (balbus enim sum) Hirrum significans, cuius nomen propter balbutiem exprimi à se non posse fingit. In sequentibus autem cum r, literam expedite proferat, Sed balbi, inquit, non sumus.

46 Diuisus aquarum diuortis) Plerosque latet huius loci sensus. & uidi doctos alioqui uiros, qui sic interpretarentur, fuisse fluuium, qui montem Amanum interfluens diuideret, & Ciceroni ac Bibulo communem faceret: cum dixerit Cicero, non, diuisus fluuius, aut

diuisus aquis, sed diuisus aquarum diuortis. quam illi uocem parum diligenter expenderant. Diuortium autem aquarum ita fit, Cadunt in montem aquæ pluuiæ. is mons cum sit procliuius, utrinque defluant & decurrant necesse est. ita fit ut diuidantur, & earum quasi diuortium fiat. Itaque dixit de oratore libro I, Ut ex Apennino fluminum, sic ex communi sapietium iugo sunt doctrinarum facta diuortia. Ad Atticum autem idem scribit, quod ad Celiu: inquit enim libro V, Ad Amanum contendi, qui Syriam à Cilicia aquarum diuortio diuidit. Liuius etiam libro XXXVIII, ubi loquitur de Cn. Manlio, Prope, inquit, ipsis iugis ad aquarum diuortia castra posuisse. Id est, ad eum locum, unde aquæ duas in partes diuisæ incipiunt defluere. à quo igitur loco ex Amano monte Ciliciam uersus aquæ delabebantur, ad eum usque locum Cilicia pertinebat. & ex altera montis parte, eadem Syriæ, quam Bibulus regebat, erat ratio. Terminum enim habebat eum locum, unde in eam ex Amano defluere aquæ incipiebant.

48 Quinquatrus) Dictum opinor nominandi potius, quam (ut Florentini crediderunt) generandi causæ. nam hanc uocem tantum multitudinis numero me mini me legisse. Fortè etiā legi possit, Quinquatribus: ut intelligatur dies, quo gestæ sunt res, non quo allatæ: cum inferat, Ceteriora nondum audiebamus. Nam in libro manuscripto, quem habet uir doctissimus Hieronymus Ferrarius Corrigens, legitur, quinquat. ut etiam pro, gladiatoribus, gladiat. uetus in codicibus quandoque scriptum uideas.

51 Exemplo) Antea, exemplum. nos ex uetustis

libris, exemplo sextum abhinc annum correximas et impressimus.

51 Pontinus) Nam is quidem superiore honore usus erat: fuerat enim Praetor Ciarone Cos. itaque dixit ad Atticum epistola III. lib. VI, Fratrem solum habeo Praetorium, Pontinus enim iam a me discesserat.

52 Qui omnes Cassios, Antoniosque complexi sunt) Alij, pro omnes, legunt iuvenes. quam uocem nullis in libris manuscriptis reperio. nos ueterem lectionem conseruamus. cuius hic est sensus, Celium Quaestorem praeposui provinciae, non tam ipsius quidem causa, quam ut reliquorum eiusdem familiae gratiam mirerem, exemplo S. Pompeij, et Caesaris, qui cum alter Q. Cassium Longinum, alter M. Antonium, delegissent, uniuersam Cassiorum, et Antoniorum gentem sibi adiunxerunt.

51 De Matrinio) Locus est obscurus: cuiusmodi in ipsius Ciceronis scriptis alij quoque sunt. Quare etsi sensum non percipio, tamen ueterem lectionem libenter conseruo. Omnino et codices sunt, in quibus legitur, De matrimonio: sed uetustiores habent, de Matrinio. Quae uox quid sibi uellet, cum minus constaret: fuisse opinor qui Matrinio delegerint, et matrimonio ex ingenio reposuerint. Forte autem, cum ad Celium Aedilem scribat, de Matrinio scriba AEdilitio, cuius meminit in oratione pro Cluentio, quidpiam significauit. sed nihil affirmo.

53 Non enim te a laui sermonem, sed non ne tum prouidisti) Sic antea. postea alij aliter emendarunt. Ego, cum in uetere libro scriptum uiderem, non enim te a laui, sed nomen tuum prouidisti: castigauimus, Non

enim te a laui, sed non ne tum prouidisti, etc.

55 sed ego fortasse uaticinor) Non est hic uaticinor pro diuino, sed pro ariolor, et quasi deliro, ut etiam in oratione pro Sestio, uaticinari eos atque insanire dicebat.

63 Pro nostra constantissima uoluntate erga te) Nihil muto. alij, cur Ciceronis in Appium uoluntas appellari constantissima posset, dicunt se nescire, cum ea magnis simultatibus interrupta sit. Cicerone autem id agit ut ostendat, etsi Appij consuetudine propter inimicitias P. Clodij non sit usus, nunquam tamen ei se fuisse inimicum, neque suam in illum pristinam uoluntatem unquam fuisse immutatam. Epistola etiam huius libri I & ita scribit, Conscientia meae constantis erga te uoluntatis. Itaque de nostra lectione non arbitror esse dubitandum.

63 C. Pontinum legatum) Ciceronis Ciliciae Procos. Quaestores fuere L. Mesanius, C. Celius: Legati Q. Cicerone eius frater, C. Pontinus, M. Anneius, L. Tullius: Tribunus mil. Q. Fufidius: praefectus euocatorum Antonius: praefectus fabrum Q. Lepus: scriba M. Tullius: accensus Pausanias: apparitor M. Marcius. De Quaestoribus, legitur in his epistolis 58, et 410. de Legatis, 468. de Tribuno mil. 415. de praefecto euocatorum, 68. de praefecto fabrum, 70. de scriba, 145, et ad Atticum, 130. de accenso, 70. de apparitore, 427.

72 Cum ad urbem esses) Antea, isses. nos esses, castigauimus ex libris manuscriptis, et ex alijs ipsius Ciceronis locis. Inquit enim ad eundem Appium scribens, 86, Ad urbem te otiosissimum esse arbitrabar. Et ad Atticum lib. VII. 223, Trebatius quidem scripsit, se ab il-

lo IX. Cal. Feb. rogatum esse ut scriberet ad me, ut essem ad Urbem. Et alibi. Dicebatur autem de iis, qui cum potestate provinciali reuerfi, aut in provinciam profecti nondum essent. author Pedianus.

81 Si clām, magis aperte minicus esse) Cum antea legeretur, sic iam magis aperte minicus essem: Petrus Danesijs Parisiēsis, uir doctrinæ singularis, cuius ego iudicium tanti facio, ut tum demum aliquid probem, cum ipsi probaui, animaduertit corruptum esse locum, et sententiam secutus, nihil adiuvantibus uetus libris, ex ingenio felicissimè correxit.

81 Ad me autem adire quosdam memini, nimirū ex Epicteto, qui dicerent) Licet alij credant quod lubet: ego tres illas dictiones, nimirum ex Epicteto, Ciceronis esse non existimo, neque hactenus in uetustis codicibus inueni: ut mirari non satis possim, Florentinis quæ uenerit in mentem affirmare, in omnibus eas esse libris manuscriptis: cum ego in nullis hactenus quidem legerim: quanquam et multos, et uetustissimos habuerim.

84 Quæ à me perfecta, quæque instituta sunt cognosce) Florentini, quæ à me profecta. Nos ueterem lectionem cōseruamus: dicit enim, exponere se uelle non solum quæ pro Appio iam perfecit, sed etiam quæ instituerit. exposuit autem, opinor, in commentario, quem literis adscriptum mittebat.

88 Ante diem III. Non. Sext.) Perinde est, ac si dixisset, IIII. Non. Sext. id ex libri XV I. epistola V. ad Tironem intelligi facile potest. Ante diem III. Non. ueteres dicebāt, id est, die tertio ante Nonas. nam cum dicitur, III. Non. conuulsa locutio est, quæ in-

gra esset, si diceret, III. die ante Non. quæ non admodum utebantur antiqui, sed eius loco, ante diem III. Non.

98 An illius uicem (credo) doles?) Fortè melior lectio, At illius uicem c. d. ut per ironiam sine interrogatione dicta sint.

106 Coniunctum esse periculum suo cerneret) Alij hanc lectionem uidetur suspectam habuisse. nos eam in uetusto codice Ioannis Scalæ, et in alijs manuscriptis libris inuenimus.

108 Bonis) Nobis, emendassem, ut Hieronymo Ferrario placet, nisi uetusti omnes codices repugnarent.

110 Certa res nulla) scripsimus, ulla, ut in antiquioribus libris legitur. Locutionem esse usitatam intellige qui uiderit ea quæ diximus in illum epistolæ penultimæ libri I. locum, Non modò præmiis.

112 Ut te hortet, et obsecrem) Nihil muto: sic enim in octo uetustissimis exemplaribus scriptum esse uideo. Florentinorum tamen lectionem non improbo: etsi eam in libris manuscriptis ipse quidē nondum inueni.

118 Mutia) Pompei magni uxore, Scauolæ filia, quam postea dimissam, quod adulterium cum Cæsare commisisset, M. Scaurus Syllæ priuignus in matrimonium duxit. Pedianus, Suetonius.

118 Te audisse credo) Ita legitur in octo uetustis codicibus. hoc autem ideo dicimus, ne quis credat ex ingenio sic esse locum emendatum, propterea quod alij in duobus, quos ipsi habuerint, uetus libris aliter legi dixerint.

118 In aliquo magistratu) Vetusiores codices habet,

in animo: ex quo legendum esse, minime, existimat Vbaldinus Bandinellus, quam et nos ueram huius loci lectionem esse credimus. More enim suo contrariis contraria reddidit, cum dixit, Ego Cōsul, qui Rempub. cōseruā, ea sum affectus iniuria, qua minime magistratu nemo unquam improbiſſimus ciuis.

127 Cum Vardæus) Antea, Vardacis, legebatur. nos in libris manuscriptis lectionem, quam impressimus, inuenimus. Neque de ea dubitandum quicquam censuimus, cum a Plinio Vardæos inter Dalmatiae populos, in qua Vatinius bellum gerebat, numeratos uideremus.

133 Ignotis nota faciebant) Ignotis pro iis qui non nouerant, actiue posuit, ut etiam Linus lib. 111, Notos gratia eorum: urbem indignitas rei uirgini conciliat. Et Curtius, Ignoti iumenta agebant. Plautus autem in Pseudo. 15. 38, Noui: notis prædicas. notis, dixit, id est iis qui nouerant. Itemque Cicero in oratione pro M. Celio. 93.

135 Itaque hoc etiam) Atque hoc etiam, legendum putat Hieronymus Ferrarius, sensu omnino meliore: tamen nihil immutandum duxi, cum libri omnes manuscripti cum impressis consentiant.

136 Quam a me discesseras) Vetustos codices, quibus ego nunc multis ad harum epistolarum emendationem utor, ita, ut impressimus, habere uidi. Itaque aliorum lectionem non sequor.

143 M. Cicero Ruso S. D.) Aut mendosus est huius et sequentis epistolæ titulus, et pro Ruso, legendum, Mescinio: aut Rufus Mescinio cognomen fuit. Mescinus quidē hic sit, necesse est cuius fratrem fuisse

M. Minidum, scribit lib. XII, 410, quem epistola sequenti ad eundem hunc Rufum scribens, fratrem eius esse dicit.

144 Quare tu) Ita in omnibus impressis: sed in omnibus manuscriptis, Que tu. docti locum diligentius considerent. Ego hoc adnotare, mei officij esse duxi.

145 M. Tullius scriba meus) Hic est M. Tullius cognomento Laurea, Ciceronis libertus, qui Academiam illam uersibus, quos recitat Plinius libro XXXI, celebrant.

145 Quam scribæ meo) Vetusti codices habent, quam darem. Vnus tamen est, et is quidem omnium fere optimus, in quo scriptum sit, quam tibi. Ego ita conicio, cum olim in uetere libro scriptum esset, quam Tullio, descriptores fecisse, quam t. ut una litera, quem admodum etiam in titulis epistolarum, Tullij nomen significaret. quod imperitiores postea cum ignorarent, scripsisse, quam tibi. ut fortasse ita sit legendum, cui potius id negotii, quam Tullio darem. Voces illæ ætè, scribæ meo, uetustis in libris non leguntur.

146 Legatum meum, præfectumque Q. Leptam) Induxi has duas dictiones, Q. Leptam: primum quod in antiquo libro non sunt: deinde quod Ciceronem, si præfecti nomen ponere uoluisset, legati fuisse omisurum, uerisimile non est: postremo cur nomen ponat, ac ad Mescinium Quæstorē suum scribat, qui et præfectum, et alios qui cum Cicerone in Cilicia fuissent, optime nouerat?

146 Ut tua, quam tu deposueras, Sestius.) Hæc est antiquissimi libri lectio, ex qua nihil immutandum, ut Florentini crediderunt. Est autem sensus, Quam ego

pecuniam deposui, Pópeius abstulit: quam tu, Sestius. Quod uero de tua, qua Sestius est usus, sollicitus es, propterea quod ascriptum cuperes à te iussu meo esse depositam: de hoc (inquit) quod labores, nihil est. erit enim S. C. erunt tuæ literæ, quæ pecuniam istam Sestio traditam esse testabuntur.

147 In pecunia exacta ita efferre) Ex uarietate duorum codicum hæc lectio sumpta est: cuius hic est sensus, Prouinciæ rationes Cicero retulerat. Id eius Quæstor Rufus se absente fieri noluerat: pecuniæ enim nescio quid à se in prouincia exactum in libro rationum scribi cupiebat, existimans, nisi id cum reliquis Ciceronis rationibus referretur, eius rei potestatem se deinceps non habiturum: quod ei fuisset inuidia, quasi publicæ pecuniæ uoluisse auertere. Itaque commotus est. Cicero autem non esse ait, cur irascatur. nam licet ipse rationes iam retulerit, Ruffo tamen facultatem non adimi de pecuniâ referendi, quam exegisset. In pecunia, inquit, à te exacta non æquum fuit, ex eo quod ego meas rationes retulerim, ut ita te efferres: itaque mecum insolenter et iracundè ageres. neque enim, cur id facias, causa ulla est: nisi quid me fallit: sunt enim alij peritiores.

148 Ex prouincia decessimus) Vetusti codices omnes, decessimus, habent. Nos una litera i in e commutata decessimus, pro decessissemus è sensu scripsimus. Alij codices antiqui lectionem, quæ parua omnino diligentia restitui potuit, in suum librum coniecerunt.

149 Commoda omnia) Melius ita opinor, quam, communia omnia. Itaque olim impressimus, secuti liberos aliquot manuscriptos, quorum unum sane peran-

tiquum Hieronymus Ferrarius habet.

149 Etenim cum esset) Alij, ut enim: quam lectionem nos nõ admodum probamus: particula enim, ut quæ respondeat, uox non erit. Ex codicē igitur Bernardini Maffei, etenim, emendauimus.

159 Quare ad eam spem, &c.) Inconsequens et obscura locutio. Ex quo uereor, ne corrupte totus hic locus legatur. ac fieri tamen potest, ut ita scripserit Cicero, et incidit in uitium, quod Græci *τολμοφάνης* appellant. Cuius generis nonnulla cum in reliquis eius scriptis, tum in libris, maxime contra Verrem deprehenduntur: quæ Pedianus adnotauit.

165 Multa deos uenerati) Nihil est immutandum, ut alij crediderunt. nam etiā alibi nomen pro aduerbio positum est: ut cum dicitur, multa peccas, et multa ego. Cicero de natura deorum, 14. pro Murena, 247. Topicorum autem initio, Cum (inquit) mihi, meisque multa sæpe cauisses. Gellius lib. XIII. cap. XXIII.

165 Elatum) Antea, latum: nos castigauimus elatum: meliorem, ut opinor, sensum secuti, quam qui, latum, scribunt. Nostram autem lectionem accepimus ex libro manuscripto Bernardini Maffei, nobilissimi adolescentis, qui in studiis liberalium disciplinarum summa sua cum laude uersatur.

169 Recuperes) Antea, reciperis: nos, recuperes, aliquot iam annis emendauimus, et impressimus. Codex uetus scriptum habet, reciperes: et in alijs etiā exemplaribus, i, literam pro, u, sæpiissime reperias.

177 Simul accepi) Vetustorum librorum hæc est lectio: cuius etiam Florētini meminerunt. sed quoniam sæpe etiam libros manuscriptos esse corruptos melli-

gebant, neque de dictione, simul, præter codicum auctoritatem quicquid habebant quod sequerentur: uulgaris lectionem immutare non sunt ausi. Nos non dubitamus quin recte, simul, pro simul ac, in exemplaribus antiquis scriptum sit. Cuius uocis ex iis qui soluta oratione scripserunt, exempla non afferam: (nam si quis erit, qui locum ubique deprauatum esse contendat, et pro simul, uel simul ac, uel simul atque legendum dicat: quibus argumentis contra pugnabimus?) sed è poetis, in quibus eam uocem in aliam mutari carminis ratio non patitur. Dixit igitur Virgilius libro Georgicorum 1111, Taygete simul os terris ostendit honestum Pleias. Et Lucretius libro I, Cui simul insula uirgineos circumdata comptus, Ex utraque pari malarum parte profusa est. Et Horatius Epistola X. libri I, uiuo, et regno, simul ista reliqui. Quibus in locis, simul, dictum esse pro, simul ac, licet animaduertere.

179 Munerum regionum) Aliquot iam annis ita impressimus, cum ex antiquissimis exemplaribus hæc lectio sumpta esset. quam tamen Florentini non receperunt, credo quod in suo codice scriptum uidebant, regionum: cuius uocis quæ possit esse sententia, non intelligo. De muneribus autem regionum, id est de ludis regionatim urbe tota edendis, Suetonius in Cæsare.

179 In quo sit spes) Non uideo cur quicquam mutari debeat, ut Florentini uoluerunt: cum et ita legatur in codicibus uetustissimis, et sensus meo iudicio sit apprimè commodus. nam cum dixisset, Quod eo labore assequi uis, nullo modo assequere: intulit, Aliquid uidebimus in quo sit spes, id est quod nos assecuturos sperare possimus.

183 Patefacisti Seianum) Cum loquatur de ludis, non displicet uetusti codicis lectio, in quo pro, Seianum, scriptum est, scenam. sensus erit, Non puto te nostros ludos desiderasse, cum ex cubiculo tuo Stabianum prospiceres, quod tibi scenam referre, et tanquam scenæ conspectus delectare te posset.

183 P. Metius) Hic est P. Metius cognomento Tarpæa, qui ea quæ in scena recitanda erant, prius iudicabat. Eius meminit Horatius in Epistola de arte poetica, et Satyra X. libri I.

184 Homini politico) Vetus codex, in quibus ita legitur, habet Ioannes Scala, habet Hieronymus Ferrarius, habet Bernardinus Maffæus, habet Paulus Botius, habet alij, quos non necesse est commemorare. Itaque nihil mutò. alij in suo libro imprimi uoluerunt, homini politico, affirmantes in omnibus uetustis codicibus ita legi.

184 Fructum ullum laboris expecto) Veteres omnes libri pro, expecto, habent, ex his peto. Florentini legunt, ex his expecto. Mihi nostra lectio magis probatur, ut quæ à ueteri scriptura minus recedat, nam et expecto, et exscribo, et exsupero, et alia huiusmodi cum litera ueteres scribebant, ut ex antiquis monumentis licet cognoscere. Vide Quintilianum lib. I.

185 De Bursa) Hic est T. Plancius Bursa, frater L. Planci, ad quem sunt epistolæ lib. X. accusatus est ambitus, et condemnatus à Cicerone, cui antea Tribunus pl. in causa Milonis aduersatus fuerat, et in concionibus magnam inuidiam concitarat. postea rerum potitus Cæsar, eum, et omnes lege Pompeia damnatos restituit. Dion, Peditanus, et alij, in his autem epistolis, 251. 373.

188 Optarem, multae causae) Sic antea nos ex libris manuscriptis uocem, causae, sustulimus, ut purior et elegantior sit lectio.

188 Me uoluisse etiam reliquis omnibus, postquam non potuerim, mihi ipsi finem fecisse belli) Hic locus antea in omnibus impressis perperam distinctus sensum peruertebat.

190 M. Furium) Variè legitur in libris manuscriptis. Florentini, M. Orfium impresserunt, arbitrati eum esse, de quo in epistola XI. libri II. ad Q. Fratrem. quod mihi secus uidetur. ex hac enim epistola, qua Trebatium commendat, eum ante Trebatium iuisse ad Caesarem manifestum est. Cum autem ad Q. Fratrem scribit, dicit se eas literas M. Orfio dedisse, cum iam Trebatius in exercitu Caesaris esset: quod in iisdem literis postea significat, cum inquit, Trebatium ut ualde ames, uehementer te rogo.

190 Leptae legatum) Crederem legendum esse, leg. III. legatum, id est, legionis tertiae legatum. Forte enim librarius scripserat, leg. t.e., pro, legionis tertiae: quod deinde is, qui legebat, cum non intelligeret, ex duabus dictionibus unam fecit, et scripsit, Leptae.

190 Quod familiam ducit) Quod caput est, quod in eo summum est: ut referatur non ad Trebatium, sed ad id quod dicit, in iure civili singularis memoria summa scientia. Cum enim Trebatium à multis rebus laudasset, memoriam et scientiam in iure civili, ceterarum laudum quibus Trebatius abundaret, quasi familiam dixit ducere: translatione sumpta à rectoribus familiarum, quos domestici omnes ueluti duces sequuntur.

190 Putidiusculi) paulo, quam satis est, diligentiores. Excusat enim se, quod in Trebatio commendando plura uerba consumpsit, quam Caesaris humanitas patiatur. Putidum autem appellat Cicero, in quo nimia diligentia reprehendi possit, ut de Oratore libro III, Nolo exprimi putidius, nolo obscurari diligentius. Et de Off. libro I, Literae neque expressae, neque oppressae, ne aut obscurum esset, aut nimis putidum. Legatur autem in nonnullis manuscriptis libris, blandiusculi, sed in antiquioribus, quos secuti sumus, putidiusculi.

192 Propter eius occupationes nihil sum ausus scribere) In duobus uetustissimis codicibus non est uox illa, occupationes: sed eius loco spatium aliquantum est relictum. Ex quo credimus à recentioribus, quorum imperitia deprauati leguntur ueterum scriptorum libri, uocem, occupationes, esse repositam. Nos quid ea dictio, quam in exscribendo librarius omisit, significare potuerit, assequi coniectura non possumus. Graecam quidem uocem deesse crediderim. Id enim uerisimilius est, quam Latinam: ut etiam alibi cognoscitur in ipsius Ciceronis scriptis, ubi Graecum desideratur ex scriptorum inscitia, qui cum id legere non possent, mittebant, relictio spatium, ut ab aliis aliquando reponeretur.

194 Aut consolando, aut consilio, aut re iuueno) Senarius integer è Terentii Heautontimorumeno translatus in hunc locum. Sic enim in ea fabula, actu I, scena I, cum Mitione loquens Chremes inducitur, Istuc, quicquid est, fac me ut sciam: Ne retice, ne uerere, crede inquam mihi: Aut consolando, aut consilio, aut re iuueno. Terentius porro, ut opinor, à Plauto paucis

immutatis accepit. Apud quem in Pseudolo, actu primo, ita loquitur Pseudolus seruus, Fac me certum, quid tibi sit: Iuuabo aut re, aut opera, aut consilio bono.

194 Omnibus, unde petitur) Debitoribus. ita etiam de Oratore libro I, Homo ex disertorum numero postulabat, ut illi, unde peteretur, uetus atque usitata exceptio daretur, cuius pecunie dies fuisset. Apud iuris consultos frequens est locutio.

195 Fiduciae, inter bonos bene agere quis) ita legitur in libro manuscripto, et sane crediderim, non aliter hunc locum esse scribendum, etsi priorem lectionem conseruari. uocis enim illae, VT ET OPORTET, quae sunt in impressis, additae sunt ab imperito, qui locutionem parum integram crederet, cum alibi à Cicerone iureconsultorum formulas sine uerbo citari non animaduertisset, ut de Offic. lib. III, In fiducia (inquit) inter bonos bene agere? Codices enim uetusti non habent VT. Et ibidem paulo post, Cum dicitur, inter bonos bene agere, quicquam agi dolose, aut malitiose potest? In Topicis etiam, ubi eadem haec usurpantur uerba: manuscripti codices ab impressa lectione dissentientes, nostram sententiam confirmant, quam etiam Romae doctissimis hominibus probaui.

196 Treuiros uites censo: audio capitales esse.) Ut unicuique quod suum est, tribuamus, Petri Bembi, hominis et dignitate, et omnium uirtutum cognitione clarissimi, epistolam, qua huius loci sententiam diligentissime et ornate exposuit, adscribemus. non enim eos inuitari placet, qui ex aliena industria sibi laudem occupantes, quae ab aliis didicerunt, edunt profus.

Petrus Bembi Bernardino Sandro S.

Quod hodie mane quaerenti tibi à me de illis Ciceronis ad Trebatium uerbis, Treuiros uites, censo: audio capitales esse: malle, auro, argento, aere essent: respondit, iocum esse et multiplicem, et festiuum: qui quidem iocus in antiquis et numis, et scriptoribus deprehenderetur. Itaque quoniam eramus in uia, ut neque libros, neque numos haberemus, reieci te in alium diem. id, ne te diutius torqueat, est eiusmodi: ut ioci causa, quod quidem Cicero ad illum scribens more suo sepe semper facit, et Treuiros et capitales in ambigui genere sint posita. nam cum uideatur moneere illum ut uitet Treuiros Gallicae populos, qui capitales, bellicosique sint: ludit cum in Treuiros, tum in capitalem uerbo. Erat enim Romanae magistratus, Triumuiros capitales: qui etiam Treuiros dicebantur. Sed quoniam hoc ipsum Triumuirum nomen iterum in ambiguo poni poterat, cum essent etiam apud Romanos Triumuiros pecuniae audendae: quos ita inscribebant, A. A. A. FF. hoc est, Auro, Argento, Aere Flando, Feriundo: iocatur iterum in hoc uerbo, luditque Cicero, ut mihi quidem uidetur, bellissime, addēs, Mallem Treuiros istos esse pecuniosos, quam bellicosos, ut Caesare eos uincente, tu diceseres. Itaque infert, Mallem esse Treuiros, auro, argento, aere, quam scilicet capitales. Triumuiros autem etiam Treuiros solitos dici, Linus satis locuples esse testis potest: cuius sunt haec in lib. quartae decades X, Colonia Grauiscae eo anno deducta est in agrum Etruscum de Tarquinienensibus quondam captum, quina iugera agri data. Treuiros deduxerunt C. Calphurnius Piso, P. Claudius Pulcher, C. Terentius Hister. Quod uero Triumuiros pecuniae sic, ut dixi, in-

scriberentur, est apud me numus æreus perantiquus ita scriptus, C. PLOTIVS III. VIR A. A. A. FF. Sunt et alij numi aliorum nominum, eiusdem tamen tituli, quos inspicies, cum uoles. Hæc ad te scripsi, cum domum redissem, et numos ac librū sumpsissem, amore tui admonitus. Vale. Prid. Idus. Iun. M. D. XXXIII.

198 Non nimis *φίλοσεως*) Aliter antea in omnibus impressis, nos, ut in nostro libro legatur, emendauimus, et impressimus septimum abhinc annum. Iocās enim ut solet, dicit se Trebatium non reprehendere, quod non nimis spectandi cupidus fuerit: id est, quod in Britanniam profectus non sit, ut essedarios spectaret. Tactē autem ut ignauū, et pusilli animi subaccusat, qui Cæsarem in Britanniam sequi ad bellum noluerit.

198 Respondere) Negant, inquit, esse qui percunctentur: cum homines te iureconsultum imperitū existimant. iocatur enim in uerbo respondere: quasi dicat, Negane te habere cui respondeas, cum scilicet nemo te consulat.

200 Græculā tibi misi cautionem chirographi mei) Puto sensum esse, Commēdauī te Cæsari literis græcè scriptis.

200 Quā hęc scribere.) Suspicio mendum subesse. Mihi enim perobscurus est sensus. et ut libere dicam quod sentio, legendum crederem, quā exscribere, nulla propemodum mutatione facta. Deprauationis enim origo, ut opinor, ea fuit, De scribendis libris sæpe duos præficiamus, qui legat, et qui de legente excipiat, ut scilicet celerius et ætius id muneri conficiatur. Cū autē is qui legeret, protulisset, exscribere, credidit scriptor, exscribere, dictum esse: itaque fecit in libro. Alius

deinde errorem, quem per imprudentiam commissum debuit tollere, temeritate auxit, una dictione in duas diuisas, priori duabus literis, quas falso desiderari credidit adscriptis, h, et æ: ut legeretur, hæc, sensu fortasse commodo, sed, ut dixi, mihi perobscuro. Quod si legatur, exscribere, hoc dicit, Video te parum diti scire, cui charta desit, in qua tuas formulas, aut aliud quidpiam exscribas. ea enim si suppeditaret, nunquam profecto ad nos in palimpsesto. Infert enim, An hoc significas, nihil fieri, frigere te, ne chartam quidem tibi suppeditaret? Dixit autē, Quod delere malueris, quā exscribere: per iocum significans, non habuisse Trebatium in quo exscriberet id, quod delebat. Itaque se mirari quid fuerit in illa chartula, quasi moleste ferat id periisse: chartæ enim inopiam ostendi, cum scribat in palimpsesto. Idem error in III. epistolam VIII. libri ad Atticum irrepserat: ubi enim antea legebatur, fāsces laureatos hæc ferre ex Italia: nemo non uidet legendum esse, ec ferre, ut ex uetustis codicibus Florentini reposuerunt.

200 M. Aemilij Philemonis) Cū in libris manuscriptis uariè legeretur: (quidam enim Metilij, quidā Metilli habent) ausus sum emendare M. Aemilij: procul enim dubio libertus fuit adoptatus in Romanam familiam, ut alij multi. Cū autem Metriliorum mentionem nondum inuenerim, et codicum uetustorū uarietate, in quibus ueræ lectionis quasi quædam uestigia cernuntur: et Pediani uerbis, qui eiusdē (ut opinor) liberti meminit, adductus sum, ut, M. Aemilij, corrigere. Libet autem ipsius Pediani locū recitare, ut studiosis querēdi labor absit. Is igitur ita in argumēto oratio-

nis pro Milone, Munatius Plancus Tribunus pl. produxerat in concionem M. Aemilium Philemonem, notum hominem libertum M. Lepidi. Ita tamen hoc sentimus, ut afferentibus aliis meliora, perlibet de nostra sententia discessuri simus.

201 Doctorem tamen, luménque desiderant) Omnis in omnibus libris manuscriptis, pro, luménque, legitur, unumque. ego tamen libentius legerim, usumque, id est exercitationemque. ut dicat id quod supra, nullam artem literis sine interprete, et sine aliqua exercitatione percipi posse.

202 Rufio medius fidius tuus) Tuus, inquit, quod eiusdem esset gentis: Rufio enim Trebatorum cognomen fuit. id ex lapide, qui Romæ est in porta Latina: sic enim in eo scriptum legitur, C. VIBIVS C. F. MACER, C. TREBATIVS RVFIO FACIVN. CVRAVERVNT.

203 Habet lucum) Sunt qui luci, ideo malè legi credant, quod neque luci capax esset priuata domus: et luci qui sacri essent, non sine scelere incidi possent. nos existimamus, lucum, non intra parietes, sed ante aedes Trebatii fuisse: neque Ciceronè impiè consuluisse, qui eum à Trebatio cædi uellet. quomodo enim rectè, et sine piaculo id fieri possit, docet M. Cato in primo de re rustica.

204 Maneat Damasippus in sententia) Ut emat, quæ admodum dixit, quæ mihi non placuerint. est autem is, de quo Horatius Satyra III. libri II, Insane ueteres statuas Damasippus emendo.

205 Capius (opinor) olim, Non omnibus dormio) Aliàs ita emendauimus, cum libri omnes nò modò im-

pressi, sed etiā manuscripti hoc in loco mendosi legentur. quidam enim Citius, quidam Cepio, alij aliter habebant. nos ex Festo Pompeio locum restitimus, qui adagium, Non omnibus dormio, natum esse à Capio quodam scribit, qui Pararæcho diceretur, quod simularet dormientem, ut impuni uxor eius mœcharetur.

206 Respondi, nullo modo me facere posse, cum uellem.) Elegantior lectio, quàm quæ antea in impressis libris erat. Hanc lectionem etiam Florentini in suo libro scripserunt: sed quomodo eam interpunctis distinxere, non eo sensu, quo nos, uidentur accepisse.

206 Vereor ne in Catonem, Cato in nos) Hanc lectionem cum alij uetusti codices habent, tum is qui est apud Bernardinum Maffium. Sensus est, Vereor ne nos scribamus in Catonem, et eum nostris scriptis laudemus: Cato autem laudatus exitio nobis sit: Cæsare nos, quod ipsius inimicum laudemus, malè mulctante. quasi dicat, Vereor ne Catonem extollamus, ipsi autem deprimamur. Et dixit, in Catonem, (subaudi scribere) id est in Catonis laudem, ut de oratore libro II, et de natura Deorum libro I.

208 Gallo S. D.) Florentini, et alij credunt hunc esse M. Fabiū Gallū, qui de cōiuratione Catilinæ, quæ ab Allobrogibus acceperat, ad Ciceronem demisit. sed est amicissimus meus, uir sanè his literis, quæ humaniores appellatur, instructus, sed maximarum doctrinarum cognitione præstantior, qui hunc potius existimet esse P. Sestium, pro quo extat oratio, cui cognomen fuit Gallo. fuisse enim hoc Sestii gentis cognomen, intelligitur ex oratione pro Milone, ubi ita scribit, sacrarium quod est in fundo T. Sestii Galli. Tribunatum

autem plebis et petiisse Sestium Ciceronis restituendi causa, et pro eius salute gessisse, ex ipsius Ciceronis scriptis notissimum est. Quod item de M. Fabio dici non potest: neque enim is, quo tempore Cicerone exulauit, Tribunus fuit: neque alius quidem temporibus, quod scriposcit. Nam quod infra dixit, Si falsa fuerunt, quae tu ad me detulisti: significat ea, quae Sestius C. Antonii Consulis Quaestor ad Ciceronem Consulem de ipso Antonio Consule suo detulit. sic enim in oratione pro eodem Sestio habita, Quaestor C. Antonii collegae mei fuit sorte, sed societate consiliorum meus. impediore nonnullius officii, ut ego interpretor, religione, quo minus exponam quanta ad me detulerit. Hae rationes faciunt, ut amicissimi hominis sententiae libenter acquiescam.

209 Non solum suis erga me) Has uoces uetustis in libris alij dixerunt se non inuenisse. nos inuenimus in codice Bernardini Maffei, Hieronymi Ferrarij, Ioan. Scalae.

211 Saluis rebus) Potius, Rep. nondum afflictis, quam, ut quidam uolunt, sine bonorum imminutione. Sic enim dixit etiam ad Sulpitium epistola I. libri IIII, Vtinam seruis saluis rebus colloqui potuissemus inter nos.

213 Pennigero, non armigero in corpore) Non dubium est intelligi de aibus, Quas Philoctetes configebat tardus celeres, stans uolantes. Florentini tamen in suo libro, pinnigero, legi maluerunt, contra Quintilianis sententiam, qui pinnas de aibus dici non uult.

213 Illis interioribus literis meis, quibus saepe uerecundiore me in loquendo facis) Iadium suspicatus sum hunc locum esse deprauatum: neque enim si ita legatur, sensus elici bonus possit. Hieronymus autem Ferrarius Corrigiensis, qui quidem Ciceronis scripta, quantum

intelligi possunt, et intelligit, et scriptis ipse suis misericordiae exprimit, arbitratur esse legendum, illis interioribus literis, eis, quibus saepe uerecundiore me in loquendo facis. Cuius sententiae nos facile acquiescimus: ita enim et aptus colligetur sensus, et erit locutio sanequam elegans, qua in suis scriptis ita frequenter Cicerone est usus, ut eius exempla huc afferre putidum prope sit.

218 Lentuli Cruris) Hic est, opinor, L. Lentulus Crussellus, qui anno sequenti Cos. fuit cum M. Marcello. Praeterea autem illum et Cruris, et Crusselli cognomine indifferenter appellari solitum.

218 Nostri equites) Cum in libro manuscripto legitur, equ. facile in eam opinionem descendit, ut, equites, legendum esse existimare. Nostri autem, inquit, quod erat ipse ex ordine equestri, ut ex oratione, qua eum Cicerone defendit, cognoscitur.

219 Ratione et insidiis usus uideretur in euitandis eorum consiliis) Fortè melius, ratione, et consilio usus uideretur in euitandis eorum insidiis.

219 Laelios) Fortè Lollios, qui Caesaris amici fuerunt, quemadmodum Antonii: nam Laely Pompeiani. qua in opinione magis sum confirmatus, postquam in epistola III. libri V. ubi, Laelium, impressum erat, uetustissimos codices, Lollium, habere uidi.

219 Mea porro comitia quem euentum sint habitura) Sic antea in omnibus impressis. nos uocem, comitia, sustulimus: quae subintelligitur, ut etiam cum dixit, Praetoris more quaedam inciderunt.

221 Quodam scilicet iam omnia) Codex uetustus Ioannis Scalae sic habet, Quodam omnia in Sicilia: Bernardini Maffei, Quodam uelut omnia: Qui est in Me-

dicæ bibliotheca, Quodam inciliis omnia. vulgata lectio non est in libris manuscriptis. videndum an ita legi possit, Quodam inciliis iam omnia.

222 Consecta, omnia fœda, et inhonesta sunt. Hoc in loco vetusti codices inter se discrepant. nos eum, quem habet Ioannes Scala, ut minus deprauatum, secuti sumus: sic enim in eo legitur, Consecta, omnia fœda, et inhonesta sunt. ex quo adducti sumus, ut una litera immutata, legeremus, consecuta, omnia fœda, et inhonesta sunt.

221 Tabernarius) Aquarum ius penes AEdiles et Censores erat. Itaque cum tabernarij publicas aquas in suum usum deduceret, Celijs, qui tunc temporis AEdilitatem gerebat, ea de re cum tabernarijs et aquarijs pugnavit: cõtionem etiam de aquis scripsit, cuius meminit Frontinus libro II, de aquæ ductibus.

223 Paula Valeria) Alij, an hæc Bruto nupsit, dubitare videntur, propterea quod libro X I. Pollam Bruti uxore fuisse perspiciant. Ego nupsisse existimo, et eam ipsam esse, quæ libro X I. appellatur Polla: ut, quemadmodum ab aula olla, sic à Paulla Polla dicta sit.

223 Nondum retulerat) Si ita legatur, subintelligi poterit, dotem. Sed mihi nõ displicet amicissimi mei coniectura, qui ita legendum putat, mundum retulerat. Mundus autem muliebris qui sit, exponit Lilius lib. XX XIIII, Muditæ (inquit) ornatus, et cultus, feminatum insignia sunt. hinc mundum muliebre appellarunt maiores nostri.

224 M. Tuccum accusatorem suum, etc) Huius loci sensum, etsi obscurissimus est, tamen declarare conabimur. Reorum causæ ordine agebatur: nam quæ

tempore prior fuerat, eius prior item locus erat. excipiebantur tamen eæ causæ, quæ cum causis iam iudicatis coniunctionem aliquam habebant, ut earum quasi appêdices quædam viderentur. eiusmodi enim causis, etiam si post multas alias delatæ essent, tamen primus locus erat constitutus. Itaque in oratione pro Cluentio, Fabritium (inquit) reum statim fecit: utque ei locus primus constitueretur, propter causæ coniunctionem impetrauit. Propter causæ coniunctionem, inquit, quod Fabritii causa eadem erat, quæ Scamædri, qui antea condemnatus erat. Et infra in eadem oratione, Apud eodem iudices reus est factus Oppianicus, cum is duobus præiudicijs iam damnatus esset. ab iisdem autem iudicibus locus ei primus est constitutus. Hoc ideo factum est, quod Oppianici causa coniunctionem habebat cum Fabritii et Scamædri causa, quos iudices iam damnauerant. Excipiebatur etiam causæ de ui, quæ primo loco agebantur, ommissis alijs causis, quæ tempore priores fuerat. Sic Milonis causa, quod erat de ui, extra ordinem est acta. sic M. Celijs, cum Atratinij patrem de ambitu reum fecisset, de ui postea accusatus, causam ipse prior dicere coactus est. Sic etiam C. Sempromnius, cum à M. Tuccio esset accusatus, et causam suam eo anno nollet agi: (forte quod ex iis, qui tunc iudices erant, aliquos se habere inimicos intelligeret) accusavit accusatorem suum lege Plotia de ui, eo consilio ut, interposita extraordinaria causa, tempus tereretur, et suæ causæ iudicium, cum eius agendæ spatium non esset, in annum sequentem necessario reuocaretur. Extraordinarius autem reus is dicebatur, cuius causa nõ ordine, ut aliæ causæ, sed primo loco semper ageretur:

et inde extraordinaria causa, quæ statim ante omnes causas ageretur, ut cum erat de ui, uel coniunctionem habebat cum aliqua causa antea iudicata.

114 Laterensis leges ignoras, pronuntiavit quod singuli ordines iudicassent. Cum ex tribus ordinibus, quæ res iudicabant, duo servilium absolvisent, unus condemnasset, uniuersorum autem iudicium æquo numero sententiæ fuissent, Laterensis, qui ordines, non sententiæ respiceret, absolutum credidit, seque eum in tabulas dixit absolutum relaturum. Postea cum in lege reperisset, non ex ordinum numero, sed ex iudicii maiori parte, uel absoluedos, uel condemnandos esse reos: non retulit, ut dixerat, in tabulas absolutum, ordinum iudicia perscripsit. Fusius autem explicabimus, propterea quod obscurior est sensus, ita ut cum pauci uiderint, nemo certe ostenderit: non enim, in quo Laterensis Prætor deceptus sit, animaduertunt. quod nos pluribus uerbis, ut etiam tardiores intelligant, ostendemus. Iudicia penes tres ordines erant: qui quidem tres ordines ex senatoribus, equitibus, Tribunis ærariis constabant. Fieri autem poterat, ut quæ duo ordines absolvisent, unus condemnasset, is tamen non absolutus, sed condemnatus iudicaretur, hoc modo: Eunt in consilium senatores XXVI, equites XXV, Tribuni ærarii XXIIII. ex senatoribus absolunt reum XIIII, condemnant XII: ex equitibus absolunt XIIII, condemnant XII. ex Tribunis ærariis absolunt IIII, condemnant XX, si ex ordinum numero iudicaretur reus, absolutum appareret, quippe cum ex tribus ordinibus absoluerint duo, senatorius et equester. Cum autem lex, quod iudicium maior pars iudicaret, id ins ratum esse uelit:

condemnatum reum nemo est quin uideat, cum sententiæ graues habuerit XLIIII, absolutorias XXXI. Prætor autem Laterensis cum ex more pronuntiare deberet, quot sententiis absolutus, quot esset condemnatus reus: leges ignorans, de numero iudicium nihil, de ordinibus, quid singuli iudicassent, pronuntiavit, ac se in tabulas absolutum dixit relaturum. Postea cum lege perspecta, erratum intelligeret, dubius animi, quid ageret, quod neque contra legem, neque contra id quod pronuntiaret, uellet facere: neque absolutum, neque damnatum retulit: tantum ordinum iudicia perscripsit. Ex quo paulo post infert Cælius, Sic nunc neque absolutus, neque damnatus Seruilius, de repetundis saucius Pilius tradetur.

115 A quodam suo emissario Florentini in uetusto codice legi dixerunt, a quodam suo rustetio. uerã lectionem esse puto, a quodam suorum S. Tetio: quam excogitauit amicissimus meus, homo ita omni laude cumulatus, ut ego ei quam paucissimos comparem, neminem certe anteponam. Tetios autem et libertos, et amicos Claudiorum fuisse, ex qua gente erat Appius, ostendit Asconius, ubi in oratione pro Milone locum illum exponit. Hæc insidiata Pompeio est. quanquam ibi tantum de Damione Clodij liberto loquitur. Sed Damionem Tetiæ gentis fuisse, ostenditur ad Atticum 113. Itaque hic Cælius de Appio loquens, Accusatus (inquit) est a quodam suorum Sexto Tetio: nam cum Sextus, antiqui significare uolebant, uel Sex. scribebant, uel S.

116 L. Iulius L. F. P. O. M. Annalis Ex XXXV. tribubus, aliquam (ut inquit Pedianus) necesse erat, cuiusunque esset ordinis, cuius Romanus obtineret.

Is autem ostendebatur à prænominis suo, à nomine (nomine autem familia significatur) à patris prænominis, à tribu, à cognomine: ut Philippica IX, Ser. Sulpitius Q. F. Lemonia Rufus. Lemonia enim tribus est ablatius casus, ut sit, ex Lemonia, ut inquit Aconius. In lapidibus autem antiquis fere semper, in libris aliquando prioribus tantummodo literis significari tribus animaduertas, ut in hoc S. C. ubi enim legitur, Pom. sciendum est, Pontinam intelligi (nam & Pontina, & Pomptina in lapidibus antiquis, & uetustis libris scriptum est) ubi Pop. Popiliam: ubi Pup. Pupiniam: ubi An. Aniensem: quod cum antea non esset exploratum, alij pro An. Capito, duabus uocibus coniunctis legebant Ancapito. Bernardinus autem Rutilius, qui nuper Venetiis obiit, in suis annotationibus credidit, antiquas notas fuisse, quæ significaret, Atteij nepos. In quo quam deceptus sit, non attinet dicere. Si enim ab auo ostendendus aliquis erat, non ab eius nomine, sed à prænominis ostendebatur. Florentini autem in calce operis, ubi corrigunt impressorum errata, locum qui recte habebat, deprauarunt: cum enim legeretur, An. Capito, legendum potius crediderunt, A. N. Capito. quos alij postea imitati, in eundem errorem inciderunt, Aniensem tribum non agnoscetes, quæ duabus modo literis, ut iā dixi, scripta fuerat. Quæ me ratio mouit, ut ubi, Puphirrus, una tantum uoce antea legebatur, duabus in nostro libro scriberem, Pup. Hirrus, id est, Pupinia Hirrus: tribus enim ante cognomen ponebatur, ut etiam alibi licet uidere. Quoniam autem hanc tribuum cognitionem non ita facilem esse perspicimus (nam & Volaterranus, & Alexander, qui dies Ge-

niales scripsit, & alij, quos non necesse est commemorare, parum uidentur in suis libris earum numerum & nomina tenuisse) studiosis non fore prorsus inutile, aut iniucundum arbitramur, si quæ in hanc rationem dispersa in ueterum monumentis leguntur, coacta huc afferamus. Fuerunt igitur Romanæ tribus XXXV. quarum nomina infra scripsimus, & scriptores aliquot, qui de iis meminerunt, apposimus, ut inde facilius earum, ac certior unicuique cognitio sit.

Æmilia, de qua Cicero ad Atticum 62. Liuius lib.

XXXVII. Antiq. LXXV.

Aniensis, Cicero pro Plancio. Familiarij epistolarum 225.

Liuius lib. X. Antiq. CLXXV. & CXC.

Cornelia, Liuius lib. XXXVIII. Antiq. CLI.

Claudia, Liuius lib. II. Virgilius libro VII. Dionysius Halic. V. Antiq. LXXV. & CXIII.

Collina, Varro libro IIII. de lingua lat. Plinius lib.

XVIII. cap. III. Sex. Pompeius, Antiq. XXVII.

Crustumina, siue Clustumina, nam in antiquis & lapidibus, & libris sæpissime per l scripta legitur. Cicero pro Plancio, & pro Balbo. Antiq. CXXXIII.

Esquilina, Varro libro III. de lingua lat. Plinius lib. XVIII. Cap. II. Sex. Pompeius in litera V.

Falerina, Liuius lib. IX. Antiq. CXX.

Fabia, Horatius epistola VI. lib. I. Suetonius 38. Antiq. LXI. & CCCXLIII.

Galeria, Liuius lib. XXVII. Plinius libro VII. cap. XLIX. Antiq. LXXXIX. & CXLII.

Lemonia, Cicero pro Plan. & Philippica IX. Sex. Pompeius, Antiq. CLXI. & CLI.

Metia, Cicero ad Atticum 116. Liuius lib. XXI. X. Vale-
CCC. iij.

rius Max. Sex. Pompeius.
 Narniensis, Cicero in Rullum. Liuius lib. VI. ubi cor-
 rupte legitur Arniensis: et lib. XXIX.
 Otriculana, Cicero in Rullum: ubi mendose legitur Otri-
 culana.
 Oufentina, Liuius lib. IX. Sex. Pompeius in litera V.
 Antiq. XXIX. bis, et LXII.
 Palatina, Cicero in Verrem III. A. Aconius. Varro lib.
 IIII. de lingua lat. Plinius lib. XV. cap. III.
 Liuius libro XX. Sex. Pompeius in litera V. Antiq.
 XXIX. bis, et LXII.
 Papiria, Sex. Pompeius. Antiq. LXII. et CXXXV.
 Pollia, Liuius lib. XXI. Valerius Max. Antiq. CX.
 CXIII. CXLVII.
 Popilia, Valerius Max. Familiarium epist. 226. Sex. Po-
 peius. Antiq. CCIII C.
 Pontina, siue Pomptina, utroque enim modo scribitur:
 Cicero ad Atticum 126. Liuius lib. VII. Sex. Pompeius.
 Antiq. CLXXVI.
 Publicia, Liuius lib. VII. Antiq. LXVI. LXXXI. in-
 ter dum etiam scribitur Poblicia.
 Pupinia, Cic. ad Q. fratrem 605. Familiarium epist.
 225. Liuius dec. III. lib. VI. Sex. Pompeius.
 Quirina, Aconius. Cicero pro Quintio, ubi antea men-
 dose legebatur Quirinas. Familiarium epist. 226. Sex.
 Pompeius. Antiq. XV. XLIII.
 Romulia, Sex. Pompeius. Cicero in Verrem II. item in
 Rullum. Aconius. Varro libro IIII. de lingua
 lat. Antiq. CLXV. et in lapide, quem Ferrariae ui-
 dimus.
 Sergia, Aconius Antiq. LXI. LXIII.

Suburrana, Plinius lib. XVIII. cap. II. I. Varro lib.
 III. de lingua latina. Sex. Pompeius in litera S.
 et litera V.
 Sapia, Liuius lib. XXXI. et XXXII.
 Scaptia, Suetonius. Sex. Pompeius. Liuius lib. V. I. L.
 Antiq. CCCCLXXVI.
 Stellatina, Liuius lib. VI. Antiq. CX. CL.
 Sabatina, Liuius lib. VI. Sex. Pompeius.
 Terentina, Cicero pro Plancio. Liuius lib. VI. Familia-
 rium epist. 226. Antiq. CXL. CCCXXXVI.
 Tromentina, Sex. Pompeius. Liuius lib. VI. ubi corrupte
 legitur Promentina. Antiq. CVII. et in Lapide, qui
 Caietæ est, in quo ita scriptum legitur, L. ATIL-
 LIO L. F. TROMEN.
 Velina, Cicero ad Atticum 226. et in Bruto. Horatius
 episto. V. I. libri I. Persius. Antiq. XIX.
 Volitina, Cicero pro Plancio. Antiq. LXXV. CLV. et
 in lapide, qui Venetiis est in turri sancti vitalis, in
 quo ita scriptum est, CN. NVMERIVS CN. F.
 VOL. FRONTO.
 Veientina, Cicero pro Plancio.
 Veturia, cuius mentione in authoribus fide dignis non-
 dum inueni.
 Hæ sunt XXXV. tribus, in quas Vrbs dispartita erat.
 Ex hoc autem numero quatuor tantum urbanae fue-
 runt, Palatina, Esquilina, Collina, Suburrana, in quas,
 ut inquit Plinius, transferri ignominiae esset, dictæ à
 partibus Vrbs, in quibus habitabant. reliquæ omnes ru-
 sticæ, laudatissimæ, eorū, qui rura haberent: quæ pro-
 priæ ingenuorum erant, cum urbanae libertinorum
 essent, ut author est Aconius, et L. Florus in epi-
 CCC. iij.

tome libri XX. Aconium autem, ubi in III. oratione in Verrem illud exponit, V. ET XXX. TRIBVS, cur de nominibus Sabinarum plures tribus esse factas dixerit, mirari non satis possum, cum à Sabinis nō tribus, sed curiæ nomina acceperint, ut inquit Liuius lib. I. & Sex. Pompeius de uerborum significatione libro III. Tribus autem unde dictæ sint, uel ex eodem Pōpeio, uel ex alijs facile est cognoscere. Urbem autem in XXX. curias à Romulo, à Seruio autem Tullo, qui multis annis post Romulum regnauit, in IIII. tantum tribus diuisam esse constat, quæ XXXV. numerum expleuere. Dionysius autem Halic. lib. I. in III. partes multitudinem omnem, ac trium rursus earum partium in decem partes unamquæque à Romulo diuisam esse scribit: uocatas autem partes maiores, tribus, minores, curias. M. item Varro libro III. de lingua lat. agrum Romanum in tres partes, unde tribus appellata sit, diuisum fuisse scribit. Ex quibus exemplis manifestum est, & tribus à curiis diuersas fuisse, & à Sabinis mulieribus non tribus, quæ Romuli ætate III. modò fuerunt, sed curias esse nominatas. illud multo magis animaduertendum, diligenterque considerandum censeo, cur L. Florus in epitome libri XXI. duas tribus multis post exactos reges annis adiectas esse dicat, Velinā & Esquilinā: cum Esquilina ex quatuor tribubus una fuisset, in quas Seruius Tullus urbem diuiserat. Libro etiam VI. Liuius ita scribit, Tribus III. ex nouis ciuibus additæ, Stellatina, Tromētina, Sabatina, Narniensis: eæque XXXV. numerum expleuere. Pōst autem libro VII. duas tribus ait additas esse, Pōtinam & Publiciam. & duas item libro IX, Oufen-

tinā & Falerinā: ut uideatur à se ipso dissentire, nisi si, additas & adiectas, pro auctas (ut quidem ego accipio) dictum uelis. Quæ de tribubus dicemus hæc habuimus. Vbi autem scripsimus, Antiq. librum, qui Romæ olim est impressus, cui titulus est, Antiquæ Urbis epigrammata, significauimus. Chartarum autem eiusdem libri numerum subieciimus, ut facilius, quæ uolumus, reperiri possint.

225 Ad ex Cal. Mart.) Fortè, ex ad Cal. Mart. id est, ex Cal. Mart. quod paulò pōst ostendit. Vñus est hoc loquendi modo & M. Varro libro I. de re Rustica. et si libri omnes impressi eo loco deprauati leguntur. Vbi enim est, extant ad VII. Idus Febr. extant ad VII. Idus Maij, extant ad III. Id. Sept. extant ad III. Id. Non. manuscriptum exemplar habet, ex ad VII. Idus Febr. ex ad VII. Id. Maij, ex ad III. Id. Sext. ex ad III. Id. Non. Itaque legendum est. significat enim, ex eo die, qui dicitur, ad VII. Idus: & ex eo die, qui ad III. similique locutione usus est ad Atticum, 96, Nuntii nobis tristes nec uarij uenerāt ex ante diem Non. Iun. quod idem est ac si dixisset, Ex Nonis Iunij, ut supra ostendimus. Illud est animaduertendum, quod ubi in impressis libris legitur, ad III. Cal. ad VI. Id. ad III. Non. & similia, plerumque in uetustioribus libris pro ad, legitur, a. d. quæ notæ significant ante diem. Quod imperiti descriptores cum ignorarent, pro, a. d. scripserunt, ad.

228 Curionem prorsus non mediocriter obiurgatus. hac repulsa se mutauit) Obiurgatus, uidetur hic esse uerbum deponens. quod alibi non memini me legisse. Itaque libetius ita legerim, Curionem prorsus non

mediocriter obiurgat. *hac repulsa se mutauit. ut una litera scilicet significatur.*

229 Soles libenter, ut ego, maiorem partem nihil curare) Locus ita interpungendus. *et est antiqua locutio, qua etiam usus est 258, epistola ad Pætum libri IX, decimaquinta, intellexi tamen (inquit) idem, quod his intelligo literis, non existimasse te mihi licere, res has non omnino quidem, sed magnam partem relinquere. Et alibi saepius. Caesar autem initio libri IIII. de bello Gallico, Magnam partem lacte atque pecore uiuunt. Et Lucretius libro III, — haec uulnera uitae Non minimam partem mortis formidine aluntur.*

229 Agros, quos fructuarios habent ciuitates) Ita legitur in duobus libris manuscriptis Ioannis Scalae. Alij, uetus in codicibus, non, habent, sed habet, se legisse dixerunt.

232 Numeraretur) Assentior amicissimo meo, qui legendum putat, numer daretur. Subintelligitur autem, hostium in praelio caesorum. Hostibus enim paulo ante lego ex codice Bernardini Maffei, non, ut quidam uolunt, hostis.

233 Decrerant qui iniquè transigi uolebant) Manuscripti libri quidam, deerant, alij, deserant, alij aliter habent. Ex tam uaria lectione adducti sumus, ut, decrerant, legendum crederemus. Loci autem sensus hic est: Domitius et Scipio, cum de Ciceronis supplicationibus transigi molestè et iniquè ferrent, easque Curionis Tribuni pl. intercessionem impediri cuperent: simulatione beneuolentiae supplicationes Ciceroni decreuerunt, ut ea re Curionem, qui omnibus eorum actionibus acriter aduersari solitus erat, ad intercedendum

dum elicerent. quibus interpellantibus uenustissime Curio respondit, se ed libentius non intercedere, quod quosdam, qui deernerent (significabat autem Domitium et Scipionem) eo animo esse intelligeret, ut confici minime uellent.

234 Vix hoc erat Pola elocutus) In uetusto codice, qui est Florentiae in Medicea bibliotheca, ita legitur, ut impressimus. Huius lectionis alij quoque meminerunt, sed eam minus integram existimant, offensi, ut opinor, in uoce, Pola, quod eam se alibi uidisse non meminerant. Est autem ea Serui accusatoris cognomen, de quo ad Q. fratrem epistola penultima II. libri, his uerbis, Vereor ne homo teter et ferus Pola Seruius ad accusationem ueniat. Vix igitur (inquit Celius) hoc elocutus erat Pola, Appium scilicet, et Domitium summis Circusibus ludis meis lege Scantiniæ me postulandum curare: cum ego eadem lege Appium Censorem postulauim. ac (ut, quod sentio, liberè dicam) supra quoque ubi legitur, palam Seruum, legendum potius, Polam Seruum, crediderim. sed hoc est coniecturae. Manuscripti enim libri, quos et Venetiis, et Romae uidi multos, palam, ut est in impressis, habent omnes: a quibus dissentire non temerè debemus.

235 Coepi sacellum, in domo quod est, ab eo petere) Censorum erat curare, ut sacella non in domo cuiusquam essent, sed populo paterent. Itaque Linius libro XL. ubi loquitur de Lepido et Fulvio Censoribus, Cōplura (inquit) sacella, publicaeque sacra occupata a priuatis ut paterent, essentque populo, curarunt. Celius autem ut ostenderet Appium Censorem officio suo deesse, petere coepit ab eo ut sacellum in domo priuata ne re-

linqueretur: cuius rei cura Appij, qui Censor erat, esse debuerat. Sed libentius intellexerim de sacello, quod ipse Appius occupasset: ex quo grauior ei concitata esset inuidia, occupatis rebus à Censore, quas Censor ab alijs occupatas populo restituere deberet.

235 Stomacho est scilicet Pompeius Magnus) Libentius legerem, Stomacho est Magnus, ut dicit ille dictiones, scilicet Pompeius, inducantur, tanquam inanes et superuacaneæ, non à Celio, sed ab imperito scriptæ, qui cum inter legendum in eam uocem, Magnus, incidisset, existimans eam obscuriorem fore, nisi alijs ipse uerbis illustrasset, supra scripsit, scilicet Pompeius. postea qui librum exscripserunt, imperiti, ut id genus hominum esse solet, neque, quod adulterinum fuit agnoscetes, in contextum glossæ repperunt.

237 De agri modo, de ære alieno) Libentius ita lego, quàm, ut alij uolunt, de agris modo. Fortè autem id fieri uolebat Appius, quod maiorum memoria uoluerat C. Licinius et L. Sestius Tribuni pl. qui leges promulgauerunt, unam de ære alieno, ut deducto de capite quod usuris pernumeratum esset, id quod superesset, triennio æquis portionibus persolueretur: alteram de modo agrorum, ne quis plus XL iugera agri possideret.

238 Quantum ipse catenatus) Legit amicissimus meus, quantum Psecade natus: ut significetur Bellienus uerna: Psecas enim ancilla est: uernas autem eos esse, qui ancillis nascantur, nemo nescit. Itaque dixit, Si Bellienus ancilla natus Domitium comprehendere, et strangulare non dubitauit: quid Cæsari, qui est Venere prognatus, in uestro Domitio faciundum fuit? Hæc amicissimi hominis lectio, non dubito quin à doctis

probetur: cum et sensum habeat optimum, et à uetusto codice parum, ac penè nihil discrepet. De Psecade meminerunt Iuuenalis satyra VI, et Ouidius Metamorphoseon lib. III. Cùm hæc iam scripsissem, codex est allatus ad me per antiquum, in quo ita scriptum erat quantum ipse catenatus.

242 Caninius idem tuus, et idem noster) Ita in quibusdam exemplaribus antiquis: in alijs autem, Caninius idem, et idem noster. priorem lectionem non immutauimus, quòd etiam alibi eodem loquendi modo Ciceronem esse usum animaduertimus, ut de diuinatione lib. II. M. Marcellus idem imperator, idem augur optimus.

245 Cõsiliij nostri, ne si eos quidem, qui id secuti nō sunt, non pœniteret, nobis p. p.) Vetusli codices sic habent omnes: tantum in eo differunt, quòd ubi nos, ne si, scripsimus, habent, nisi. Quam uocem non temerè immutauimus. qui enim aliter fuisset absurdissimus, is nunc, ut mihi quidem uidetur, aptissimus est sensus. quem pluribus uerbis ostendimus: ut si quis eum probabit, (probabit autem, nisi fallor, qui cunque rectè indicat) acceptam referat huius loci emendationem diligentiae atque iudicio Hieronymi Ferrarij, præstantissimi iuuenis, qui restituendæ antiquitatis studio quodā adductus incredibili, quotidie ferè præclarū aliquid in literis à se aut animaduersum, aut excogitatum, ulterò ad me deferret, ut id aliquādo meis typis in communem studiosorum utilitatem diuulgetur. Sed ad rem. Cõsiliij (inquit) nostri, quòd et Pompeium in bellum secutissimus, et eo in Pharsalia superato, uictori nos crediderimus, ne tum quidem nobis pœnitendum putarem,

si eos, qui minus id secuti sunt, non poeniteret. significat enim, qui secus fecerint, eos ita poenituisse. Quos si non poeniteret, Ego tamen (inquit) nobis poenitendum non putarem.

253 Munusculum mittere uolui Verbum, uolui, uetus in libris alij negant esse. Nos inuenimus in antiquissimo codice Vincentii Ricci, et in eo, quem habet Paulus Botus: et in alijs, quos Romae cum impressis contulimus.

257 Intellexi pergrata tibi esse cura mea ualitudinis tuae) Hunc locum ex libris manuscriptis restitimus.

260 Facere dictorum offensionem) Florentini uocem, offensionem, in codicibus uetus esse negant, quam nos in septem legimus. itaque nihil immutamus. illi ex ingenio reposuerant, famam. Dixit autem, effugere dictorum offensionem, pro, effugere dicta, in quae imprudentes incurrimus et offendimus.

261 Illos apud me declamitare, me apud illos conitare) Ita legitur in antiquissimo codice Vincentii Ricci: ut iam existimandum non sit, locum ex ingenio suppletum fuisse, ut nonnulli se credere dixerunt.

261 Tu autem quod mihi bonam copiam iures, nihil est) Hieronymus Ferrarius, iuuenis subtilissimi iudicii, legendum arbitrat, bonam copiam iures: hoc sensu, Non est quod te mihi semper praesto fore, cuique bonam copiam facturum esse iures. ut respexerit ad id quod M. Varro scribit libro VI. de Lingua Latina: Debitores nonnulli pro pecunia quam debebant, operas in seruitutem dabant, dum soluerent. Id Sylla dictator sustulit: uoluitque ut ij bonam copiam iuraret, id est, ut sui facultatem creditoribus semper esse factu

vos iuramento promitterent.

261 Aestimationem te aliquam putes accipere:) Alludit ad aestimationem possessionum, quam Caesar per arbitros debitorum causa fieri uoluerat, ut ij creditoribus facilius satisfaceret. Quae de re initio libri III. de bellis civilibus, his uerbis, Cum fides tota Italia esset angustior, neque creditae pecuniae soluerentur: constituit ut arbitri darentur, per eos fierent aestimationes possessionum et rerum, quanti quaeque earum ante bellum fuissent, atque eae creditoribus traderentur. Hoc et ad timorem nouarum tabularum tollendum, minuendumque, qui ferè bella et civiles dissensiones sequi consuevit, et ad debitorum tuendam existimationem esse aptissimum existimauit. Suetonius etiam in Caesare, De pecuniis (inquit) mutuis, dissecta nouarum tabularum expectatione, quae crebro mouebatur, decreuit tandem ut debitores creditoribus satisfacerent per aestimationem possessionum, quanti quasque ante civile bellum comparassent, deducta summa aeris alieni, siquid usurae nomine numeratum aut perscriptum fuisset. qua conditione quarta pars ferè debiti deperibat. Cum igitur Papirius ex eo Caesaris decreto magnam à debitoribus plagam accepisset, aestimatis eorum possessionibus, non quanti uenire tunc possent, sed quanti ante civile bellum fuissent: iocans, ut solet, Cicero, Ne credas, inquit, cum me hospitio recipias, aestimationem te aliquam accepturum. et dixit, aestimationem aliquam, tanquam si, magnum aliquod damnum, dixisset. Papirius enim aestimationes, id est praedia, per arbitros ini quae aestimata à debitoribus acciperet, crediti iacturam non minimam fecerat. deinde sequitur, Etiam haec leuior est

plagi ab amico, quam à debitore, hoc est, et tamen, quod ab amico bona tua comedantur, non id tibi æque graue esse debet, atque illud est quod debitorum causa deperdis: à quibus possessiones, quanti uendere nunquam poteris, accipiendæ tibi sunt.

263 Non modò me) Codices omnes uetusti hanc lectionem habent, quam, ut incorruptam, secuti sumus. Qui autem ea sunt offensi, ex ingenio particulam, nō, interiecerunt. Vide quæ diximus in illum locum epistolæ penultimæ libri I, Non modò præmiis, sed ne periculis quidem.

264 AEstimationes tuas uendere non potes) Hæc locum qui rectè interpretaretur, neminē uideo fuisse. significat autem possessiones per æstimationē à debitoribus acceptas. et, quemadmodum supra posuit, æstimationes, pro rebus æstimatis.

265 Nec tamen ad hanc insolentiam) Cur alij mendū esse in uoce, insolentiā, existimarint, non uideo: insolentiam enim pro nimis sumptibus, qui scilicet fiebant in coenas, accepit: à quibus se alienum esse dicit: lautitiam tantum querere. Quod etiam supra, epistola huius libri X V I, his uerbis ostendit, Nec tamen eas coenas quero, ut magnæ reliquæ fiant. quod erit, magnificum sit, et lautum. Insolentiam eodem sensu posuit Philippica I X, 463, Magnificæ enim (inquit) Ser. Sulpitius maiorum continentiam diligebat, huius seculi insolentiam utuperabat. Et in oratione pro Sex. Roscio 44, Qui in suare fuisset egentissimus, erat, ut fit, insolens in aliena.

266 Cum in sumptus habebas) Vetusiorum codicum hæc est lectio: quam Florentini etiam receperunt,

licet eā (ut ipsi dixerunt) mendosam suspicari. Mihi ea uel maxime probatur, ut desiderari nihil credam. Dixit autē, cum in sumptus habebas, pro eo quod dicimus cum ad sumptus copię suppetebant, cū pro sumptibus facultates erant, cū erat tibi quod esset in sumptus satis. sic enim hoc loco in sumptus, id est, pro sumptibus, dixit: quemadmodum etiam ad Atticam epistola V. libri VII I, Tironem Curio commendat, ut ei, si quid opus erit, in sumptum eroger. Epistola etiam, quæ sequitur eodem libro, sed enim (inquit) uideo in sumptum ab aliis mutuatum. Et ad eundem libro X V, Velim cures ut permuetur Athenas, quod sit in annum sumptum. Inuitamur igitur lautitiam tuam, inquit, illam ueterem, cum habebas in sumptum: etsi nūc quidē plura prædia tibi sunt. quæ scilicet à debitoribus pro pecuniā, quam credideras, mutus accepisti, æstimata ex edicto Cæsaris quanti quæque ante ciuile bellum fuissent. Hæc enim quasi per iocū dicta sunt, ut irrideatur Pætus, qui non habeat in sumptus, ut antea, cum ei possessiones multo, quam antea, plures sint.

266 Ex areis) Sunt qui legant, et artis. Quorum sententia non admodum mihi probatur: particula enim, et, inanis atque otiosa uidetur esse.

268 Per uim uiolat) Antiqui, uiolant uirginē, pro, uitiauit: et, cum muliere fuit, pro, concubuit, modestè dicebant. Author M. Varro lib. V. de lingua Lat.

268 Peniculus) In omnibus ferè manuscriptis libris ita legitur. cuncti tamen impressi, penicillus, habent: quam lectionem ab iis repositam existimo qui, quid peniculus significaret, nō intellexerūt. quæ quidem uox à Sex. Pompeio libro XII I I. bus exponitur.

Peniculi (inquit) spongiae longae propter similitudinem caudarum appellatae: penes enim uocabantur caudae. Et inferius, Penem caudam uocabant. Hinc peniculos dicimus, quibus calceamenta terguntur. Ex quo uel maxime uetusti codicis lectio comprobatur. Eundem enim sensum S. Pompeius iisdem uerbis, quibus Cicero, complexus est. Plautus quoque in Menachmis, acti I, Iuuentus (inquit sub persona parasiti) nomen fecit Peniculo mihi: ideo quia mensam, quando edo, detergeo. ut eius uocis significatio obscura iam esse non possit. Huc autem locum ingeniosissimo, atque eruditissimo inueni Hieronymo Ferrario debemus.

272. Nunc ades ad imperandum, uel ad parendum potius: sic enim antiqui loquebantur. Difficilis locus, qui me diu ualde torfit. Interpretes enim omnes, alij eum, ut scopulum, euitarunt: alij, dum uideri uolunt intelligere quod minime omnium intelligunt, ineptiarum nescio quid attulerunt, quod ridere magis, quam refelli debeat. Comperi igitur locutionem esse ueterem, et antiquis usitatam: licet eius non multa habeamus exempla, quibus enim in scriptis ueteres illi dicendi modi frequentius potuissent deprehendi, ea ferme omnia perierunt. Itaque ex unius Salustii uerbis locus hic ad Pætum exponitur. Facile enim colligitur antiquos, ad imperandum, passim dicere solitos, ut etiam Cicero ipse exponit. Sed ponamus Salustii uerba, quae sunt in Iugurthino, Iugurtha (inquit) ubi armis, uirisque et pecunia spoliatus est: dum ipse ad imperandum Tisdrum uocaretur, rursus cepit flectere animum suum, et ex mala conscientia digna timere. Ad imperandum, dixit, id est ad parendum, et ad imperata faciendam.

quem admodum Cicero, Ades ad imperandum, pro, ades ut ego tibi imperem.

274. Et gemitum etiam in risus maximos transfero) Hunc locum alij ita, ut nos, iam ante emendarunt. sed interpunctis aliter illi distinxerant, ut sensum plane alium efficerent. Nos Ciceronem credimus hoc dicere: In conuiuium cum patriam satis luxi, a maiestatis et gemitu uel maximam ad hilaritatem, maximoque risus me conuerto.

274. Ille Baro) Baro mulier fuit philosophiae dedita, ut scribit Suidas. Ex eo philosophos, qui stolidiores essent, non philosophos, quod eo nomine uideretur indigni, sed Barones uocabant, ut quasi mulierculae per contemptum appellarentur.

274. De medio cursu) Ex ueteri codice ita emenda uimus. Sic autem locutus est in fine libri I I I. de Officiis, eadem de re loquens, si ipse (inquit) uenissem Athenas: quod quidem esset factum, nisi me de medio cursu clara uoce patria renocasset. Item ad M. Brutum epistola, cuius initium est, Messalam habes, itaque in medio Achaico cursu, cum Etesiarum diebus auster me in Italiam retulisset.

283. Victoriā pararemus) Haec lectio cum et in libro manuscripto Vmæti Ricci sit, (ut omittam alios) et sensu non careat: non uideo cur quicquam immutetur. Alij uocē, pararemus, improbant, et, partiremus, ex ingenio legunt: sed ut quis intelligere potest, rationibus nituntur parum firmis.

288. Tua dignitas affert (antea legebatur, afferat: nos, affert, ex uetusto codice, quem habet amicus meus Ioannes Sala, uir et humanitatis, et eruditionis

propè singularis. Est autem sensus, ita mihi detur te victorem complecti Rep. recuperata, ut mihi magnam laetitiae partem tua dignitas afferat. Verbum, complectar, qui crediderunt esse indicatiui modi: uocem, affert, ut ipsi putabant, emendarunt: ut ego existimo, deprauarunt.

290 Brevia, fugacia, caduca existima) In uoce fugacia, uetusti codices uariant. alij, fugacia: alij, fugato, habent. Ego, etsi uulgata lectio sensu non caret, tamen libentius legerem, fucata: ut tralatio sit à mulieribus, quarum saepe nitor non naturalis, sed fucatus est. Haec (inquit) fucata existima, quoniam uerum splendorem non habent, sed collecta sunt inanissimis splendoris insignibus.

294 Obside fide) sic in omnibus uetustis exemplaribus. Et dixit, fide, pro fidei, generandi casu: quemadmodum etiam salustius in Iugurtha, Decima parte die reliqua, pro diei. id quod Gellius adnotauit: qui etiam C. Caesarem, huius die, et huius specie, dicendum putasse tradit.

294 De tribus fratribus Segauiano probauit) Ita legitur in omnibus libris manuscriptis, fortè melius, S. Gauiano, ut significetur Sextus Atilius Gauianus, de quo in oratione pro Sestio. Sensus erit, in ea re (ut scilicet Lepidus Apellam ad me mitteret) studium mihi suum Gellius probauit: de tribus autem fratribus, (quidpiam significat nobis minus notum, cuiusmodi in epistolis ad Atticum scriptis multa sunt) Sexto Gauiano.

296 Grauiissime, et maxime fortissimi animi, summi que consilij) sic habent omnes impressi libri: nos in

nostro ita legi, et interpungi uoluimus: grauiissime, et maxime, fortissimi animi, summi que consilij, ut animi maxime res sint, consilij grauiissime.

301 Elapsus sum his) Dictio, his, cum oleret mendum, scripsi ad amantissimum meum, ut is mihi, de ea quid sentiret, exponeret. rescripsit, corruptam se iam pridem iudicasse: nuper autem rarissime uirtutis, et summae nobilitatis hominem, Benedictum Accolti Ra-uennae Cardinalem, quem ego honoris amplitudinisque causa nomino, cum has Ciceronis epistolas suctissimis temporibus legendo percurreret, eam emendasse, nempe sic, Elapsus sum his: ut se dicat Plancus periculum his effugasse: semel, cum ad Lepidum non accessit, neque se unquam cum eo uoluit coniungere: quod si fecisset, ipse cum uniuerso exercitu in Antonii potestatem Lepido prodente deuenisset. iterum, cum audito Lepidi Antonique aduentu, celeriter se recepit.

310 Amplius passus quingentos) Passuum numerum, quem alij manuscriptis in libris se non uidisse dixerunt, comperimus in codice per antiquo Vincentii Riccii, iuuenis optimus et literis, et moribus ornatissimi.

313 Quantas habuerim contentiones) Antea, conciones. Nos, contentiones, emendauimus ex uetusto codice Pauli Boti, et ex epistola sequenti, in qua idem Pollio ita scribit, Nec uero minus Lepidus uris me et suis et Antonii literis, ut legionem trigesimam mitterem sibi.

313 Quæres quanti æstimes, si unquam licuerit uiuere in otio, experieris.) Ita legunt Florentini, omnino cum uetustis codicibus: sed locutio est in consequens,

et parum Latina: quam restituere non difficile est. nā si duae illae syllabae, quae res, iungantur, et locus aliter interpungatur: nihil erit quod reprehendas. Sic igitur in nostro libro imprimi uoluimus, Quae res quanti aestimem, si unquam licuerit uiuere in otio, experieris.

313 Duxit se a Gadibus) Locutio quibusdam uidetur durior: qua tamen et Terentius in Hecyra usus est, Vxor (inquit) ubi me ad filiam ire sensit, se duxit foras. Et Plautus in Aulularia, cum dixit, Ego me deorsum duco de arbore.

314 Sex. Varro Procos.) Historia mihi quidem ignota: et, ut dicam quod sentio, mendum subesse crediderim. nam etiam codicem habeo uetustissimum, in quo haec uerba non leguntur.

314 Cuius Romanus sum) Cum mihi Hieronymus Ferrarius Corrigēsis hunc locum se habere suspectum dixisset, et, ut ueteres codices inspiceremus, rogasset: collatis cum impressa lectione manuscriptis libris, dictionem, natus, ita ut ipse existimauerat, abundare comperimus. Quo factum est ut eam de nostro expungere ne dubitarem. Hanc autem coniecturam ea ratione Ferrarius faciebat, quod Ciceronem V I. in Verrem libro ita locutum esse meminisset, Cervices (inquit) in carcere frangebantur indignissime ciuium Romanorum, ut etiam illa uox, et illa imploratio, Cuius Romanus sum, quae saepe multis in ultimis terris opem inter barbaros, et salutem tulit, ea mortem illis acerbiorē, et supplicium maturius ferret. Et infra eodem libro, Nulla uox audiebatur, nisi haec, Cuius Romanus sum. Et item paulo post sepiissime: ut sibi quisque legendo facile reperiet.

315 Denarios quingenos) Nimia uidetur summa: itaque ex uetusto codice Vincentii Riccii, denarios quingenos, emendauimus.

316 Non maior tamen, quam Planco fuit) Hoc dicit, Sanē mecum iniquissime agatur, si propter amicitiam, quae mihi cum Antonio fuit, diuinus quicquam homines de me suspiciantur, cum eundem Antonium non minus, quam ego, dilexerit Plancus: cui tamen exercitum credidisti, ut cum Antonio, reliquisque bonarum partium inimicis bellum gerat. Scripsit autem hoc cum indignatione quadam, grauiter ferens inimicum suum melius erga Remp. animatum existimari. Inimicitias autem inter Asinium et Plancum fuisse, cum alij, tum Plinius in Praefatione librorum suorum ad Vespasianum ostendit.

317 Habere equitum) Sic omnes libri manuscripti. Fortē legendum sit, habere equitatum, ut subaudiatur, quem ante habuerat. Equitem enim in pugna nullum amiserat Antonius. Nam etiam epistola huius libri ultima, Equitatum, scribit Lepidus, habet bene magnum: nam omnis ex praelio integer discessit. Saepē autem a librariis in scribendo syllabam fuisse omissam animaduertimus.

317 P. Vagien) Hanc lectionem in calce operis olim adnotaueram, ē coniectura tantum, uetustis libris nihil adiuuantibus: postea in antiquo exemplari, quod Bernardinus Maffeus habet, eam inueni.

318 Imperator iterum,) In codice Vincentii Riccii, et in alijs legitur, imperator ter id est tertium: quomodo etiam dicebatur, Consul tertium. Sed siue, iterum, siue, tertium, legas: mihi tamen de loci integritate

certum non est. Nam quod alij dicunt, in titulis et monumentis solitos fuisse ueteres notare, quoties à militibus ob rem bene gestam imperatores essent appellati: sanè id assentior: sed factum esse antequam Augustus Remp. opprimeret, nondum comperi.

318 In ciuibus conseruandis) Potius ita lego, quam obseruandis. Nostram lectionem habet liber manuscriptus Bernardini Maffei.

319 IIII. Calen. Iunii, à ponte Argenteo) Vitioli sunt hoc loco manuscripti libri: sed boni tamen aliquid habent singuli. In tribus uetustissimis legatur IIII. Calen. à ponte Argenteo: in eo, de quo mihi Vincentius Riccius comodaui, qui et ipse per antiquus est, III. Cal. Iunii. Itaque in nostro libro IIII. Cal. Iunii scribere non dubitavi: ut sit dies quo se cum Antonio coniunxit. Libro enim X. epistola cuius initium est, Nunquam mehercule, ita scribit Plancus, Lepidus desperato aduentu meo se cum Antonio coniunxit ad IIII. Cal. Iun. Hanc autem epistolam, post eam quæ sequitur, scriptam esse, nemo non uidet.

319 XXX.) Lineam, quam super numerum duximus, olim ab aliquo fuisse omisam credimus, qui, ea quanti esset, ignoraret: nam in codice Vincencii Riccii scriptum est, XXX. quomodo autem nos scripsimus, triginta millia, significatur.

320 Memini autem) Sic, opinor, melius, quam ut antea, memini enim. quò enim spectabat uox illa, enim? mihi certè cū superioribus coherere posse non uidetur. Itaq; ea deleta, reposui, autè, motus auctoritate uetustissimi codicis, quem habet Vincentius Riccius, in quo, autem, pro enim, scriptum est. Quamquam præ-

dens dictio mendum habet. Non enim, memini: sed, maxime, in eo libro legitur. Sed nullus est tam antiquus codex, qui non multis locis corruptus tamen sit. Itaque uno, aut etiam altero manuscripto libro qui se putant ueteres scriptores posse restituere, meo iudicio falluntur: uetustus exemplaribus ad eam rem plurimis opus est. quæ licet inquinata sint: tamen ex singulis boni aliquid exerpentes, usū sæpe uenire uidemus, ut ex multis libris, qui mali sint, bonus tamē liber efficiatur unus.

329 Malle me tuum iudicium) Referuntur hæc ad id quod dixit, exploratum habes. Totum autem hunc locum ex codice Pauli Boti, et Vincentii Riccii emendauimus.

344 Quid defuit nostræ familiaritati in maximis rebus? quonam modo me gererem aduersus Cæsarem, usus tuo cōsilio sum) Distinguo sic, Quid defuit nostræ familiaritati? in maximis rebus quonam modo me gererem aduersus Cæsarem, usus tuo cōsilio sum.

346 Patriam amicitia præponendam) Nihil muto: etsi alij ex antiquis codicibus legant, patriæ amicitia præponendā. sunt enim aliquot manuscripti libri, et ij peruetusti, qui cum impressa lectione consentiant.

348 Dignissimo Cæsare) Ita lego ex libro Ioannis Scalæ manuscripto. sensus hic est, Maxus illud et eius hominis, qui mihi amicissimus fuit, memoriæ præstare debui: et ei adolescenti, qui optimæ spei est, ac Cæsare dignissimus, negare non potui. In quibusdam antiquis exemplaribus legitur, Cæsari repetenti. quod nostram lectionem magis uidetur confirmare.

350 Ita compressum est) Antea, compressa est, in libris omnibus impressis, quam lectionem alij sequi ma-

luerunt, quàm nostram. nos, compressum, ut est in codice Vincentii Riccii, rectius quàm, compressa, legi putauimus: ut referatur ad uerbum, manabat: antitheta enim sunt comprimere & manare: quibus etiam usus est libro ad Atticum II, Orationem illam ita compressam, ut nunquam emanaturam putarem.

351 Ad quem paratus) Codex antiquus Vincentii Riccii, ad quam apparatus. forte, ad quam paratus: ut subintelligatur, eadem.

362 Non subita, nec inconuenientia) Ita legitur in libro manuscripto Bernardini Maffei, Ioannis Scalae, Pauli Boti. Quod ideo dicimus, ne quis credat in omnibus uetustis codicibus legi, conuenientia, ut Florentini in libro suarum explicationum tradiderunt. Vincentii Riccii codex habet, disconuenientia: qua uoce Horatius quoque usus est epistola I. libri I, AEstuat, & uitæ disconuenit ordine toto. Itaque si quis, inconuenientia, non probat, disconuenientia, poterit legere.

362 Cui Lucilius praeerat) Appianus hunc appellat Lucium Figulū, quod cum ita sit, & cum Figulos non è Lucilia gente, sed potius è Nigidia fuisse cōpererim: libentius legerim, Lucius, quàm Lucilius. nam etiam in uetusto codice Bernardini Maffei, non, Lucilius, sed, Lucius, legitur.

363 Castra habet posita Γαλπί) E' ueteri libro Pauli Boti sic emendauimus, figura graeca in aduerbis in loco, ut κορύδαμος κορυδαλλοί, περὶ ἑλάνδος περὶ ἑλάνθου, φάλιροι φάλιροι, φρεάροι φρεάροι.

363 Acromani (Acride) Vetus codices alij aliter habent. sunt qui legendum credant, à Crommy Acride. alij, Acamantide: quæ mihi lectio magis probatur, si mo-

dò, ut iidem dixerunt, in antiquo libro scriptum est, Acamantide. de quo promontorio Plinius & Strabo.

364 Quam re uera fuisse eos inueni. quod uerò aliquid de his scripsi.) Totū hoc non erat in impressis, præterquam in uno, quæ Robertus Stephanus typographus Parisiensis diligentissimus ediderat. Quæ ego secutus, omnes illas uoces addidi septimū abhinc annum. eas nunc in uetusto codice Vincentii Riccii esse uideo.

372 In ista solitudine) Solitudine potius, quàm solitudine, è tribus antiquis libris, & è sensu legendū putauimus. Dixit enim, solitudine, pro summo otio: quod apertius sequenti epistola, Et si (inquit) perimiquo patiebar animo te à me digredi: tamen eo tempore me consolabar, quod & in summum otium te ire arbitrabar, & ab impendentibus magnis negotiis discedere.

375 Collega nostro) Vetus codices nonnulli habent, uestro: quos alij secuti sunt: qui quidem non uideo qua ratione ducti id fecerint: fecisse tamē arbitror non temerè. Sed cum in libris item manuscriptis, collega nostro, legatur, (habet autem unum ex antiquis exemplaribus, in quibus ita scriptum sit, Bernardinus Maffei) Antonium autem Ciceronis in Auguratu collegam fuisse, notissimum sit: priorem lectionem conseruauimus: quam eò minus arbitror immutandam, quod & ad Atticum scribens, epistola penultima libri X, collegam suum appellat Antonium: inquit enim, Misit puerum, se ad me uenire: hoc quidem melius, quàm collega noster Antonius, cuius inter lectores lectica mimæ portatur. Et Philippica II, 380, Summe diem: uide qui te inauguret: collegæ sumus.

379 Quam turbo deiecerat) Vide Dionem libro

XXXVIII. item libro XLV. & Iulium obsequen-
tem in libro de prodigiis.

379 Quoddam græcum tempus seruitutis) Suspicor
in uoce, græcum, esse mendum. Neque tamen excogitare
quicquam ipse potui, quod pro ea reponendum uide-
retur. Vbalchini autem Bandinelli, hominis acutissimi,
& scientiarum laude præstantissimi, coniecturam e-
tiam atque etiam probo: cum enim percommodum ui-
detur habere sensum, tum a ueteri scriptura non ad-
modum recedit. Nam cum in libris quibusdam anti-
quis, pro, græcum, scriptum sit, æcum: ipse, nihil ferè præ-
ter unam literam immutans, legendum putat, necum,
id est necessarium. Cecum autem in antiquo libro Vin-
centii Riccii scriptum est.

388 subito ei est remigrare Cal. Quint.) Calende
(inquit) Quintiles, quo die domo tua, in quam uene-
rat, exeundum est, nimis subitæ sunt, & propius ad-
sunt, quam ut ipse possit operibus, quæ instituit, perfe-
ctis suo commodo discedere. Sciendum autem est, an-
nuas domorum locationes Calendis Quint. apud uete-
res fieri solitas. Itaque epistola III. libri II. ad Q.
fratrem, Domus (inquit) tibi ad lucum Pisonis Licinia-
na conductæ est: sed, ut spero, paucis mēsis post Cal.
Quint. in tuam commigrabis. Post Cal. Quint. dixit,
id est finito locationis tempore, demigrantibus iis qui-
bus eam locaueras. Suetonius autem in Tiberio, Sena-
tori (inquit) latū clauum ademit, quæ cognouisset sub
Cal. Iul. demigrasse in hortos, quo Iulius post diē ædes
in Vrbe conduceret. Quod igitur Euandro, quem statua-
rium fuisse coniciimus, subitum erat, id est propter bre-
uitatem temporis incommodū remigrare Cal. Quint.

ad quam diem opera, quæ multa multis institueret, ab-
solui non posse intelligebat: quæ moueri loco, & aliō
transferri, cum perfecta non essent, commodè non po-
terāt: petit à Memmio Tullius ut ei de habitatione ac-
commodet, ne cogatur Cal. Quint. ut moris erat, remi-
grare: quod sine damno facere non posse uidebatur.

395 Cuius ex filia) Antea, cuius ex familia, in omni-
bus impressis legebatur. nos septimum abhinc annum,
filia, correximus ex oratione pro P. Sestio, in qua C. Al-
bini filiam P. Sestio nupsisse traditur. Hunc autem lo-
cum, aliāque ita multa a nobis restituta, & iā impres-
sa qui sibi postea uēdicarint, uideo fuisse. quā ego lau-
dem illis uel ulterius concesserim, modo ne iidem nostrū
librū tertio quoque uerbo reprehēderēt, & quod ex illo
sumpserūt, id se uidisse dissimularent, quodque magis
doleo, Germanis acceptum referre mullent. Sed quoniā
ab hoc concertationis genere natura semper, nunc etiā
ratione abhorreo: de Germanis nihil dicam, qui, ut ue-
terum libros ediderint multos, & optimè de studiosis
meriti sint, certè patri meo nūquam in hoc genere ui-
debuntur comparandi: hunc autem, qui nos occasione
undecunque arrepta perstringere conatur, ut etiam ua-
rias lectiones, quas olim in calæm operis reieceram,
tanquam à me probatas reprehendat, etsi de nobis ma-
le existimet, amabimus tamen ut hominem diligētem,
& doctum, atque etiam, siquid opis antiquorum scri-
ptis, quæ depranata leguntur, attulerit, ex instituto no-
stro gratias agemus.

396 Rupilius P. F. Men.) Diximus supra, ciues Roma-
nos à tribus ostendi solitos: quæ quidem tribus plerun-
que in antiquis & lapidibus, & libris prima tantū in

syllaba scripta legitur: itaque corruptos opinor hic esse codices, et pro Men. legendum Met. ut intelligatur Metia tribus. Sed est quod magis placeat: potius enim ita legi uellem, P. Rupilius P. F. An. ut Aniensis tribus significetur: nam Vincentii Riccii codex habet, P. Rupilius P. Fannius. Cuius utii fuit hæc origo, quod cum scriptum esset, P. F. An. imperiti ueteres notas non intelligentes, scripserunt, P. Fannius. De tribubus autem malta diximus in VIII. epistolam VIII. libri.

397 Deinde ut se corroborauit) interpretes uerbi significatum non intelligentes, alij aliter exposuerunt. Dixit autem corroborauit, pro, egressus est annos pubertatis, et uir esse cepit: quæ admodum in oratione pro M. Celio, 96, Cum u iam se corroborauisset, ac uir inter uiros esset. Et in eadem, 110, Non modò hæc ætas, sed etiam iam corroborata. id est, non modò adolæscens, sed etiam uiri. Et suprâ, eiusdem orationis initio, 94, Eos qui non, ut Celij accusator, adolæscens essent, sed uiri, robustiores appellauit. Alii etiam in hanc sententiam eodem uerbo usus est.

399 Sed ut hanc addam) Alij aliter. nos sic emendauimus ex uetusto codicæ Bernardini Maffei.

401 Perustum, etiamnum) Cum antè legeretur, perustum et inanem, nos ex uetustis codicibus, et è sensu olim emendauimus, perustum etiamnum. Sed quoniam Vincentii Riccii codex habet, perustum immanè, alij autem, perustum inanem: non absurdè etiam legi posset, perustum, inani gloria uolunt incendere. Quod autem dixit, etiam, uide num legi possit, at hi me.

403 Quammaximus postea commendatione c. a.) Etsi codices omnes ita scripti habeant, ego tamen le-

gendum crediderim, quammaximus potest, mea commendatione c. a. uel, quammaximus post mea commendatione c. a.

406 In omni genere officii diligendus) Quid, si legatur, in omni genere officii diligentiss. id est, diligentissimus? qua ratione etiâ dixit in oratione pro M. Celio, 124, Viro omnis officii diligentissimo. Et pro Cluentio, 60, In omnibus officiis retinendis diligentior esse nemo potest. Sed hæc eruditorum iudicio permittimus: incerta enim in re affirmare quicquam, et immutare, tum temerarium est, tum periculosum.

409 Iſque se literis meis) Sic antea in omnibus impressis. emendauimus ex codicæ Vincentii Riccii, uniusque se literis meis: nam eum iam antè commendarat.

419 Publicè possidentur) Legem apud Calatinos fuisse crediderim, quæ cauere, ne quicquam publicè, nisi publico nomine, possideretur. Hippicæ autem bona alieno nomine, ut puta cuiuspiam absentis, uel pupilli, publicè possidebantur.

422 Bylliones) impressi libri, Belliones, habebant: manuscripti, Bulliones. Itaque nihil dubitandum putauimus quin esset uera lectio, Bylliones: u enim literâ pro y scribebant antiqui, et ita in uetustis codicibus per sæpe legitur, ut Sulla pro Sylla, murrha pro myrrha, et alia huiusmodi. Bylliones populi sunt supra Epidauri: quorum meminit Strabo lib. VII. dicti à Byllide, quæ est ciuitas in Illirico, de qua Stephanus de urbibus.

425 Multa in illum mea, quodque maximum est,) Hanc lectionem puriorem et elegantiorè existimamus, quam quæ antea in omnibus impressis habebatur, eâ accipimus ex libro manuscripto Vincentii Riccii.

426 Cicero Regi S.) Opinor hunc Regem aliquem fuisse gentis Martiæ, cuius cognomen fuit Rex. Itaque etiam Clodij sororis uir Q. Martius Rex appellatus est, auctore Plutarcho in Cæsaris uita. ad Atticum etiã, cum dicit, Ille autem Regis hereditatem spe deuorarat: eum, quem diximus, Q. Martium Regem intelligit.

449 Præterea magnopere nemo cæterorum seruorum. ea causa est, &c. Sic antea in libris impressis. Ego distinctione tantum locum restituo, ut ita legatur, Præterea magnopere nemo. cæterorum seruorum ea causa est, ut si res, &c. Quoniã autem non ita apertus uidetur sensus, pluribus uerbis exponemus. Cicero ueritus amissionem seruorum cum tota re, manu misit eos hac conditione, ut si per legem Clodiã bonis omnibus priuandus esset, si suo beneficio liberti essent, si modo id per Clodium licuisset: sin autem lex seruos non adimeret, & ut ad ueterem dominum pertineret, concederet, seruirent ut antea, præterquã pauci, quos benemeritos omnino liberatos uellet. Dicit autem, cæterorum seruorum, intelligens suos: nam ex Terentiæ seruus neminem manu miserat: tantum ius eam facturam esse, ut quisque esset meritis, promiserat.

451 Pollicem) Antea, Pollucem: nos septimum abhinc annum emendauimus. Pollicem, ex uetustis codicibus, & lib. XIII. ad Atticum: quo in libro circa finem ita scribit, Pollex quidem, ut dixerat, ad Idus Sext. ita mihi Lanuui pridie Iduũ præsto fuit, sed plane pollex, non index.

452 Id est Apollini & AEsculapio) Hoc totum suspicor in margine ab aliquo fuisse scriptum, qui uellet

nomen eius Dei ponere, quem Cicero significat. Deinde qui librũ exscripserunt, Ciceronis uerba falsò existimantes, receperunt in contextum quod glossæmatis uice fuit. Nihil tamen immutauit, quando manuscripti libri, ut impressum est, omnes habent.

459 A Tarcondimoto) Sic habent uetusti codices, à quibus nõ uideo cur hoc in loco dissentiedum sit: præsertim cum & Dion in fine lib. XL I, & L. Florus initio belli ciuili inter Cæsarem & Pompeiũ gestis, Tarcondimotum eum appellent. mendose enim in Floro, Tarcon dimotus, duabus uocibus impressum est, cum in libro manuscripto una sit.

460 Consuetudinem) Putat legendum esse Hieronymus Ferrarius, mansuetudinem: quod etiam 456, Quæ copius (dixit) & opibus tenere uix possumus, ea mansuetudine & continentia teneamus. Et ad Atticum, 155, Sociis incredibilis uidetur & nostra mansuetudo, & abstinentia.

467 Præsentia, magnitudine, & animi & consilij) Est hæc, ut opinor, huius loci uera lectio, quam ex antiquis exemplaribus accepimus: quibus in omnibus, præsentia, legitur, non, ut quidam uoluerunt, præstanti, aut præsentī. Quamobrem autem, præstantem, aut præsentem magnitudinẽ, latine dici posse crediderim non uideo. Sed hoc argumẽto, et si firmissimum est, niti tamen nolumus. Vna tantum ratione refellatur, quod à libris manuscriptis dissentiuunt. quorum nos auctoritatem in dies magis, magisq; facimus. permulta enim quæ in iis primo intuitu uideantur absurda, post, ubi diligentius animaduertis, comodiussimè dicta reperiuntur. ut hoc in loco qui statim uerbum illud, præsentia

quid sibi uellet, aut quod spectaret, non perceperunt, uitiosum credentes immutarunt. est enim ita dictum, praesentia, magnitudine, et animi, et consilij: tanquam si dixisset, praesenti animo, magno consilio: ut praesentia animi, magnitudinem consilij esse uoluerit: quem admodum etiam alibi, praesentem animum sapientissime dixit: etsi ubique ferè eandem uocem imperiti deprauarunt, praestantem, non, praesentem, legentes. Praesentiam quoque animi dixit in oratione pro Milone 346, et Caesar belli Gallici libro V.

467 Sacerdos) Quid sacerdos hic significet, Hircii uerbis ostendimus: sic enim scribit de bello Alexandrino libro IIII, Comana, uetustissimum, et sanctissimum in Cappadocia Bellonae templum, quod tanta religione colitur, ut sacerdos eius deae, maiestate, imperio, et potentia secundus a Rege consensu gentis illius habeatur: id homini nobilissimo Nicomedi Bithynio adiudicauit. Appianus autem in fine Mithridatici, Comma genis (inquit) Archelaum sacerdotem praefecit, quae dignitas habetur regia. Strabo etiam initio libri XII. idem tradit.

467 Adolescens et equitatu, et peditatu, et pecunia paratus, et toto, iis qui nouari aliquid uolebant) Sunt, quos offendat haec lectio: ac fuit, cum ego quoque corruptum locum existimarem. nunc de mendo nihil suspicor. dixit enim, et toto, id est, et ea re, quae summa est: deinde exposuit, totum illud quid sit: iis, qui nouari aliquid uolebant: a quibus maxime timendum erat, quod adolecentem uel leuibus rationibus ad bellum possent impellere. Adolescens igitur dixit, et equitatu, et peditatu, et pecunia paratus: et, quod summum

est, iis, qui nouari aliquid uolebant. Sic etiam ad Atticum, 178, Est totum, quid Cal. Mart. futurum sit. pro, Est summum, est maximum, in eo sunt omnia, quid Cal. Mart. futurum sit.

469 Tibararni) Fortè, Tibarenì, de quibus Plutarchus in Lucullo, et Plinius, ubi Temiscyræ regionis gentes persequitur: nā Tibaranorū mentionē nōdū inueni.

470 Res, quas Cōsul in urbe gessisset) In quo ita legitur, uetustum habet codicem magnæ ætatis adolescens Iosephus Trameçinus. Consul autem, id est Cicerō: commemorantur enim quæ pro Ciceronis dignitate et dixerat, et fecerat Cato. Quis sit autem is, quam clarissimum, atque optimum uirum appellat, intelligere nōdum potui. Cæsare quidem, ut alij existimant, non arbitror: quem Cicerō nunquam optimum uirum uocasset, ad Catonem scribēs Cæsaris inimicum, praesertim cum tota ferè epistola eius beneuolentiā quasi au cupari uideatur, quo facilius supplicationem obtineret Catone comprobante.

483 Cum hæc te tertia iam epistola antè oppressit,) Alij, ante operis sit, durius omnino, et sensu, ut ego existimo, non admodum probabili. Quid enim? adeo longa est hæc epistola, ut opus uideri possit? nā quod illas dictiones, schedam aut literam, epistolarum numero respondere negant: id ego illis concedo: sed referri dico ad illam uocem, epistola: ut quasi Cassium reprehendat, qui schedam, aut literam nondum dederit, cum epistolas iam tres acceperit. Legitur autem, ut nos imprestimus, cum in alijs libris manuscriptis, tum in eo, quæ habet Vincentius Riccius: qui quidem liber uetustissimus est, ut græcas dictiones, quæ sunt in uetustis codicibus
EEE. ij.

perquam arò, maiusculis literis scriptas habeat.

483 Quod uel ipsa currunt) Corruptus locus: quem sanare non potuimus; ueterum exemplarium ope deserti: prorsus enim omnia quaecunque uidi, cum uulgata lectione consentiunt. Vincentii Riccii codex hoc in loco etsi deprauatus, ab alijs tamen diuersus est: habet enim, quod in his incurrat. Florentini autem in suo libro emendarunt, quod uel iis ipsa occurrunt. quam lectionem etsi laudamus ut ingeniose excogitatam, non tamen sequimur, neque satis ei confidendum credimus, cum à uetustis codicibus, etiā quos ipsi habuerunt, discrepet. nam quod Germanos in suo pro, currunt, occurrunt, impressisse dicunt: id ego eos fecisse tantummodo coniectura ductos facile crediderim: non enim hic solum, sed in reliquis etiam Ciceronis scriptis multa eos arbitrati suo uideo mutasse.

485 Tua quidem in culina, mea molesta est.) Notissimum est, ex Epicureorum familia Cassium fuisse. Itaque per iocum Cicero dicit eius philosophiam in culina uersari. Quod sequitur, mea molesta est, legit amicissimus meus, mea in palæstra est: ut sit sensus, Tua tibi philosophia uoluptatē suppeditat, mea mihi curas et labores. Culina enim uoluptatis est, et otii. palæstra molestæ et contentiōis. In codice Vincentii Riccii pro, molesta est, legitur, molesta est.

486 Hδρνν uerò, et δωαλγνσίαν) Robertus Stephanus Parisiensis, quo ego, secundum patrem meum in emendandis atque edendis ueterum scriptis neminem fuisse, aut esse arbitror diligentiorē: hanc uocem, δωαλγνσίαν, ubi legebatur διαξίαν, in suo libro impresserat. quæ uox sensum cum haberet meliorem, quam uulgata

illa prior: ipse item in meo libro septimum abhinc annū eam impressi, existimās Robertum, siquid immutasset, id fecisse codicum antiquorum auctoritate testimoniōque adductum. Alij postea non ineptē emendarunt, ἀταξίαν: etsi uetusti codices repugnant. Vnus tamen Vincentii Riccii liber habet ἀταξίαν.

486 Habet damnatos, quos pro illo nobis restituat) Lege Pompeia damnatos Cæsar restituerat. eos nunc latenter significat, cū tamen de iis loqui uideatur, qui ad sectiones faciendas Syllæ mortuo essent surrogandi.

487 Ad amorem meum aliquantulum discedens addidisti) Antea legebatur, aliquantum olim. Nos cum in libris manuscriptis et, aliquantulum olim, et, aliquantum olim, legeremus: aliquantulum, emendare nō dubitauimus. Neque enim, ut opinor, habere locum hic potest uox illa, olim, cum ex ipsa epistola, Trebonium non multo antè Roma profectum esse colligatur. Atque etiam sensus erit commodior, si, aliquantulum, quàm si, aliquantum olim, legas: ut ostendatur Ciceronis amorem erga Trebonium summum, et maximum iam fuisse, cui quam minimum addi potuerit.

495 Cassiopen) Antea Cassoden. Nos ex Plinio et Strabone Cassiopen restituimus: etsi hunc quoque locum alij sibi uendicarunt tribus annis postquam nos impressimus.

497 Fuerunt omnino. et ipse) Distinctionem mutauimus, ut legatur, fuerunt. Omnino et ipse.

508 Accurram. sed s.) In uetustioribus libris scriptum est, sed si. Ego arbitror legendum, sed st. quam silentii notam qui non agnouere, scripserunt, si. deinde alius cum uideret, si, locum hic habere nō posse, se-

at, s. id est scilicet. sic etiam in de Oratore lib. II, pro,
st, scriptum erat, si. Quod mendum VII. abhinc an-
num susulimus. In Plauto etiam, ubi legendum est, st,
modò si, modò ast, modò at, vulgo legitur. Terenti quo-
que in Phormione hac nota usus est: quem locum citat
Velius Longus grammaticus.

508 Semas quid egerint) Alij, sed quod egerint, Do-
labelle procuratores fac ut admoneantur. Ego illa uer-
ba, Dolabelle procuratores fac ut admoneantur, à se
ipsa regi puto, nec aliunde pendere: uerbū enim, ad-
moneantur, ad pecuniā refertur, quam Dolabella Ci-
ceroni debebat. itaque inulit, Appellabis etiam Papiā:
quod item creditorum uerbum est. Fortè igitur le-
gendum, Sciemus quid egerint: ut omnino à sequenti-
bus discludantur.

510 Quibus alteri Cesenam,) Locus procul dubio
corruptus: neque enim adeò tum ignobilis, aut obsu-
ra fuit Cesena, ut tanquam abiecta res nominari de-
buerit. Vetus codex Vincentii Riccii sic habet, quibus ge-
sa, uel quibus sutianarum tabernarum fundamenta
credas. Deliberent eruditi, quomodo sit legendum. Li-
uius quidem libro IX. de Censennia meminit oppido
non admodum celebri: ut fortasse non ineptè pro, Cese-
nam, Censenniam, hic legi possit.

EXCVDEBAT ROB. STEPHA-
NVS TYPOGRAPHVS RE-
GIVS, PARISIIS, ANN. M.
D. L. VIII. CAL. DECENI.

RECEIVED FOR THE
OFFICE OF THE
SOLICITOR GENERAL
JAN 10 1880
U.S. DEPT. OF JUSTICE

K

